STELIAN TĂNASE

Zvonuri despre sfârșitul lumii

București, 1944–1953

CORINT
ISTORIE
AUTORI ROMÂNI

Colecție coordonată de
FLORIN-RĂZVAN MIHAI

STELIAN TĂNASE

Zvonuri despre sfârșitul lumii

București, 1944–1953

CORINT
ISTORIE
AUTORI ROMÂNI

Redactare: Florin-Răzvan Mihai
Tehnoredactare: Codruț Radu
Design copertă: Dan Mihalache
Ilustrație copertă: Imagine cu soldații Armatei Roșii pe Bulevardul Carol, la 30 august 1944. © Fototeca Online a Comunismului Românesc.

Toate drepturile asupra acestei ediții în limba română aparțin
CORINT ISTORIE AUTORI ROMÂNI, un imprint al CORINT BOOKS,
str. Mihai Eminescu, nr. 54 A, București.

www.edituracorint.ro

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
Tănase, Stelian
Zvonuri despre sfârșitul lumii : București, 1944-1953 / Stelian Tănase. - București : Corint Istorie autori români, 2023
Index
ISBN 978-606-088-300-5
94

Capitolul 1

Ce lipsește din almanahul Universul

Am un vechi interes pentru almanahuri. Apăreau, de regulă, la final de an, publicate de marile cotidiene ca supliment. Se vindeau bine, erau o afacere de presă pentru Sărbătorile de iarnă. Într-o vreme, căutam ediții vechi prin anticariate, la târguri, la diverși negustori care desfăceau tipărituri. Mă interesa imaginea unei lumi despre ea însăși în circumstanțe precise. Almanahurile nu sunt o sursă bună de informații. Doar ca să-ți faci o impresie despre *La Belle Époque*, sau anii care au precedat suirea pe tron a regelui Mihai, sau acapararea puterii de către comuniști... Erau mai mult niște albume de familie tratând subiecte de toată mâna. Aș spune că nu le lipsea o doză de superficialitate, dimpotrivă. Cuprindeau cu larghețe fotografii reprezentând figuri celebre ale epocii, vedetele studiourilor cinematografice, povești populare. E totuși o luare de temperatură a momentului. Dacă răsfoiești *Almanahul Universul 1944*, dai de tot felul de lucruri. Poți să te dumirești la ce se aștepta lumea în anul de cotitură care urma. La București lumea începea să aibă certitudinea că Armata Roșie se pregătea să ocupe România. Atmosfera – până atunci, neutră și, relativ, relaxată – devenea brusc una de teamă și panică. Mai ales după Stalingrad, Kursk și evacuarea Crimeii.

Din almanah – doar o lectură ușoară, de peron – subiectele fierbinți lipsesc cu desăvârșire (războiul, apropierea

Armatei Roșii, camuflajul, listele cu morți și răniți...). Vinde iluzii și speranțe, asigură cititorul că totul va fi bine. Politica și operațiunile militare nu își au locul aici. Cititorii nu trebuie alarmați cu niciun chip. Nu este cazul să fie îngrijorați sau înfricoșați. Digestia și somnul nu trebuie deranjate. Era de preferat cititorii *Universului* să își petreacă timpul descifrând rebusuri. Sau privind fotografii cu femei frumoase, peisaje spectaculoase, citind istorii de călătorie în locuri exotice care te fac să visezi. Marile griji erau ținute departe. Dezastrul care se apropia nu există în niciuna din aceste pagini „bogat ilustrate". *Almanahul Universul 1944* oferă o imagine blurată a lumii românești din acel an. Ce ar fi făcut bucureșteanul dacă i-ar fi spus cineva ce nenorociri aveau să se abată asupra lui?! Și nu era vorba de doi-trei ani, ci de o jumătate de secol.

Unele situații erau totuși previzibile. Se petreceau fel de fel de lucruri care anunțau, într-un fel sau altul, dezastrul. Unii se făceau că nu înțeleg ce se petrece sau pretindeau că nu le pasă – erau inconștienți, șarjau. „Fie ce-o fi!", își spuneau, așteptând, pesimiști, evenimentele. Erau și presentimentele, intuițiile. Fatalitatea juca și ea un rol important. Românul este fatalist, orice s-ar spune. Unii – puțini, la început –, cu instinct de conservare mai puternic, își pregăteau valizele pentru a se refugia în Occident, de preferință în Spania sau în Elveția. Numai cei cu averi serioase, se înțelege. Omul obișnuit se vedea obligat să rămână la București, eventual, să se roage prin biserici să-l scape de urgia ce se apropia.

Nici presimțirile și premonițiile nu lipseau. Un exemplu minor. Intervievat de publicația săptămânală *Spectator*, Ion Marin Sadoveanu anunța apariția romanului său, „Sfârșit de veac în București", la Editura Socec. E un roman cu un profund sentiment al unui final de epocă. Titlul se potrivește perfect cu agonia vechii Românii care tocmai se prefigura. O lume se prăbușea,

inexorabil. Dacă știai să asculți (zvonuri, bârfe, știri la Radio Londra), observai schimbarea. Treptat, se instala haosul, nimic nu mai era ca înainte. Mai rău era că se putea întâmpla orice. În decembrie 1944 – ianuarie 1945, când apăreau la chioșcuri almanahurile, deja se simțea în aer sentimentul că se petrece ceva grav. Se auzeau acordurile unui recviem... Bucureștiul își trăia ultimele zile și nopți. În acest op, vă spun povestea trecerii de la o lume la alta ce se pregătea în acele zile. Nimic despre Apocalips, deocamdată.

Intrigă și iubire

La 1 martie 1944 a avut loc la Teatrul Alhambra premiera piesei lui Mihail Sebastian, *Steaua fără nume*. Ideea piesei i-a venit autorului în iarna lui 1942/1943. Ca evreu, a fost obligat să trudească la curățirea zăpezii. În fiecare zi, 12 ceasuri, de la 6 în zori până la 6 seara, era prezent la halta Grivița să dea la lopată. Monotonia lucrului l-a împins la reverie, așa a conceput intriga unei noi piese. Nu avea nicio speranță să fie jucată. Evreilor le era interzis să apară pe afișul teatrelor românești. S-a gândit să scrie piesa împreună cu alții, etnici români de astă dată, sau să le vândă ideea. Banii câștigați l-ar fi ajutat să-și achite taxele cerute evreilor. Dacă nu plătea, risca să fie deportat. Sebastian a expus proiectul Norei Piacentini și lui Mircea Șeptilici, în iarna lui 1943/1944. „Scrie și te jucăm!", i-ar fi spus cei doi. Câteva luni, Sebastian a lăsat proiectul deoparte. A scris la altă piesă, *Insula*. A citit mult din romanele lui Balzac și Jane Austen. A umblat prin oraș să împrumute bani. A urmărit prin ziare ce se petrecea pe teatrele de război, în Rusia, în nordul Africii, la Conferința de la Casablanca. A abandonat scrierea piesei *Insula* și s-a întors la *Ursa Mare*, titlul provizoriu pentru ce va fi ulterior *Steaua fără nume*. Tragismul războiului își face loc abundent în

paginile jurnalului său. Refugiul lui este scrisul. Scrie de toate, pentru a supraviețui. Lucrează la negru pentru diferite teatre, stilizează, traduce. Este invitat de Anton Bibescu la Corcova, moșia sa din Mehedinți. În răgazul petrecut aici, elaborează primele două acte ale piesei. Depărtarea de București, unde nu găsea o clipă de singurătate, îi prieste. Se gândește să trimită piesele sale la New York sau la Londra pentru a fi jucate acolo. Îl preocupă războiul. Supraviețuirea lui – ca evreu – depindea de ce se întâmplă pe teatrele de război. Veștile proaste abundă – un discurs amenințător al lui Goebbels, vestea că Wilhelm Filderman, șeful comunității evreiești, a fost deportat în Transnistria... În iunie începe să traducă *Pride and Prejudice*, de Jane Austen. Întrerupe traducerea pentru a stiliza *Paharul de apă*, de Eugen Scribe, pentru trupa lui Sică Alexandrescu. În iulie 1943, a avut loc marea bătălie de tancuri de la Kursk. Anglo-americanii au debarcat în Sicilia. La 26 iulie 1943, a sosit vestea demiterii și arestării lui Benito Mussolini.

Trei zile mai târziu, Sebastian pleacă la Corcova, de unde se întoarce după 5 săptămâni, vineri, 3 septembrie. Își găsise liniștea departe de București, suficient pentru a scrie primele două acte ale noii sale piese. Le citește gazdelor, soții Bibescu. Sebastian are primele reacții. Se întoarce la București și este „înghițit" de diverse alte activități. Urmărește în continuare războiul cu ajutorul aparatului de radio. În fiecare zi ascultă cinci-șase posturi. Știrile de pe teatrele de operații sunt fundalul existenței sale. Citește Balzac și Shakespeare. Nu mai regăsește liniștea necesară să scrie actul trei. Nora Piacentini îi amintește promisiunea de a scrie o piesă pentru trupa ei. În seara de 13 decembrie 1943, împreună cu Mircea Șeptilici trece pe la Sebastian, care locuia în apropiere. Toată noaptea citesc cele două acte scrise la Corcova. Piesa le place. Dar cum să o montezi? Sebastian era evreu, toată lumea știe asta. Cenzura și Direcția Teatrelor nu ar fi aprobat jucarea

ei. Legile rasiale erau în vigoare. Doar dacă nu se găsea cineva, un român, dispus să ia piesa asupra lui... Sebastian este acord cu ideea. Quiproquoul este un procedeu teatral, nu!? Decât să zacă într-un sertar până la sfârșitul războiului – și nimeni nu știa când se va întâmpla asta –, mai bine să fie pusă în scenă. Dar cine ar fi riscat o astfel de impostură? Acoperirea unui evreu era pedepsită aspru de lege. De unde să găsești pe cineva în carne și oase dispus să-și ia asemenea riscuri? Întâi, trebuia găsit un regizor care să fie inițiat. Aveau deja un patron de sală, Nicu Vlădoianu, proprietarul sălii Alhambra, dornic să-i găzduiască. Regizor trebuia să fie Soare Z. Soare. Spre lauda lui, Soare Z. Soare acceptă planul. Nora Piacentini îl invită a doua zi, 14 decembrie, după citirea piesei la Capșa, îi cere colaborarea și, bineînțeles, discreție. Ceilalți membri ai trupei, Marcel Anghelescu și Radu Beligan, nu sunt informați despre adevăratul autor al piesei. Exista pericolul unei indiscreții care ar fi năruit totul.

În vreme ce Nora Piacentini îl convinge pe regizorul Soare Z. Soare, marți, 14 decembrie la Capșa, Sebastian și Șeptilici dictează pentru trei dactilografe primele două acte. Se conturează scenariul acoperirii lui Sebastian. Se alege un nume literar, „Victor Mincu". Este schimbat titlul din *Ursa Mare*, într-unul mai comercial, *Steaua fără nume*. Piesa este citită la teatru cu actorii. Sebastian nu participă, îi așteaptă pe cei doi într-o cafenea din apropiere. Actorii sunt entuziasmați, Soare Z. Soare îi spune la telefon: „Este o capodoperă!" Problema e că piesa încă nu e terminată. Sebastian scrie actul trei într-o săptămână, până la 21 decembrie, când se intră în repetiții. Toată lumea întreabă de ce nu apare autorul? Cum Soare luase răspunderea spectacolului, pretinde că autorul ar fi un debutant din Galați, care i-ar fi fost profesor. Într-un interviu din toamna lui 1944 pentru revista *Cortina*, Sebastian spunea: „Personajul astfel inventat avea să

devină pentru noi, cu vremea, o grea povară. Cât l-am urât pe acest Victor Mincu!"

Cu cât premiera se apropia, tensiunea în trupă era tot mai mare. Apar și ziariștii ațâțați de pregătirile secrete de la Alhambra. Zvonurile despre noua piesă stârnesc curiozitatea. Secretul e din ce în ce mai greu de păstrat. Orice indiscreție ar fi fatală. Soare Z. Soare propune ca, dacă lucrurile merg prost, să nu se renunțe, ci să încheie repetițiile repede și să se anunțe premiera. Iar dacă, din nefericire, se întâmplă ceva grav, să pretindă că el este autorul piesei. Ar fi fost crezut, pentru că era un om de teatru cunoscut. Cel mai insistent să afle identitatea autorului a fost Radu Beligan. Juca rolul profesorului Miroiu și ar fi vrut să discute cu autorul despre personaj. Într-un turneu, când trupa s-a oprit la Galați, a cerut insistent să îl cunoască. O farsă a lui Șeptilici și Soare l-au îndepărtat de scopul său. Degeaba a ajuns Beligan la poliție și a căutat prin licee și prin barou să îl întâlnească pe „Victor Mincu". Trupa s-a întors din turneu la mijlocul lui februarie. Premiera e hotărâtă pentru 1 martie. Bineînțeles, dacă nu vor fi deconspirați până atunci, iar Direcția Teatrelor nu va interzice spectacolul.

Chiar înainte de ziua premierei, apare un articol semnat Mircea Ștefănescu, și el dramaturg. Ștefănescu apucase să citească piesa în manuscris. Salută pe debutantul „Victor Mincu" ca un autor de valoare apărut în teatrul românesc! O săptămână mai târziu, apare un alt articol, de data asta sub semnătura lui Nicolae Carandino. Se vorbește insistent despre autorul necunoscut. Al cui e pseudonimul? Ziarele publicau frecvent note, articole, înțepături, ecouri din culise... Toată lumea se întreba cine a scris piesa de la Alhambra. Nimeni din trupă nu răspundea. E clar de ce. Nu ar mai fi existat nicio premieră. „De la bănuială la insinuare, de la insinuare la delațiune, calea nu e lungă. În pagina teatrală a unui cotidian politic, astăzi dispărut, cineva cerea

Direcției Generale a Teatrelor să facă lumină în această gravă chestie...", își amintește Sebastian într-un interviu din toamna lui 1944. Revista conține un reportaj pe trei coloane. Titlul: „Cine este autorul piesei *Steaua fără nume*? Nu e un debutant, nu e Victor Mincu. Noi îl cunoaștem foarte bine... Este Mihail... Sadoveanu!" Apropierea numelor lui Mihail Sebastian de Mihail Sadoveanu era voită. Revista de teatru *Cortina* era bine informată. Publicația se juca cu nervii celor din trupa Alhambra. Nicolae Carandino cunoștea autorul, citise piesa în manuscris și, după stil, ghicise că era vorba de Mihail Sebastian. Dar nu voise să dezvăluie adevărul în presă. Era prieten cu Sebastian și știa ce urmări ar fi avut asupra spectacolului și a tuturor celor amestecați în „complot".

În urma zarvei iscate, Direcția Teatrelor a cerut să se prezinte autorul cu actele de origine etnică pentru a atesta că e român. Dacă nu se executa ordinul, premiera nu era autorizată. Și asta, cu numai o săptămână înainte de data stabilită pentru primul spectacol. Tensiunea a ajuns la paroxism. Era nevoie de cineva mai puțin expus și dispus să joace rolul... autorului. Apare soluția salvatoare. Ștefan Enescu, un avocat care locuia în același bloc cu Piacentini și Șeptilici, soțul actriței Aglae Metaxa, a acceptat să joace rolul „autorului piesei". Era mare iubitor de teatru. Fusese coleg cu Sebastian la Liceul „Nicolae Bălcescu" din Brăila. Ca și Sebastian, era avocat, Enescu ceva mai tânăr. Ideea i-a aparținut lui Mircea Șeptilici, care îl cunoștea. Enescu publica uneori în presa literară. Manuscrisul lui Sebastian a fost ars, pentru a nu se păstra dovada adevăratului autor. Avocatul Enescu a copiat de mână toată piesa pentru a face „proba" că el este „autorul". Însoțit de Ștefan Enescu și Nicu Vlădoianu, Soare Z. Soare s-a prezentat la Direcția Teatrelor. Aici a reușit să convingă juriul că avocatul Ștefan Enescu este autorul piesei.

Premiera a avut loc la 1 martie 1944. Emoțiile nu s-au încheiat. La câteva zile după premieră, Neagu Rădulescu a publicat mai multe caricaturi ale actorilor cu o anagramă. Literele formau numele „Mihail Sebastian". La cinci zile după premieră, sub semnătura lui V. Mardare, apare un articol în ziarul *Universul*, intitulat „Camuflaj în teatru". Spectacolul este criticat și din nou se pune chestiunea autorului, nu e cumva evreu? Din fericire, avocatul Ștefan Enescu nu este intimidat de virulența atacului. El obține un drept la replică publicat în ziua următoare în *Universul*. Afirmă, sub semnătură, că este autorul piesei *Steaua fără nume*. Abia acum campania de presă încetează.

Piesa a avut un mare succes. Aplauzele și ovațiile au durat minute în șir. Este chemat la rampă autorul. Apare Ștefan Enescu. Sala Alhambra este arhiplină la fiecare reprezentație. Fără îndoială, acesta e marele succes al stagiunii. Contractul dintre trupa Piacentini și Șeptilici și sala Alhambra expira la 15 aprilie. Spectacolul *Steaua fără nume* s-a jucat vreme de șase săptămâni, până când stagiunea s-a întrerupt din cauza bombardamentelor aeriene anglo-americane. Mai mulți actori s-au refugiat în afara Bucureștiului. Ca multă lume, de altfel.

București între lumi

Universul, 10 martie 1944, anunța moartea lui Grigore Antipa la vârsta de 77 de ani. După toate aparențele, a suferit un infarct. S-a întâmplat în noaptea de joi, 8/9 martie. A fost ctitor al Muzeului de Istorie Naturală (1908) de la capătul Șoselei Kiseleff. Presa a scris despre o moarte neașteptată, ca și cum ar fi vreuna așteptată... Poate din simpatie pentru cel care fusese savantul Grigore Antipa – figură iubită de bucureșteni. Corpul său a fost depus în holul muzeului. Două zile mai târziu, *Universul* a revenit cu altă știre tragică. Soția defunctului, Alina Antipa, s-a

sinucis, luând somnifere. Nu a reușit să reziste șocului cauzat de dispariția soțului ei. La 14 martie, amândoi au fost incinerați într-o ceremonie comună la care a asistat multă lume îndurerată. Între cei doi Antipa „a fost un mare amor", s-a spus atunci. Urnele au fost depuse în muzeu, la parter, în casa scărilor, la stânga. Nu știu dacă azi mai sunt în același loc.

*

Pe la începutul anilor '90, m-am invitat la Maria Banuș – locuia într-un bloc pe Bulevardul Dacia. Îi purtam încă sâmbete – fusesem silit în primii ani de școală să învăț pe de rost poezii de-ale ei dedicate Partidului. M-a primit ca pe un dușman de clasă. Probabil, citise din editorialele mele anticomuniste sau mă preceda reputația pe care o aveam atunci de „radical", eu știu!?... Mă întrebam dacă mai crede în cauza proletariatului și în Marx, Engels, Lenin. Erau idealurile ei de tinerețe. Era membră a Partidului Comunist din România (PCdR) încă din anii '30. Ajunsesem la ea pentru că mă documentam pentru o carte despre anii '50 (moartea lui Stalin, raportul lui Hrușciov, Revoluția din Ungaria etc.). Ea fusese o figură importantă, ca poetă oficială a regimului. Aș că l-am rugat pe Geo Șerban să-mi mijlocească această întâlnire.

Când începe povestea, în anii '30, Maria Banuș era elevă de liceu și avea veleități de poetă. Zaharia Stancu conducea revista *Azi*. Redacția se găsea pe strada Mihail Cornea nr. 25. Locuiesc pe această stradă de peste 20 de ani. Azi străzii îi zice Gala Galaction. Totul începe într-o zi când adolescenta Maria Banuș îi aduce lui Zaharia Stancu câteva poezii. El, mai în vârstă, însurat, ea, foarte tânără. I-aș spune naivă. Scenariu tipic. Ea e orbită de „statura" gazetarului... El, un faun dornic de noi cuceriri feminine. Bineînțeles, urmează o idilă toridă. Dar povestea – ca orice poveste de acest fel – se destramă. Amorezul e un personaj

dubios, descoperă îndrăgostita noastră, în cele din urmă. E părăsită. Amorezul ei copt este lipsit de caracter, nu o iubește, se folosește de ea, are și alte amante, o minte, o bate. Inevitabil, se despart. După o lungă tăcere, în timpul războiului, Zaharia Stancu îi cere s-o vadă. Motivele sunt altele decât crede ea, chiar dacă ambalate în declarații nostalgice de amor.

Suntem în primăvara lui 1944, Armata Roșie se apropie de granițele României. Stancu se gândește la destinul lui. Acesta depinde de deznodământul războiului. Stancu e un animal de pradă. Sorții sunt clari, România va fi ocupată de Armata Roșie, iar comuniștii vor lua puterea. Aceste întâlniri clandestine din iarna-primăvara lui 1944 îi creează Mariei Banuș o situație sufletească dificilă. Încă îl iubește, amintirile o răscolesc. Citez: „Cu Zaharia [Stancu, *n.a.*], din nou în Grădina Icoanei, la ultima noastră «întâlnire» politică. Nemții sunt pe dric. Rușii înaintează. Zaharia face afaceri bune. Sunt legătura lui cu Mișcarea [comunistă, *n.a.*]. Martora frumoasei lui atitudini. Dă ceva bani... Mă îngheață. Îl observ, e crud. Are părul negru ca pana corbului, lipit cu o pomadă. Și un moț rebel i s-a ridicat ridicol spre ceafă. Chipul îmi pare vulgar, îngrășat, o mutră de parvenit".[1] „Ieri seară Maurer, Peter [Năvodaru, *n.a.*], la noi. Maurer îmi pare din ce în ce mai rece, mai reținut [...]. Îi spun că am de discutat ceva cu el. Tace. [...] Între patru ochi îi spun de Zaharia, de faptul că am luat bani de câteva ori de la el. Nu știu dacă am făcut bine. [Zaharia Stancu, *n.a.*] are nume prost în Mișcare."[2]

Așadar, lucrurile se precipită. Așa-zișii ilegaliști se pregătesc de schimbarea care se va produce odată ce soldații Armatei Roșii vor ocupa Bucureștiul. Episodul Banuș-Stancu-Maurer este unul

[1] Maria Banuș, *Însemnările mele, vol. 1 (1927–1944)*, text stabilit, note și comentarii de Geo Șerban, Editura Cartea Românească, București, 2014, p. 416.

[2] *Ibidem*, vol. 1, p. 405.

din nenumăratele care se întâmplă în subterane. Mizele sunt cu adevărat mari...

Gara de Nord, făcută zob

La 4 aprilie, bombardamentul anglo-american asupra Bucureștiului. *Welcome boys*! Un comunicat oficial menționează 2 942 de morți, 2 126 de răniți, 905 de case distruse, 1 373 de case avariate. Lumea este descumpănită. Exista convingerea că Bucureștiul nu se afla pe lunga listă de orașe europene distruse de aviația anglo-americană. O listă care cuprindea Hamburg, Dresda, Nürnberg etc. De a doua zi, Capitala se risipește în ceea ce s-a numit „dispersare", „refugiu". Instituțiile se mută în afara orașului pentru a fi ferite de distrugere. Ministere, teatre, muzee, spitale, întreprinderi – care încotro prin localitățile din jur. Cei cu parale își strâng catrafusele și se întorc în satele lor natale – mulți bucureșteni erau la prima generație încălțată, ajunși în București după primul război. Cei care nu au proprietăți sau rude la țară închiriază camere la săteni. Unii ajung până la Câmpulung, Vălenii de Munte, Pucioasa etc. Un fenomen urban ciudat, născut din panica de a sta sub amenințarea covoarelor de bombe. Bucureștiul se depopulează, se transformă într-un pustiu. Se trăiește în pragul nevrozei. În frică. Încordați, oamenii ciulesc urechile la alarme. Sărăcimea a rămas țintuită locului, se înțelege. Nu pleacă nici cei care au comerț, ateliere, prăvălii, în piețe, nici lefegiii din fabrici și birouri. Ar fi o cheltuială prea mare. Și nici nu au unde se duce. Sărăcimea plătește întotdeauna angaralele. Este privilegiul ei în istorie – să achite nota de plată.

> Când sună încetarea, alarmați [...], pornim în oraș. Întâlnim cunoscuți și stăm de vorbă... Fiecare povestește excitat ce a aflat sau ce a văzut cu ochii lui. Drăguța lui D. îi plânge în brațe că

li s-a distrus mașina. Madam Bernard, gene date cu rimel, ochi strălucitori, povestește cu vădita mândrie a aducătorului de știri senzaționale că Athenée Palace și Ambasador-ul sunt rase până la pământ. Apă nu se mai găsește nicăieri. Nici la restaurante, nici la cofetării. Nici măcar sifon. În dreptul Palatului, drumul barat. [...] Oameni pe străzi, fluvii. Tramvaiele nu circulă. Lumea cască gura la casele sinistrate. Pe C.A. Rosetti văd o poștăriță care intră în curtea unei case prefăcute în moloz. Se uită zăpăcita în jurul ei cu scrisoarea în mână, o pune la loc în geantă. [...] Când se lasă seara, Athenée Palace-ul și Splendid, care nu au fost «rase», continuă să ardă. Ard toată noaptea cu flăcări spectaculoase. [...] Toată lumea vorbește despre dezastrul din cartierul Griviței. S-au prăpădit mii de oameni. Mulți din elita lucrătorilor ceferiști... Trei alarme într-o zi. Panică de nedescris. Lumea alerga înnebunită pe străzi. Femeile strigau „Ieșiți din cartier!". Premilitari și evrei lucrează la dezgropări...[1]

[...] Primul bombardament american – da, american, oricât de incredibil ar părea – al Bucureștiului, oraș deschis, fără legătură cu orice obiectiv de război; populația civilă, inocentă, fără apărare, lucruri pe care nimeni nu le ignoră; eveniment care a dat naștere la veritabile scene de apocalips la care George Enescu și eu însămi asistăm, fascinați de teribilul spectacol, de sus, de pe terasa noastră. La 50 de metri de noi, oameni ardeau pe acoperișurile pe care se refugiaseră văzând că imobilul lor – Hotelul Splendid – luase foc, fără a mai avea parte de nicio salvare posibilă; automobile în flăcări, cu șoferi morți la volan, pasageri calcinați pe fundul caroseriei, zigzagând cu o viteză nebună prin fața ușii noastre, pentru a se zdrobi apoi la prima cotitură a străzii; trecători care fugeau rătăciți, dezorientați, către ce? Ritmul exploziilor se accelera cu fiecare minut care trecea, zguduind temeliile casei pe care ne hotărâsem să nu o părăsim, în ciuda implorărilor și rugăminților repetate ale fidelului nostru personal de serviciu; într-adevăr, preferăm să murim pe

[1] Maria Banuș, *op. cit.*, vol. 1, p. 510.

terasa noastră, sub cerul liber, decât să fim îngropați de vii sub dărâmăturile unor refugii nesigure. Oare avem noțiunea morții în astfel de momente? Gândul la aceste refugii mă îngrozea mai tare decât exploziile și ravagiile bombelor.[1]

Vizităm cartierul Gării de Nord și Calea Griviței. Case dărâmate, copaci scoși din rădăcină, străzi pline de moloz, pe unde nici nu putem trece cu mașina. Cordoane de soldați și sergenți caută să dirijeze circulația. Ambulanțe și medici aleargă transportând răniți. Grupuri de soldați și cetățeni caută să scoată de sub dărâmături cadavrele celor morți și pe cei care mai pot fi în viață. [...] Este sfârșitul pământului. Încă un bombardament ca acesta și Bucureștii dispar de pe fața pământului. [...] Pustiu peste tot. Te apucă jalea în fața acestui spectacol de oraș părăsit. Tramvaiele sunt goale și merg aproape goale. În vagonul cu care mă întorc acasă [...] de la Universitate, unde m-am urcat, și până la stația Claudian [în Vatra Luminoasă, *n.a.*], am văzut două persoane...[2]

„Floarea soarelui", hotelul „Splendid" etc. nu mai existau. Totul era o mare de flăcări, limitată de cordoane de soldați. [...] Înainte de a ajunge la Piața Buzești, am dat de o remorcă de tramvai plină de cadavre. Unii erau lungiți pe platformă, dar pe alții moartea i-a surprins pe scaunele lor. Vagonul era tot ciuruit de găuri mici cât bobul de fasole. Privind mai atent, am constatat că și victimele erau toate ciuruite... Era unul din efectele bombelor. [...] Ajungând la Piața Buzești, am văzut o mulțime care se înghesuia în jurul unui obiect pe care nu îl puteam vedea, împins de o curiozitate morbidă. A ieșit un om scos de subțiori, un disperat care urla. Înnebunise de ce văzuse. Cu greu mi-am

[1] Maria Cantacuzino-Enescu, *Umbre și lumini. Amintirile unei prințese moldave*, trad. din lb. franceză de Elena Bulai, ed., pref., note, tab. cronol. și indice de C. Th. Ciobanu, Editura Aristarc, Onești, 2005, pp. 539–540.

[2] Ioan Hudiță, *Jurnal politic (1 ianuarie – 24 august 1944)*, vol. 10, Editura Roza Vânturilor, București, 1997, pp. 176, 239.

făcut loc prin lumea împietrită de oroare. [...] Treceau camioane militare. „Îi duce la groapa comună... Câte o cruce la o sută de cadavre. Numai de n-ar fi vii printre ei!"... Observație judicioasă. Cine a avut timp să constate decesele la atâtea victime? [...] Fiind mai vechi, hotelul Splendid avea planșeuri de bârne. A ars ca o șură. Nici aici nu s-a ținut seama de zgura de vieți adunată cu fărașul și aruncată în Dâmbovița. Nu mai era timp de mofturi! [...] Bombardamentele anglo-americane au lovit însă mai mult lumea modestă. Nu cunosc membru din Jockey Club sau Automobil Club care să fi căzut victimă... Populația în imensa ei majoritate a ajuns la concluzia că numai sosirea ruşilor va pune capăt pacostei. „Decât bombe, mai bine rusu'!", auzeam în tramvai.[1]

7 aprilie 1944. Capitala are un nou aspect. Tramvaiele încă nu circulă. În schimb, se văd foarte multe autocamioane, mașini, camioane și căruțe încărcate cu bagaje, stând prin fața caselor sau trecând grăbite pe străzi, îndreptându-se spre barierele orașului. Pietoni mulți pe trotuare [...]. Pe fiecare stradă se văd șiruri de cetățeni și cetățene, servitori și servitoare. Ducând... vase pline cu apă... Fețele tuturor par mai îngrijorate decât până acum. Magazinele, care până mai ieri gemeau de fel de fel de preparate de carne sau de alimente conservate, acum sunt goale. [...]

8 aprilie 1944. Nu s-a[u] redat curentul electric și lumina... De asemenea, au început să circule tramvaiele. Nu avem încă apă curentă. Foarte multă lume pleacă din București.

12 aprilie 1944. Tot poporul Capitalei blestemă pe mareșalul Antonescu pentru greșelile comise și pentru continuarea războiului alături de germani.

30 aprilie. Bucureștiul și-a pierdut din marea lui aglomerație ce era înainte pe străzi. Se cunoaște că multă lume s-a evacuat. [...] Aceasta se cunoaște și după prețuri. Acum patru-cinci săptămâni, nisetrul ajunsese la 220–240 lei un kg. Ieri l-am cumpărat

[1] Gheorghe Jurgea-Negrilești, *Troica amintirilor: sub patru regi*, Editura Cartea Românească, București, 2002, p. 334.

cu 1 100 lei kg. În schimb, s-au rărit zahărul și făina albă, care au fost din nou impuse regimului de cartelă.

7 mai 1944. Bucureștiul a fost atacat cu bombe incendiare și explozive în plină zi. Se văd înspre șoseaua Bonaparte multe incendii...[1]

Răfuiala

În aceeași zi cu marele bombardament anglo-american din 4 aprilie, Ștefan Foriș, șeful PCR, este sechestrat de-ai săi în stil mafiot. O troică apare din senin să îl răpească pe Ștefan Foriș: Emil Bodnăraș, Iosif Rangheț și Gheorghe Filipescu. Operația se petrece pe Bulevardul Filantropia, lângă Depozitul sanitar, într-o casă din strada Carol Knappe, aproape de Piața Domenii. Se aud puternic detunăturile bombelor anglo-americane peste Grivița. Gara de Nord, Giulești, Chitila se află în apropiere, la vest. Scena pare dintr-un film *noir* combinat cu pagini din romanele lui Ilf și Petrov. Bodnăraș juca rolul lui Ostap Bender. Intră vijelios în casa clandestină unde se ascundea Foriș și se impune celor prezenți. Foriș nu era un oarecare, era șeful suprem al PCR, fusese numit de Comintern în decembrie 1940, când călătorise clandestin la Moscova însoțit de Teohari Georgescu. Aici se întâlnise cu șefii consacrați ai Cominternului, începând cu Gheorghi Dimitrov. Vizita a avut drept scop numirea unui șef suprem al minusculului PCR. La 4 aprilie 1944, era în funcție deci de patru ani. Nemulțumise pe toată lumea – mai ales pe cei din închisori – prin critici și excluderi numeroase, prin inactivitate. Acum venise ceasul socotelilor. Gheorghe Gheorghiu-Dej, Emil Bodnăraș, Iosif Chișinevschi și Teohari Georgescu hotărâseră

[1] Petre C. Georgescu-Delafras, *Gânduri și fapte din zile de război*, Editura Cugetarea-Georgescu Delafras, București, 1945, pp. 160–161.

să-l înlăture. Voiau puterea în partid pentru ei, Armata Roșie se apropia și se anunța ceasul răfuielilor – de unde urgența înlăturării lui Foriș. Dej voia neapărat să-i ia locul. Un detaliu: Lucrețiu Pătrășcanu a refuzat să ia parte la complotul împotriva lui Foriș. Îl va costa viața.

Odată intrat în casa din strada Carol Knappe, Bodnăraș pretinde în fața lui Foriș, care nu înțelege ce i se întâmplă, că este demis. Mai spune și că are mandat de la sovietici să îl aresteze. Îi prezintă o hârtie banală, semnată chiar de el, drept un act oficial emis de Comintern. Erau o farsă și un fals. Bătuse așa-zisul document la mașina lui de scris chiar în acea dimineață în cartierul Vatra Luminoasă unde locuia. Așa se întâmplă uneori, istoria joacă farse și râde gros de personajele ei. Bodnăraș furniza astfel o victimă patronului lui, Gheorghiu-Dej, aflat în așteptare în lagărul de la Târgu Jiu. În vara lui 1946, Foriș va fi ucis din ordinul său, aprobat de Ana Pauker, Vasile Luca, Teohari Georgescu, Iosif Chișinevschi, Constantin Pârvulescu. Crima a avut loc în subsolul sediului PCR din Aleea Alexandru nr. 23, în garaj. Doftanistul Pantiușa Bondarenko și șoferul Constantin Mitea au executat ordinul. Victima a fost izbită cu ranga în creștet. A murit pe loc. Cadavrul a dispărut fără urmă – îngropat. Poliția nu a aflat despre asasinat și, în consecință, nu a făcut nicio anchetă.

*

La 13 aprilie 1944, câteva gazete anunță moartea lui Ion Minulescu (infarct miocardic) în apartamentul său din cartierul Cotroceni. Era poetul cel mai popular în epocă. Împrejurările acelor zile fac ca moartea lui să treacă neobservată. Ziarele scriu puțin, o scurtă știre, un comunicat, nimic mai mult.

Sub bombardament

În memoria colectivă a rămas un singur bombardament, cel din 4 aprilie, la prânz, un ceas jumătate – devastator. Adevărul istoric este că au fost mai multe. Întâi, la 4 și 5 aprilie. Următorul, de Paște, la 17 aprilie, când au fost distruse, printre altele, blocul Cartea Românească și Facultatea de Farmacie. Au fost lovite în aceeași zi orașele Brașov și Turnu Severin, după ce, la 15 aprilie, a fost bombardat rău Ploieștiul. Vineri, 21 aprilie, aviația anglo-americană a așternut din nou un covor de bombe peste București. Au fost lovite șoseaua Bonaparte, strada Polonă, Gara de Nord, uzinele Malaxa...

Dezastru de-a lungul Căii Griviței și din celelalte străzi din cartierul Gării de Nord, unde aproape nicio casă n-a mai rămas în picioare. Toate magazinele sunt ori distruse, ori părăsite. Țiganii și borfașii sunt stăpânii acestor străzi... Până când nu s-o termina cu bombardamentul, au bătut scânduri în ferestre... Zile de cumplită mizerie. [...]

Marți, 2 mai 1944. Seara ascult la radio. Londra explică că timpul prost din Sud-Estul Europei a împiedicat continuarea raidurilor aviației anglo-americane asupra acestor regiuni. Aceasta înseamnă că îndată ce timpul se ameliorează, vor fi reluate bombardamentele asupra țării noastre. [...][1]

Luni, 8 mai, bombardament nocturn, deci englezii.

Miercuri, 10 Mai 1944. Circulă zvonul că astăzi anglo-americanii vor face prăpăd în Capitală. Unde vor defila ei în loc de trupele noastre... La asemenea zvonuri, străzile se golesc, panica cuprinde locuitorii orașului. Bisericile și adăposturile antiaeriene devin foarte populare pentru câteva ceasuri.

Sâmbătă, 5 august 1944. Ieri-noapte a fost alarmă la București, însă avioanele anglo-americane nu au lăsat bombe, trecând spre Ploiești-Câmpina-Brașov.

[1] Ioan Hudiță, *op. cit.*, vol. 10, p. 233.

Marți, 8 august 1944. La 9.30 se dă alarma. Ea a ținut o oră și ceva, însă la București n-au venit avioane. Probabil, au bombardat Ploieștii...[1]

Faptul că, de la o anumită dată, bombardamentele asupra Bucureștiului s-au rărit se datora pregătirilor debarcării din Normandia... După 4 aprilie, Bucureștiul a trăit între bombardamente, alarme false (aproape în fiecare zi și noapte), frică, panică, isterie și doliu.

Lucrurile se mișcă

În această atmosferă, o mână de conspiratori pregătește răsturnarea lui Antonescu. Aspectul cel mai interesant este că lucrurile sunt cunoscute de o mulțime de oameni. Complotul nu era un secret, ci „cu voie de la Poliție", ca în *Conu Leonida față cu reacțiunea*. Fiecare membru din elita politică și militară își caută o ieșire din situația imposibilă. Numai cine nu vrea să știe ce se pune la cale ignoră ce se petrece în cercurile Palatului și armatei. Toți sunt la curent: Antoneștii, Siguranța, jurnaliștii, ofițerii superiori, diplomații, delatorii – portari, chelneri, servitori, șoferi... E prea multă lume implicată pentru a rămâne un secret. În cafenele se vorbește despre tratativele de la Cairo, unde Barbu Știrbei, Constantin Vișoianu și Ghiță Popp speră să scoată țara din impas, așa cum procedaseră și italienii. Se aflase în oraș că Lucrețiu Pătrășcanu și Ioan Hudiță se întâlnesc cu Ică Antonescu și alți oficiali ai regimului. Agenții Siguranței sunt prin apropiere să îi protejeze, nu ca să-i urmărească sau să-i rețină. Este motivul pentru care nu sunt arestați. Șeful opoziției, Iuliu Maniu, circulă liber prin oraș. Poate fi zărit aproape zilnic la Capșa bând cafea cu dr. Nicolae Lupu, Ion Mihalache,

[1] Ioan Hudiță, *op. cit.*, vol. 10, p. 424.

Aurel Leucuția, dr. Ion Jovin – toți adversari ireductibili ai regimului Antonescu. Situație de neimaginat în orice altă capitală din Europa. Se întâlnesc aproape zilnic la București, Snagov, Periș, Sinaia etc. Țețele unui complot sunt mereu încurcate și se țes greu. Trebuie depășite neîncrederea și vechile dușmănii. De elaborat planuri, de găsit oameni, de încheiat alianțe, de procurat resurse. Conspirația lucrează ca Bucureștiul să treacă în tabăra Aliaților. PNȚ, PNL și PSD fac parte din complot. Ultima achiziție printre conspiratori este PCR, în urma telegramei trimise de Barbu Știrbei de la Cairo. El anunță că delegații sovietici condiționează negocierile de participarea comuniștilor la lovitura urzită la București. Cum Armata Roșie urmează să fie forța principală în această parte a Europei, nu este nimic de comentat. Cu comuniștii sau deloc! Așa apare printre complotiști Lucrețiu Pătrășcanu, văr cu mareșalul palatului, Octav Udrea, care l-a și contactat. Pătrășcanu era singurul comunist cunoscut în anturajul regelui. În plus, provenea dintr-o familie bună, de sânge albastru, educat în Germania, unde obținuse titlul de doctor în economie. Detalii care îl făceau onorabil, în ochii complotiștilor. Aceștia cred că Pătrășcanu conduce PCR. Nu era exact. Dimpotrivă. Se afla într-un con de umbră, privit cu suspiciune de „tovarăși", detestat de Gheorghiu-Dej, șeful grupului de comuniști din închisori – cea mai puternică facțiune a PCR.

Au fost și alte impedimente de rezolvat. Complotul ne apare azi ca o rețea de intrigi, deziceri, indiscreții, neîncredere. Și totuși, sub presiunea apropierii Armatei Roșii și a debarcării din Normandia, s-a conturat un plan de acțiune comun. Factorii decisivi au fost: 1) regele Mihai și 2) armata. Antoneștii au fost arestați în Palatul Regal la 23 august 1944. A fost instalat alt guvern, care a aderat la tabăra Aliată. Aceasta a fost pe scurt istoria acelor zile de august.

Corp diplomatic

Înainte de a începe să scriu acest op, am recitit *Bucarest*, de Paul Morand (Éditions Plon, Paris, 1935), o lectură uitată. Găsisem volumul în anticariatul de pe strada Polizu, unde veneam destul de des prin anii '80 – în condițiile acelor ani, de cenzură aberantă, era un trofeu. Despre preț, nu vorbesc. Cartea nu se găsea decât rar. Ca și la prima lectură, nu m-a impresionat, mi-a creat chiar un fel de enervare. O găsesc prea superficială și mondenă – stilul inconfundabil al lui Morand. Plină de clișee, dar și cu unele găselnițe, ca să nu le zic „formule memorabile". Am reluat-o, bineînțeles, ca să-mi împrospătez unele impresii.

A mai fost un motiv. Paul Morand a funcționat ca ministru plenipotențiar al Franței la București în anii 1943–1944. Să fim înțeleși, e vorba despre Franța mareșalului Philippe Pétain, șeful regimului de la Vichy. Bucureștiul avea propriul mareșal, Antonescu. Un detaliu: Morand era însurat cu o prințesă româncă, Elena Suțu. Mă rog, în măsura în care cineva poate revendica în Valahia rangul de prinț sau de prințesă. Aici toate titlurile sunt închipuiri bovarice. Există o veritabilă aristocrație la București? Occidentul, cu tradițiile lui care țin de ranguri, este departe. Pe aici găsim doar „o puzderie de maimuțăreli și impostori. O așa-zisă boierie de cinuri". Fiecare domn își făcea propriii boieri, de unde mulțimea lor după o sută de ani de regim fanariot.

Paul Morand a ajuns la post la 28 august 1943. A nimerit într-un mediu neprietenos, pentru că cei de la ambasada și de la Institutul Francez erau partizanii generalului de Gaulle, cu urechea tot timpul pe Radio Londra... Morand a fost privit cu rezerve din prima zi și nu a făcut o figură onorabilă. De altfel, se ocupa mai tot timpul de administrarea averii soției sale. Morand se aștepta ca războiul să fie pierdut și, ca efect, România ocupată de Armata Roșie. Bolșevicii nu prea îi iubeau pe aristocrați,

nici pe cei bogați, nici pe oficialii Axei. Tot atâtea motive să nu rămână fixat la noul post. Rușii se apropiau și, după Bătălia de la Kursk, nimic nu mai putea opri tăvălugul lor. Cu legăturile sale la Vichy, Morand trăgea sfori să găsească alt plasament. Era prea puțin preocupat de treburile ambasadei. S-a făcut antipatic, mai ales când a confiscat stația radio și a plasat-o în biroul său, sub cheie, interzicându-le accesul celorlalți din ambasadă. Stătea prost cu caracterul. Nu a lăsat amintiri grozave. Altfel, un om de lume, monden, poliglot, arogant, scriitor cunoscut.

Declicul l-a produs bombardamentul anglo-american de la 4 aprilie. Morand nu excela în privința curajului. Pur și simplu, a fugit din București, a părăsit ambasada și s-a pus la adăpost. A ajuns departe, la Bran, și s-a instalat în apropierea castelului. A înțeles că partida e pierdută. *Rien va plus, messieurs*! Plecarea lui din București era un semn de rău augur pentru regimul Antonescu. Dovadă că Pétain & Co nu mai credeau în regimul său. Paul Morand a corespondat intens cu protectorii săi și a reușit, *hélas*, să fie numit ministru plenipotențiar la Berna. Elveția, țară neutră, ferită de război. Exact ce-și dorea. Anticipa că vin ani grei pentru perdanți și-și căuta un loc pentru exilul ce va urma la nici un an de la instalarea sa în strada Piața Amzei, unde își avea sediul misiunea diplomatică franceză, ca și azi.

La Berna nu a rămas mult timp. La 23 august 1944, Parisul a fost eliberat de divizia generalului Philippe Leclerc. În toamna aceluiași an, Paul Morand a fost epurat din corpul diplomatic de Charles de Gaulle, omul forte al noului regim. Au urmat zece ani de „deșert" pentru el. Reabilitarea sa a fost un proces îndelungat, după care a reintrat în circuitul cultural. Încărcat cu onoruri, i s-a decernat Legiunea de Onoare, a fost republicat de Editura Gallimard, a devenit membru al Academiei Franceze.

*

Timpul, 23 august 1944, „Bucureștenii la țară", de Victor Eftimiu:

> Așadar, bucureștenii s-au revărsat la 15–20 de kilometri dincolo de barieră și au luat primul contact serios cu satul. Olteanul cu zarzavaturile, lăptăreasa, slujnicuța au fost numai avangarda acestei confruntări. Departe de noi gândul de a repeta programatic, ca poeții tradiționaliști, că omul de la oraș a alterat puritatea vieții patriarhale a țăranului și din acest târg a câștigat eternul exploatator al satelor care e citadinul...

Hanul cu Tei

Nu doar Diavolul se ascunde în detalii, ci și istoria. Iată un exemplu mărunt. În strada Blănari colț cu Hanul cu Tei exista o cârciumă frecventată de tot ce era mai interesant în București. Cum intrau, cei cu ochiul format observau unde erau plasați agenții de Siguranță și cei ai Gestapoului. Clientela era fină, alcătuită din personaje amestecate în combinații politice și în afaceri îndoielnice. Era bine să te așezi la o masă ferită pentru a trage cu urechea. Subiectul favorit în vara lui 1944 era traficul de valută – la cât erau cotate aurul, leul, lira sterlină, francul elvețian? Se discuta cu aprindere și despre sosirea Armatei Roșii. Se numărau zilele până când mai rezistă Antoneștii la putere și se făceau pariuri. Clienții cârciumii – o faună care nu se gândea decât cum să fugă din țară. Spania, Portugalia, Elveția erau destinațiile preferate. Armata Roșie trecuse Prutul, iar, la începutul lui aprilie, Molotov cadorisise românimea cu un comunicat plin de promisiuni din care niciuna nu se va adeveri. Cum că 1) URSS nu se va amesteca în treburile interne ale României și 2) nu va schimba regimul politic de la București. Dar cine credea în vorbele rușilor? Era un comunicat dat pentru naivi, nu pentru

avizați sau sceptici. Ei trăiau deja cu geamantanele la ușă, gata în orice clipă să dispară din țară. Aceștia nu contau pe minciunile Kremlinului. Erau însă alții care doreau să se iluzioneze. Unii, mai realiști, se pregăteau să se livreze trup și suflet ocupantului, ca să-și scape pielea. Damele care se întinseseră prin hoteluri cu nemții îi așteptau și ele pe ruși. Rău-platnici, dar și ei, tot clienți. Erau și cei care învârtiseră afaceri cu camarila antonesciană pe Axa Roma-Berlin... Ei bine, pentru mulți venise vremea să dispară de pe scena bucureșteană tot mai prost „luminată".

Capitala se afla sub camuflaj, trăia sub covoarele de bombe anglo-americane... Max Auschnit, Nicolae Malaxa, Stelian Popescu, Pamfil Șeicaru – oameni cu mulți bani – au plecat din țară. Alții așteptau o ocazie să lase baraca în urmă. Vindeau ce era de vândut, își alimentau conturile din străinătate, lichidau proprietățile, moșiile, apartamentele, afacerile. Între timp, își omorau plictiseala socializând la Capșa și Athenée Palace. Destui preferau să-și petreacă timpul în pasajul Macca-Villacrosse, buricul bursei negre... Pe adevărații cunoscători însă îi găseai în localul de pe strada Blănari, la intrarea în Hanul cu Tei. Avea un nume banal, mâzgălit pe o firmă la fel de banală: „Grătar special – vinuri alese". Era frecventat de o lume pestriță. Se întâlneau aici dreapta cu stânga, fumiști, băgători de seamă, pescuitori în ape tulburi, cartofori. La mese: N.D. Cocea, Pamfil Șeicaru, Mihail Fărcășanu, Ion Vinea[1] și lista e lungă. Cum la București, în acea vară, toată lumea conspira împotriva mareșalului Antonescu, nu e de mirare că zvonurile, intrigile, bârfele, traficul de informații – adevărate, dar mai ales false – erau marfa curentă. Aici îți dădeai seama că la București nimic nu rămâne secret, nici adevărat.

După 23 august 1944 și instalarea Armatei Roșii în România, localul își schimbă rapid garnitura de mușterii și obișnuiți

[1] Gh. Jurgea-Negrilești, *op. cit.*, pp. 336–350.

ai casei. Printre noii clienți ai localului îi găsim pe Gheorghe Gheorghiu-Dej, Teohari Georgescu, Gheorghe Apostol, Chivu Stoica, Emil Bodnăraș (doftaniști toți) alături de, bineînțeles, aceiași agenți ai Siguranței, cu misiunea de a-i spiona și proteja. La o adică, să-i și aresteze, după cum s-ar schimba puterea și ordinele. Ca să facă asta, trebuia neapărat să cadă din cer parașutiștii americani. Ceea ce era greu de presupus... Stalin se instalase aici cu nenumăratele lui divizii de tancuri Sherman și T34. Punct.

Universul, 16 august 1944: „Un puternic detașament de polițiști și jandarmi condus de Sache Davidescu, chestorul Sectorului II Negru, a făcut ieri după-amiază o nouă razie, de astă-dată pe străzile Blănari, Băcani și faimosul Hanul cu Tei, unde își au sediul traficanți cu diverse mărfuri... Luați prin surprindere, niciunul nu a putut scăpa. Au fost aduși [*sic*] între cordoane la Prefectură peste 100 de persoane, care au fost imediat supuse trierii. Au fost reținuți 80 de indivizi urmăriți pentru diferite delicte".

Lovitura de palat

În după-amiaza zilei de 23 august 1944, în timpul unei audiențe la rege, mareșalul Ion Antonescu și câțiva complici sunt arestați. Spre miezul nopții, o bandă înarmată condusă de Emil Bodnăraș îi ridică din palat și îi duce într-o casă conspirativă din cartierul Vatra Luminoasă. La aceeași adresă fusese ținut prizonier, după 4 aprilie, Ștefan Foriș, șeful PCR, sechestrat de o troică avându-l în frunte pe Bodnăraș. Suntem tot la capitolul farse ale istoriei. În jurul acestei chestiuni simple au circulat apoi mai multe versiuni, toate mincinoase. De la „lovitura de stat" la „insurecția armată" și „revoluția națională antifascistă și antiimperialistă". Etichetele s-au schimbat fără încetare. Asta îmi place în istoria românească – totul se schimbă. Fiecare

congres și conjunctură au dat o citire diferită evenimentelor din acea zi. Este cel mai ocultat subiect al istoriei bucureștene din secolul XX.

Destui dintre protagoniști au dorit să se înfrupte din cele câteva minute cât a durat ieșirea din scenă a celor doi Antonești pentru a-și aroga merite pe care nu le-au avut. Alt motiv a fost în aceste răstălmăciri repetate: să-i scoată din joc pe adevărații participanți la psihodrama din Palatul Regal la 23 august 1944. Nu are rost „să restabilesc faptele". Încă o versiune în plus nu ar face decât să mărească – a câta oară? – confuzia. Și nu știu dacă mai interesează pe cineva unde se găsea Iuliu Maniu în acea zi, ce a făcut regele Mihai în după-amiaza fatidică, cum au acționat Emil Bodnăraș și Lucrețiu Pătrășcanu... Cui îi mai pasă azi de aceste baliverne istorice? Povestea este prea veche, între timp pute ca o pereche de ciorapi purtată de soldat o lună fără a fi spălate. Pentru cei cu nasuri fine, istoria asta îmi amintește olfactiv de o bucată de brânză Camembert de Normandia, d-aia cu putregai care îți strâmbă nasul. În plus, arhivele, și ele mint copios. Au dispărut mii de documente. Altele au fost confecționate pentru a inventa fapte, personaje, situații. Multe dosare au fost falsificate în anchete la PCR / Partidul Muncitoresc Român (PMR), la Securitate, de presa de partid, în cărți scrise de istorici oficiali ai regimului. O istorie contrafăcută a creat, inevitabil, o plasă de ficțiuni. Azi este imposibil să pui lucrurile cap la cap. Subiectul îmi pare ca o nebuloasă fără șanse de a fi lămurită vreodată. Nici nu mai are relevanță pentru nimeni.

În acea zi, 23 august 1944, la ora 22.00, cei cărora nu li se confiscaseră aparatele de radio au ascultat „Proclamația Regelui către Țară". Dintre bucureșteni, 12 000 își văzuseră radiourile confiscate în 1941. Ele au rămas vreme de patru ani în depozitele armatei. Ce a spus regele? Redau din textul proclamației. De altfel, este foarte scurt.

> Români !
>
> În ceasul cel mai greu al Istoriei noastre am socotit în deplină înțelegere cu Poporul Meu că nu este decât o singură cale pentru salvarea Țării de la catastrofa totală: ieșirea noastră din alianța cu puterile Axei și imediata încetare a războiului cu Națiunile Unite.
>
> Români... [Etc.]

Fiecare a înțeles lucrurile diferit. Comunicatul a generat confuzie. E un text politic, urmare a unui compromis între participanții la lovitura de palat. A avut ca efect imediat o iluzie colectivă. Iată un mic exemplu. Citez:

> În noaptea aceea, în casa conspirativă de pe Strada Armenească, în compania lui Belu [Zilber, *n.a.*], Pătrășcanu și a altora, aveam certitudinea că asist la un început. N-am uitat emoția cu care așteptam să se întoarcă Pătrășcanu de la Palat, unde trata cu regele instaurarea unui guvern de coaliție democratică și nici pietatea cu care am ascultat relatarea întrevederii... [...] Avusesem norocul sau ghinionul de a fi legătura ilegală a lui Pătrășcanu. Ulterior, totul s-a poluat.[1]

Iată un alt exemplu, mult mai amplu, despre iluzii și farse ale istoriei. La auzul comunicatului către țară, mii de bucureșteni s-au adunat în Piața Palatului ca să-l aclame pe rege. Ei au înțeles din comunicatul citit la radio la 22.00 că războiul – cel puțin pentru români – s-a terminat, că s-a semnat armistițiu cu Aliații, și a venit pacea. Era o tragică și fatală neînțelegere. Cauza? Mai multe enunțuri erau neclare și lăsau loc la confuzii. Pentru unii, a putut să pară un bluf. Regelui Mihai nu i se poate reproșa încurcătura. Textul era scris de delegații celor patru partide – PNL, PNȚ, PSD, PCR – participante la complot. În comunicat se arăta

[1] Vera Călin, *Prea târziu. Însemnări californiene*, Editura Univers, București, 1997, p. 31.

că „România a acceptat armistițiul oferit de Uniunea Sovietică, Marea Britanie și Statele Unite ale Americii. Din acest moment, încetează orice act de ostilitate împotriva armatelor sovietice, precum și starea de război cu Marea Britanie și Statele Unite. Primiți pe soldații acestor armate cu încredere. Națiunile Unite ne-au garantat independența Țării și neamestecul în treburile noastre interne". *Wishful thinking* tipic. Regele știa că România nu încheiase armistițiu cu Aliații. Documentul se va semna abia la 12 septembrie 1944 la Kremlin. S-a mai spus: „Din acest moment, încetează orice act de ostilitate împotriva armatelor sovietice", dar Armata Roșie, Stalin, mareșalii, ei fuseseră înștiințați? Îgi dăduseră acordul? Răspunsul e NU. Se mai spune că ni s-au garantat independența și neamestecul în treburile noastre interne, preluând declarația mincinoasă a lui Molotov de la 2 aprilie 1944.

Confuzia a fost mare în Piața Palatului în seara de 23 august 1944, dar nu era vreme de pus întrebări. În fond, lumea era plină de entuziasm pentru veștile bune: arestarea mareșalului Antonescu și instalarea unui nou guvern, numit și agreat de regele Mihai. Cum era fericită și pentru trecerea României de partea forțelor Aliate. Simpatiile bucureștenilor mergeau net într-acolo. În Piața Palatului își fac apariția câteva uniforme britanice. Lumea îi aclamă, crezând că vede avangarda trupelor Aliate. În realitate, erau câțiva prizonieri care, în noua situație, au ieșit din arest să vadă ce se întâmplă. Sunt primiți cu entuziasm, bineînțeles. Dumnezeule, și când te gândești ce farsă era la mijloc! Regele a fost aclamat, de asemenea, numele său scandat cu fervoare – „Regele Mihai, regele Mihai!". Apoi s-a scandat „Stalin-Stalin, Roosevelt! Churchill!". Palatul Regal încă era intact. A doua zi, în lipsa apărării antiaeriene, Luftwaffe a făcut prăpăd. În 24–26 august, au fost lovite și distruse Palatul Regal, Ateneul român, Teatrul Național, Teatrul Liric etc. La cererea militarilor,

regele se pregătea să plece din Capitală, pentru a se adăposti în satul Dobrița, lângă Tismana. Bombardamentul din zilele următoare a dovedit că această măsură de precauție a fost justificată. Guvernul s-a mutat în subsolul Băncii Naționale. Săptămâna 24–30 august a fost singura de libertate până în decembrie 1989. Urma o lungă și nefastă dictatură. Armata Roșie se apropia de București. Nu pentru a elibera Capitala, ci ca s-o ocupe. Nimeni nu întrevedea că bucuria libertății urma să fie atât de scurtă.

> Nu mai văzusem niciodată asemenea afluență de lume pe Calea Victoriei. Femeile țipau, bărbații se îmbulzeau... Mulțimea s-a răspândit pe străzi, ieșind de prin curți și case. Nu mergeam, ci eram mai mult luați pe sus de îmbulzeală. În atmosfera supraîncărcată, ajungeau până la noi cântece, sloganuri, strigăte înăbușite, râsete, o risipă de sunete și de mirosuri... O mulțime numeroasă, nerăbdătoare, legănându-se pe trotuare. Oamenii plângeau de fericire, se strigau unii pe alții. [...] Mi se părea că văd Bucureștiul pentru întâia oară. [...] Euforia a fost de scurtă durată. Foarte repede, neliniștea și decepția ne-au încordat nervii la maximum. Străzile s-au golit brusc. Mulțimea s-a împrăștiat...[1]

Să mori din întâmplare

Soare Z. Soare (n. 1894) a fost ucis, la 24 august, de o sentinelă sub podul Băneasa. Plecase cu o mașină spre Sinaia. Șoferul care îl ducea nu a oprit la semnal și soldatul a tras. Pentru regizor a fost fatal. A murit la 50 de ani. Ni-l amintim de la premiera piesei *Steaua fără nume* (1 martie 1944). Ștefan Enescu îi dedică, duminică, 2 iunie 1945, un articol omagial în *Jurnalul*

[1] Serge Moscovici, *Cronica anilor risipiți: povestire autobiografică*, traducere de Magda Jeanrenaud, Editura Polirom, Iași, 1999, pp. 239–240.

de dimineață. Cred că a fost singurul care și-a amintit de el. Fusese deja uitat. Enescu este cel care i-a împrumutat identitatea sa lui Sebastian (pe afiș apărea numele „Victor Mincu"). Încercase să scrie piese de teatru și nuvele și să le publice. Fără ecou. La sfârșitul anilor '30, fusese șeful de cabinet al lui Mihail Moruzov, directorul Serviciului Secret. După schimbarea de regim din 6 septembrie 1940, Ștefan Enescu a intrat în Baroul București și a devenit un avocat de succes. Locuia în același imobil cu Nora Piacentini și Mircea Șeptilici. În jurnalul ei, Marioara Voiculescu consemnează: „Soare Z. Soare e un mistificator. [...] e unul dintre cei mai eleganți oameni din punct de vedere sufletesc și moral. [...] Pare un cinic și e de o naivitate ridicolă... Pare rău, dar e extrem de generos și de bun. E cel mai caraghios sentimental care există"[1]. Iată o filă din jurnalul lui Alice Voinescu, 1 octombrie 1944: „Parastasul lui Soare. Biserica plină, mulți actori. Poate că artiștii sunt mai atașați"[2]. Dispariția lui Soare Z. Soare face parte dintr-o fatalitate. Lungul șir al celor care sfârșesc tragic, de pe afișul piesei *Steaua fără nume*. E deschis de Soare Z. Soare, continuă cu Nora Piacentini, Mihail Sebastian, Nicolae Vlădoianu... Piesa le-a adus nenorocire celor mai mulți dintre ei.

Sinuciderea lui Killinger

Alt episod suspect petrecut în acele zile de răscruce a fost sinuciderea ambasadorului german la București, Manfred von Killinger. De ce s-a sinucis? A considerat că, după prăbușirea regimului Antonescu, nu se mai poate întoarce la Berlin. Hitler

[1] Marioara Voiculescu, *Jurnal, memorii*, ed. îngrijită de Florica Ichim și Oana Borș, Fundația Camil Petrescu, București, 2003, p. 121.

[2] Alice Voinescu, *Jurnal*, ed. îngrijită, tabel biobibliografic și note de Maria Ana Murnu, prefață de Alexandru Paleologu, Editura Albatros, București, 1997, p. 472.

era furios că ambasadorul lui, om de încredere, nu a împiedicat complotul. *Libertatea* notează, la 26 august 1944:

> Manfred von Killinger, ministrul hitlerist în România, care în ziua răsturnării guvernului trădător al Antoneştilor se afla sub pază la Legaţia germană din Calea Victoriei, s-a sinucis azi dimineaţă. Împreună cu el s-a sinucis şi secretara lui... Cadavrele au fost găsite azi dimineaţă la fosta legaţie nazistă, unde au sosit autorităţile româneşti în frunte cu d. prefect al Poliţiei Capitalei, d. colonel Ionel Cristea. Întreaga legaţie e înconjurată de forţe româneşti şi se procedează la percheziţionarea localului.

„Faimosul Killinger, neputându-se împăca cu gândul că nu mai e «viceregele» lui Hitler în Bucureşti, şi-a pus capăt zilelor"[1], notează Raoul Bossy.

O veste bună pentru bucureşteni, întrucât personajul era detestat. Cititorii rubricilor mondene au reţinut că s-a sinucis, romantic, odată cu amanta sa. Killinger era un fanatic hitlerist, admirator necondiţionat al Führerului. S-a numărat printre asasinii Rozei Luxemburg, în ianuarie 1918, la Berlin, a fost membru al Freikorps, grup paramilitar antibolşevic. A fost numit ambasador la Bucureşti la puţin timp după Rebeliunea legionară. Misiunea lui era să asiste pregătirile pentru invadarea URSS şi să se asigure de fidelitatea mareşalului. Un detaliu: „apartamentul în care au fost descoperite cele două cadavre erau pline de pantofii secretarei"[2], după cum notează George Tomaziu.

România liberă, 2 septembrie 1944:

---

[1] Raoul V. Bossy, *Jurnal (2 noiembrie 1940 – 9 iulie 1969)*, Editura Enciclopedică, Bucureşti, 2001, p. 255.

[2] George Tomaziu, *Jurnalul unui figurant (1939–1964)*, traducere de Mariana şi Gabriel Mardare, prefaţă şi postfaţă de Gabriel Mardare, Editura Univers, Bucureşti, 1995, p. 135.

În ziua de 2 septembrie 1944, între orele 13–14.00, am văzut cadavrele ministrului baron von Killinger și secretarei sale, Hella Petersen, la legația germană. După felul cum au fost găsite aceste cadavre, este vorba în ambele cazuri de sinucidere prin împușcare în frunte. Nu socotim necesară autopsie.

București, 3 septembrie 1944
(ss) prof. dr. Ruge, medic marină
(ss) dr. Raiss, general medic

Killinger și-a făcut un nume în lumea bucureșteană când a fost atacat de Tudor Arghezi într-un pamflet intitulat „Baroane", scris la îndemnul lui Ică Antonescu. Textul a apărut în *Informația zilei* la 30 septembrie 1943. Citez:

Botul nu-ți mai e așa de gros, fălcile ți-s mai puțin dolofane și ai început, Doamne!, să și surâzi cu bicele alea groase, șterse de unsoare. Ceafa ți s-a mai tras, gușa s-a mai moderat, burta caută un relief mai apropiat de spinare. Nici părțile dindărăt nu mai sunt atât de expresiv dominate, dedesubtul croielii scurte.

Cred că nu mai iei dimineața patru cafele cu lapte, o halcă de șuncă și opt prăjituri, cu care ți-ai pus din nou în funcțiune intestinul gros, anemiat de răbdări prăjite. Te umpluseși bine, până la râgâială.

Ți-aduci aminte ce sfrijit erai pe când erai sărac și cum ne pălmuia căutătura ta aţâţată după ce te-ai procopsit. Îndopat cu bunurile mele, nu-ți mai dam de nas și ți s-a părut că sunt pus pe lume ca să slujesc mădularelor tale, burții, gușii, sacului și dăsagilor tăi: ăsta era rostul meu, a trebuit să-l aflu de la tine, flămândule, roșcovanule, boboșatule, umflatule.

Mi-ai împuțit salteaua pe care te-am culcat, mi-ai murdărit apa din care ai băut și cu care te-ai spălat. Picioarele tale se scăldau în Olt și mirosea până la Calafat, nobilă spurcăciune! [...]

I-auzi! Vrea să-mi fie stăpân și să slugăresc la mațele lui, eu, care nu m-am băgat rândaș nici la boierul meu. Vrea trei părți și din văzduhul meu, ca să răsufle în răcoarea mea numai el. Lasă-mă

să-mi aleg stăpânul pe care îl vreau eu, dacă trebuie să mă robesc, nu să mă ia la jug și bici, înșfăcat de ceafă, cine poftește.

[...] Începi să tremuri acum, căzătură. Așa s-a întâmplat cu toți câți au umblat să-mi fure binele ce mi l-a dat Dumnezeu. Te-ai cam subțiat și învinețit. Obrazul ți-a intrat în gură, gulerul ți-a căzut pe gât ca un cerc de putină uscată. Dacă te mai usuci nițel, o să-ți adune doagele de pe jos. Ce floacă plouată-n capul tău! Ce mustață pleoștită! Ce ochi fleșcăiți! Parcă ești un șoarece scos din apă fiartă, de coadă, Baroane...

Ca pedeapsă, Arghezi a fost internat un an în lagărul de la Târgu Jiu. În altă țară, îndrăznețul ar fi fost împușcat pentru mult mai puțin. Mă întreb cât a încasat, știind că Arghezi nu făcea servicii pe gratis. O concluzie provizorie după sinuciderea lui Killinger: așa se întâmplă lucrurile la București. Marile mișcări ale istoriei se traduc prin gesturi intime. O lovitură de stat duce la o sinucidere de teatru bulevardier.

Lagărul de la Târgu Jiu

Povestea lagărului de la Târgu Jiu nu a fost spusă până azi. După instalarea regimului comunist au circulat o puzderie de istorii tenebroase despre teroarea de aici, schingiuri, înfometare, arest, un regim de exterminare. Totul în folosul unei mitologii menite să probeze martirajul eroilor clasei muncitoare. Sunt pure invenții lansate de Agitprop. Arhivele nu aduc probe despre existența la Târgu Jiu a unui fenomen concentraționar asemănător cu cel din lagărele de exterminare de la Buchenwald și Dachau, de pildă. Imaginea celor două tipuri de lagăr s-a suprapus și a fost exploatată copios până la mijlocul anilor '60. Odată cu moartea lui Gheorghiu-Dej – internat aici în 1943/1944 –, interesul regimului pentru „ororile de la Târgu Jiu" s-a evaporat. Adevărul este că internații nu o duceau rău

în lagăr. O parte dintre ei își comandau masa la restaurantele din oraș. Fie le-o aduceau militarii din gardă, fie se duceau ei înșiși în afara lagărului, unde petreceau câteva ceasuri lejere. Permisiile se acordau cu ușurință. Internații își omorau timpul cum puteau. Plictiseala a fost marele dușman al celor internați, mai mare chiar decât păduchii. Nu existau plutoane de execuție. Timpul trecea greu. Nici scrisorile, nici vizitele dese ale rudelor nu reușeau să amelioreze situația, în ciuda interminabilelor partide de poker aflate la mare preț. Citeau, aveau voie să circule nestingheriți prin lagăr. Locuiau în barăci împărțite în camere cu două-trei paturi.

Nu toți o duceau însă așa de bine. Cei care nu aveau bani să-și achite întreținerea simțeau mai puțin neajunsurile deținerii în lagăr. În funcție de parale, internații erau împărțiți pe grupe: 1) cei cu mulți bani, 2) cei cu bani puțini și 3) cei lipsiți de bani. Așa, de pildă, Ion Gheorghe Maurer a preferat să plătească și a avut condiții bune de „detenție". În aceeași situație s-au aflat Mihai Ralea, generalul Nicolae Rădescu, Radu Cioculescu, Athanase Joja, Victor Eftimiu, Nicolae Carandino, Zaharia Stancu etc. De observat că în lagăr au fost trimiși de-a lungul timpului (1940–1944) oameni de condiție foarte diferită, de la Sergiu Malagamba până la generalul Rădescu. Inși de toate culorile politice, de la extrema stângă la extrema dreapta, și apolitici. Administrația dorea să scoată cheltuielile de întreținere, lemnele de foc, hrana etc. din buzunarul internaților. Mai bine zis, al familiilor lor. Corupția era foarte răspândită. Cu bani puteai obține orice, inclusiv libertatea. Un exemplu: familia a plătit 100 000 de lei colonelului Gelep din Ministerul de Interne pentru eliberarea lui Lucrețiu Pătrășcanu. Era, așadar, mai puțin o împărțire pe ideologii și politică, legionari vs. comuniști. (Grigore Preoteasa, Gheorghiu-Dej, Chivu Stoica, Alexandru Iliescu versus Ernest Bernea, Radu Gyr, Traian Brăileanu, Jean Victor Vojen, P.P.

Panaitescu etc.) Era, mai ales, o chestiune de costuri. În funcție de cât plăteai, te bucurai de un tratament sau de altul.

Lagărul era împărțit între comuniști și legionari, dar existau și alte categorii de internați: evrei, masoni, oameni de afaceri, agenți de bursă neagră, prostituate, politicieni din partidele istorice, diverși delincvenți. Pedepsele erau scurte, pentru ca rulajul sumelor și încasările administrației să fie mai mari. Nu era o tragedie (în afară de separarea de familie) să fii internat la Târgu Jiu. De altfel, termenele se negociau cu amploaiații Ministerului de Interne. Când primeai înștiințarea că vei fi internat, se declanșa sarabanda relațiilor, intervențiilor, audiențelor. Rudele suspuse erau rugate să intervină. Dacă aveai resurse, se rezolva. N.D. Cocea – comunist notoriu – a fost scutit de mai multe ori de internare, în urma unor intervenții și filodorme. Zaharia Stancu a fost arestat și dus la gara Filaret, de unde porneau trenurile spre Târgu Jiu. A fost dat înapoi în urma apelurilor insistente ale celui în cauză – Stancu era un ziarist cunoscut. La a doua tentativă a fost totuși internat în lagăr. Va rămâne puțin timp închis, câteva zile. Exemplele sunt numeroase. Intervențiile continuau și după internare, se făceau demersuri pentru a obține liberarea și mulți reușeau. Comisia de verificare a dosarelor se întrunea o dată la șase luni, uneori mai des. De fiecare dată, un număr de internați pleca acasă și erau aduși alții în schimb.

Un aspect important este acela că destui au profitat de ocazie pentru a-și îmbunătăți biografia de „democrați", „antifasciști", „rezistenți împotriva dictaturii". Era extrem de folositor pentru perioada postbelică. Calculul era simplu. Dacă rușii câștigau războiul, un stagiu petrecut la Târgu Jiu valora aur, bineînțeles dacă voiai să faci carieră. Înainte de orice, aveai nevoie de un trecut corespunzător. Nu era nimic mai de folos decât eticheta de „fost deținut politic", „erou care a plătit cu libertatea lupta împotriva regimului mareșalului Antonescu". Mulți dintre cei internați sunt

personajele noastre din aceste pagini. Vor juca roluri importante în contextul sovietizării țării și tranziției de la capitalism la comunism, în trecerea României de sub influența occidentală la cea sovietică.

Socialmente, lagărul de la Târgu Jiu era un eșantion al lumii românești. Au ajuns aici și câteva sute de prostituate și vagabonzi culeși de Poliție în raiduri prin cartierele rău famate. Alt eșantion îl furniza elita: masoni ca Mihai Ralea și Victor Eftimiu, scriitori ca Tudor Arghezi, gazetari ca Scarlat Froda, Nicolae Carandino, Zaharia Stancu, militari ca generalul Nicolae Rădescu, muncitori ca Gheorghe Gheorghiu-Dej, Gheorghe Apostol etc. Întreaga societate era reprezentată, fără excepție. În timpul războiului contra Aliaților lagărul de la Târgu Jiu a fost imaginea integrală a lumii românești.

*

În ziua de 23 august 1944, la vârsta de 81 de ani, s-a stins în urma „unei lungi și grele suferințe" (cancer esofagian) Sabina Cantacuzino, fiica cea mare a lui Ion C. Brătianu. Reține câteva rânduri rămase de la Alice Voinescu:

> Acum, la 4.00 d.a., coana Sabina va fi înmormântată. E un decor demn de ea. Nu o pot vedea decât surâzând cu ochii ei luminoși. Îi văd ultima privire tandră cu care mi-a spus: „Mai vii?". O petrec cu gândul, cu dorul, cu credința, la ultimul locaș. E curios, nu pot plânge după ea, nu o realizez decât vie, lucrând la birou și privind pe fereastră, judecând cu haz sau cu patimă pe toți care se purtau altfel decât se cuvine. O cucoană mare, un om pe care poți conta. [...] Avea un suflet eroic în ea, o inimă duioasă. Dumnezeu să te așeze în rândurile celor luminați![1]

Dispărea o lume, dar câți înțelegeau asta?

[1] Alice Voinescu, *op. cit.*, p. 469.

Armistițiul de la Moscova

La 29 august 1944, Lucreţiu Pătrăşcanu, membru al proaspătului guvern condus de generalul Sănătescu, decola la bordul unui avion bimotor, însoțit de nevastă. București-Constanța-Marea Neagră. A făcut escală la Odessa, înainte de a zbura spre nord, la Moscova, unde avea să întâlnească restul delegației românești. Motivul deranjului era negocierea armistițiului. Nu a fost nicio negociere. Delegația română a fost pusă să semneze un document redactat în prealabil de sovietici și contrasemnat de anglo-americani. La Kremlin îi regăsim pe Barbu Știrbei, eminența cenușie a tuturor guvernelor din anii '20, Constantin Vișoianu, Ghiță Popp. Pătrășcanu spera să se impună și rușii să negocieze cu el, de vreme ce era comunist. Sovieticii însă – ceea ce doar bănuia – erau întâi imperiali și apoi bolșevici. Pătrășcanu va fi dezamăgit și contrariat de modul cum a fost primit. Încerca să arate ca un lider politic occidental, spălățel și burghez. A nimerit prost, a fost un exemplu vădit de inadecvare. Cauza: era amorezat de nevastă și îi satisfăcea toate capriciile. Era mândru de tinerețea și frumusețea ei (14 ani diferență de vârstă). Hertha Schwammen, pe numele ei real, bucovineancă, născută la Cernăuți. Studii de artă la Viena. Va constata că ideea de a o lua cu el nu a fost potrivită. A stârnit gelozii letale printre tovarășii din partid. Pătrășcanu le uzurpa drepturile lor de șefi consacrați ai clandestinității. Ei putreziseră de vii prin închisori, în vreme ce Pătrășcanu se bucura de viață în libertate. Era croit din altă stofă decât comuniștii. Vorbea rusă, germană, franceză, italiană, avea un doctorat în economie la Leipzig, în vreme ce Dej și gașca lui absolviseră cel mult patru clase primare și aveau dificultăți de scriere și vorbire. Tot ce stăpâneau era intriga de pușcărie, aveau foarte vagi cunoștințe de doctrină însușite prin celule. Pătrășcanu provenea dintr-o foarte bună familie, avea

sânge albastru prin ambii părinți. Prost pedigri pentru cineva care activa într-un partid bolșevic. Putea face carieră la liberalii lui Brătianu sau la național-țărăniștii lui Maniu. Pe ei nu îi deranja că știa să se folosească de cuțit și furculiță la o masă oficială, că citise o bibliotecă și că avea cravată cu nod și culoare potrivite. Nu este de mirare că printre tovarășii abia ieșiți din subterană (Gheorghiu-Dej, Constantin Pârvulescu, Chivu Stoica, Gheorghe Apostol, Iosif Chișinevschi, Teohari Georgescu etc.) escapada cuplului Pătrășcanu la Moscova a făcut impresie proastă, nici că bârfele au explodat.

La București totul se comentează. Dacă faci o chestie, de ce o faci? Dacă nu faci chestia, de ce nu o faci? Nimic nu rămâne fără ecou, niciun detaliu nu scapă nedisecat. Bârfa ține loc de realitate și de viață. Pătrășcanu a dorit să îi arate Moscova nevestei-sii, să se dea mare în fața ei. Presimțea că este ultima dată când are ocazia să viziteze capitala Imperiului Sovietic? Așa a fost, vizita oficială din septembrie 1944 a fost și ultima. Apariția lui în fruntea delegației nu i-a plăcut lui Stalin. Întâi de toate, nu a văzut cu ochi buni prezența unui civil la negocieri. Războiul e treaba militarilor. Apoi ce căuta un comunist acolo, reprezentând guvernul? Războiul fusese declanșat de burghezie, nu de muncitori... Și, în sfârșit: de ce comuniștii de la București s-au aliat cu regele? Faptul a amânat instalarea unui guvern dictat de Kremlin și lichidarea monarhiei. În aceste condiții, Stalin nu a vrut să-l primească la Kremlin. Pătrășcanu a așteptat zadarnic să fie poftit de „cel mai mare geniu din istorie" în biroul lui, sau la reședința din Kunțevo.

Pătrășcanu nu se afla pentru prima dată la Moscova. În 1922 participase la un congres al Cominternului și îl întâlnise pe Lenin. După grevele de la Grivița din februarie 1933, căutat de Siguranță ca unul dintre organizatori, s-a refugiat în URSS. A locuit la Hotel Lux, rezervat activiștilor de frunte ai Cominternului,

pentru care a lucrat în perioada 1933–1935. A lăsat amintiri așa și așa. Afirmase opinii în contradictoriu cu șefii lui. Asta se numea la Kremlin „deviere", un delict grav. I s-a reproșat că alerga după femei. A fost sancționat, trimis în țară, la munca de jos, deși el se aștepta să fie făcut numărul 1 al PCdR. Nu a primit nicio funcție, a trăit o vreme ascuns la Iași, ca un paria (în casa lui Garabet Ibrăileanu), ocolit de tovarășii. A învățat ce povară grea este să trăiești clandestin în afara partidului. Mafia bolșevică și-a luat mâna de pe el. Se însoară, călătorește în Italia etc. Pentru o vreme, nu mai activează, nu mai are legătură cu partidul. Era hotărârea luată de Comintern. A fost reintegrat abia în 1940, după acapararea Basarabiei de către sovietici.

În septembrie 1944, delegația română a fost tratată ca un grup neoficial, o delegație de rang secund. Pe Pătrășcanu l-au costat cariera și viața. Zece ani mai târziu – după o detenție de șase ani (1948–1954) –, i s-a înscenat un proces politic. A fost executat în modul în care KGB se debarasa de „dușmanii poporului" – într-o celulă, cu pistolul prin vizetă, un glonț în ceafă, după o mascaradă juridică în care tovarășii lui i-au adus cele mai teribile și fanteziste acuzații, copiind „metoda Vîșinski", din timpul Marii Terori. Nu conta că nimic nu era adevărat. Trebuia umilit, degradat, compromis, asasinat. Gheorghiu-Dej nu avea cum să îl facă să dispară, pur și simplu, întrucât Pătrășcanu era mult prea cunoscut. În București se defilase cu portretele lui la toate mitingurile din perioada preluării puterii, în 1944–1947. Pentru această popularitate Gheorghiu-Dej îl ura de moarte.

Merita, așadar, s-o vezi pe Pătrășcanca la brațul lui, scoasă din cutie, coafată, înaltă, parfumată, elegantă. În pantofi cu talpă ortopedică și barete, ultima modă, cu ciorapi de mătase, mare raritate, purtând taior, pe umeri cu o capă de blană de la Paris. Sfida exact când românașii fuseseră aduși să pupe papucul padișahului în capitala slăvită a Marelui Imperiu. Moscova

era complet sărăcită după anii de război. Femeile se îmbrăcau în uniformele bărbaților lor morți pe front. Nasol moment, mișto coliviă! Molotov, Vîșinski & Band primesc negativ apariția cuplului Ana Pauker și colonia de cominterniști români aflați la Moscova (Leonte Răutu, Valter Roman, Leonte Tismăneanu etc.) au fost extrem de prost impresionați de luxoasa apariție a nevestei liderului comunist român, Hertha Schwammen (devenită Elena Pătrășcanu, botezată la ortodoxie de Gala Galaction în locuința sa de pe strada Mihail Cornea nr. 51). Ambițiosul Pătrășcanu plutea în ape extrem de tulburi...

> Bombardamentele germane au făcut adevărate ravagii în foarte multe locuri. [...] Lumea este plină de curaj, ca și când Bucureștii nu ar fi suferit nimic. Capitala își reia aspectul normal, cu toate rănile adânci ce le are pe trupul ei. În piața Amzei, bunăoară, unde sunt prăvăliile cu zarzavaturi, deși obloanele, ferestrele și ușile sunt rău vătămate, vezi tarabele cu fructe și legume de tot felul, iar negustorii și cumpărătorii... ca de obicei. Pe străzi, animație și veselie. Fiecare e convins că totul se va sfârși cu bine. Ziarele mai ales sunt luate cu asalt, pentru ca fiecare să fie pus cât mai repede la curent cu ultimele noutăți. [...] Astăzi, înainte de amiază, au intrat în Capitală trupe rusești, care au fost primite cu mare bucurie de populație.[1]

Ordonanța nr. 1

România liberă apare la 24 august 1944. „Triumfală primire a trupelor roșii în Capitală", titra cu litere de-o șchioapă în ediția sa din 31 august 1944 ziarul aflat sub redacția lui Grigore Preoteasa, întors din lagărul de la Târgu Jiu. Era a doua redacție a ziarului. Prima – de sub conducerea lui Lucrețiu Pătrășcanu, cu

[1] Georgescu-Delafras, *op. cit.*, pp. 205–206.

Belu Zilber, vărul său Mihail Sebastian, Ștefan Popescu etc. – a fost dizolvată de Gheorghiu-Dej, întors la București din lagăr. Bibliotecile care posedă azi colecții de presă dau spre lectură numai această a două ediție, tipărită ceva mai târziu, probabil în toamna lui 1945. *Pravda* și *Izvestia* aveau o lungă tradiție de acest fel, mai ales odată cu Marea Teroare, când s-au tipărit ediții false din care dispăreau și apăreau articole și fotografii în funcție de interesele politice de moment ale lui Stalin. Mașinăria de propagandă își vedea de treaba ei. Măcina faptele și le golea de adevărul lor. Începea rescrierea istoriei. Fenomenul falsificării și răstălmăcirilor va continua fără întrerupere până în decembrie 1989.

Odată cu intrarea Armatei Roșii în București, se încheia o epocă și se inaugura o alta. Procesele istorice ajungeau la un punct zero, paradigma se schimba peste noapte. În ce privește oglindirea faptelor, termenii „adevăr" și „fals" își pierd orice relevanță și devin interșanjabili. Desigur, încă nu se observă acest fenomen și nici magnitudinea lui. Intrăm într-o lume orwelliană. De aici încolo orice enunț trebuie luat cu maximă circumspecție. Mă refer punctual la relatările privind „entuziasmul frenetic al populației la intrarea Armatei Roșii în Capitală", așa cum titra *România liberă*. Suntem departe de adevăr, suntem prizonierii unor clișee. Lumea nu s-a îngrămădit să-i aștepte cu flori pe soldații sovietici la bariera orașului, nici să scandeze lozinci de bun venit soldatului sovietic. Nu s-au înșirat pe bulevarde să întâmpine blindatele sovietice. În afara unui grup de militanți comuniști (cu Gheorghe Agiu, Petre Constantinescu-Iași, Gheorghe Apostol, Nicolae Ceaușescu), nu s-a observat nicio mulțime dornică să-i salute pe „eliberatori". Lumea a înțeles imediat că era vorba despre ocupația unor hoarde sălbatice venite din Siberia cu echipamente americane, în ciuda declarației lui Molotov de la 2 aprilie 1944, conform căreia rușii veneau cu gânduri pașnice și Kremlinul nu dorea să se amestece în treburile interne ale României.

Molotov mințea, niciun cuvânt nu era adevărat. De altfel, nu l-a crezut nimeni.

Cred că Molotov a subapreciat faptul că îl preceda imaginea proastă pe care rușii o aveau în societatea românească. Această reputație venea de demult, rămasă de la celelalte campanii ruseşti, din 1769 încoace, când s-a înregistrat prima ocupație a armatelor țarinei Ecaterina cea Mare. În timp, a apărut un sentiment puternic de neîncredere și teamă față de ruși. La Bucureşti opinia le era net defavorabilă. De unde atunci „entuziasmul primirii lor" despre care scriu mincinos *România liberă* și alte gazete?! Lumea încerca să se dea bine pe lângă cuceritori. Cenzura făcea restul. Mai conta în acest bilanț faptul că, în prima parte a războiului, armata română a participat alături de cea germană la invadarea URSS (operațiune declanșată în noaptea de 21/22 iunie 1941) și a ajuns până la Volga, în Peninsula Crimeea și Munții Caucaz. Altfel spus, rușii aveau de ce să se răzbune. Era clar că urma scadența. Urmau represalii, răzbunări, operații de pedepsire. Și rușii aveau resentimentele lor față de români. Bucureștenii au îndurat cu resemnare și neputință vexațiuni nenumărate. Intuiția și experiențele moștenite de mai fiecare familie despre precedentele ocupații ruseşti i-au făcut să știe o clipă mai devreme ce va urma. Trebuia să se aștepte numai la lucruri rele. Sentimentele negative nu s-au schimbat peste noapte și nici nu avea cum să se întâmple așa, în ciuda încercării Agitprop-ului de a-i prezenta pe soldații ruși drept eliberatori. Bucureștenii îi vedeau ca pe o armată de ocupație și se așteptau la multe privațiuni. Intuiția aceasta s-a confirmat repede. Percepția nu se va schimba nici după 1958, când Armata Roșie se retrage din România la ordinul lui Hrușciov, care făcea pe dracu-n patru să-și spele imaginea pe care o generase cu masacrul de la Budapesta din noiembrie 1956.

Imaginea intrării soldaților ruși în București la 30 august 1944 este mai complexă decât ne lasă să întrevedem presa timpului

și istoricii afiliați partidului. „Entuziasmul" este, pur și simplu, un neadevăr. Mulți locuitori s-au refugiat „din calea urgiei" în localități din zona rurală, departe de marile artere pe unde era de așteptat să treacă spre front coloanele de blindate ale Armatei Roșii. Nu au avut curaj să dea ochii cu ocupantul, se temeau că vor avea parte de jafuri, violuri, ucideri. În afara unui grup de activiști comuniști, nu a ieșit multă lume în întâmpinarea coloanelor *Krasnaia Armia*. Nici la bariera din Colentina sau din Pantelimon, nici pe marile bulevarde. Iar cei care totuși au ocupat trotuarele au făcut-o din curiozitate. Să vadă ce îi așteaptă, să vadă o clipă mai devreme fața Răului. În plus, imaginea unei armate de mari dimensiuni venite tocmai din Siberia era un spectacol de văzut pentru bucureșteanul curios, amator de senzații țări, dornic să povestească apoi cele văzute.

Spectacolul a lăsat amintiri de neșters. De fapt, lumea obișnuită era înfricoșată. Armata Roșie la al cărui cherem se afla românimea începând din acea zi de sfârșit de august era precedată de multe imagini negative, de relatări teribile despre cruzimea hoardelor de soldați zdrențăroși. Aveau permisiunea de la comandanții lor să prăduiască tot ce le ieșea în cale. Principiul era simplu, ca la orice popor cu lungă tradiție nomadă (rușii au stat 500 de ani sub tătarii Hoardei de Aur). Un popor superstițios, analfabet, care jefuiește în toate împrejurările ce poate să care, iar ce nu poate lua cu el distruge. Bucureștenii auziseră multe despre aceste grozăvii. Propaganda de la Berlin alimenta astfel de imagini cu destule spectre, dar nu era nevoie de niciun Goebbels. După Bătălia de la Stalingrad – unde românii pierduseră 160 000 de soldați –, Bucureștiul era alimentat din abundență cu tot ce însemna sperietoarea letală a unui viitor sumbru. Și iată, rușii erau aici, cu blindatele lor *Made in USA*. Pe scurt, populația avea de ce să fie înfricoșată și nu vedea

cum putea scăpa de acest dezastru istoric. Avea un singur atu: resemnarea.

ORDONANȚA NR. 1

Pe teritoriul orașului București

ORDON:

1. Toate activitățile administrative să continue exercitarea funcțiunilor și obligațiilor lor.

2. Toți proprietarii de întreprinderi comerciale și industriale să continue activitatea lor.

3. Autoritățile locale și populația civilă să dea întreg ajutorul necesar pentru funcționarea normală a școlilor, spitalelor, ambulatoriilor și a tuturor instituțiilor culturale și de interes obștesc.

4. Populației locale de a preda Comandamentului Militar tot ce posedă ca arme, muniții, material de război și bunuri ce au aparținut organizațiilor militare, precum și aparatele de radio.

5. Circulația pe străzi este permisă între orele 5–21.

6. Camuflajul luminii în timpul nopții este obligatoriu.

Comandamentul Militar [sovietic, *n.a.*]

Pe 30 august, am alergat gata să-mi pierd sufletul pe străzile unui cartier de la periferie... în întâmpinarea lor. În fine, aveam să îi văd, să-i admir pe soldații revoluției. Stăteam... acolo, surescitați, fascinați și nu ne venea să credem ochilor. [...] Am auzit zgomotul surd al avangardei coloanelor sovietice. Ne-am apropiat călăuziți de inflexiunile unui marș militar, trist și obositor [...]. I-am văzut pe cei dintâi soldați ruși înaintând spre noi... Înaintau pe șosea, gravi, compacți, cântând, cu pasul îngreunat de oboseală, cu pușcă în mână... Doar câțiva pași mă mai despărțeau de libertate! [...] Da, mă clătinam când a ajuns în dreptul nostru primul rând de soldați, care se uitau la noi. Îmbrăcați în uniformele de stofă groasă, purtând niște berete decorate cu insigne pe care se aflau secera și ciocanul, nu semănau

cu soldații pe care îi mai văzusem până atunci... Puhoiul dens al soldaților era în același timp dezordonat și disonant. Mi se părea că nu înainta o armată, ci corpul viu al popoarelor, că revoluția pătrundea cu același suflu în oraș.[1]

Paradoxal, tinerii (toți comuniști, evrei, de 19 ani, aflați în preajma bacalaureatului) care îi întâmpinau cu entuziasm pe soldații ruși ajunși la bariera Colentina, odată ce s-au lămurit ce aducea Armata Roșie la București, au fugit din România în 1945–1946. Nu s-au oprit până la Paris, în inima repudiatului capitalism. Printre ei, Serge Moscovici, Isidore Isou etc.

Joi, 31 august 1944. Ne ducem împreună în piața Victoriei să vedem și noi cum arată trupele rusești. Pe la ora unu fără un sfert, apare capul coloanei dinspre șoseaua Bonaparte, formată din camioane cu infanteriști, iar în spatele lor tancuri cu turelele lor deschise și cu servanții lor. Atât pe camioane, cât și pe primele tancuri, alături de soldații ruși, sunt cățărați un mare număr de tineri, muncitori și mai ales evrei cu steaguri roșii, care strigau mereu „Trăiască Armata Roșie! Trăiască Sovietele! Jos fasciștii! Moarte lui Hitler!". Camioanele, tancurile și soldații ruși erau într-un hal de murdărie de nedescris. Tancurile și camioanele erau pline de noroi și acoperite de un strat gros de praf. Bieții soldați ruși, obosiți la culme, nebărbieriți, cu capul în jos, istoviți de oboseală și, desigur, nespălați de mai multe zile. În publicul care asistă la acest spectacol, vreo sută de persoane, zăresc la câțiva metri de mine pe P.P. Panaitescu [fost legionar, *n.a.*]. Mă apropii cu Jovin de el și îl întreb: „Mai crezi, amice, că Hitler va câștiga războiul?" În orice caz, era mai bine să învingă el decât aceste hoarde de neisprăviți idiotizați de comunism, căci pentru țara noastră victoria este a acestora, nu a anglo-americanilor![2]

[1] Serge Moscovici, *op. cit.*, pp. 241–242.

[2] Ioan Hudiță, *Jurnal politic*, vol. 11 (25 august 1944 – 3 noiembrie 1944), Editura Paralela 45, București, 2006, pp. 77–78.

La 30 august, stăteam și eu pe marginea trotuarului și priveam tancurile [sovietice, *n.a.*]. Jur că nu râdeam, nu salutam, nu aplaudam, nu exclamam; stăteam și priveam, pur și simplu, uite-așa. Mă simt deodată strâns de braț și blagoslovit cu un „Dobitocule", pronunțat deslușit și apăsat, „stai și te uiți, tâmpitule, și vă uitați cu toții și nu știți ce vă așteaptă, uite-i cum râd, or să plângă lacrimi amare, și tu la fel... Hai acasă...". Îl iau pe tata prudent de mână și mergem binișor spre locuința din strada Olari...[1]

...Coombs [...] a trimis pe cale aeriană două tone de documente și continuă să caute Centrul de spionaj german pentru Europa de sud-est care credea că se află la București. Aflase că în clădirea ambasadei se găsesc doi morți. Ambasadorul german Killinger... și consiliera lui se sinuciseseră. Coombs gândea că mai rămăseseră câțiva germani vii în imobilul păzit de soldați ai Armatei Roșii să afle informații unde se află Centrul de spionaj pe care îl căuta. A găsit adresa, a intrat în imobil, un ofițer al Armatei Roșii l-a oprit. „Ce căutați?", l-a întrebat. „Vrem să luăm corpurile ambasadorului și consilierei." „Nu există germani aici. Nici morți, nici vii. Am cărat totul ieri!" „Nu știți că este interzis de legea internațională să jefuiți o ambasadă?" „Noi am intrat numai ca să luăm mobilă!", s-a scuzat ofițerul rus.[2]

În acest mărunt episod văd ciocnirea esențială dintre două civilizații. Rușii căutau să jefuiască mobile și covoare ca să le care acasă în URSS. Americanii căutau informații... Această deosebire se va vedea bine la București în jocul strâns ce abia începea. Este tot ce a contat. Rușii umblau după bunuri materiale, americanii aveau alte priorități.

---

[1] Nicolae Steinhardt, *Jurnalul fericirii*, ed. a doua, postfață de Virgil Ciomoș, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1992, p. 134.

[2] James Dugan și Caroll Stewart, *Opération „raz de marée" sur les pétroles de Ploiești*, Edité par Robert Laffont, Paris,1964, p. 430.

Șervețelul

La București, în octombrie, în cercurile informate este urmărită cu încordare vizita lui Churchill la Moscova. Trecuse o lună de la semnarea armistițiului. La întâlnire mai participă Anthony Eden și Veaceslav Molotov, miniștri de externe. Churchill i-a propus lui Stalin (care a acceptat bucuros) împărțirea Europei în sfere de influență. S-a spus că, în acea zi, Churchill a vândut România rușilor odată cu „acordul de procentaj" semnat împreună cu Stalin pe un banal șervețel. Este o acuzație adusă lui Churchill – devenit *nomina odiosa* la București – că i-ar fi trădat pe regele Mihai, Maniu, Brătianu, Barbu Știrbei... Ar trebui să renunțăm să tratăm istoria din perspectiva sentimentelor și să ne întoarcem la fapte. O analiză la rece ar oferi măcar o parte de adevăr. În toamna lui 1944, Armata Roșie se îndrepta pe un front de mii de kilometri, de la Marea Baltică la Marea Neagră, spre vest și amenința să ocupe întreaga Europă. Era un adevărat coșmar pentru occidentali. Roosevelt era preocupat de frontul din Pacific și de utopica societate a națiunilor care trebuia să asigure pacea mondială. Mai pragmatic și bun cunoscător al bolșevismului, fără iluzii în ce îl privește pe Stalin (Roosevelt avea destule), Churchill s-a grăbit să se ducă la Moscova în octombrie 1944 pentru a negocia un acord despre Europa postbelică. În lipsa acestei înțelegeri, Churchill se temea că Europa ar fi căzut în haos, războiul s-ar fi prelungit nepermis, Marea Britanie ar fi pierdut imperiul, iar Armata Roșie ar fi ajuns cu blindatele la Atlantic. Era, așadar, obligatoriu să se înțeleagă cu Stalin înainte ca rușii să ajungă la Berlin. Churchill avea un interes mare aici. Nu dorea ca Armata Roșie – aflată deja la București și Sofia – să ocupe în întregime Peninsula Balcanică. Două erau inconvenientele: 1) apropierea de Bosfor și Dardanele, visul rușilor fiind cucerirea Istanbulului și 2) dorința de a evita ocuparea Greciei.

Aceasta i-ar fi apropiat pe ruși prea mult de estul Mediteranei și Canalul de Suez, aspect esențial pentru supraviețuirea Imperiului Britanic.

Cei doi „mari" s-au întâlnit la Kremlin. Aici s-a încheiat celebrul acord scris pe șervețel, prin care Moscova obținea 90% influență în România, iar Londra 10%; Moscova 10% în Grecia, iar Londra 90%; câte 50% în Ungaria și Iugoslavia; și Moscova 75% în Bulgaria, iar Londra 25%. Churchill i-a întins șervețelul lui Stalin, care a fost de acord și i l-a înapoiat. „Oare nu este cinic să dispunem în această manieră de soarta a milioane de oameni? Hai să ardem hârtia!", a propus Churchill. „Nu, păstrați-o!", a zis Stalin.

O observație: deși i s-a oferit Europa Centrală și Răsăriteană pe tavă, Stalin nu a respectat acordul, preferând să ia totul, adică 100%. Când au aflat că Churchill a livrat România lui Stalin, mulți au considerat că ar fi deschis calea Armatei Roșii și că a adus comunismul în România. Din cauza asta Churchill are o imagine proastă printre români, mai ales pe terasele cu bere Grivița, fostă Luther. Este o viziune greu de acceptat, totuși. Liderul britanic nu a făcut decât să constate că Armata Roșie ocupase deja România și Bulgaria. În acest sens, îi „ceda" lui Stalin ceea ce deja avea. Marea Britanie era secătuită după cinci ani de război și datoare vândută SUA. Nu avea resurse să oblige Rusia să se retragă din Europa. Stalin considera Europa pradă de război pentru totdeauna, era decis să nu mai plece de aici niciodată. Era visul revoluției mondiale al lui Lenin, dar și o ambiție imperială tipic rusească. Peste tot unde se găsea Armata Roșie, Kremlinul avea să instaleze regimuri comuniste, așa cum i-a spus Stalin lui Milovan Djilas, trimisul lui Tito, când a vizitat Moscova.

Interesul major al lui Churchill era să țină Grecia în afara zonei de ocupație sovietice. La rigoare, s-ar putea spune că a fost un troc – România contra Greciei. Să nu uităm, Winston

Churchill era liderul Marii Britanii și rolul lui era să salveze Imperiul Britanic, nu România. Acuzația că Churchill a vândut țărișoara nu se susține. Pentru cine știe șah, a fost situație de Zugzwang.

Victoria, cotidian sub conducerea lui N.D. Cocea, „Ce s-a hotărât la Moscova? Comunicatul asupra întrevederilor Stalin-Churchill":

> Dnii Churchill și Eden au părăsit Moscova pe calea aerului. Astăzi dimineață s-a dat un comunicat asupra convorbirilor de la Moscova dintre Mareșalul Stalin, d. Molotov și dnii Churchill și Eden. Se anunță că aplicarea măsurilor militare anunțate de Conferința de la Teheran a fost revizuită și amplificată. A fost constatată cea mai mare încredere în ce privește viitoarele progrese ale operațiunilor militare pe toate fronturile. Au fost în mod amănunțit examinate problemele politice de interes comun [...]. O parte importantă a conversației a fost consacrată problemelor din sud-estul Europei.

Ce ar mai fi de spus? Târguiala dintre Churchill și Stalin (Grecia la schimb cu România) a rămas un secret bine păstrat. Roosevelt nu trebuia să afle. Era foarte suspicios la orice idee de împărțire a lumii în sfere de influență. Pentru Casa Albă, toată planeta constituia sfera de influență a americanilor. Orice partajare ar fi atacat interesele naturale ale Statelor Unite. Churchill cunoștea părerea lui Roosevelt, așa că a preferat să nu îl informeze cu privire la înțelegerea la care a ajuns cu Stalin. Iată ce a declarat Churchill pe scara avionului: „Vizita la Moscova a fost consacrată unei munci grele, care însă a fost în același timp foarte plăcută, ea atingându-și scopul. Am lucrat foarte intens. Așa cum am spus ieri seară la dineul de adio, a fost o conferință de lucrători și soldați. Generoasa ospitalitate și amiciție cordială cu care am fost primiți îmi lasă atât mie, cât și prietenului și colegului

meu, d. Eden, ministrul afacerilor străine, cele mai plăcute amintiri despre aceste zile încărcate și grele". Firește că erau plăcute, Churchill salva Imperiul. Pentru ultima dată.

> Una din vânătorile de neuitat pe care le-am trăit a fost la sfârșitul războiului, când deja avusese loc evenimentul nefast de la Ialta, unde fuseserăm vânduți rușilor, lucru despre care noi nu știam nimic. Mulți își făceau iluzii și trebuie să spun că eu mă număram printre cei care credeam că americanii își vor da seama de crima pe care au făcut-o și vor veni să ne dea o mână de ajutor, salvându-ne... Colonelul Skyler [de fapt, Schuyler, *n.a.*], care locuia la București în casa lui Grigore Gafencu [strada G.D. Mirea, lângă Arcul de Triumf, *n.a.*], a fost invitat la vânătoare la cumnata mea, Marie Jeanne Argetoianu [...], la Breasta. Seara, după vânătoare, Skyler ne-a spus: „Nu vă faceți iluzii: nu ați fost cedați pe 25 de ani rușilor în schimbul cedării Greciei englezilor. Voi sunteți vânduți pe viață! Nu vă mai faceți iluzii, nu puteți fi salvați!"[1]

Atac cu mina armată

Cortina, 10 octombrie 1944. Nora Piacentini și Mircea Șeptilici, victimele unui atac banditesc pe străzile Capitalei:

> Duminică seară, după terminarea spectacolului, [...] Nora Piacentini și Mircea Șeptilici au luat masa la un restaurant din centru. La ora 9 s-au îndreptat spre locuința lor din strada Antim, erau obosiți, în cursul zilei jucând nu mai puțin de trei spectacole. Când mai aveau de parcurs 50 de metri până acasă, cei doi au fost acostați de trei necunoscuți. În primul moment, cei doi artiști au crezut că au de a face cu niște admiratori noctambuli care solicitau

[1] Tutu George Georgescu, *George Georgescu*, Ed. a II-a revizuită și adăugită, Editura Muzicală, București, 2001, pp. 195–196.

autografe. Indivizii însă au scos pistoalele, cerând obiectele de valoare și banii. Nora Piacentini a fost jefuită de 100 000 lei pe care îi avea în poșetă. Mircea Șeptilici a fost buzunărit la repezeală, subtilizându-i-se un ceas brățară, un inel și 24 000 lei. Toată acțiunea a fost executată cu maximum de viteză, deoarece răufăcătorii se temeau de patrulele militare. [...] Operând la repezeală, hoții nu au băgat de seamă servieta pe care o ținea sub braț Mircea Șeptilici, în care se găseau 750 000 lei, încasările de la cele trei spectacole din care a doua zi trebuiau plătite salariile actorilor. Cei doi au răsuflat ușurați că au salvat banii teatrului și au plecat spre casă, mulțumind lui Dumnezeu. Happy-end neașteptat...

Un atac despre care presa nu a scris nimic este cel dat de soldații sovietici la domiciliul lui George Enescu de pe Calea Victoriei, povestit de Maruca Cantacuzino: „În această dimineață din 1944, când camerista mea (având oroare de ruși), cu părul vâlvoi, cu ochii ieșiți din cap, strigând «Rușii au intrat în casă și îl amenință cu pușcă pe Maestru. Ne vor împușca pe toți»". Dacă e să o credem pe autoare, prințesa Cantacuzino, aceasta a sărit „din pat să îmi trag halatul cel mai elegant – ah, femeile noastre –, și, țuști!, în hol ca să îi vin ajutor Maestrului. Cu ce, nici măcar un cuțit sau o pereche de foarfeci nu am în mână. Acolo dau nas în nas cu o duzină de mongoli înarmați până în dinți, măști de asiatici sălbatici, cu ochii înguști... umplând camera familiară și întunecată cu o respirație mirosind a sălbăticiune care mă izbește în față, în vreme ce o baionetă mi se proptește în piept... «*Burjui*! *Burjui*!» strigă energumenii îngrămădindu-se în jurul meu, ținând calea spre ușa larg deschisă Maestrului [...]. Am țipat, la rândul meu, arătându-le ușa cu un gest poruncitor: «*Niet burjui*! Prințesă și mare artist. Duceți-vă la naiba!»"

Nu știu dacă trebuie s-o credem. Mai făcuse gesturi nebunești. De pildă, și-a dat foc, când amantul, filosoful brăilean Nae

Ionescu, a părăsit-o, ingratul. E posibil totuși să fi avut curajul nebun de care face vorbire.

„Femeile din casă, îngrozite, în genunchi, se roagă, imploră, pe cine? Pe mine sau pe cel care, dintr-un moment în altul, aveau să înece totul în valuri de sânge, nimeni nu se îndoia de asta. Șoferul și servitorul se ascunseseră în pivniță, m-au asigurat mai târziu, neputând să suporte vederea masacrării noastre." Aveau și ei dreptatea lor. Să apeși pe trăgaciul unui pistol automat din dotarea glorioasei *Krasnaia Armia* dura o secundă. Așa că vezi! „Dar, ce minune – o liniște de moarte s-a așternut deodată peste strigătele de fiară sălbatică, îmblânzită de curajul cuiva, de autoritate. Ochii înguști ca niște lame de cuțit încep să clipească, se feresc de privirea mea ca sub efectul unui acid. Și, cu armele lăsate în jos, cu capetele plecate acum, trupa atât de înfricoșătoare bate în retragere, se strecoară ușor prin ușa de la intrare, dispare ca și când nu ar fi fost."

Povestea l-a costat pe cel surprins de soldați repetând la vioară. Toată viața ei Maruca Cantacuzino a povestit cum i-a salvat viața Maestrului în acea împrejurare. Există și o continuare, dacă e să dăm crezare prințesei memorialiste. A urmat o nouă năvală rusească în palatul din Calea Victoriei. De data asta, a oficialităților ambasadei URSS, venite să își ceară scuze. Ambasador, consilieri, civili și în uniformă, membri ai Comisiei Aliate de Control. „Și alți funcționari depuși în fața peronului casei noastre, o jumătate de oră mai târziu, de trei mașini cu drapelul roșu fluturând în vânt. Cu toții descumpăniți, ei, reprezentanții lui Stalin, de puțina importanță pe care o acordam unei întâmplări care, în mod logic, ar fi putut să ne coste viața." Ca să vezi! Țâfna princiară e ceva serios... „După acest incident – subiect de film sau de operetă –, între Ambasada sovietică și noi s-au stabilit relații cordiale."[1] Altfel spus, afacerea s-a terminat românește... Au pus de pupături. Și fără supărări!

[1] Maria Cantacuzino-Enescu, *op. cit.*, *passim*.

Odată cu răsturnarea raportului de forțe pe Frontul de Răsărit în favoarea Armatei Roșii, s-a conturat perspectiva pierderii războiului de către forțele Axei. Ca atare, rușii au jucat un rol decisiv în România postbelică. Stalin era țar hrăpăreț și lacom, drapat cu o brumă subțire de ideologie leninistă. Dogma bolșevică agita încă tema așa-zisei „revoluții mondiale proletare" și visa să-și mărească imperiul lăsat moștenire de Ivan cel Groaznic, Petru și Ecaterina cea Mare. După bătăliile de la Stalingrad și Kursk, liderii noștri politici încep să se pregătească de ceea ce era mai rău: ocuparea României de *Krasnaia Armia*. Ideea lui Churchill de a deschide al doilea front în Balcani a fost respinsă de Stalin și Roosevelt la Conferința de la Teheran din 1943. A fost cea mai mare greșeală a occidentalilor și un mare avantaj creat lui Stalin. Decizia aceasta a dus la Războiul Rece, cu consecințele știute. A fost un război lung, a durat decenii, până la momentul Malta și dezmembrarea URSS în 1991. Războiul Rece a fost, de altfel, și cauza acestei căderi spectaculoase și neașteptate. O lungă perioadă de timp, care a înghițit trei generații, jumătate din Europa a fost condamnată la înapoiere. Dacă anglo-americanii ar fi debarcat în Balcani, cordonul sanitar dorit de Stalin ar fi avut dimensiuni mult mai reduse, iar Războiul Rece nu ar fi existat.

Anul 1944 a pus brutal în fața elitei politice românești chestiunea: poate fi salvată România? Și, legat de aceasta, ce regim politic va avea? Monarhie sau republică? Se vor înființa colhozuri? Industria va fi naționalizată? Dar comerțul? Se va trece la un regim de partid unic, ca în URSS? Proprietatea privată va fi desființată? În aceste condiții – cu Armata Roșie instalată aici –, ce era de făcut? Vorba lui Lenin, *kto kogo*? S-au desprins două variante: 1) opoziție înverșunată contra rușilor, neacceptarea niciunui compromis cu Stalin. Cei care susțineau acest punct de vedere se bazau pe ajutorul anglo-american plecând de la ipoteza că nici Downing Street 10 și nici Casa Albă nu vor accepta ca în

România să se instaleze un regim comunist. Era un argument de bun-simț. Dar cât de adevărat? 2) A doua tactică de urmat ar fi fost colaborarea cu rușii, făcându-le anumite concesii economice și politice. Era clar că URSS își dorea regimuri prietenoase la granița de vest, de unde venise agresiunea hitleristă. La București, spuneau aceștia, nu își avea rostul o rezistență fățișă antisovietică. Era mai bună tactica unor cedări parțiale, treptate, de căutare diplomatică a unei conviețuiri. În timp, spunea acest calcul, Kremlinul ar fi devenit mai tolerant, împins de situația economică, obligat să își refacă țara după distrugerile devastatoare cauzate de război. Având deci nevoie de ajutor din partea Occidentului. Iluzia conținută de acest raționament este că Stalin s-ar fi mulțumit numai cu o parte din cuceririle teritoriale. Or, nu a fost așa. A luat tot.

De o parte a acestei dispute pe tema pașilor de urmat se găseau: 1) Iuliu Maniu și C.I.C. Brătianu, cu partidele lor. De cealaltă: 2) Gheorghe Tătărescu, Mihai Ralea etc.

BRICABRAC

• Misiunea militară americană părăsește hotelul Ambasador – impropriu, totuși –, pentru a se instala pe strada Batiștei, în fosta reședință a ministrului de externe, Mihai Antonescu, între timp arestat și dus la Moscova pentru anchetă. Americanii au surpriza să găsească pereții bucșiți de microfoane. De asemenea, găsesc acolo o avere: 12 milioane de dolari, napoleoni, franci elvețieni, lingouri de aur. S-au găsit și 500 de costume de haine, peste 300 de perechi de pantofi, 1 000 de cravate și sticle de parfum franțuzesc.

• Comandamentul Militar al Capitalei anunță că nu se mai dau autorizații pentru baluri noaptea. Circulația în București este întreruptă între orele 23 și 5 dimineața.

• Prețurile zilei: 140 de lei oul; 3 000 de lei kilogramul de untură; 5 000 de lei kilogramul de unt; 2 000 de lei kilogramul de pește; 1 000 de lei kilogramul de zahăr; 1 500 de lei kilogramul de untdelemn; 30 000 de lei mia de kilograme de lemne.

• „S-a[u] interzis dansurile în localurile publice. Patronii localurilor, neînțelegători ai vremurilor prin care trece țara, au înlăturat programele artistice, dar nu au oprit dansul. Față de această atitudine, domnul prim-ministru Nicolae Rădescu a dat aseară un ordin prin care se interzice cu desăvârșire dansul în orice local de consumație. Orchestrele vor funcționa."

• „Doamnă! Cele mai reușite permanente, cele mai frumoase culori. Vopsit – decolorat. Creații noi de coafură. Execută ireproșabil ALEXANDRU, premiat la concursul de coafură 1945. Coaforul Cercului Militar, strada Sărindar 2. Rețineți din timp."

• „Înființarea Tribunalului Poporului. Numirea acuzatorilor publici. Deciziile d-lui ministru Pătrășcanu. 1) S-a dat decizia de înființare a Tribunalului Poporului complet l de judecată în București. 2) S-a dat decizie de numire a d-lui Avram Bunaciu, șef al acuzatorilor publici."

• „Barul *Monte Carlo* prezintă cu începere de astă-seară pe cunoscuta cântăreață de jazz Alice Day, acompaniată de jazzul Teodor Cosma."

• „Primăria Municipiului București face cunoscut că, în săptămâna 3–9 martie 1945 inclusiv, va fi valabil bonul nr. 13 pentru jumătate kilogram de carne de miel sau 200 de grame de carne conservată sau mezeluri. Carnea de miel se va vinde în toate zilele, afară de miercuri și vineri, când este oprit atât la vânzare, cât și în restaurante. Prețul cărnii de miel cu amănuntul este de lei 1 600/kg. Atât mieii, cât și căpățânile de bovine se vor distribui din Abator, direct la spitale și cantine."

• „Casa de filme Balcan-Film. Sala Paladium, B-dul Elisabeta 85, duminică, 15 octombrie 1944, orele 10 jum. dimineața, prezintă

marele spectacol de music-hall cu Jean Ionescu și Sergiu Malagamba, la premiera filmului românesc *Allo București*, cu concursul artiștilor Elena Burmaz, Titi Botez, Nae Român, Mircea Șeptilici, Colea Răutu, Ovid Teodorescu. Pentru a evita îngrămădeala, rețineți chiar azi locurile la Casa Teatrului Savoy din Calea Victoriei."

• „Capitala are 1 000 147 locuitori (după numărul cartelelor eliberate), 680 000 sunt femei, 320 147 bărbați, 108 749 copii. Cele mai populate sunt cartierele Dudești, Văcărești, Rahova, Ferentari. Cel mai mare oraș din sud-estul Europei. Avea 150 000 locuitori la mijlocul secolului al XIX-lea, 350 000 în 1916, 600 000 după Recensământul din 1930 și 992 000 după cel din 1941."

• „Fracuri, smokinguri, jachete ultramoderne închiriază croitoria Florescu. Strada Mihai Vodă 18."

• „Guvernul sovietic a dăruit M.S. regelui Mihai două avioane. La invitația d-lui mareșal al Uniunii Sovietice, F. Tolbuhin, și a d-lui general-colonel de tancuri, I.Z. Susaikov, locțiitorul președintelui Comisiei Aliate de Control, a avut loc în după-amiaza zilei de joi ceremonia predării celor două avioane de tipul U2, special echipate ca avioane de turism. Au fost de față dnii dr. Petru Groza, președintele Consiliului de Miniștri, d. Gh. Tătărescu, vicepreședinte al Consiliului de Miniștri, dnii miniștri Lucrețiu Pătrășcanu, Gheorghe Gheorghiu-Dej..."

• „Atențiune ! Vizitați în Bariera Vergului Moșii cu tot alaiul de distracțiuni! Mare târg de olărie. Tramvaiele 19, 25, 26, stația Bariera Vergului."

• „Ministerul de Război aduce la cunoștință că, prin Decretul lege nr. 2466, publicat în Monitorul Oficial nr. 177 din 2 noiembrie a.c., se interzice purtarea de către particulari a vestoanelor confecționate din postav sau pânzeturi de culoare kaki asemănătoare celei a uniformelor militare."

• „Opera Română anunță spectacol cu *Boema* de Giacomo Puccini. Cu Feia Pomponiu, Dinu Bădescu, Șerban Tassian și basul Nicolae Secăreanu."

• „În clădirea Parlamentului, azi-dimineață se deschide congresul ARLUS."

• „Patriarhul Rusiei, Aleksei, a trimis o icoană de aur Î.P.S.S. patriarhul Nicodim. Vizita delegației bisericii ruse la București."

• „Costume Uzate. Cumpără «Hoffman & Schwartz». Lingerie, încălțăminte, trenchcoaturi și balonseide bărbătești. Rochii, taioare uzate la prețuri excepționale, în Bdul Brâncoveanu 18 și la domiciliul Dvs. Sfidăm orice concurență."

• „Victoria Aliaților ne-a asigurat pacea. Urmează o eră de reconstrucții și renovări. Aprovizionați-vă cu ceară de parchete în cutii și bidoane, sârmă și plase de parchet, praf de curățat lavoare și băi, bureți de sârmă. La cantități mai mari acordăm premii de consum. Firma Coroana. H. Veroner, București, Calea Văcărești 103, tel. 3.95.23."

• „La Fantasio, vineri, 8 decembrie 1944, ora 10.30, vor defila modelele originale ale celor mai mare case de modă din București, la Expoziția Modei 1945. Jazz Jean Ionescu și Sergiu Malagamba. Prezentare: Mircea Șeptilici. Biletele la casa teatrului Fantasio."

• „Neîntrecutul ceasornicar H. Fogel, specializat în Elveția, a deschis atelier propriu în strada Smârdan 15, etaj II."

• „Dr. Dorin Bercovici. Boli de plămâni. Stomac. Radioscopii. Radiografii. Raze ultrascurte și la domiciliu. Calea Văcărești 15, Consult 9–13, 14–18."

Virgil Ierunca scrie în câteva gazete, mai ales în *România liberă*, texte precum „Amintirea lui Alexandru Herzen", „Expoziția antifascistă de la Dalles", „Ștefan Petică și dreptatea țăranilor", „Cultul muncii".

• „Instalarea d-lui Emil Bodnăraș, noul secretar general al Președinției. Dl Emil Bodnăraș va avea în atribuțiunile sale toate problemele politice."

• „Tino Rossi va veni în Capitală. [...] Un mare impresar duce tratative pentru aducerea marelui șansonetist francez la București.

Până la 23 august, impresarul s-a lovit de intransigența autorităților naziste, care nu vedeau cu ochi buni venirea sa. Acum se pare că acest proiect va fi dus la bun sfârșit. Tino Rossi, marea simpatie a publicului feminin din întreaga lume, va da la București o serie de concerte împreună cu celebra sa orchestră."

• „Conferința Mihail Sebastian organizată de Uniunea Patrioților va avea loc azi, pe orele 17. Tema conferinței este «Actualitatea lui Shakespeare» și are loc la sediul Uniunii Patrioților din strada Robert de Flers 9 A."

• „N.D. Cocea, cunoscut autor dramatic, este noul director al Teatrului Național, în locul d-lui N. Carandino, care și-a prezentat demisia."

• „Praful minune pentru combaterea tifosului exantematic. Primele cantități de nocit [DDT] au sosit în Capitală. Cea mai mare parte a fost predat de către Crucea Roșie Internațională la București."

• „Salonul Cercului Militar. Sălile Bizantină, Norvegiană, Gotică. În onoarea Națiunilor Unite va avea loc, sâmbătă, 9 decembrie, mare ceai dansant. Jazz cu frații Botez. Voce Mia Braia și Petre Alexandru. Biletele la Agenția Scala din Calea Victoria 34 și în seara zilei respective la Casa Cercului Militar."

• În sfârșit, cărți sovietice. În localul fostei cârnățării Kulke din Calea Victoriei s-a deschis Librăria Cartea Rusă. „Localul noii librării a fost neîncăpător. Anii dictaturii", scria *România liberă*, „au prigonit tot ce venea din URSS. Lucrările științifice și cele literare au fost decretate dinamitarde și interzise. Cultura noastră a suferit. Experiența popoarelor sovietice ne-a lipsit. Iată că anii de întuneric au trecut!" E prezentă la eveniment crema societății bucureștene, tentată să se lase colorată în roșu – contra avantaje, bineînțeles. Oaspeții de seamă, vârfuri politice (Ceaușescu etc.), corp diplomatic, membri ai misiunii Aliate. Printre ei, obișnuiții acestor întâlniri cvasioficiale: Constantin I. Parhon, Mihail Sadoveanu, Victor Eftimiu, Alexandru Rosetti ș.a., care nu lipsesc

niciodată. Sunt prezenți gazetari, veniți să fie văzuți de cine trebuie și să golească bufetul bine asortat. Printre ei, Miron Constantinescu (directorul ziarului *Scânteia*), George Ivașcu, Scarlat Callimachi, Virgil Ierunca, Petre Iosif etc.

• „Se scumpesc biletele la teatru și cinematograf. Comisia tarifelor de pe lângă Comisariatul General al Prețurilor a dat aviz favorabil cererii proprietarilor cinematografelor din București de a li se aproba majorarea prețului biletelor de intrare. Dl general Niculau, comisar general, a primit o delegație a directorilor de teatru formată din Dina Cocea, George Vraca și Petru Nove."

• „În ultimul Consiliu de Miniștri s-a hotărât înființarea pedepsei cu moartea pentru actele de sabotaj, furt și jaf, dispunând a se întocmi legea referitoare. Reiese că și speculanții vor fi pedepsiți cu moartea, fiind vreme de război. Toți cetățenii covârșiți de specula cer măsuri drastice."

• „Mărțișoare cu noroc cumpără toată lumea de la Monopol Artamoda. Strada Șelari 26. Șnurul gratuit."

• „Miercuri, 23 mai, bonul nr. 136 pentru rație de 300 gr. Joi, 24 mai, bonul nr. 144, mălai pentru 300 gr."

• „Fenomen ceresc în Capitală. În plină zi a apărut o stea într-un cerc alb. Poporul vede în acest semn apropiata încheiere a războiului."

• „Observatorul Astronomic comunică. În ziua de 12 martie 1945, la orele 22.51, seismografele Observatorului din București au înregistrat un cutremur de pământ cu gradul și intensitatea 6, cu epicentrul la 150–160 km NV de București. Nu s-au înregistrat victime omenești, numai o mare sperietură."

• „La Melody Bar cântă jazzul Dinu Șerbănescu. Maria Tănase, Mary Powell, Mariane Goldstein."

• „În programul de săptămâna viitoare la cinema Trianon se anunță premiera filmului sovietic de mare montare *Petrograd 1917*."

Capitolul 2

Lumea cu capul în jos

În noile împrejurări Bucureștiul a dobândit aerul unei ucronii, oraș atemporal, suprarealist, trăind într-un timp incert. „În ce privește viața din București domnește când un pesimism negru, când un optimism trandafiriu"[1], notează filosoful Constantin Rădulescu-Motru în jurnalul său. Odată cu ocuparea ei de către blindatele mareșalului Malinovski, Capitala și-a schimbat total aspectul. Înainte era un oraș plăcut, prosper, vesel. Deodată atmosfera lui a fost de nerecunoscut. Găsesc în arhive, prin jurnale și scrisori, imagini contradictorii. Iată una dintre ele:

> Un fel de euforie generală domnea, în acel timp al armistițiului, lumea începea din nou să creadă în siguranță și viață bună, fără să-și dea seama ce înșelătoare era această liniște... Lumea nu dădea decât puțină atenție excesele la care se deda soldățimea sovietică [...]. Măceluri în plină stradă, un glonte de revolver la tâmplă sau la ceafă, specialitate a soldaților bolșevici... pentru un „da" sau un „nu", pentru un ceas refuzat unui tavarasci, altfel om de treabă ce mângâia câini și copii atunci când nu era mânat de lăcomie primitivă sau de votcă. Case jefuite în

[1] Constantin Rădulescu-Motru, *Revizuiri și adăugiri*, vol. 2 (1944), volum îngrijit de Rodica Bichiș, Gabriela Dumitrescu, comentarii de Dinu C. Giurescu, versiune finală de Stancu Ilin, Editura Floarea Darurilor, București, 1996, p. 351.

> întregime, violuri, împușcături – lugubre, cu siguranță, după asfințitul soarelui, ca și în plină zi, de altfel, țipete de ajutor fără ca cineva să le sară în ajutor... Câte țipete din acestea nu am auzit prin ferestrele cu gratii ale imobilului anexă ale palatului Cantacuzino, unde locuiam, înfiorându-mă, sigur, dar felicitându-mă că nu eram în stradă.[1]

Lumea se temea de soldatul sovietic. Avea și de ce. Era altă specie decât soldatul german cu care conviețuise din octombrie 1940 până la sfârșit de august 1944. Soldatul Wehrmacht-ului nu era simpatizat, inima bucureștenilor bătea pentru Franța. Deplângea încă înfrângerea ei militară din mai-iunie 1940. În fond, Antonescu era aliatul lui Hitler. Viața și-a păstrat în toți acești ani trăsăturile obișnuite. Orașul a rămas curat, sălile de cinema și de teatru arhipline. Localurile nu au dus lipsă de clienți. Nici piețele, nici magazinele. Cel puțin până în 1943. Odată cu Stalingrad și Kursk, numărul morților și răniților a crescut simțitor și, totodată, și îngrijorarea. Lumea a devenit anxioasă. Relaxarea tipică bucureșteanului s-a diminuat. Momentul de cotitură s-a produs la sfârșitul lui august 1944, când Armata Roșie și-a făcut apariția la barierele Capitalei, Colentina și Pantelimon.

După ce pofta de a căsca gura la apariția soldaților ruși în uniforme jerpelite a dispărut, bulevardele s-au golit. S-a aflat repede că aveau o mare pasiune pentru ceasuri de mână, portofele, paltoane, parfumuri, stofe, orice puteau să trimită acasă. Nu ezitau să atace, singuri sau în bandă. În magazine și restaurante uitau să plătească. Mă gândesc că soldatul rus nici nu avea cu ce, era lefter. Pentru bucureștean, în toamna lui 1944, a ieși pe stradă era o aventură periculoasă. Mai ales seara. Riscul de a fi atacat, dezbrăcat de haine, jefuit de portofel, descălțat de pantofi, bătut,

[1] Maria Cantacuzino-Enescu, *op. cit.*, p. 548.

ucis era extrem de mare. Știrile despre asemenea incidente circulau cu repeziciune. Lumea s-a lămurit repede. S-a instalat teroarea. Autoritățile românești, neputincioase. Prăvăliile, localurile, depozitele de mărfuri erau țintele predilecte ale militarului din *Krasnaia Armia*. Femeile, indiferent de vârstă, preferau să rămână acasă, cu lacătul pe ușă, temându-se să nu fie violate. Nici acasă nu erau în siguranță, soldatul rus nu avea o problemă să spargă ușa. Nu e de mirare că, în scurt timp, Bucureștiul a devenit cu totul alt oraș decât fusese înainte.

S-a declanșat penuria... Toate mărfurile au trecut pe cartelă: 1) alimentele, începând cu pâinea, carnea, făina, uleiul, mălaiul, legumele etc.; 2) hainele; 3) obiectele de uz casnic. Au apărut cozile, fenomen necunoscut până atunci...

> *12 noiembrie 1944.* Viața se scumpește mereu. Brânza a ajuns 800 lei un kg, untul (dacă se găsește în ascuns) e la 3 000 lei. Peștele mare, 2 400 lei, șvaițerul, 3 200 lei, carnea de vacă, 500 lei kg. [...]
>
> *26 decembrie.* De Crăciunul acesta cei mai mulți bucureșteni au rămas fără carne de porc. Puțina carne ce s-a găsit a fost plătită cu 1 200, 1 400 sau 1 800 lei/kg. Brânza se vinde cu 1 600–1 800 lei kg. Orezul, 800–900 lei kg.
>
> *2 ianuarie 1945.* Viața se scumpește enorm, iar alimentele principale, îndeosebi carnea și grăsimea de porc, lipsesc de pe piață. S-a plătit pentru un kg de carne de porc până la 2 000 lei, iar grăsimea, până la 2 500 lei. În ajun de Anul Nou am văzut în marile băcănii icre negre cu 70–80 000 lei un kg, iar morunul cu 6 000 lei kg. Pentru un kg de unt se cere în ascuns 4 000 lei, la brânză 1 800–2 000 lei un kg. Un litru de lapte se obține cu 150–200 lei. Cartofii, 100 lei un kg, iar ceapa, 150 de lei. Pâinea neagră, 40 de lei, iar cea albă (600 gr.), 100 de lei. Orezul, 900 lei kg. O pereche de pantofi, 30 000–40 000 de lei. O pereche de ciorapi bărbătești, 2 000–4 000 lei, iar o pereche de damă, 5 000–6 000 de lei.[1]

[1] Georgescu-Delafras, *op. cit.*, pp. 222–224, 227.

27 octombrie 1944. De mult timp nu hoinărisem în oraș. Aseară am cutreierat străzile alene, am întârziat în fața cinematografelor, am căscat gura prelung la forfota de oameni ce dădeau orașului un aspect de bâlci. Toată lumea asta ahtiată de plăceri, lacomă de narcotice, ai impresia că e posedată de diavolul. Burta, huzureala, amorul și afacerile, iată alfa și omega existenței lor.[1]

1 decembrie 1944. Oamenii sunt tăcuți și supți la față de foame și de insomnie. Trăim cu toții într-o atmosferă de frică și de suspiciune. Ce va fi cu noi? Teroarea a devenit un mijloc legal de guvernare. Se zice că poporul român este frondeur. Ce naivitate! Românul știe de frică, iată adevărul. Doi jandarmi pot să lege o sută de români, luând pe rând unul câte unul fără nicio dificultate. Căci solidaritate nu există între noi. Se bucură unul de răul altuia...[2]

Anunțuri și denunțuri

O ploaie de denunțuri asaltează instituțiile dispuse să le primească și să le dea curs. E un asalt general de dejecții, materia primă cea mai răspândită ieri ca și azi în Bucureștiul iubit. Bineînțeles că mulți dintre expeditori au sentimentul dreptății, cred că fac un act de justiție, spun adevărul, îndreaptă cu scrisorica lor lucruri compromise. Cel mai adesea este vorba de răfuieli, frustrări, vechi invidii, răzbunări, plata polițelor ca întotdeauna la schimbarea de regim. Unii au beneficiat de favorurile dictaturii regale și a lui Antonescu, alții nu. De poftit toți au poftit la sinecuri, afaceri bănoase, învârteli, beneficii. Bani

[1] Arșavir Acterian, *Jurnalul unui pseudo-filozof*, Editura Cartea Românească, București, 1992, p. 118.

[2] C. Rădulescu-Motru, *op. cit.*, p. 372.

mulți, averi, șpăgi și plocoane. Cei rămași pe dinafară după 23 august s-au simțit îndreptățiți să își ia binemeritata revanșă, să fie recompensați pentru că au suferit. Să profite, să își creeze avantaje, să capete reparații morale și, mai ales, financiare. Mulți au dorit să se cațăre în carieră pe spinarea celorlalți – colaboratori ai regimului trecut. Iată un exemplu apărut în presă. Citez:

> Din partea unui mare număr de membri ai Filarmonicii primim aceste rânduri: „De peste patru ani de zile orchestra filarmonică condusă dictatorial de către d-nii Gogu Georgescu și George Cocea a fost transformată până la prăbușirea regimului Antonescu într-o anexă a Legației germane. Concerte pentru Asociația Germano-Română și Armata germană, turnee în Germania, invitații ale orchestrelor germane la București, urmate de copioase banchete și pactizări cu inamicul firesc al țării noastre au caracterizat activitatea Filarmonicii. Iar în timp ceilalți dirijori și artiști români erau ostracizați și îndepărtați sistematic de la concertele Filarmonicii. În programele tuturor stagiunilor figurau numai d-nii kapelmaiștri germani, mai mult sau mai puțin cunoscuți, și soliști germani, unii chiar de mâna a șaptea, trimiși toți de propaganda d-lui Goebbels să dezmierde urechile naivilor abonați ai concertelor Filarmonicii.
>
> Cum actualii conducători ai Filarmonicii n-au făcut până în prezent niciun gest cum că, înțelegând schimbarea fundamentală petrecută prin actul de la 23 August, se gândesc să tragă toate consecințele firești, membrii Filarmonicii, pătrunși de spiritul noilor vremuri și aspirații după o viață demnă și liberă, roagă pe dl ministru al educației să facă cuvenitul gest să purifice un moment mai devreme atmosfera Filarmonicii, viciată prin prezența încă în conducere a celor ce i-au înjosit prestigiul".

Scrisoarea nu este semnată, așa cum îi stă bine unui denunț.

Ravagiile delațiunilor în epocile de tranziție sunt imense. Morala publică se prăbușește sub povara tonelor de hârtie conținând turnătorii, de le mai zice și pâri. Morala nu e bătută în cuie, are

nevoie de stabilitate, de perioade lungi de pace, de respectul legii. Omul se comportă moral doar când acest comportament îi aduce beneficii mai mari decât încălcarea decalogului. El nu renunță să fie ticălos din convingere, ci pentru că nu îi rentează. Anii 1940 și anii 1990 sunt asemănători sub acest aspect. În 1944–1948 în fundal se desfășoară un război – care pe care! Denunțul se oficializează atâta vreme cât autoritățile îl acceptă și se bizuie pe el. Chiar îl solicită. Denunțul se transformă într-un mijloc eficient de supraviețuire în vremurile nesigure, de tranziție cu precădere. Căderea comunismului a produs aceleași fenomene morale și sociale ca și prăbușirea fascismului. În toate epocile, denunțul creează făptașului avantaje, îl protejează, îl transformă în cineva important. Iată un alt exemplu. *România liberă* anunța că „Directorul închisorii Văcărești – în urma unui denunț – a fost destituit și arestat". Denunțul nota simpatiile legionare ale directorului V. Policală. Dovada – directorul îi învăța pe deținuți cântece legionare în vederea serbării Unirii de la 24 ianuarie. Faptul a fost descoperit de organele de Siguranță venite la Văcărești să cerceteze denunțul. Tot *România liberă* publică peste două zile alt anunț pe același subiect: „Directorul Închisorii Văcărești a fost eliberat". Motivul, cât se poate de simplu – faptele descrise în denunțul care a dus la destituirea și arestarea sa s-au dovedit minciuni.

În *Semnalul*, ediția din 6 septembrie 1945, citesc un scurt articol intitulat „Contra denunțului". Într-un moment de înflorire maximă a fenomenului, era un act de curaj să te pronunți împotriva lui. Ministerele și primăriile se hrăneau din milioanele de scrisori care informau autoritățile că vecinul fură, că face speculă cu mărfuri prohibite, că trăiește din trafic de valută sau că ascunde cocoșei în sobă. Sau, dacă tema avea substrat politic, că a fost legionar, că „s-a dat" cu nemții, că nu îl iubește pe generalisimul Stalin și că hulește și Armata Roșie. Că îi vorbește de rău pe evrei, zice că majoritatea lor sunt membri în detestatul partid

comunist. Așa că un denunț pe un asemenea subiect cădea bine. Ce zice articolul din *Semnalul*? Ministerul de Război a hotărât să nu mai ia în considerare denunțurile care nu sunt semnate! Norocul a fost că acest ordin nu s-a respectat. Răul era prea adânc.

Denunțul era extrem de popular în toate straturile societății. Se știa că dacă nu denunți, vei fi denunțat! Și, chiar dacă denunți, tot vei fi denunțat! „Măsura este mai mult decât bine-venită", nota cu o zi mai devreme *Libertatea*, ziarul Partidului Social-Democrat. Citez: „ Pentru că pune o stavilă [...] în avalanșa denunțurilor nesemnate [...] și totodată e un [...] avertisment etic. Fiindcă spre dezolarea celor care conduc destinele poporului, delațiunea înflorește mai mult ca oricând, firește, delațiunea anonimă, fără răspundere și fără riscuri. De aceea măsura Ministerului de Război [...] trebuie generalizată la toate instituțiile și autoritățile de stat. Numai astfel putem stopa o anumită deformație periferică care, nesupravegheată, creează această dezolantă atmosferă din prezent".

Adevărul este că problema delațiunii nu a fost eradicată, cum se spera, ci a luat amploare în anii următori. A devenit un fenomen de masă. Autoritățile au început să le solicite: se vorbea de obligația cetățenească de a informa... „Capul de locuitor" a fost obligat să scrie denunțuri, a devenit o datorie patriotică. S-a cerut să devii informator al organelor de stat obsedate de fidelitatea față de tovarăși, mai ales de zeificarea lor. Se osteneau degeaba, pentru că entuziasmul pentru delațiune era prezent masiv în societate. Nu trebuia niciun imbold. Autoritățile nu făceau față cantității de denunțuri primite zilnic. Au angajat zeci de mii de funcționari să le citească. Apoi, în fața valului imens de scrisori care conțineau turnătorii, au capitulat. Au preferat să le sorteze, reținându-le numai pe cele politice. După care, pe celelalte le-au distrus prin ardere, cu deosebire după cucerirea completă a puterii, în 1948.

Fapta, Mircea Damian, 29 aprilie 1945, „Scrisori anonime": „M-am ocupat de mai multe ori de atmosfera de dușmănie și lichelism ce domnește în unele cercuri care amenință să se întindă ca o pecingine. Cu ocazia cercetărilor [...] pentru descoperirea criminalilor de război al tuturor acelora care s-au dedat la jafuri sub trecutul regim [...], denunțurile curg din toate părțile. [...] Există o groază de oameni care fac denunțuri neîntemeiate și, firește, neiscălite, numai cu scopul de a lichida o veche dușmănie sau, pur și simplu, de a face rău altora. [...] Bineînțeles că denunțurile acestea, pe lângă că adâncesc dușmăniile existente, creează și o atmosferă de suspiciune, întârzie opera de curățire atât de necesară. [...] Instrucțiunile date de Guvern recomandă limpede că toate denunțurile vor trebui să fie întemeiate pe dovezi concrete, spre a nu fi arestați oameni nevinovați. [...] Înțeleg foarte bine că teroarea anilor din urmă a creat o atmosferă plină de temeri, care contribuie la înmulțirea lichelismelor de tot felul. Dar azi trebuie să avem curajul civic de a iscăli și tăria de a ne dezbăra de vechile moravuri... Trebuie ca toate denunțurile să fie însoțite de dovezi controlabile și iscălite citeț cu numele adevărat și adresa... Vreme de 4 ani nu am făcut altceva decât să ne pârâm unii pe alții, fie de teama denunțătorului să nu fie bănuit el înainte de ceva, fie din lichelism, pur și simplu. [...] Datoria fiecăruia este să înlesnească opera autorității, iar nu să o îngreuneze prin denunțuri anonime și mincinoase, în vreme ce profitori ai vechiului regim se plimbă în libertate".

High life cu ștaif

Je sais tout, revista high-life-ului bucureștean, apărea în limba franceză. Dacă țineai morțiș să afli cum petrece protipendada trebuia să te abonezi la *Je sais tout* („Știu totul"), condusă de Étienne Miculesco. Aici apar multe dintre personajele

cronicii de față. Un prilej de a se reuni a fost derbyul român pe hipodromul Băneasa, la 30 mai 1945. Participă – obligație de protocol – regele Mihai și regina-mamă Elena. De la palat mai sunt prezenți Octav Ulea, mareșalul palatului, Dumitru Negel, administrator al Domeniilor Coroanei, generalul Constantin Sănătescu, șeful Casei Militare a regelui, Elisabeta Ghika, doamna de onoare a reginei-mamă Elena, și Mircea Ioannițiu, secretarul particular al regelui. Sunt de față Barbu Catargi și Constantin Argetoianu, vicepreședinți ai Jockey Club-ului, generalul Constantin Pantazi, ministrul apărării naționale, generalul Dumitru Popescu, ministrul de interne.

Primul mare scandal de amor al anului 1945 l-a furnizat una din marile și bogatele familii ale epocii, Negroponte. George Ulisse Negroponte era șeful clanului. La masa de Crăciun, Dick Negroponte, fiul, este zeflemisit de cei prezenți pe seama concubinajului lui cu doamna Ferekide. Poveste făcea vâlvă prin saloanele bucureștene. Tânărul avea 25 de ani, doamna, 40. Afectat, fiul s-a retras într-o cameră, unde a încercat să se sinucidă trăgându-și un glonț în inimă. Este dus urgent la spital. Bătrânul Negroponte, unul dintre proprietarii hipodromului Băneasa, posesor de cai, bancher, om superbogat, se îmbolnăvește grav la auzul veștii. În câteva zile moare (5 ianuarie 1945). E dus la groapă de multe din marile familii românești. Fiul sinucigaș s-a însănătoșit. Morala fabulei...

Fapta, sub titlul „Cartierul general al mondenității bucureștene", scrie:

> Cafeneaua Nestor – odinioară și astăzi – lumea bună – aur, fard și desfrâu. Un gazetar semnat doar cu inițiale se plânge că lucrurile s-au schimbat. În interbelic, Nestor era plin de boieri purtând ghetre albe, cu fete nurlii care împachetau cataifuri spumoase, în cartonașe ceruite, cu Packarduri lungi așteptând lângă trotuar. Din vitrina cofetăriei se vedea firma magazinului

> unde regina Maria însoțită de domnița Ileana se oprea din când în când să-și aleagă o fotă brodată cu măiestrie, o cămașă din borangic sau o catrință neagră din preajma Sibiului. [...] Într-adevăr, lumea bună de la Nestor s-a cam schimbat de la o vreme. [Actorul Puiu, *n.a.*] Iancovescu și-a mutat fieful la Athenée Palace, gazetarii și actorii, care constituiau „crema" odinioară a localului, au dezertat la Capșa. Rar de tot Ionel Teodoreanu trece printre mese, aerian, distant, făcând să bată mai repede inimile clientelei feminine...

Alt articol notează ceva despre un profanator de morminte, zis Barbu Ilie, care opera la cimitirul Bellu. De obicei, se introducea într-un cavou de unde sustrăgea covoare și bijuterii. A fost arestat pe când încerca să își plaseze marfa unui client la Athenée Palace.

În anii 1940 aici a fost centrul spionajului, al vieții diplomatice și gazetăriei subțiri. Cel puțin, pentru perioada 1939–1941, cum a scris Rose de Waldeck, corespondentul revistei *Newsweek*, în cartea *Athenée Palace*, apărută cu mare succes în 1943 în SUA. Hotelul și celebra braserie și-au schimbat soarta în funcție de ce se întâmpla pe teatrele de război. Odată cu ocuparea Bucureștiului de trupele Armatei Roșii, la 30 august 1944 situația s-a răsturnat din nou. A câta oară? Bursa neagră și-a schimbat iar sediul. Misiții s-au adunat până la război în localul „Elite" de pe Lipscani, primul local expres din oraș. Și poeții avangardiști frecventau asiduu localul. Le plăceau automatele. Băgai fișa și îți primeai sticla de bere sau sandvișul și te întorceai la taclale la masă cu scaune cu picior înalt. După 1948, localului i s-a zis „Mureșul" și și-a pierdut șarmul, devenind un fel de cantină sindicală, „la împinge tava" cu mâncăruri ieftine, sleite și proaste. Se servea bere răsuflată, căreia nu i se mai zicea „Luther", ci „Grivița". Clientela formată din agenți de bursă neagră și poeți avangardiști a dispărut în același timp.

Care a emigrat în Occident, care a scăpătat, care a fost dus la Canal sau închis în pușcării, care a ajuns ștab comunist, ca Geo Bogza, Maxy, Jules Perahim, Sașa Pană. A apărut altă clientelă, alcătuită din amploaiați din cartier și proletari de la Hale.

*

Românii cară țara lor în spinare ca pe o cocoașă, oriunde s-ar duce. Că debarcă la Paris, Roma, Viena, New York, ei reconstituie ce au lăsat acasă acolo unde se instalează. În exil își reiau obiceiurile, creează în jur o mică lume care le amintește de țară. Nu pot trăi fără ea. Ca efect, departe, la mii de kilometri de București, în mici comunități, păcatele lor se observă mai ușor. Ca păduchele ieșit pe frunte. Când te aștepți mai puțin, își dau în petec. Etalează nestingheriți tarele de caracter. Metehnele se văd cu ochiul liber, nu-ți trebuie analize sofisticate pentru a vedea îndărătul zâmbetului amabil, ticăloșia în stare pură. Ghicești poltronul, pe cel meschin, pe șmecheraș, lepra, fiara... Departe de casă este mai ușor să-i citești și să-i observi. Nu prea se pot ascunde după uzanțe și maniere oricât de gros ar fi travestiul. Duplicitatea și prefăcătoria fac parte din rețeta supraviețuirii. Și le-au însușit la perfecție, se confundă cu persoana.

În vara lui 1945 într-o familie românească izbucnește un imens scandal. Suntem în Elveția – într-un mediu înghețat, politicos, aseptic, o lume prea puțin obișnuită cu intrigi, amestec de mahala și lume bună. O afacere teribilă, e vorba de moarte și de bani foarte mulți, de absența sentimentelor. Personajele sunt extrem de bogate, biografiile, senzaționale. Suficient pentru a trezi interesul presei. Eroii poveștii sunt emigranți de dată recentă. Maria și Victor Popescu (căsătoriți în 1941 la București) au venit din România și au ajuns la Geneva în 1942, el pe post de corespondent de presă al ziarului *Universul*. E un pretext. De

fapt, trebuia să se ocupe de averea familiei pe care tatăl a depus-o în băncile elveţiene. Acesta a părăsit România doi ani mai târziu, la 1 iulie 1944. Fiu de preot de ţară din Prahova, Stelian Popescu a făcut studii de drept. În 1944, fuge în Vest de teama Armatei Roşii, de frica proceselor şi a puşcăriei, care l-ar fi compromis şi sărăcit. A fost un susţinător fervent al mareşalului Antonescu şi al regimului său. La Bucureşti se anunţau procese împotriva celor care „se făceau vinovaţi de dezastrul ţării". Patronul *Universului* se afla pe lista neagră. S-a pus deci la adăpost în neutra Elveţie. S-a instalat cu arme şi bagaje la Geneva într-o locaţie de primă mână. Apartament de lux, vilă pe malul lacului Leman, iaht, conturi grase, proprietăţi, afaceri. Stelian Popescu avea o avere uriaşă, fusese ministru de trei ori, parlamentar, un om influent de care se temea tot Bucureştiul. Mai ales *establishment*-ul. Nu era bine să îl ai duşman. Era un animal de pradă, carnasier veritabil, fără scrupule. Călcase pe cadavre ca să se ridice. Dar sorţii, odată cu mersul nefavorabil al războiului, s-au schimbat, norocul l-a părăsit. Familia Popescu cuprinde o soţie (Lelia), un fiu (Victor), o fiică (Licuţa, măritată Lugoşianu), o noră (Maria). Drama care a confiscat interesul opiniei publice ani de zile, cu titluri şi fotografii pe prima pagină în marile cotidiene, s-a declanşat într-o duminică, 22 iulie 1945. La 25 iulie 1945, la şase săptămâni după încetarea războiului, Maria Popescu este chemată în faţa judecătorului pentru a răspunde acuzaţiilor de crimă şi furt. Soacra sa a fost găsită moartă prin otrăvire în apartament. Menajera casei, de asemenea, moartă – tot prin otrăvire. Stelian Popescu, otrăvit, la fel, în stare gravă, după două săptămâni de şedere într-un spital genevez îşi revine. Acesta este peisajul. Rămasă validă din familie după masacru: Maria Popescu. Deci ea ar fi autoarea crimelor. Circumstanţe agravante: 1) Maria Popescu face tratament cu un medicament, Valium, care s-a găsit la autopsie în

corpul victimelor; 2) are un amant, François Turrettini, medic care îi prescrie medicamentul respectiv.

Povestea are, așadar, toate ingredientele.

> Stelian Popescu avea un băiat. Să-i trăiască. În ziua când Conducătorul care a pus mâna pe putere în România [...], Stelian Popescu, prin *Universul*, a declarat război bolșevismului, fiul lui Stelian Popescu se afla sub arme. Grijuliu, bătrânul patriot l-a scos imediat din unitatea care pleca pe front, l-a trecut la presă. [...] După puțin timp, l-a demobilizat, l-a însurat și l-a trimis corespondent de presă în Elveția.[1]

Primul suspect de comiterea abominabilei crime a fost și a rămas Maria Popescu, la rândul ei, o femeie bogată. S-a măritat cu Victor Popescu pentru că nu îi vâna averea ca alte pețitoare, având destui bani, după cum scrie în cartea ei de amintiri.[2] În acest moment al afacerii, mobilul crimei e inexplicabil. Care ar fi putut fi? O despărțire de soț, care să o elibereze din chingile căsniciei nefericite pe care o avea? Ar fi vrut să se mărite cu amantul? Povestea de amor dura din 1942, anul sosirii în Elveția. Dacă era așa, Maria Popescu nu a nimerit-o. Amantul nu s-a prezentat la proces, deși a fost convocat ca martor. Întrebată de judecător de această absență, Maria Popescu a considerat atitudinea lui drept act de lașitate. Procesul nu a lămurit ce motive ar fi avut Maria Popescu să ucidă... Totuși, tribunalul a considerat-o vinovată și a condamnat-o. Sala de judecată a fost arhiplină la toate ședințele. Presa a acoperit scandalul pe multe pagini în fiecare zi. Publicul s-a înghesuit să asculte

[1] Zaharia Stancu, *Zile de lagăr: roman*, Editura Socec, București, [1945], p. 31.

[2] Maria Popescu, *Între două miercuri. Jurnalul unei crime misterioase*, traducere de Rodica Vintilă, Editura Corint, București, 2018.

toate turpitudinile unei familii burgheze, străine și bogate. Erau întrunite ingredientele necesare, iar presa de senzație a făcut restul.

Cine e Maria Popescu? Provine dintr-o familie bogată (n. 1919), verișoară cu frații Câmpeanu (Radu a fost liderul PNL în anii 1990). Pe moșia lor se găsise petrol, la sfârșitul secolului al XIX-lea, de unde bogăția familiei. Una dintre acuzații a fost că îi plăcea să trăiască în lux, că iubea bijuteriile și toaletele scumpe. Socrul îi reproșa că este mult prea cheltuitoare și îi cerea în continuu să facă economii, invocând războiul. A fost acuzată, de asemenea, că e cleptomană, că își însușea obiecte de valoare, tabachere, bijuterii, cam tot ce îi cădea sub mână. Procesul nu avansează, dar tribunalul și Poliția nu au alt suspect la îndemână. Acuzata face o mină bună. E calmă, răspunde la întrebări fără să se lase intimidată. Prejudecățile lumii burgheze au identificat vinovatul în ea. Și așa a rămas. În ziua anunțării verdictului, piața unde se afla clădirea Tribunalului e înțesată de genevezii veniți să afle o clipă mai devreme cum se termină povestea. Juriul o găsește vinovată. Sentința a fost închisoare pe viață.

Mulți trebuie să fi regretat că a căzut cortina și spectacolul s-a terminat. Rămânea întrebarea care a împărțit opinia publică în două tabere – una considera că era o eroare judiciară, alta credea că pedeapsa era meritată pentru o femeie cinică, având instincte criminale. Era Maria Popescu vinovată? Da sau nu? Procesul nu a lămurit lucrurile. Avocații cer revizuirea. În aprilie 1953 se face o primă încercare de a schimba decizia Tribunalului. Fără succes, sentința rămâne așa cum s-a dat în primă instanță. Polemicile din jurul procesului izbucnesc din nou în presă. Nicio tabără (pro și contra) nu este mulțumită. Prea multe controverse rămân nedeslușite. Întâi de toate, chiar Maria Popescu stârnește sentimente contradictorii.

Unii o detestă, o resping, ceilalți o apără, nimeni nu rămâne indiferent. Atitudinea ei calmă pe durata procesului alimentează aceste reacții. Pentru unii, este o ucigașă rece și calculată. Pentru alții, e o inocentă prinsă în angrenajul nimicitor al Justiției...

În decembrie 1955 procedura se reia. Este a doua încercare de revizuire a procesului. Au trecut zece ani de când acuzata se găsește în închisoare. „Începe balul", notează ea în memorii. Tentativa înregistrează același eșec. Lucrurile rămân aidoma ca la primul proces, Maria Popescu „se face vinovată de crimă", arată Tribunalul din nou. Dar nu toată lumea acceptă verdictul, mai degrabă nu, pe măsura trecerii anilor. Opinia este la fel de împărțită, presa nici ea nu se decide s-o considere vinovată. Cel mai greu se adaptează la situație Justiția. Îi e imposibil – pentru prestigiul ei – să accepte că a greșit și deci că trebuie să revizuiască procesul. În ianuarie 1957, după o cerere de grațiere – ultime cale de atac – Maria Popescu obține ieșirea din închisoare. Este grațiată. Soluția îi aduce libertatea, dar nu clarifică lucrurile. În ochii Justiției, grațierea nu înseamnă că nu ar fi comis crimă, ci că face doar act de clemență. Executase totuși zece ani din pedeapsă.

În loc de concluzie – o afacere încurcată, cu parfum românesc ușor de recunoscut.

Hai la Athenée Palace, Unde nouă mult ne place!

Împinși de la spate de consilierii sovietici tot mai numeroși, susținuți de regimentele Armatei Roșii și de fondurile consistente expediate de la Kremlin, comuniștii se țin de manifestații. Salariații sunt scoși din fabrici și obligați să mărșăluiască pe bulevarde. Cine nu se conformează este eliminat din sindicat.

Ca efect, pierde dreptul la cartelă, dar totul se livrează numai pe cartelă. Apoi, curajosul este concediat și nicăieri nu te angajează dacă ai probleme de dosar. Atmosfera se deteriorează cu repeziciune. Bulevardele Bucureștiului sunt tot timpul pline de manifestanți. Orice pretext e bun să scandezi numele lui Stalin. Resentimentele populației cresc. Uneori iau aspect de vodevil și de farsă. Așa, de pildă, vicepremierul dr. Petru Groza este atacat în holul hotelului Athenée Palace unde locuia atunci când venea de la Deva la București. Agresiunea s-a produs seara, 20 decembrie, ora 20.00, pe când Petru Groza aștepta la lift. *Scânteia* a reclamat un „atentat odios" pus la cale de adversarii politici. Incidentul servea nevoilor de propagandă și convenea obsesiilor PCR: că s-ar găsi în toiul unei revoluții, când lupta de clasa se ascute. Așa că nimic mai firesc decât atentatele, violențele din partea dușmanului, morții și răniții căzuți și declarați „eroi ai proletariatului".

În *Scânteia*, a doua zi, Miron Constantinescu scrie articolul „Agresiunea împotriva prietenului dr. Petre Groza, vicepreședinte la Consiliul de Miniștri". Tonul e mieros, pentru că autorul știe că Groza este în grațiile lui Stalin – dulăul se dădea pe lângă stăpân, să-i arunce o ciozvârtă. Era și gelos că nu el fusese ținta agresiunii. Ar fi fost glorificat. Geloziile și resentimente lui aveau mari proporții. Era dornic să politizeze incidentul – demn de lumea lui Caragiale, totuși. Încă un subiect gras pe tema „reacțiunea scoate capul!". Se simțea în aer ispita revoluției! Adevărul este că atacatorul, un anume Costache Pilat, se afla la barul Athenée Palace, după câteva păhărele. Pilat era un nume care trimitea spre Brătieni, Miron Constantinescu își freca mâinile mulțumit. Era amestecat în incident și un complice: Jeannot Miclescu. Ambii, moșieri din nordul Moldovei. Presei i s-a oferit versiunea „unor clienți în stare de ebrietate". Dar, printre rânduri, s-a înțeles adevăratul mobil. Fusese o expediție punitivă, efect

al împărțirii pământului, reformă susținută de Frontul Național Democrat (FND) și de dr. Petru Groza. Moșiile de peste 50 ha se confiscau pentru a fi date țăranilor. Era o uriașă cacealma. Peste puțin timp, țăranii vor fi deproprietăriți cu cinism și obligați să intre în colhozuri. Rămâneau fără pământ, utilaje, clădiri, vite... Încă o farsă a unei istorii bicisnice.

Încăierarea a durat două-trei minute. Câțiva inși aflați în holul de la Athenée Palace au sărit să-i despartă. Dr. Petru Groza a avut timp să-l lovească pe agresor cu bastonul de care nu se lipsea niciodată. Halal atentat. Ancheta Siguranței nu a dovedit nimic din presupusul „complot urzit de forțele reacțiunii". Și a arătat că cei doi atentatori, însoțiți de alți amici (Nino Mavrodin, de ex.), și-au făcut apariția în holul Athenée Palace la ora 14.00 și au rămas acolo, bând vin și lichior la bar. Au părăsit hotelul pentru o vreme, dar la 19.00 au revenit. Dacă acceptăm existența unui atac premeditat, înseamnă că o sursă din interior le-a dat pontul: ora exactă când ajungea la hotel dr. Petru Groza. Așa se explică revenirea lor la ora 19.00. Planul era simplu: să-i tragă o chelfăneală ca între bărbați. Mai exista un complice, al „treilea om" neidentificat de anchetă, care „purta monoclu și a rămas cât a durat povestea în apropiere, lângă garderobă", ca să supravegheze ce se întâmplă. Atacul „infam" s-a produs la ora 20.00. Seamănă cu schița *Telegrame* de Ion Luca Caragiale. Conflictul dintre Raoul Grigorașcu, prefectul județului, și Costăchel Gudurău. Unde este Athenaisa Pârjol?, mă întreb, dr. Petru Groza fiind cunoscut ca un fervent fustangiu. Era o afacere de amor sau una politică?, dați-mi voie să mă întreb ca un naiv ce sunt.

Un martor, chelner, declară la Prefectură că numitul Pilat l-ar fi întrebat cu o zi înainte de seara fatală dacă Petru Groza obișnuiește să „servească cina" acolo? Chelnerul i-a confirmat. Cum era de așteptat, concluzia anchetei a fost că era vorba de un

incident cauzat de consumul excesiv de alcool. Mă îndoiesc că lucrurile au stat așa. Siguranța nu era încă în mâinile comuniștilor. Agenții erau cei vechi și nu îi aveau „la pipotă" pe comuniști, priviți ca instrumente servile ale rușilor. Ancheta a rămas la faza preliminară și dosarul s-a închis. Nu înainte de a-i trimite în judecată pe făptași. Seamănă a mușamalizare. Mai multă agitație a fost în presă. Cea finanțată de la Moscova s-a năpustit, începând cu *Scânteia*. Să răsfoim puțin ziarele. Prințul „roșu" Scarlat Callimachi scria în *Victoria* (22 decembrie 1944). Citez:

> Vedem deci că peste tot apar capetele hidrei fasciste. Am avut o agresiune făptuită de reprezentanții marii proprietăți rurale; mâine vom avea agresiuni și atentate executate de apărătorii intereselor bancare și industriale... Poporul este la răscruce de drumuri. Criminalii și netrebnicii nu au voie să-și bată joc de el.

Pentru urmașul mai multor domnitori fanarioți și mari boieri nu era chiar așa de rău. Scarlat Callimachi își însușise cu brio vulgata marxist-leninistă și manipularea prin presă. Poza de cetățean indignat îl prindea bine. Stop-cadru. *Timpul* nota fără semnătură – nu toți gazetarii aveau curajul opiniilor lor:

> Agresiunea săvârșită împotriva dlui Petru Groza, vicepreședinte al Consiliului de Miniștri, a provocat o unanimă revoltă în lumea politică și a presei. Toate partidele politice au înfierat viguros atacul mișelesc... iar ziarele, fără excepție, și-au manifestat indignarea că un asemenea fapt se mai poate produce în împrejurările de azi. Ne exprimăm, la rândul nostru, toată indignarea față de atacul mișelesc îndreptat împotriva dlui dr. Petru Groza.

O singură observație – „unanimă revoltă" trebuie citit „Bine i-au făcut!". Bucureșteanul s-a distrat de minune.

În *Curierul*, Em. Socor publică articolul intitulat „Violența inutilă". Și asupra lui se încercase un atentat, în decembrie 1930. În biroul său din redacția ziarului *Zorile* a pătruns un „cititor revoltat". Din fericire, pistolul nu s-a descărcat și Emanoil Socor a scăpat nevătămat. Personajul avea un trecut furtunos. La 13 decembrie 1918 s-a aflat printre instigatorii manifestației tipografilor din fața Teatrului Național, la doi pași de Palatul Regal. Fusese, de fapt, o tentativă de puci pusă la cale de liderii Partidului Socialist cu complicitatea unor agenți bolșevici. Ilie Moscovici, Alecu Constantinescu, Toma Dragu și alții visau la o republică a sovietelor ca în Rusia, care să ia locul regimului monarhic. Justiția a fost indulgentă – i-a pedepsit cu câte 5 ani de închisoare. Bunul rege Ferdinand a dat amnistie, astfel că au făcut mai puțină pușcărie decât ar fi meritat. Indulgente vremuri! Iată-l în decembrie 1944 pe Emanoil Socor, fost director al trustului *Adevărul* și *Dimineața*. Se arată nostalgic și indignat.

România liberă nu putea lipsi din acest cor. Dr. Petru Groza, având în vedere bunele sale relații cu conducerea publicației, a dat o declarație despre ce s-a întâmplat: „Agresiunea a fost organizată de elemente fasciste și huliganice care, nemaiputând duce lupta pe față, atacă mișelește. Mobilul este descărcarea păturilor reacționare ale țării împotriva elementelor patriotice și progresiste". Rezon! Dr. Petru Groza este sceptic că atacul s-a produs ca efect al consumului excesiv de alcool. Evident! Astfel eroizat, suit pe soclu, martir al cauzei FND, devenea favorit în cursa pentru ocuparea postului de prim-ministru.

> În anul acela îl portretiza pe Gogu [George Georgescu, *n.a.*] și depănau amintiri [cu pictorul Constantin Isachie, *n.a.*]. Printre ele, ne-a povestit cum Petru Groza l-a rugat să îi facă un portret mare în ulei, îmbrăcat în frac, purtând „Marele Cordon al

Coroanei României", întinerindu-i chipul și schimbând data ca să pară a fi făcut anterior comunismului...[1]

Hotel Ambasador

Până să se întâlnească în aprilie 1945 pe Elba în localitatea Torgau, americanii și rușii s-au întâlnit mai întâi în septembrie 1944 la București, în holurile hotelului Ambasador de pe Bulevardul Magheru – părăsit în grabă de militarii Misiunii militare Germane în retragere.[2] Relațiile sunt încordate de la început, întrucât rușii ordonă imediat eliberarea a 20 de camere pentru ofițerii lor, deși hotelul era ocupat în întregime de americani. Militarii SUA cedează. Se știa la nivelul comandamentelor că rușii au întâietate. Cele 20 de camere solicitate sunt golite. Câțiva dintre militarii americani dorm câte doi în cameră. Relațiile sovieto-americane încep la București sub cele mai bune auspicii.

Uniformele celor două armate devin familiare bucureștenilor.

Rușii erau văzuți – în număr tot mai mare – cu ceasuri de mână confiscate de la români, pe mâneci, cu cutii de conserve șterpelite din depozite, în mașini luate sub amenințarea armelor. Nici vorbă, i-ar fi preferat (dacă îl întreba cineva) pe americanii curați, care plăteau cash în magazine etc. Nu pe ruși – murdari, cu uniformele neîngrijite, amenințători, care uitau sistematic să plătească orice consumație, la cinema ori în magazine. Soldatul Armatei Roșii amenință tejghetarul, ia ce poftește, face stânga-mprejur și dispare. Din nefericire, România se află la cheremul rușilor. Rusia dicta în România, situată în zona lor

[1] Tutu George Georgescu, *Amintiri dintr-un secol*, Editura Muzicală, București, 2001, p. 225.

[2] Robert Bishop și E.S. Crayfield, *Moscova înhață România*, Editura Corint, București, 2022, p. 124.

de influență cedată de Churchill lui Stalin în schimbul Greciei. Acesta era adevărul, un adevăr necunoscut atunci românilor. Prilej de nenumărate iluzii la București. Deziluziile care încep în acea toamnă vor fi din ce în ce mai tragice. Kremlinul pregătea sovietizarea societății românești în marș forțat după înfrângerile suferite de forțele Axei pe Frontul de Est. Bucureșteanul urmărea încordat comportamentul ocupanților, noii lor stăpâni, întrebându-se ce le rezervă viitorul și cât vor rămâne aceștia aici. Pe scurt: 1) Washington anunță că își va retrage trupele din Europa îndată ce Germania va capitula; 2) URSS se pregătea pentru ocupația – de măcar 1 000 de ani – bineînțeles, în numele revoluției mondiale proletare. Cele două supraputeri aveau planuri total diferite. Prins în acest malaxor, românul își așteaptă soarta, resemnat, cum îl știm.

Odată frontul retras spre Vest, militarul rus american și britanic, departe de casă, se plictisește. Ca să își ocupe timpul, se distrează. Chefurile sunt la ordinea zilei, organizate cu orice prilej, aniversarea unui camarad, o decorație, o victorie pe front etc. Se dansa în toate ocaziile, în orice sală se găsea în apropiere. Capitala chefuia, de ce nu? Sălile de cinema și de teatru, arhipline. Femeile disponibile, numeroase, măritate sau nu, sunt și ieftine. Le cucerești cu o pereche de ciorapi de mătase, cu o pereche de pantofi cu talpă ortopedică, cu o rochie înflorată, cu un flacon de parfum. Sunt și foarte apetisante și fără hachițe. Frumusețea lor se face repede remarcată. Restaurantele erau asaltate de o clientelă scăpată de groaza bombardamentelor aeriene... În plus, găsești aici alimentele care lipsesc din magazine încă de la 1 septembrie 1944. Restricțiile de circulație nu păreau să-i afecteze prea mult sau deloc pe străini. Cu obișnuita lor ingeniozitate, localnicii găseau metode să se descurce. Bineînțeles, altă distracție a fost spionajul: OSS vs. GRU, MI6 vs. GRU. Americanii și rușii,

mai ales, se supraveghează, mișcările de personal, manevrele, acțiunile celor două tabere sunt atent bifate. Comunicarea radio repertoriată, curierii sunt buzunăriți etc. Se înregistrează crime. În scurt timp, Bucureștiul devine un oraș ciudat, unde se poate întâmpla orice. Și chiar se întâmplă...

Revelioane în vreme de război

> Internații comuniști [din lagărul de la Târgu Jiu, *n.a.*] au vrut să sărbătorească Anul Nou. Recitări, poezii, coruri, cântece. Au căpătat autorizația comandantului, după ce grupul care organiza serbarea își luase angajamentul că serbarea nu va avea caracter politic. Oamenii stăteau acolo de luni de zile, unii de ani. Le-ar fi prins bine puțină bucurie! În Ajunul Anului nou însă, Burnstein [internat, informator al conducerii lagărului, *n.a.*] a raportat confidențial comandantului, în care arăta că serbarea este numai un pretext, în fond, comuniștii se vor deda la manifestații politice. Și-a însoțit raportul de o listă de agitatori, șapte sau opt la număr. Comandantul a dispus încarcerarea oamenilor indicați de Burnstein și a contramandat serbarea... Două zile și două nopți încarcerații le-au petrecut în picioare cu o cană de apă și un sfert de pâine. Cabană rece, carcerile și mai reci...[1]

Anul nou 1944 la Timiș, cu piloții americani și englezi căzuți prizonieri. În comparație cu nefericiții prizonieri internați în Bulgaria, americanii deținuți în România au petrecut un An Nou care contează printre cele mai extraordinare trăite de prizonieri în război.

> Ne-am luat salariile, am primit alți bani prin intermediul Crucii Roșii, iar Papa ne-a trimis 72 000 lei. Aveam voie să

[1] Z. Stancu, *op. cit.*, p. 205.

facem tot ce pofteam, în afară să săpăm tunele. Am ascultat la radio discursul președintelui Roosevelt și pe Bing Crosby cântând White Christmas. Prizonierii bogați și-au făcut cadouri. John Lockhart a făcut cadou câte două sticle de bere fiecărui bucătar și ordonanțe ruse. Subofițerii au invitat ofițerii la un steak și după-masă a urmat un concert dat de o numeroasă orchestră de prizonieri ruși. Prizonierii au interpretat cuplete vesele. Englezii au fost vedetele serii. Ei i-au eclipsat pe americani. [...] Comandantul român [al lagărului de la Timiș, *n.a.*] a ținut un excelent discurs. [...] Ofițerii și-au servit camarazii cu șampanie și hotdogs. [...] Doamne din înalta societate românească au oferit patine și schiuri...[1]

Duminică, 31 decembrie 1944. Se sfârșește și acest an care a fost plin de nădejdi neîmplinite. [...] Au trecut aproape 21 de ani de când Duduia și cu mine suntem nedespărțiți, este al 20-lea An Nou pe care îl facem împreună, unele mai bune, alte mai pline de griji. Acești 20 de ani n-au alterat cu nimica dragostea noastră și azi suntem mai strâns legați unul de altul ca oricând. Am petrecut Revelionul liniștiți, între noi, și cu o foarte proastă sticlă de șampanie... Pseudobradul nostru a fost iluminat după tradiție.[...]

Luni, 1 ianuarie 1945. Începe un an nou, plin de griji, cu toate că se poate întrevedea sfârșitul războiului, totuși viitorul nu pare luminos, mai ales pentru biata Europă în ruine. Pentru România nu pot spune nimica, neavând o umbră de știri... Tot ce pot face e să nădăjduiesc că va fi bine.[2]

*

[1] Dugan și Steward, *op. cit.*, p. 385.

[2] Carol al II-lea, *Între datorie și pasiune. Însemnări zilnice, vol. 4 (1943–1945)*, ediție de Marcel-Dumitru Ciucă și Narcis Dorin Ion, Editura Curtea Veche, București, 2000, pp. 275–276.

În decembrie 1943 un grup de agenți ai Serviciului Operații Speciale (SOE) britanic este capturat lângă București. Sunt trei la număr: Alfred Gardyne de Chastelaine, Silviu Mețianu și Ivor Porter. Misiunea celor trei a fost: 1) să ia legătură cu Opoziția politică, 2) să sondeze posibilitățile ieșirii din războiul împotriva Aliaților și 3) să transmită informații la Londra. *Krasnaia Armia* se pregătea să treacă granița României. Cei trei parașutiști nu și-au îndeplinit misiunea deoarece – ca într-un film prost – au fost capturați îndată ce au ajuns pe pământ, în satul Plosca. Au fost escortați la sediul Jandarmeriei pe șoseaua Ștefan cel Mare, nr. 51, unde, la ultimul etaj, exista un apartament de 3 camere, plus baie și bucătărie. În urmă cu ceva ani, aici am înregistrat secvențe pentru un episod din serialul „București strict secret". Era prima dată când cineva pătrundea aici. Din Jandarmerie nimeni nu știa nimic despre acest episod. Mi-am imaginat cum au fost aduși cei trei prizonieri. Puteau fi împușcați ca spioni sau duși cu duba la închisoarea Malmaison, unde se găseau alți spioni. Și, tot pe filiera britanică (grupul Rică Georgescu). Când colo, au fost cazați într-un apartament confortabil, li s-au acordat și câteva zile de odihnă. Lumea care conta era ocupată cu sărbătorile și nu avea chef de anchete. Lenea balcanică o fi funcționat în acest caz ca în atâtea altele? Mai mult, cei trei spioni parașutați au petrecut un An Nou ca acasă. Din partea gazdelor li s-a oferit o masă bună. A doua zi au fost tratați cu șampanie și tort făcut de soția unuia dintre paznici. Nu era chiar așa rău, de vreme ce nu au fost primiți cu sârmă ghimpată și nici cu interogatorii nocturne. Nu au fost executați cum ar fi fost normal, fiind arestați în haine civile – și lipsiți de protecția convenției de la Geneva cu privire la prizonierii de război. Care este explicația bunei primiri care li s-a făcut spionilor englezi? Pe scurt, era această idee, că nemții au pierdut partida. Cei trei spioni 1) puteau

servi ca monedă de schimb și 2) capii regimului Antonescu puteau invoca, la ceasul răfuielilor, că s-au purtat omenește. Își cumpărau astfel clemența judecătorilor lor de mai târziu. Un revelion ciudat.[1]

Un an mai târziu

1 ianuarie 1945. Absolut singură, acest revelion. Cred că prima dată în viața mea. Am ascultat discursul Regelui și generalului Rădescu. Dar am început prin a mă ruga lui Dumnezeu. Am cerut PACE, seninătate, calm. În adânc, melancolie de netămăduit. Știu acum cât de fericită aș fi putut fi dacă eram mai simplă. Afară pocnesc puștile rusești. E felul lor de a-și manifesta bucuria. Când mă gândesc ce e pe fronturi, îngheț.[2]

1 ianuarie 1945. Am revelionat în familie cu Magda Sturdza, soții Gafencu și Georgică Assan. Azi îmi telefonează G. Anastasiu de la Legația din Berna spre a mă felicita de Anul Nou și a-mi comunica primirea unei telegrame de la Externe, anunțând numirea mea în postul onorific de delegat al guvernului român pe lângă Comitetul Internațional de Cruce Roșie din Geneva...[3]

„Se întorc prizonierii" titra *Fapta* la 9 noiembrie 1945, deloc întâmplător, a doua zi după marea demonstrație de protest din Piața Palatului împotriva ocupației Armatei Roșii și de susținere a regelui Mihai.

[1] Detalii în Ivor Porter, *Operation Autonomous: With S.O.E. in Wartime Romania*, Chatto & Windus, Londra, 1989 și Mihai Retegan, *Povestea unei trădări: spionajul britanic în România 1940–1944*, Editura RAO, București, 2010.

[2] A. Voinescu, *op. cit.*, p. 483.

[3] R. Bossy, *op. cit.*, p. 269.

Prin hotărârea Marelui Stat-Major al Armatei Sovietice, cei aproape 800 000 de prizonieri aflați în lagărele de pe tot teritoriul sovietic vor fi acasă în cel mai scurt timp. După datele statistice întocmite de Marele Stat-Major român, au sosit în țară prin punctele de frontieră din Est 51 663 de prizonieri. [...] De acord cu forurile militare ale URSS, Marele Stat-Major – în vederea intrării în țară a prizonierilor repatriați – a organizat centre de primire în diferite puncte, unde prizonierii urmează să-și clarifice situația, să primească asistență medicală, echipament, drepturi bănești și hrană de transport până la domiciliu. Aceste centre se găsesc instalate la Iași, Vaslui, Râmnicu Sărat, Buzău și Constanța. Ar urmă să sosească în următoarele câteva luni 220 000 de prizonieri din URSS și 33 000 de prizonieri din Germania și Italia.

*

La sfârșit de an, presa exultă la unison. Motivul? Era aniversarea lui Stalin (n. 18 decembrie 1879). Toate editorialele îi sunt dedicate. În aceeași zi, o mulțime de pretinse reportaje din URSS, articole omagiale, fotografii (retușate toate), citate din măreața operă a „celui mai mare om din istorie", „tătucul popoarelor iubitoare de pace". Dr. Petru Groza renunță o zi la femei, la terenurile de tenis, la flegmatismul și zeflemeaua cotidiană pentru a trimite la Moscova o telegramă de felicitare, apărută în toate gazetele.

Cu ocazia aniversării zilei de naștere, rog Excelența Voastră să primească în numele meu personal și al Guvernului Român cele mai călduroase și sincere urări de bine și sănătate pentru Excelența Voastră, cât și pentru prosperarea prieteniei dintre popoarele URSS și poporul român.

Semnat: Dr. Petru Groza,
președintele Consiliului de Miniștri.

În *România liberă*, un anume Andrei Tudor, fost brigadist în Spania, scrie un articol despre muzeul Stalin de la Kremlin, plin cu fotografii, obiecte, tipărituri de când era Iosif Djugașvili copil, elev la Seminarul ortodox, simplu membru al partidului și până astăzi, când este generalisimul Stalin, conducătorul statului sovietic. Autorul se oprește asupra darurilor pe care „marele om" le-a primit de-a lungul timpului – voia să arate astfel cât de iubit este... Înșiruirea are hazul ei – sunt expuse săbii kirghize încrustate cu artă, o „pipă a păcii", dar a unui trib de piei roșii, un omagiu al poporului belarus cu versuri brodate pe file de mătase și o urare a savanților indieni înscrisă pe un bob de orez. Delirul s-a repetat în fiecare decembrie, an de an, până la 5 martie 1953, când Stalin a murit la Kunțevo, ca oricare om. Astfel, lucrurile s-au lămurit științific, definitiv. Nu era zeu, cum pretindea Agitprop.

Capitolul 3

Ialta

La începutul lunii februarie 1945, bucureștenii și-au ațintit privirile spre Crimeea. Mai exact, spre localitatea Ialta, unde, în data de 3 februarie, au sosit cei trei lideri ai Puterilor Aliate. Motivul: să hotărască situația lumii postbelice. Franklin D. Roosevelt a ajuns de la Washington DC, după ce a traversat Atlanticul (cu escală în Malta) – peste 8 000 kilometri distanță. Era grav bolnav, se va stinge la 12 aprilie același an. Era, de fapt, un cadavru viu, avea puterile mult diminuate. Churchill a călătorit 3 000 kilometri, de la Londra. „*Oncle Joe*", Stalin, a venit cu trenul (îi era frică să călătorească cu avionul) de la Moscova, 1 500 kilometri. Ialta fusese stațiunea protipendadei rusești în secolul al XIX-lea. Din hotelurile moscovite au dispărut din ordin mobilele, lămpile, perdelele, covoarele, lenjeria de pat, oglinzile, vesela, argintăria, instalațiile sanitare. Au fost cărate în Crimeea pentru dotarea palatelor: 1) Livadia (pentru Roosevelt și americani), 2) Voronțov (pentru Churchill și englezi), 3) Iusupov (rezervat lui Stalin și delegației sovietice). Zugravi, instalatori, grădinari, electricieni și alți meșteri au lucrat până în preziua începerii conferinței să aducă aceste clădiri într-o stare care să le facă locuibile după dezastrul lăsat de nemți în retragere. Prima constatare a delegaților a fost că erau supraaglomerate. Participanții erau mult prea numeroși. Dormeau câțiva în cameră – indiferent

că erau mareșali, generali, diplomați, miniștri, traducători, secretare, asistenți etc. Erau prea mulți și în comparație cu numărul mic al sălilor de baie, chiuvetelor și closetelor. Aveau de așteptat la coadă să își facă nevoile, să se spele etc. Era un spectacol suprarealist să vezi atâtea personaje de care depindea soarta lumii așteptând minute în șir pe culoare să intre la toaletă.

Condițiile de cazare puse la dispoziție de sovietici erau precare. Disconfortul era pronunțat – cu intenție. De ce au ales Ialta în loc să rămână în SUA sau să oprească în Malta? Lui Stalin îi era teamă să zboare cu avionul. Nici nu îi plăcea să călătorească în străinătate, de frica unui atentat. În plus, la Ialta, pe teritoriul URSS, îi avea pe occidentali sub controlul său. El era gazda, patronul, *playmaker*-ul întâlnirii. Condițiile de igienă era lamentabile. Puzderia de insecte, de exemplu, păduchii și puricii. La plângerile repetate ale delegaților occidentali, rușii nu au avut nimic de spus, nu au întreprins nimic să le satisfacă. Insectele au fost un adevărat coșmar până în ultima zi a conferinței. Probabil, lăsate intenționat să-i terorizeze pe americani și englezi, să nu doarmă.

Erau apoi microfoanele cu care pereții celor trei palate erau bucșiți. Toate încăperile erau atent ascultate de serviciile sovietice. Transcripțiile ajungeau în aceeași seară pe masă la Stalin pentru a pregăti negocierile de a doua zi. Stalin a aflat tot timpul intențiile lui Roosevelt și Churchill. În aceste condiții, conferința a fost o simplă șaradă. Mai erau apoi agasantele măsuri de siguranță, barajele, controlul repetat al legitimațiilor de acces, cordoanele de militari înarmați până în dinți, patrulele aeriene, forțele de pază supradimensionate... Partea bună pentru delegați a fost suita de chefuri nocturne, mesele sardanapalice cu caviar, vânat, șampanie, vinuri rare. De unde avea o țară distrusă asemenea resurse este o bună întrebare. Stalin voia neapărat să-i

surprindă pe oaspeți și să pozeze în patron magnanim, maestru de ceremonii imbatabil. A reușit.

Doar patru dosare au stat pe masa tratativelor: 1) Germania, 2) Polonia, 3) ONU, 4) Japonia. Nimic în rest. Întâlnirea dintre liderii Aliaților a fost urmărită cu încordare la București. Alt subiect de conversație în redacții, în saloane, în restaurante nu a mai existat în acele zile. Toate discuțiile se reduceau la Conferința de la Ialta. Era clar că în acele zile se decidea soarta Europei. Paradoxal, nu s-a vorbit despre România, nu s-a rezervat acestui subiect nici măcar o zi. În ciuda mitologiei înfloritoare legată de Ialta printre bucureșteni, e de știut că nu s-a decis nimic în ceea ce ne privește. Afacerea era deja tranșată din octombrie 1944 la Moscova între Stalin și Churchill. Până azi, bucureștenii sunt convinși că la Ialta s-a decis soarta României. Este o pură fabulație.

Lumea a fost sceptică în privința rezultatelor conferinței. Armata Roșie ocupa deja teritoriul României. Bucureștiul semnase, la 12 septembrie 1944, un armistițiu extrem de nefavorabil. Era, de fapt, un dictat, ca acela de la Viena, din 1940. Delegația românească – formată din Lucrețiu Pătrășcanu, Barbu Știrbei și ceilalți – s-a supus ucazului moscovit fără să crâcnească. Armistițiul dădea puteri nelimitate sovieticilor și reducea, practic, România la rolul de țară înfrântă. Delegații români au semnat toate hotărârile luate de Kremlin. În octombrie 1944, la o lună după așa-zisul „armistițiu", situația s-a înrăutățit odată cu acordul de la Moscova semnat de Stalin și Churchill. Conform documentului, 90% din influența politică în România revenea sovieticilor. Churchill primea Grecia, tot cu 90%, pentru folosul Marii Britanii. URSS nu a respectat acordul redactat pe un șervețel și nu a respectat nici înțelegerile încheiate la Ialta. Și-a rezervat 100% din influență în toate țările ocupate de Armata

Roșie: Polonia, România, Bulgaria, Ungaria, Cehoslovacia, Germania de Est (viitoarea RDG), Iugoslavia.

De altfel, la București nu s-au putut face comentarii informate, pentru că la Ialta presa nu a avut acces. Nu s-a putut urmări în timp real derularea negocierilor. Totul a rămas la nivel de zvon. Au parvenit doar comunicatele oficiale. Gazetarii și-au făcut apariția doar în ultima zi, când corespondenții de război ai țărilor Aliate au primit permisiunea, pentru câteva minute, să facă fotografii celor trei lideri.

Constat că fiecare dintre cei trei mari a obținut cam ce a vrut: 1) Stalin a luat Polonia (guvernul de la Lublin); 2) Roosevelt a obținut intrarea Armatei Roșii în război contra Japoniei și înființarea ONU; 3) Churchill a fost tratat de URSS și SUA ca un egal, iar Franța – la cererea lui – a primit o zonă de ocupație în Germania. Aranjamentul „Grecia la schimb cu România" a rămas valabil cum s-a stabilit la Moscova cu patru luni înainte.

Odată încheiată conferința, s-a observat repede că prevederile de la Ialta au fost ignorate de Stalin. URSS a încălcat în mod repetat dispozițiile textului final al conferinței. Roosevelt s-a considerat înșelat/mințit. La 1 aprilie 1945, i-a trimis o lungă telegramă lui Stalin în legătură cu acapararea puterii de către comuniști în România – unde, la 6 martie, la ordinul Kremlinului, a fost instalat un guvern promoscovit condus de quislingul Petru Groza. Iată ce scria președintele american:

> Nu pot să vă ascund neliniștea pe care o am în fața manierei în care se desfășoară evenimentele după fructuoasele noastre convorbiri de la Ialta. [...] Sincer, nu pot să înțeleg de ce evenimentele recente din România trebuie să fie considerate că nu se încadrează în termenii acordului nostru.

Din câte știu, Stalin nu a catadicsit să răspundă muribundului de la Casă Albă. Mascarada de la Ialta îi reușise, de ce ar fi

înapoiat ce deja câștigase?! Avea ca punct de reper ce semnase cu Churchill la Moscova în octombrie 1944. A mai fost pe tapet chestiunea alegerilor libere promise de Stalin în toate țările ocupate de *Krasnaia Armia*. Rezultatul real a fost că în niciuna din aceste țări nu s-au desfășurat alegeri libere între anii 1940 și 1990. Sovieticii au considerat estul și centrul Europei pradă de război, iar prezența lor pe o jumătate de continent, pentru totdeauna. Bucureștenii dădeau ca sigură ocupația sovietică doar pentru unu, cel mult doi ani, crezând că americanii nu vor permite o perioadă mai lungă de ocupație... O iluzie tragică.

Vîșinski

După ce Armata Roșie a ocupat Bucureștiul, un înalt personaj sovietic a aterizat pe aeroportul Băneasa. Îmbrăcat cenușiu, în haine standard, arăta exact ca un amploaiat din romanele lui Gogol. Un guzgan cenușiu ieșit din subterane sau ca un hârțogar confiscat de multele lui treburi funcționărești. Avea un aer pașnic, părea cineva incapabil să facă rău unei muște. Mutra lui era înșelătoare. Palid, părea cineva care ieșea rar dintre dosare ca să-l vadă soarele. Avea în obraji acea „culoare kremliniană" despre care scria Milovan Djilas în cartea sa[1] despre vizita lui la Moscova. Andrei Ianuarevici Vîșinski era numele lui și obișnuia – în glumă, în serios, nu știu – să se prezinte drept „un burghez din Odessa". Poate o făcea după câteva pahărele de vodcă. Fusese menșevic în tinerețe. La congresul de la Londra din 1903 al Partidului Social-Democrat din Rusia cele două facțiuni – bolșevici și menșevici – s-au scindat. De atunci,

[1] Milovan Djilas, *Conversații cu Stalin*, traducere din limba engleză de Sorin Șerb, cuvânt-înainte de Adrian Cioroianu, Editura Corint, București, 2015.

dihonia a stăpânit partidul. Menșevicii erau detestați de bolșevici, de Lenin mai ales. După ce a preluat puterea în anii '20, Stalin i-a prigonit și i-a decimat. I-a trimis în Gulag, în cazul fericit că scăpau cu viață... De obicei, ajungeau în fața unui pluton de execuție. Viața lui Vîșinski a constat în încercarea disperată de a-și face uitat trecutul menșevic. A dus o luptă continuă pentru a supraviețui. „Burghezul din Odessa" a devenit o slugă supusă în mâinile lui Stalin, care s-a folosit de el la treburile cele mai murdare Și-a dat măsura ticăloșiei fără limite în timpul proceselor Marii Terori, care viza lichidarea vechii gărzi bolșevice. Ca menșevic nostalgic ce era, nu i-a displăcut această ocupație cinică: să-i căsăpească pe tovarășii lui Lenin. A plouat cu sentințe capitale în vremea lui. Ironia istoriei. După o logică paradoxală, „dialectică", Nikolai Buharin, Lev Kamenev, Grigori Zinoviev erau niște trădători. Se făceau vinovați de complot, puseseră la cale înfrângerea pretinsei revoluții proletare. Aceste procese au fost niște înscenări grosolane. Faptele descrise în rechizitorii nu aveau nicio legătură cu realitatea. Erau procese contrafăcute și execuții politice.

Vîșinski a urcat în carieră pe cadavre, până la treapta de procuror general al URSS. Cineva ar putea număra avansările lui cadavru cu cadavru. Își termina rechizitoriile cu formule ca aceasta: „Cer ca toți acești câini turbați să fie împușcați până la unul!". Nu arăta ca un căpcăun, nici ca un diavol, nici ca un monstru uman, ci ca un modest funcționar de provincie. Avea un aspect cu totul banal. Hannah Arendt a vorbit de asemenea personaje ca despre „banalitatea răului". Andrei Ianuarevici Vîșinski (n. 10 decembrie 1883, la Odessa) făcea parte dintre cei a căror aparență nu spune nimic, dar care ascunde – prin contrast – un criminal în serie, un sadic și un scelerat. Acesta era personajul – un cabotin și un satrap.

A debarcat la București cu misiunea să distrugă tot ce putea din lumea românească. Simpla lui apariție provoca spaima interlocutorilor români. Elita politică locală se temea de el mai mult decât de toți mareșalii sovietici la un loc. Nutrea un profund dispreț pentru lumea din jur. Pe români îi trata ca pe niște suboameni. Când le vorbea, nu îi vedea. Nu cerea păreri, nu conversa. Dădea ordine și atât. Era *His Master's, Voice*! Emisarul lui Stalin! Deși adjunct la Externe, la mijlocul anilor '40, rămăsese 100% procuror. Nu avea nimic dintr-un diplomat. Acesta era personajul sosit la București în toamna lui 1944. Uneori presa îi anunța vizita, dar nu întotdeauna. Mereu venea însă cu o misiune precisă. Dacă s-ar fi amorezat de o duducă în Capitala noastră, ar fi fost ceva. Imaginația, poftele nu îl duceau însă până acolo. Știa doar că trebuia să îngroape definitiv regimul de la București și a instigat cozile de topor locale – Dej, Pauker, Bodnăraș & Co – să-i dea lovitura de grație. Din păcate, i-a reușit. România nu-și va reveni vreme de o jumătate de secol.

Vîșinski umbla prin oraș într-o coloană, mașinile aveau numere de înmatriculare sovietice și însemne diplomatice. Avea gardă și era strict păzit. Nu locuia la Athenée Palace, așa cum era obiceiul pentru oaspeții străini ai guvernului, ci la ambasada sovietică din șoseaua Kiseleff. Era ministru adjunct de externe – și nu avea voie să se întoarcă la Moscova fără să-și fi făcut treaba până la capăt. Era înghețat de frică, deși la București era ceva mai cald decât în Rusia. Știa că în Siberia erau destule locuri libere, peste 10 milioane de „cioloveci" fuseseră internați acolo. S-ar fi găsit ceva și pentru el. La Lubianka, în spatele statuii lui Feliks Dzerjinski, era loc destul la un zid, cu un pluton de soldați care te privesc în ochi și îți ochesc inima. E de înțeles zelul de care a dat dovadă în relația cu politicienii români. Așa, de pildă, în decembrie 1944, Ion Mihalache, al doilea om în ierarhia PNȚ, a spus în cadrul unei audiențe oficiale, că PCR este prea mic, nu are

rădăcini și nici bază de mase și nu va face față guvernării. Numai PNȚ, a mai zis Mihalache, este capabil să facă guvernul și este și dispus la o colaborare loială cu sovieticii. Vîșinski a respins propunerea și l-a poftit afară. Avea un dinte împotriva interlocutorului, pentru că în 1942 ceruse într-o scrisoare publicată în presă să plece voluntar pe frontul rusesc – în ciuda vârstei – să lupte împotriva bolșevismului. Vîșinski a relatat discuția sa cu liderul național-țărănist în aceeași seară emisarilor SUA și Marii Britanii din Comisia Aliată de Control.

Criza politică din România s-a declanșat în ziua când s-au încheiat lucrările Conferinței de la Ialta. Atunci generalul Rădescu a ținut un discurs de bilanț al guvernării sale. El trebuia să se desfășoare la cinema Scala. La ora începerii mitingului anunțat, sala era plină până la refuz de bravul proletariat bucureștean adus cu japca de la CFR, Vulcan, Lemaître, PTT. Mitingul generalului a fost mutat urgent la cinema Aro. Nu era deloc atmosfera marilor premiere cinematografice cu care bucureșteanul era obișnuit. Bulevardul amintea mai curând de preziua unei insurecții – baricade, soldați în patrulă. A doua zi la prânz, duminică, trebuia să se organizeze un dineu oficial la Sala Cercului Militar cu participarea membrilor Comisiei Aliate de Control, a membrilor guvernului și a corpului diplomatic. Generalul Rădescu nu a dat curs invitației, ofensându-i pe ruși. Pentru a se sustrage, a invocat starea de sănătate, deși Gheorghiu-Dej și Petru Groza au insistat, prezentându-se la biroul său. Pe lângă portofoliul de premier, generalul Rădescu îl deținea și pe cel de ministru de interne. La 17–18 februarie 1945 au avut loc incidentele de la uzina Malaxa, care au dus la o escaladare a crizei. La 24 februarie, mulțimea strânsă în Piața Palatului a fost mitraliată de un detașament de șoc comunist. În aceeași seară, Rădescu s-a adresat românilor prin Radio București. Iată câteva extrase din discursul său:

> O mână de canalii devorate de ambiții, la ordinul a doi străini, Ana Pauker și ungurul Vasile Luca, încearcă să subjuge poporul român și, în acest scop, nu ezită să se folosească de armele teroarei. [...] Vor să asasineze țara. Pe tot teritoriul nostru, crimele sunt nenumărate... Astă-seară voi expune doar ce s-a întâmplat astăzi, pentru a zădărnici toate mârșăviile pe care încearcă să le impute poporului și mie însumi, ca să-și camufleze mai bine crimele. [...] În Capitală, crimele lor sunt cele mai grave. Au tras asupra Palatului Regal. [...] Au tras asupra Prefecturii Poliției, au atacat Ministerul de Interne, unde mă aflam. Un glonte a spart fereastra și a pătruns în cabinetul meu de lucru. Acum trei sferturi de oră cetățenii care manifestau pentru rege în fața Palatului Regal au fost mitraliați dintr-un automobil. Sunt doi morți și 11 răniți. [...] Sufletul negru al celor fără Dumnezeu și fără patrie nu a șovăit să se încarce cu aceste păcate. [...] Trebuie să ne ridicăm ca un singur om spre a face față pericolului. Eu și, alături de mine, armata ne vom face datoria până la capăt. În ce vă privește, rămâneți la posturile voastre.

Generalul știa ce spune – Ana Pauker, Emil Bodnăraș, Vasile Luca etc. nu numai că erau cetățeni sovietici, dar erau și agenți în subordinea serviciilor speciale sovietice. În ce măsură apărau ei interesele românești? Nu e greu de răspuns.

Presa stipendiată de Moscova s-a năpustit asupra generalului Rădescu. Citez: „În cursul după-amiezei, unități militare române masate în Ministerul de Interne au tras asupra manifestanților pașnici... Din ordinul comandantului sovietic, toți soldații și ofițerii români care se aflau pe teritoriul românesc au fost dezarmați". *Scânteia* și *România liberă* și-au făcut datoria față de stăpânii lor. Începând de la 24 februarie, generalul Rădescu a devenit „fascistul Rădescu", „generalul călău" etc. Paginile celor două ziare s-au umplut de invective, acuzații și amenințări la adresa lui. La chioșcurile de ziare lumea cumpăra asemenea minciuni sfruntate nu pentru că ar fi fost pasionată de politica

Moscovei, ci pentru că voia să afle la ce trebuie să se aștepte. Și se aștepta la ce era mai rău.

Două zile mai târziu, Andrei Ianuarevici Vîșinski cobora din avion pe aeroportul Băneasa. S-a dus direct la Palat. Aici, în fața regelui Mihai, a cerut imperativ: 1) demiterea generalului Rădescu și 2) desemnarea ca prim-ministru a d-rului Petru Groza, a predat regelui lista celor care trebuiau să facă parte din noul guvern. Lista era mai veche, dată de Kremlin din decembrie 1944, când Gheorghiu-Dej și Ana Pauker au fost în vizită secretă la Stalin. Fie că nu au aflat, fie cenzura a interzis publicarea știrii despre această vizită decisivă. Știind azi ce s-a discutat atunci la Kremlin cu Stalin, nu ne miră secretomania din jurul evenimentului. De fapt, la sfârșitul lui februarie, când Vîșinski a venit la București, totul era deja decis. Politicienii români din partidele istorice nu știau nimic despre aranjament. Așa că în jurul formării guvernului s-au legat speranțe, s-au făcut scenarii, s-au țesut intrigi. Presa a făcut analize, comentarii, presupuneri. A existat un interes maxim pentru cine îi urma ca premier generalului Rădescu. Fapt este că, odată cu încheierea Conferinței de la Ialta (4–11 februarie 1945), Stalin a hotărât să mute decisiv. Fusese nemulțumit de răsturnarea lui Antonescu, pentru că îl obligase să amâne planurile de a sovietiza rapid România. Când Ana Pauker ateriza la București pe aeroportul Băneasa la 16 septembrie 1944 (de mână cu unul dintre copiii ei, Tania, minoră), ca a reproșat celor veniți să o întâmpine de ce comuniștii s-au aliat cu regele? De ce a fost înlăturat Antonescu? Ana Pauker reprezenta pentru România voința lui Stalin. În februarie-martie 1945, venise momentul pentru Moscova să recupereze „episodul 23 august 1944". A doua zi după sosirea lui Vîșinski, au reînceput mișcările de stradă. Urma ultima repriză. Gong.

Mareșalul Rodion Malinovski, șeful Comisiei Aliate de Control, autoritatea militară supremă, a aterizat și el la București și

a transferat trei divizii de blindate lângă București. Sovieticii făceau ultimele preparative pentru lovitura de grație. Comuniștii locali, o mână de oameni, s-au agitat și ei. Puterea era aproape, după atâția ani de clandestinitate, pușcărie și exil. Generalul Rădescu a ripostat la 24 februarie. Lucrurile s-au petrecut astfel. O coloană de bucureșteni a manifestat pașnic în Piața Palatului. Nu s-au scandat lozinci, dar s-a intonat imnul. La un moment dat, în Piața Palatului a apărut o mașină neagră, din care s-a mitraliat mulțimea. Apoi un pâlc de agitatori a coborât din câteva camioane și a atacat clădirea Ministerului de Interne. Garda a tras în aer și i-a împrăștiat pe provocatori. Conflictul a escaladat. Prin oraș circulau zeci de tancuri cu stea roșie. Rădescu a hotărât să se adreseze românilor prin radio. A rostit o cuvântare patetică, transmisă în direct. S-a auzit critica severa adusă ocupației sovietice și cozilor lor de topor. Generalul – nu e de mirare – era privit cu ostilitate vădită de ocupantul sovietic. A fost forțat să demisioneze. Astfel s-a deschis chestiunea succesiunii la guvern. Era rostul prezenței la București a sulfurosului personaj Vîșinski. La ora 15.00, acesta s-a prezentat în audiență la rege. Aici a recitat poezia cu care venise de la Moscova. Avea o voce monotonă și scorțoasă. A cerut ultimativ plecarea lui Rădescu, a cărui demitere trebuia anunțată oficial în maximum două ore. Altă pretenție a fost ca până la ora 20.00 să fie anunțat numele noului premier. Vîșinski i-a indicat și numele, deși era atribuția regelui de a alege prim-ministrul. Era un amestec grosolan în afacerile interne și un act de încălcare a suveranității României. Chiar și a declarației lui Veaceslav Molotov din 2 aprilie 1944, oferită cu ocazia intrării Armatei Roșii pe teritoriul României. Atunci ministrul de externe sovietic a anunțat solemn (și mincinos) că URSS nu va schimba regimul politic în țările ocupate de Armata Roșie. Pagubă-n ciuperci, nu a crezut nimeni. Rușii sunt cunoscuți că nu își țin cuvântul dat. În februarie 1945, Kremlinul

era decis să impună un guvern devotat intereselor sovietice. Nu mai aveau răbdare să aștepte declanșarea unei „revoluții", ca la Petrograd. De altfel, ar fi așteptat zadarnic. După părerea lui Stalin și Molotov, muncitorii români erau leneși, primitivi, fără conștiință de clasă. Au găsit o coadă de topor să-i servească. Bineînțeles, în schimbul unei funcții cât mai înalte. Au găsit personajul în persoana dr. Petru Groza, singurul politician local în care Stalin avea încredere.

Când regele Mihai a invocat prevederile documentului final al Conferinței de la Ialta, Vîșinski a izbucnit: „Ialta sunt eu!". A bătut cu pumnul în biroul regelui. A dat un ultimatum: în trei ore, Rădescu să demisioneze, iar în cinci ore – la 20.00 –, Palatul să anunțe numele noului prim-ministru, dr. Petru Groza. Vîșinski era un foarte bun actor, comediant veritabil. Kremlinul te obliga să înveți meserie, altfel nu aveai cum să supraviețuiești. Vîșinski a făcut stânga-mprejur, a părăsit încăperea din palatul Elisabeta trântind ușa atât de tare, încât a căzut tencuiala. Ajuns la mașină, a lăsat încruntarea și a râs cu poftă. Își jucase cu brio marea scenă în fața regelui acestei țări înfrânte și neputincioase.

În acest timp, la stadionul Giulești erau masate așa-zisele „formațiuni de luptă patriotice" (FLP), detașamente muncitorești inarmate de Armata Roșie. Dacă regele refuza să semneze decretul de numire al dr. Petru Groza, acestea aveau ordin să ia cu asalt palatul și să-l aresteze pe rege. Era o insurecție, o rebeliune, mai bine zis. Capitala era aproape de scenariul „asaltului palatului de iarnă", bolșevicii aplicau vechile lor metode. Comunicațiile între centrul de comandă din Capitală și provincie au fost întrerupte. Armata română se găsea departe de Capitală, pe front, iar diviziile rămase acasă erau dezarmate și consemnate în cazărmi. Garda palatului a fost și ea dezarmată. Pe bulevardele Bucureștiului patrulau tancuri sovietice făcând mult zgomot pentru impresie. „La București, Palatul Regal a fost cucerit doar de Vîșinski,

de vreme ce țara era ocupată de un milion de ostași sovietici, masele fuseseră necesare doar pentru demonstrații. [...] Formarea guvernului Groza la 6 martie a fost prezentată ca rezultat al unei insurecții populare. [...] În Rusia din 1917, mai întâi a fost fapta, apoi cuvântul. În România la început a fost cuvântul, apoi parodia și așa a continuat până în zilele noastre"[1], scria Belu Zilber, comunist din primele zile (1920), spion sovietic condamnat în 1931, devenit agent al Siguranței, prieten bun cu Lucrețiu Pătrășcanu, închis sub Gheorghiu-Dej (1948–1964).

Să amintesc că, în zilele care au precedat acest moment crucial, atmosfera s-a încins brusc. Bucureștiul avea încă amintirea schimbărilor de guvern din perioada interbelică. Era în contratimp cu realitatea amarnică a ocupației țării de Armata Roșie. Era ca și cum am fi fost o țară liberă, dar era o farsă. Nici prima, nici ultima. Politicianul român – defazat, trăind în irealitate – își făcea iluzia că încă mai avea de jucat vreun rol. Cei mai realiști încercau să-și ofere rușilor serviciile, să se facă agreați de puzderia de generali, emisari, consilieri sovietici – noii stăpâni. Rușii aveau de gând să rămână aici pentru totdeauna. Toate carierele și favorurile depindeau de ei. La ambasada URSS din șoseaua Kiseleff era permanent coadă de ofertanți. Capitala colcăia de intrigi, se vehiculau scenarii, se alcătuiau liste cu miniștri. Bârfa și zvonul băteau totul ca la pocher, pe principiul „gura bate cartea!". Palatul a încercat să facă propriul joc, sperând să depășească momentul critic. În principal, se baza pe americanii și britanicii din Comisia Aliată de Control și pe diplomații din ambasadele respective. Regele nu știa că occidentalii aveau ordine precise să-i lase pe sovietici să ia toate deciziile și că se rezumau să facă figurație, pentru a salva aparențele. Palatul regal, liderii partidelor istorice nu

[1] Andrei Șerbulescu, *Monarhia de drept dialectic: a doua versiune a memoriilor lui Belu Zilber*, prefață de G. Brătescu, Editura Humanitas, București, 1991, p. 40.

știau acest lucru, deși, după câteva experiențe triste, cam bănuiau ce se întâmpla în culise. Una declara Churchill (ca la Fulton) și altele erau ordinele primite de Foreign Office. Cu Departamentul de Stat se petrecea același fenomen. Avem de a face cu un exemplu de duplicitate și cinism practicate de marile cancelarii ale lumii democrate. Cel mai rău era că regele, Maniu și Brătianu nu fuseseră informați. Dacă ar fi știut, ar fi putut să trateze altfel cu sovieticii, să adopte o politică mai realistă. Dimpotrivă, au fost mințiți, îndemnați să se opună și să nu admită concesii. Să spere zadarnic că ocupația Armatei Roșii nu va dura, că este o chestiune de timp până la restabilirea regimului democrat. S-a vânturat insistent sloganul „Vin americanii!". Pe scurt, românii au fost folosiți ca un *kleenex*. Era ultimul serviciu pe care îl puteam aduce Occidentului. Chibiții Bucureștiului – o puzderie – au comentat prin redacții, saloane și cafenele, la sfârșit de februarie și început de martie 1945, despre șansele lui Lucrețiu Pătrășcanu sau Barbu Știrbei să devină prim-miniștri. Se și paria... Au fost rostite și numele unor politicieni mai puțin influenți (Constantin Titel Petrescu, dr. Nicolae Lupu ș.a.), într-o febrilitate care amintea de marile zile ale istoriei interbelice. Regele Mihai ignorând ultimatumul lui Vîșinski, s-a comportat în spiritul și litera Constituției din 1923. Ca atare, a inițiat consultarea liderilor politici. La 2 martie, i-a primit la palat pe Lucrețiu Pătrășcanu, Constantin Titel Petrescu, Petru Groza, Dinu Brătianu, Iuliu Maniu și l-a propus premier pe Barbu Știrbei. Partidele din FND au refuzat colaborarea. Știrbei a constatat că nu poate forma guvernul și și-a depus mandatul.

Câteva cuvinte despre Barbu Știrbei. Își trăia ultimele zile. Un cancer la ficat ajunsese în faza terminală și nu mai putea fi salvat. Fusese amantul reginei Maria. Se refugiase la Paris în 1930, odată cu restaurația regelui Carol al II-lea. Fiul reginei Maria îl detesta din cauza legăturii cu maică-sa și a rolului său în politică.

La Paris, a fost ținta unui atentat. Cei doi se întâlneau în acei ani în străinătate, monitorizați de agenții lui Moruzov. Regele i-a interzis să asiste la funeraliile reginei Maria. În 1940, după abdicarea lui Carol al II-lea, a revenit la București. A condus negocierile cu Aliații la Cairo. Avea asentimentul regelui, al celor doi Antonești, al lui Maniu și Brătianu. În septembrie 1944, a făcut parte din delegația care s-a deplasat la Moscova pentru semnarea armistițiului. În februarie-martie 1945, s-a vorbit insistent despre formarea unui nou guvern sub șefia lui. Ziarele au publicat pe pagina întâi culisele tensionate ale crizei politice. Un exemplu: la 1 martie, *Fapta* a titrat „Guvern Barbu Știrbei ?". Un articol anunță: „Suveranul primește în audiență pe reprezentanții partidelor politice". Cu o zi înainte, Gheorghe Tătărescu, Lucrețiu Pătrășcanu, Constantin Vișoianu și Nicolae Rădescu au fost în audiență la palat. Urmau, a doua zi, Iuliu Maniu, C.I.C. Brătianu, dr. Petru Groza și Gheorghiu-Dej. „Cercurile neutre pretind că, până la urmă, se va ajunge la un nou guvern de colaborare a forțelor democratice prezidat de un civil. Se citează numele dlui Barbu Știrbei. D-sa va fi chemat la Suveran după ce se vor termina consultările și va fi învestit cu mandatul de a alcătui un cabinet de concentrare", se arată în ziar. Moscova a spus „*Niet*" și i-a cerut lui Vîșinski să-l impună pe dr. Petru Groza cu orice preț.

Câteva cuvinte despre dr. Petru Groza

Citez:

> Petru Groza are un cap pătrat. Seamănă cu un țăran îmbrăcat orășenește, care face eforturi disperate să pară degajat. E unul dintre oamenii cei mai bogați din România, dar principalul său titlu de glorie este o lună petrecută în închisoare, de unde a ieșit grație intervenției lui Iuliu Maniu. Dacă a întreținut relații cu comuniștii în timpul războiului, a făcut-o mai ales ca

să aibă avantaje personale și să-și mărească averea. A profitat de persecutarea evreilor și de naționalizarea proprietăților acestora; o bancă și o fabrică de lichioruri au trecut astfel în contul său personal. Acesta a fost rezultatul câtorva reuniuni ținute de comuniști în casa lui în timpul războiului. Grație acestei „lupte pentru popor" a devenit favoritul Moscovei. Nu e inteligent. Psihologia clasică a parvenitului, care, moștenind deodată o avere uriașă, vrea să devină și un personaj celebru și să aibă fotografia în ziar. Moscova i-a realizat visul, iar Groza își exprimă recunoștința ascultând orbește ordine pe care nici măcar nu încearcă să le înțeleagă.[1]

Ce scriu Robert Bishop și E.C. Crayfield, agenți pe lângă ambasada americană, în cartea lor, *Moscova înhață România*, despre Petru Groza? Citez.

Gușat, cu urechile deformate, fără păr pe cap, putea fi luat drept un pugilist pus să bată adversarii lui politici. Îi plăceau poveștile nesărate și vorbea cu deosebită satisfacție despre succesul său la femei.

Odată, la un dineu dat de rege în timpul unei partide de vânătoare, regina l-a întrebat:

— Dumneavoastră sunteți vânător?

— Cel mai mare din câți există. Dar eu vânez pe bulevardul Elisabeta![2]

„Pe această arteră a Bucureștiului se plimbau prostituatele", comentează autorii. Amintesc că expedițiile lui Petru Groza în căutare de prostituate erau cunoscute și făceau obiectul umorului bucureștean. Un asemenea personaj a fost ales de Stalin să joace

[1] Adriana Georgescu, *La început a fost sfârșitul*, ediție îngrijită de Micaela Ghițescu, prefață de Monica Lovinescu, Editura Humanitas, București, 1992, pp. 47–48.

[2] Robert Bishop și E.C. Crayfield, *op. cit.*, *passim*.

rolul lui Quisling în România. Bineînțeles, lui Stalin nu i-a convenit ideea cu Barbu Știrbei. Serviciile sovietice de informații au aflat ce se urzea la palat. Controlau o rețea întinsă de spioni. Erau destui care se ofereau să ofere informații – din anturajul partidelor istorice, din armată și presă, de la Palatul Regal. La București, se știe, nu există secrete. Totul se află în aceeași zi. Indiscreția este aici principala calitate necesară pentru a supraviețui. Trădătorii sperau să fie cruțați de stăpânirea care se pregătea să se instaleze. De aici încolo intrăm pe terenul presupunerilor. Știrbei a dispărut de pe scena politică. Fiind suferind, s-a retras pe domeniul său de la Buftea. Nu mai avea multe zile de trăit. La 22 martie 1946, emisarul Andrei Ianuarevici Vîșinski a dat o mare recepție la ambasada sovietică. A trimis mesaj la castelul Buftea, informând că ține neapărat ca prințul Știrbei să participe la marele eveniment. Un membru al familiei, Ion Varlam, își amintește:

> N-avea nicio poftă să meargă, s-a eschivat, Vîșinski a insistat foarte mult, Știrbei se încăpățânează, dar nevasta lui, o femeie foarte blândă, îi spune:
>
> — Nu e bine să jignim pe oamenii aceștia, nu pentru tine, pentru țară. Mai bine te duci, stai câteva minute și pleci.
>
> Când ușierul îl anunță în sala de recepție pe Barbu Știrbei, Vîșinski îl primește cu brațele întinse. Cheamă un fecior să aducă o tavă cu băuturi. Pe tavă erau șampanie și cocktailuri, o amestecătură colorată de nu știai prea bine ce-i înăuntru. Vîșinski ia un pahar cu cocktail și i-l pune lui Barbu Știrbei în mână, care bea puțin din el. Vîșinski termină frazele de politețe și pleacă. După ce a băut, Barbu Știrbei s-a simțit imediat rău.[1]

A murit a doua zi dimineața. A fost un asasinat, a murit prin otrăvire sau din cauze naturale? Rămâne o enigmă. Funeraliile sale – a fost îngropat la Buftea – au reunit pentru ultima dată elita

[1] Interviu cu Ion Varlam, 14 martie 2008.

societății bucureștene. Au fost prezente toate numele mari. Mai târziu, fie au plecat în exil, fie au putrezit prin închisorile comuniste. Moartea lui Barbu Știrbei a venit la timp, în ce-l privește.

Cu Lucrețiu Pătrășcanu situația a fost mai complicată. Era cel mai cunoscut dintre liderii comuniști. Probabil, singurul care avea șanse ca, în cazul desfășurării unor alegeri libere, să fie ales în Parlament. Tovarășii săi din Biroul Politic știau acest lucru și îl dușmăneau. Gheorghiu-Dej, mai ales, îl percepea ca pe un mare pericol pentru puterea lui personală. Cu Pătrășcanu în viață, nu se știa dacă mai putea fi uns drept numărul 1 al partidului. Superioritatea lui Pătrășcanu era evidentă. Avea vechime și experiență mai mare în PCR decât Gheorghiu-Dej, era charismatic, educat, avea un trecut îndelungat în clandestinitate. Deși născuți amândoi în 1901, Pătrășcanu intrase în partid din 1920 – Gheorghiu-Dej, abia în 1932, și nu din convingere. Fiind șomer de la CFR, a acceptat să militeze în sindicatele roșii (recrutat de Moscu Kohn) pentru un salariu care l-a scos din mizerie. Pătrășcanu avea, așadar, un plus de 12 ani în mișcare. O mare legitimitate pentru a fi liderul partidului. Gheorghiu-Dej a intuit pericolul și a hotărât să-l elimine. Nici ceilalți – Ana Pauker, Constantin Pârvulescu, Teohari Georgescu, Constantin Doncea, Iosif Chișinevschi, Emil Bodnăraș – nu se simțeau confortabil cu privire la Pătrășcanu. Au contat pe el în urzirea complotului pentru răsturnarea lui Antonescu. Avea legătură cu regele Mihai, prin vărul său, Octav Ulea, mareșalul Palatului. Acesta i-a făcut legătura cu mai mulți generali și a știut să le câștige sprijinul. Fără armată, nimic nu s-ar fi realizat. Ascendentul lui asupra celorlalți comuniști de la vârful partidului era neîndoielnic. La vârful PCR s-a format un complot al celor cu șansa a doua. Erau determinați să îl înlăture din cursa pentru putere. Coteria doftanistă l-a detestat și l-a marginalizat, iar mai târziu, la 23 aprilie 1948, a dat ordin să fie arestat. Anchetat timp de șase ani, a fost judecat de

un tribunal militar pentru vini inexistente. Unul dintre capetele de acuzare a fost că, în 1945, și-ar fi negociat la Palatul Regal – fără știrea PCR – postul de prim-ministru. Regele Mihai îl agrea, era singurul comunist frecventabil. Lucrase cu regele în prima parte a lui 1944 și se dovedise un colaborator prețios și util. Intrase în primul guvern post-Antonescu, în calitate de ministru de justiție. A condus delegația care semnase Armistițiul la Moscova, la 12 septembrie 1944. Cu această carte de vizită, părea un pretendent serios la formarea noului guvern. Fiind comunist, de ce nu ar fi acceptat Stalin această formulă? Însă nu se știa că, în decembrie 1944, Ana Pauker, Gheorghe Apostol și Gheorghe Gheorghiu-Dej au făcut o vizită la Kremlin, unde au discutat cu Stalin pașii prin care PCR urma să pună mâna pe putere în săptămânile următoare. S-a ales scenariul: 1) alungării lui Rădescu și 2) instalării lui Petru Groza ca prim-ministru. Părerea lui Stalin era ca postul să fie ocupat de un civil (nu un militar) din afara PCR, ceea ce ar fi creat aparența unui guvern de coaliție. PCR trebuia să rămână în plan secund, chiar dacă deținea, în realitate, pârghiile puterii. Stalin a impus același scenariu în toate țările Europei ocupate de Armata Roșie. România nu era o excepție.

După anunțul că dr. Petru Groza este alesul, Vîșinski, plecând din palat, a spus: „Misiunea mea s-a dovedit mai ușoară și greutățile mai mici decât sperau anumite vrăbii politice create, precum știm, de Dumnezeu pentru a ciripi"[1]. Emisarul lui Stalin era un ins cinic, îi plăcea să râdă de învinși. O făcuse și la Moscova în timpul proceselor Marii Terori, ca procuror general al URSS. Adriana Georgescu face o scurtă remarcă în cartea sa: „Pentru prima oară, simt că lupta e inegală: de o parte, ei, sprijiniți de URSS; de cealaltă parte, noi, fără arme, fără muniții,

[1] Dinu C. Giurescu, *Uzurpatorii: România, 6 martie 1945 – 7 ianuarie 1946*, Editura Vremea XXI, București, 2004, p. 16.

fără soldați în țară, cu mâinile goale și voința noastră de a trăi, de a supraviețui".[1]

La anunțul formării guvernului dr. Petru Groza, Bucureștiul a avut parte de o sărbătoare scrâșnită, de o veselie forțată. S-a dansat pe un vulcan. Presa a redat această situație artificială. Azi poți citi printre rânduri și afla ce se întâmpla, de fapt. Lumea a fost scoasă din fabrici, încolonată și dusă în centrul Capitalei să își arate „marea bucurie". Pe liste făcute de sindicat, cu comisari din partea PCR, cu brasardă, plasați la capătul coloanei. Cine lipsea era concediat și nu îl mai angaja nimeni. Pierdea cartela, fără de care nu avea acces la alimente, haine ș.a.m.d. PCR trebuia să probeze popularitatea dr. Petru Groza și a FND, imaginara susținere pentru comuniști a bucureștenilor. Locuitorii au răsuflat totuși ușurați. Cu toate că nu circulau informații – din cauza cenzurii –, lumea a trăit cu impresia că se depășise un moment critic și periculos. Locuitorii încă mai auzeau huruitul șenilelor tancurilor rusești. Sperau, așadar, ca după numirea lui Petru Groza (omul rușilor) în fruntea Guvernului diviziile lui Malinovski să se retragă. Apoi guvernele, cum știm, vin și pleacă. Se credea că și acesta va dura două-trei luni, că anglo-americanii nu ne vor lăsa pe mâna rușilor. Se înșelau amarnic. România era deja livrată la cheie. Poftiți, luați, serviți! Bucureșteanul credea că a scăpat de ce a fost mai greu. Inexact, era o ambuscadă. Rușii nu obișnuiesc să renunțe la ce au câștigat. Răul abia începea, ceea ce nu se vedea. Cine să-și închipuie că urma un coșmar de o jumătate de secol? Rușii înțelegeau situația ca pe o schimbare de orânduire. Capitalismul se încheia și începea comunismul. Cum prezisese tata Marx, patronul lui Lenin și al „genialului continuator", Iosif Vissarionovici Stalin. Pentru bolșevici, nu se producea o simplă rocadă guvernamentală. Regimul instalat acum trebuia

[1] A. Georgescu, *op. cit.*, p. 53.

să dureze măcar o mie de ani. Aceasta era gândirea Kremlinului. Se vorbea despre „Marea Revoluție Socialistă din octombrie 1917" și despre „dictatura proletariatului", ceea ce politicienii de la București nu înțelegeau. Era din altă paradigmă...

Cine era totuși cel căruia i s-a rezervat rolul lui Quisling la București? Alesul lui Stalin! Iată cum îl caracterizează Sir Archibald Clark Kerr, șeful Foreign Office, pe Petru Groza după conferința miniștrilor de externe de la Moscova (decembrie 1945), după ce a venit la București împreună cu Veaceslav Molotov și W. Averell Harriman: „Avea ochii mici, șireți. Înainte de a răspunde, de fiecare dată, se uita la Vîșinski și, după ce răspundea, se uita din nou să vadă dacă Vîșinski este satisfăcut de felul cum a răspuns. [...] Un șiret cu o mutră de boxer".[1]

Traduceri în amor

După un război, viața cu toate ale ei continuă ca mai înainte. Puține lucruri se schimbă, ca să nu zic niciunul. Moravurile rămân identice, indiferent de schimbările de regim. Că e pace, că-i război, cu nemții sau cu rușii la București. Rubricile gazetelor sunt pline de istorii. Gazetele au continuat să relateze astfel de povești, subiectele politice fiind interzise. De prin 1946–1947, în afara comunicatelor, nu s-a mai permis niciun comentariu. Ziarele au apărut în continuare, chiar dacă din ce în ce mai strâmtorate de ucazuri inepte. Procesele, crimele, sinuciderile, amorurile, jafurile, escrocheriile, banditismul, afacerile, corupția mare și mică au căpătat amploare în paginile ieșite de sub rotativă.

---

[1] Adrian Niculescu, *Un martor al istoriei: Emil Ghilezan de vorbă cu Adrian Niculescu*, cuvânt-înainte de Neagu Djuvara, cuvânt de încheiere de Dinu Gavrilescu, Editura ALL, București, 1998, p. 145.

Anul 1945 a început cu o dramă în lumea spectacolului. În ianuarie, actrița Nora Piacentini se sinucide. Era foarte simpatizată de public, un fel de Betty Boop, o suită de roluri de comedie o făcuseră foarte populară. Fusese măritată cu Nicolae Stroe, rămăseseră în relații bune. Continuau să apară împreună pe scenă. Avea 40 de ani, vârsta maximei înfloriri, după cum scrie un gazetar. S-a spus că era nefericită în dragoste, că ar fi fost părăsită de partenerul ei, Mircea Șeptilici, cu șase ani mai tânăr, că acesta o înșela și că actrița ar fi aflat. S-a mai spus că nu era la prima tentativă de sinucidere. Mai încercase de două ori, dar supraviețuise. Sunt bârfele și zvonurile de prin cafenele, redacții și cabinele teatrelor. Alții au spus că a fost un banal accident, o supradoză de medicamente, nu existau motive să-și ia viața, menajul celor doi actori fiind ideal.

Dar cum s-a întâmplat? Duminică, 7 ianuarie, s-a simțit rău, brusc gripată. A fost înlocuită în reprezentație. Juca în spectacolul de succes *Stroe în Atlantic*. Miercuri, 10 ianuarie, scrie revista *Bis*, Nora Piacentini – care obișnuia să se doftoricească singură – a luat trei tuburi de somnalin, cel mai puternic somnifer din farmacii. Juca zilnic în mai multe spectacole, la care se adăugau repetițiile. Făcea și administrație – era directoarea trupei. Bineînțeles, a clacat, epuizată fizic și nervos. Miercuri dimineață, Mircea Șeptilici a plecat la teatru, crezând că ea doarme. Când a revenit acasă – puțin după prânz –, a descoperit tragedia. Aportul medicilor chemați de urgență nu a fost de folos. A mai trăit câteva zile agonizând, fără să-și fi recăpătat cunoștința. La căpătâiul ei s-au perindat lumea teatrală, colegi, admiratori, rude... Vestea morții ei a consternat suflarea bucureșteană. Nora Piacentini se afla la apogeul carierei, era iubită și aplaudată... Numele ei pe afiș umplea sălile.

Orașul a fost șocat din prima clipă, apoi a fost traversat de zvonuri, presupuneri și speculații. Pe bucureștean nu-l întrece

nimeni când e vorba de fabulații. Nu îl dezbari nicicum de aerul lui de atotcunoscător al celor mai intime secrete. Mulți l-au învinovățit pe Șeptilici, dar fără probe. Lumii îi place să se erijeze în judecătorul celorlalți. La anunțul morții ei, sâmbătă, teatrele și-au întrerupt spectacolele pentru a-i aduce un ultim omagiu. Prea fusese iubită și aplaudată. La Barașeum a vorbit Romuald Bulfinski, la Teatrul Tănase, Titi Botez, la Colorado, Ion Talianu, la Alhambra, Marcel Anghelescu... Numai nume mari, Nora Piacentini se întâlnise cu toți pe scenă... S-a stins sâmbătă, 13 ianuarie, orele 14.30. Peste 5 000 de persoane au asistat la înmormântare. De la funeraliile tenorului Leonard nu se mai strânsese atâta lume, comenta *Spectator*. A participat lume obișnuită, îndurerată, presa nu amintește numele lor. Dar și figuri mari ale scenei bucureștene: Grigore Vasiliu-Birlic, George Vraca, Constantin Tănase, Clody Bertola, Leny Caler, Jules Cazaban, Maria Filotti, Fory Etterle, Al Finți, Mia Apostolescu, Radu Beligan, Sică Alexandrescu, Elena Burmaz și mulți alții.

Astăzi rămâne pentru mulți amintirea premierei piesei *Steaua fără nume* de Mihail Sebastian, în care a jucat rolul domnișoarei Cucu. A fost un întreg complot pentru a ascunde identitatea autorului. Nora Piacentini și Mircea Șeptilici au fost sufletul acestei povești senzaționale. În mare parte, repetițiile au avut loc pe ascuns, în apartamentul lor din strada Antim. La mai puțin de un an după aceea, s-a sinucis. Pentru scena românească a fost o mare pierdere... „Să mă îngropați cu flori multe, afară e iarnă și tare frig", ar fi spus ea în zilele agoniei. I s-a îndeplinit dorința. „Moartea nu lăsase nicio amprentă pe chipul de fetiță al Norei, [...] părea că doarme liniștită. În mână ținea o păpușă de care nu a vrut să se despartă în ultimele zile și pe care luat-o s-o însoțească în ultima călătorie", scria gazetarul George Manoil. După recviem, au vorbit George Vraca,

Cassvan, reprezentând colegii din teatru, Petru Comarnescu din partea Direcției Generale a Teatrelor. Ultimul a cuvântat Marcel Bercan, sufleurul trupei.

Se umblă la sentiment în elita societății, dar nu numai în elită. Și în familiile cele mai umile, în sărăcimea mahalalelor, se întâmplă la fel. Iată un exemplu: „Patronii restaurantului «La doi aviatori» din Calea Griviței nr. 54 au fost găsiți împușcați mortal de un amant părăsit". Așa titlu zic și eu! Să tot citești, în tramvai, cu ziarul pe genunchi. Ce găsești sub titlu, scris cu litere de o șchioapă, nu e mai prejos. Îți sare pulsul, faci palpitații. Și acum povestea. Vecinii au fost alarmați de focuri de armă venite din apartamentul patronului acelui local. „I-au găsit pe Nicolae Pascali, de 30 de ani, și soția lui, Luiza, în vârstă de 26 de ani, într-un lac de sânge... Un bărbat de patruzeci de ani, cu părul vâlvoi, cu ochii ieșiți din orbite, și-a făcut loc cu revolverul în mână spre a ieși în stradă. El a fost dezarmat și condus la Circa 33 de Poliție, unde a fost identificat în persoana lui Ion Oprișan, de 39 de ani, fost polițist, în prezent proprietar de mașini, domiciliat în strada Dionisie nr. 54." „Oprișan a mărturisit că el a împușcat pe soții Pascali și a arătat că regretă faptul că, fără voia lui, a împușcat și pe soțul femeii pe care voia să o suprime. Cele două victime muribunde au fost transportate la Spitalul de Urgență. [...] Soțul avea cinci gloanțe în el, soția trei." Subtitlu: „Femeia, eterna poveste". Mai departe:

> Oprișan a mărturisit că venise cu intenția de a suprima pe Luiza Pascali, pe care a cunoscut-o în urmă cu câteva luni, când i s-a prezentat sub numele de Lucia, iar, pe urmă, Lucreția. [...] I-a spus că e liberă și nelegată de nimeni. S-a îndrăgostit de ea, au avut câteva întâlniri amoroase în cabinele separate ale unui restaurant bucureștean. În urmă cu câteva săptămâni, au plecat pe Valea Prahovei, după ce Oprișan i-a

făcut o întreagă garderobă, cumpărându-i pantofi, rochii etc. După ce au poposit la Ploiești, au plecat la Azuga, unde au stat zece zile într-o vilă. Din ce în ce mai îndrăgostit, Oprișan i-a propus formal să o ia în căsătorie. Abia atunci tânăra femeie i-a mărturisit că e măritată cu un comerciant din Calea Griviței [...]. Într-o zi, el revenind la vilă și nemaigăsind bagajul ei, a aflat că plecase la București fără să îi lase un cuvânt de adio. [...] A pândit zile de-a rândul în fața casei pe femeia iubită... Duminică seară, înarmat, a venit pe Calea Griviței și i-a trimis din stradă un bilet, rugând-o să vie pentru câteva momente. Ea a răspuns că îl roagă s-o uite! Răspunsul ei l-a scos din sărite. A decis să intre în casă cu orice chip. Soții Pascali se aflau la masa de seară. Oprișan a dat buzna peste ei și a scos revolverul. Soțul, dându-și seama de pericol, s-a ridicat repede de la masă pentru a o apăra. Oprișan a tras opt gloanțe, din care primele cinci l-au nimerit pe Pascali și l-au doborât la pământ, iar restul le-a descărcat asupra femeii. Criminalul a arătat că a vândut trei automobile ca să satisfacă toate dorințele femeii, că a fost extrem de impresionat că i-a ascuns adevărul asupra situației ei, iar la urmă refuzul de a-l vedea l-a îndârjit.

Povestea mai are un capitol. Doamna Luiza Pascali era servitoare. Fusese, mai bine zis. Lucrase într-o casă burgheză ca femeie bună la toate. Era și foarte frumoasă. Se măritase din dorința de a fi la casa ei. Luase un modest negustor, care avea un birt pe Calea Griviței. Totuși, se îmbrăca luxos, purta haină de astrahan, rochii scumpe, pantofi de comandă. De mirare că soțul nu a întrebat-o niciodată cum reușește să aibă atâția bani. Sau poate a întrebat-o. O fotografie din *Fapta* o surprinde într-o atitudine de vedetă sexy. Știa să pozeze, să provoace... O splendoare de femeie. Nu e de mirare că bărbații se îndrăgosteau de ea. Iată comentariul gazetarului A. Dumbrăveanu: „Nimeni nu mai are timp să se întrebe «Din ce se îmbracă d-na?

Din ce-și plătește voiagiile și taxiul?» Strada bucureșteană care prezintă atâtea aspecte variate, cu femei frumoase și elegante – o încântare pentru ochii străinului –, oferă această particularitate neobișnuită. Nu știi de cele mai multe ori cine sunt, din ce trăiesc și nu vei ghici niciodată că tânăra și frumoasa femeie căreia i se închină bărbații ca să îi sărute vârful degetelor este servitoarea vecinului. Până când focuri de revolver desgolesc casa și totul iese la iveală. Viața își reia cursul. Viața și moartea bucureșteană deapănă mai departe nemiloasă și strălucitoare"...

Gardianul Grigore I. Patrol și-a ucis soția cu patru lovituri de cuțit, apoi a încercat să se sinucidă, după ce a trimis concubinei o scrisoare care se termină așa: „Decât pușcărie, mai bine moartea, mă voi sinucide pe malul lacului, iar apa să-mi fie mormântul!" „Ieri gardianul asasin s-a dus din nou la locuința concubinei sale vrând să o ucidă. Ghinionul lui, norocul ei – nu a găsit-o la domiciliu. Era urmărit de Poliție și, simțind că nu mai are nicio șansă să scape, a intrat în restaurantul lui Petre Moisescu din str. Velicu Druma nr. 27, unde a consumat o cantitate mare de alcool. Înainte de închiderea localului, a ieșit în curte, unde și-a descărcat un glonte de revolver în piept. În stare de comă, a fost transportat la spitalul Floreasca, unde a primit îngrijiri medicale. Starea lui Grigore I. Patrol este gravă. Doctorii sunt sceptici că va supraviețui. Azi este ziua hotărâtoare."

Fapta, 15 aprilie 1945: „Aseară, la ora 9, în restaurantul *Rex* de pe Bd. Elisabeta, în timp ce orchestra cânta primele note ale unui tango la modă, s-a auzit deodată o detunătură. Detunăturii i-a urmat prăbușirea pe parchet a corpului unui sergent TR îmbrăcat în uniformă. Când lumea s-a dezmeticit, și-a dat seama că e vorba de o sinucidere. Salvarea fiind anunțată imediat, o ambulanță a venit la fața locului. Sinucigașul a fost

transportat la Spitalul Regina Elisabeta, unde a fost internat. Candidatul la moarte este sergentul TR Rusescu Gheorghe, în etate de 23 de ani. Dezamăgit în dragoste, a încercat să-și curme firul vieții trăgându-și un foc de revolver în regiunea inimii".

Jurnalul de dimineață: „Drama amoroasă a unei tinere actrițe din Capitală. Una din tinerele actrițe ale teatrului Barașeum, domnișoara Bebe Spitzer, a încercat luni seară să-și curme zilele înghițind 12 pastile de somnalin. Funestul gest al tinerei subrete se datorește unei decepții sentimentale. [...] Colegii îngrijorați au încercat dimineață să o trezească din somn. Virulența toxicului și-a făcut efectul. A fost chemat un medic. Apoi alți trei medici care au încercat zadarnic să îi descleștеze maxilarele pentru a i se administra tratamentul... Printre colegi se afla și iluzionistul Iosefiny. Acesta a reușit cu magia să o facă pe d-ra Bebe Spitzer să-și revină în simțiri. Astfel că medicii au putut, în fine, să-i administreze clasicul tratament al spălăturilor stomacale. Actrița este acum în afară de orice pericol". Gazetarul se întreabă: „Cine a salvat-o? Medicii sau puterile iluzionistului?" Mă întreb dacă nu cumva articolul din *Jurnalul de dimineață* nu este, de fapt, reclamă plătită de Iosefini?

Altă dramă sentimentală a început în holul unei săli de cinema, „s-a transformat într-o aventură de alcov, ca să eșueze în rapt și sânge". În acest caz, Romeo și Julieta sunt: Elena Aslan, soția unui ofițer, și Niki Gallia, fiul unui ofițer. „Niki nu e nebun... Elena Aslan nu a fost o femeie nevropată sau viciată de pasiuni ascunse. [...] Niki Gallia și Elena Aslan sunt produsul mediului moral și social în care au trăit." Locul faptei: strada Dr. Staicovici din selectul cartier Cotroceni. Gazetarul ridică tonul și scrie: „În fiecare fante cu obrazul neted și pielița palmelor străvezie trăiește un Niki oarecare, inconștient și nerealizat. În fiecare doamnă rozalie, roasă de plictiseli și

chinuită de viduri sufletești, se zbate umbra nematerializată a unei Elene, a unei victime – romanțioasă și meschină – care se vrea culcată pe divan cu țeasta însângerată. Scena există, eroii sunt prezenți, drama se joacă zilnic în mii și mii de variante... Uneori asemenea piese vulgare se joacă la infinit, alteori – ca în cazul de față – un pistol întrerupe brusc jocul, cortina se lasă. Personajele se întorc în anonimatul de unde au ieșit". Suntem la 25 mai 1945, războiul abia s-a terminat. Sufletelul e sufletel și nu poate rezista tentației – că e pace, că-i război.

La 9 august același an. Tânărul Bernat Harustein, zis Bebe, de 30 de ani, casierul și contabilul fabricii Matero din București, a fost găsit spânzurat de cârligul lămpii electrice din tavan. Cine a descoperit nenorocirea? Concubina sa, Elena Rosescu. Tot ea a tăiat cablul, iar cadavrul a căzut pe podea. De pe urma lui Bebe a rămas o scrisoare de adio care limpezește gestul fatal. Citez: „Nu mai pot suporta viața. Am făcut totul pentru a te face fericită. Am renunțat la soție, copil, familie și prieteni, dar totul a fost în zadar. Ți-am împlinit toate plăcerile, am cheltuit pentru tine tot ce-am avut și ți-am satisfăcut toate capriciile, dar totul a fost în zadar. Decât să mă părăsești tu, prefer moartea. Știi că nu aș fi putut supraviețui plecării tale. Nu uita pe cel ce a murit pentru că nu ai știut să îi apreciezi viața. În fiecare an vei pune trei crini roșii în ziua de 18 august pe mormântul meu. Aceasta este ultima mea dorință". Bebe a mai lăsat o scrisoare, nu soției, nici copilului, ci conducerii fabricii Matero, în care scria că salariul său prea mic l-a determinat să-și ia viața (*Fapta*, 19 august 1945).

După un spectacol la Teatrul Izbânda din Calea Văcărești, o studentă la Conservatorul de Artă Dramatică, Mariana Oprescu, care apărea în unele reprezentații, a observat că este pândită și l-a recunoscut pe individ – un fost concubin, periculos, înarmat. La cererea unor trecători, tânărul, pe nume

David Herescu, a fost reținut de agenți și dus la Circa de Poliție 12. Profesiunea – comerciant. Deținea un Browning cu încărcătorul plin de gloanțe pe care gravase inițialele domnișoarei: M.O. La circa de poliție, reclamanta a spus că este urmărită de mai multă vreme, că primește scrisori de amenințare cu moartea. „Aveți vreo dovadă?" „Nu", a răspuns ea, „pentru că mi-a luat-o el și a rupt-o". Un denunț îl indică drept membru al unei bande, Biff, care teroriza cartierul. La interogatoriu informația se va dovedi inexactă. „Nu aveți permis de port-armă, atunci de ce purtați pistol?" „Pentru că merg des în provincie cu mărfuri și trebuie să mă apăr." De ce o pândea pe domnișoara Oprescu? A recunoscut că încerca s-o convingă să se împace cu el.

Nu știi ce este mai bine: 1) să te sinucizi când ești părăsit(ă)?; 2) să-l ucizi pe amant(ă)?; 3) să te ții după ea/el și să îi ceri să reia vechea relație de amor!? După cum scrie și gazetarul: „Toată afacerea are un substrat sentimental". Just. Sentimentul e mai tare ca orice. Se știe.

Universul, 26 octombrie 1946: „D-ra Maria Turcu din strada Depărățeanu nr. 1, în etate de 19 ani, a încercat să-și pună capăt zilelor înghițind o cantitate de sodă caustică. Internul Eisner de la Salvare i-a dat primele ajutoare. Tânăra a fost internată în spitalul Filantropia. Motivul pentru care d-ra Turcu a încercat să se sinucidă este de ordin sentimental".

Fapta, 13 mai 1945: „Sinuciderea unui dansator profesionist". „Ieri la ora 9.00 dimineața s-a sinucis, aruncându-se în curtea blocului din str. Domnița Anastasia nr. 8, dansatorul Petre Nițescu, domiciliat la hotelul Opera. Era unul dintre cei mai buni dansatori ai barului Arizona, fost Nippon, din strada Brezoianu. Cercetările făcute până acum nu au putut stabili dacă este vorba de o sinucidere sau o crimă. [...] S-a stabilit că numitul Nițescu a plecat ieri la ora 8 de acasă, a luat micul

dejun la o lăptărie din strada Brezoianu 11, pentru ca apoi, după trei sferturi de oră, să fie găsit mort... Colegul lui de cameră a declarat că o noapte înainte de a se sinucide avusese o puternică hemoptizie. [...] Câteva dansatoare colege de-ale lui care locuiesc la etajele 6, 7, 8 în acel bloc au declarat că nu l-au văzut deloc în dimineața nenorocirii."

București ca farsă

După mijlocul anilor '40, Bucureștiul a căpătat aspectul unui mare depozit de pantofi plin cu cutii goale. Tot felul de lucruri care nu existau sunt plasate în vitrine. Scamatoria are loc mai ales la nivel instituțional, unde nu te-ai aștepta. Un partid inexistent preia puterea și conduce țara. PCR nu este înscris la tribunal, oficial nu există. Și așa a rămas până în decembrie 1989, când a fost dizolvat prin decret. O îmbârligătură juridică, „*Catch* 22". PCR a activat ilegal, niciodată nu a avut personalitate juridică. Nu a fost înscris în acte, cum se spune în registrul partidelor politice. A activat în afara legii înainte și după 23 august 1944. România a fost guvernată de fantome. Totuși, această ficțiune a controlat totul, a gestionat bugetele, a comandat, a operat aproximativ un milion de arestări în perioada 1944–1953. A vândut țara rușilor. Nu a fost singurul partid cu un asemenea statut dubios. PCR s-a înconjurat de o puzderie de formațiuni politice, „bidon", inexistente, niște cutii goale, care existau exclusiv pe hârtie. Ele făceau agitație, inițiau mișcări de stradă și politice, participau la alegeri, intrau în așa-zise coaliții. În cel mai bun caz, aveau în spate un grup de inițiativă și câțiva șefi, dar fără membri, filiale, program. Cel mai cunoscut a fost PCR. Apoi a ființat făcătura Frontul Plugarilor, al dr. Petru Groza. Conglomeratul FND este un alt exemplu în care formațiunile invocate nu au existat. Au apărut și disidențe din partidele istorice – liberal,

național-țărănesc, social-democrat –, create tocmai pentru a goli de substanță adevăratele partide și a crea confuzie. Acestea erau împănate cu comuniști trimiși cu misiunea de a le deturna de la traseul lor. Membrii PCR și UTC au pătruns în PSD, de exemplu, pentru a spiona din interior, a-l ține sub supraveghere și a-l aduce sub control.[1] Sindicatele înființate de PCR în fabrici după 23 august 1944 constituie un alt exemplu. În presă (*Scânteia*, *România liberă*) se arăta că un anume sindicat organizează greve, proteste, adunări și marșuri. Cutare era proclamat lider, recunoscut de șefii PCR, și ei tot impostori. Dar, dincolo de aparențe, nu se găsea nimic. Treaba o făceau Armata Roșie și cele două divizii create pe teritoriul sovietic, „Tudor Vladimirescu" și „Horea, Cloșca și Crișan"... Pe același principiu, apăreau asociații profesionale, PCR parazita orice structură. Lângă o organizație care nu avea fidelități procomuniste se înființa în oglindă una controlată de comuniști. Indiferent că era vorba de ziariști și scriitori, juriști, pantofari, prăvăliași, lucrători manuali. Cameleonismul, simularea, deghizamentul au fost tehnici folosite frecvent în această perioada de trecere de la capitalism la comunism.

Alegerile parlamentare din noiembrie 1946 sunt exemplul cel mai nimerit. S-au desfășurat după același calapod. Golite de orice conținut, au fost tot o farsă. Una de mari proporții! Electoratul a votat într-un fel (majoritar, pentru partidele istorice), dar rezultatul anunțat după presupusa numărătoare a voturilor nu a avut nicio legătură cu scorul înregistrat. Au fost o ficțiune și o minciună. Parlamentul, guvernul și regimul instalat ca urmare a acestor alegeri deturnate au fost, de fapt, o închipuire. Legitimitatea lor a fost zero, iar această situație a durat până în decembrie 1989.

[1] Interviu cu Gheorghe Brătescu.

Zăngănit de arme

6 martie. Pe la orele 16.00, tocmai când se desfășura marea manifestație a FND, s-a anunțat la radio că s-a format un nou guvern, sub conducerea lui Groza. [...] Peste tot puteau fi observate patrule rusești. [...]

7 martie. Câteva ore după ce marți s-a anunțat noul guvern, generalul Rădescu s-a prezentat la Misiunea Britanică și a cerut azil, considerând că viața îi este în primejdie... [...]

8 martie. Ieri, la prima întrunire a cabinetului, Groza a anunțat că Transilvania de nord s-a deschis și că se vor trimite acolo de îndată administratori români. Bineînțeles că toți vor fi comuniști. Această acțiune în sine reprezintă o reclamă grozavă pentru guvernul FND. [...] Guvernul a organizat după-amiază încă o manifestație de masă în Piața Palatului. Au ținut discursuri Groza, Vîșinski, Gheorghiu-Dej și alți membri ai guvernului. Manifestația a fost organizată în cinstea retrocedării Transilvaniei [de nord, *n.a.*]. Regele însuși a fost rechemat în oraș și pus să-și facă apariția la balcon, fiind aclamat cu entuziasm de mulțime. Acesta a fost singurul moment de interes [...] pe perioada întregii manifestații. [...] Mi-a descris în detaliu [Savel Rădulescu, *n.a.*] recentele festivități de la Cluj ocazionate de retrocedarea Transilvaniei. [...] Ceremoniile au reprezentat o lovitură cumplită dată onoarei naționale. Mai mult de două treimi din cei prezenți erau maghiari care cântau melodii ungurești și purtau imense drapele naționale maghiare. Prin comparație, grupul de români era foarte tăcut... Mulți dintre cei care au defilat trecând prin fața regelui au făcut salutul comunist. Rușii puteau fi văzuți peste tot... Singurul semn încurajator era absența totală a delegațiilor americană și britanică. [...] Groza a ținut un lung discurs în limba maghiară. Acest gest în sine a fost catalogat... drept o lovitură dată onoarei naționale.[1]

[1] Cortland Van Rensselaer Schuyler, *Misiune dificilă. Jurnal (28 ianuarie 1945–20 septembrie 1946)*; cuvânt-înainte de Dumitru Cioflină, ediție

> *9 martie.* În oraș domnește liniștea. Am discutat cu mai mulți români din protipendadă, care sunt de părere că lucrurile nu stau chiar atât de rău cât s-au așteptat. Consideră că un intrat într-o perioadă de trecere treptată spre ideile de stânga și că vor fi în stare să se adapteze la noua situație fără multe probleme.[1]

Cam orbi interlocutorii bucureșteni ai lui Schuyler. Credeau că, odată cu ascensiunea dr. Petru Groza, se produsese o banală schimbare de guvern, așa cum se întâmpla în România interbelică. Nu au observat că s-a produs ruptura de vechea lume românească, că democrația sucomba. Era un *turning point*. O catastrofă istorică. Orbirea se datora mentalității acomodante a elitei, atitudinii românului care preferă să-și spună „lucrurile nu sunt chiar atât de rele" decât să privească realitatea așa cum e. De ce? Dacă împrejurările ar fi „chiar atât de rele" și de insuportabile, la limită, ar trebui să facă ceva, să acționeze. Ceea ce nu îi stă în caracter...

Jurnalul de dimineață, 8 iulie 1945: „În sala tronului a Palatului Regal din Calea Victoriei s-a desfășurat ieri, la ora 12.00, ceremonia remiterii însemnelor Ordinului Victoria, cel mai înalt ordin sovietic, acordat prin decretul Prezidiului Sovietului Suprem al URSS în ziua de 6 iulie 1945 M.S. Regelui Mihai I. Însemnele ordinului au fost înmânate Suveranului de către mareșalul URSS Fiodor Ivanovici Tolbuhin". În după-amiaza aceleiași zile, la aeroportul Băneasa a avut loc ceremonia cadorisirii regelui cu două avionete de fabricație sovietică. Erau niște rable scoase din uz. Să fi vrut sovieticii să fie ironici, sau

---

îngrijită de Alexandru Oșca și Mircea Chirițoiu, note de Eftimie Ardeleanu, Mircea Chirițoiu, Alexandru Oșca și Vasile Popa, traducere de Sorana Georgescu-Gorjean și Alina Petricel, Editura Enciclopedică, București, 1997, pp. 62–63, 69, 71.

[1] *Ibidem*, p. 65.

să îl compromită pe rege, despre care știau că este foarte iubit, în vreme ce ei, rușii, erau detestați de populație? Avem de a face cu o diversiune propagandistică? Sau cu o provocare? Scena a fost filmată și proiectată în toate sălile de cinema.

La 8 august 1945, presa anunța că „Uniunea Sovietică a hotărât restabilirea relațiilor diplomatice cu România": „În ziua de 6 august ora 6 după-amiază, președintele Consiliului de Miniștri, d. dr. Petru Groza, a primit la președinția Consiliului în prezența vicepreședintelui Consiliului de Miniștri și ministru al afacerilor străine, d. Gh. Tătărescu, vizita d-lui general-colonel Ivan Zaharovici Susaikov, însoțit de consilier politic Aleksei Pavlovici Pavlov. D. general-colonel Susaikov a înmânat în numele Guvernului URSS dlui președinte al Consiliului următoarea comunicare: «Din însărcinarea Guvernului Sovietic, am onoarea a vă înștiința că Guvernul Sovietic, ținând seama de participarea activă a României începând de la 23 August 1944 la lupta de partea Aliaților, în contra Germaniei hitleriste, precum și de îndeplinirea loială de către România a obligațiilor luate prin Convenția de Armistițiu, a hotărât să restabilească relațiunile diplomatice cu România și propune schimb de miniștri plenipotențiari". Atât despre politică. Nimic despre greva regală declarată de regele Mihai, nici despre cererea de demisie solicitată de rege prim-ministrului dr. Petru Groza, refuzată, de altfel, de acesta... Lumea nu trebuia să afle nimic despre ce se întâmplă în cercurile puterii...

La 8 noiembrie 1945, studențimea, liceenii bucureșteni s-au gândit să îl omagieze pe tânărul și curajosul rege manifestându-și sprijinul în Piața Palatului. Chiar dacă regele nu era în palat, tinerii voiau să arate atașamentul față de coroană. Pregătirile s-au făcut din vreme prin licee și facultăți. Tineretul avea convingeri monarhiste, tânărul rege era iubit. A fost mai întâi puțină lume, dar, după o jumătate de oră, piața s-a umplut de tineri

și pancarte care îl omagiau pe regele Mihai. Pe la 9.30 au apărut două coloane disciplinate și numeroase. Una de la nord, pe Calea Victoriei, intrând pe lângă Athenée Palace. Cealaltă coloană venea din sud, dinspre Lipscani, printre hotelul Continental și Teatrul Național... Când s-au unit în fața palatului, s-a scandat „Regele și patria!". S-a cântat și imnul regal, „Trăiască regele în pace și onor". Treptat piața s-a umplut de lume. Pe lângă coloanele de tineri din partea partidelor istorice, s-au strâns și alții, ei au îngroșat numărul participanților. Toți corespondenții de presă acreditați la București au fost prezenți. Ei erau martori nedoriți, pentru PCR și guvernul dr. Petru Groza. Alți „martori nedoriți" erau trimiși de ambasadele SUA și Marii Britanii, care au făcut fotografii, și-au notat totul și au informat Washingtonul și Londra. Fără vreun efect, totuși. Având acoperire diplomatică, au putut observa dispozitivul din Piața Palatului. În primele trei ore, au fost operate circa 200 de arestări. Regimentul de gardă își făcea rondul prin piață, iar fanfara cânta imnul regal. Când s-au retras, mulțimea s-a legat într-o horă pe toată întinderea pieței.

În acel moment au apărut camioane care i-au atacat pe demonstranți. Au încercat să risipească mulțimea făcând ture prin piață. În remorci se aflau muncitori înarmați cu răngi, bâte, leviere – cu ele au lovit lumea. S-au produs dezordini, mulțimea a ripostat cu huiduieli, s-a aruncat cu pietre. Un camion a fost blocat, mulțimea l-a răsturnat și apoi l-a incendiat. A apărut și o coloană a Diviziei „Tudor Vladimirescu". S-a tras în aer, apoi în demonstranți. S-au auzit rafale de pistol-mitralieră dinspre clădirea Ministerului de Interne. Răpăiala a durat mai mult de două ore. S-a produs haos... O coloană de studenți a venit pe Calea Victoriei dinspre Telefoane, rupând barajele jandarmilor, și a intrat în piață. S-a scandat „Regele și patria!". La 14.00 un prim bilanț indica răniți, morți, sânge pe caldarâm. La 15.00,

soldații au tras direct în mulțime, și s-au înregistrat alte victime. Mulțimea s-a împrăștiat.

Au urmat arestări și procese, dublate de o campanie de presă masivă dirijată de Agitprop. Demonstrația a fost bine organizată, secretul a fost păstrat până în ultima clipă. Sovieticii și cozile lor de topor nu s-au așteptat să aibă de înfruntat un protest de o asemenea amploare. S-a trecut la alte arestări și anchete. S-au dat sentințe grele. Proba atașamentului românesc față de Coroană și tron, față de regele Mihai s-a făcut astfel în condițiile dramatice ale unei ocupații străine, într-o țară aflată sub stare de asediu.

A doua zi, *Scânteia* și *România liberă* s-au „năpustit" asupra demonstranților (studenți, liceeni, în cea mai mare parte), precum și a partidelor istorice. Iată ce scria Zaharia Stancu în articolul „Dușmanii patriei" din 11 noiembrie 1945:

> Grupuri de elevi și studenți – unii de 12 ani – au fost adunați în Piața Palatului Regal și îndemnați să strige lozinci de ură rasială, lozinci antidemocratice și îndemnuri la anarhie. Acestora li s-au alăturat derbedei înarmați cu pistoale și bâte, inconștienți culeși de prin mahalale și plătiți să facă scandal, să bată, să spargă capete, să asasineze. Nu au lipsit din Piața Palatului nici vechii ucigași legionari – abia scăpați din lagăre –, nici vechii ucigași gogo-cuziști – pe care îi uitasem. Așa-numitul tineret al partidelor „istorice" a dat tonul. Muncitori ori simpli trecători curioși să vadă ce se întâmplă au fost schingiuiți și uciși. [...] Derbedei, cu sau fără gambetă și guler, care pun în pericol patria, nu reprezintă decât o măruntă și scârnavă minoritate pe care toți oamenii de bine din această țară vor ști să o pună la locul ei odată pentru totdeauna.[1]

[1] Zaharia Stancu, *Secolul omului de jos*, Editura Eminescu, București, 1946, p. 76.

Să mai adaug că nu există replică la o asemenea minciună a onorabilului Zaharia Stancu. Comuniștii plăteau, dar trebuia să prestezi la schimb, iar Cenzura funcționa într-un singur sens. Interzicea criticile opoziției. S-a aflat în mâinile sovieticilor din Comisia Aliată de Control. Americanii și britanicii din aceeași comisie făceau figurație. Trebuia să-și omoare timpul cu ceva la București, să nu se plictisească și să aibă ce raporta acasă. Ei își probau totuși dexteritățile în câteva saloane de dans, Florida, Ileana etc. Mai frecventau și câteva restaurante bune: Elisée, Enescu, Iordache, dar mai ales Arizona, pe Brezoianu, unde veneau destul de des și Gheorghiu-Dej, Emil Bodnăraș, Teohari Georgescu, Gheorghe Apostol *e tutti quanti*. Apăreau seara târziu, pentru mâncare și băutură bună, precum și pentru fetițele incluse în meniu. În rest, totul cădea în seama lui Susaikov și Kavtaradze.

Campania a atins apogeul duminică, 12 noiembrie, când guvernul, PCR, Confederația Generală a Muncii (CGM), Uniunea Patrioților (UP) și alte „organizații-bidon" au chemat populația să participe la un miting de doliu pentru câteva dintre victimele (numai șase) alese pe sprânceană. Lumea a fost adusă cu trenuri și autobuze, în remorcile camioanelor armatei, culeasă din fabricile Capitalei. E de presupus că, în acea zi, industria a șomat și patronii lor au fost de acord. S-au strâns cca 30 000 de participanți, la un moment dat poate 50 000, conform unui raport al ambasadei americane. *Scânteia* și *România liberă* au vorbit despre 700 000 de participanți – cifră fictivă, menită să arate naivilor susținerea de care se bucurau comuniștii și lipsa de popularitate a regelui și a partidelor istorice. Coloana funebră a urmat traseul Hale – Piața Victoria. Pe o platformă au fost aliniate coșciugele celor șase „eroi ai clasei muncitoare". Printre vorbitori, Gheorghe Apostol, șeful sindicatelor comuniste, și Miron Constantinescu, fost legionar, steaua în urcare a PCR.

Cei doi vorbitori au jurat solemn răzbunare. Mulțimea a răspuns: „Jurăm!" O mulțime obosită, care voia doar să plece mai repede acasă. Toată această montare cu decoruri și costume era un amestec de împuțiciune balcanică. Semăna leit cu mitingul militaro-legionar din noiembrie 1941, de la Piața Națiunii, care celebra faptul că Antonescu și Sima au pus mâna pe putere. Registrul – același; temele, la fel: violență și răzbunare. Se iese dintr-un regim totalitar brun, fascist și se intră în altul, roșu, stalinist de data asta. Era, de fapt, o înscenare marca *Balșoi teatr*.

Mediul politic și jurnalistic bucureștean a fost brusc animat de vestea sosirii unei misiuni de informare de la Washington. Secretarul Departamentului de Stat, James Byrnes, l-a desemnat pe jurnalistul Mark Ethridge[1] să întreprindă o călătorie de informare în România și Bulgaria pentru a oferi Casei Albe și Congresului un raport cuprinzător. Ținta lor era Conferința Miniștrilor de Externe Aliați de la Moscova, care urma să aibă loc în decembrie 1945. Presa de la București a sesizat importanța evenimentului. Multe speranțe s-au pus în prezența lui Ethridge la București. Se spera că, astfel, SUA vor cunoaște adevărul despre sovietizarea în marș forțat a României, iar Casa Albă își va schimba atitudinea față de Stalin, o politică mult prea concesivă față de pretențiile Moscovei. Situația era complicată, după conferințele de la Ialta și Potsdam, cauza crizei permanente datorându-se lui Stalin, care nu respecta acordurile semnate. La București era în derulare greva regală. La 8 noiembrie, se desfășurase manifestația de protest împotriva abuzurilor sovietice și a cozilor lor de topor. Ethridge a fost văzut de mulți ca un salvator, dar era *wishful thinking*. Un fenomen care amintea

[1] Ulrich Burger, *Misiunea Ethridge în România*, în română de Florica Mateiaș și Raluca Schiau, cu o prefață de Dennis Deletant și o postfață de Romulus Rusan, Editura Fundației Academia Civică, București, 2000.

de psihoza cu Petrache Lupu de la Maglavit. Numai o minune, gândeau destui, îi mai putea salva pe români de la un regim de dictatură, bazat pe diplomația acomodantă a americanilor și britanicilor în raporturile cu URSS. Iată ce înțelegeau românii la finele lui 1945 despre situația lor disperată. Era normal ca Mark Ethridge să pară căzut din ceruri să salveze România de la dezastru. Nu a salvat-o, nu avea cum s-o facă.

Vizita a durat zece zile, de luni, 19 noiembrie până joi, 29 noiembrie. În acest interval, jurnalistul s-a întâlnit cu factorii politici, cu cei de la putere și cei din opoziție deopotrivă. Și-a început misiunea printr-o vizită la Palatul Regal, unde a fost primit de Octav Ulea și Mircea Ioannițiu pentru a cere o audiență. A doua zi, marți, Ethridge s-a dus la Sinaia, unde a fost primit la castelul Peleș de regele Mihai. În seara aceleiași zile, l-a întâlnit pe ambasadorul URSS, Serghei Kavtaradze. Miercuri, Ethridge a discutat cu Gheorghe Tătărescu, Petru Groza, iar după-amiaza, cu Petre Constantinescu-Iași, Gheorghe Gheorghiu-Dej, Mihai Ralea, Teohari Georgescu. Joi, au urmat Ștefan Voitec, Lucrețiu Pătrășcanu, Ana Pauker, apoi, liderii sindicatelor comuniste: Gheorghe Apostol, Chivu Stoica, Alexandru Sencovici. Vineri, a fost rândul PNȚ: Iuliu Maniu, Ion Mihalache, dr. Nicolae Lupu, Ioan Hudiță. Sâmbătă, lideri social-democrați, Șerban Voinea, Lothar Rădăceanu, Iosif Jumanca. La prânz, Ethridge a participat la un cocteil cu liderii PNȚ (Iuliu Maniu, Ion Mihalache, dr. Nicolae Lupu, Nicolae Penescu, Corneliu Coposu, Ghiță Pop, Nicolae Carandino, Ioan Hudiță). A urmat un dejun la Athenée Palace, oferit de presă, cu Ion Pas, Miron Constantinescu, B. Brănișteanu, Scarlat Callimachi, George Ivașcu, Eugen Jebeleanu, Gheorghe Dinu, Al. Talex, Nicolae Bellu, Al. Buican și alții. După-amiază, a avut o întâlnire cu industriașul Max Auschnit.

Duminică, 25 noiembrie, a venit rândul liberalilor – C.I.C. Brătianu, Bebe Brătianu etc. –, apoi al prințului Barbu Știrbei, la Buftea. Ultima întrevedere a avut-o cu diplomatul Constantin Vișoianu. Luni, Mark Ethridge a făcut o călătorie prin țară pe traseul Valea Prahovei, Brașov, Sibiu. A revenit la București marți, pe Valea Oltului. S-a văzut cu Constantin Titel Petrescu, liderul PSD. Apoi cu un influent membru al conducerii PCR, secretar de stat al MAI – avocatul Iosif Șraer, care va defecta în Occident un an mai târziu. Miercuri, 28 noiembrie, Mark Ethridge a discutat cu fostul prim-ministru, generalul Nicolae Rădescu. Apoi s-a văzut iar cu Gheorghe Tătărescu. După-amiază, din nou cu Iuliu Maniu și Ion Mihalache. Ultima întâlnire a avut-o cu generalul Ivan Zaharovici Susaikov, șeful Comisiei Aliate de Control. A doua zi, Mark Ethridge a părăsit România cu un avion pus la dispoziție de generalul Cortland Schuyler.

Raportul lui Mark Ethridge a fost foarte exact în diagnosticul pus. „Dl Ethridge s-a convins, printre altele, că guvernul Groza a fost instalat prin intervenția directă a autorităților sovietice, că guvernul Groza nu este un guvern reprezentativ în sensul [discutat la, *n.a.*] Ialta. Că este menținut la putere prin prezența trupelor sovietice și că este incapabil de a organiza alegeri cinstite...", i-a scris Burton Berry, reprezentantul SUA în România, secretarului de stat James Barnes la Washington DC. Raportul nu a servit nimănui și nu și-a îndeplinit menirea. Cine trebuia să îl citească nu l-a citit, și, dacă l-a citit, nu a făcut-o în timp util. Harry Truman a citit raportul Ethridge abia în ianuarie 1946, mult după ce Conferința de la Moscova s-a încheiat, deși fusese scris tocmai pentru a servi ca bază de discuții miniștrilor de externe aliați, la Moscova, în decembrie. Speranțele puse la București în raportul Ethridge au fost zadarnice.

Fierbere mare

Fierbere mare printre scriitori. După 23 august, venise ziua ca și Societatea Scriitorilor Români (SSR) să se adapteze „vremurilor noi". Chestiunea avea două aspecte: 1) cine rămâne și 2) cine pleacă? În traducere liberă, cine are dreptul să publice și cine este interzis? Și ultima pe răboj: cine preia Societatea Scriitorilor Români (avea 237 de membri)? Pe scurt, cine va fi uns șef peste scriitorime. SSR se înființase în 1908 și ajunsese la maturitate în 1945, chiar dacă scriitorii rămân veșnic niște copii mari. Și mai știm că se iubesc între ei ca sarea în ochi, ieri ca și azi. Rivalitățile nu lipsesc, dimpotrivă, sunt mereu în exces, invidiile devoratoare. La SSR s-au format îndată două găști – meteahnă autohtonă bine cunoscută.

Una, în jurul lui Mihail Sadoveanu, fost șef toată viața lui – de ziar, la Adunarea Deputaților, în masonerie. Și mereu cu ochii pe parale. „Băiat de prezidiu!", cum se spune în Bariera Vergu, unde am copilărit. Îi plăcea să fie aplaudat, să facă pe maestrul de ceremonii și, la final, cum am spus, să numere banii. Sadoveanu s-a înscris, inevitabil, în cursa pentru șefia SSR, era candidatul veșnic. Tovarășii de la ambasada URSS se dădeau de ceasul morții să îl vadă ales pe *daraghie druzia* Mihail.

Celălalt candidat era Victor Eftimiu. Cu drag de prezidii, femei și parale. Curios, Sadoveanu și Eftimiu erau masoni. Amândoi și-au recrutat câte o gașcă dintre scriitorii dispuși să voteze. Două cazuri aparte în această hărmălaie: 1) Mihai Beniuc, care a mers la două capete – s-a înscris pe ambele liste; 2) Zaharia Stancu, care era interzis de la semnătură. Avea nume prost printre comuniști. La sfârșitul anilor '30, îi evacuase pe comuniști din redacția ziarului *Lumea românească*, după ce se înfruptase din fondurile ambasadei sovietice. Mai mult ca să-și spele păcatele pentru cârdășia cu comuniștii în 1940–1941, atacase URSS pe tema Războiului

finlandez. În 1941 a publicat un roman antisemit, *Oameni cu joben*. Se înscrisese în PNȚ după o audiență la Iuliu Maniu. PCR avea motive să nu îl vadă cu ochi buni. Îl considera un personaj dubios, un oportunist. Avusese legături suspecte în cercurile antonesciene. Fusese funcționar la Cenzură în anii '40. În plus, fusese agent al Siguranței. Avea totuși câțiva „tovi" de partea lui, care sperau să se folosească de el. De pildă, pe Ion Gheorghe Maurer, cu care lucrase la *Lumea liberă* – el ca director al ziarului, iar Maurer ca vicepreședinte al Consiliului de Administrație. Amândoi, apropiați de Grigore Iunian. Și unul, și celălalt au trecut prin lagărul de la Târgu Jiu. Zaharia Stancu numai pentru o lună. Scrisese autorităților cerșind să fie eliberat. Nu se purtase demn... În ochii comuniștilor, Zaharia Stancu avea un dosar încărcat și încurcat.

Ce scrie Mihai Beniuc în amintirile sale?

> La un moment dat, ni s-a cerut să îl scoatem din cadrele comitetului [SSR, *n.a.*] pe Zaharia Stancu. Nu era nevoie să cerem prea multe explicații. Îl cunoșteam destul de bine și eu, personal, știam câte greutăți avusesem pentru reintroducerea lui în scrisul românesc după Eliberare. La un moment dat, în *Lumea nouă* – ultima publicație pe care a scos-o – a publicat o pagină întreagă – nu aceea cunoscută, împotriva Uniunii Sovietice [...], ci alta, în care (nu sub semnătura proprie, fără semnătură) îi declara agenți ai Moscovei pe câțiva intelectuali români de stânga, între care Matei Socor, Dumitru Corbea și încă vreo trei-patru [...]. Imediat după Eliberare, când el a început să repătrundă în publicațiile noastre, s-a izbit de un refuz categoric. [...] În vară am primit sugestia [citește „ordinul", *n.a.*] de a-l scoate pur și simplu pe Zaharia Stancu din conducerea Societății Scriitorilor. [...] Astfel s-a întâmplat prima plecare a lui Zaharia Stancu din rândul scriitorilor. A doua s-a întâmplat în 1949...[1]

[1] Mihai Beniuc, *Sub patru dictaturi. Memorii, 1940–1975*, ediție îngrijită de Ion Cristoiu și Mircea Suciu, prefață de Ion Cristoiu, Editura Ion Cristoiu, București, 1999, pp. 94–95, 96–97.

După o campanie nervoasă, cu intrigi, lovituri sub centură, atacuri în presă, a câștigat Victor Eftimiu. Însemna că masonii fideli lui erau mai mulți decât cei afiliați lui Sadoveanu. Și că sentimentele antirusești erau puternice și se amplificaseră după ce Armata Roșie se instalase la București. Mai erau și privilegiile de care Sadoveanu se bucura din partea PCR și Moscovei, avantaje care au enervat lumea scriitoricească și au născut invidii mari într-o vreme când scriitorimea o ducea greu. Sadoveanu a mai avut o opoziție. Scriitorii evrei îl considerau prea naționalist, și prin romanele sale, dar și prin cariera lui. Mai ales în PCR s-a manifestat respingerea lui. În aceste condiții, Victor Eftimiu a fost ales președinte al SSR. Se părea că urma o perioadă de liniște. Nu a fost așa. Pofta de mărire era prea apăsată, invidiile și rivalitățile, nu mai vorbesc.

BRICABRAC

• La 18 mai 1945 s-a redeschis restaurantul chinezesc Fu Chang, în pasajul Comedia.

• *Alhambra Broadway*, ultimele zile, cel mai grandios spectacol revuistic. Zilnic, ora 17, sâmbătă și duminică, 2 și 5 d.a.

• „Astăzi, la ora 4 d.a., la Paladium, senzaționala premieră *Circu' Tănase*. Primul matineu – duminică la 10 dimineața. Biletele la Paladium (Bd. Elisabeta, prima stație după Liceul Lazăr)."

• „Teatrul Barașeum, *Potopul*. O comedie dramatică în spiritul vremurilor noi. Cel mai categoric succes american. Duminică, ora 2.30 și ora 5."

• „Ultimele 90 de exemplare scăpate de ardere și confiscare din volumul *Camaradul Știrul* de Maria Arsene, luptătoare antifascistă, au fost puse în vânzare la librăria SOCEC."

• „S-a ridicat camuflajul. Din ordinul d-lui dr. Petru Groza, președintele Consiliului de Miniștri, dată fiind terminarea

războiului, s-a ordonat ridicarea camuflajului atât în Capitală, cât și în provincie."

• „Distribuitori de ziare la chioșcuri bine retribuiți caută Oficiul Presei, str. Sfinții Apostoli 64."

• „Educație nouă. Un curs pedagogico-psihologic pentru părinți și pedagogi începe săptămâna viitoare. Trude Berariu-Weigl, str. Remus 5 (prin Calea Călărași)."

• *Timpul*, duminică, 22 iunie 1945. „Două avioane sovietice dăruite M.S. regelui Mihai. Ceremonia predării a avut loc la invitația dlui mareșal al Uniunii Sovietice, F. Tolbuhin, și a dlui general-colonel de tancuri, I.Z. Susaikov, locțiitorul președintelui Comisiei Aliate de Control, în după-amiaza zilei de joi."

• „Azi, duminică, 8 oct. a.c., se redeschide elegantul restaurant-bar *Ambasador*."

• „Premiu: 50 000 ofer persoanei care dă informații asupra furtului din noaptea 21–22 septembrie, Magazin Zvorișteanu, Pache nr. 113."

• „Vizitați cu încredere vechea Casă de blănărie Wilhelm Steinhardt. Asortiment complet. Atelier propriu. Calea Moșilor 185."

• „ARO și Scala prezintă ultimul film al celebrei vedete Marlene Dietrich, *7 păcate*, cu John Wayne și Mischa Auer. Zilnic, orele 9 dimineața. Biletele de favoare sunt suspendate."

• „Azi premieră: Sala și grădina Capitol. Viviane Romance și Jean Marais, în cea mai uriașă realizare a studiourilor europene Carmen. Reprezentațiile încep de la ora 9.00 dimineața, rulează în continuare."

• „Azi, matineu, ora 4. Teatrul Comedia. Dir. Sică Alexandrescu cu Radu Beligan, Al. Giugaru, Șt. Ciubotărașu, Ion Manta, Natașa Alexandra în *Knock* de Jules Romains."

• „Restaurantul-cafe Bucureşti, strada Tache Ionescu 6–8 anunţă onor clientela Revelion 1945. Jazz, dans, distracţie, bufet. Reţineţi mese numai la Direcţiune."

• „Reţineţi mese din timp pentru Revelion la Arizona, strada Brezoianu nr. 10, etaj 1. Program de music-hall. Jazz cu Corologos."

• „Saloanele Lipscani (Roxy). Balul Revelionului, cu renumitul diseur Gică Petrescu."

• „Saloanele cinematografului Fantasio cu orchestra Jean Ionescu şi Sergiu Malagamba vă aşteaptă de Revelion cu vedetele Capitalei: Elena Burmaz, Al Giovani, Peggy Grey, Micşunica Gheorghiu, Puiu Maxim, Ştefan Glodariu. Bilete la Agenţia Victoriei şi în seara de Revelion la cassa cinematografului Fantasio."

• „Dr. M. Obedenaru îşi oferă serviciile pentru boli de piele, cosmetică medicală, boli venerice, sifilis. Tratamente convenabile cu neosalvarsanul şi bismutul meu. Raze ultrascurte şi ultraviolete. Cabinetul pe strada Mântuleasa."

• „Vând vilă liberă, mare lux, Parcul Jianu, vestibul, holl, 3 camere mari, grădină."

• „Anunţ: Primăria Municipiului Bucureşti face cunoscut că marţi va fi valabil bonul nr. 203 pâine, pentru una raţie mălai a 0,300 gr. (trei sute grame)."

Capitolul 4

Potsdam

Înainte de începerea conferinței, Churchill s-a refugiat în zona rurală a Franței. Oficialii londonezi au crezut că s-a retras pentru a studia în liniște dosarele. Inexact. Vreme de două săptămâni, Churchill a pictat de dimineața până seara. Neuitând de paharul cu brandy și nici de trabucul Dunhill. Își luase în bagaje șevaletul, culorile, pensulele... Era un pictor pasionat. Truman a traversat Atlanticul, de la Newport la Anvers, în opt zile, călătorind la bordul crucișătorului *USS Augusta*. Ziua purta interminabile discuții cu colaboratorii săi și cerceta dosarele. Noaptea preferă să joace lungi partide de pocher, când nu se uita la filme. A călătorit fără onoruri, și-a permis chiar deliciul să stea la coadă cu tava la cantina de pe vas. Stalin a sosit la Potsdam de la Moscova cu trenul țarilor, restaurat pentru această ocazie. Dispozitivul de securitate care îl însoțea era pe măsura fricii sale de a părăsi teritoriul URSS – enormă. A călătorit în tren blindat într-o coloană de opt garnituri de tren. Pe traseu au fost plasate efective din trupele KGB. De-a lungul căii ferate, în gări și halte – toate înțesate cu soldați și armament. Stalin a sosit la Potsdam cu un alai care impunea. Aceasta era, de fapt, și intenția lui, să stabilească de la început un ascendent asupra americanilor și britanicilor. Era la mijloc și mentalitatea de asiatic a dictatorului de la Kremlin. La fel ca la Ialta, Stalin

și-a făcut apariția mai târziu decât ceilalți lideri, sugerând astfel că el este *playmaker*-ul Conferinței.

Situat la 24 de kilometri sud-vest distanță de Berlin, Potsdam se afla în zona de ocupație sovietică. Sala de conferințe se găsea într-un parc care găzduia Palatul Cecilienhof, ridicat la începutul secolului XX pentru prințul moștenitor Hohenzollern. Sovieticii au zugrăvit și au reparat palatul. Procedura de la Ialta s-a reluat în vederea ridicării unui decor impecabil. Au adus inclusiv mobilier adunat de prin hotelurile din Moscova. Aparențele sunt o pasiune a rușilor, acestea trebuie să fie perfecte. Era un mare spectacol, în care actorii erau persoane reale. Decorul: terase, fântâni, cursuri de apă, pomi umbroși. Înăuntru, canapele, plușuri, protocol pe măsura evenimentului. Atmosfera era aristocratică – altă pasiune a regimului proletar moscovit. Pregătirile erau semnul unui complex de inferioritate. Gazdele își doreau să fie mulțumiți „granzii" lumii, cei cu drept de viață și moarte asupra tuturor, indiferent de tabără: Iosif Stalin, Harry Truman, Winston Churchill.

Câteva incidente reținatenția:

1. FD Roosevelt nu a mai completat garnitura ca la Ialta, în februarie. La 12 aprilie a murit. La trei ore de la decesul lui, Harry Truman a depus jurământul ca președinte al SUA. Personajul pare din alt film. Fost proprietar în Missouri al unui magazin unde vindea cămăși și cravate. Nu a absolvit niciun colegiu. Vicepreședinte vreme de doar trei luni, timp în care s-a întâlnit cu Roosevelt de două ori. Președintele a evitat să îl inițieze în treburile guvernării. Truman nu știa aproape nimic despre afacerile internaționale. În aceeași serie de întâmplări neprevăzute este faptul că Churchill și Partidul Conservator pierd alegerile. S-a întâmplat chiar în timpul conferinței. În locul lui Churchill la Potsdam s-a prezentat Clement Atlee, liderul Partidului Laburist, devenit șeful guvernului de la Londra. Era disprețuit de Churchill, deși îi servise ca vicepremier în guvernul de coaliție

în timpul războiului. Una dintre butadele lui Churchill spunea că „În Downing Street 10 oprește o mașină goală. Din ea coboară Atlee". Garnitura de la Ialta – Stalin, Churchill, Roosevelt – arată diferit de cea de la Potsdam – Stalin, Truman, Atlee.

2. Al doilea eveniment major s-a produs la sfârșitul unei zile de negocieri, când Truman l-a anunțat pe Stalin că SUA tocmai au experimentat cu succes o armă extrem de puternică. Stalin a făcut figură de *niznaiu*, deși era la curent. Înainte ca Truman să afle ceva despre Proiectul Manhattan, spionii săi îl informaseră. La auzul știrii, Stalin a comentat că speră ca noua armă să fie folosită contra Japoniei pentru a grăbi sfârșitul războiului. Stalin a luat-o personal, convins că experiența americană e îndreptată împotriva sa, mai puțin împotriva japonezilor. Ce s-a întâmplat la Hiroshima și Nagasaki i-a întărit această convingere. Adevărul este că monopolul atomic al SUA schimba radical raportul de forțe. Dacă la Ialta Stalin a fost figura dominantă, la Potsdam a fost Truman. Avantajul diviziilor de blindate deținute de Stalin s-a evaporat în fața bombei atomice deținută de americani.

În acest op privilegiez „istoria mică" în defavoarea așa-zisei „istorii mari". Încerc să dau la o parte perdeaua sălii de conferințe, și mă izbește mirosul. Fumul – de trabuc la Churchill, de pipă la Stalin, de țigară la Truman. Aici s-au petrecut câteva din cele mai importante zile ale secolului trecut. Observ că, în comparație cu Ialta, aici confortul este superior. Sutele de delegați nu mai sunt înghesuiți în trei palate din secolul al XIX-lea – fără dotări moderne (apă curentă, de exemplu), fără spațiu suficient etc. Acum delegații sunt cazați în vile din Potsdam și Babelsberg, scăpate ca prin minune intacte din bombardamentele anglo-americane. Berlinul era la polul opus, o întindere nesfârșită de ruine. Cu o zi înainte de începerea conferinței, delegaților, în frunte cu Churchill și Truman, rușii le organizează un tur al orașului. Prin ruine, evident. Procedaseră la fel la Ialta, de altfel. O intrare în atmosferă,

o aducere la realitate și crearea sentimentului de vinovăție printre occidentali. Ce le-a rămas? Vezi în memorii și jurnale lăsate de participanți. Mai întâi, mirosul pestilențial, care provenea de la miile de cadavre intrate în putrefacție, rămase neridicate sub dărâmături. Altă impresie era dată de sutele de portrete cu Stalin atârnând pe ruine. Apoi șirurile a mii de soldați ai *Krasnaia Armia* înarmați până în dinți și împopoțonați cu decorații, ca într-o operetă de Offenbach. Apoi coloanele de refugiați zdrențăroși, fără adăpost, cărându-și avutul în spate sau în cărucioare improvizate. O imagine dantescă, de Infern. Dacă Berlinul era suprapopulat, Potsdam era pustiu. Sovieticii au decis să alunge localnicii din oraș. Astfel, orice contact între delegați și nemți devenea imposibil.

Dimineața aveau loc consultările dintre experți, după-amiază, întâlnirile dintre cei trei lideri, pentru tranșarea chestiunilor. Seara se organizau banchete. Se servea tot ce era mai bun: vinuri georgiene, șampanie, vânat, somon, icre, coniac, vodcă, brânzeturi franțuzești etc. Totul era servit, bineînțeles, printre nenumăratele toasturi. Specialitate rusească recunoscută. Destui ruși amestecau băutura cu apă ca să nu se îmbete, exemplul îl dădea chiar Stalin.

La finalul conferinței mulți au luat acasă o amintire, dacă nu mai multe. Călimări, fețe de masă, solnițe, șervețele, mobilier, argintărie, veselă, cărți, clanțe, prosoape, săpunuri, becuri, sticle de băutură. Care cum a nimerit.

Cu licheaua și beleaua se face safteaua

La începutul tranziției de la capitalism la comunism, Miron Radu Paraschivescu se întreba:

> Dar ce înseamnă în România noastră „o lichea?"... Lichelismul nu e la noi atât o categorie de structură, cât una de situație.

> Depinde de locul ce-l ocupă în activitatea publică, concretă. Nivelul mediu românesc, istoric și social, e atât de putrezit, atât de mărunt... încât orice descindere în arenă a unei inteligențe este de la început sortită să se miște și să activeze în proporții scăzute, meschine, ridicule aproape. Licheaua... activează în această Românie. [...] Și acum, când văd că „toți suntem lichele", cum spune Pirandello, [...] mă gândesc la eventualitatea unei noi mișcări culturale și politice pe care o aștept.[1]

Și cealaltă tranziție – de la comunism la capitalism – începe în ianuarie 1990 din același punct: licheaua. Ciclul se reia. Vezi articolul „Apel către lichele", semnat de Gabriel Liiceanu în *Revista 22* în februarie 1990. Observ preocuparea constantă a elitelor românești pentru „lichele", mai ales când se anunță mari schimbări. Lor le cad victimă mai întâi de toate elitele, pentru că aici se dau marile bătălii pentru privilegii și prestigiu. Ele se redistribuie haotic și fiecare luptă să apuce câte ceva. Tema este numai aparent inofensivă.

Conceptul de „lichea" este prea vag și neoperațional. Nu are acoperire, sociologic vorbind. Ce este, de fapt, o „lichea"? Cel care nu te salută în lift? Care te calcă pe bombeu în tramvai? Care te contrazice? Cel care te toarnă la Poliție? Care îți zgârie caroseria mașinii cu un cui? Cel care la liceu fumează în closet și nu-ți pasează și ție o țigară? Cel care nu îți dă înapoi banii împrumutați? Cel care copiază la teză după fițuică și nu te lasă să copiezi și tu? Cel care se leagă de gagica ta? Cel care te bârfește că ești lepră, șperțar, agent? Cel care o anunță telefonic pe nevastă-ta că trăiești cu vecina? Cel care te înjură la gazetă? Dumnezeule, totuși, ce este o „lichea"? Omul fără caracter? Dracu' știe, dar personajul preocupă toate epocile, mai ales pe cele de

[1] Miron Radu Paraschivescu, *Jurnalul unui cobai (1940–1954)*, ediție îngrijită de Maria Cordoneanu, prefață de Vasile Igna, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1994, pp. 260–261.

tranziție. În imaginarul colectiv românesc totdeauna celălalt este o „lichea".

Prestigiul personajului provine din bănuiala că de lichea (un parșiv și un descurcăreț) depind multe lucruri. Personajul ar fi decisiv pentru soarta societății romanești. Oare? Exemple de lichelism? Nenumărate. Este un fenomen la scară mare, de la vârful piramidei sociale până jos. Unde întorci privirea, dai de o lichea. Cele mai fascinante și interesante lichele sunt exemplarele care afișează principii, morală, coloană vertebrală, caracter și, în privat, sunt de fapt niște ticăloși, putrezi până în măduvă...

Subiectul, așadar, nu este nou. N.D. Cocea – el însuși ins fără scrupule, amoral, recunoscut ca atare de contemporani – a scris un editorial în *Facla*, ziarul său finanțat de Comintern. Obișnuia să ia bani din toate părțile fără să se uite dacă au miros sau nu. Era stipendiat din punga regelui Carol al II-lea, de Serviciul Secret de Informații (SSI), direct din fondurile lui Mihail Moruzov, de diferite facțiuni comuniste, de partidele istorice, de oameni de afaceri, de particulari pe care îi amenința că îi denunță în gazetă. Data articolului lui N.D. Cocea: luni, 3 octombrie 1945. Titlul: „Licheaua". E clar, dacă nu-ți place cineva, este o lichea. Dacă ți-a făcut o figură, este o „lichea". Eticheta face o lungă carieră. Concluzia lui: „Ziua bună se cunoaște de dimineață și licheaua din scutecele doicii".

Alice Voinescu face observații pertinente despre lichelism în jurnalul ei și tot într-o epocă de tranziție. Citez: „...Cei care bat urechile poporului sunt parveniți sau aventurieri, sunt vocile oamenilor care latră în toate mahalalele. E dureroasă tensiunea între câțiva șnapani manipulatori și oamenii cumsecade, bine intenționați, dar fără mărime sufletească. [...] Comuniștii sunt improvizați. Nu cred. Rușii au făcut o revoluție cu credință. La noi se simte lichelismul de la două poște. Miopi și interesați. [...]

E tipic pentru derbedeul tuturor claselor"[1]. „Lichelele încearcă să terorizeze opinia. E bună la casa omului primejdia, fiindcă deschide ochii." [...] „Cum scăpăm de lichele? Sunt lepra noastră. Totuși, e bine că avem lichele, nu și canalii ca Hitler et Co." „Cu un popor de treabă ca al nostru nu pierim, măcar că ne împănează lichelele." „Cât despre cozile de topor, ce putem simți decât disprețul cel mai dureros?" „[...] [Rușii, *n.a.*] ne disprețuiesc din cauza oamenilor cu care lucrează – ariviști, profitori și fricoși. [...] Fac pe proletarii când sunt oamenii cei mai îmbâcsiți de prejudecăți, de superioritatea lor. Mița Rosetti [Maria Rosetti, soția lui Alexandru Rosetti, care pactizase cu sovieticii, *n.a.*] comunistă? Lăsați-mă să râd!"[2]

„La noi [comunismul, *n.a.*] se mai complică și cu o superficialitate, un lichelism flagrant. Lichelele sunt în toate partidele, dar mă scârbesc mai ales când vor să fie și reformatori. Dar, indiferent de indivizi, curentul are ceva irezistibil. Criminali și lichele se susține, din păcate, din interes și din ură, de aceea mă tem că foarte greu se va putea limpezi la noi [...]. Nu se poate lucra cu oameni fără nimic sfânt în ei, cu mincinoși și criminali. [...] Tirania asupritoare a câtorva asupra maselor mă înfurie și mă face aproape să îi urăsc..." „Cum puteți vorbi de automobile și luxul lor, când voi îl etalați în mizeria generală fără rușine? Pentru mine e o problemă ținuta acestor oameni: oare sunt inconștienți sau de un cinism diabolic. [...] Ceea ce îmi tulbură inima e indignarea împotriva minciunii lor sfruntate, a relei credințe, a cinismului lor care pălmuiește cea mai elementară morală... Sper că se va alege ce e bun de ce e putred și vom scăpa de lichelism."[3]

În loc de concluzii. Am observat îndeaproape fenomenul la începutul anilor '90. Cuvintele lui Alice Voinescu (deșteaptă

[1] A. Voinescu, *op. cit.*, p. 481.

[2] *Ibidem*, pp. 485–487, 498.

[3] *Ibidem*, pp. 502, 509–510.

femeie) vin ca o mănușă. Ce îmbulzeală, ce trădări, ce cinism! Ce jeg! Demagogii și oportuniștii au ocupat îndată terenul, și-au întors haina cu căptușeala la vedere și au operat nestingheriți. Nicio epocă nu scoate la iveală caracterele – lipsa lor, mai bine zis – ca epocile de tranziție de la un regim la altul.

Vorba lui Victor Eftimiu, lansată în epocă: „M-am săturat de lichele, dați-mi o canalie!"

Dr. Nicolae Lupu, vicepreședintele PNȚ, îi spune lui Titel Petrescu, liderul PSD, care se lăuda că intelectualii se îngrămădesc să se înscrie în partidul condus de el:

> Te înșeli foarte grav când te bazezi pe acești intelectuali care se îmbulzesc azi la ușa partidului tău. Toți aceștia sunt simple păsări călătoare, care umblă după căldură și trai bun, oportuniști dezgustători pe care i-am văzut și în trecut gata să stea în vitrina oricărui partid care le poate satisface dorințele și ambițiile. Într-o luptă cu comuniștii, atunci când ar decide Moscova, te înșeli amar dacă îți închipui că te poți baza pe toată această masă de secături oportuniste; toate te vor părăsi și vor trece de partea aceluia care le oferă ciolanul, căci după el aleargă toți acești oportuniști și nu după ochii tăi sau socialism.[1]

Cameleonismul e boală grea și foarte răspândită. Licheaua este, în esență, un cameleon. Destui au aderat la dictatura regală a lui Carol al II-lea, cu Frontul Renașterii Naționale și uniformele lui albe, de operetă. Mihai Ralea, Mihail Sadoveanu, Armand Călinescu, C.C. Giurescu, Gheorghe Tătărescu, Grigore Gafencu le-au îmbrăcat. S-a instalat apoi dictatura bicefală legionaro-mareșalistă. Mulți (adesea aceiași) au dezbrăcat cămășile albe, au pus cămașa verde și au defilat în pas de gâscă pe bulevardele Bucureștiului. La 23 august s-a pus de o dictatură

[1] Ioan Hudiță, *Jurnal politic, 23 august – 3 noiembrie 1944*, vol. 10, Editura Paralela 45, București, 2006, p. 189.

bazată pe șenilele tancurilor sovietice. Salopeta și basca devin uniforme obișnuite. Altă transformare peste noapte. Greu în istorie, bre! Comuniștii, la fel – câți erau comuniști, nu doar comedianți cu identitate împrumutată !?... Deghizarea face parte din meserie.

Important este să fii mereu altcineva, să te reinventezi după orice eveniment din sfera puterii. Nu numai politica produce asemenea specimene. În realitate, fiecare încearcă să supraviețuiască, cu atât mai dificil cu cât transformările sunt mai radicale. Se întâmplă mai ales în vremuri de tranziție (1944–1948, 1989–1996), când totul se transformă și se răstoarnă peste noapte. Când violența face legea și trebuie să faci ceva să trăiești până mâine măcar. Mistificarea, deghizarea și oportunismul sunt mijloacele cele mai sigure. Nu trebuie uitată nici prefăcătoria.

Ce scrie Marioara Voiculescu în jurnalul ei, la 29 ianuarie 1948: „Marietta Sadova, căreia i-am făcut atâta bine, mi-a fost cea mai cruntă dușmancă. Asta pentru că nu m-am înscris la legionari. Ea și bărbatul ei, Acterian, m-au dat afară din profesorat. În locul meu a venit Marietta Sadova, înscrisă în partidul comunist". Câteva zile mai târziu, la 9 februarie, notează altă convertire spectaculoasă de la extrema dreapta la extrema stângă, de la cămașa verde la cea roșie: „Niky Atanasiu e un sinistru individ, care încă din primele zile ale legionarilor s-a îmbrăcat în cămașa verde [...]. Acești vampiri au devenit cei mai mari comuniști și tot ei strigă «Trăiască Stalin!» Au uitat complet de bieții legionari pe care-i strânseseră la piept cu atâta ardoare, cu atâta ură pentru orice ființă omenească ce nu era de partea lor... La începutul noului regim s-au repezit ca lăcustele asupra bietei noastre instituții [Teatrul Național, *n.a.*], zbierând și tot dând cu pumnii în mese, urlau «Trăiască Stalin!» seara, cei care, în dimineața aceleiași zile, au zbierat «Trăiască Căpitanul!». *Et voilà*! Niky Atanasiu vrea să fie socotit un «om» și nu ceea ce este, un mizerabil

trădător al tuturor partidelor din țară... Sub legionari a defilat pe străzi omorând oameni. Făcea parte din defileul de preoți care în odăjdii mergea cu crucea în mână pe Calea Victoriei. [...] A înșelat pe toți cei tari – și apoi, din nou, se gudură la alții, și din nou scuipă pe cei căzuți, și așa mai departe..."[1]

Cazul Gheorghe Tătărescu. A fost o lichea politică sau un politician realist? Dosarul lui rămâne controversat – depinde în ce cheie citești personajul. A fost prim-ministru în perioada 1933–1937 și apoi o perioadă în timpul dictaturii regale. I s-au reproșat multe: 1) demiterea lui Titulescu, 2) susținerea regelui Carol al II-lea în aventura politică de la finele anilor '30, care a dus la părăsirea tronului în septembrie 1940. După instalarea dictaturii lui Antonescu, Tătărescu și oamenii lui au intrat într-un con de umbră, fiind considerați „vinovați de dezastrul țării". Din 1943, când a fost clar că Germania urma să piardă războiul, Tătărescu, Ralea și alții au încercat să reintre în jocul politic. Și-au dorit roluri importante pentru perioada postbelică. Au apelat la celelalte partide pentru a fi reprimiți în rândurile lor. Au fost refuzați. Tătărescu a încercat un șantaj. Cu câteva săptămâni înainte de intrarea Armatei Roșii în București, Mihai Ralea îi spune lui Ioan Hudiță. Citez: „Altfel [dacă nu ne primiți în PNȚ, *n.a.*], pentru a ne apăra libertatea și existența noastră politică față de voi, noi ne vom vedea siliți fără voia noastră, contrar convingerilor noastre, să ne aruncăm în brațele comuniștilor și ale protectorilor lor, indiferent de ce se va întâmpla cu țara".[2]

Mă întreb de ce trebuia neapărat să continue Tătărescu să joace un rol politic? Fiica sa, Sanda Tătărescu, mi-a răspuns la această întrebare la începutul anilor 1990, când o întâlneam relativ frecvent. Mi-a explicat că tatăl ei nu putea trăi fără politică,

[1] M. Voiculescu, *op. cit.*, p. 39.

[2] Ioan Hudiță, *Jurnal politic, 1 ianuarie – 24 august 1944*, Editura Roza Vânturilor, 1997, p. 270.

avea o puternică dorință de a avea puterea, voia să fie implicat în marile decizii. De ce era prezența sa o condiție a soluționării situației deplorabile a României așa cum se contura? De ce condiționa viața politică românească de prezența sa la vârf? Și nu erau doar vorbe. La 17 decembrie 1944 Tătărescu a înființat propriul partid, tot național liberal, având *Drapelul* ca oficios. Motivul era simplu – și-a creat un instrument politic cu care să negocieze cu comuniștii poziția sa în FND. Spera să fie premier, dar nu a reușit. A devenit totuși vicepremier și ministru de externe, la 6 martie 1945. Citez din Robert Bishop și E.S. Crayfield:

> Ca vicepreședinte FND-ul comunist l-a ales pe cel mai mare cameleon politic al României, fostul prim-ministru Gheorghe Tătărescu, un burghez care aproape era un aristocrat... Deținea o reședință somptuoasă pe Strada Polonă. Prietenii lui făcuseră avere pe timpul regimului lui Carol al II-lea. Purta pălărie de mătase, redingotă, pantaloni cu dungi și încălțăminte de marcă din piele, pe când Groza umbla îmbrăcat în haine largi de tweed. [...] Dl. Gheorghe Tătărescu ocupa un loc important pe lista criminalilor de război care trebuiau împușcați pentru crimele săvârșite... I-a convins pe comuniști că experiența și prestigiul său... erau exact ce le trebuia pentru FND-ul lor. „Scoateți numele meu [le-a zis, *n.a.*] de pe lista criminalilor de război și faceți-mă vicepremier și ministru de externe! O să fiți mulțumiți!"[1]

Gestul său a slăbit serios flancul partidelor istorice și lupta împotriva sovietizării. Așa cum i-a afirmat Mihai Ralea lui Ioan Hudiță în vara lui 1944, nu au contat interesele țării. Singurul criteriu a fost salvarea carierei sale politice. A mizat că prezența rusească va dura doi-trei ani. Spera să supraviețuiască politic până în acea zi și să fie răsplătit de occidentali pentru serviciile sale.

[1] Robert Bishop și E.S. Crayfield, *op. cit.*, pp. 221–222.

Calculul a fost greșit. Anglo-americanii nu au sosit cu draga lor bombă atomică. Existau lichele de talie mai mare, care se jucau cu hărțile planetei, nu într-un biet colț de lume uitat la gurile Dunării. Diferență de gabarit. Unitatea de măsură în această afacere era luleaua lui Stalin.

Alt cameleon a fost Zaharia Stancu, care „primea bani prin intermediul cântăreței Maria Tănase de la francezul Maurice Negre, corespondentul agenției Havas, șef Deuxième Bureau [serviciul de spionaj francez, *n.a.*] la București. [...] Victor Medrea l-a găsit pe Zaharia Stancu ca agent plătit în carnetele lui Moruzov, șeful Serviciului secret. Moruzov a scos *Lumea românească*... [pe care a condus-o Zaharia Stancu, *n.a.*]. S-a reeditat povestea gingașă relatată de Arghezi în *Bilete de papagal*. «Cum, mă Zaharia, băiatule, nu te-ai mulțumit de slujbulița pe care ți-am găsit-o la Camera Deputaților și vrei să fii agent de Siguranță pe ștatele lui Romulus Voinescu? Vrei să mă spionezi și pe mine?» Acolo, într-adevăr, Zaharia Stancu și toți «agenții literari» primeau bani și nu făceau nimic. Era un fel de Fondul literar de azi..."[1]

Sinuciderea unui om discret

În dimineața de 14 septembrie 1945, Dumitru Drăghicescu s-a sinucis aruncându-se în gol de la etajul apartamentului său. Nu știu câți dintre cititorii acestei cărți cunosc numele lui. A fost o figură discretă. Lipsea mult de la București. Era mai cunoscut în străinătate, unde-i apăreau volumele și-și făcuse un nume. Diplomat, apropiat de Nicolae Titulescu. Trăia mai mult la Geneva și Paris. Între 1934 și 1936 a fost ambasador în Mexic. Era aproape uitat, ignorat, ceea ce îi făcea plăcere.

[1] Petre Pandrea, *Turnul de ivoriu: memorii*, prefață de Ștefan Dimitriu, ediție îngrijită și postfață de Nadia Marcu-Pandrea, Editura Vremea XXI, București, 2004, p. 325.

Popasurile sale la București erau rare și deloc zgomotoase. Puțini aflau – dacă aflau – că s-a întors acasă pentru câteva zile. Nu a fost o figură a vieții publice sau a celei mondene. Nu ieșea „în societate", nu prea dădea interviuri, nu participa la așa-zisele evenimente oficiale. Era un ins de elită, făcuse studii de sociologie în Franța cu mari profesori. În primul rând, cu Émile Durkheim, cu care a dat și examenul de licență. A mai studiat cu Henri Bergson și Gabriel Tarde. Cartea sa din 1907, *Psihologia poporului român*, a fost un punct de reper, fiind predată în universități, comentată, citată. Mai amintesc titlurile *L'idéal créateur: essai psycho-sociologique sur l'évolution sociale*, *Vérité et Révélation*, *La Nouvelle Cité de Dieu*. La dispariția sa s-au găsit manuscrisele a două volume dintr-o trilogie neterminată. Singurul eveniment care a făcut oarecare vâlvă în jurul său a fost sinuciderea. Moartea, așa cum consemnează un gazetar, s-a produs instantaneu.

Aflăm despre această ciudată întâmplare din gazeta *Jurnal de dimineață*, unde Gala Galaction scrie un articol omagial („Acum când a plecat") în care găsesc și singura fotografie cu el pe care am văzut-o. O imagine din anii Primului Război Mondial, când Drăghicescu, alături de alți câțiva, lupta la Paris cu lumea diplomatică și a presei pentru drepturile românilor. Poartă pince-nez și o mustață în furculiță, cum purtau bărbații în acei ani. Cravată, cămașă cu guler înalt, o privire jenată de flash-ul fotografic. Iată ce scrie Gala Galaction la despărțirea de vechiul prieten: „Dimitrie Drăghicescu a fost printre noi un om singular. Pentru nu știu ce pricini, nedeslușite, mi se pare că nu l-am priceput și nici nu ne-am ostenit să-l pricepem". Și un citat extras de Galaction din opera lui Drăghicescu: „Durkheim căuta explicația crimelor și sinuciderilor în dezechilibrele și progresele prea rapide ale acestor vremuri din urmă [...]. Aceste fenomene nu s-ar produce într-o societate

în care progresul ar fi inexistent, dacă nu, foarte încet. Crima și sinuciderea sunt la Durkheim niște simptome mai degrabă îmbucurătoare, care sunt indiciul util al vitezei progresului societății. Oare nu ar fi această rațiunea obscură, dar profundă a deosebitei solicitudini a lui Iisus pentru păcătoși?" În jurnalul lui Constantin Rădulescu-Motru, care i-a fost profesor, apar câteva rânduri despre fostul sau student. „Cauza sinuciderii ar fi, după afirmațiile familiei [...], disperarea în care Drăghicescu căzuse în urma ocupației moscovite. Drăghicescu a ajuns la convingerea că rușii nu se vor retrage din România și că neamul românesc este pierdut pentru totdeauna. [...] În acest caz, sensibilitatea morală a lui Drăghicescu a fost mai ridicată de cum o bănuisem eu."[1]

Cu moralu' stăm prost, cu moravu' și mai și...

Moravurile rămân identice, indiferent de regim. Cu rușii sau cu nemții aici... Ticăloșia, delațiunea, sperjurul, trădarea, hoția, minciunea sunt egal distribuite. Și nici nu sunt transformabile, așa cum cred mulți. E suficient să citești gazetele ca să iei temperatura turpitudinilor care zac în om. Rubricile gazetelor sunt pline de tot felul de istorii. Subiectele politice fiind interzise în acei ani, își ocupă paginile cu procese, crime, sinucideri, amoruri, jafuri, escrocherii... Ele reflectă involuntar o lume.

Trinitatea viciilor naționale preferate: furt, beție și curvie. Valahul fură, bea rachiu și ochește la muierea altuia. Valahul

[1] Constantin Rădulescu-Motru, *Revizuiri și adăugiri*, vol. 3, *1945*, volum îngrijit de Rodica Bichiș, Gabriela Dumitrescu, comentarii de Dinu C. Giurescu, versiune finală de Stancu Ilin, Editura Floarea Darurilor, București, 1999, pp. 382–384.

fură fără motiv, din pură voluptate. Valahul e adulterin fără pasiune și voluptate, ci numai din dorința murdăririi copulării, a murdăririi onoarei unei femei sau a soțului respectiv, uneori a prietenului său. Adulterul poate fi o chestiune măreață, o zguduire a conștiinței și o voluptate plenitudinară, o înfruntare a opiniile publice sau chiar a destinului. Adulterul în Valahia, ca și amorul, în genere, este singurul sport național, cum spunea lordul Thomson of Carrington [amantul Marthei Bibescu, *n.a.*] [...]. Ce face valahul puturos, cu stomac leneș? [...] Proasta igienă alimentară și generală este rezultatul leneviei, care este cercul infernal în care s-a cantonat națiunea, pe legea minimului efort și maximum de beneficiu. Furtul: minimum de efort. Beția: țuică și murături. Curvia: mintea înnoptată și sistemul nervos iritat al unui organism cu nucleu vital vânjos.[1]

Un fals atentat

Scânteia – zis și „organul partidului", expresie care stârnea hohote de râs – a publicat la 7 februarie 1945 un editorial cu titlul „Un mișelesc atentat neizbutit împotriva tovarășului Miron Constantinescu". Narativul sună astfel:

> În noaptea de duminică spre luni, la ora 24, mașina de serviciu a ziarului nostru a plecat să conducă pe tov. Miron Constantinescu și pe alți doi redactori ai ziarului nostru la locuința lor. Cunoscând traseul obișnuit și mașina *Scânteii*, asasinii au așteptat în piața Paris și, când au ajuns în dreptul ei, au luminat-o cu farurile și au pornit în urmărirea ei. Șoferul nostru observând că era urmărit [...], a virat brusc, intrând pe o stradă laterală și mărind viteza la maximum. În acel moment, s-au tras din mașina atentatorilor șase focuri de revolver, care – din fericire – nu au atins pe nici unul din

[1] P. Pandrea, *Turnul de ivoriu*, p. 96.

redactorii noştri. Maşina noastră a intrat imediat într-o curte de pe strada Eliza Filipescu şi de acolo au observat cum urmăritorii au trecut înainte în mare viteză.

Scânteia dădea tonul presei comuniste. A urmat o canonadă, un asalt de artilerie împotriva reacţiunii – adică presa necomunistă, partidele istorice etc. Apoi tăcere, aşternută îndată ce Poliţia şi-a publicat concluziile. Era un act de banditism ordinar, nu un atentat politic. Ţinea de resortul comisarului Eugen Alimănescu, nu era un episod al „revoluţiei în marş". Rezultă că cineva s-a făcut de râs.

Scânteia susţinea din interes propagandistic că era vorba despre un atentat pus la cale de „elemente fasciste". Dar, după două zile, *Scânteia* a amuţit, nu a mai scris despre incident. Poliţia avea altă versiune despre întâmplare. Era vorba despre nişte bandiţi, de care era plin Bucureştiul, care operau noaptea în acel cartier. Acesta era unul din atacurile lor obişnuite. Liderii comunişti închipuiau episoade ale luptei de clasă, luau poze eroice. Voiau să spună astfel că sunt ţinte vii ale „instinctelor ucigaşe ale reacţiunii". Era un mijloc de a-şi creşte acţiunile la vârful partidului. Îşi eroizau existenţa. Bre, era revoluţie. Miron Constantinescu era un fricos şi un mitoman. Aparatului de propagandă al Partidului îi convenea de minune toată povestea. O mascaradă, în fond. Nu prea a ţinut, lumea a rămas sceptică. Doreau să demonstreze incapacitatea generalului Rădescu de a eradica violenţa şi, mai ales, ideea că acordă protecţie „forţelor reacţionare" – cine nu era comunist era fascist! Se pregătea ofensiva contra guvernului Rădescu...

România liberă, 2 aprilie 1946: „Importantă declaraţie a d-lui Ministru de Interne, Teohari Georgescu. La adăpostul acestor criminali de rând se ascunde acţiunea trădătoare şi banditească a elementelor legionaro-fasciste, care, în neputinţa

lor și disperarea lor, au încercat să se servească de crime odioase pentru a tulbura liniștea și a încerca să zdruncine acțiunea de reclădire a țării întreprinsă de guvernul Groza. Vom lua cele mai drastice măsuri pentru asigurarea securității circulației și pentru lichidarea oricărei încercări de banditism, indiferent de ce formă ar îmbrăca".

Hoțul strigă hoții!

Fapta, 31 martie 1946: „Furt de peste 20 000 000 lei săvârșit în blocul CA Rosetti 14". „În locuința d-lui Marck Sebesten, la ora 6.30, s-a prezentat pentru «percheziție și internare» o bandă în uniforme militare. A strâns toată familia în apartamentul 36, pretextând «anchetarea pe loc, arestarea și trimiterea în lagăr». Familia Sebesten a fost anchetată timp de trei ore în sufragerie, timp în care «militarii» au percheziționat casa. Cu acest prilej au furat safeul plin cu bani, 12 000 000 de lei în bancnote de 5 000 de lei... Din dormitor au luat toate bijuteriile aflate într-un safe, în valoarea de peste 10 000 000 de lei. După terminarea «anchetei», hoții au închis familia păgubașului în dormitor, sub pretext că se duc să ia o mașină pentru a-i ridica pe toți. În această situație, nefericitele victime au stat peste o oră până când și-au dat seama că au de a face cu o bandă de răufăcători și au anunțat Poliția." Mă rog, gangsteri cu umor, nu știi dacă trebuie să râzi sau să plângi. În esență, este o farsă ca în teatrul lui Goldoni.

Jurnalul de dimineață, „A fost furat Sf. Haralambie": „Un senzațional furt s-a înregistrat la biserica Pitar Moș din Capitală... A fost furată racla în care se aflau osemintele Sfântului Haralambie care se găsea în altar. Aceste moaște dăruite bisericii Pitar Moș sunt adăpostite de peste o sută de ani aici. Au fost sesizate autoritățile, iar preoții au început cercetări pe cont

propriu... Până acum nu au dat niciun rezultat. Slujitorii sfântului lăcaș din Pitar Moș au orânduit în fiecare zi slujbe. Ieri preoții în genunchi au citit rugăciuni și au afurisit pe netrebnicii care au săvârșit asemenea nelegiuire".

Scânteia, 16 martie 1945: „Patrule cetățenești pentru paza Capitalei. În urma hotărârii Ministerului de Interne de a lua măsuri urgente pentru asigurarea ordinei și apărării vieții și avutului cetățenilor, o delegație a comitetelor cetățenești s-a prezentat d-lui ministru Teohari Georgescu, căruia i-a oferit colaborarea membrilor lor pentru atingerea acestui scop. S-a hotărât de comun acord că aceste comitete cetățenești să pună la dispoziție grupe de cetățeni voluntari care să formeze patrule de noapte. Prefectura de Poliție va pune la dispoziția acestor patrule de voluntari sediile circumscripțiilor de Poliție și le va completa cu câte un gardian și un ostaș sovietic".

Universul, 12 februarie 1945, „Autorii triplului asasinat din Str. Plantelor au fost prinși: În Strada Plantelor 80 a fost omorâtă dentista Otilia Herșcovici, clientul său, Bernard Windisch, și servitoarea acesteia. Toți cei patru odioși criminali sunt minori, între 16 și 19 ani, doi dentiști, un funcționar comercial și un student la Conservator. Ei s-au instruit trăgând la țintă cu revolverul într-un pod de pe strada Episcop Radu. La 9 seara, doi din bandă au bătut la ușă pretextând o consultație. După câteva minute, apar și ceilalți doi. Au ochit ceasul de aur de la mâna dentistei. Atunci au făcut prezentările motivându-și vizita. După ce i-au luat ceasul și alte bijuterii, i-au cerut cheile de la casa de bani, de unde au luat suma de 600 000 lei. Clientul a încremenit, dar nu a fost cruțat, cei patru gangsteri i-au luat ceasul de aur și 75 000 lei. Dentista a leșinat. Unul dintre ei, Dorel Alter de 16 ani, s-a repezit la dentistă, i-a dat câteva lovituri cu mânerul pistolului în cap, apoi i-a tras un glonte în frunte. Pacientul, Windisch, a spart un geam și a strigat după

ajutor. Cu un singur glonț tras în ceafă, Garvis Stambulian, al doilea gangster, în vârstă de 17 ani, l-a ucis. Atrasă de detunături, servitoarea înspăimântată a intrat în cabinet. David Leitzer, de 17 ani, după ce a privit-o, rânjind, a strâns-o de gât până și-a dat sufletul. Lui Grigore Simionescu, în vârstă de 19 ani, student la Conservator, i s-a părut că n-ar fi murit, a scos și el flegmatic pistolul și i-a zdrobit țeasta dintr-un glonte. Coincidența face ca în același imobil să locuiască d. N. Rădescu, numit acum câteva zile în Prefectura Poliției. Deși se expunea gloanțelor ticăloșilor, a ieșit în stradă înarmat, s-a luat după fugari și, după câteva minute, a reușit să prindă doi dintre ei, Dorel Alter și David Leitzer, pe care i-a dus la Prefectură. Al treilea criminal, studentul Simionescu, a fost arestat ieri. Cel de-al patrulea, Garvis Stambulian, este urmărit de Poliție... P.S. D. N. Rădescu este fiul domnului general N. Rădescu".

Asemenea știri apăreau zilnic. Infracționalitatea în Capitală atinsese cote de neimaginat. Războiul, ocupația sovietică, inflația galopantă, penuria au generat un climat în care viața și bunurile locuitorilor nu mai erau garantate de nimic. La mijlocul lui martie 1945 – încă era război –, un grup de 200 de deținuți au evadat din închisoarea militară Uranus. Șeful lor era un gangster versat, Amza Argintaru, care conducea cea mai periculoasă bandă din oraș. Când dădea o lovitură, banda lui îmbrăca uniforme germane, el însuși purta una de maior. Una dintre crimele lui care a stârnit ecou în presă a fost cea de la Comunitatea Evreiască, când l-a ucis pe contabilul Fisman și a dispărut cu o uriașă sumă de bani. Cum s-a produs evadarea? Argintaru a atacat santinela de pe culoar, i-a luat arma și a deschis ușile. Deținuții au spart zidul închisorii, iar 200 dintre ei au fugit la adăpostul întunericului. Gardienii s-au luat după ei și au început să tragă spre evadații care săreau gardurile încercând să se ascundă prin curțile din jurul închisorii. Au făcut

mare zarvă în cartierul Uranus, au creat panică. Lumea s-a speriat, temându-se de jafuri, crime, violuri... Poliția a declanșat o vânătoare de oameni fără precedent. Puțini au rămas neprinși în următoarele zile.

Unii evadau din pușcărie, alții intrau la mititica. O întreagă bandă a fost arestată făcând plajă pe malul lacului Herăstrău. Vara, căldură mare, vipie, buzunarele pline de parale după multe lovituri reușite la București și Giurgiu. Șeful bandei, un anume Marin Ghidanac. Alături de nevastă-sa, Petruța, forma un cuplu de delincvenți ca Bonnie & Clyde. Mai aveau pe lângă ei câțiva, toți recidiviști, tâlhari cu experiență. Când au fost prinși, aveau de executat pedepse între 5 și 15 de ani, pentru crime, tâlhării, spargeri. A fost reținut și tăinuitorul lor, Carol Schechter, care comercializa mărfurile furate.

Fapta, 14 martie 1945, anunța că „Un grup de răufăcători a spart cunoscutul magazin Empire de pe Calea Victoriei, vis-à-vis de Palatul Societății de Telefoane". După lungi cercetări, comisarul Ion Ionescu, șeful Brigăzii a IV-a judiciară, a reușit să îi prindă pe hoți, Nicolae Aruncuteanu și Petre Iliescu, cunoscuți clienți ai Poliției și posesorii unui bogat cazier.

> Cei doi au mărturisit că mărfurile ridicate de la Empire în noaptea de 11 martie a.c. au fost depozitate în garajul lui Valeriu Giurgea pe splaiul Unirii, care a fost arestat, de asemenea. Cei doi răufăcători au mărturisit că au furat din casa de bani pe care au spart-o 570 000 lei. Ei au mai declarat că au vândut marfa lui Fima Frenkel, cunoscut tăinuitor de mărfuri cu locuința în Cartierul Evreiesc, Calea Văcărești 112, pe derizoria sumă de aproape 4 milioane lei. Acesta însă neagă orice amestec cu spargerea de la magazinul Empire. Cercetările duc la descoperirea altui furt, în noaptea de 13 februarie, la croitoria Krauss din Pasagiul Român. Din acest magazin au fost furate haine gata confecționate și stofe în valoare de opt

milioane lei. Și aceste mărfuri au fost vândute pe mai nimic aceluiași Fima Frenckel, care nu recunoaște fapta, deși s-a constatat că una din hainele sale este căptușită la guler cu o bucată de stofă tăiată dintr-un cupon de trei metri furată din croitoria Krauss.

Fapta, 22 aprilie 1945. Ravagiile stupefiantelor. Beția rece. La bursa neagră se negociau intens cocaină și morfină. Șase sute de mii de lei kilogramul de praf alb. Un reportaj de René Théo.

Patima beției reci face ravagii în Capitală. [...] Ce trebuie relevat și înfierat cu toată asprimea este faptul criminal al acestor dezechilibrați asupra cărora a pus stăpânire viciul nefast al stupefiantelor. [...] Cocainomania este mai răspândită decât celelalte toxice fiindcă un simplu gest discret și praful ucigător fără miros denunțător e dus la nas neobservat. [...] În ce constă beția stupefiantelor? La început o senzație de frig, pe față pielea se anemiază, pupilele se dilată. Vărsături, palpitații... Câteva halucinații dau semnalul de alarmă anunțând confuzia mentală și delirul. Injecțiile cu morfină le fac în marea majoritate a cazurilor cei căzuți în această patimă. Prima injecție aduce euforie – impresia că te simți bine. Durerea, dacă există, dispare. [...] Poliția a descoperit în Capitală cluburi unde se practică beția rece... La bursa neagră atât morfina, cât și cocaina se negociază la 600 000 lei un kgr. și 600 lei gramul. Pentru stoparea beției reci, e necesar să se facă razii cât mai dese la bursa neagră, iar celor prinși să li se aplice cu severitate textele legii în vigoare.

În primii ani după război, în privința furtului de automobile, mahărul era Ică Oagăru, de 29 de ani, unul dintre cei mai fioroși bandiți – terorizase luni de zile populația Capitalei. Avea la activ șase crime, zeci de spargeri și jafuri. Printre victime s-a numărat și fratele celebrului comisar Eugen

Alimănescu. Majoritatea victimelor erau șoferi de taximetre cărora le cerea să-l ducă într-un cartier îndepărtat. La adresă îl împușca pe șofer, îl jefuia și îi fura mașina. A fost prins după ce a spart un magazin împreună cu banda lui și a dispărut cu seiful unde se găseau 5 milioane de lei. Cartierele unde opera cel mai des: Lânăriei, Vitan, Dudești, Laborator. La reconstituire, profitând de mulțimea care căsca gura pe la garduri și de neatenția polițistului care-l păzea, a încercat să evadeze. A fost somat, dar nu s-a oprit. A fost lovit de o rafală de pistol-mitralieră și a murit instantaneu.

Universul, 19 octombrie 1945, „Spargerea din strada Bărăției": „O bandă de hoți a săvârșit ieri noapte o spargere la magazinul de textile Mirea în strada Bărăției 31. Au venit cu o mașină, au spart zidul magazinului vecin și au pătruns în prăvălia dlui Mirea. O patrulă militară s-a apropiat, un hoț rămas în mașină a claxonat spre a-i avertiza pe cei dinăuntru. Hoții au lăsat baloturile cu stofe, s-au suit în mașină și au dispărut. Au lăsat sculele în magazin și pe un complice. Patrula a înconjurat magazinul. Au început să tragă cu revolverele asupra spărgătorului rămas înăuntru. În magazin l-au găsit pe acesta spânzurat cu cureaua de la pantaloni, legată de grindă. A preferat să își pună capăt zilelor decât să se predea. Asupra cadavrului s-au găsit acte din care reiese că se numea Iorgu Român, de 28 de ani. Locuia pe strada Vasile Toneanu nr. 21. Iorgu Român era cunoscut în lumea interlopă, umbla totdeauna elegant, uneori purta uniformă de ofițer român. Cadavrul a fost transportat la Morgă".

Fapta titrează „Arestarea asasinilor", la 2 noiembrie 1946. O patrulă de jandarmi a arestat la Băneasa patru bandiți înarmați cu pistoale automate. Au fost duși sub escortă la Rahova și anchetați. La domiciliul unuia dintre ei s-au descoperit lucrurile furate într-un atac comis în cartier cu câteva zile

înainte. În noaptea de 3 august au jefuit un cunoscut pictor, Ioan Popovici, inspector general al artelor, pe Bulevardul Regina Elisabeta. Fiind surprinși în timpul loviturii, au tras asupra pictorului și l-au ucis. O săptămână mai târziu au dat o lovitură în comuna Voluntari, de unde au furat o mare sumă de bani și toate obiectele din casă. Pe 30 august a fost ultima lor lovitură. În timpul reconstituirii, doi dintre ai au încercat să evadeze fugind peste câmp. Au fost somați să se oprească, dar nu s-au oprit la somație. S-a tras asupra lor și au fost uciși.

În parcul Cațavei din Mihai Bravu au fost observați trei indivizi cărând niște geamantane burdușite cu lucruri furate. S-a tras, dar gangsterii, potrivit obiceiului lor, au ripostat. Unul dintre fugari a fost răpus. Ceilalți doi au dispărut la adăpostul întunericului. Victima era Moșu Gheorghe, zis Vică, recidivist, bandit arhicunoscut, căutat de multă vreme de Poliție. Cu câteva zile înainte a participat și a fost rănit la tentativa de evadare a complicelui său, Ica Oagăru, ucis în luptă cu Poliția.

Universul, 5 octombrie 1945. Criminalitatea bestială a unui dement. Un caz oribil s-a petrecut pe Câmpul Mandravela. Individul Barbu Ion reușind să evadeze din Spitalul Central de boli nervoase, a luat-o razna pe câmp. A dat peste fetița Ilinca Tudor Neagu, în vârstă de 11 ani, care păzea o vacă. Evadatul s-a năpustit asupra fetiței și a strangulat-o. După ce victima și-a dat sufletul, dementul a siluit cadavrul. Criminalul a fost înaintat Parchetului.

Jurnalul de dimineață, „Dora Steiner, escroacă cu cinci identități a fost arestată". Înaltă, zveltă, dotată fizic plăcut, cu o inteligență remarcabilă... Își dădea și alte nume: Sana Mayo, d-na căpitan Ionescu, d-na Albahary. A comis o serie de escrocherii, alegându-și de obicei victimele dintre ofițeri. După o noapte sau mai multe cu victima, escroaca opera furând sau cerând „împrumut" sume importante de bani... Dacă victima

nu avea bani lichizi, atunci Dora Steiner îl convingea pe naiv să vândă vreun obiect de preț. Odată în posesia banilor, dispărea spre alte victime. În felul acesta a înșelat mai mulți ofițeri și diverși bărbați civili. Ultima ei ispravă a fost vânzarea contra 300 de milioane de lei a unui bloc de apartamente care nu exista decât în imaginația ei.

> Cumpărătorul blocului a plătit un serios aconto. Pierzându-și răbdarea, s-a adresat Poliției, care, făcând cercetări, a arestat-o pe escroacă. În anchetă nu s-a reușit stabilirea localității unde s-a născut. Ea susține că este născută la Cadiz sau Sevilla, lucru exclus, pentru că nu știe niciun cuvânt spaniol, dar vorbește la perfecție franceza, rusa, engleza, germana... Există indicii că numărul victimelor este mult mai mare. Ancheta continuă.

Sinuciderea de la Baia Marengo

La Baia Marengo un client pe nume Alexandru Stan Enica din strada Negustori nr. 14 s-a sinucis trăgându-și un glonț în cap. Iată împrejurările:

> După-amiază, ora 17.00, un negustor bine îmbrăcat, care a cerut o cabină de lux. „Vreau să fac o baie pe care să o țin minte." Intendentul i-a spus că nu are, dar va fi mulțumit cu ce îi oferă. După o oră s-a auzit o detunătură din cabina închiriată de ciudatul client. Scrisoarea de adio nu lămurea mare lucru. „Deși nu trebuie să spun de ce mă sinucid, totuși, declar că mă sinucid din motive de afaceri și familiare. Revolverul l-am cumpărat de la un militar din Râmnicu Sărat." Asta a fost tot. Cum sinucigașul dădea semne de viață, a fost chemată ambulanța. La sosirea ei medicul a constatat decesul.

Alt caz: „O sinucidere la Șosea. Nenorocitul Florian Alexandrescu, fost comisar comunal la București, și-a pus capăt zilelor din cauza neurasteniei. Sinucigașul și-a ras mustățile spre a nu fi recunoscut. Iar scrisoarea de adio a semnat-o cu alt nume. Parchetul a autorizat înmormântarea cadavrului".

Momentul, 24 mai 1945, „Un nou asasinat în Capitală. Sora ziaristului H. Streitman, ucisă de bandiți": „Victima locuia cu soțul și cei doi fii ai ei, toți avocați, într-un apartament modest pe strada Filaret nr. 85. Cu toată vârsta înaintată, Ida Schapira era încă suficient de viguroasă ca să conducă gospodăria. La prânz d-ra Luiza Schapira, fiica victimei, înapoindu-se de la Tribunalul 9 [...], a intrat în antreu. Un tablou îngrozitor i s-a înfățișat ochilor. Bătrâna ei mama zăcea fără viață. Fusese omorâtă prin sufocare, criminalul sau criminalii au ucis-o fără a întâmpina nicio rezistență. I-au introdus un căluș în gură și au strâns-o de gât. După săvârșirea omorului, tot apartamentul a fost răvășit. Bandiții au căutat bani și alte valori de preț. Pentru că suma găsită nu a fost îndestulătoare, au furat toate obiectele de îmbrăcăminte, a căror valoare se ridica la aproape 3 milioane de lei. [...] Pentru a înlesni mersul anchetei, copiii victimei au instituit un premiu de 100 000 lei care va fi acordat acelei persoane ce va putea da vreo lămurire asupra ucigașilor".

În strada Toma Ionescu nr. 12, în locuința doamnei Margareta general Florescu, Poliția a descoperit un tripou clandestin. În hol s-au găsit trei mese de joc de câte șase metri lungime, acoperite cu pluș verde, și o ruletă mecanică. Se juca ruletă și chemin de fer, într-o casetă s-au găsit 2,5 milioane de lei. Doamna general Florescu închiriase locuința unor tripoteuri, pe nume Gutman, Isac și Bandner. Sălile erau pline de oameni, care jucau cu pasiune, la care se mai adăugau și chibiții. Poliția i-a legitimat. Jurnalul le-a publicat numele, după cum era obiceiul.

Bursa neagră

În anii 1940, valutiștii operau în pasajul Macca-Villacrosse, aproape de Banca Națională. Alteori, traficanții puteau fi găsiți în Hanul cu Tei. După război, bursa neagră s-a întors la Athenée Palace pe considerentul prezenței clienților străini. Locul era deținut și condus de un bine-cunoscut afacerist în domeniul restaurantelor, Niculaie Grigorescu. Deținea localuri dintre cele mai selecte: Athenée Palace, cafeneaua cu același nume, restaurantul Mon Jardin. „Prețurile sunt astronomice, așa că localul e numai pentru afaceriști, agenți de bursă neagră, cartofori", notează *Scânteia* la 29 iulie 1946. „Aceste localuri frecventate de o clientelă dubioasă s-ar putea foarte bine să fie transformate în cantine, în restaurante populare pentru marele public, pentru acei care nu realizează bani de pe urma afacerilor necurate. Autoritățile au datoria de a interveni desființând aceste cuiburi parazitare unde oamenii suspecți pun la cale lovituri de milioane..."

Bursa neagră făcea legea în centrul Bucureștilor imediat după război, în perimetrul Lipscani, Strada Doamnei, Pasajul Macca-Villacrosse... Uneori, diferite expediții ale Poliției strangulau pentru câteva zile activitățile clandestinilor. După un timp, traficanții apăreau iar, în aceleași locuri, cu aceleași mărfuri – erau contrabandiști, valutiști, speculanți. Iată o operație polițienească amintită de presă: „La orele 12.00 echipaje de polițiști și jandarmi au înconjurat clădirea Camerei de Comerț barând, în același timp, toată Strada Bursei. Când polițiștii au dat semnalul arestării celor găsiți pe stradă, remizierii de bursă neagră, intrați în panică, au aruncat servietele care conțineau monezi și valută străină, pachete de dolari, lire, monezi de aur românești și străine. Traficanții de bursă au încercat să se refugieze în localul Camerei de Comerț, dar, din cauza îmbulzelii prea

mari, s-au spart geamurile ușilor de la intrare ale căror cioburi au rănit pe foarte mulți. Numai o parte au reușit să se refugieze înăuntru. Polițiștii au pătruns în localul Camerei de Comerț și au găsit numeroși indivizi cunoscuți ca traficanți de bursă neagră". Tuturor li s-a aplicat ștampila „găsit la bursă neagră" și li s-a pus în vedere că, dacă vor mai fi găsiți în zonă traficând valute, vor fi internați în colonii de muncă. Fără rezultat. Mai ales cocoșeii de aur se speculau în draci. Un pol se vindea cu 300 000 de lei. Se speculau și alte monede străine, bijuterii, lingouri de aur... Dacă îți țineai banii sub saltea, din cauza căderii leului, riscai să pierzi tot avutul peste noapte. Mulți își vindeau averile și cumpărau valută sau aur ca să poată pleca din țară. Cu Armata Roșie la București, era clar că burghezii, cei avuți în general aveau un singur viitor: pușcăriile și lagărele comuniste. Mai aveau varianta pactizării cu Gheorghiu-Dej, Ana Pauker și alte cozi de topor. Așa se explică de ce se înghesuia bucureșteanul la bursă neagră.

Cu ocazia raziei de care pomeneam sute de traficanți au fost reținuți și duși la Poliție. Au fost percheziționați, și asupra lor s-au descoperit dolari, monede de aur străine, aur nemarcat și mari sume de bani românești... După triere, care a durat două zile, nu mai puțin de 118 indivizi au fost reținuți. Cei fără acte de ședere în București au fost trimiși în provincie. Străinii au fost expulzați. Toate operația a fost executată la ordinele lui Teohari Georgescu, ministrul de interne comunist. Când a căzut de la putere în 1952, odată cu Pauker și Luca, ancheta a scos la iveală faptul că deținea la domiciliu dolari, lire, lingouri de aur, monede etc. Exact ce căutau agenții lui la bursa neagră...

Bucureșteanul e imaginativ, cumva trebuie să supraviețuiască... Și nu era un lucru foarte simplu în acei ani. Mai târziu a devenit și mai dificil, așa cum urmau să constate cei care au făcut prostia să nu părăsească țara la timp. Măcar să încerce să treacă Dunărea înot, sau prin granița de vest, pe jos, ca infanteristul.

Riscul să fii prins era mare, dar măcar aveai șansa să nu mori ca un câine la est de Cortina de Fier. Dacă rămâneai totuși acasă, în ciuda ocupației Armatei Roșii, trebuia să te descurci într-un fel. Intrai în zona gri, deveneai interlop, traficai ce se găsea. De fapt, ce nu se găsea. După valută și cocoșei, penicilina era marfa cea mai căutată. Infecțiile amenințate de septicemie, TBC-ul, rănile căpătate pe front se vindecau doar cu penicilină. Era un medicament nou, fabricat industrial în SUA în anii '40. Era o raritate, extrem de scump... Prețul care se putea obține pe fiolele miraculoase ațâța poftele traficanților. Era o adevărată afacere să cumperi și să vinzi penicilină. Profitul era de zece ori mai mare decât investiția. La un milion scoteai măcar 10–15 milioane de lei. Așa că acest comerț a înflorit peste noapte, la sfârșitul războiului. Poliția încerca să-i prindă pe traficanți, să le desfacă rețelele, să-i bage la pușcărie. Îi găbjeau pe unii, dar apăreau alții. Era marfa cea mai căutată pe piață. Capturile Poliției făceau titlurile gazetelor. Pentru polițiști chestiunea cea mai sensibilă era că adesea în spatele traficului se aflau persoane din *establishment*: comandanți de navă, generali, miniștri, avocați, directori de spitale, patroni de farmacii etc. Și nomenclaturiștii s-au implicat. Au profitat din plin de afacerea cu penicilina adusă din America. În vara lui 1945, un avocat din București, Armand Schwartz, s-a cuplat cu contrabandiști din portul Constanța. A adus marfă în Capitală pe căi ocolite, a căutat un client dispus să cumpere toată cantitatea – e vorba despre sute de fiole la un singur transport. Un client capabil să depună la o bancă suma astronomică cerută de avocat. Deznodământul afacerii a fost că la bancă au fost așteptați de agenții Poliției, care primiseră un denunț și veniseră la pont. Penicilina a fost confiscată. La termen, niciunul dintre cei doi nu a pățit nimic. Contrabandiștii erau înțeleși cu Poliția, care le înapoia marfa. Câțiva ani mai târziu, avocatul a emigrat

fără să fi făcut o zi de pușcărie. Pe scurt, marfa a fost împărțită între cei implicați.

La 13 mai 1945, *Fapta* a publicat un interviu cu maiorul Șeremet, academician rus, primul director după război al spitalului Elias, rechiziționat de Armata Roșie. Acesta spune câteva lucruri despre penicilină, leacul minune cu care se combăteau sifilisul, rănile soldaților și diverse infecții, Șeremet își laudă marfa, preamărește știința sovietică, firește cea mai avansată din lume. Era pură propagandă, afirmații contrare adevărului. Americanii și britanicii erau cei mai avansați în cercetările legate de penicilină. La fel și în producerea ei. Penuria de pe piață, nevoile enorme generau traficul de la bursa neagră. Principala sursă a contrabandiștilor erau transporturile pe calea ferată ale Armatei Roșii. Adesea trenurile erau devalizate de bande înarmate. Se căutau mai ales materialele livrate de americani în cadrul ajutorului de război pentru URSS. Erau două prețuri, penicilina yankee și cea rusească, mult mai ieftină și fără căutare. Penicilina săracului, a proletarilor și a soldaților. Altă sursă de penicilină era portul Constanța, adusă pe mare din Bosfor, mai ales... Avea efect puternic asupra infecțiilor, arsurilor, rănilor, TBC-ului, bolilor venerice și sifilisului. László Luca, membru al Biroului Politic, suferea încă din anii '20 de sifilis și a trecut pe tratament cu penicilină la Elias. A murit de sifilis terțiar în 1963, după zece ani de pușcărie făcută la comuniști, perioadă în care nu a fost tratat, la ordinul lui Gheorghiu-Dej. S-a întâmplat în închisoarea din Râmnicu Sărat. Altă victimă a „divinei boli" a fost Chivu Stoica, secundantul fidel al lui Gheorghiu-Dej. În 17 februarie 1977 s-a sinucis cu o armă de vânătoare în garajul vilei de pe strada Gogol. Sifilisul de care fusese tratat și pe vremea detenției la Aiud, Doftana, Caransebeș, lagărul de la Tg Jiu ajunsese în ultimul stadiu și scăpase de sub control. Numai două din multe exemple. La spitalul Elias nomenclaturiștii autohtoni puteau fi îngrijiți de bolile

căpătate în clandestinitate – prin case conspirative, puşcării, birturi insalubre şi bordeluri. Promiscuitatea are preţul ei. Cu un adagio des auzit în epocă: „Tu mi-ai spus că eşti virgină, / Astăzi fac penicilină!"

Bucureştiul – oraşul cel mai întins şi populat – era ţinta tuturor ispitelor. Mulţi debarcau din provincie pentru a căuta o slujbă aici. Alţii îngroşau rândurile vagabonzilor, şomerilor şi delincvenţilor. Aşa că Poliţia cerceta destul de des prin diverse locuri rău famate şi îi expedia de unde au venit pe cei găsiţi cu actele în neregulă. Hotelurile, gările, restaurantele erau locurile predilecte unde făcea cercetări. Te aflai – să zicem – la Continental, sau la Zissu, pe Calea Moşilor. Erai cu o damă şi o vrăjeai de zor. Brusc, se lipea de masa ta un agent de poliţie. Îţi cerea actele la control. Nu era prea plăcut, dar, dacă erai în regulă (cu domiciliu stabil în Bucureşti, un serviciu, adică o sursă de venit), incidentul se consuma fără repercusiuni. Dacă nu, atunci trebuia să îl însoţeşti pe agent la sediul Poliţiei, acolo să dai o declaraţie, să iei primul tren şi adio! Mulţi se întorceau şi reluau traiul în Bucureşti până la următorul incident.

BRICABRAC

• „Slujba Învierii se va săvârşi la 12 noaptea. În deplină înţelegere cu Comandamentul Militar Sovietic, autorităţile Capitalei lasă liberă circulaţia în Bucureşti pe tot timpul nopţii de sâmbătă spre duminică în noaptea Învierii. Sfânta Arhiepiscopie a hotărât ca slujba Învierii să se săvârşească la orele 24 (12 noaptea), conform tradiţiei, şi nu la orele 5 şi un sfert dimineaţa, cum se anunţase la toate bisericile din Capitală."

• Un mare film sovietic, prezentat la ARO. *Jurământul* porneşte de la un fapt istoric relativ recent, el poate fi denumit film istoric. E vorba de jurământul făcut de Stalin în 1924 în faţa

rămășițelor pământești ale lui Lenin, că moștenirea sa va fi păstrată cu sfințenie. Și a fost ținut nu numai de Stalin însuși, dar și de întregul popor sovietic.

• „Dr. Nagel, tratament rapid, 12 ore. Blenoragia. Tratament modern al sifilisului. Impotență, sexuale, ovare. Consultații: 7–12, 15–20. Calea Griviței 78, Piața Matache, Gara de Nord. Tratamente avantajoase."

• „Vând din cauza plecării din țară lucruri casnice – divan, studio, saltea lână, covor mare frumos, 2 fotolii, 1 măsuță, un bar și oglindă de cristal, Strada Năsturel Herescu 4."

• „Francesca di Roma. Cosmeticiană. Maestră. Gimnastică facială, supraveghere medicală, B-dul Brătianu, 25."

• „S-a deschis noul magazin de îmbrăcăminte pentru doamne, domni și copii. Str. C.A. Rosetti. Vis-à-vis de Cină."

• „D. Profesor Ion Zamfirescu va vorbi azi, 1 decembrie, orele 5 d.a., în sala mare a Ateneului Român despre «Omul de rând». Bilete la casierie."

• „Dr. M. Blumen. Hemoroizi, varice. Calea Griviței 35. Consult: 4–7. Telefon 4.35.35."

• „Teatrul Alhambra. Duminică, 18 nov., ora 10.30 dim. Dinu Șerbănescu prezintă *Cavalcada jazzului 1945*. În program, cele mai noi șlagăre americane. Cu Louise Fley, Toto Gruia, Gică Petrescu. Prezintă H. Nicolaide. Aranjamente Ștefan Cardoș. Bilete la cassa teatrului și agenția Scala."

• „Marile manifestații populare din Capitală pentru sărbătorirea Revoluției bolșevice din Octombrie 1917. Mitingurile, cuvântările, demonstrația de la Ambasada sovietică, șos. Kiseleff."

• „M.S. regele Mihai a fost decorat cu Ordinul Victoria de către Prezidiul Sovietului Suprem al URSS."

• „La cinema Tivoli, regele șansonetei, Maurice Chevalier, în marea realizare cinematografică *Capcana*."

• „Dr. Florica Dortheimer. Cosmetică medicală. Boli de piele, păr, venerice, epilații electrice, raze ultraviolete, str. Anton Pann 2 (colț cu Mircea Vodă). Consultații: 11–1, 3–5 după-amiază."

• „Azi se consumă mămăligă. Joi, 26 aprilie 1945, e valabil bonul 9, mălai de 0,300 kg (trei sute de grame)."

• „Trupele sovietice victorioase au pătruns în Berlin, armatele anglo-americane sfârtecă Reichul în bucăți. Dușmanul înfrânt și zăpăcit nu e în stare să încerce atacuri aeriene."

• „Azi, duminică, 8 octombrie a. c., se redeschide elegantul restaurant-bar Ambasador."

• „Rațiunea menținerii camuflajului nu mai există. Întrebăm deci când se ridică camuflajul?"

• „Temperatură record în Capitală. La București ieri s-au înregistrat 52,8 grade la soare și 40,2 grade Celsius la umbră. De la 15 august 1916, când au fost 42,9 grade, nu s-a mai înregistrat o asemenea temperatură."

• *Jurnalul de dimineață*, 16 iulie 1945. „Eclipsă totală de soare care s-a abătut asupra Capitalei. Destui s-au întrebat dacă această canicula neobișnuită nu e consecința bombardamentelor americane de la Hiroshima și Nagasaki". Energia atomică stârnește deja curiozitate și chiar pasiuni. *Jurnalul de dimineață* și *România liberă* consacră articole acestei chestiuni. Sugestionați de ele, posibil să fi venit și întrebarea despre cauzele canicului."

• „Azi, premieră, sala și grădina Capitol. Viviane Romance și Jean Marais în cea mai uriașă realizare a studiourilor europene: *Carmen*. Reprezentațiile încep de la ora 9.00 dimineața în continuare."

Capitolul 5

Malagamba

A fost unul dintre cele mai stranii fenomene. Un personaj normal, un om cumsecade, care își vedea de profesie, a fost luat drept altcineva. I s-a atribuit un rol de care era complet străin. Lumea l-a identificat cu aceste vedenii și confuzii. Așa s-a născut o legendă. Până și Siguranța l-a luat la ochi pe acest toboșar născut și crescut în Basarabia, la Chișinău, cu rădăcini armenești. Descinde la București în 1937. Mai bine ar fi ales Parisul – oraș mai înțelegător cu boema, contestația și experiențele insolite. În anii '40, Bucureștiul era un oraș tradiționalist, patriarhal aproape. O îngrămădeală de mahalale cu două bulevarde haussmaniene care făceau cruce în dreptul statuii lui Brătianu („patria recunoscătoare"). Sau – dacă poftiți – la ceas, unde își dădeau întâlnire îndrăgostiții.

Aparițiile scenice ale lui Malagamba făceau senzație. Era un percuționist de clasă, orchestrele se înghesuiau să îl angajeze. Vorba cuiva: „Succesul este ca banul. Îl ai sau nu îl ai!" Malagamba îl avea. Unde apărea, publicul se înghesuia să-l vadă, iar rețelele erau asigurate. Nu doar că era un personaj pitoresc, dar lumea îl admira pentru prestațiile sale. La sfârșitul anilor '30 a devenit repede o mare atracție. Îl găsim în componența celor mai redutabile orchestre. În sălile de concert, în marile restaurante, în sălile de dans. Inevitabil, apar admiratorii, fanii, așa-zișii

„malagambiști". *Porunca vremii*, jurnal legionar, îi numește astfel și dezlănțuie o campanie de denigrări și atacuri împotriva lor. Criticile erau fanteziste, fără legătură cu realitatea. Multe fabulații și propagandă. Ținta acestei înverșunări: Sergiu Malagamba. Modelul lui venea din „Occidentul putrefact", Malagamba cânta jazz, „muzica negrilor", nu!? Or, *Porunca vremii* voia să impună modelul nazist, *Hitlerjugend*.

Malagambiștii erau fani ai jazzului – un aspect. Al doilea aspect era ținuta. Ce atrăgea atenția asupra malagambistului? Întâi de toate, atitudinea de sfidare, prea relaxată pentru acei ani de război. Apoi ținuta – purtau pantofi cu tălpi ortopedice de o palmă, tăiate din cauciuc de automobil. Nu te numeai malagambist – hipster, cum ar veni azi – dacă nu te cocoțai pe asemenea încălțări. Sacourile erau croite în formă de triunghi, cu umeri lați și săltați, în culori țipătoare, încheiate la un singur nasture. Lungimea lor până spre pulpe, ca o haină trei sferturi. Pantalonii, înguști la glezne, scurți, să se vadă neapărat șoseta. Se purta cu o pălărie având o panglică lată de trei degete. Urma o eșarfă (sau un fular) galben, care nu putea să lipsească. Cravatele de mătase, prinse cu cureaua, colorate strident. Obligatorii, ca și batistuța deasupra inimii. Sacoul strâns pe talie, cu destule buzunare. Tiparul a fost repede preluat de tineri.

„Cine sunt malagambiștii", se întreba presa de o anumită factură. Răspuns: „Unii care se îmbracă fistichiu și sfidează regimul cartelelor, care își bat joc de celofibră și poartă haine de lână natur. Unii care nu țin seama că pingelele se dau pe cartelă și poartă câte trei rânduri de talpă la pantofi. Avem de a face cu elemente provocatoare care sfidează economia de război a țării" (*Rampa*, 14 februarie 1945). Inevitabil, au apărut – servituțile popularității – provocările de la extrema dreaptă, organizate de așa-ziși patrioți. „La unul din concertele sale, apariția toboșarului de obicei întâmpinat cu ropote de aplauze a fost întovărășită

de fluierăturile unor agenți provocatori, instigați de articolele din ziar și artistul nu a putut părăsi sala decât sub o puternică pază polițienească." Își amintește Mass, probabil Ioan Massof, în *Rampa*, în februarie 1945.

Popularitatea lui Malagamba a deranjat autoritățile. La Café de la Paix s-a format chiar un „grup anti-Malagamba". Într-o seară, câțiva membri l-au așteptat la ieșirea localului unde cânta și l-au atacat huliganic. Pe scurt, a fost creat un personaj controversat. De aici i s-au tras neplăcerile. Când Armata română, strunită de mareșalul Antonescu, trecea Prutul să ducă așa-zisul „războiul sfânt contra bolșevismului", atitudinile lui Malagamba puteau să pară sfidătoare. Era nevoie să se dea un exemplu pentru a potoli lucrurile. S-a ordonat o anchetă. Presa l-a luat la țintă, Malagamba era un subiect vandabil într-o vreme când cenzura îngusta la minimum gama temelor despre care se putea scrie. În februarie 1942, *Porunca vremii* dădea drumul canonadei, prin semnătura redactorului-șef, un anume Mihail Băișoiu, cu articolul „Generația lui Malagamba". Deci nu mai era vorba despre un toboșar, ci de o întreagă generație. Siguranța a devenit atentă la muzicant, mai ales că și alte gazete (*Capitala*, *Seara* etc.) l-au atacat, glosând pe marginea aparițiilor sale. Reacția lui Malagamba este una naivă. Se apăra, trimițând dezmințiri acestor redacții. Peste toate acestea, Gaby Michailescu, cronicar muzical și impresarul Mariei Tănase, publica broșura cu titlul provocator „Malagambiștii". Din acest moment, scandalul a fost de neoprit, cu consecințe greu de bănuit pentru toboșar. Malagamba a fost arestat în noaptea de 2/3 mai 1942 din apartamentul unde locuia cu chirie pe Strada Arcului.

Presa a publicat comunicatul Președinției Consiliului de Miniștri, titrat astfel în *Rampa*: „Sergiu Malagamba și adepții săi internați în lagăr". Citez:

> În împrejurările pe care le trăiește azi Neamul întreg, când ostașii noștri cad pe front, iar țara poartă cu mândrie și sobrietate haina suferinții și a lipsurilor, s-au găsit câțiva rătăciți și neserioși care să iasă pe străzi în costume și ținute de circ, încercând prin manifestări neserioase și exhibiții muzicale să tărască după ei și pe alții, expunându-i ridicolului. Pentru a pune capăt cu totul acestei acțiuni cu totul neserioase și a se da o lecție și capului grupului cu numele de Malagamba, cum și tuturor celor – foarte puțini – care nu știu să respecte măsura și decența ceasurilor de luptă pe care le trăim, domnul Mareșal Antonescu a ordonat ca numitul Sergiu Malagamba și toți cei din jurul său să fie internați în lagăr.

Era o neînțelegere de tipul acelora cu care istoria noastră are adesea de a face. Malagamba nu avea nimic legat de politică. Malagambismul nu era un curent ideologic, ci un subiect scornit de ziare de scandal pentru a-și mări tirajul. Găsim în acest exemplu și o meteahnă a tuturor dictatorilor. Ei nu-i suportă pe cei care ies din rânduri. Lucrurile aparte trebuie să dispară pentru a nu da un exemplu prost care să marcheze diferențele față de cei din jur, chiar și când este vorba despre detalii, cum ar fi ținuta vestimentară. Teama de contaminare este dominantă – indiferent că este vorba de Antonescu, Franco sau de Jaruzelski. Trimiterea în lagăr a unui toboșar nu a făcut decât să îl pună pe sobrul mareșal într-o postură ridicolă.

Problema Mareșalului nu a fost ținuta sau versatilitatea lui Malagamba pe scenă, ci „influența toxică și decadentă" asupra publicului. Cei interesați în acest scandal pretindeau că afecta propaganda de război printre tineri. Așa se explică de ce a fost ridicat de Poliție și expediat în lagărul Tg Jiu cu un tren celebru, cel de 20.05, rezervat pentru cei internați în lagăr. Pentru agenții de Siguranță care investigau cazul, a fost clar că Malagamba nu avea niciun fel de amestec în acțiuni subversive. S-a

încercat închiderea dosarului prin intervenții la colonelul Elefterescu, șeful de cabinet al lui Antonescu, și chiar la Mareșal, dar fără sorți de izbândă. Ordinul era semnat personal de Conducător, și – se știa bine! – „Mareșalul nu greșește niciodată!". Astfel s-a născut legenda lui Sergiu Malagamba, toboșarul ajuns în lagărul de la Târgu Jiu printre comuniști și legionari... E drept, pentru scurt timp, o lună. În toamna lui 1942 Malagamba putea fi ascultat din nou în localurile bucureștene (Melody Bar, Mon Jardin etc.) etalându-și arta, aureolat de nimbul că trecuse prin lagăr – ceea ce îi dădea și mai multă strălucire. Dintr-un toboșar devenise un personaj, un erou, o figură.

Găsesc în paginile de publicitate ale ziarului *România liberă* reclama unui film despre care nu știam nimic. Citez: „Malagambiștii filmului românesc de music-hall european în Allo, București! Premieră de Crăciun la cinema Tivoli, de la ora 9 dimineața, în Strada Academiei 20, Sala Libertatea, lângă Biserica Enei. O producție Balcan Film. În rolul principal, cântăreața/actrița chiliană Rosita Serrano". Își mai amintește cineva de ea? Era cunoscută mai ales pentru că în 1940 a lansat cântecul de mare succes „La Paloma". Serrano a făcut carieră în Germania în anii 1930–1940. În timpul războiului, pe când se afla într-un turneu în Suedia, a cântat într-un lagăr de refugiați evrei. Ca urmare, Berlinul a acuzat-o de spionaj. A preferat să nu se mai întoarcă în Germania lui Hitler. După încetarea războiului a încercat să se impună pe ecrane și pe scenă, fără mare succes. A murit în sărăcie la 85 de ani, la Santiago de Chile. În Allo, București!, pe lângă Rosita Serrano, mai evoluau orchestra Key Evans și cvintetul Asmunssen. Firește, clou-ul filmului era Sergiu Malagamba. Apărea alături de orchestra lui Jean Ionescu, cu Titi Botez și Mircea Șeptilici. Din câte știu, pelicula s-a pierdut. Ceva îmi spune că rolele sunt rătăcite într-o arhivă, sub un strat gros de praf, și că, odată și odată, filmul va fi găsit.

Imagini bucureștene

În perioada, imediat după război, la București apăreau 38 de ziare. Presa s-a refăcut repede după recâștigarea libertății, după 23 august 1944. A urmat o scurtă perioada de frenezie. Tonul perioadei interbelice s-a refăcut, la fel și stilul inconfundabil al lumii bucureștene. Nimeni nu bănuia că acele câteva săptămâni erau singurele de libertate pentru aproape o jumătate de secol.

Cotidianele tipăreau în trei ediții zilnic. Bucureșteanul era pasionat să le citească și să le comenteze. Ele furnizau subiectele de taclale și bârfe. Ziariștii erau adevărate vedete, influențau copios opinia. Străzile se umpleau la intervale regulate de glasurile copiilor care vindeau ziarele în cafenele, în gări, în magazine, pe bulevarde... Era o secvență tipică. Ce imagine transmitea acest București în comparație cu alte capitale? Cum se vedea la New York, Londra, Paris? Era o imagine furnizată de corespondenții străini acreditați aici. Reuters, Ass Press, Havas aveau birouri în Capitală, de unde furnizau pretutindeni știri și articole. De obicei, acești gazetari locuiau la Athenée Palace, când nu preferau, bineînțeles, să închirieze vreun apartament confortabil în oraș. Athenée Palace a rămas totuși placa turnantă a spionajului și informațiilor, așa cum a scris Rose de Waldeck în cartea ei din 1942, *Athenée Palace*.

Iată un citat din volumul *Moscova înhață România. O mărturie occidentală din anii 1944-1947*:

> Știrile din România aveau o particularitate. Puteau fi foarte scandaloase, dar, de obicei, aveau o notă comică. Evenimente care ar fi provocat critice aspre, ba chiar dezgust dacă s-ar fi petrecut în alte țări, păreau romanțioase când se produceau în România. Scandalurile semănau cu comediile muzicale, având ca personaje principale regi, generali, o regină plângăcioasă, un băiat încoronat și un hoț de inimi cu părul roșu cărora li se

> alăturau coruri de rebeli care huiduiau și ansambluri de fete aprige în costume naționale. Bune sau rele, știrile românești semănau întotdeauna cu un carnaval plin de culoare. Caracterul romanțios a început să dispară când comuniștii au preluat frâiele [puterii, *n.a.*].[1]

Observația era adevărată. Aspectul nu trebuie tratat superficial, e mai serios decât pare. Anume, se schimbă cu repeziciune caracterul profund al unei țări. Bucureștiul relaxat, prosper, plin de umor, deschis dispărea sub presiunea uriașă a tancurilor sovietice, a agenților Moscovei și a cozilor lor de topor. O țară ocupată de o armată străină pusă pe jaf și tâlhării, pe asuprire, reprezentând un regim totalitar, condus de Stalin, nu este totuna cu o țară liberă... Între dictatura bolșevică și regimul din România este o prăpastie. Două civilizații. Românii constatau această realitate sumbră destul de încet. Le-a luat patru ani să înțeleagă catastrofa istorică în care intrau și să se adapteze, fie și parțial. În funcție de generație, avere și educație, fiecare grup social și individ a improvizat propria soluție pentru a supraviețui. Azi este limpede ce s-a întâmplat. Lagăre, închisori, muncă forțată, distrugerea elitei și a clasei mijlocii, sărăcie, plutoane de execuție, dictatură, robie, cenzură. Atunci însă totul părea destul de improbabil. Ideea străzii era că Aliații occidentali nu îi vor lăsa pe ruși să-și facă mendrele în țara care în perioada interbelică fusese principalul lor sprijin. Proastă intuiție...

Bullets Over Bucharest

Presa e plină de știri despre crime și spargeri. Infracționalitatea în Capitală atinge cote fără precedent. Războiul, ocupația sovietică, haosul, inflația, penuria au generat un climat cu totul

[1] R. Bishop și E.S. Crayfield, *op. cit.*, p 287.

precar. Instituțiile, legile și-au pierdut autoritatea. Bucureștiul e un balamuc. Viața și bunurile nimănui nu mai sunt garantate de nimic. La 22 decembrie 1945, presa anunța cea mai mare razie din București. Aparent, era vorba despre protecția locuitorilor, de fapt, era un mijloc verificat de a produce panică și teamă. Se transmitea sentimentul de nesiguranță, că nu contezi, că poți fi anihilat oricând. Pretextul unei asemenea intervenții în forță era activitatea gangsterilor autohtoni. Este inventat personajul Eugen Alimănescu – comisar de Poliție – care trăgea fără somație, înfricoșa bandiții, dar, mai ales, oamenii obișnuiți. Locuitorii văd doar că violența se extinde în toate cartierele. Alimănescu obișnuia să lase cadavrele să putrezească pe trotuare. Presa făcea o reclamă teribilă metodelor lui expeditive.

Universul, 15 iulie 1945, „Faimosul ucigaș Tudose a fost prins". Individul care teroriza cartierele Crângași, Chitila, Bucureștii Noi, săvârșind zeci de spargeri, a fost arestat:

> Constantin Tudose, bine-cunoscutul campion de ciclism și legionar notoriu, urmărit de Poliția de Siguranță pentru activități din trecutul regim, de profesie șofer-mecanic, ducea o dublă existență. Sub masca sportsman-ului se ascundea un feroce criminal și un spărgător de clasă. Pentru abilitatea lui a fost poreclit „omul-fantomă". Când polițiștii erau siguri că nu le mai scapă, găseau locul părăsit și o carte de vizită cu numele „Tudose". După tentativa de crimă comisă asupra polițistului Bonomi, comisarul Alimănescu a fost însărcinat cu urmărirea și arestarea lui Tudose. Joi, 12 crt., a fost informat că Tudose este angajat șofer cu camionul la o firmă și face curse pe ruta București-Brașov-Tg. Mureș și că a doua zi pleacă în cursă. La 3 dimineața, neobosiții agenți Gh. C., S. St. și B. I., conduși de șeful lor, Eugen Alimănescu, s-au postat la capătul șoselei Jianu [azi, Bulevardul Aviatorilor, *n.a.*]. La ora 4.00, camionul a apărut în mare viteză, îndreptându-se spre Brașov. Șoferul a

recunoscut polițiștii care îl așteptau pe marginea șoselei și a început să tragă în direcția lor. Nici unul dintre gloanțe nu și-a atins ținta. A început o urmărire ca în filme. La un moment dat, Tudose s-a răsturnat cu camionul și a fugit în pădurea Băneasa, unde s-a pierdut. Cercetarea camionului a furnizat indicii prețioase, inclusiv cel al ascunzătorii fugarului într-o casă izolată în câmp, lângă Triaj. Ajunși acolo, după ce au înconjurat locul, au intrat. Surprins în somn, Tudose nu a mai avut timp să reacționeze. Când a încercat să scoată arma, comisarul Alimănescu i-a pus iute cătușele. La interogatoriu, Tudose a recunoscut crima din Casa Adventiștilor din strada Eduard Grant, din noaptea de 10/11 martie, jaful de la băcănia „La Grecoaică" din șoseaua Ciurel, de la domiciliul industriașului Gogu Vasilescu din șos. Giulești etc.

Universul, 13 septembrie 1945, „Crâncena luptă între polițiști și răufăcători": „D. comisar-șef Eugen Alimănescu din Prefectura Poliției Capitalei urmărea de câteva săptămâni doi periculoși tâlhari: Malovici Alexandru și Voiculescu Gheorghe, zis Vasilescu. Luni după ora 2 d.a., primind informația că cei doi răufăcători se află în Piața Națiunii lângă intrarea planșeului ce acoperă Dâmbovița până la podul Senatului, d. comisar-șef Alimănescu, însoțit de comisarul C. N., detectivii Gh. Ch., I P., P. S., G. S., au pornit la locul indicat, unde i-au recunoscut pe Malovici Alexandru și alt infractor, Georgescu Alexandru. Au început să tragă asupra lor focuri de revolver, în timp ce Voiculescu s-a refugiat în tunelul de sub planșeul Dâmboviței. Polițiștii au făcut și ei uz de arme. Malovici și Georgescu au fost răniți grav. Cei doi au fost transportați la Spitalul Brâncovenesc. Pentru că sub tunel se mai aflau opt bandiți, comisarul-șef Alimănescu a cerut întăriri. A venit în ajutor o echipă româno-sovietică. Voiculescu a fost arestat... Ceilalți au reușit să scape fugind. Au fost arestați toți la 3 noaptea pe Câmpul Chitilei".

Hanul cu Tei. De amintirea lui se leagă – pe lângă o mare tradiție negustorească – și o perioadă de intensă criminalitate, declanșată odată cu ocuparea Bucureștiului de *Krasnaia Armia*. Lumea interlopă a luat în posesie Capitala. A fost epoca în care prostituția, bursa neagră, contrabanda au făcut legea. Hanul cu Tei se găsea în mijlocul acestui labirint infracțional. Aici se întâlneau gangsterii, traficanții, spărgătorii, proxeneții cu polițiștii – care nu se găseau neapărat de partea legii, așa cum veți vedea. Aici puteai cumpăra cocoșei, franci elvețieni, aur. Sau aflai pontul unei viitoare spargeri, petreceai o noapte plăcută în compania unor prostituate. Locul era plin de bordeluri, hoteluri și cârciumi rău famate. Uneori, dimineața se găsea pe trotuar un cadavru ciuruit de gloanțe. Este vremea celebrului comisar Eugen Alimănescu și jafurilor soldaților sovietici ieșiți din cazărmi noaptea după pradă.

Ministrul de interne comunist, Teohari Georgescu, a adus gangsterii în Poliție și le-a dat grade de comisari. A fost nevoie de legendarul comisar Eugen Alimănescu să scape prăvăliile din Hanul cu Tei – unde-ți puteai cumpăra și un tanc – de jafuri, crime și violuri. Doftanist, Teohari Georgescu a fost numit ministru de interne la 6 martie 1945, într-o perioadă în care golirea pușcăriilor scosese în stradă tot ce avea Bucureștiul mai „select" și mai periculos în materie de tâlhari, escroci, falsificatori, gangsteri și violatori. Teohari Georgescu trecuse și el, la rândul lui, prin mai multe pușcării, Jilava, Văcărești și Caransebeș, unde-și făcuse prieteni în mediul infracțional. După război, Capitala devenise un amestec periculos de politică și banditism. Teohari Georgescu și-a creat și la minister un anturaj de delincvenți. Era un ministru corupt, în timpul căruia distanța dintre lumea politică și cea interlopă a dispărut. Interesat personal să achiziționeze devize, cocoșei de aur, bijuterii, lucrări de artă, era preocupat să strângă. Trăia pe picior mare, prieteni buni îi erau celebrii

spărgători Constantin Cairo sau Florică Voinescu. Interlopii lui Teohari Georgescu nu aveau frică de nimic, fie că erau infractori autohtoni, fie soldații sovietici. În anii 1940 stăpânul Bucureștilor a fost kalașnikovul. Vedeai cadavre pe străzi, bandiți uciși sau trecători nevinovați căzuți sub rafalele pistoalelor automate. Când a fost numit ministru de interne, prima sa grijă a fost să-i cheme la el pe bandiții Cairo și Voinescu. Făcuseră pușcărie cu Teohari Georgescu. Când i-a chemat, au venit spășiți la el, crezând că urmează să-i aresteze. Când colo, el le-a spus: „Uite, nu v-am uitat, vreau să vă fac polițiști. Să-mi aduceți toți hoții la picioare!" Cei doi gangsteri nu numai că i-au mulțumit cu plecăciuni, dar au făcut imediat cereri să intre în PCR, aprobate imediat de Teohari Georgescu. Cei doi s-au văzut liberi și numiți comisari, lupi paznici la oi.

În perioada 1944–1948, Hanul cu Tei, Curtea-Veche, străzile Lipscani, Gabroveni, Șelari, Smârdan, Ulița Ișlicarilor au fost aproape în fiecare noapte ținta unor atacuri, jafuri, extorcări, crime. Cauza: puternicul centru comercial de aici oferea o pradă bogată. Era centrul afacerilor la bursa neagră, puteai să cumperi orice, de la ciorapi de mătase, uniforme militare, parfumuri, penicilină până la un tanc. Totul era de vânzare. Era, de altfel, și o zonă a prostituției. În anii '40, Hanul cu Tei era din nou, după mai mulți ani, un centru prosper de negustorie. Poliția nu mai făcea față, dar, când inspectorul de poliție judiciară Eugen Alimănescu a fost numit comisar-șef, lucrurile au început să se schimbe. Alimănescu nu stătea să se încurce cu bandiții în procese prelungite, riscând să vadă achitați, eliberați sau condamnați la pedepse ușoare infractorii pe care îi arestase. Așa că trăgea în plin. Adesea fără somație. Și-a alcătuit o brigadă de incoruptibili, numită „Fulger", și acționa după metode proprii. În loc să aresteze criminalii și să-i ducă în arest și apoi la tribunal, prefera să-i împuște. Experiența arătase că, odată arestați, scăpau prin

corupție. Un caz: în urma unei ambuscade organizate de el, cei doi gangsteri-comisari, Cairo și Voinescu, despre care aflase că pun la cale o spargere, nu au mai avut de ales și s-au împușcat reciproc ca să nu cadă vii în mâinile Poliției, așa cum juraseră.

Bucureștiul acelor vremuri seamănă cu Chicago din anii '30. Din cauza Armatei Roșii, care ocupase orașul, violența s-a răspândit endemic. Soldații sovietici opreau oamenii la colț de stradă, le luau ceasurile, paltoanele, poșetele, îi descălțau de pantofi. Fenomenul a generat un climat fără precedent. Bucureștiul se întâlnea cu penuria și violența. Nu se mai găsea nimic. Armata Roșie a devalizat depozitele și a dus cam tot ce a găsit în Uniunea Sovietică. În aceste condiții, contrabanda, jafurile și tâlhăriile capătă o mare amploare. Magazinele de bijuterii erau atacate de bande, în timp ce poliția nu mai putea face față nici violenței și nici jafurilor. Tocmai în această perioadă Eugen Alimănescu, membru al PCR, a fost angajat în Poliție, adus de Teohari Georgescu, făcut comisar peste noapte cu misiunea de a face curățenie în Capitală. În acel climat de violență, Alimănescu a aplicat metodele Miliției sovietice în combaterea criminalității – întâi trage și abia apoi vezi ce și cum. Cu brigada lui, „Fulgerul", a hăituit infractorii câțiva ani. Presa comunistă îi făcea campanie, faptele lui erau popularizate intens de ziare. A avut succes, a capturat mai multe bande. Finalul lui a fost însă neașteptat. A fost dat afară din Poliție pentru corupție în 1947, a fost judecat și condamnat la ani de pușcărie. A fost acuzat că era înțeles cu unii gangsteri și se amestecase în diverse afaceri și lovituri. Eliberat după doi ani, i s-a încredințat un chioșc de tutun și ziare lângă Catedrala Sf. Iosif. Aici a organizat o rețea infracțională. Într-o noapte a fost arestat și suit în tren. Aproape de Sinaia a fost aruncat din tren. S-a comentat că a fost mâna Securității sau chiar a KGB-ului. Au circulat câteva versiuni, iar sfârșitul lui nu este lămurit nici până azi.

Eugen Alimănescu a rămas după decenii o legendă urbană bucureșteană. Și azi se vorbește despre isprăvile lui și ale brigăzii „Fulgerul" și despre gangsterii pe care i-a capturat sau i-a ucis. Firește, multe fapte sunt inventate și imposibil de verificat. Unii spun că nu a murit în trenul de Sinaia, că ar fi fost o înscenare ca să-l facă dispărut din calea rușilor care voiau să-l ducă în Siberia, chiar să îl omoare. Alții susțin că ar fi trăit până în anii '70, locuind într-un bloc pe bulevardul Magheru...

Universul, 11 octombrie 1945, „O dramatică luptă între polițiști și tâlhari pe Calea Moșilor. Un polițist din Brigada volantă «Fulgerul» a căzut răpus de gloanțele bandiților":

> Comisarul Gheorghe Șincai a fost un dârz luptător pentru dreptate, a știut să fie un brav polițist, trimis mereu în cele mai periculoase misiuni. [...] Era trecut de miezul nopții, comisarul-șef Eugen Alimănescu, însoțit de comisarii Gh. Șincai, Gh. Militaru, Nicolae Maxim și Alimănescu II [fratele lui Eugen Alimănescu, *n.a.*], un mănunchi din cei mai neînfricați polițiști, în două mașini goneau spre șoseaua Colentina, unde aveau informații că se ascunde o bandă de gangsteri care zilele trecute a atacat și jefuit pasagerii unui tramvai pe Calea Moșilor. [...] În liniștea nopții se aude un strigăt de ajutor, de la una din ferestrele blocului de la nr. 234, în față se află o mașină de piață, păzită de trei indivizi. Când au observat că sunt filați de Poliție, au deschis focul cu pistoale automate. [...] Sutele de gloanțe ce se trăgeau dintr-o parte și din cealaltă fluierau sinistru în bezna nopții. Calea Moșilor devenise un adevărat poligon de tragere... Atrași de zgomot, au coborât din acel bloc și alți gangsteri înarmați spre a veni în ajutorul celor din mașină. Din rândul bandiților – care erau superiori numericește – au căzut doi... Apoi un al treilea bandit... Lupta continuă cu furie de ambele părți. [...] Bandiții se vede însă că erau învechiți în tâlhărie și căliți în astfel de lupte, pentru că trăgeau făcând mare risipă de gloanțe. Trecuse o oră de când cei cinci polițiști continuau să

lupte. [...]. La un moment dat, pistolul comisarului Gh. Șincai amuțește. A fost lovit de 11 gloanțe în gât, frunte și în gură, de o rafală. Comisarul Alimănescu – cel mai cutezător polițist – a fost și el rănit la mâna dreaptă, iar mantaua i-a fost sfâșiată de cinci gloanțe în cinci locuri... După încă o oră, focurile s-au mai rărit. Bandiții dându-și seama că vor fi doborâți sau capturați, s-au târât la mașină la adăpostul rafalelor de pistol automat, au dispărut în întuneric, deși mașina avea cauciucurile sfârtecate. [...] Poliția Capitalei, mai ales comisarul Alimănescu, pierde prin moartea comisarului Gh. Șincai pe unul dintre cei mai îndrăzneți polițiști din faimoasa echipa volantă „Fulgerul" și cel mai prețios ajutor în toate acțiunile îndrăznețe pe care le-au dus împreună. Corpul neînsuflețit al comisarului Șincai se află depus la Biserica Sf. Gheorghe, iar înmormântarea lui se face azi, la ora 3 d.a.

Universul, 17 octombrie 1945:

De la o vreme, bandiții jefuiesc Capitala de la un cap la altul. Au devenit de o îndrăzneală uluitoare, nu atât prin felul cum făptuiesc tâlhăriile, ci mai ales prin cutezanța cu care înfruntă lupta cu polițiștii. Le-a intrat în cap pesemne „domnilor bandiți" că o parte dintre polițiști fiind înlocuiți cu elemente noi, socotiți de ei fără experiență „copoiască", își pot îngădui să jongleze cum vor ei cu aceștia. Socotelile lor au fost însă pe de-a-ntregul greșite, și astea dovedesc nu numai arestările zilnice ce se fac, ci mai cu seamă luptele îndrăznețe pe care polițiștii noștri le dau în plină stradă cu acești ticăloși care nu numai că jefuiesc avutul cetățenilor, dar împrăștie și moartea pe unde trec. [...] Acum două seri, șeful Poliției, Eugen Alimănescu, secondat de mai mulți comisari, escortau pe faimoșii spărgători Ion Gheorghe și Nicolae Covalciuc. Ajunși pe strada Foișor unde urmau să facă reconstituirea unei spargeri săvârșită de cei doi tâlhari, polițiștii au fost ajunși din urmă de o mașină din care a început să se tragă un potop de gloanțe asupra lor. [...] Bandiții din mașină s-au dat jos și, cu arme automate, au început lupta

cu polițiștii în plină stradă. Covalciuc și Gheorghe s-au furișat în tabăra celorlalți bandiți, care le-au dat și lor câte o armă. [...] Covalciuc a fost ciuruit de gloanțe. Aceeași soartă a avut și Gheorghe, care a murit mai târziu la Poliție. Văzându-și tovarășii uciși, cei șapte bandiți veniți să îi scape au întețit focul asupra polițiștilor... Populația cartierului a trăit clipe de groază... Gloanțele fluierau peste tot, înfigându-se în pereții caselor, făcând zob ferestrele... În toiul luptei alți bandiți au fost răniți. Iată deci cum știu să se bată polițiștii noștri chiar atunci când sunt „proaspeți" în meserie... (MG)

Universul, 19 octombrie 1945. „Arestarea faimosului spărgător de case de bani Iancu Broitman":

Brigada „Fulger" sub conducerea d-lui șef de Poliție, Eugen Alimănescu, a fost înzestrată cu arme automate și în fiecare noapte se află pe teren... În ultima noapte a dat de urma unui spărgător faimos, Iancu Broitman. După cum se știe, ultima dată când a fost arestat, Iancu Broitman – șeful tuturor spărgătorilor din țară – a evadat de la Curtea Marțială. Lui Broitman nu îi rezistă nici o cassă de fier. [...] El dădea directive spărgătorilor, care îl ascultau orbește. Lui i se aducea la cunoștință de oamenii lui locurile unde se află casse de bani „bine garnisite" și reușita spargerii era garantată. Vestiții tâlhari Oscar Zusman și Itic Moisei erau oamenii săi de încredere [...]. Ieri-noapte echipa lui Eugen Alimănescu l-au pândit pe Aleea Alexandru, având informații că va da o spargere. După o jumătate de oră de așteptare, a fost văzut ieșind dintr-o casă. Polițiștii s-au apropiat, l-au înconjurat și Broitman nu a mai avut timp să facă uz de arma pe care o avea asupra lui. A fost dus la Prefectura Poliției, unde este anchetat. Brigada urmărește pe cei doi complici și se crede că vor fi arestați în curând.

Fapta, 4 noiembrie 1945, „Arestarea a trei temuți bandiți. O luptă cu peripeții":

Hoții care operează în Capitală cad unul după altul în mâinile neobositilor noștri polițiști. Cel mai neprecupețit concurs e dat de dl ministru Teohari Georgescu, ministrul afacerilor interne, care a dotat polițiștii cu cele mai moderne arme automate și a întărit paza. Zilnic, cei care erau obligați a călători cu mașinile pe șoselele din jurul Capitalei erau jefuiți în plină zi. Bandiții, după ce jefuiau șoferii și pasagerii, îi lăsau în cele mai sumare ținute și dispăreau cu mașinile. O săptămână polițiștii Brigăzii „Fulger" au colindat cartierele Capitalei, comunele suburbane și limitrofe. Ieri la orele 19.00 s-a semnalat că cei căutați se află pe Calea Griviței lângă cinematograful Marconi. Trei mașini ale Poliției și o patrulă de jandarmi au pornit spre adresă. [...] Retrași în ganguri și prin curți, răufăcătorii au deschis foc viu asupra polițiștilor. Publicul aflat în apropiere a fugit îngrozit. [...] Doi dintre bandiți și detectivul Titus Ionescu au fost răniți. La un moment dat, bandiții au terminat muniția și au abandonat lupta încercând să dispară. A fost o urmărire ca-n filme care a durat două ore. [...] Trei bandiți, anume temutul Constantin Palade, șeful bandei, și aghiotanții săi, Lazăr Constantin și Granit Costică, zis Capră, au fost prinși. Cei trei bandiți au recunoscut la Prefectură seria de jafuri săvârșite în Capitală și împrejurimi. Dl comisar-șef Alimănescu pune în vedere tuturor acelora care au fost atacați și jefuiți să se prezinte la Poliție pentru a recunoaște pe bandiți, mașinile (15 la număr) și obiectele furate.

Fapta, 2 noiembrie 1945, „Arestarea asasinilor". Este vorba despre capturarea unei bande cu multe crime la activ. O patrulă de jandarmi a arestat la Băneasa patru bandiți înarmați cu pistoale automate. Duși sub escortă la Rahova, anchetați, la domiciliul unuia dintre ei s-au descoperit obiectele furate într-un atac comis în cartier cu câteva zile înainte. În noaptea de 3 august, membrii bandei l-au jefuit pe cunoscutul pictor Ioan Popovici, inspector-general la artelor, pe Bulevardul Regina Elisabeta. Fiind surprinși în timpul loviturii, au tras asupra pictorului și

l-au ucis. O săptămână mai târziu, au dat o lovitură în comuna Voluntari, unde au furat o mare sumă de bani și toate obiectele din casă. La 30 august a fost ultima lor lovitură. În timpul reconstituirii, doi dintre ei au încercat să evadeze fugind peste câmp. Au fost somați să se oprească, dar nu s-au oprit la somație. S-a tras asupra lor și au fost uciși.

Universul, 11 noiembrie 1945. „Lupte aprige între polițiști și tâlhari":

> Șeful de poliție Eugen Alimănescu s-a dus vineri la amiază în cartierul Pantelimon, unde fusese informat că se ascunde o bandă de răufăcători. Când au oprit la adresa cârciumii unde se găseau bandiții, polițiștii au fost înconjurați de indivizi cu revolverele gata să tragă și somați să se predea. Polițiștii, de asemenea, au scos pistoalele și le-au îndreptat spre bandiți. Nimeni nu a tras. Unul dintre răufăcători l-a lovit peste față cu pistolul pe comisarul-șef Eugen Alimănescu. Acesta a fost rănit serios, pierzând un dinte. Între timp, locuitorii din cartier au anunțat telefonic Prefectura. După o scurtă vreme, au apărut peste 100 de polițiști. Bandiții au rupt-o la fugă. Trei tâlhari și un complice au fost arestați și duși în cătușe la Prefectură pentru cercetări.

Universul, 24 decembrie 1945, „Doi bandiți morți în luptă cu Poliția":

> Cartierul Parcului regina Maria – gropile lui Ouatu – era terorizat de mai multă vreme de o bandă de tâlhari. Șeful de poliție Eugen Alimănescu cu echipa „Fulgerul" [...] au plecat astă-noapte în cartierul Regina Maria, unde au controlat toate locurile rău famate. Pe la ora 12 noaptea, polițiștii au auzit țipete în parc, au surprins trei indivizi înarmați care jefuiau un trecător și pe soția lui. Au fost imediat înconjurați și somați să se predea. Bandiții au răspuns cu focuri de armă. Lupta a durat trei ore. Unul dintre polițiști a fost rănit la mână. Rezultatul luptei: doi bandiți uciși. Al treilea, rănit, a dispărut. Tâlharii morți sunt

Panait Vasile, zis Imbrosu, autor a zeci furturi și crime. Și Costache Mihail, zis Durlă, cunoscut infractor...

Universul, 21 noiembrie 1945, „Formidabilă bătălie între bandiți și Poliție":

După două ore de răpăială a mitralierelor, șeful bandei, Mihai Băiatu, a fost ucis. Deși permanent amenințat, comisarul Eugen Alimănescu nu a renunțat nicio clipă la lupta de stârpire a răufăcătorilor. Datorită curajului celor ce compun echipa „Fulger", cei care au îndrăznit să înfrunte polițiștii au plătit scump. Echipa comisarului Eugen Alimănescu a efectuat o razie în cartierul Gării de Est. În momentul când s-au apropiat de linia ferată, polițiștii au observat cum se aruncau mărfurile din vagoane. În clipă când au ajuns la câțiva metri de vagoanele devalizate, polițiștii au tras o salvă în aer somând răufăcătorii să se predea. Bandiții – camuflați după vagoane – au deschis focul asupra polițiștilor. Înarmați cu pistoale automate, au tras rafală după rafală. După o luptă care a durat aproape două ore, focurile de armă au încetat. [...] Sub un vagon a fost găsit ciuruit de gloanțe, ținând strâns în mână o armă automată, șeful bandei, cunoscutul spărgător Mihai Băiatu. La capătul șirului de vagoane a fost găsit al doilea bandit, periculosul infractor Jean Cojocaru. Ambii au bogate caziere. Ceilalți membri ai bandei au reușit să dispară. Sutele de gloanțe trase în timpul luptei au alarmat întreg cartierul, fapt care a adus la locul luptei mii de cetățeni. După încetarea luptei, aceștia au făcut o călduroasă manifestație polițiștilor, care cu riscul vieții lor duc lupta pentru stârpirea bandiților.

Universul, 26 octombrie 1946:

Cum e firesc, prădăciunile se făptuiesc noaptea și tot noaptea Poliția trebuia să îi înfrunte pe gangsteri. Fără astâmpăr, șeful Poliției, Eugen Alimănescu cu echipa lui „Fulgerul" au plecat spre comuna Marele Voevod Mihai unde avea informații că se

ascunde o bandă de tâlhari. [...] Bandiții și-au dat seama că au fost surprinși de polițiști și au deschis foc asupra lor. [...] Din două gloanțe Alimănescu l-a culcat la pământ pe șeful bandei, Nicolae Sticlaru [...] Văzându-și șeful doborât, restul bandei, sub protecția gloanțelor trase din belșug, a reușit să se strecoare protejată de întuneric și să dispară... Tocmai când se credeau scăpați din ghiarele „câinelui", cum îl numesc bandiții pe comisarul Alimănescu, s-a încins o nouă luptă înverșunată pe șoseaua Giulești. După o jumate de oră, alt bandit e lovit în plin, se clatină, cade în genunchi, dar continuă să tragă. Un alt glonț îl scoate din această poziție și din viață. Restul bandei se predă la somația lui Alimănescu. Bandiții știu bine că nu au scăpare din ghiarele câinelui.

Iepurași și epurați

Epurările sunt cerute insistent de partidele de la putere dintr-un motiv simplu. Trebuie dați afară mii de titulari ai posturilor din administrație pentru a se face loc clientelei proprii. Împrejurare în care denunțurile înfloresc. Dacă nu se trece la epurări, tensiunile și contestațiile se acumulează înăuntrul partidelor. Principiul este simplu: scoală-te tu, să mă așez eu!

Măsurile de așa-zisă epurare a aparatului de stat pun în fierbere întreaga pătură a funcționarilor publici. Nimeni nu mai este sigur pe locul său. Este suficient cel mai mic denunț pentru a fi epurat. Până și nenorocita de Societate a Scriitorilor Români, mai mult o societate de asistență pentru scriitorii fără talent, este în plină agitație în dorința de a se epura. Dar, în loc să gonească din sânul ei pe scriitorii care nu au făcut altceva în tot cursul carierii lor decât să cerșească ajutoare de la oamenii zilei, dedicându-le tot felul de scrieri, maculatură, dovedind astfel că nu

este o societate de cugetători liberi, ci de scribi salariați ai regimului de dictatură roșie.[1]

România liberă publică un serial de denunțuri și înfierări sub titlul „Figuri de trădători":

Ion Marin Sadoveanu „s-a îndopat cu hapuri naziste necesare pentru propagandă nazistă. [...] Într-un timp avea monoclu și era foarte gras. [...] Trecea drept o figură de prestanță culturală. Cu o morgă de cavaler al Renașterii, cu deosebire că făcea operă de asasinare națională și intelectuală. A fost vicepreședinte al Asociației de cultură româno-germane. Era agentul nazist în frac... alături de agenții gestapoviști trimiși în România. Subtilul intelectual pronazist era un neobosit propagandist al teatrului fascist și apologist al lui Hitler".

Pentru **Nichifor Crainic**, „fascismul antidemocratic era o religie a sacrificiului și a muncii creatoare, iar Mussolini era proclamat «salvatorul Italiei». Marea lui dragoste Nichifor Crainic o rezervă lui Hitler și mișcării sale, dată dinainte ca Marele Führer să ajungă la putere. [...] «Pentru noi, creștinii, fără deosebire de confesiune, el [Hitler] este noul atlet al lui Hristos împotriva barbariei ateiste.» Îl proclamă pe Zelea Codreanu în 1940 «cel mai mare erou și martir al neamului nostru» [...]. Nichifor Crainic a trădat poporul român și fără îndoială a primit bani pentru asta."

George Georgescu: „Arta [dirijatului, *n.a.*] pentru el nu a fost o vocație, ci un instrument de propagandă hitleristă. Pentru această propagandă, care patru ani de-a rândul i s-a consacrat, Georgescu a fost recompensat de nemți cu Vulturul german înmânat de însuși Killinger în cadrul unei serbări cu lungi discursuri la Legația germană din București. [...] A lucrat intens pentru ei [pentru nemți, *n.a.*]. A dirijat la Filarmonică exclusiv muzică germană, a adus la noi numai muzicieni germani bine

[1] C. Rădulescu-Motru, *op. cit.*, vol. 2, 1944, p. 345.

văzuți de regimul hitlerist, a făcut turnee în Germania. A dirijat patru ani pentru un public de îmbogățiți de război și de oameni ghiftuiți din jaful Transnistriei și Odessei... [...] Vulgarul agent nazist George Georgescu a avut îndrăzneala să anunțe o serie de concerte ale Filarmonicii sub direcția sa. Să se știe însă că nu invocarea Artei îl va face să fie iertat și că publicul îl va primi dacă va avea necuviința să apară, așa cum se cuvine, cu ouă clocite și cu strigătele «La pușcărie!»".

Stelian Popescu „nu este o figură de trădător oarecare, ci trădarea însăși. A modelat sufletul unei întregi generații îndeplinind o operă de corupție morală și de ticăloșie generală... Nu a fost ticăloșie săvârșită în țara românească în anii ce au urmat războiului trecut, care să nu fi fost provocată, încurajată, aprobată de Stelian Popescu. [...] Reacțiunea nu a cunoscut în România un sprijin mai puternic decât cel ce îl oferea – nu dezinteresat, desigur – dictatorul din Brezoianu [sediul ziarului Universul, *n.a.*]... Propaganda *Universului* a contribuit să dezlănțuie pornirile cele mai josnice, a îndemnat la săvârșirea crimelor și ticăloșiile care întunecă istoria anilor din urmă. Comisarii și agenții Siguranței care schingiuiau și ucideau pe muncitori și intelectuali erau toți cititori fideli ai *Universului*, legionari ucigași. [...] Când se vor judeca procesele criminalilor români de război în fiecare din ele, pe banca infamiei, alături de vinovații materiali ai nelegiuirilor [...], va apărea același autor moral: Stelian Popescu. Nu va apărea însă în carne și oase. Marele trădător a fugit din țară cu câteva săptămâni înainte de prăbușirea lui Antonescu".

Alexandrina Cantacuzino: „Păcat. A murit prea devreme. 24 de ore prea devreme. Zeci de ani de consecventă nemțofilie, de la diverse tribune... a stropit ură și minciună. O găsim la loc de cinste alături de Elena Codreanu, Maria Antonescu, la conducerea faimoasei întreprinderi de jaf «Ajutorul legionar». [...] Războiul antinațional și-a găsit în Alexandrina Cantacuzino un

sprijin prețios, căci femeia română trebuia să convingă să-și trimită feciorii și soții la moarte pentru Hitler".

Mihail Manoilescu: „Ah, canalie! Vagabond politic, devine în 1936 teoreticianul partidului unic, după modelul fascist și hitlerist... Manoilescu nu a reușit în ambițiile lui extreme să devină dictatorul economic al României, nici conducătorul ei politic suprem. A reușit însă să contribuie hotărâtor la nenorocirile noastre, să piardă Transilvania de Nord prin tragicul Dictat de la Viena, când a jucat rolul infam al trădătorului". Mihail Manoilescu, aflăm, a fost „ministru de externe în guvernul I. Gigurtu, care a orientat politica noastră externă spre Axa Berlin-Roma... Canalia!".

Ioan Alexandru Brătescu-Voinești: „Prin 1937, la aproape 70 de ani, a socotit că omenirea era amenințată de o mare primejdie – comunismul, «cea mai fioroasă dictatură, opera câtorva ovreiași care, îmbătați de succesul lor în Rusia, s-au crezut îndreptățiți să întreprindă cucerirea lumii prin violență». «Care era arma de care se servea cu predilecție dușmanul civilizației? [...] Propagandiștii cei mai periculoși? Evreii!» În lupta aceasta nu era singurul. Îl precedaseră alții: hitleriștii, legionarii, *Porunca vremii*. «Eram încredințați și suntem și astăzi că războiul actual e de partea puterilor Axei. [...] Mișcarea gardiștilor a fost, ca și mișcarea lui Tudor Vladimirescu, ca și atitudinea lui Eminescu și a lui A. C. Cuza, o firească manifestare a instinctului de conservare a neamului nostru», scria Ioan Alexandru Brătescu-Voinești în 1940. A doua zi după Dictatul de la Viena spunea: «Nu-mi trebuie o Românie Mare ca aceea de până acum. Nu-mi trebuie o Românie Mare în care ovreiași inculți și străini de păsurile neamului nostru să ajungă fabricanți de opinie publică» Idealul lui Ioan Alexandru Brătescu-Voinești era cel hitlerist. O Românie mică, mică de tot sub dominația nemțească".

Sextil Pușcariu: „Până astăzi știe mai bine nemțește decât românește... Odată cu înflorirea cămășilor verzi, Sextil Pușcariu, de peste 60 de ani, se declară legionar, colaborează la *Bunavestire* și devine membru al Senatului legionar... A fost astfel unul din inspiratorii masacrelor și ororilor legionare... Este numit directorul Institutului Român din Berlin. [...] Astăzi, Pușcariu se plimbă liber pe străzi și nimeni nu îl deranjează. Ce așteaptă guvernul să îl aresteze?"

Constantin Bușilă: „Pseudosavant, a umplut tone de maculatură inutile [...]. Arivist neobosit, a alergat toată viața după un portofoliu, dar afacerismul său notoriu i-a închis drumul spre banca ministerială. Numai Ion Antonescu a descoperit în el un complice și l-a împins la Ministerul Lucrărilor Publice... Din prima zi se dovedește un slugoi plecat al lui Hitler și pune întreg aparatul tehnic al țării în slujba războiului criminal".

Vintilă Mihăilescu, „profesor de geografie, ajuns director general al Învățământului Superior al guvernului Antoneștilor. [...] Imperialist până la ultima expresie, a crezut (împreună cu alt om al fascismului, Mircea Vulcănescu) și a făcut și pe alții să creadă că alături de naziști România trăiește în sfârșit adevăratele ei aspirații. [...] Cu aceleași vederi imperialiste, a organizat Universitatea de la Odessa, împănând-o cu elemente fasciste. [...] Este sprijinitorul fascismului «științific» și protectorul elementelor fasciste și antonesciene. El n-a vorbit și n-a scris pentru România, a făcut toate în slujba nazismului, pentru susținerea efortului de război și pentru măcelărirea poporului român... Susținător al acestei politici, el e un criminal de război și trebuie să răspundă pentru faptele sale".

Horia Hulubei: „Reproducem din ziarul *Universul* pasaje din două telegrame de la Berlin, care arată activitatea acestui personaj. Prima, cu data din 23 februarie 1942, după ce anunța sosirea lui Hulubei la Berlin, adaugă că rectorul bucureștean a închinat

pentru sănătatea poporului german și a marelui Führer. Cea de a doua, din 25 februarie același an, reproduce un discurs al lui Hulubei care se termină cu «Luptând alături de Germania împotriva bolșevismului, poporul român este fericit să poată contribui la înfăptuirea unei Europe mai bune și mai drepte»".

Dumitru Caracostea: „Este, aparent, tipul fascistului grav și solemn. Al doctrinarilor care oficiază în numele unei credințe. În realitate, domnul Caracostea, fost ministru, fost profesor și fost președinte al mai multor comitete hitleriste și prohitleriste, este, în fond, un mistificator. Un mistificator josnic sau un înapoiat iremediabil. [...] În calitate de ministru, a patronat introducerea educației fasciste în cultura națională și a fost membru fondator al tuturor asociațiilor prohitleriste. Domnia sa nu uită să spună: «salvarea vine de la Berlin!». Fiindcă otrava lui a fost împrăștiată de la o catedră universitară și de la înălțimea aparatului de stat, lupta profesorului Caracostea a fost o trădare. Și ca o trădare trebuie pedepsită".

*

Gheorghe Dinu, ziarist, poet avangardist care semna Ștefan Roll, un vechi membru al Partidului. Ilegalist veteran, șeful „Secției presă" a Partidului Comunist în anii '30, adjunct al lui Ștefan Foriș, care conducea propaganda înainte de a fi numit, în decembrie 1940, șeful PCR. După război, toată lumea se aștepta ca Gheorghe Dinu să facă o mare carieră. În fond, ai lui cucereau puterea. Indivizi cu prestații mult mai modeste în perioada ilegalității (Sorin Toma, Leonte Răutu, Iosif Chișinevschi etc.) și-au făcut loc după război în Comitetul Central și chiar în Biroul Politic al PCR. De ce nu a reușit și Gheorghe Dinu să se cațăre acolo sus? În epocă circula insistent bănuiala că fusese agent al Siguranței. Dosarul lui nu se găsește în arhive, cineva l-a sustras. Cert este că Gheorghe Dinu a rămas un modest redactor

la o obscură gazetă sindicală, *Munca*, până a ieșit la pensie. În 1945 a devenit un editorialist influent la *România liberă*. Trecutul lui încă nu apăruse la suprafață. Faptul îi permitea să se erijeze în apărător al adevărului și dreptății, să facă pe moralistul și să fie categoric față de adversari reali și imaginari. Iată ce susține într-un articol, „Purificarea". Citez:

> Odată cu întronarea regimului de democrație din ziua de 23 august, trebuia să vină o presă cinstită care să servească interesele poporului. [...] Trebuia ceea ce în termeni militari se cheamă operații de curățire a terenului. Acești adversari ai regimului lăsați ca ariergărzi sau baricadați în posturile ce le dețineau continuă lupta lor, săpând regimul printr-o acțiune de sabotaj în toate direcțiile... Ziariști transformați peste noapte în apărători ai democrației, dar cu aceleași intenții de a-și continua misiunile hitleriste și legionare de altădată. [...] În *Gluma*, Ion Anestin reproduce o caricatură din *Cuvântul liber*, nu reproduce însă marile afișe semnate tot de domnia sa acum trei ani și lipite pe toate zidurile Capitalei cu titlul „Măcelarul din Piața Roșie". Alt gazetar, notoriu antisemit, cuzist, reacționar, proprietar de gazetă astăzi, este și mai îndrăzneț. El ne dă lecții de democrație cu același patos cu care mânuia în articolele sale de acum câțiva ani măciuca împotriva luptătorilor pentru democrație... Voi continua să îi demasc până la completa lor dispariție din presă... Singuri nu vor pleca.

Rezon!

Cortina (15 decembrie 1944) anunța că actorii legionari au apărut în fața Comisiei de epurare de pe lângă Sindicatul Artiștilor Dramatici. Printre ei: Marietta Sadova, Toma Dimitriu, Șerban Tassian, Evantia Costinescu, Valentina Crețoiu etc. Membrii comisiei declarau că sunt decișii să acționeze cu toate severitatea. *Spectator* preciza: „Marietta Sadova va fi internată în lagăr. În lista publicată ieri de ziare, cuprinzând numele legionarilor propuși pentru internare, se află și Societatea Teatrului

Național, Marietta Sadova-Acterian. Cu referire la aceasta, suntem informați că în curând se va publica o lista oficială completă cu actorii care vor avea să urmeze soarta Mariettei Sadova și Toma Dumitriu".

La 15 decembrie 1944, *Cortina* cere interzicerea filmului franțuzesc care rula la cinema Capitol, *Valea infernului*, cu Ginette Leclerc. Actrița era „arestată în Franța, sub învinuirea de colaborationism, iar filmele ei interzise în toate țările Aliate". Ginette Leclerc a fost închisă un an la penitenciarul Drancy, lângă Paris. Era un moment de radicalism extrem în societatea franceză. Maquisarzii și cei rămași neutri sub ocupația germană i-au pus la stâlpul infamiei pe „colaboraționiști". Printre ei, Sacha Guitry, Maurice Chevalier, Danielle Darrieux, Arletty, Alice Cocea... Cu trecerea timpului, pofta de răfuială a mai scăzut. Începând din 1949, Ginette Leclerc a reapărut pe ecrane. Până la sfârșitul carierei ei a jucat în peste o sută de filme (cu Jean Gabin, Bernard Blier, Jean Yanne etc.). Dar, în 1944–1946, era vremea revanșei.

Întotdeauna după o schimbare de regim politic urmează o epocă a răfuielilor. Mai ales după un regim de dictatură, când se acumulează frustrări și polițe de plătit, revanșe de luat. Cei care au vegetat în timpul mareșalului Antonescu – fără acces la sinecuri, la posturi grase sau la afaceri – și-au spus după 23 august că era timpul să-și scoată pârleala. Au apărut o puzderie de comisii – pe domenii, județe, orașe, asociații, teatre, ministere, sindicate preocupate de întrebarea „Ce ai făcut în ultimii cinci ani?". Adică, din 1940. Altele, mai avântate, cercetau o perioadă mai lungă – începând de la dictatura regală (din 1938). În 1990, la fel, această întrebare a fost pe buzele tuturor. Dacă nu în viața reală, unde lumea nu se sinchisea de trecutul recent al vecinului de palier, sigur în presă. Întrebarea distrugea multe reputații și cariere. Era un cartof fierbinte. „Ce ai făcut în ultimii cinci ani?"

s-a auzit foarte des pe culoarele a tot felul de instituții. În 1944–1948, la fel ca și mai târziu, în 1990–1995. Întâi s-au răfuit scriitorii între ei. Erau grăbiți să-și scoată ochii, s-o încaseze pe „Tanti Aimée", adică tantieme. Societatea Scriitorilor Români s-a dotat de urgență cu comisia aptă să taie capete. Fără comisie nu se poate, e bună să dea o spoială de legalitate. Protocolul, politețea, bunele maniere contează, totuși. Erai discutat, se vota etc. Se oferea o aparență de corectitudine și legalitate ticăloșilor care urcau grăbiți scările spre fotoliile din loje. Trebuia cumva salvată aparența de moralitate. Păi, altfel cum!? Preocuparea esențială a unui ticălos, a unui personaj care are lucruri de ascuns este să își camufleze adevărata natură. Plecau unii, fasciștii, atârnații de clica Antonescu și a nemților pentru a face loc cozilor de topor și trădătorilor de țară, livrați de data asta sovieticilor. Cam atât despre cum funcționa mecanismul.

Să ne amintim ce fuseseră comisiile de denazificare care au operat în Germania și Austria sub tutela forțelor de ocupație anglo-americane. Și, chiar în domeniul muzical (vezi cazul George Georgescu), unde Wilhelm Furtwängler și Herbert von Karajan au trecut prin procedura denazificării în 1944–1947. Trei ani au avut interdicție să dirijeze. Vina lor era că au apărut în concerte oficiale și i-au avut spectatori pe Adolf Hitler, Joseph Goebbels, Hermann Göring, Albert Speer, Martin Bormann etc. Amândoi au înlăturat muzicienii evrei din orchestre. I-a costat, chiar dacă erau printre cei mai mari dirijori din lume. Abia după ce au fost reeducați și au fost reabilitați, au primit permisiunea să dirijeze din nou. Se întâmpla în 1947. Furtwängler putea să părăsească Germania în anii '30, după ascensiunea lui Hitler la putere – la fel ca atâția alți artiști –, dar a preferat să rămână și să conducă Filarmonica din Berlin. Sub regimul nazist a deținut funcții oficiale, a fost decorat. Aparatul de propagandă s-a folosit copios de prezența lui la

pupitrul Filarmonicii din Berlin. A fost prezentat de Goebbels ca o mare valoare a regimului național-socialist. Furtwängler nu a părut deranjat de reclama care i se făcea. Mai târziu s-a apărat zicând că a făcut „rezistență prin cultură" și că a oferit poporului german, și nu regimului nazist muzică la cel mai înalt nivel. A dirijat în anii '40 și la Ateneul român, în cadrul unor schimburi culturale între Berlin și București. Și George Georgescu a fost pe afiș în mai multe turnee de concerte în Germania. Și alți muzicieni români au onorat invitațiile din Germania, printre ei George Enescu, Dinu Lipatti, Ionel Perlea etc. E un dosar complicat.

Am văzut recent un film cu un concert dirijat de Furtwängler în fața unei săli pline de uniforme naziste, în frunte cu Hitler – concertul a fost deschis de un discurs ținut de Goebbels. Un spectacol jalnic. Furtwängler trecea drept cel mai mare dirijor al epocii, nu era un artist oarecare. În fond, cât de politică poate fi muzica? E un act de sprijin al regimului dacă dai un concert cu Bach, Beethoven, Brahms pe afiș la care asistă Hitler, Göring, Goebbles? De la ce limită încolo se poate vorbi despre „colaborare" cu un regim odios de dictatură, vinovat de Holocaust, de război, de genocid, de crime de război? Mulți au fost prinși cu sau fără voia lor în această ambuscadă istorică. Răspunsurile nu sunt clare nici azi. Arturo Toscanini și Herbert von Karajan au trecut prin aceleași experiențe. Au fost acuzați de pactizare cu regimul nazist, interzișși și trecuți prin denazificare. Un exemplu al impactului chestiunii în acei ani: după reabilitarea lui, Furtwängler trebuia să plece în turneu în America. Mari artiști de origine evreiască, Arthur Rubinstein, Isaac Stern, Wladimir Horowitz, au refuzat să concerteze sub bagheta lui și au amenințat că nu mai vin să concerteze peste Ocean. Casa Albă a fost nevoită să refuze vizele pentru Furtwängler și Karajan.

Încă din toamna anului 1944 Filarmonica și-a reluat concertele duminicale, nu la Ateneu, care fusese avariat în urma bombardamentelor germane, ci în sala cinematografului ARO. Aceiași instrumentiști pe scenă, același public din trecut în sală, doar George Georgescu lipsea de la pupitru. O vreme, fusese considerat „vulgarul agent nazist", după cum îl taxase *România liberă* fiindcă studiase la Berlin (dar nu pe vremea lui Hitler) și, mai ales, din cauză că în timpul lui Antonescu invitase să concerteze la București cei mai reputați muzicieni germani. Concomitent, se deschisese și stagiunea teatrală. Companiile private dădeau spectacole cam în aceleași săli ca în trecut, doar Teatrul Național rămăsese fără tradiționala sa clădire, fiind nevoit să-și prezinte spectacolele în sala de festivități a Liceului Sfântul Sava. În toamna 1944 avuseseră loc tot în sala ARO mai multe reprezentații de gală cu Oedip cu George Vraca, cu scopul strângerii de fonduri pentru reconstruirea Teatrului Național [...]. Praf în ochi. Nu s-a întreprins nimic...[1]

În *România liberă* („Câteva întrebări"), Oscar Lemnaru scrie la rubrica „Pernă cu ace":

Domnul George Georgescu, directorul general al Filarmonicii, [...] a colaborat cu germanii? Este sau nu adevărat că a fost decorat de Hitler pentru 25 de ani de activitate muzicală? Este adevărat că oricine poate evita, dacă nu chiar refuza, o decorație, mai ales când vine din gratitudinea teutonă? Este adevărat că în casa domniei sale se dădeau formidabile serate, la care participa toată suflarea civilă și militară germană? Și încă o întrebare: un asemenea om mai poate dirija în România fără să provoace dezgust și indignare?

Societatea Scriitorilor Români a dat publicității mai multe liste de scriitori epurați din diferite motive, în general, pentru

[1] Șerban Rădulescu-Zoner, *A fost un destin. Amintiri, mărturii, dezvăluiri*, Editura Paideia, București, 2003, p. 173.

adeziunea la Mișcarea legionară și susținerea regimului Antonescu. Mulți au fost epurați sau interzișii. Îi amintesc aici pe cei mai cunoscuți: Emil Cioran, care adusese în scris elogii lui Hitler, Mircea Eliade, membru al legiunii, apropiat de Zelea Codreanu, și Nae Ionescu, autor a unor articole profasciste. Apoi, Radu Gyr, Nichifor Crainic, Constantin Noica, Ion Barbu („Deci slavă, închinare, Führer ție, / Legiunea așterne verdele-i covor..." în *Bunavestire*), Horia Stamatu, colaboratori la publicații legionare, unii dintre ei chiar membri ai mișcării. Se adăugau alte nume: Lucian Blaga, Ion Petrovici, Aron Cotruș, Victor Ion Popa, Alexandru Marcu, Dan Botta, Virgil Carianopol, Romulus Dianu, Vasile Militaru, N. Batzaria, D. Murărașu, Ioan Alexandru Brătescu-Voinești, Virgil Constantin Gheorghiu, Sextil Pușcariu, George Sbârcea...

Tehnica era simplă. Se cercetau publicațiile de extremă dreaptă (*Sfarmă piatră*, *Porunca vremii*, *Bunavestire* etc.), se încercuiau numele semnatarilor, erau apoi convocați la comisie. Dacă lipseau, erau judecați în contumacie. Exista un procuror de caz, improvizat (tot un scriitor sau gazetar), care prezenta „păcatele" celui în cauză. Numele celor epurați apăreau a doua zi în presă. Ziarele sunt pline cu asemenea liste de nume „rău famate". Din acea zi, nu mai aveau voie să semneze nicăieri în România, să le apară cărți sau articole. Era interzis și să se publice articole despre acel autor și nu i se putea pomeni numele în presă într-un context favorabil. Devenea un cadavru viu, o non-persoană. Și nu numai printre scriitori se petrecea acest fenomen. La Operă, în teatre, printre artiștii plastici se proceda la fel. Se denunțau cu fervoare unii pe alții. Fenomenul era curent și printre magistrați și înalți funcționari. Presiunea era mare. Exista o grabă de a rezolva chestiunea, adică de a-i goni pe unii pentru a face loc altora... Destui agitau ceea ce se numea atunci „problema răspunderilor pentru dezastrul țării". Maniu și colaboratorii lui

încercau să temporizeze, dorind mai întâi organizarea de alegeri libere ca să scoată afacerea din antrepriza comunistă. Erau vizați mai ales politicienii care susținuseră dictatura regală și cea militară a mareșalului Antonescu. Pe lista scurtă se găseau Gheorghe Tătărescu, Mihai Ralea, Mihai Ghelmegeanu, Gheorghe Brătianu, Constantin C. Giurescu, Richard Franasovici, miniștrii guvernelor din acel timp. Pe unii dintre îi vom regăsi „ca tovarăși de drum" în guvernul dr. Petru Groza. Cum, după epurări, rândurile SSR s-au subțiat, au fost primiți noi membri, recrutați din paginile publicațiilor procomuniste. Unii dintre ei, ilegaliști. Ei trebuiau să fie tipul noului scriitor care își subordona scrisul propagandei partidului și „nevoilor maselor populare". Printre ei, Geo Bogza, Maria Banuș, Ury Benador, Ion Călugăru, Geo Dumitrescu, Miron Radu Paraschivescu, Ion Pas...

Cu mondenu' și cultura / Facem praf nomenklatura

Cum a rămas marele George Enescu fără limuzina Packard de care era foarte mândru? Aflăm din însemnările Marucăi Cantacuzino. Citez: „O seară între altele, când în plin bulevard luminat *a giorno*, un grup de uniforme rusești, atrase de Packard-ul nostru, au tras asupra Maestrului și asupra mea de la foarte mică distanță. [...] Între timp mașina și-a schimbat proprietarul. Dumnezeu știe ce autoritate sovietică sau ce membru important al PCR se plimbă pe străzile sărmanului București sau pe șoselele lungi ale țării violate?"[1]

> Am impresia că se pregătește un nou 1848, de astă dată nu ca o imitație după revoluția franceză, ci după cea rusă. Vor începe

[1] Maria Cantacuzino-Enescu, *op. cit.*, p. 550.

traduceri din literatura rusă, așa cum în urmă cu 100 de ani se făceau din literatura franceză. Evreii care știu rusă sunt la mare preț. Până ieri mai erau închiși și bătuți de Poliție. Astăzi sunt îmbrățișați și invitați să scrie cât mai des. Universul și-a angajat o evreică pentru cronici rusești. Procesul de mimetism reîncepe iarăși cu furie, ca la 1848. Nu pentru a imita Apusul. Să fie oare mai fericită imitarea Orientului?[1]

În septembrie 1944, Victor Eftimiu a fost numit director al Teatrului Național. Îl înlocuia pe Liviu Rebreanu, mort la 1 septembrie. Cu aceasta, bătălia pentru posturile grase, de prestigiu, pentru râvnitele sinecuri, în lumea culturală, s-a deschis. Participau Mihail Sadoveanu, N.D. Cocea, Victor Eftimiu, Mihai Ralea, George Călinescu, Al. Rosetti și câți alții. Cam aceiași mereu. Pe toate listele. Era și o schimbare de paradigmă, intrăm în altă epocă. Destui doreau să joace în continuare roluri importante. Ce dacă s-a schimbat regimul!? Erau supraviețuitori de vocație. Orice conjunctură îi proiecta la vârf, îi ținea în centrul atenției. Victor Eftimiu avea o lungă carieră de la debutul său în teatru cu „Înșir-te mărgărite", în vremea Primului Război Mondial... Serviciul de Siguranță îl semnalează într-un raport ca făcând parte din două loji masonice: „Prometeu" și „Meșterul Manole" (pe care o conduce din 1940). Același serviciu secret menționează că avea venituri mari. Explicația era simplă – piesele sale (adesea bulevardiere, teatru ieftin) se jucau pe multe scene. Publica frecvent articole în presă, unde asuma uneori roluri de conducere. Locuia într-un apartament luxos lângă Cișmigiu. Era înscris în PNȚ. Numirea sa la direcția Teatrului Național a fost salutată de presă – ziarele *Dreptatea*, *România liberă*, *Momentul*, *Fapta* și altele au scris pozitiv despre eveniment. Eftimiu era aureolat de două stagii petrecute în lagărul de la Târgu Jiu. A avut grijă

[1] C. Rădulescu-Motru, *op. cit.*, p. 278.

să nu treacă neobservat. Pedigriul lui era exact ce trebuia după 23 august 1944. În alt raport al Poliției de Siguranță scrie că era agent al Intelligence Service. În 1945 milita pentru refacerea lojilor masonice.

Mandatul său la direcția Teatrului Național nu a fost un succes. Poate și pentru că Teatrul Național fusese bombardat pe 24 august 1944 de Luftwaffe, iar clădirea (veche din 1854) plasată pe Calea Victoriei a fost scoasă din uz. De atunci se juca în sala de festivități a Liceului Sf. Sava, în sala din Piața Amzei și, mai ales, în turnee prelungite în provincie. În aceste circumstanțe, situația financiară nu avea cum să fie bună. Eftimiu a cerut public ca veniturile teatrului să fie procurate din sumele încasate de tripouri și cazinouri. Și-a numit soția, actrița Agespina Macri, societară pe viață. În repertoriu găsim mai multe dintre piesele sale, ceea ce a stârnit nemulțumiri printre actori și, mai ales, printre dramaturgi. Nu e de mirare că a fost atacat în presă pentru malversațiuni. A fost înlocuit cu Nicolae Carandino, care avea sprijinul PNȚ. Victor Eftimiu l-a atacat de asemenea în presă pe motiv că fusese omul lui Pamfil Șeicaru, deja declarat criminal de război, transfug, și pentru că a colaborat cu regimul Antonescu (chiar dacă și Carandino fusese internat în lagărul de la Târgu Jiu). L-a învinovățit că a participat la inaugurarea Teatrului Național din Odessa, oraș ocupat de trupe germano-române. Carandino avea și el păcatele lui. Victor Eftimiu, nu mai puține. Supărat că a fost scos de la Teatrul Național, a demisionat din PNȚ la 11 iulie 1945.

> *Miercuri, 20 septembrie 1944.* Aseară, spectacol sovietic de music-hall (estradă, spun rușii) la Alhambra. O biată trupă de front cu un pianist amărât, cu doi dansatori circazieni de bâlci, cu un cuplu de dansatori atleți, cu un tânăr actor stângaci (recită din Pușkin – imediat după aceea), [a spus, *n.a.*] niște snoave versificate și, în sfârșit după aceea, o actriță comică care

spunea monoloage. Să nu uit un tânăr actor într-un smoking nou-nouț, cumpărat probabil de gata din București și purtat cu înduioșătoare stângăcie. Totul destul de mizer, dar nu lipsit de o anumită căldură. [...] În jurul meu, soldați, ofițeri cu tot felul de mutre (un mongol, un tătar, un maior evreu... un tânăr soldat miop cu nu știu ce privire melancolică sub ochelari).[1]

Seara, cu mama la Operă. Se prezenta *Boris Godunov* cu Nicolae Secăreanu... Era un mare eveniment muzical. Lumea aștepta cu nerăbdare începerea spectacolului. Dar, după stingerea luminilor din sală, orchestra nu a început să interpreteze uvertura, ci în fața cortinei și a reflectoarelor a apărut Mihai Ralea, ministrul Artelor, care a început să vorbească despre Armata Roșie, eliberatoarea României, și genialul mareșal Stalin. Era 7 noiembrie și nu întâmplător premiera operei *Boris Godunov* fusese programată în seara respectivă...[2]

La 12 noiembrie 1944, în amfiteatrul Universității din București se constituie Asociația Română de Strângere a Legăturilor cu Uniunea Sovietică (ARLUS). I s-a spus în zeflemea „Alipirea României la Uniunea Sovietică". Lume multă, elită intelectuală, stânga tot mai înfloritoare. Oportuniști și ariviști cu ghiotura. Doreau să-și arate atașamentul față de URSS, admirația pentru tovarășul Stalin, „cel mai mare om pe care l-a dat istoria".

Era și momentul, nimic de zis! Capitala era răvășită de jafurile comise de militari sovietici, de violuri, jafuri, tâlharii și crime. Inițiativa venea la momentul potrivit. Ar fi fost mai nimerit să protesteze împotriva abuzurilor, samavolniciilor, violențelor, să se adreseze Comisiei Aliate de Control, să își dea demisia. Nasol moment, mișto coliva! Solidaritate zero cu poporul român. Principiul era „Cine poate oase roade, cine nu nici carne

[1] Mihail Sebastian, *Jurnal, 1935–1944*, text îngrijit de Gabriela Omăt, prefață și note de Leon Volovici, Editura Humanitas, București, 1996, p. 567.

[2] Ș. Rădulescu-Zoner, *op. cit.*, p. 189.

macră!" – vorbă auzită la Bariera Vergu. Mai repede pot enumera pe cei care nu s-au înscris în ARLUS. Printre inițiatori, academicieni, scriitori, jurnaliști, savanți, artiști de toate genurile: George Enescu, C.I. Parhon, Mihail Sadoveanu, Simion Stoilov, Dimitrie Gusti, Ștefan Milcu, Traian Săvulescu, N.D. Cocea, Milița Pătrașcu, Al. Rosetti și mulți alții. ARLUS a fost și un debușeu pentru intelectuali și artiști sovietici. ARLUS a fost echivalentul unui sovrom (ca Sovromlemn, Sovrompetrol, Sovromtransport etc.). Spațiul public a fost acaparat și distrus. A fost pus în loc o fantoșă: „Fabricat în URSS". Universitățile, academia, școala, sălile de concert, presa, teatrele, cinematografele, radioul, editurile au fost „sovietizate".

ARLUS nu era activă numai la București, ci avea filiale, sedii, personal, bugete în toate orașele. Organizații locale făceau înscrieri de membri, cu un program de activități controlat de consilierii sovietici. Mulți aderenți s-au înscris din oportunism pentru a-și face vizibilă adeziunea la politica Moscovei și a-și proteja locul de muncă. Sperau să obțină diverse avantaje. ARLUS a ținut patru congrese, în 1945, 1948, 1950 și 1955. După acest an, și-a pierdut din importanță, odată cu noua politică a lui Nikita Hrușciov, care a redus drastic cheltuielile Moscovei cu propaganda în țările-satelit. Mai ales după Congresul al XX-lea al PCUS, unde a demascat cultul lui Stalin, și retragerea Armatei Roșii din România, în 1958. Odată desființate sovromurile, nici ARLUS nu avea cum să supraviețuiască. Mii de sinecuri pentru artiști și intelectuali au dispărut atunci.

În *Spectator* citim la rubrica de cronică mondenă: „Eri, la ora 12.00 a.m., a avut loc la Oficiul stării civile a Primăriei de Galben cununia civilă a principesei Pussy Calimachi cu Joe Reininger, cunoscutul violonist. Martori au fost dnii Max Auschnit și Scarlat Calimachi. La recepția care a urmat a luat parte un select public: dna Mihaela Catargi, dra Balș, dna Bălașa Cantacuzino,

dna și dl Massini, dna și dl Ion Vasilescu, dna Agnia Boguslava, dna Dida Calimachi, principesa Mavrocordat, dna Ghica, dna Mimi Enăceanu etc.".

Anunț: „Un program de music-hall uluitor. Cinematograful Scala organizează duminică, 29 oct. 1944, ora 10.00 dim., un formidabil concert de jazz cu Joe Reinginger și cel mai strălucit ansamblu swing. Rețineți bilete din timp". La Barul Maxim-Zigzag orchestra Joe Reininger-Gicu Koffler este campioana ritmurilor. Cochetul bar beneficia de vocea graseiată a lui Gică Petrescu în șansonete franțuzești și de aceeași voce, adaptată Ferentarilor, în „Costică, Costică, fă lampa mai mică!".

Patronii teatrelor din Capitală se străduiesc să găsească piese de teatru rusești și, mai ales, sovietice. Nu există titluri, nici traducători. Genul de teatru proletcultist, practicat la Leningrad, Moscova și Kiev, diferă mult de ceea ce se petrece pe scenele bucureștene, aflate în siajul Parisului. „Prima piesă sovietică la Sf. Sava", anunță *Cortina*, la 22 decembre 1944. Titlul: „Platon Crecet", de A. Corneiciuc. Nu știu câte reprezentații s-au dat. Dacă a rezistat măcar o stagiune pe afiș. Dar știu că, în scurt timp, repertoriul sovietic a acaparat afișul tuturor teatrelor din Capitală și din provincie.

Timpul, 15 ianuarie 1945: „S-a reconstituit cenaclul «Viața românească» într-o ședință prezidată de prof. M. Ralea, la care au luat parte Lucrețiu Pătrășcanu, ministrul justiției, prof. Iorgu Iordan, prof. I. Suchianu, prof. Andrei Oțetea, Demostene Botez, prof. Al. Graur, Miron Constantinescu, Ion Călugaru, G. Ivașcu etc. S-a hotărât ca cenaclul să-și țină ședințele în fiecare miercuri la ora 17.00". Nu a fost de bun augur. Apariția revistei *Viața românească* a fost interzisă doi ani mai târziu. De altfel, după două-trei ședințe, cenaclul nu a mai funcționat. Protagoniștii erau mult prea ocupați cu intrigile și politica.

Atac la Arghezi

În *România liberă*, 21 februarie 1945, Miron Radu Paraschivescu semnează articolul „Un impostor: Tudor Arghezi". Citez: „Dl Tudor Arghezi face parte din galeria poeților care mor prea târziu: după ce s-a compromis atât de rău încât nici o minune nu-l mai poate ridica: nici măcar talentul". Dar M.R. Paraschivescu nu știa că ideologia (marxistă sau nu) nu îți dă nici talent, nici inspirație, nici valoare. Nici măcar poziții administrative sau rubrica permanentă la un ziar comunist. M.R. Paraschivescu se servea de *Scânteia* și *România liberă*, cu noua generație de „scriitori progresiști" (a se citi „comuniști"), grăbită să îi mănânce pe cei de dinainte (Tudor Arghezi, Lucian Blaga, Ion Barbu etc.). Tancurile diviziilor *Krasnaia Armia* făceau restul trebușoarei. Toată lumea – culturală sau nu – era teribil de intimidată și de speriată. M.R. Paraschivescu scrie că Arghezi e un impostor. Voia să îl desființeze și să îl scoată din viața literară. Asemenea articole scrise la ordinul Secției de propagandă PCR nu au rămas niciodată fără consecințe. De obicei, urma interdicția de a mai semna în presă, cenzura, retragerea cărților din librării și biblioteci, punerea pe lista neagră – ceea ce însemna scoaterea în afara vieții literare și tăierea surselor de existență. Există totuși un episod pozitiv în cariera lui Arghezi, consideră M.R. Paraschivescu. Anume, începuturile lui, când era aproape de Gala Galaction și N.D. Cocea – mai ales că amândoi colaborau cu Partidul Comunist. N.D. Cocea era chiar comunist cu vechime... Era și omul Siguranței și excarlist. Numai că Arghezi, ne spune M.R. Paraschivescu, devenise între timp un reacționar. „Arghezi a trădat orice idee!" Care idee? Cea marxistă? Cea leninistă? Rămâne un mister. Vina lui era mare. Spre deosebire de alți scriitori – care făceau coadă pe Aleea Alexandru nr. 23, unde era sediul PCR, pentru a se înregimenta „vremurilor noi" –, Arghezi

prefera să rămână la Mărțișor și să-și publice pamfletele îndreptate împotriva autorităților în *Bilete de papagal*. Motiv pentru M.R. Paraschivescu să îl acuze de oportunism. A știut, scrie M.R. Paraschivescu, „să se strecoare cu profituri sub pulpana puternicilor câte unei zile". Dar M.R. Paraschivescu uită că Arghezi scrisese „Baroane", un pamflet îndreptat împotriva ambasadorului german la București, Manfred von Killinger, și că plătise cu internarea sa în lagărul de la Târgu Jiu. Într-o vreme când M.R. Paraschivescu pactizase cu Ică Antonescu. M.R. Paraschivescu îl acuză pe Arghezi de hitlerism – cea mai gravă acuzație în epocă. Arghezi seamănă, potrivit lui M.R. Paraschivescu, cu „hoții de buzunare, care, după ce dau lovitură, strigă tot ei tare: «Puneți mâna pe pungași», ca să aibă timp să se strecoare nebăgați în seamă". Arghezi apolitic, cum spune? *Niet*! Comuniștii nu acceptau termenul de „apolitic". A fi apolitic e tot o atitudine politică, și cine nu este cu noi este împotriva noastră. Dacă nu ești comunist în România, ești fascist! Așadar, scrie M.R. Paraschivescu, a pretinde că ești apolitic este aceeași „metodă perfidă a fascismului în derută". Arghezi trebuie să tacă!

Este un atac extrem de dur, menit să îl desființeze ca prezență publică. M.R. Paraschivescu va recidiva în 1947 cu alt atac josnic împotriva lui Arghezi – în *Scânteia*, de data asta. Cred că făcuse o obsesie pentru Arghezi, mai ales pe gloria lui de „cel mai mare poet în viață". Rol pe care îl voia pentru el. M.R. Paraschivescu era extrem de agitat, colinda redacțiile, teatrele, cafenelele, unde se intersecta cu femei interesante (de care este atras magnetic, se lăuda amicilor că nu iartă nimic și că a avut sute de femei din toate clasele sociale), precum și cu artiști cu simpatii de stânga, chiar comuniști. Îi cunoscute bucată cu bucată din anii '30 pe Gheorghe Dinu, M.H. Maxy, Geo Bogza, Jules Perahim etc. Lipsea Ghiță Ionescu, marxist și el, fugit în Anglia în 1946. Știa bine ce înseamnă regimul comunist care se pregătea. Fusese unul dintre apărătorii

Anei Pauker în procesul ei din 1936 împreuna cu alți avocați: Lucrețiu Pătrășcanu, Ion Gheorghe Maurer, Radu Popescu etc.

Între timp, M.R. Paraschivescu scrie pamflete, articole, poezii, piese de teatru... Odată ieșit din „subterană", are planuri mari. Se visează dramaturg cu piese jucate la Teatrul Național, aplaudat la scenă deschisă, încasând tantieme. De ce nu? Este o vreme promițătoare pentru unul ca el, ilegalist. Comuniștii Ana Pauker, Iosif Chișinevschi și Vasile Luca se apropie cu repeziciune de putere. *Bis* anunța la 21 martie 1945 că M.R. Paraschivescu a terminat de scris o piesă de teatru cu titlul „Asta-i ciudat?" și că a depus-o la Teatrul Național spre a fi jucată. Cum era o stea în ascensiune, poetul „Cânticelor țigănești" era bine conectat, piesa a fost inclusă în repertoriu. Au început repetițiile. În rolul principal a fost distribuită Mimi Enăceanu. De mirare, după câteva săptămâni autorul și-a retras piesa. S-a spus că nu i-ar fi convenit că a fost plasată pe scena de la Sf. Sava, o sală de mici dimensiuni, unde drepturile de autor erau scăzute. Acesta să fi fost motivul? Mai degrabă, cred că o persoană de încredere l-a convins că piesa este proastă și riscă un eșec. E posibil ca niște tovarăși să-i fi atras atenția că în piesă nu apar muncitori, nici slogane revoluționare. Adică exact ce cerea PCR. Avea deja anumite necazuri cu acești tovarăși. Ele se vor amplifica, era doar începutul. Totuși, gestul lui rămâne un mister. Să-și fi amintit că i-a cerut în 1942 lui Ică Antonescu un post de atașat de presă în Occident, așa cum ocupau Mircea Eliade, Eugen Ionescu, Emil Cioran, Virgil Constantin Gheorghiu?

Un tovarăș de drum

Guvernul dr. Petru Groza avea multe guri de hrănit, pretenții de satisfăcut, orgolii de stins. Așa se face că s-a dotat și cu un Minister al Artelor. Altceva nu s-a găsit pentru Mihai Ralea, „tovarăș de drum". Când frontul rus se apropia de România și

era clar cum urma să se încheie războiul, Ralea a încercat insistent să fie primit în PNȚ. Maniu nu a vrut să audă și a pus chestiunea unui proces al răspunderilor. Ralea se afla printre cei vizați... Maniu nu i-a iertat dezertarea din 1938, când a demisionat din PNȚ și a trecut în Frontul Renașterii Naționale, patronat de regele Carol al II-lea. Nu a fost pe gratis, a fost făcut ministru al muncii. Era un oportunist de vocație, supraviețuitor de cursă lungă, rezistent la intemperii, și omul tuturor conjuncturilor. În 1944 a reintrat pe ușa din dos în jocul politic. Și-a creat propriul instrument: Partidul Socialist-Țărănesc. Iată un raport al Siguranței:

> Ralea afirmă: față de pericolul bolșevic, mai ales al elementelor mahalalelor din jurul Bucureștiului și al lucrătorilor manuali, care, deși bine plătiți, așteaptă bolșevizarea țării pentru a fi cei dintâi care să prade și să jefuiască astfel cum au operat în timpul legionarilor, și că numai un partid de stânga în frunte cu el și cu mai mulți prieteni politici [...] ar putea încheia o înțelegere în cazul victoriei sovietice.

Ralea nu putea trăi departe de locul unde se distribuiau măririle. E unul din cei puși de comuniști în vitrină pentru ca guvernul instalat de baionetele Armatei Roșii să dea o impresie onorabilă. Partidul Socialist-Țărănesc al lui Ralea a publicat și un ziar, *Desrobirea*, condus de Octav Livezeanu. La 29 noiembrie 1944, presa anunța că oficiosul lui Ralea nu mai apare. Pretextul: lipsa de hârtie, motivul real: lipsa cititorilor. Pe scurt, faliment.

> Jumătatea lui mai [1945, *n.a.*]. Am fost la concertul orchestrei Radio dat în cinstea victoriei antifasciste în sala Atheneului român. A fost deschis de o suită de cinci imnuri naționale – român, rus, englez, american și francez. [...] Apoi a început concertul sovietic cu lucrările unui tânăr compozitor, Șostakovici. Ca să-și dea aere de învingător, văzând că erau câțiva întârziați,

cu un aer furios, dirijorul orchestrei și-a încrucișat brațele pe piept. Mai întâi, a fost un concert pentru pian și orchestră, foarte cuminte. [...] A urmat Simfonia nr. 7 „Apărarea Leningradului" [...]. O oră și zece minute de muzică destul de plicticoasă... deloc revoluționară.[1]

*

Liberalul semnalează, la 7 decembrie 1946, debutul regizoral al „d-lui Liviu Ciulley" cu piesa *Ciudat (Strânge)* de Richard G. Hamond pe scena teatrului Odeon. „D-sa a dat dovadă de inventivitate și de un simț teatral sigur."

[1] Jean Mouton, *Jurnal România, 1939–1946*, în românește și cuvânt introductiv de Dumitru Hîncu, Editura Vivaldi, București, 2008, pp. 120–121.

Capitolul 6

Struma, o tragedie

Jurnalul de dimineață: „Pentru stabilirea responsabilității persoanelor care au autorizat, organizat sau finanțat plecarea vasului *Struma* [...] și jefuirea bagajelor, la întrunirea din ziua de 20 octombrie 1944 [...] a fost ales un comitet de reprezentare și supraveghere compus de șase persoane, intelectuali și comercianți. Acest comitet se întrunește în fiecare marți și vineri între orele 4–6 p.m. la sediul Soc. «Externa», Calea Victoriei 2, etaj 5, unde sunt convocați toți cei interesați și rugați a aduce cu ei orice act sau corespondență privind vasul *Struma*. Comitetul comunică că s-au făcut importante demersuri în țară și străinătate și s-a ajuns la descoperirea unui stoc de bagaje reținut la plecarea vasului *Struma* de la Constanța și călătorii acestui vas".

Fapta, 11 ianuarie 1945. „Scandalul *Struma* a ajuns în Palestina. S-au trimis acte împotriva vinovaților care s-au refugiat acolo. Se cunosc peripețiile scufundării vasului *Struma*, pe care au pierit sute de evrei [...], înghițiți de valurile Mării Negre încât nu s-a mai găsit nici urmă de cadavru. Afacerea este în cercetarea autorităților noastre juridice, care au interogat martori și reclamanți – dar până acum nu s-a ajuns încă la nici măcar un început de concluzie. În acest timp, doi dintre cei ce organizaseră emigrările evreilor în condițiile cunoscute și care s-au îmbogățit cu sute de milioane au fugit în Palestina. E vorba de

celebra madam F. Bunescu și de nu mai puțin celebrul S.L. Ariel, care de pe urma emigrării s-au ales cu sute de milioane. Noua organizație sionistă s-a sesizat de acest fapt și a hotărât ca de urgență să înainteze forurilor competente din Palestina toate dovezile împotriva celor doi gangsteri ai emigrărilor pentru a fi sancționați exemplar. Vom avea două feluri de sancțiuni în cazul *Struma*: la București de către autoritățile judiciare românești și în Palestina de către organizațiile evreiești".

Momentul, 24 februarie 1945: „Afacerea *Struma*. Dl judecător Caleya, titularul Cab. 2 instrucție, a încheiat cercetările în afacerea *Struma*. Dosarul care conține toate probele în privința dezastrului în care au pierit sute [768, *n.a.*] de emigranți a fost înaintat Primului Procuror. În scurtă vreme, se va da rechizitoriul pentru trimiterea în judecată a lui Jean Pandelis, armatorul sicrielor plutitoare de pe Marea Neagră". „Ministerul de Justiție a fost sesizat de dnii avocați Valjan și I. Scânteie, din partea rudelor victimelor de pe vasul *Struma*, care arată că trebuie să fie exceptate de la amnistie delictele de orice natură săvârșită cu ocazia emigrărilor impuse din cauza timpurilor de oprimare. În întâmpinarea prezentată se arată că cei care au beneficiat cu cinism de trimiterea în fundul mării a sute de oameni nu merită clemența care stă la baza principiului amnistiei."

Povestea

Tragedia vasului *Struma*, plecat din portul Constanța în decembrie 1941 cu aproape 800 de evrei la bord pentru a fi duși în Palestina, a obsedat lumea bucureșteană, comunitatea evreiască mai ales, în toți acești ani. Ideea de a pleca din teritoriile ocupate de Hitler pentru a scăpa de Holocaust era foarte populară. Mai multe vase au ajuns cu bine, salvând mii de refugiați. Numeroase societăți sioniste s-au organizat cu acest scop. Una dintre

ele a fost „Aliya", care s-a ocupat de vasul *Struma*. Acest comitet funcționa la București, în Calea Moșilor nr. 78. Astăzi clădirea nu mai există. S-a prăbușit la cutremurul din 4 martie 1977. Pe locul ei este un maidan. În 1940, numeroase afișe colorate, tipărite de Aliya, invitau evreii să se înscrie pentru călătorie. Ele arătau un pachebot transoceanic, sugerând că pe vas condițiile de călătorie sunt excelente. Vânzările de bilete au fost făcute mai ales prin firma „Turismul Mondial", cu sediul pe Calea Victoriei nr. 100, lângă Athenée Palace. Clădirea există și azi.

La 7 decembrie 1941, 769 de evrei au plecat din Gara de Est, de la Obor, pe ruta București-Constanța. Toți aveau aceeași destinație. Fiecare pasager avea în buzunar un tichet pentru o călătorie numai dus. Vreme de câteva luni, anunțurile apărute în jurnale și în comunitatea evreiască au făcut reclamă șansei de a părăsi Europa, unde viața oricărui evreu era în mare pericol. Continentul era împânzit de lagăre de concentrare. În aceeași duminică în care trenul pornea din Gara de Est, japonezii atacau Pearl Harbor. Marea Britanie a declarat război României. La 10 decembrie 1941, SUA au primit declarația de război din partea României. Așadar, pasagerii de pe *Struma* aparțineau unei „țări inamice" Aliaților. Începând din 1928, Palestina era guvernată de la Londra, conform deciziei Societății Națiunilor. Abia în 1948 acest mandat va înceta, odată cu înființarea statului Israel.

La Gara de Est au fost prezente autorități civile și polițienești. Trenul a plecat cu aprobarea guvernului militar. Mareșalul Ion Antonescu era la curent. După părerea lui, emigrarea evreilor trebuia încurajată. Nu era primul vas care pleca din România având evrei la bord. Din porturile românești, între 1938 și septembrie 1940, au plecat 25 de vase, cu 17 000 de emigranți evrei – din Germania, Austria, Polonia, cei mai mulți cu destinația Palestina. După ce Ion Antonescu a preluat puterea, în anii 1940–1941, 4 800 de evrei au plecat spre Palestina din porturi românești.

Vasul *Struma* a fost construit în 1867 în nordul Angliei, la Newcastle. Avea deci 77 de ani de activitate. Trebuia demult scos din uz. Acest detaliu pasagerii nu-l cunoșteau. Ei știau ce le arătau prospectele companiei Turismul Mondial și comitetul Aliya. Pentru a ajunge pe vas, mulți și-au vândut bunurile, case, magazine, bijuterii de familie, tot ce aveau. Niciun sacrificiu nu era prea mare pentru a scăpa de amenințarea morții. Campania publicitară a fost insistentă. Nici nu ar fi trebuit să fie. Mulți evrei deja erau convinși că singura lor șansă era să emigreze în Palestina. Pasagerii proveneau mai ales din Basarabia și Bucovina... Unii veneau direct din lagărele de muncă și din taberele de curățat zăpada. Vasul *Struma* aparținea armatorilor Jean Pandelis și Stefano d'Andria. Era un barcaz care navigase o vreme sub pavilion bulgar. A fost reparat și modificat pentru a putea transporta pasageri. Naviga sub pavilion panamez, țară neutră la acea dată. Echipajul format din opt marinari era bulgăresc.

A ancorat în portul Constanța la 24 mai 1941. Începând din noaptea 21/22 iunie 1941, Germania și URSS se găseau în stare de război. Era una dintre perioadele cele mai critice. În pogromul de la Iași au murit 13–14 000 de evrei. Trenurile morții făceau alte 2 609 de victime pe traseul Iași-Călărași. Alte mii de evrei au fost deportate în lagărele din Transnistria. Dintre aceștia mai multe mii – cifra este și azi necunoscută – vor cădea victime în primele săptămâni ale războiului. După mai multe amânări, pasagerii de pe *Struma* s-au adunat la București la Gara de Est. Au urcat în trenul de Constanța duminică, 7 decembrie, după miezul nopții. Era o iarnă grea, dar se considerau norocoși. Credeau că în câteva zile vor debarca în Palestina. Îi aștepta un drum cu trenul până la Constanța, apoi cu vaporul *Struma* până în Bosfor. Apoi prin Mediterana spre Pământul Făgăduinței. Tot avutul lor se afla în valize. Lăsau în urmă familiile, anii petrecuți în România, unde se născuseră majoritatea lor. Trenul a plecat la miezul

nopții și a traversat câmpia înghețată. Era cea mai grea iarnă din ultimii ani. La Constanța îmbarcarea pe vas nu a durat câteva minute, așa cum se stabilise inițial, ci patru zile. În port, la dana nr. 27, îi aștepta vasul *Struma*. Mai mult o epavă. Un fost vas cu pânze. Trebuia retras de mult și casat. Firma fraților Singros din Grecia l-a transformat într-un vas de pasageri pentru niște oameni care fugeau din fața morții. Era un contrast cu realitatea promisă de reclame. De abia se mai ținea ca să nu se desfacă în bucăți. Fabricat din fier, avea două catarge pentru vele, o lungime de 46,40 de metri și o lărgime maximă de numai 5,70 metri, cu tonaj de 642,36. Motorul cu elice de 240 CP fusese înlocuit cu unul de 300 CP, luat de la un vas scufundat în Dunăre. *Struma* avea un deplasament de 300 de tone. În mod normal, putea transporta circa 150 de persoane. Au fost vândute tichete unui număr de cinci ori mai mare. Pentru cei înghesuiți pe vas s-au improvizat o infirmerie de opt paturi, zece closete, o bucătărie, un spălător. Cabinele erau niște separeuri despărțite de stinghiile luate de la mai multe lăzi de portocale. Cauza acestei situații: goana după profit. Lăcomia armatorilor. Dorința de a se folosi de o tragedie a istoriei și a o transforma în bani, în mulți bani. În acest lanț erau implicați patronii vasului, frații Singros, trimișii lor în România, agenții maritimi, Stefano d'Andria, Jean Pandelis, liderii organizației Aliyah, în frunte cu Eugen Meissner, Samuel Leibovici Ariel, dr. Iacob Leberman, Lipa Haimovici, Emma Guttman-Bunescu.

Platforma de debarcare a fost înconjurată de armată și poliție, de autorități portuare și vamale. Câte 20 de pasageri au coborât din vagoane. Bagajele lor au fost verificate minuțios. În prima zi, luni, 8 decembrie, în portul Constanța abia 40 de pasageri au fost triați. Fiecare avea dreptul la un bagaj de 20 de kilograme, plus un rucsac cu lucruri personale. Fiecare emigrant avea dreptul să ia cu el trei schimburi de lenjerie, trei perechi de încălțăminte,

șase cămăși de zi și trei de noapte, două costume de haine, un palton și un pardesiu. Atât. Multe obiecte erau interzise, la fel banii, bijuteriile. Un funcționar al Băncii Naționale asista la vămuire. Au fost interzise medicamentele, dar și alte lucruri. S-au comis multe abuzuri. Abia miercuri seara, la ora 20.00, după trei zile de controale și verificări, pasagerii au fost, în sfârșit, îmbarcați. Au fost coborâți din nou la chei, pentru o ultimă verificare a documentelor. Au apărut și agenți germani, care au fotografiat pasagerii.

Tras de un remorcher, vasul *Struma* a ieșit în larg și s-a îndreptat spre Bosfor. Pasagerii au cântat „Trăiască regele" și „Hatikvah". Mulți au plâns privind portul depărtându-se, pământul țării în care își trăiseră viața. Starea de spirit, în ciuda umilințelor suferite la îmbarcare, era bună. Credeau că în câteva ore urmau să ajungă la Istanbul. Apoi să aleagă între două drumuri care îi duceau de la Istanbul spre Palestina: fie pe calea ferată, fie pe mare, prin Mediterana. Nu aveau motive de îngrijorare. Un alt vapor al companiei fraților Singros, *Darien 2*, pleca din portul Constanța, în februarie 1941, cu 483 de emigranți evrei.

Vasul *Struma* a părăsit portul joi, 12 decembrie la ora 14.30. În mod normal, călătoria de la Constanța la Istanbul, 176 de mile marine, dura 12–15 ore. Aceasta va dura patru zile. *Struma* naviga sub pavilion panamez. Turcia era o țară neutră. Istanbul era escală obligatorie pe traseul spre Palestina. Numai câțiva dintre pasageri aveau vize pe pașaport. Cei mai mulți au părăsit definitiv România, fără să aibă vize pentru Palestina sau Turcia. Odată plecați, pierdeau cetățenia romană. Cei mai mulți dintre pasageri proveneau din nordul Moldovei, Bucovina și Basarabia. Aparțineau păturii mijlocii și avute a comunității evreiești. Prețul extrem de ridicat al călătoriei a făcut o triere severă. Profesional, cei mai mulți dintre ei aveau studii superioare. Erau avocați, medici, comercianți, funcționari, intelectuali, oameni

de afaceri, ingineri, studenți, elevi. Erau multe familii întregi, cu bunici, părinți, nepoți, copii. Au vândut ori au părăsit tot ce aveau. Două treimi dintre ei aveau vârste cuprinse între 18 și 45 de ani. O zecime erau copii până în 15 ani. Zece persoane aveau peste 60 de ani. Doi prunci de 5 și 8 luni. În total, la 12 decembrie, s-au îmbarcat 787 de persoane, dintre care zece alcătuiau echipajul (cinci bulgari, doi evrei, un ungur, un polonez, o româncă). Comandantul se numea Grigor Timofei Garabatenco, ucrainian de origine, cetățean bulgar, din Varna.

Condițiile de călătorie erau infernale. Nu exista nicio sursă de căldură și era foarte frig: –13 grade Celsius. O înghesuială inimaginabilă, lipsa condițiilor de igienă, hrană proastă. Dar marea îngrijorare o furniza motorul. Era îndoielnic că *Struma* putea ajunge până în Bosfor, darmite până în Palestina. Marea era calmă, nu bătea vântul. Între Tuzla și Costinești, pilotul remorcherului *Istria* s-a retras. După o jumătate de oră, motorul a încetat să funcționeze. Mecanicii, ajutați de câțiva ingineri dintre pasageri, au încercat zadarnic să îl repare în noaptea de joi spre vineri și vineri toată ziua. *Struma* naviga în derivă. Semnalele SOS nu au primit răspuns. Din cauza vântului, vasul *Struma* a naufragiat pe un banc de nisip. Situația era disperată. S-a trimis o barcă la țărm pentru a cere ajutor. Ajunsă acolo, după două ore de vâslit, a fost întâmpinată de grăniceri cu foc. Cei cinci s-au întors înapoi la vapor.

Remorcherul *Istria* s-a întors între timp, trimis de căpitănia portului, alarmată de semnalele SOS. Întâi a fost eliberat vaporul din nisipuri, apoi remorcat și adus în port pentru repararea motorului. Operațiunea a reușit după multe ore de lucru încordat. *Struma* a ieșit pentru a doua oară într-o săptămână din apele teritoriale românești, remorcată tot de *Istria*. În dreptul localității bulgare Burgas remorcherul s-a întors la Constanța.

Viața pe *Struma* era din ce în mai complicată. Alimentele din depozit au fost inundate printr-o spărtură de apa sărată a mării. Cele mai multe dintre alimentele pasagerilor au rămas pe țărm. Legumele, fructele, carnea s-au degradat. Mai mulți pasageri dintre cei tineri au încercat să arunce apa din vas. Apa potabilă a fost rațională. Era imposibil să mănânci ceva cald. Speranța lor era să ajungă în Bosfor, să facă reparațiile necesare, să cumpere alte alimente. În sfârșit, duminică, 14 decembrie, la o săptămână după ce s-au îmbarcat în Gara de Est, *Struma* a intrat în golful Bosfor. Era noapte. Căpitanul Garabatenco a ordonat oprirea motorului pentru a face manevrele de intrare în port. Când a dat ordin să fie pornit din nou, motorul nu a mai dat niciun semn. *Struma* plutea iar în derivă. Pericolul de a se lovi de o mină era iminent. S-a dat ordin să fie puse colacii de salvare. Au fost momente de maximă tensiune și panică.

Salvarea a venit de la un remorcher turcesc. Căpitanul le-a spus prin portavoce că zona nu e minată. *Struma* a fost remorcată până în portul Büyükdere, la trei mile marine nord de Bosfor, pe partea europeană a țărmului turc. Dincolo se afla Mediterana și, undeva la orizont, Palestina. Büyükdere este un mic punct de vamă, unde se fac formalitățile de frontieră. Peisaj tipic al unui port, nave diverse, pescărușI, case pe mal. E un loc a cărui frumusețe nu poate fi ghicită din cauza nopții. Grădini, terase, vechi palate. Spre seară inspecția sanitară, grănicerii, căpitănia portului au examinat vasul. Medicul turc a constatat condițiile inumane de călătorie – lipsa de igienă, a aerului curat, mirosul greu, frigul pătrunzător. Comitetul pasagerilor a cerut repararea motoarelor care alimentează vasul cu lumină, căldură și apă potabilă, provizii de apă și hrană. La plecare autoritățile turce au lăsat pe *Struma* doi soldați. A doua zi, au sosit câțiva specialiști turci să repare motorul. Au constatat că nu se mai poate face nimic.

Apariția vasului *Struma* în golf a atras atenția autorităților. Nu era o cursă obișnuită. Pasagerii erau evrei din România dornici să ajungă în Palestina, cei mai mulți dintre ei fără vize. Pentru guvernul unei țări neutre se punea problema pe cine să nemulțumească. Germania, care ducea o politică de exterminare a evreilor și căreia îi scăpase cei 768 de refugiați? Sau Anglia, care nu voia să primească refugiați în Palestina, sensibilă să nu-i nemulțumească pe arabi? Arabii se opuneau instalării de refugiați evrei din Europa.

În jurul vasului *Struma* s-a purtat o intensă corespondență diplomatică. În culise, în cabinete, în ambasade, mesajele se intersectau cu repeziciune. Pe lângă ambasadele germană, română și britanică de la Ankara, foarte active au fost atunci comitetele evreiești din Turcia, Palestina, apoi cele din Marea Britanie și SUA. Numai opt pasageri au primit permisiunea să debarce, pentru că aveau vize. Două familii, Frenck și Segal, de câte trei persoane – soț, soție și copil. Plus alte două persoane, Beniamin Teodor Brettschneder și Emanoil Chefner. O femeie, Medeea Salamovici, a fost, de asemenea, debarcată pe țărm, fiind grav bolnavă. Nouă persoane, în total. Restul de 760 de pasageri au rămas să înfrunte tragedia care se apropia cu fiecare ceas. Au fost nenumărate tratative cu autoritățile turcești. Comitetul înființat pe *Struma* și Comitetul evreilor originari din România, precum și cel din Palestina au cerut să fie lăsați să plece copiii, comitetele respective obligându-se să achite cheltuielile. S-a propus ca pasagerii de pe *Struma* să fie debarcați și să continue drumul cu trenul, vasul fiind în imposibilitate de a continua călătoria din rațiuni tehnice. Exista și pericolul de a întâlni vase de război germane și să fie scufundat. O hotărâre a guvernului britanic interzicea admiterea de refugiați din țările inamice. Or, de la 6 decembrie 1941, România și Marea Britanie erau țări inamice. O delegație a evreilor români din Palestina a

cerut audiență la președintele Turciei. Întrevederea a avut loc. Autoritățile turcești nu doreau să indispună Londra. Marea Britanie menaja susceptibilitățile arabilor. Pentru Ankara, nu se punea problema să permită vasului *Struma* să treacă în Mediterana dacă nu avea permisiunea Foreign Office-ului. Iar acest acord nu a venit.

Agenția evreiască a negociat să li se permită pasagerilor sub 16 ani să coboare pentru a fi transportați în Palestina. În februarie, aranjamentul părea perfectat. Secretarul colonial, lordul Walter Guinness Moyne, a fost de acord și a trimis un mesaj ambasadorului Hughe Knatchbull-Hugessen. Înaltul comisar britanic în Palestina, Sir Harold MacMichael, a luat notă de concesia făcută de Londra. Copiii urmau să fie separați de părinții lor și transportați pe uscat. Guvernul local de la Ierusalim era favorabil ideii. Dar nu s-a întâmplat nimic. Negocierile au rămas fără rezultat, pentru că autoritățile turcești au refuzat să permită trecerea celor 74 de copii pe teritoriul turcesc. De asemenea, autoritățile britanice au transmis că nu au vase disponibile pentru acțiuni umanitare. Un sistem de certificare, care stabilea o cotă anuală de imigranți evrei în Palestina, valabil din 1938, funcționa încă. Agenția Evreiască din Ierusalim a propus ca 760 de locuri din această cotă să fie acordată pasagerilor de pe *Struma*. Înaltul comisar britanic a refuzat. Pasagerii au fost astfel condamnați. Cum se explică această decizie? Rămâne o enigmă până astăzi.

23 februarie 1942. Ministerul de Externe de la Ankara a comunicat ambasadorului britanic că vasul *Struma* va fi dus în Marea Neagră și scos din apele teritoriale turcești. În aceeași seară, remorcherul *Aldemar* s-a apropiat de *Struma*. De pe el au urcat pe *Struma* polițiști, marinari și funcționari din port. Intențiile lor erau clare. Pasagerii au opus o rezistență disperată. A fost un adevărat asediu. Inutil. Autoritățile turcești au

luat vasul sub control. S-a făcut o ultimă încercare de reparare a motorului. Tot fără succes. Ordinele au fost ca, în orice situație, vasul *Struma* aflat în port din 16 decembrie să fie remorcat și dus înapoi în Marea Neagră. Ceea ce s-a și întâmplat. Pe vas nu mai existau nici hrană, nici apă. Motorul era stricat. Lanțul ancorei a fost tăiat de marinarii turci. *Struma* a plutit în derivă, fără apărare... Toți au fost cuprinși de frică în noaptea următoare. Nimeni nu știa ce urma să se întâmple. Pasagerii de pe *Struma* au fost lăsați în voia sorții.

După 70 de zile de ședere în Bosfor, vasul *Struma* a fost remorcat. Fără motor, lăsat în derivă în Marea Neagră. La 24 februarie, la 9 dimineața, la bord s-a produs o explozie și vasul s-a scufundat în câteva minute. Odată ajunși în apa extrem de rece, cei mai mulți pasageri au decedat. A existat un singur supraviețuitor, un tânăr de 18 ani, David Stoliar din București. El a ajuns înot la mal. A fost reținut câteva săptămâni de autorități la Istanbul. A fost anchetat, ținut în carantină, apoi lăsat să plece în Palestina. Ne-am întâlnit la New York și am stat de vorbă, la premiera filmului pe care l-am scris despre tragedia pasagerilor de pe vasul *Struma*.

Enigma exploziei a rămas multă vreme nedescifrată. S-a spus că *Struma* a fost sabordată chiar de pasageri sau de un grup evreiesc, așa cum se întâmplase în 1940 cu vasul *Patria*, plin cu refugiați evrei. S-a spus că un grup din România ar fi făcut ca vasul să explodeze cu ajutorul unei bombe plasate la bord pentru ca vasul să nu se întoarcă la Constanța. Mulți profitaseră de pe urma acestei afaceri. Companiei Aliya și organizatorii expediției au fost primii bănuiți. Au circulat informații potrivit cărora nemții ar fi fost autorii exploziei. Bănuielile nu au ocolit nici autoritățile turcești și nici pe cele britanice. Adevărul este că vasul *Struma* a fost scufundat de o torpilă lansată de pe submarinul sovietic Sci 213 comandat de căpitanul Ivan V. Isaiev, care

avea misiunea să supravegheze Strâmtorile. Explozia s-a produs în dimineața de 24 februarie, la ora 9.30. În jurul acestei tragedii au apărut o mulțime de legende. Abia în anii 1960 au apărut documente care atestă acțiunea submarinului sovietic, aflat în zonă. În decembrie 1999 s-a descoperit epava vasului *Struma* la 5 kilometri nord de țărmul Turciei.

După război s-a crezut că afacerea *Struma* va ajunge la deznodământ, iar vinovații vor fi pedepsiți. Nu s-a întâmplat așa. Citez din *Jurnalul de dimineață*, ediția din 5 martie 1945, articolul „Afacerea *Struma* s-a terminat?":

> După aproape un an de cercetări minuțioase, duse la Cabinetul 2 de Instrucție de către dl judecător Constantin Calleya, titularul cabinetului, în legătură cu stabilirea vinovăției acelora care, în scopul unic de a se îmbogăți, au organizat emigrarea unui grup de oameni, pe vasul *Struma*... [...]. Instrucția neputând fi încheiată [...], Parchetul a clasat ieri afacerea.

Hai la lupta cea mare!

Scânteia, 20 februarie 1945: „După incidentele de la Malaxa, d. Gh. Apostol a fost transportat la spitalul Elias. Aici a fost de îndată luat sub grija dlui medic Samov, un mare savant sovietic, care i-a făcut și intervenția chirurgicală. Două gloanțe l-au lovit în plin, i-au perforat abdomenul și au ieșit prin spate fără să atingă șira spinării. Unul din gloanțe i-a perforat artera principală, fapt care a produs hemoragie internă cu imense pierderi de sânge. La ora 6 după-amiaza, Gh. Apostol nu se trezise încă din narcoză. D. profesor doctor Samov stă în continuu la căpătâiul său și-i face transfuzii de sânge. I s-a aplicat de asemeni noul tratament cu penicilină, cu care a fost vindecat și d. Churchill

când a suferit de pneumonie. Noul leac este o ciupercă microscopică având darul de a combate cu energie infecția organismului".

Despre ce este vorba? La uzinele Malaxa, în zilele de 17–18 februarie 1945, au avut loc tulburări legate de alegerile sindicale. Gheorghe Apostol, liderul sindicatului comunist (CGM), a fost împușcat cu un revolver. Un incident spectaculos, despre care se mai vorbește uneori și azi. Uzinele Malaxa erau cele mai mari din București, rușii au pus ochii pe ele de cum au intrat în țară. Strategia lor era să își refacă țara jefuind țările ocupate de Armata Roșie. De peste tot demontau utilajele industriale și le transportau în URSS. Operația – de mari proporții – nu avea legătură cu despăgubirile de război. Războiul nu se terminase, nu avusese loc nici măcar conferința de pace. Lucrurile erau departe de a fi reglementate. România nu făcea excepție, dimpotrivă. La Malaxa (unde lucrau cca 7 000 de muncitori), la instigarea rușilor și a cozilor de topor de la CGM, patronul, inginerul Nicolae Malaxa, a fost alungat și în locul lui a fost numit un anume Korcinski, comunist ilegalist. Din partea sovietică au venit nenumărate cereri – cea mai importantă fiind aceea de a demonta laminorul de țevi de patru țoli și transportat în URSS. Argumentul era cel cunoscut: laminorul făcea parte din plata (în natură) a datoriilor de război, al cărui cuantum rușii și-l fixaseră singuri și nici pe acesta nu îl respectau. Acum puseseră ochii pe toată uzina Malaxa, și o doreau demontată și transportată la ei acasă, gratis, firește. S-au produs tulburări. Laminorul era utilajul cel mai important din uzină, care asigura locurile de muncă pentru angajați, contracte, export și care, în cele din urmă, erau în beneficiul muncitorilor. Nu e de mirare că cei mai mulți dintre ei nu au fost de acord. O poziție opusă avea sindicatul comunist din Malaxa, sindicat minoritar.

În anii 1930 uzina a fost un fief al legionarilor. Existau și alte sindicate – social-democrat, țărănist etc. Era o perioadă de

alegeri pentru comitetul uzinei. Rivalitățile între sindicate au izbucnit. S-a ajuns la conflict deschis. Comuniștii au încercat să preia controlul, deși nu depășeau 10%. Au făcut scandal și s-au încăierat când a început numărătoarea voturilor. Au început prin a distruge urnele și a-i alunga pe membrii comisiilor celorlalte sindicate. Trimiși de la CGM, au apărut în uzină și au incitat la grevă. Situația a durat o zi. A doua zi însă, au fost alungați de celelalte sindicate, care au blocat porțile uzinei. Comuniștii au tras cu arme de foc în curtea uzinei. Comuniștii au adus în ajutor lucrători de la CFR și Vulcan. Situația s-a complicat după ce au apărut șefi cu greutate din partid, înarmați, în frunte cu Gheorghiu-Dej. Toate mărturiile arată că Dej nu a ezitat să tragă în muncitori. Nici ceilalți nu au stat deoparte. În aceste împrejurări, în încăierarea generală, Gheorghe Apostol, președintele CGM, a fost rănit în abdomen de două gloanțe de revolver.

Ce scria *Scânteia*, la 22 februarie 1945? Citez:

> Tov. Gheorghe Apostol, care se afla în fruntea muncitorilor, a fost grav rănit de două gloanțe care i-au perforat peritoneul, provocându-i hemoragie. Imediat a fost ridicat de tov. Pătrașcu, secretarul Comitetului Județean al PCR, și de tov. Mitică Săracu, în timp ce muncitorii indignați la culme de această crimă scelerată au pornit în urmărirea fasciștilor. Intrând în uzină, neînfricații muncitori au reușit să dezarmeze canaliile fasciste, eliberând pe membrii comitetului de fabrică.

Versiunea *Scânteii* este falsă. Conform acestei variante, legionarii au atentat la viața lui Alexandru Drăghici, doftanist, lăgărist, fost lucrător (ca și Dej) la atelierele CFR din Galați. După 23 august 1944, era șeful sindicatelor comuniste. Ce spune cel care l-a împușcat, Andrei Pătrașcu?

> Puțin după ce Apostol a fost împușcat, a sosit la fața locului tovarășul Dej împreună cu un detașament de muncitori

înarmați. Am deschis din nou focul împotriva legionarilor și prin lupte am curățat comitetul de fabrică arestat de ei... Angheliu și Săracu mi-au spus că în timp ce îl duceau la mașină, Apostol, care nu își pierduse cunoștința, le-a spus că a fost lovit de gloanțele trase de mine. Eu am rămas uluit, fiindcă știam că am tras în legionari – cum a fost posibil să îl nimeresc pe Apostol?[1]

Este un episod al luptei de clasă, dacă ea exista. Se confruntau muncitori, dar nu cu burghezia, ci tot cu muncitori. Fapt care i-a pus în mare încurcătură pe șefii comuniștilor în interpretarea acestei paradoxale istorii. Cheia întâmplării era mai complicată decât părea, pentru că nu legionarii au tras asupra lui Apostol – așa cum indică versiunea *Scânteii*. Apostol a fost împușcat de Andrei Pătrașcu, liderul organizației de partid București. Ce își amintește Apostol după prăbușirea regimului comunist în cartea sa de memorii? Citez:

Am auzit în urma mea: „Acesta e Apostol! Acesta e Apostol!"... Când am ajuns la zece metri de grupul nostru, îl văd pe Pătrașcu, cu revolverul în mână, își îndreaptă țeava spre mine și trage. Strig cu toată puterea: „Pătrașcule, m-ai împușcat!" Am fost urcat într-o mașină și am fost dus la Spitalul Elias.[2]

E o afacere încurcată, mai ales prin versiunile puse în circulație. Rolurile sunt jucate de personaje dubioase, toți cei implicați mint. Care este adevărul? Ce s-a întâmplat în acea zi în curtea uzinelor Malaxa? Să fi fost incidentul efectul unor rivalități de tip mafiot? Competiția pentru putere din interiorul

[1] *Confesiunile elitei comuniste: România 1944–1965. Rivalități, represiuni, crime. Arhiva Alexandru Șiperco*, ed., cuv.-înainte, notă asupra ed., biografie, bibliogr. selectivă și note de Andrei Șiperco, vol. 4, Institutul National pentru Studiul Totalitarismului, București, 2020, p. 247.

[2] Gheorghe Apostol, *Eu și Gheorghiu Dej*, Editura Paco, București, 2011, *passim*.

PCR? Ieșiți din pușcării, tovarășii își disputau fără menajamente rolurile ce le vor juca în istoria postbelică. Rivalitatea dintre Gheorghe Apostol, omul lui Dej, și Andrei Pătrașcu era cunoscută în partid. Să fi vrut Pătrașcu să-l elimine pe Apostol folosindu-se de glonț? Posibil. Este vorba despre împărțirea puterii la vârful PCR. E scenariul cel mai plauzibil. Documentele au dispărut de mulți ani din arhive, și este aproape imposibil să creionăm astăzi desenul acestei afaceri.

Ce scria *Fapta* sub titlul „Incidentele de ieri de la uzinele Malaxa"? Iată:

> Atmosfera fiind din ce în ce mai încărcată, s-a făcut uz de arme și au avut loc schimburi de focuri, care au provocat rănirea gravă a dlui Gh. Apostol, președintele CGM, venit la fața locului cu scopul de a aplana conflictul. Între timp, au venit la uzinele Malaxa mai mulți miniștri, printre ei dr. Lothar Rădăceanu, Gh. Gheorghiu-Dej, precum și dl Victor Brătfăleanu. Dnii Gheorghiu-Dej și Lothar Rădăceanu au îndemnat pe muncitori să reînceapă lucrul, urmând ca organele anchetatoare să facă cercetările și să stabilească vinovățiile... Muncitorii sindicalizați din atelierele CFR, STB, uzinele Laromet, Vulcan și Lemaître au ținut ieri după-amiază întruniri pentru a înfiera incidentele provocate în cursul dimineții la Malaxa...

E o versiune – jurnalistică –, de asemenea mincinoasă. Suntem pe teritoriul presupunerilor. Cât despre Andrei Pătrașcu, pentru o vreme și-a continuat cariera. La Conferința Națională a PCR din octombrie 1945 a fost ales în Comitetul Central. În 1950 a fost exclus din partid pentru împușcarea lui Gheorghe Apostol. A fost judecat și condamnat la închisoare. A dispărut de pe firmament și a devenit un paria printre comuniști. Nici nu se putea altfel, atâta timp cât Apostol era unul dintre favoriții lui Dej. În martie 1964, pe patul de moarte, Dej l-a desemnat pe Apostol

succesorul sau. Adevărul acelei zile de 18 februarie nu s-a aflat nici până azi. Comuniștii au preferat să îngroape povestea.

Război și pace

Jurnalul de dimineață, miercuri, 11 aprilie 1945, anunță moartea unui personaj cunoscut în lumea bună, Elisabeth Asquith. Atacul fatal s-a întâmplat la Athenée Palace, unde îi plăcea să petreacă câteva ceasuri când venea la București de la moșia soțului ei, Anton Bibescu, de la Corcova, jud. Mehedinți. „Le tout Bucarest" se întâlnea în saloanele hotelului. Avea numai 48 de ani. Era de așteptat să dispară mai întâi soțul ei, prințul Anton Bibescu, cu 22 de ani mai în vârstă. Uneori lucrurile se petrec pe dos. Dispăruta era fiica fostului prim-ministru britanic, lordul Asquith (1908–1916), liderul Partidului Liberal. Aparținea unei foarte vechi familii britanice. Elisabeth Asquith și Anton Bibescu s-au căsătorit la Londra, ea avea 19 ani, iar el, diplomat român aflat la post pe Tamisa, avea 41. Nu le-a dat nimeni șanse să reușească, dar mariajul lor a ținut. În 1945, după 25 de ani, încă erau împreună.

Serviciul divin a avut loc luni dimineața, la ora 10.00, la Biserica Anglicană de lângă Grădina Icoanei, după cum ne anunță aceeași gazetă. De față era toată lumea care conta: John Le Rougetel, reprezentantul Marii Britanii în Comisia Aliată de Control (1944–1946), Barbu Știrbei, Martha Bibescu, I. Mocioni-Stârcea, C. Brâncoveanu, I. Niculescu-Buzești, Vladimir Mavrocordat, G.M. Cantacuzino, Jean Lahovary, I. Pillat, Ivor Porter. Din lumea teatrului: Mihail Sebastian (prieten de familie), Petru Comarnescu, Sică Alexandrescu, Victor Ion Popa, Maria Mohor, Ion Zamfirescu. Prezența unui număr atât de mare de intelectuali și artiști se explică prin faptul că cei doi soți frecventau cercurile literaților, ei înșiși publicaseră cărți la Londra, Paris și

București. Aș aminti numai strânsa prietenie a lui Anton Bibescu cu Marcel Proust.

După confiscarea moșiei sale, în 1948, Anton Bibescu a părăsit România și nu s-a mai întors în țară. A murit la Paris în 1951.

*

La 12 aprilie 1945, F.D. Roosevelt a murit la Washington. Prilej nimerit pentru câțiva gazetari să facă paradă de sentimente proamericane. Tocmai scoteau capul după patru ani de dictatură pronazistă și erau dornici să-și manifeste public adeziunile. Sperau să tragă și oarecari foloase. Urma ca, în curând, să se distribuie decorații, posturi înalte, premii, sinecuri, ambasade... În *Scânteia* (ediția are chenar negru) din 15 aprilie 1945 câteva pagini au fost dedicate morții președintelui american. S-au reprodus telegramele trimise la Casa Albă începând cu textul expediat de M.S. regele Mihai. Urmau cele ale regelui britanic, ale generalisimului Stalin. Apoi Winston Churchill, Veaceslav Molotov, generalului Dwight D. Eisenhower. *Scânteia* a dedicat trei pagini tristului eveniment. George Macovescu a scris necrologul din partea redacției. „Spirit cercetător, F.D. Roosevelt înainte de a veni la Casa Albă se documentase asupra Uniunii Sovietice, și-și dăduse seama că acolo se construia ceva nou și e în plină desfășurare o mișcare socială. [...] În octombrie 1933 se adresa lui Kalinin astfel: «Iubite Domnule Președinte, ar fi într-adevăr absurd ca 180 de milioane de ruși și 125 de milioane de americani [...] să fie despărțiți pentru totdeauna»".

În cotidianul *Victoria* omagiul dispărutului îl face Geo Bogza: „Pe vastele suprafețe ale Pacificului, uriașele portavioane și cuirasate care se pregăteau să pătrundă în porturile Japoniei perfide au pavilioanele în bernă. Câinii polari, mari și buni, și credincioși omului, trag săniile pe câmpiile de zăpadă ale peninsulei Alaska, au agățat în hamuri o legătură neagră care flutură lângă coama

lor zburlită. Președintele Roosevelt a murit. [...] În această zi nu se mai aude nici bubuitul tunurilor de pe câmpurile de luptă, nici zgomotul miilor de avioane sburând peste trupul Germaniei vinovate în agonie, nici trâmbițele victoriei care se pregăteau să sune, ci într-o tăcere încremenită care s-a întins peste tot pământul... Întreaga omenire își dă seama înfricoșată și devenită dintr-odată solemnă, cum nu a fost poate în toată istoria ei, Președintele, marele Președinte Roosevelt a murit. De la un capăt la altul, pe deasupra oceanelor și a continentelor, întreaga omenire a devenit o imensă catedrală în care mii de clopote bat ducând cerurilor sguduitoarea veste; în care fiecare om în parte are sub priviri catafalcul Președintelui, putând să plângă în voie, sau să-și înalțe sufletul către Dumnezeu, rugându-L ca de data aceasta să se ridice de pe tronul pe care stă, pentru a primi El însuși în Împărățiile cerului sufletul acestui mare om bun. Pentru că mai mult decât oricine Roosevelt a binemeritat de la umanitatea întreagă, și pe deasupra ei de la însăși Divinitatea, al cărei slabe făpturi, atât s-a străduit să le scape de flăcările unui înfricoșător infern terestru..." Geo Bogza dezlănțuit. Va repeta figura o singură dată, în martie 1953, la moartea lui Stalin.

*

Elementul sovietic se întindea ca pecinginea peste București. Întâi pavoazarea, clădirile cu steaguri roșii, portretele uriașe ale lui Stalin și Lenin se găseau oriunde întorceai privirea. Pe marile bulevarde, în intersecții. Treptat, au cuprins și periferiile, unde muncitorimea popula bancurile de lucru din fabrici: Lemaître, Malaxa, Mociornița, SET etc. Aici s-a constituit detașamentul de șoc al regimului de așa-zisă „democrație populară". „Clasa muncitoare – clasă conducătoare!" se citea pe bannerele purtate pe umeri la marile defilări organizate de 1 Mai, 23 august, 7 noiembrie. Dar erau mult mai multe demonstrații. Aproape în fiecare

săptămână se defila pentru o cauză sau alta și se protesta împotriva cuiva. Esențial era să se întrețină haosul, lumea să fie mobilizată, să nu fie lăsată liberă ca să își vadă de ale ei. Din aceste cartiere îndepărtate aproape zilnic lucrătorii erau încolonați și aduși în centru să mărșăluiască unde se găseau instituțiile statului, începând cu dinastia, continuând cu armata și guvernul. Erau acolo să scandeze lozinci anticapitaliste, să ceară vehement „La moarte!". În toate aceste mitinguri amprenta sovietică era nelipsită. Cinematografele țineau afișele cu producții Mosfilm. Se tipăreau în milioane de exemplare ediții ieftine de literatură sovietică. S-a înființat editura specializată „Cartea Rusă", care se ocupa de traducerea literaturii ruse și sovietice. Aceasta ajungea în cel mai scurt timp în toate bibliotecile, de la cele sătești și școlare până la cele universitare. ARLUS organiza frecvent gale de film, conferințe, seminare, întâlniri cu invitați din URSS. Cine asista la ele? Lumea nu venea de bunăvoie, așa cum s-ar crede. Se făceau convocări în întreprinderi, se semna de luare la cunoștință, se ponta de prezență la locul acțiunii. Dacă absentai, te costa plata acelei zile de lucru. Erai avertizat, iar a treia oară erai concediat, și nu te mai angaja nimeni. Bineînțeles, presa – care relata pe larg acțiunile Agitprop, ARLUS și PCR – omitea detaliul care conta: entuziasmul maselor era fals.

Iată exemple de acțiuni de sovietizare a spațiului public: „Cu prilejul zilei Armatei Roșii, a avut loc în Capitală o serie de manifestări culturale. La Opera Română s-a desfășurat un program artistic în fața membrilor Guvernului în frunte cu dl general N. Rădescu, președintele Consiliului de Miniștri, dna Ana Pauker, reprezentanți ai ARLUS-ului și fruntași ai vieții noastre politice. Corul Armatei și al Operei au executat un bogat program artistic. La cinematograful ARO a vorbit dl general Bardan, la Scala d. colonel Maltopol din Divizia Tudor Vladimirescu, la Trianon dl general Pretorian..." Sau: „Ieri după-amiază, Comisia Aliată

de Control a oferit o recepție la care au luat parte toți miniștrii români, reprezentanții ARLUS, dna Ana Pauker, dnii Gh. Tătărescu, C. Titel Petrescu, V. Luca, Max Auschnit, M. Sadoveanu, George Enescu etc." Alt exemplu: „Duminică, 1 aprilie, va avea loc în sala Studio un festival închinat Teatrului sovietic. Vorbitorii anunțați – Mihai Ralea, Mihail Sebastian (care a vorbit despre teatrul sovietic)". Dora Massini de la Opera Română urma să cânte din opere sovietice, Anne Stern să recite din poeziile scrise pe front de Constantin Simonov, basul Petre Ștefănescu-Goangă să cânte muzică rusească... Urma un spectacol de teatru cu piesă *Invazia*, de Leonid Leonov.

Ce făceau necunoscătorii de rusă rămâne un mister. De altfel, în oraș cursurile de învățare a limbii ruse s-au înmulțit. Paginile ziarelor publicau tot mai multe oferte – „Învățați limba rusă" – care le-au înlocuit rapid pe cele valabile pentru limbile germană, franceză, engleză. În 1948, după încetarea activității Comisiei Aliate de Control, au fost interzise. Explicabil, americanii și britanicii părăseau Bucureștiul, în vreme ce rușii rămâneau...

Bucureșteanul era cu ochii pe ziarele care relatau situația de pe front. Era și mai simplu de realizat o ediție cu știri externe, ignorând situația internă, care isca mereu discuții în contradictoriu. Comunicatele publicate de armatele aflate în conflict ofereau suficient material documentar pentru a completa paginile unei ediții, și era și pe gratis, în vreme ce restul materialelor însemnau cheltuieli (plata gazetarilor, bilete de tren, diurne, cazare la hotel etc.). Cenzura germană (pasivă) a fost înlocuită după 23 august 1944 cu cea sovietică (proactivă, propagandistică). Ziarele semănau unele cu altele. Aceleași fotografii, aceleași informații, aceleași subiecte – și cele redate, și cele trecute sub tăcere. Așadar, Armata Roșie se apropia de Berlin. În vest Aliații au ajuns la Rin și au pătruns în Germania. Nu trecuse un an de

când debarcaseră în Normandia. Pe scurt, zilele războiului erau numărate. Se apropia pacea.

Boxa acuzaților

Ultima oră, 6 februarie 1945. Primul proces al criminalilor de război urmează să se deschidă la 20 februarie: „Mâine începe instrucția celor vinovați de dezastrul țării. Amănunte asupra felului în care se vor judeca procesele. Potrivit decretului prin care iau ființă Tribunale populare, în localul Curții criminale din bulevardul Ferdinand se fac pregătiri... În acel local se vor instala secțiile tribunalelor populare și acuzatorii publici vor începe îndată constituirea dosarelor... În curând se vor publica o serie întreagă de nume de satrapi și criminali. [...] Având în vedere că procesele vor întrece în amploare obișnuitele ședințe ale tribunalului, s-au luat o serie de măsuri în ceea ce privește accesul presei, avocaților și publicului. S-a ținut seama de aceste lucruri, dezbaterile vor fi difuzate prin megafoane pentru publicul ce nu va avea loc în sală".

Fapta, 7 februarie 1945. „Cine va fi acuzatorul-șef? Întrucât sălile curților criminale sunt prea mici spre a primi public numeros, dezbaterile celor două tribunale vor fi retransmise prin radio. În special, ședințele ce vor fi ocupate de dezbaterile proceselor celor doi Antonești, Piki Vasiliu și Radu Lecca. După cum se știe, d. ministru Lucrețiu Pătrășcanu a numit acuzatorii publici [...]. Până în prezent, sunt arestate în total trei femei care au fost încadrate între vinovații de dezastrul țării: 1. Maria Antonescu, 2. Veturia Goga și 3. Consuela de la Guvernământul Transnistriei."

Jurnalul de dimineață, 18 februarie 1945. „Monitorul Oficial, nr. 35/16 februarie. Jurnal al Consiliului de Miniștri. Ordonăm arestarea persoanelor bănuite a fi comis crime de război și

deferirea lor acuzatorilor publici spre cercetare și instrucție." Lista începe cu Ion Antonescu, Mihai Antonescu. Dosarul Odessa. Un extras: profesor Alexianu Gheorghe, guvernator al Transnistriei, colonel Julian Popovici, fost prefect al Poliției Odessa, Antonin Ciolan, dirijor al Operei din Odessa, Ion Aurel Maican, regizor al teatrului din Odessa, Ștefan Vasile, pictor, profesor la Școala de Arte Frumoase din Odessa, Ion Ițulescu, profesor, șef al serviciului muzicii la Direcția de Cultură din Odessa, Dumitru Rantea, decan al Universității din Odessa, ing. Kupfer Vasile, șef al Șantierului Naval din Odessa, ing. Vasile Olaru, șef al Portului Odessa, avocat T. Solacolu, director al Fabricii de Talpă Odessa, Gherman Pântea, fost primar Odessa, Emil Stavrăț, șef al Siguranței din Odessa." Lipsește de pe această listă Gheorghe Tomaziu, scenograf al Operei din Odessa. Era nepotul lui George Enescu. Dar nu rudenia cu Enescu l-a salvat de proces (mama sa, Lucreția, era sora lui George Enescu), ci faptul că era spion britanic.

Momentul, 24 mai 1945. „Ieri-dimineață, ora 12.00, judecătorii Tribunalului Popular, sub președinția dlui consilier N. Țabrea, au dat sentința în procesul crimelor săvârșite la Odessa, Vapniarka, Golta, Bersad, Cernăuți. Din 38 de acuzați, 29 au fost condamnați la moarte, 8 la diferite pedepse privative de libertate de la 1 an temniță grea la muncă silnică pe viață, 1 achitat. Pe listă: general Macici Nicolae, general de divizie în rezervă Trestioreanu Constantin, locotenent-colonel de jandarmi în rezervă Niculescu Mihail, zis Coca etc. Pe străzi s-au format coloane de cetățeni manifestând pentru Tribunalul Poporului și împotriva criminalilor de război. [...] Au vorbit acuzatorii publici. [...] Prin glasul lor au vorbit toate acele zeci de mii de victime ale Holocaustului. Au glăsuit morții de la Vapniarka, incinerații de la Golta, Bogdanovka, spânzurații de la Odessa. Și-au clamat durerea orfanii și văduvele, supraviețuitorii prin miracol, paraliticii mazării furajere, schingiuiții de la Tg. Jiu. [...] Verdictul a fost pronunțat.

Pedeapsa cerută și așteptată de întregul popor a căzut peste capetele celor din boxă ca o ploaie de meteoriți. [...] Asasinii [...] au fost condamnați la moarte. Sabia justiției a lovit crunt, dar drept. În câteva zile, hoiturile lor roase de vermina urii care i-a stăpânit vor atârna în bătaia vântului, pradă corbilor. Așa sfârșesc criminalii... (Ion Micu)".

„Sentința în procesul marilor criminali de război. Tribunalul Poporului din România hotărăște în unanimitate condamnarea miniștrilor din guvernul Antonescu, criminali de război și vinovați de dezastrul țării, următoarele: 1. Ion Antonescu condamnat la moarte; 2. Mihai Antonescu, condamnat la moarte; 3. Vasiliu Z. Constantin, condamnat la moarte; 4. Pantazi Constantin, condamnat la moarte; 5. Eugen Cristescu, condamnat la moarte; 6. Alexianu Gh., condamnat la moarte; 7. Radu Lecca, condamnat la moarte; 8. Horia Sima (dispărut), condamnat la moarte; 9. Papanace Constantin (dispărut), condamnat la moarte; 10. Georgescu Corneliu (dispărut), condamnat la moarte; 11. Protopopescu Ioan (dispărut), condamnat la moarte; 12. Mihail Sturdza (dispărut), condamnat la moarte; 13. Iasinschi Vasile (dispărut), condamnat la moarte; 14. Dănulescu Constantin (dispărut), condamnat la moarte; 15. Dimitriuc Vasile (dispărut), condamnat la moarte; 16. Dobre Gheorghe, detențiune grea pe viață; 17. Petrovicescu Constantin, detențiune grea pe viață; 18. Traian Brăileanu, 20 de ani de detențiune riguroasă; 19. Marinescu Ion, 20 de ani de temniță riguroasă; 20. Tomescu Petre, 15 ani muncă silnică; 21. Titus Dragoș, 15 ani muncă silnică; 22. Dumitru Popescu, 10 ani închisoare corecționala și 5 ani interdicție; 23. Constantin Bușilă, 10 ani închisoare corecțională și 5 ani interdicție; 24. Nicolae Mareș, 10 ani închisoare și 5 ani interdicție. Tribunalul ordonă confiscarea averii tuturor condamnaților cu titlul de despăgubire în folosul statului. Toți condamnații au declarat recurs în ședință."

De câteva zile orașul fremăta în chestia procesului Antonescu. A început brusc. Fără nicio pregătire. Parcă s-ar fi spus: „De mâine, de la ora opt dimineața, veți începe să vă indignați!" A lipsit crearea anticipativă a unei atmosfere. Nu s-a scris nimic în gazete despre lucrurile și întâmplările senzaționale în legătură cu activitatea acestor bestii. Lumea aproape îi uitase. Procesul se desfășoară rapid, după un program stabilit dinainte. [...] S-au organizat întruniri și manifestații publice pentru a se cere condamnarea la moarte a tuturor criminalilor. [...] Noroc că nu au fost invitați ca martori mai mulți evrei, căci altfel Antonescu ar fi fost beneficiar de depoziții favorabile! [Antonescu, *n.a.*] păstrează încă atitudinea de conducător de stat. Vorbește în numele istoriei. Tace și-i disprețuiește pe martori, dacă nu îi convine. E grav și îmbrăcat elegant... Mai sunt și azi evrei care susțin că trebuie să-i fim recunoscători lui Antonescu pentru că el ne-a salvat...[1]

Mihail Sebastian

Locuiesc pe o stradă lângă Cimitirul Evreiesc – Filantropia –, unde este îngropat Mihail Sebastian. Uneori „trec să îl văd", duc o floare, stăm de vorbă. Împrejurările morții lui sunt departe de a fi lămurite. Arhivele încă păstrează neatinse multe din secretele scurtei sale vieți și, mai ales, împrejurările morții. S-a stins la 29 mai 1945 pe un pat de spital. A fost călcat de un camion care căra zarzavaturi la Hale. S-a întâmplat lângă Biserica Nicolae Vlădica la 20 mai. Multora li s-a părut o moarte suspectă și o mare nedreptate. O moarte absurdă. Să mori atât de tânăr – era născut la 18 octombrie 1907, la Brăila –, când ai atât succes, când lumea te admiră? Unii au lansat ideea că ar fi fost vorba de un asasinat, nu de un banal și ghinionist (ceasul rău!) accident

[1] Emil Dorian, *Cărțile au rămas neterminate. Jurnal (1945–1948)*, vol. I, Editura Compania, București, 2006, p. 135.

de circulație. Bucureșteanul este cusurgiu de felul lui, îți caută pricină. E și neîncrezător, bănuitor mai cu osebire. Bineînțeles, lumea s-a întrebat dacă nu este ceva necurat la mijloc.

Când voiau să facă pe cineva dispărut, serviciile speciale sovietice recurgeau la această metodă. În 1948 actorul Solomon Mikhoels, președintele Comitetului Antifascist Evreiesc din URSS, a fost călcat de un camion la Minsk, la ordinul KGB. Stalin hotărâse crima.

Șoferul care l-a accidentat fatal pe Mihail Sebastian (un anume Ion Zăpădeanu) a fost judecat și a primit doi ani de închisoare. Bine, bine, de ce ar fi fost ucis Sebastian? Exista vreun motiv să fie ucis un scriitor care ducea o existență retrasă, în afara conspirațiilor, intrigilor, operațiilor contrainformative, vieții politice fumegoase de la București în *anno domini* 1945? Totuși, s-ar putea schița o ipoteză. Mihail Sebastian îl cunoștea bine pe Lucrețiu Pătrășcanu. A fost introdus în anturajul lui de cel mai bun prieten de atunci al lui Pătrășcanu, Belu Zilber, văr primar cu Sebastian. Pe amândoi îi chema Hechter. Amintesc că Sebastian a fost implicat în apariția clandestină a primelor numere ale ziarului *România liberă*, încă din iunie 1944.

La mijlocul lui septembrie 1944 însă, s-a retras din redacție, când ziarul a fost preluat de Grigore Preoteasa, omul lui Gheorghiu-Dej. Pătrășcanu intrase în dizgrația Kremlinului și a liderilor PCR de mulți ani. Când a aterizat, la 16 septembrie 1944, pe aeroportul Băneasa, în loc de salut, Ana Pauker i-a certat pe cei veniți să o întâmpine că au participat la lovitura dată de rege, care încurca lucrurile. Sebastian fusese complice la lovitura dată de Palat. În seara de 23 august 1944 se afla într-un apartament din Strada Armenească nr. 34, alături de Pătrășcanu, Belu Zilber, Safian, Ștefan Popescu, Vera Călin („tehnica" lui Pătrășcanu). Ca inițiat în lovitura de stat, nu era bine văzut de serviciile speciale sovietice. Știa și prea multe.

Toți participanții la complot au avut de suferit. Reproșul era că Stalin a trebuit să aștepte niște ani până să instaleze la București un regim politic sută la sută comunist, „fără impurități burgheze". Odată cu lovitură regală de la 23 august 1944, sovieticii au fost siliți să aglutineze „moscoviții" (sau cominterniștii) cu „doftaniștii", garnitura de comuniști rămași în țară, și să se folosească de elemente nesigure, burgheze, precum Gheorghe Tătărescu și alții. Concluzia: Lucrețiu Pătrășcanu (de care Mihail Sebastian era apropiat) se afla în 1945 în cădere liberă, un paria printre liderii Partidului. O prietenie compromițătoare. Mi-e clar că, dacă ar fi trăit, ar fi fost arestat, anchetat și judecat în lotul Lucrețiu Pătrășcanu în procesul din aprilie 1954 (la fel ca Belu Zilber, Harry Brauner, Lena Constante). Pătrășcanu a fost demis în februarie 1948 și arestat în aprilie același an. Urma Mihail Sebastian. Să nu ne lăsăm înșelați de pânza de minciuni care s-a țesut sub imperiul emoției la moartea sa. Petre Pandrea notează în jurnalul său: „O moarte mai mult decât dubioasă. Un asasinat pus la cale și executat cu precizie și sânge rece. O crimă imposibil de dovedit, dar și de anticipat". Care să fi fost motivul crimei? Explicația lui Petre Pandrea:

> Pentru că Mihail Sebastian jucase tot timpul la mai multe mese, avusese mai multe fețe. Dacă fața lui progresistă și democratică ar fi convenit noilor stăpâni, trecutul lui de la *Cuvântul* lui Nae Ionescu (ziar antisemit la care el, semitul, slujise cu un entuziasm cel puțin bizar) îl trăgea la fund ca o ghiulea de o mie de kg. Dar nu numai asta. Este și episodul în care Sebastian îi cere lui Nae Ionescu să scrie prefața la *De două mii de ani*, roman despre tragedia evreiască... Era prea mult! Reacția comunității nu a întârziat, perplexă de apropierea lui de Nae Ionescu și colaborarea lui îndelungată la *Cuvântul*, alături de extremiști și antisemiți notorii, Eliade, Cioran, Polihroniade... I. Ludo scrie „dl Nae Ionescu s-a obișnuit atâta cu jidănașul Bubico Hechter [Hechter era

numele real al lui Mihail Sebastian, *n.a.*], încât, din când în când, îl scoate în Cișmigiu la plimbare, cu lănțișorul de gât". [...] După această farsă în stil balcanic [Sebastian, *n.a.*] se alătură aparent mișcării de stânga către care îl conducea vărul său, [Belu, *n.a.*] Silber. Numai că Silber îl înregimentează [...] și în slujba unor servicii secrete cu semnătura pe state de plată alături de Silber însuși, alături de N.D. Cocea, Zaharia Stancu, L. Kalustian, H. Soreanu etc. [...], care primeau regulat plic de la Moruzov, cu dată și semnătură olografă... Am rămas uluit când l-am întâlnit pe statele de plată ale lui Moruzov și Eugen Cristescu, mai ales când am văzut pe ce sume ridicole se vindea. Chelner de bacșișuri mici.

Pandrea deținea informația de la Alexandru Ghyka, coleg la Liceul Militar „Mănăstirea Dealul" și de celulă la pușcărie, fost director al Poliției în 1940–1941, și de la Gheorghe Ionescu, fost coleg de liceu. Explicația racolării lui Sebastian ar fi „nu atât banii, cât impresia că poate săpa cu folos la temelia societății burgheze pe care o ura atât [...]. Încă o explicație poate fi șantajul. Se cunoșteau «preferințele lui sexuale exclusiv masculine». Aparițiile lui la brațul unor actrițe foarte frumoase «erau pentru a înșela opinia despre el». Un detaliu – mașina de scris pe care s-a scris proclamația către țară citită la radio în seara de 23 august 1944 de regele Mihai era [...] împrumutată de Sebastian lui Pătrășcanu"[1].

Într-un articol publicat în urmă cu ani, Mira Moscovici (fiica lui Ilie Moscovici, liderul Partidului Socialist), bună cunoscătoare a secretelor stângii românești, a scris că Mihail Sebastian a fost asasinat la ordinul PCR. Într-un interviu pe care mi l-a acordat mi-a întărit această afirmație. A mers chiar mai departe, indicând numele unui prezumtiv asasin: Sașa Mușat, pe care l-a cunoscut bine în tinerețe. Despre el mi-au vorbit în timp Gheorghe Brătescu și Virgil Ierunca. Sașa Mușat făcea parte din

[1] P. Pandrea, *Turnul de ivoriu*, pp. 334–340.

grupul de utecişti recrutaţi de la Liceul Evreiesc „Cultura", instruit de Emil Bodnăraş pentru acte de terorism. Numele lui a devenit cunoscut în 1959, când a fost implicat în jaful de la Banca Naţională. Membrii bandei Ioanid erau toţi comunişti din ilegalitate. Au fost judecaţi, condamnaţi la moarte şi executaţi la Jilava în Valea Piersicilor la 17 februarie 1960. Saşa Muşat a învăţat la Liceul „Cultura" şi a fost elevul lui Mihail Sebastian, care, în anii '40, a predat acolo literatură. În 1948, Saşa Muşat a dispărut brusc din ţară. În jurnalul său, Virgil Ierunca îi semnalează prezenţa la Paris. Îl ştia bine din cercurile de stânga de la Bucureşti, din facultate şi din redacţii. Au stat de vorbă de mai multe ori la Paris. Bănuia că a fost trimis în Occident de serviciul secret. După război, SSI a fost condus de Emil Bodnăraş, spion sovietic însărcinat cu misiuni speciale, cum ar fi lichidarea transfugilor. I se pune în seamă asasinarea avocatului Iosif Şraer, fost secretar de stat la Ministerul de Interne pe vremea mandatului lui Teohari Georgescu (1945–1947), care defectase în Italia. Iosif Şraer fusese avocatul comuniştilor în anii 1930–1940. După 23 august 1944 s-a descoperit că fusese agent al Siguranţei. A preferat să fugă în Occident decât să moară în condiţii suspecte la Bucureşti. Saşa Muşat a fost expulzat din Franţa în 1952 (considerat spion român de DST) şi s-a întors la Bucureşti, unde o vreme a fost profesor la Facultatea de Istorie. În 1956 a fost dat afară pentru că nu avea doctorat.

Întrebare: a fost Sebastian implicat în acţiunile politice clandestine, subversive ale lui Pătrăşcanu şi Zilber din perioada premergătoare arestării lui Antonescu? Oare ştia prea multe? Au vrut Bodnăraş şi ceilalţi să-i închidă gura deţinătorului atâtor secrete? A vrut să dea un avertisment? Sau să lichideze un martor incomod? Comuniştii obişnuiau să-i ucidă pe „tovarăşii de drum" suspectaţi că ar putea „trăda cauza". Dar şi pe cei care prezentau riscul să facă publice anumite istorii din trecut, să critice

partidul, să declare disidențe și facțiuni, așa cum făcuse Arthur Koestler. Vezi romanul său, *Le Zéro et l'Infini*, la modă în mediile de stânga după război. Știm azi din arhive că Belu Zilber și Lucrețiu Pătrășcanu au citit cartea. O admirau amândoi. De ce nu și Mihail Sebastian? Cu autoritatea lui, putea fi periculos pentru dogmatismul rigid al PCR. Dacă denunța public metodele partidului care se pregătea să preia puterea, s-ar fi iscat un scandal din care Gheorghiu-Dej și Pauker nu aveau decât de pierdut. Dacă există un presupus organizator al asasinării lui Sebastian acesta nu poate fi decât tandemul Dej-Bodnăraș. Mă întreb dacă ținta nu era, de fapt, Lucrețiu Pătrășcanu, căruia i se trimitea astfel un avertisment. Să fi căzut Sebastian victima unei reglări de conturi între clanurile din partid? Arhivele sunt încă mute pe acest subiect, multe dosare sensibile au dispărut. Noi cercetări ar putea să ajungă la adevăr. Sau, poate, niciodată.

Moartea ca fapt divers

Presa oferă lista celor prezenți la funeraliile lui Sebastian. Cap de listă: rabinul-șef, dr. Alexandru Șafran. Serviciul religios a fost oficiat de prim-cantorul Ruwinsky de la Templul Israelit. La căpătâiul lui Sebastian: Felix Aderca în numele Ministerului Artelor, N.D. Cocea, în numele Societății Scriitorilor Români, Perpessicius, în numele ARLUS, Nicolae Carandino, în numele criticilor dramatici, Nicolae Vlădoianu, patronul teatrului Alhambra, în numele autorilor dramatici. La mitingul de doliu – un martor ocular și-a amintit că bulevardul a fost blocat de puhoiul de lume –, gazetarul de la *Victoria* a notat prezența lui Lucrețiu Pătrășcanu cu soția, George Macovescu, Anton Bibescu, N.D. Cocea, Perpessicius, Constantin Vișoianu, Tudor Teodorescu-Branișteș, Aristide Blank, Camil Petrescu, Tantzi Cocea, Nicolae Carandino, doamna Andrei Șerbulescu (soția

lui Belu Zilber), Ury Benador, Alexandru Rosetti, Geo Bogza, Cella Serghi, Ion Biberi, Eugen Jebeleanu, Henriette Yvonne Stahl, Scarlat Froda, Zevedei Barbu, Camil Baltazar, Ioan Masoff etc. Ziarul a reprodus omagiul adus de Perpessicius în numele ARLUS: „Atitudinea lui inflexibilă din anii negri ai teroarei s-a văzut nu numai încununarea și recunoașterea unanimă, în lunile din urmă... Între orientările de dată recentă ale societății noastre figurează și ARLUS-ul, a cărui secție literară, mândră de a fi numărat pe Mihail Sebastian printre membrii ei, nu se poate împăca cu gândul unei atât de nedrepte și absurde dispariții. În opera de apropiere și strângere a legăturilor cu Uniunea sovietică pe care ARLUS-ul o urmărește cu tenacitate, pregătirea, talentul, spiritul viu [...] așteptau să fie puse la contribuție spre binele acestei convalescențe a societății românești".

Zile la rând, ziarele nu încetează să îi aducă elogii.

Geo Dumitrescu: „Sebastian a dispărut și asta numai pentru că autocamionul criminal l-a izbit de caldarâm cu nepăsarea săvârșirii unui fapt divers; nu numai pentru că Mihail Sebastian a murit ca un om al străzii. [...] Mihail Sebastian a greșit adesea; uneori a greșit în mod grav. Atunci când l-am cunoscut, intrase profesor într-unul din liceele în care Antonescu surghiunise sutele de tineri [evrei, *n.a.*]. Era foarte prost plătit, încă și mai puțin înconjurat de lumea «distinsă» cu care el era obișnuit... Nimic nu poate șterge din amintire serile acelea; în locuința lui de holtei se adunau mulți tineri cărora le lumina – cu dezinvoltura care îl definea atât de bine – [...] dibuirile băetanilor care-l descoperiseră pe Proust. [...] Mihail Sebastian revenise în ultimii ani de pe drumurile pe care rătăcise. [...] Hotărât lucru, camionagiul acela beat care l-a omorât pe Sebastian ieri a curmat, desigur, fără să știe, o ascensiune categorică, pentru care toate vorbele ocazionate de regret sunt mici și puține" (*Victoria*).

Geo Bogza: „Omul acesta pentru care un cuvânt era destul să sufere aproape mortal a fost sortit să moară într-un fapt divers, de o brutală materialitate. Moartea lui înseamnă pentru cei care l-au cunoscut un prilej de durere stupefiată și plină de revoltă" (*Scânteia*).

Anton Bibescu: „Mihail Sebastian mi-a fost prieten. Cu 12 ani în urmă, când prietenia noastră s-a înfiripat, el nu era nici tânărul promițător, nici debutantul timid. Era Mihail Sebastian, matur în toate actele [...]. Dar era mai presus de toate prietenul. Și eu m-am bucurat de această prietenie până la ultima convorbire cu el, două ore înainte de a fi atât de absurd ucis pe caldarâmul străzii" (*Scânteia*).

Ion Călugăru: „El își fixa obiectivele în viață și le realiza cu metodă, ca un muncitor intelectual deprins cu un anumit exercițiu. Dar asta e numai o fațetă a lui Sebastian [...]. Important era la dânsul curajul intelectual atunci când se hotăra la ceva, pe care o ducea întotdeauna la bun sfârșit. [...] După 23 August, în cele dintâi zile, când Capitala mai era bombardată de avioane nemțești, ne-am întâlnit din nou la mese de lucru învecinate la *România liberă* [...]. Un accident stupid a curmat totuși existența lui. [...] Întâmplarea a jucat un rol covârșitor în viața lui Mihail Sebastian și aceasta nu-i întâmplător" (*România liberă*).

Petru Comarnescu: „Destinul lui Mihail Sebastian a fost cumplit de ironic. Raționalist lucid, avea să trăiască deceniul iraționalismului și urii între oameni. Ajungând la libertatea socială pentru care militase și luptase, avea să piardă cea mai elementară libertate; aceea de a trăi. [...] Făcând parte dintr-o generație măcinată de ideologii care au dus-o la pierzanie și de atâtea lupte și suferințe ce au anulat-o, în mare măsură, el ar fi fost printre puținii [capabili, *n.a.*] să o răscumpere" (*Timpul*).

Constantin Vișoianu: „Toată scurta sa viață a fost închinată dorinței de a înțelege. Și ce iertător era! [...] Mihail Sebastian era un

om de cultură [...], angajat până în adâncul conștiinței sale în orientările esențiale față de marile probleme. Și dezinteresat cum rar se întâlnesc oameni. [...] Nimeni nu a putut vreodată să îi recompenseze meritele. [...] Îl întâlneam des în ultimii ani de prigoană, și nu știu dacă vreodată mi-a vorbit despre un necaz personal. Totdeauna alerga pentru altul, cu sufletul bântuit de marea nenorocire ce se abătuse asupra lumii" (*Jurnalul de dimineață*).

Ion Biberi: „A dispărut o conștiință [...]. Nu era un sceptic. Poate nu era un senin. [...] Era un sensibil, un emotiv. Era un om pentru care viața interioară există. Viață lui avea un accent de gravitate, de patetic conținut. Omul nu se dădea cu ușurință. Se deschidea însă prietenilor... Un martir stăpânit de disciplina clasică" (*Victoria*).

Tudor Teodorescu-Branișteː „Ieri după-amiază scriitorul Mihail Sebastian traversând strada a murit sub roțile unui automobil care gonea nebunește pe ulițele Capitalei. Eterna stupiditate a accidentului n-a fost niciodată mai revoltătoare. [...] De ce ar fi putut dărui de-aci încolo această minte vie și cultivată? [...] Toate acestea au încetat într-o secundă pe pavajul Bucureștilor. [...] Sunt foarte rari oamenii care au darul de a se face iubiți. Sebastian avea prin excelență acest dar. Bun, leal, drept, discret în raporturi. Nici chiar cel mai înverșunat dușman nu-i putea găsi nici o scădere. [...] Literatura pierde un mare scriitor. Noi, cei care am avut norocul să-l cunoaștem, pierdem și un... inegalabil prieten" (*Jurnalul de dimineață*).

Ceasul răfuielilor

Fapta, 19 mai 1945: „D. prof. Petre Constantinescu-Iași, ministrul propagandei, a prezentat Consiliului de Miniștri în ședința din 17 curent rezultatele Comisiei de epurare a presei privind un prim lot de 43 ziariști epurați din presă pentru

activitate și propagandă fascistă. Prin aceasta sunt epurați definitiv din presă următorii: Stelian Popescu, Pamfil Șeicaru, Nichifor Crainic, Romulus Seișanu, Romulus Dianu, Constantin Lucreția Vâlceanu, Pan Vizirescu, Constantin Virgil Gheorghiu, Ernest Bernea, Ilarie Dobridor. Sancționați cu suspendarea activității pe termen de cinci ani: Dragoș Vrânceanu, Eugen Titeanu. [...] Sancționat cu suspendarea activității pe doi ani: Mircea Grigorescu etc.".

România liberă: „Ultimele dezbateri din procesul ziariștilor colaboraționiști". „Rechizitoriul pune concluzii pentru cei aflați în boxă, Romulus Dianu, Romulus Seișanu, I.P. Prundeni, Gabriel Bălănescu, Grigore Manoilescu, Ilie Dimitrescu, Ilie Rădulescu, Radu Gyr... Acuzator public, avocat Ion D. Ion, care arată că «ziariștii colaboraționiști nu au urmărit altceva decât să înfeudeze țara lui Hitler», slujind regimul de dictatură și contribuind astfel «la distrugerea unei însemnate părți din țară». A cerut condamnarea la pedeapsa capitală pentru Grigore Manoilescu, detenție grea pe viață pentru ceilalți patru și confiscarea averilor pentru toți inculpații lotului. La ședința din 1 iunie, președintele Curții, dl Ilie Țabrea, a dat cuvântul apărării. Al. Ionescu vorbește pentru Al. Hodoș, care cere «circumstanțe ușurătoare». Av. Emil George Caliga a apărat pe Radu Demetrescu-Gyr. Arată că «activitatea legionară a lui Radu Gyr s-a desfășurat nu în Garda de Fier, ci în Partidul Totul pentru Țară, care era legal constituit». Mai arată că «activitatea sa a fost nu atât politică, a fost mai mult poetică». Avocat T. Cristis a vorbit în apărarea lui Ilie Rădulescu. Clientul lui, a spus avocatul, a instigat «doar» și a comentat crimele săvârșite de hitleriști. În ceea ce privește șantajele, l-a lăsat să se apere singur. Dna avocată Cosăceanu a spus despre Ion Dumitrescu că era antifascist și antihitlerist. A venit replica acuzării. Acuzator Alexandra Sidorovici a precizat învinuirile pentru fiecare dintre inculpați. A urmat ultimul cuvânt dat acuzaților.

Ion Dumitrescu s-a apărat spunând că «a fost antifascist și contra Germaniei și hitlerismului și făcea glume pe seama Italiei mussoliniene». Romulus Dianu «a acuzat pe fostul director al ziarului *Universul*». Ilie Rădulescu a recunoscut întreaga sa activitate antisemită și că a militat alături de Germania. A produs ilaritate în sala tribunalului când a afirmat că «el nu a creat atmosferă fascistă în întreaga Europă». Al. Hodoș «a făcut *mea culpa* totală, susținând că ideile nefaste și înșelătoare ale lui Antonescu l-au ispitit». Radu Gyr și-a mărturisit greșeala susținând că, «după rebeliune, nu a mai dus acțiune politică legionară, văzând că mișcarea se prăbușește în jaf, rușine și asasinat». După ultimul cuvânt al acuzaților, Curtea fiind luminată de dl președinte consilier Ilie Țabrea, a declarat dezbaterile încheiate. Pronunțarea completului se va face în cursul dimineții de mâine, după ce Curtea va delibera".

România liberă: „Atmosferă grea. Se rostește rechizitoriul... Ilie Rădulescu, buhăit, cenușiu, cu o tipică figură de escroc, ascultă ca un câine bătut cuvintele care-l suspendă între viață și moarte. Se uită mereu la ceas într-un tic nestăpânit. Radu Gyr, ras în cap. Cu nările răscroite grosolan care îi dau un aer de cruzime, cu maxilarele strânse, răscolește febril prin hârtii, își potrivește pantalonul, se uită fix în sală. Hodoș, enorm, ca o focă, cu părul alb, stă cu capul în piept, jucându-se cu creionul pe hârtie. Din când în când, urmărește cu umilință, cu ochii șterși sub care s-au adunat pungile senile ale bunului trai, vorbele acuzatorului public, clătinându-și spășit capul. Romulus Dianu, congestionat, transpirând din plin, amărât și fricos. Domnul de la cenzura lui Antonescu, inabordabil, al cărui zâmbet rar era o onoare, al cărui răspuns la salut era un noroc, este acum plin de panică și umilință, plin de desgustătoare servilități și supușenii. Romulus Seișanu stă placid și ramolit. Are aerul unui om uluit. Ai putea să crezi că mai așteaptă «marile ofensive

germane» pentru care pregătea zilnic cronicile lui militare... Prundeni, negru, cu ochelari cu ramă groasă și neagră, se studiază în gesturi, cabotin, simțindu-se privit. Se forțează să fie calm, atent, pasionat de spectacolul sălii ca de un film bun. Ionel Dumitrescu, un cap pătrat, tuns mărunt, cu aer nemțesc, are schimonoseli nervoase. Iată aici floarea fascismului românesc. Toți sunt de dreapta, naționaliști, odinioară erau plini de semnificații și nuanțe. Odată se detestau, se înjurau reciproc, se dușmăneau de moarte. [...] Astăzi banca acuzării i-a înfrățit. Sunt toți niște ticăloși, sunt toți aceiași trădători ai neamului, aceiași ași ai minciunii, aceiași otrăvitori ai conștiințelor".

Mă întreb dacă garnitura comunistă care lua locul celor din boxa cu ziariști colaboraționiști nu era la fel... Gazetari ticăloși, otrăvitori ai conștiințelor, trădători de neam, ași în mânuirea minciunii... Prin ce se deosebeau ei de fasciști? Nu au avut la dispoziție 10, ci 45 de ani să spurce țara. O listă scurtă: Iosif Chișinevschi, Niculae Moraru, Leonte Răutu, Traian Șelmaru, George Macovescu, Zaharia Stancu, Aurel Baranga, Geo Bogza.

Sentința: „Deliberarea a durat de la opt dimineața până aproape de orele 13, când, în prezența unei numeroase asistențe și a acuzatorilor publici, d. președinte Ilie Țabrea a dat cetire sentinței prin care au fost condamnați: Pamfil Șeicaru – pentru că a părăsit țara natală și s-a pus în slujba inamicilor României – la pedeapsa cu moartea, iar pentru faptul de crimă pentru dezastrul țării, cu detențiunea grea pe viață. Osebit mai este condamnat la confiscarea întregii averi, afară de cea provenită din succesiuni. Ion Dumitrescu – detențiune 20 de ani, degradare civică 10 ani și confiscarea averii soției și descendenților. Romulus Seișanu – pentru aceleași vini la detenție pe viață 10 ani, degradarea civică și confiscare averii. Ilie Rădulescu – muncă silnică pe viață și 10 ani degradare civică, confiscarea întregii averi. I.P. Prundeni – detențiune grea pe viață, confiscarea averii.

Al. Hodoș – 20 de ani detențiune, 10 ani degradare civică și confiscarea averii. Radu Demetrescu-Gyr – detențiune riguroasă pe timp de 12 ani, cinci ani degradare civică și confiscarea averii. Grigore Manoilescu – la pedeapsa cu moartea, confiscarea averii. Gabriel Bălănescu – detențiune grea pe viață, degradare civică 10 ani și confiscarea averii. Pan Vizirescu – detențiune grea pe viață, degradare civică 10 ani, confiscarea averii. Aurel Cosma – detențiune grea pe viață, degradare civică 10 ani, confiscarea averii. Ion Dobre, zis Nichifor Crainic – detențiune grea pe viață, 10 ani degradarea civică, confiscarea averii. Stelian Popescu – detențiunea grea pe viață, 10 ani degradare civică și confiscarea averii. După citirea sentinței, publicul părăsind sala, au fost introduși condamnații, cărora dl președinte Ilie Țabrea le-a adus la cunoștință sancțiunile, comunicându-le totodată că au dreptul de a declara recurs".

La 3 iunie 1945, Mircea Damian, directorul cotidianului *Fapta*, scria despre „Averea lui Șeicaru". Ce poseda acesta, ce avere făcuse din gazetărie? Un palat la București, pe strada Belvedere, moșii în județele Bacău și Râmnicu Sărat cu pungi de petrol, o fabrică de cherestea la Bacău, moșie la Orșova, terenuri și case la București, vilă la Predeal, mii de acțiuni la Societatea de Radiodifuziune. Valoarea averii la prețul zilei: 15 miliarde obținute în numai 15 ani de gazetărie. Damian se întreba cine l-a ajutat să ridice palate după palate, să achiziționeze terenuri petrolifere și acțiuni? „Răul pe care l-a făcut țării Pamfil Șeicaru încă nu poate fi apreciat. El a săpat zilnic vreme de 15 ani și mai bine la temelia morală a acestui popor, care a avut naivitatea să facă până cum câteva luni apostoli din orice șmecheri dialecticieni și proroci din orice pungași care mânuiau condeiul și tricolorul cu oarecare dexteritate. Pamfil Șeicaru a pângărit tot ce era frumos, a înjosit tot ce era demn, ridicând șantajul la înălțimi de virtute."

Scânteia a publicat notița intitulată „În comuna Dridu țăranii au confiscat și împărțit moșia lui Stelian Popescu în suprafață de 300 ha":

> Stelian Popescu, criminalul de război (fugit) a cărui moșie și inventar s-au confiscat. Sătenii poartă o mare ură acestui moșier fascist care a exploatat la sânge puterea lor de muncă. Au manifestat o deosebită satisfacție și au făcut împărțirea într-o atmosferă de entuziasm. S-au mai confiscat una moară țărănească, două tractoare, una batoză, una mașină de treierat, trei semănători, cinci prășitoare, două sute de porci, șapte sute cinci zeci și opt de boi, șapte vaci, un taur, patru viței și șase căruțe.

Țăranii de pe moșia lui Pamfil Șeicaru nu au fost atât de norocoși. Ei nu s-au ales cu nimic din tot ce poseda transfugul Pamfil Șeicaru, pentru că moșia acestuia, odată dispărut în Spania, a fost preluată de Mihail Sadoveanu, ca răsplată pentru memorabilul lui articol „Lumina vine de la Răsărit".

Filodorme, sinecuri și tantieme

La 13 august 1945, *Scânteia* anunța că la Ministerul Artelor comisia condusă de Mihai Ralea, ministrul de resort, a hotărât să-i acorde premiul național de poezie lui Tudor Arghezi, „ca recunoaștere a aportului adus de d-sa literaturii române". Din comisie au făcut parte Tudor Vianu (directorul Teatrului Național), Perpessicius, critic literar, N.D. Cocea, vicepreședinte al Societății Scriitorilor Români, Mihail Sadoveanu, Mihail Codreanu și Gala Galaction.

Premiile sunt întotdeauna o afacere – rezultatul unei coterii, nicidecum prețuirea unui merit. Mereu la mijloc există un complot al câtorva inși influenți, menit să avantajeze pe unul în dauna altuia. Există simpatii, invidii, polițe de plătit, revanșe de

luat și dușmănii acerbe. Patimile mari, interesele pecuniare, la fel. E și o chestiune de prestigiu, o clipă de glorie care contează. În memoriile sale, Mihai Beniuc, tartor al SSR în 1945, povestește cum s-a ajuns la numele lui Arghezi. Culisele sunt întotdeauna extrem de interesante.

Arghezi încă nu se dăduse cu sovieticii și nu simpatiza cu Gheorghiu-Dej și Ana Pauker. Aștepta să vadă cine câștigă partida. Vin sau nu americanii? Se va decide de partea cui să fie abia în 1956, 11 ani mai târziu, când nu mai exista decât Partidul Muncitoresc Român, când situația era clară și „mergea" la sigur. Ce spune Beniuc despre primul premiu național de poezie? Coteria voia să îl scoată din joc pe Alexandru Toma, autor sprijinit de secția de propagandă a PCR, unde fiul scriitorului, Sorin Toma, redactor-șef la *Scânteia*, era factotum. Mai făceau parte din bandă Iosif Chișinevschi, Leonte Răutu și servanții lor, gazetari de partid și scriitori care frecau clanțele pe Aleea Alexandru nr. 23, unde își avea sediul PCR. Chestiunea era că Alexandru Toma avea destui dușmani, efect al luptelor fracționiste din partid, încă dinainte de 1944. Era și un aspect etnic al problemei. S-a spus că cel care avea să câștige premiul național de poezie trebuia să fie neapărat român get-beget. Or, Alexandru Toma era evreu. Partidul avea masive antipatii în rândul populației, în mediul cultural nu mai vorbesc, pentru că îi privilegia pe evrei. Firește, pe cei care rămâneau, nu pe cei care emigrau în Palestina – zeci de mii pe an.

Ar fi fost o sfidare ca Alexandru Toma, așa-zis poet, scriitor nul, fără operă, să primească premiul. Cei care nu erau de acord cu numirea s-au coalizat și au găsit soluția să îl confere cuiva care nu putea fi contestat. Or, Arghezi trecea drept cel mai mare poet român după Eminescu. Așa s-a ajuns la numele lui. Avea și meritul scrisorii-pamflet „Baroane", adresată lui Manfred von Killinger. Așadar, era un „rezistent" într-un moment

când această marfă era extrem de prețuită. Singura ispravă a lui Alexandru Toma – trâmbițată de *Scânteia* – era o narațiune SF despre cum își îngropase poeziile în grădina casei. Cum Ministerul Artelor atribuia premiul (generos financiar), Mihai Ralea, deținătorul portofoliului, a deschis ostilitățile. Ralea trecuse cu arme și bagaje în tabăra comunistă după ce încercase deliciile carlismului. În regimul Antonescu vegetase. Beniuc era ilegalist, avea stadiu în partid și era unealta Partidului în SSR. S-a asociat fără să ezite complotului care se urzea. Citez:

> Ralea: „Ascultă, Beniuc, se întâmplă ceva care nu trebuie să se întâmple. Se propune ca marele premiu de poezie al Academiei să fie acordat lui A. Toma. Eu sunt împotrivă și, cred, nici tu nu ești de acord". [...] „dacă e vorba pe așa, singurul care trebuie să îl ia e Tudor Arghezi". Ralea: „Eu te-aș ruga, având în vedere trecerea ta sus [la PCR, *n.a.*], să vorbești cu Ana Pauker, care te va înțelege, cu Pătrășcanu și, poate, cu Petru Groza. Care, de asemenea, va fi de aceeași părere. Dacă vorbești cu ei, problema e ca și rezolvată..."

Un premiu de poezie devenit o afacere de stat. E ceva! Găsim aici fricțiunile de la vârful Partidului. Premiul prilejuia o reglare de conturi. Era, practic, o lovitură cu mantă, ca la biliard. Beniuc a făcut turul cabinetelor, nu a întâmpinat nicio opoziție, tovarășii au înțeles despre ce era vorba când Beniuc le-a explicat afacerea. Ei îi ceruseră lui Ralea să îl elimine pe Alexandru Toma. Intrigile bizantine nu erau necunoscute la București. Mai ales unuia ca Ralea. Beniuc s-a întâlnit cu Arghezi ca să se asigure că acceptă premiul. Cum era vorba despre o sumă consistentă, Arghezi a fost de acord. N.D. Cocea i-a poftit acasă la el, în Bulevardul Pake Protopopescu nr. 4, pe mai mulți scriitori influenți să parafeze înțelegerea. După ce premiul a fost atribuit, s-a organizat un banchet la Capșa. Toată lumea *happy*! „Consider că lui Arghezi i s-a

făcut o mare dreptate. El primise un premiu din partea lui Carol al II-lea, ca și Bacovia. Trebuia să i se acorde însă acest premiu care purta un caracter de premiu național", notează Mihai Beniuc în memoriile sale.[1]

Probabil ca Arghezi, care avea limba ascuțită, să nu spună că regele Carol l-a premiat, pe când comuniștii, nu!

Ucis de amigdale

Moartea lui Constantin Tănase este un mit bucureștean dintre cele mai rezistente. Și un copil a auzit că i s-ar fi tras de la niște cuplete rostite pe scenă. Tănase ar fi zis „Davai ceas, davai palton / De la Nistru pân-la Don!" și lumea s-a prăpădit de râs. Ar fi fost bine pentru Tănase și moralul bucureșteanului, cunoscut ca fiind un căcăcios. Stagiunile 1944 și 1945 au fost foarte proaste pentru teatrul Cărăbuș. Trupa juca la Paladium într-un cort de circ, transformat de Tănase la repezeală în sală de spectacol. Nu prea i-a reușit, avea diverse inconveniente, era incomodă. Nu avea vizibilitate și sonorizare pe măsură. Cert este că lumea nu prea venea să îi vadă reprezentațiile. S-a zis că i s-ar fi interzis să mai spună cuplete în fața publicului. Atunci el ar fi apărut pe scenă într-un sacou și și-a suflecat la un moment dat mânecile. Spectatorii ar fi văzut că pe brațe avea înșirate mai multe ceasuri. Să te ții hohote de râs! Iar în sală s-ar fi aflat cu acest prilej o delegație de ofițeri superiori sovietici. Ofensați, ei ar fi părăsit sala Paladium. Toate acestea sună bine, dar nu sunt adevărate.

Lui Tănase i s-a tras de la o banală amigdalită. După 23 august 1944, juca „Circul Tănase" la intersecția Bulevardul Elisabeta cu Calea Plevnei, în vecinătatea Facultății de Drept.

[1] M. Beniuc, *op. cit.*, pp. 98–99.

Afacerea nu a mers prea bine. De la ora 22.00 nu se mai circula prin oraș. Așa că spectacolele începeau devreme, la 17.00. Cenzura peria serios cupletele și nu prea se râdea la poante. Avea grijă cenzura să le taie. De ce să fi vrut cineva să vadă spectacolul lui Tănase? Mai aplaudată a fost apariția lui la defilarea de 1 Mai 1945 în fruntea coloanei de „oameni ai muncii" din teatre. Poate că se schimbaseră atmosfera, epoca și publicul. Bucureșteanului nu prea îi mai ardea de râs odată ajuns sub cizma sovietică. Poate că spectatorii așteptau altceva. Da, dar ce?

Și azi persistă legenda că Tănase ar fi spus pe scenă „Rău a fost cu *was ist das*, / Da'-i mai rău cu *davai ceas*! / De la Nistru pân-la Don, / *Davai ceas, davai* palton! / *Davai ceas, davai* moșie, / *Haraşo* tovărășie!". Lumea e convinsă că aceste cuplete i-au fost fatale lui Tănase. Un avocat de mare vază mi-a povestit cum, într-o seară, a fost chemat de fiul său să intervină pe lângă autorități ca să îl scoată din arest pe Tănase, care o făcuse lată spunând răutăți pe scenă împotriva sovieticilor. Firește, avocatul a subliniat curajul și abilitatea de a-l elibera pe Tănase și a-l duce la domiciliu. Numai că este doar o poveste... Da, bucureșteanul nostru are nevoie de povești care să îi susțină moralul. Apăsarea Armatei Roșii era grea, și asemenea narațiuni făceau bine stării de spirit a populației într-o vreme când nimeni nu avea curaj să se opună rușilor și cozilor lor de topor. La ce bun!? Ca să își încheie viața sub o rafală de gloanțe? Tănase nu era prost deloc, deja avusese de a face cu comisiile pentru avizarea spectacolelor. Nu se putea interpreta nimic pe scenă fără autorizație specială dată de Comisia Aliată de Control dominată de sovietici. Așa că nu avea rost să îi critice pe ruși pe scenă la Paladium. Dar lumii i-a plăcut ideea unui Tănase „rezistent" și erou anticomunist, care zeflemisea ocupantul. Scenariul morții lui s-a petrecut în imaginarul

colectiv, nu în realitate. Rușii erau foarte atenți la ce zicea și ce făcea Tănase. Popularitatea lui constituia un element periculos pentru ei.

Episodul cu berea prea rece s-a petrecut pe o terasă în Cișmigiu de Sfânta Maria, 15 august, în drum de la Paladium spre casă, pe Strada Puțul cu Plopi. A venit pe jos și s-a încins. După două săptămâni de îngrijiri zadarnice, s-a stins din viață, în ciuda puzderiei de doctori chemați la patul lui să-l îngrijească. A fost depus în holul Ateneului român. Mii de bucureșteni au venit să-i prezinte ultimul omagiu. La 31 august a fost înmormântat la cimitirul Bellu, condus de o mare de lume. Rușii, cam nervoși, au plasat la intersecții patrule cu soldați din Diviziile „Tudor Vladimirescu" și „Horea, Cloșca și Crișan". Lumea s-a făcut că nu-i vede pe acei români în uniforme sovietice. Oricum, ce puteau să facă? Fiecare a înțeles că se încheia o epocă. Râsul avea să fie altfel de atunci încolo. Pe sub mustăți, ferit, cu subînțeles, printre rânduri. Râsul lui Tănase, cu toată gura, deplin, își încheia epoca de glorie.

Cade Cortina de Fier

Charta Atlanticului spune că „toți oamenii din toate țările vor trebui să fie eliberați de mizerie și teamă". Totuși, comisiile de epurare funcționau pretutindeni într-o anarhie crescândă. Aprovizionarea orașului făcea imposibilă subzistența, chiar dacă s-au deschis economate pe lângă întreprinderi. Activitatea partidelor istorice era tolerată, dar în fabrici se puneau afișe cu „Orice manifestare politică în afară de cele ale Frontului Unic Muncitoresc sunt interzise. Contravenienții vor fi excluși din colectivul fabricii!". Adesea, pe ziduri apăreau pancarte cu inscripția „Moarte lui Maniu și Brătianu!".

Aceasta era atmosfera în București, când, la 5 martie 1946, Churchill ținea celebrul lui discurs de la Fulton, Mississippi. Reproducerea lui a fost interzisă în România, dar oamenii l-au ascultat la posturile de radio străine. Reacția lor a fost entuziastă.[1] Citez din discurs: „De la Stettin, în Baltică, la Trieste, în Adriatică, o cortină de fier s-a lăsat peste continent. În spatele acestei linii se află toate capitalele vechilor state din Europa Centrală și Răsăriteană. Varșovia, Berlin, Praga, Viena, Budapesta, Belgrad, București și Sofia, toate aceste orașe faimoase și populațiile din jurul lor se află în ceea ce eu trebuie să numesc sfera sovietică; și toate se află, într-o formă sau alta, nu numai sub influența sovietică, ci și sub un control foarte strict de la Moscova".

E cineva care să nu fi auzit sau să fi citit măcar o dată aceste cuvinte? În mod convențional, discursul de la Fulton marchează debutul Războiului Rece. De fapt, începuse mai devreme, când Armata Roșie a trecut granița de vest a Uniunii Sovietice, cu gând să ocupe toate țările din Europa până la Berlin. Jaloanele lui au fost Ialta (februarie 1945), Potsdam (iulie 1945). Dar întâlnirea crucială a fost cea dintre Stalin și Churchill la Kremlin (octombrie 1945). Șervețelul pe care Churchill a mâzgălit procentele lui a echivalat cu harta sferelor de influență. Harta secretă a Războiului Rece. La 5 martie 1946, Churchill nu mai locuia în Downing Street 10. Fusese alungat de electorat în opoziție și putea să zică orice. Guvernul de la Londra s-a grăbit să se dezică urgent de declarația lui Churchill. Avea marele păcat că lansa conceptul „cortinei de fier."

Churchill într-un discurs ținut la Fulton în Missouri, unde a mers să primească o diplomă de onoare, declară

[1] Vezi Annie Bentoiu, *Timpul ce ni s-a dat*, vol. 1, Editura Vitruviu, București, 2000, pp. 147–148.

> război ideologic Rusiei și cere o alianță anglo-americană. Discursul are și aspectul unui autorechizitoriu. Anglia e în fericita situație geografică de a putea face greșeli politice pe care i le plătesc alții.[1]

Churchill are o ciudată amnezie la Fulton în martie 1946. Părea să fi uitat că a căzut de acord cu Stalin la Kremlin în octombrie 1944 și a consimțit astfel politica sferelor de influență – antecamera Războiului Rece și a căderii Cortinei de Fier.

Avangardă și proletcultism

Exista odată un grup de amici care se întâlneau pe Calea Văcărești nr. 4, unde locuia Jules Perahim (Jules Blumenfeld, n. 1914, București), un tânăr grafician care publica desene în presa de stânga. Se afirmase ca avangardist. A colaborat la *Unu* (revista lui Saşa Pană) și la *Alge*. A fost unul din cei patru îndrăzneți care au făcut să apară revista cu număr unic intitulată *P...la*, împreună cu Aurel Baranga, Paul Păun, Gherasim Luca. Arhivele conțin numeroase rapoarte despre cei care frecventau casa din Calea Văcărești nr. 4, toți erau fișați și filați. Siguranța nu îi urmărea pentru suprarealism, nici pentru pornografie, ci pentru activități comuniste. Unii erau membri ai PCR (care activa în clandestinitate), alții doar simpatizanți. La adresa de la numărul 4 funcționa un „cerc de studii marxiste" condus de Ghiță Ionescu (viitor director al Europei Libere, secția română). S-a ilustrat prin faptul că a pledat în procesul Anei Pauker de la Craiova, alături de Radu Popescu, prietenul lui de nedespărțit. La începutul anilor '40, amândoi au condus Comisia de românizare, unde au făcut bune afaceri.

[1] G. Nandriș, *op. cit.*, p. 253.

În vara lui 1940, Jules Perahim s-a refugiat în Uniunea Sovietică. S-a întors după război în uniforma Armatei Roșii cu grad de colonel. La București a făcut parte din redacția publicației *Grai nou*, scoasă de armata de ocupație. După 1945, Perahim a căpătat o mare influență în lumea artei. Stagiul petrecut la sovietici i-a conferit un ascendent politic asupra celorlalți. Susținea „neabătut" linia Moscovei și teoriile elaborate de Andrei Jdanov, ideologul Partidului Comunist al Uniunii Sovietice (PCUS) – cu privire la artă. Trecea drept omul rușilor. Avea cetățenie sovietică și era ofițer al Armatei Roșii. Organiza expoziții, primea comenzi de stat. Despre el se scria elogios în presa de partid. A primit funcții importante. A renunțat la suprarealismul anilor tinereții pentru a deveni un artist proletcultist. A făcut artă pentru partidul pe care-l slujea, în schimbul privilegiilor. Interesant este aici că nu numai Jules Perahim a făcut saltul (cameleonic) de la avangardă la arta realistă, puternic ideologizată, ci la fel a procedat o întreagă grupare de artiști. Ei alcătuiesc desantul ideologic și artistic care a sovietizat cultura română în următorii ani. Au dotat-o cu cenzura și dogmele moscovite. I-au epurat pe toți cei care îi incomodau. Atuul lor – faptul că activaseră în UTC și PCR înainte de război. Astfel s-a selecționat elita cultural-funcționărească a regimului. Din ea făceau parte M.R. Paraschivescu, Geo Bogza, M.H. Maxy, Jules Perahim, Aurel Baranga, Radu Popescu, Radu Bogdan... Lista e lungă.

Iată o scenă descrisă de Agnia Bogoslava (soția lui) în amintiri:

> Într-o zi venind acasă, am aflat de la prietena mea, Ronca Brauner, sora fraților Brauner, că au venit niște români din Rusia cu un regiment al Direcției Superioare Politice a Armatei. Ei editau ziarul *Veac nou*. [...] Am bănuit că printre desenatorii și ziariștii români care lucrau la acest ziar ar putea

fi și Perahim... Am început să alerg pe Calea Victoriei spre familia Brauner să aflu amănunte (fratele lui Ronca, Harry Brauner, era cel mai bun prieten al lui Perahim)... Ușa era întredeschisă, am intrat, nu era nimeni în jur, dar de undeva, din fundul casei, auzeam voci... Am deschis ușa și l-am zărit pe Puiu Perahim cu Harry Brauner, în pielea goală, făcând duș, săpunându-se unul pe altul și râzând în hohote... Nici nu mi-am dat seama când m-am repezit la Puiu Perahim. El a rămas mut, m-a luat în brațe, m-a sărutat. În momentul acela s-a făcut întuneric în mintea mea.[1]

Basmul e basm. Cei doi s-au căsătorit, dar povestea lor nu a durat până la adânci bătrânețe. Jules Perahim a părăsit cuplul și a emigrat apoi la Paris în 1969. Aici s-a întors la arta suprarealistă din anii 1930 și a pozat în victimă a regimului comunist, când, de fapt, fusese un profitor al acestuia.

Propaganda de la coana Manda

Scânteia din 27 aprilie 1946 publica articolul intitulat „Istoricii", în care „secătura de Mihail Roller își permite necuviințe la adresa lui Maniu și Dinu Brătianu, nedându-și seama cât de rău face cauzei evreiești prin astfel de atacuri prostești".[2]

Momentul, 18 ianuarie 1946: „Festivitatea de ieri. La Ambasada URSS din București a avut loc înmânarea decorației «Steaua roșie» locotenentului-colonel Walter Roman, șeful Secției de propagandă de la Inspectoratul Educație și Cultură de pe lângă Ministerul de Război al României. Decorația a fost înmânată de ambasadorul URSS, S.I. Kavtaradze".

---

[1] Agnia Bogoslava, *Și s-au dus ca vântul*, Editura Fundației Culturale Libra, București, 2006, p. 117.

[2] I. Hudiță, *op. cit.*, vol. XVII (26 aprilie – 31 august 1946), Editura Cetatea de Scaun, Târgoviște, 2014, pp. 35–36.

Fapta, 31 mai 1946: „Secția I a Curții Marțiale în completul prezidat de d. colonel Filip, fotoliul ministerului public fiind ocupat de d. procuror maior Trepcea, a judecat ieri pe Eugen Ionescu, fostul atașat de presă al Legației din Paris; autorul articolului injurios apărut în *Viața românească* – pe luna martie – se consideră ofensator pentru armată și națiune. Acuzatul a fost judecat în lipsă. După rechizitoriul dlui procuror și examinarea pieselor din dosar, Curtea a condamnat pe Eugen Ionescu la 5 ani închisoare corecțională pentru ofensă adusă armatei, 6 ani de închisoare corecțională pentru ofensă națiunii și 5 ani de interdicție corecțională".

La 19 iunie 1946, gazetarul de stânga, Virgil Ierunca, scria în *România liberă* un articol mai puțin angajat ca de obicei. De regulă, scria pe linie, cum a făcut-o în articolele despre Lenin, Maiakovski și alții. „Zilele trecute s-a inaugurat noua casă a anticarilor, situată între Podul Mihai Vodă și Vama Poștei. Ea existase cândva acolo, dar fusese demolată din inițiativa unui primar care nu pricepea exact ce e cu cartea. Pare-mi-se, tot generalul Dombrovschi, primar la sfârșitul anilor 1930 [1938–1940, mai exact, *n.a.*], dar și în 1946 [1944–1948]. După război, anticarii s-au coalizat, au acoperit și o parte din costuri și în vara 1946 a fost inaugurată." Virgil Ierunca surprinde exact acest moment: „Anticarii sunt azi la ei acasă și casa lor trebuie încurajată de toți intelectualii care nu pot renunța, cu una, cu două, la viciul lecturii". Ironia sorții: casa anticarilor a fost demolată câțiva ani mai târziu, pentru a face loc unui post de pompieri, existent și azi.

*

O istorie urâtă despre o bandă de gangsteri care opera sub firma „Biroul Politic al CC la PCR". S-a reunit la sediul partidului de pe Aleea Alexandru nr. 23, unde în anii războiului

fusese sediul Gestapo. Potriveala era perfectă. Gheorghiu-Dej, Ana Pauker, Teohari Georgescu, Iosif Chișinevschi și alții au decis soarta lui Ștefan Foriș. Scena care urmează este „ședința restrânsă de Birou" din vara lui 1946. Amintește de alta, din romanul *Demonii* de Dostoievski, în care se plănuiește uciderea unuia dintre ei. Suntem anturați de personaje tipice subteranei. Dacă în *Demonii* mecanismul este dat de fanatism, aici e vorba de setea de putere. Poate și de ordinul trimis de la Moscova. După ce a fost eliberat din casa din Vatra Luminoasă, Foriș s-a mutat în pasajul Victoria, unde mama sa deținea un apartament. S-a prezentat în Aleea Alexandru la sediul PCR să-și ofere serviciile. Gheorghiu-Dej l-a surprins și l-a dat afară din clădire. Foriș a devenit o non-persoană – nici că există, nici că nu există. Într-o zi, la 9 iunie 1945, a fost ridicat de pe stradă de oamenii lui Teohari Georgescu, ministrul de interne. A fost adus la sediul Partidului. Gheorghiu Dej, obsedat de Foriș, temător de scenariul că la ordinul Moscovei Foriș urma să-i ia locul în funcția supremă din partid, i-a fixat locul de arest alături de biroul său, să-l aibă sub ochi. Nu i s-a dat nimic de făcut. Timpul trecea – un an de zile! – și situația lui nu se lămurea. Așa s-a ajuns la ședința celulei de partid a Biroului Politic.

O singură întrebare îi măcina pe participanți: ce facem cu Foriș? Să fie suprimat! a zis Dej. Cei prezenți – Teohari Georgescu, Vasile Luca, Ana Pauker – s-au alăturat ideii. Lipseau din nucleul dur Bodnăraș și Chișinevschi. Fiecare cu motivele lui. Nu s-a făcut proces-verbal, nu s-a votat, doar o discuție ca între gangsteri dornici să se debaraseze de un rival, sub pretextul că ar fi fost agent al Siguranței, trădând astfel partidul și clasa muncitoare. Nu credea nimeni acuzațiile, dar măcar se acoperea crima cu un alibi plauzibil. Îi rămânea lui Gheorghiu-Dej să ducă la îndeplinire decizia. El nu l-ar fi lăsat să scape, îl ura prea tare pe Foriș și se temea de el. A încredințat

asasinatul omului lui de mână forte de la Doftana, Pantiușa Bondarenko, ajuns general sub numele Gheorghe Pintilie. Foriș a fost dus în garajul aflat la subsol, unde îl aștepta șoferul Dumitru Neciu, cocoțat pe o ladă (Foriș era înalt), lovit cu o rangă în cap. Foriș s-a prăbușit fără să scoată un sunet. N-a fost executat cu pistolul din cauza zgomotului. Asta a fost tot. Niciun ziar nu a dat știrea morții lui Ștefan Foriș. Până la moartea lui Gheorghiu-Dej în martie 1965, nu s-a vorbit niciodată în public despre acest asasinat.

BRICABRAC

• Balul Operei. „Se aduce la cunoștința publicului că ultimele bilete pentru Balul Operei care va avea loc duminică, 27 ianuarie 1946, în saloanele Cercului Militar se găsesc la Direcția Operei Române din Piața Romană nr. 3, biroul Presei."

• „Maestrul Nicu Apostolescu vă invită la grădina de vara *Paris d'été*, strada Știrbei Vodă nr. 49. Dans. Antren. Direcțiunea Julică Nicola."

• „A apărut nr. 23 *Veac Nou*, revistă de cultură săptămânală scoasă de ARLUS, cu un bogat și interesant cuprins."

• „A apărut în librării *Războiul sfânt pentru cruce și dreptate abia începuse*, de Maria Arsene. Prefața Aurel Baranga, coperta și ilustrații Jules Perahim, Editura Apărării Patriotice."

• „Azi are loc la Teatrul Comedia premiera piesei *Sălbateca*. În rolul principal o vom vedea pe dna Nadia Cantacuzino", soția lui Bâzu Cantacuzino.

• „Iată ce au făcut criminalii de război. *Albumul crimelor antonesciene*, la Editura Apărării Patriotice."

• „Delegația Direcției Generale a Teatrelor, formată din Dinu Negreanu, Octav Livezeanu, Zaharia Stancu, au însoțit în turneu delegația sovietică cu dnii Șutov și Cerniavski. Întâlnirea

a prilejuit un contact mai strâns și a pus bazele unor festivaluri româno-sovietice."

• „S-a redeschis cinematograful Fantasio cu marele succes *Circul*, film sovietic."

• „Restaurantul Cina. S. Papacostea. Irevocabil redeschiderea. Vineri, 18 ianuarie (seara). Orchestra maestrului Jean Marcu."

• „Un weekend agreabil numai la Sinaia, Sport. Dancing. Cinema. Ruleta, Baccara, *Sale privée*. Jazz: Bibi Alexandrescu."

• „Boli de piele, sifilis, venerice. Tratamente electroterapeutice. Dr. S. Hernis. Consultații: 12.30–2, 5–8."

• „Scala prezintă un program excepțional de jurnale americane de război oferit de Misiunea Americană. Ultimele evenimente de pe fronturi și Conferința de la Ialta. Prețurile obișnuite. Zilnic de la orele 9 dimineața. După-amiaza de la orele două."

• „Curse de pasageri București-Brașov și retur. Transporturi de mărfuri în toată țara. Societatea Trans-Zago. Strada Carol nr. 30."

• „Acordeoane, radio, motociclete, patefoane, cumpără plătind cele mai mari prețuri. Venim la domiciliu."

• „Lei 2 000 kg pentru plăci de patefon vechi și sparte. B-dul Brâncoveanu 20, Piața Sf. Gheorghe (Iorgu Gagel)."

• „Iarnă aspră în toată țara. De două zile a revenit iarna aproape în întreg cuprinsul țării. Zăpezi abundente în regiunile din nord. Furtuni puternice în sudul țării [...]. În Capitală vântul a amintit de vijelia de luna trecută. Furtuna a provocat o bruscă scădere de temperatură și numai datorită lipsei de zăpadă n-a reeditat proporțiile viforului din decembrie. Pentru zilele următoare Institutul Meteorologic vestește o accentuare a frigului. Se va înregistra un ger uscat, mai ales în timpul nopții..."

• *România liberă* anunță că „duminică, 3 iunie și luni, 4 iunie 1945, pentru procurarea pâinii și mălaiului vor fi valabile bonurile următoare: duminică, 3 iunie 1945, bonul nr. 154 pentru una

rație pâine a 0,300 kg (trei sute grame). Luni, 4 iunie 1945, bonul nr. 27 pentru una rație mălai a 0,300 kg (trei sute de grame)".

• „Actorii Beate Fredanov și Alexandru Finți împreună cu colegii aflați în turneu cu o operă realizată de Mihail Sebastian [*Steaua fără nume, n.a.*] anunță cutremurați de durere pierderea prietenului, colaboratorului și sfătuitorului lor, Mihail Sebastian."

• „Cinema Select previne onor public – Doamnele, Domnii și Domnișoarele – că marele film muzical *O noapte după operă* rulează de la orele 9 dim." Mai aflăm că este „filmul femeilor, bărbaților, este filmul tuturor".

• „La Cinema Aro rulează azi de la orele 9 dim. fără întrerupere până la orele 7.20 seara marele succes *În zori de zi*, cu Danielle Darieux. Casa se închide la 5.40."

Capitolul 7

Lupta de clasă se ascute, la covrigi și la țuici multe

O dezbatere a aprins presa. Diverși autori se întrebau dacă se manifesta o criză a culturii românești? Printre ei, Ion Caraion, Virgil Ierunca – amicul lui nedespărțit în acei ani –, Alexandru Talex, pupilul lui Panait Istrati, Petru Vintilă și mulți alții. O dezbatere dezlânată, scrisă pe genunchi, fără orizont. Meritul ei este că, într-o perioada sterilă, de cenzură habotnică, a pus o întrebare plauzibilă. Nu s-a ales nimic din schimburile de replici, dar peisajul tern și tensionat s-a colorat măcar în parte. La un moment dat, cenzura a intervenit, a stins lumina și a trântit ușa. Iată un anunț din *Rampa*: „Criza culturii. Pot regimurile politice să suprime libertatea de exprimare a scriitorului? În numărul de Crăciun al *Rampei*, o mare anchetă printre personalitățile noastre culturale. Semnatari: Tudor Arghezi, I. Valjan, Tudor Mușatescu, Jacques Costin, Gh. Brătescu și alții. Numărul de Crăciun al *Rampei* apare mâine, duminică, 22 decembrie". Asta ca fundal...

Scânteia, în numerele din 5, 7, 9 și 10 ianuarie 1947, publica în foileton un lung pamflet despre poezia lui Tudor Arghezi cu titlul „Poezia putrefacției sau Putrefacția poeziei", apărut apoi și în broșură[1]. Era o surpriză. La sfârșitul lui decembrie 1946,

[1] Sorin Toma, *Poezia putrefacției sau Putrefacția poeziei: răsfoind volumele lui Tudor Arghezi*, Editura Scânteia, București, [1947].

Ministerul Artelor l-a sărbătorit cu pompă la sediul ministerului pe Tudor Arghezi la împlinirea a „50 de ani de activitate literară". Inițial, fusese vorba de Ateneul român, dar s-a preferat ministerul, pentru a întări dimensiunea oficială a evenimentului. De mirare, Arghezi a participat la ceremonie, a ținut un discurs „care era o fină și usturătoare tabletă de circumstanță. Aceeași frondă proaspătă, același venin necruțător, aceeași mândră, dârză și cruntă independență, care a plăcut deplin. [...] Nu știu dacă oficialitatea... a câștigat ceva practic. I se face curte de mult [lui Arghezi, *n.a.*] și cu multă asiduitate, dar el ține să rămână același individualist într-un univers al cărui centru imuabil se socotește".[1] Aspectul cel mai interesant este că, în timp ce Arghezi era înfățișat ca un scriitor aflat în grațiile regimului, *Scânteia* pregătea atacul furibund împotriva lui. Manevra fusese premeditată. I se arăta zăhărelul și apoi biciul. Semăna cu obiceiul Mafiei (PMR era în mod cert o mafie), care îl sărută pe cel care urmează să fie ucis. Arghezi primise premiul național de poezie al Academiei Române, apoi premiul Ministerului Artelor. Ambele, cu asentimentul partidului și guvernului. Atunci? Atacul împotriva lui Arghezi a fost, întâi de toate, semnalul unui îngheț cultural inspirat de Andrei Jdanov, tartorul ideologic de la Kremlin. Bucureștiul se conforma. Singurul aport al bandei Dej și Pauker era alegerea victimei. Arghezi juca rolul țapului ispășitor. Era indicat ca purtătorul tuturor păcatelor culturii burgheze – citez din articolul lui Sorin Toma: „Arghezi scrie pentru burghezie. D-sa scrie pe gustul burgheziei. Opera d-sale reflectă lumea morală a burgheziei".

Autorul pamfletului, Sorin Toma (Solomon Moscovici, n. 1914, București), era redactorul-șef al *Scânteii*. Mare onoare i se făcea lui Arghezi că nu era înjurat de vreun comsomolist cu caș la

[1] E. Dorian, *op. cit.*, p. 197.

gură. Și nici nu era un atac anonim, cum se mai întâmpla. Faptul indica miza întregii campanii. Era o sarcină de mare răspundere. Sorin Toma era membru de partid din 1933, ilegalist. Pentru el, Arghezi era întruchiparea dușmanului de clasă.

Fișa de cadre. Între 1931 și 1937 a urmat cursurile Facultății de Matematică și ale celei de Litere la Universitatea din București. Era un intelectual, complexat în partid că nu provine din rândurile proletariatului. În vara lui 1940, a trecut în Uniunea Sovietică (au mai făcut-o și alți comuniști: Gogu Rădulescu, Jules Perahim etc.). A fost redactor la o editură din Moscova. Din 1942, ofițer în Armata Roșie. A revenit în țară după 23 august 1944 ca voluntar în Divizia „Horea, Cloșca și Crișan". Din 1946, a fost angajat redactor la *Scânteia*. În ianuarie 1947, numit redactor-șef. Era omul serviciilor de informații militare sovietice (GRU). La fel ca Iosif Chișinevschi, protectorul lui, cel care îl numise redactor-șef al *Scânteii*. Mai mulți ani la rând, a fost membru al CC al PMR. A condus *Scânteia* vreme de 13 ani, din 1947 până în 1960, când a fost concediat, și la scurt timp exclus din partid. A fost reprimit în 1970. În 1979 a emigrat în Israel. A trăit un secol plus un an (n. 1914 – d. 2015). A avut timp să scrie și să publice o carte de memorii[1] în care exprimă regrete pentru campania dusă de *Scânteia* împotriva lui Arghezi.

Prin 1955–1956, Sorin Toma a avut satisfacția să vadă că Arghezi a ținut cont de reproșurile pe care i le adresase în 1947. În fond, victima atacului lui scrisese și în anii 1930 elogii pentru regele Carol al II-lea. Regele avea o casetă din care distribuia fidelilor teancuri de bani. Arghezi s-a ospătat și el cu voluptate. Și-a arătat măiestria nu numai pe fesele regale, dar și pe cele proletar-doftaniste ale lui Gheorghiu-Dej. Deși ostracizat de regim, în

[1] Sorin Toma, *Privind înapoi: amintirile unui fost ziarist comunist, redactor-șef al Scînteii din 1947 până în 1960*, Editura Compania, București, 2004.

1955 s-a văzut membru al Academiei Române (unde și Alexandru Toma, tatăl lui Sorin Toma, fusese făcut membru). În 1955, Arghezi a schimbat foaia. A versificat un capitol din manualul de istorie al lui Mihail Roller în poemul de mari dimensiuni *1907. Peizaje*. În 1956, a recidivat cu *Cântare omului*, amestecând cursul de materialism dialectic cu paragrafe biblice – amintire de când era călugăr la Cernica. A fost foarte bine plătit, i-a jumulit pe noii săi patroni. I s-a pus la dispoziție o limuzină cu șofer, acces la Gospodăria de Partid cu circuit închis. Nu a fost chiar așa de greu să se alinieze regimului pe cât își imaginase el... În plus, chiar în paginile *Scânteii* a fost considerat un clasic în viață. I s-a făcut reclamă deșănțată la televiziune, radio, în presa scrisă. A călătorit mult în Occident, adesea pentru tratamente medicale, firește, pe banii statului. Trimitea scrisori de mulțumire șefilor partidului. În martie 1965, la moartea lui Dej, a scris un articol funerar pentru *Scânteia* reprodus în toată presa românească și plătit regește. Citez:

> Condeiule al meu, de mângâieri, de consolări, de reverie, fă-te om, fă-te țară, fă-te popor, pune-ți sarică de spini și plângi la porțile lumii. Cel mai teafăr dintre noi a trecut pe ele în nu știu unde haosul începe, cu o poartă mută, cu lacăte grele.
>
> Gheorghiu-Dej, căruia îi scriam din când în când, numindu-l «Iubite tovarășe Dej», a pierit dintre noi, cu tinerețea, și puterea, și voiniciile lui – adică pe totdeauna, mă-nțelegi, condeiule al meu, fratele meu, părintele meu.
>
> Nu m-aș fi gândit odată cu capul, ca tu ai să-i bâlbâi un necrolog. [...] Stau și plâng, condeiule al meu, pe un mormânt, revoltat că ziua s-a stins și că pământul, care a primit în el unul după altul pe Domnitorii noștri, a cutezat să primească și țărâna scumpului general al neamului românesc, scufundat în cea mai cumplită jale.
>
> Tudor Arghezi

Ne întoarcem. Aşadar, în martie 1947, Tudor Arghezi a fost atacat în *Scânteia* încă o dată. Regimul făcuse adevărată obsesie pentru poet. De data asta, autorul pamfletului nu a fost un ideolog, ci tot un poet, Miron Radu Paraschivescu. Era comunist ilegalist încă din 1933. Avea „vechime în Mişcare", cum se spunea. Ce l-a îndemnat să scrie atacul? Rivalitatea literară, invidia pe gloria singulară a lui Arghezi? Nici una, nici alta. De fapt, primise sarcină de partid. Coteria Chişinevschi şi Leonte Răutu a considerat că atacul lui Sorin Toma nu a fost de ajuns. Arghezi nu era doborât, nici înfricoşat nu părea să fie. Cei doi îl aveau în anticameră pe vechiul lor complice din anii 1930–1940, Miron Radu Paraschivescu, individ cu ambiţii de mare poet, invidios pe Arghezi. Apariţia volumului *Cântice ţigăneşti* îi dăduse un fel de ameţeală a succesului. Ameţeala succesului la comunişti e o boală descrisă chiar de Stalin într-un număr al ziarului *Pravda*. De ce nu a refuzat Miron Radu Paraschivescu să scrie infamia? În 1945 îl mai atacase o dată pe Arghezi. Destui aşteptau să se evidenţieze în ochii şefilor politici, care aveau prostul obicei să vorbească româna cu accent rusesc. Măgăreaţa a căzut pe Miron Radu Paraschivescu. Să refuze? Nu putea. De ce? Era şantajabil. Dosarul era pătat şi trebuia să se reabiliteze. Episodul care îl incrimina data din timpul războiului. Ică Antonescu trimitea la legaţiile din Occident tineri de talent. Pentru a-i pune la adăpost, le dădea sinecuri. Aşa s-a întâmplat cu Mircea Eliade, trimis ataşat de presă la Lisabona, în Portugalia lui Salazar, cu Eugen Ionescu, ajuns la Legaţia română de la Vichy. Unul era de dreapta, celălalt de stânga. Miron Radu Paraschivescu şi-a încercat şi el norocul. L-a curtat pe Ică Antonescu şi i-a trimis un exemplar din volumul *Cântice ţigăneşti* cu dedicaţie, apoi o scrisoare în care cerşea un post de ataşat de presă la Madrid sau la Stockholm. Drama s-a declanşat când la o percheziţie în casa lui Ică Antonescu, în toamna lui 1944, au fost descoperite cartea

cu autograf și scrisoarea compromițătoare. Ștabilor Partidului Comunist nu le-a plăcut situația. Chemat la Secția Propagandă și Cultură a CC al PCR, la „tovii" Iosif Chișinevschi și Leonte Răutu, nu a reușit să dea explicații convingătoare. Cota lui în partid a scăzut drastic. A fost garat pe linie moartă. Tentativele lui de a se reabilita au eșuat rând pe rând. Și a intervenit cererea de a-l „executa" pe Arghezi, ceea ce M.R. Paraschivescu a acceptat, sperând să se reabiliteze. O fișă de cadre consemnează: „Încă de atunci [anii '30, *n.a.*] s-a conturat o poziție anarhistă și revizionistă. Era adeptul principiului amorului liber pe care îl considera revoluționar. În acest spirit și-a desfășurat și concepția de viață. [...] M.R. Paraschivescu suferea de o depresie nervoasă și de o «hipomenie» combinată cu obsesii erotice și cu ideea fixă de a constitui guverne în care, pe lângă Marx, Engels și Lenin, urmau să intre mai mulți poeți din opera cărora M.R. Paraschivescu a tradus, de pildă, Federico Garcia Lorca și Robert Desnos – morți de mult timp. [...] A fost căsătorit de patru ori în căutare de femei frumoase. [...] În 1956 a fost din nou internat în Spitalul Central [de boli nervoase, *n.a.*]. Vindecându-se, se stabilește la Vălenii de Munte, unde și-a cumpărat o vilă cu banii obținuți drept onorariu pentru traducerea romanului *Pan Tadeusz* de Mickiewicz și pentru traducerea poeziilor lui Nekrasov [nu cunoștea limbile rusă și poloneză, *n.a.*]. Încă din 1954 M.R. Paraschivescu a fost semnalat cu manifestări violent dușmănoase la adresa regimului nostru și a Uniunii sovietice".[1] „La o vreme după război, M.R. Paraschivescu a înnebunit. [...] Și-a revenit din starea de nebunie, dar mai are din când în când căderi nervoase. În momentele de luciditate i se pare că toți din jur îl dușmănesc și îl sabotează."[2]

---

[1] Arhiva Consiliului Național pentru Studierea Arhivelor Securității (ACNSAS), Fond Informativ, dosar nr. 73556, f. 2.

[2] M.R. Paraschivescu, *op. cit.*, pp. 201, 211–212.

România liberă, 11 aprilie 1946, Zaharia Stancu. „Mihail Sadoveanu, spre care *Dreptatea* își aruncă săgețile, a fost mult timp ținta atacurilor presei aservite coloanei a cincea germane. Ani întregi acest mare scriitor al nostru cu grandioasă operă cu care s-ar putea mândri chiar și țările de cea mai veche cultură a fost stropit cu noroiul tuturor injuriilor. Numele lui a fost acoperit de ocări pentru că luase conducerea unor ziare democratice, iar cărțile lui – după sistemul inaugurat în Germania de Goebbels – au fost arse în piețele publice. Scriitorului i se trimiteau zilnic plicuri încărcate cu cenușa cărților lui. Când Nicolae Iorga a fost asasinat de bande nazisto-legionare, l-au căutat pe Mihail Sadoveanu să-l asasineze. L-au ascuns atunci prietenii, până ce primejdia a trecut. Câte nu spuneau atunci jurnaliștii de la *Porunca Vremii* și de la *Bunavestire*! Cam câte spun acum jurnaliștii de la *Dreptatea*! Aceia îl făceau francmason și trădător al poporului. Aceștia nu îl mai fac francmason. Continuă însă a-l numi «trădător» și «beneficiar». «Trădător» al cui?"[1]

Un aspect al contractului cu PCR era demolarea opoziției, criticarea ei ceas de ceas și în proporție de masă, răspândirea de calomnii și minciuni pe seama ei. Altul era proslăvirea propriilor rânduri. Observ că aceia pe care îi lăuda sunt Mihail Sadoveanu, Gala Galaction, Victor Eftimiu, toți trecuți cu arme și bagaje în tabăra FND.

Stalin și poporul rus / Libertate ne-au adus

Cotidienele pun pe prima pagină, la 8 aprilie 1946, un incident care a atras mult atenția. Aparent, o crimă banală la ora înserării. Un inginer, Ovidiu Bogdan, din strada Thomas Masaryk nr. 1 a reclamat la Circa nr. 27 de Poliție că soția sa, Elena

[1] Z. Stancu, *op. cit.*, p. 162.

Bogdan, în vârstă de 32 de ani, nu a dormit acasă și se teme de ce e mai rău. Soții Bogdan erau în divorț, dar niciodată ea nu lipsise noaptea de acasă. Avea un iubit cu care plănuia să se căsătorească, pictorul Anatol Vulpe. Elena Bogdan a fost secerată de gloanțele unui pistol automat, iar la circa 800 de metri distanță de corpul ei, a fost găsit pe trotuar cadavrul pictorului. Cercetat de Poliție, s-a observat că celui ucis nu-i lipseau nici banii, nici actele. S-a aflat apoi de la diverși martori că, în urmă cu o seară, cei doi au luat cina la un restaurant pe strada Pieptănari nr. 81 într-un separeu. Au părăsit localul târziu, la ora 23.00. Apoi cercetările Poliției au luat cu totul alt curs. Cu cei doi erau însoțiți de surorile Cordescu și gazetarul Eugen Jebeleanu. Au fost interogați, dar cercetările nu au dus la nimic semnificativ.

Presa a făcut mult tam-tam în jurul dublului asasinat. Afacerea a ținut prima pagină câteva săptămâni, lucru rar într-un București volatil și nevricos. Scenariile s-au amestecat, speculațiile la fel. Fiecare ziar desfășura propria anchetă și dădea alt făptaș. S-au făcut nenumărate presupuneri. Detaliile apărute în presă complicau lucrurile. De pildă, că Anatol Vulpe fusese multă vreme iubitul uneia dintre cele două surori gemene, Florica Cordescu, graficiană. Cititorii speculau. Ce să fie? O tâlhărie scăpată de sub control? Răzbunarea soțului? O dramă sentimentală încheiată cu un asasinat? Presa a publicat frecvent articole despre această afacere care stârnea imaginația. Până când s-a aflat că autorii dublei crime erau soldați sovietici care se întorceau beți la cazarmă. Au făcut o tură prin cartier trăgând în orice mișca, amuzându-se să ia la țintă ființe vii. Distracția s-a soldat cu două victime. Din acea zi, presa nu a mai relatat nimic despre uciderea Elenei Bogdan și a concubinului ei, pictorul Anatol Vulpe. S-a făcut liniște absolută în jurul acestui subiect pasionant. Cititorii nu au aflat niciodată cine sunt ucigașii. Cenzura sovietică a oprit presa românească să publice adevărul despre cele întâmplate pentru a nu

aduce atingere prestigiului Armatei Roșii. Un asemenea asasinat nu era chiar o raritate, iar când se întâmpla, era ținut secret. Deosebirea era că, în acest caz, se făcuse multă reclamă poveștii în presă. Publicarea adevăratei istorii a acestei tragedii ar fi avut ecou. Exact ce nu-și dorea comandamentul sovietic.

Gazetele nu aveau voie să publice relatări despre tâlhăriile și asasinatele comise de militarii Armatei Roșii. Avem totuși o evidență a acestor fărădelegi. Prefectura Poliției Capitalei întocmea săptămânal un raport. Din fericire, aceste documente s-au păstrat în arhive și le putem citi la decenii distanță. Aflăm astfel cum a trăit bucureșteanul sub ocupația sovietică în anii 1944–1948. Este o imagine la opusul celei create de propaganda oficială. Spicuiesc mai jos informații din aceste rapoarte.

Polițaiul nu avea curaj să spună în raport ceva rău despre soldații sovietici și folosea o formulă esopică, despre „uniforme". Astfel, menaja eroica Armată Roșie, spunând că doar uniformele erau sovietice, nu și purtătorii. Autorii ar fi fost, de fapt, români... S-au găsit gangsteri autohtoni care au îmbrăcat uniforme sovietice când au dat spargeri, sperând să intimideze autoritățile și să deturneze ancheta pe piste false. De altfel, când era vorba de delicte săvârșite de ruși, nu se mai făcea anchetă... Lucrurile erau prea încurcate și nimeni nu își bătea capul să le descâlcească... Citez:

• „În după-amiaza zilei de 2 ianuarie 1945, o mașină turism trecând pe șoseaua Olteniței a fost somată de un soldat îmbrăcat în uniformă sovietică să oprească. Șoferul neoprind, soldatul a tras mai multe gloanțe după mașină. Au fost răniți toți cei trei pasageri. Ion Marinescu, măcelar, rănit grav, a fost dus la spitalul Văcărești, unde a încetat din viață."

• „5 ianuarie 1945. Pe la ora 22.30, căpitanul aviator Pascu Ion Eugeniu, domiciliat în Calea Dorobanți nr. 228, a fost atacat în apropiere de casă de patru militari îmbrăcați în uniformă

sovietică, care i-au luat suma de 20 000 lei, ceasul de mână și o lanternă, după care au dispărut într-un imobil de pe str. Grigore Mora, unde este un cantonament rusesc."

• „În seara de 3 ianuarie a.c., în băcănia lui Ilinca Brânduși din strada Laborator nr. 24 au intrat 7 militari îmbrăcați în uniforme sovietice, care au venit cu auto nr. 9884 B. Intrând în băcănie, au închis ușa și obloanele. Amenințând cu revolverele pe comerciantă, i-au luat din tejghea cca 40 000 lei și din portofel 60 000 lei. De asemenea, i-au luat sergentului concentrat Nicolae Constantin care se afla în băcănie suma de 20 000 lei. După această faptă, acei militari s-au urcat în mașină și au plecat spre șoseaua Vitan. Sergentul Nicolae Constantin s-a urcat pe bara din spatele mașinii cu scopul de a-i urmări. Pe șoseaua Vitan mașina s-a defectat și s-a oprit. S-a iscat o busculadă între sergent și militarii în uniformă sovietică care au reușit să fugă. Făcându-se cercetări, s-a stabilit că mașina este proprietatea prof. Virgil Zingrilara din str. Labirint nr. 26, de la domiciliul căruia fusese ridicată în după-amiaza acelei zile de către soldații îmbrăcați în uniformă sovietică."

• „În cârciuma lui Gheorghe Hâncu din strada Berzei nr. 66, cinci militari în uniformă sovietică, după ce au consumat de cca 7 000 lei, i-au luat patronului din tejghea 40 000 lei și din buzunar 80 000 lei, precum și 20 de sticle de vin și au dispărut."

• „În ziua de 7 ianuarie, la ora 19.30, s-a prezentat la Comisariatul 31 Poliție, în completă stare de ebrietate, locotenentul aviator sovietic Galinco Vasile Gavrilovici, care a reclamat că în apropierea Comisariatului a fost atacat de ostași români care l-au dezarmat. Organele polițienești au constatat că locotenentul sovietic, având în brațe mai multe costume de haine și paltoane, luate nu se știe de unde și trecând pe strada G-ral Cristescu, a vrut să ia motocicleta militară română care se afla în fața Marelui Stat-Major. Intervenind ostașii români pentru a apăra

motocicleta, locotenentul sovietic a amenințat cu revolverul, fapt ce a determinat pe soldați să-l dezarmeze. Locotenentul sovietic a fost predat Poliției sovietice."

• „La 23 ianuarie 1945, gardianul public Pătrașcu Dumitru, pe la ora 20.15 fiind în stația de tramvai de la intersecția Bulevardul Lascăr Catargiu cu str. General Manu, a fost luat într-o mașină de trei militari în uniforme sovietice pentru a le arăta unde este Hotelul Ambasador. Mașina a luat-o însă pe șoseaua Kiseleff, unde gardianul a fost bătut de militari, luându-i-se revolverul, mantaua de piele, centura și suma de 6 000 lei."

• „În ziua de 21 ianuarie a.c., la orele 16, opt militari în uniforme sovietice, în stare de ebrietate, au intrat în Cinematograful Gloria din Calea Văcărești nr. 44, unde au provocat scandal și au tras focuri de armă în ecran."

• „21 ianuarie a.c., pe la orele 19.30, mai mulți indivizi în uniforme sovietice împreună cu un civil au pătruns în biroul casieriei C.A.M. din strada Berzei nr. 63 și, sub amenințarea revolverelor, au luat cca 50 milioane lei."

• „În ziua de 19 ianuarie a.c., pe la ora 20, în bodega lui Marin Andreescu din str. Dogari 34 au pătruns șapte militari în uniforme sovietice, înarmați, și un civil. Sub amenințarea armelor, au luat din tejghea suma de 600 000 lei, sticle cu băuturi, iar de la clienții din local au luat banii, actele și ceasurile, după care au dispărut cu o mașină."

• „În croitoria lui Marcu Segall din strada Th. Speranța 31, în ziua de 19 ianuarie, pe la ora 21.00, au pătruns șase militari îmbrăcați în uniforme sovietice și, în timp ce trei amenințau cu revolverele, ceilalți au încărcat într-o mașină ce aștepta afară hainele din prăvălie, după care au dispărut."

• „În ziua de 13 februarie a.c., pe la orele 16, din garajul din strada Bruxelles nr. 12 al dnei Pop doi militari în uniforme sovietice au luat două cauciucuri de la mașină. Pe la 18.30 au revenit

și au ridicat și mașina, pe motiv că ar fi fost de proveniență germană."

• „În seara de 13 februarie a.c., la orele 23.00, dl Ștefănescu Dumitru, din strada Dr. Leonida Varnali nr. 6, mergând pe strada Polizu, a fost acostat de trei soldați îmbrăcați în uniforme sovietice, care l-au urcat într-o mașină și, sub amenințarea revolverelor, după ce l-au plimbat cca 15 minute, i-au luat 12 000 lei și actele personale."

• „În seara de 13 februarie a.c., la orele 22.30, în locuința negustorului Ginsberto din strada Cameliei 20 au intrat patru militari în uniforme sovietice, luându-i cca 50 000 lei. Fiind urmăriți, doi dintre militari au fost identificați și arestați."

• „În seara zilei de 17 februarie a.c., pe la orele 22.30, în locuința lui Ion Cană din Strada Foișor nr. 39 au intrat opt militari în uniforme sovietice, care, după ce l-au lovit cu revolverele, i-au luat mai multe costume de haine și bani, dispărând cu două mașini care îi așteptau în stradă."

Mi-i imaginez pe cei opt eroi umplând atelierul unui fotograf și pozând în civil, în costumele de haine tâlhărite, pentru drăguțele lor din Rusia... Dar și pătrunzând în Crucea de piatră într-un bordel. Trebuia băgare de seamă, pentru că locul era plin de generali și ofițeri sovietici, șefii lor. Dacă îi prindeau în flagrant, cu o prostituată, ajungeau la arest, în Uranus.

• „În seara de 17 februarie a.c., pe la orele 20, locotenentul sovietic Ruzoi Aleksandr, fiind în stare de ebrietate pe Calea Dorobanți în dreptul casei nr. 65, a oprit mașina nr. 11777, condusă de șoferul Condre Ștefan din strada Popa Rus nr. 9, pe care l-a lovit, apoi a tras mai multe focuri de revolver în motor, cu care ocazie s-a împușcat în palma stângă. Ofițerul sovietic s-a dus la spitalul Florească pentru a se pansa, de unde a fost ridicat de o mașină sovietică."

• „În seară de 18 febr. a.c., la orele 22.00, în locuința lui Paul Tereanu din strada Matei Basarab nr. 24 au intrat mai mulți militari îmbrăcați în uniforme sovietice și, amenințând cu revolverele, au luat două inele și patru ceasornice."

Ora favorită pentru expedițiile militarilor sovietici era între 22.00 și 24.00. Cam 90% dintre atacuri se produceau spre miezul nopții, când se întorceau la cazarmă. Adesea, beți...

• „În noaptea de 8/9 februarie a.c., la orele 2.30, în locuința lui Roșu Teodor din str. N. Filimon nr. 32 au intrat trei militari în uniforme sovietice și au luat 110 000 lei numerar, obiecte de îmbrăcăminte și bijuterii în valoare de 1,3 milioane lei, după care au dispărut cu o mașină care îi aștepta afară."

• „În seara de 20 febr. a.c., pe la orele 22.00, în locuința lui Moise Halpern din strada Pitagora nr. 31 au intrat doi militari îmbrăcați în uniforme sovietice însoțiți de un civil. Amenințând cu revolverele, i-au luat un ceas de aur în valoare de cca 300 000 lei, după care au dispărut trăgând focuri în aer."

• „În noaptea de 20/21 febr. a.c., pe la orele 2, un gardian public și o patrulă rusească au surprins doi militari în uniforme sovietice și un civil care spărsese vitrina magazinului lui Haim Gutman din strada Carol nr. 30 și încercau să fure stofe și haine. Au fost conduși la Comandamentul Sovietic din Calea Griviței nr. 76."

• „În seara de 20 februarie a.c., la orele 19.30, în croitoria lui Victor Marinescu din strada Popa Tatu nr. 86 au intrat cinci militari în uniforme sovietice, înarmați. Au luat 5 costume de haine, 5 perechi pantaloni, 2 haine și 47 metri mătase, după care au dispărut."

• „În seara de 20 februarie a.c., pe la orele 2, cinci militari în uniforme sovietice au sărit gardul locuinței din strada Mareșal Badoglio nr. 6 și, amenințând cu armele, au pătruns în locuința lui Iosif Stalschi. De aici au luat un ceas de aur și mai multe haine.

Fugind și fiind urmăriți, au abandonat pe drum lucrurile, rămânând numai cu ceasul."

• „În seara de 20 februarie a.c., pe la orele 21.00, Ion Mătăsoiu din strada Carol Davila nr. 34, trecând pe strada Izvor, a fost acostat de doi militari în uniforme sovietice care i-au luat paltonul, haina, pălăria și suma de 15 000 lei."

• „Circ. 6 de Poliție raportează. La orele 22 au pătruns în Comisariat doi soldați sovietici, care, sub amenințarea revolverelor, au luat aparatul de radio din Comisariat, încercând apoi să dispară. Fiind urmăriți de comisarul de serviciu și gardianul de la Comisariat, cei doi soldați sovietici s-au refugiat cu aparatul de radio în imobilul din str. Toma Stelian nr. 6, unde sunt încartiruiți. A fost anunțat ofițerul rus de la acel imobil, care a luat aparatul, urmând a-l înapoia Comisariatului în cursul zile de 21 febr. a.c."

• „27 februarie 1945. Un soldat sovietic în stare de ebrietate a spart vitrina magazinului de manufactură al dlui Garabetian din str. Soarelui nr. 5, furând 3 baloturi de stofă pe care le-a lăsat la portarul hotelului Gabroveni, unde locuia. Portarul a anunțat Circa 12, care a comunicat Comandamentul Sovietic din Calea Călărași nr. 174, care l-a ridicat."

• „26 februarie 1945. La ora 20.30, o mașină mică, albastră, în care se găseau doi indivizi în uniformă sovietică, condusă de un șofer de asemenea în uniformă sovietică, s-au dus la cârciumarul Constantin Manea din Calea Văcărești 276 și, cu forța, i-au luat din tejghea suma de 20 000 lei. De aici au mers la cârciumăreasa Alexandra Dumitrescu din Calea Văcărești nr. 298, de unde au luat un acordeon și suma de 7 mii lei din tejghea. Au ieșit mai mulți locatari voind să oprească mașina, dar aceștia au tras focuri de revolver, dispărând pe șoseaua Olteniței."

Soldații ruși erau muzicali. În acest fragment au furat un acordeon, în altul, la localul de lux Arizona de pe strada Brezoianu – în

aceeași zi –, soldați sovietici în stare de ebrietate au dispărut cu o mandolină. S-a trimis patrula de intervenție cu un interpret să aplaneze scandalul. Sergentul-major Arunzev a fost arestat. Mandolina a fost returnată proprietarului. Cert, arta cere sacrificii.

Rușii se vânau și între ei, nu le cășunase neapărat pe români – nici nu avea haz. Așa, de pildă, la 9 ianuarie 1945, la orele 22.30, pe trotuarul străzii Știrbei Vodă în dreptul casei cu nr. 1 a fost găsit cadavrul căpitanului sovietic A. Eugen Nichitorovici, mort prin împușcare în cap. Lângă cadavru s-a găsit un pistol automat de proveniență sovietică.

• „Pe Calea Griviței, la hotelul Lyon, camera 14, etajul 1, la un control de rutină a fost descoperit sub pat cadavrul unui ofițer sovietic. Actele victimei dispăruseră. Cum tovarășii lui de cameră nu erau de găsit, Poliția română a presupus că ei sunt ucigașii. Ancheta a fost preluată de sovietici."

• „În ziua de 8 ianuarie, doi militari în uniforme sovietice intrând în cofetăria Anghelescu din Calea Văcărești nr. 50, au tras un foc de revolver asupra casierei Catană Artemiza, după care au dispărut. Nu s-a aflat dacă este un jaf sau o tentativă de crimă din gelozie. Unul din cei doi a fost prins de public și identificat în persoana locotenentului sovietic Teodor Dmitrievici Racicov. A fost ridicat de Comandamentul Sovietic pentru anchetă."

• „În ziua de 12 ianuarie a.c., în ceasornicăria lui Victor Rozanier din șoseaua Pantelimon nr. 197 au intrat doi militari în uniforme sovietice. După ce i-au luat două ceasuri pe care le dăduseră cu o zi înainte la reparat, au luat toate ceasurile, în nr. de 50, care se găseau în atelier la reparat, proprietatea altor clienți."

• „La 6 ianuarie, orele 23.30, soldați în uniforme sovietice au oprit mașina marca Buick cu nr. 4223 B, proprietate a MAI, și au dispărut cu ea. În mașină nu se găsea decât șoferul ministrului."

• „La ora 8.40, în bulevardul Cuza nr. 20, la locuința lui Ion Hordoș au venit doi militari în uniforme sovietice care au cerut

găzduire. În momentul când gazda a plecat la bucătărie pentru a le pregăti de mâncare, militarii au luat suma de 120 000 lei, un palton din cuier, un costum de haine și o pereche de pantofi bărbătești, după care au dispărut."

• „Între 21.30–22.20, doi militari în uniforme sovietice au spart geamul vitrinei restaurantului Alianța din Calea Griviței 139 și au luat perdeaua de camuflaj, după care au dispărut."

• „Un căpitan rus împreună cu doi civili de la Comandamentul Aliat, str. Gogu Cantacuzino, au ridicat mașina dlui Căilean Aurel din str. Batiștei nr. 5, et. VII."

• „Cetățeanul Martin Ovanisian din strada Nicușor nr. 24, în apropierea casei sale, pe la aceeași oră, a fost acostat de trei militari în uniforme sovietice, care, amenințând cu revolverele, i-au luat 65 000 lei, un ceas de aur, un portțigaret de argint, un palton și portofelul cu acte."

• „În ziua de 13 februarie a.c., pe la orele 11, trei militari în uniforme sovietice verificând mașinile din garajul din strada Popa Nan 32, au luat o mașină marca Ford, proprietatea dlui Manuchian din strada Aprodul Purice nr. 5, ducând-o la garajul din Calea Griviței nr. 152."

La un de la încetarea războiului, buletinele informative ale Direcției Generale a Poliției nu au mai apărut. Era mai bine să nu afle nimeni ce minuni făcea soldatul sovietic în prea ocupata Românie.

Monumentul Eroilor Sovietici

România liberă, luni, 12 mai 1946: „Ziua a început cu un Te Deum oficiat la Patriarhie de Î.P.S.S. patriarhul Nicodim, înconjurat de un sobor de preoți. După serviciul divin, regele Mihai și suita s-a îndreptat spre Palatul Regal în uralele mulțimii. Oficialitățile prezente s-au îndreptat după slujbă spre Piața

Victoriei, unde a urmat solemnitatea desvelirii monumentului eroilor sovietici". A fost o ceremonie solemnă, cu uniforme cărând kilograme întregi de decorații agățate de vestoane, cu militari marcați de importanța misiunii lor pe pământ, străinii cu deosebire. Evenimentul a adunat laolaltă toată lumea care conta: regele Mihai, dr. Petru Groza, Gheorghe Tătărescu, miniștrii. Dar piesele grele au fost ambasadorii Marilor Puteri: Serghei Kavtaradze, ambasadorul sovietic, Adrian Holman, ministrul Marii Britanii la București, Burton Berry, din partea SUA, șefii Comisiei Aliate de Control – mareșalul Tolbuhin, generalii Susaikov, Vinogradov, vicemareșalul D.F. Stevenson, șeful misiunii britanice în Comisia Aliată de Control, generalul Schuyler, reprezentatul SUA în aceeași comisie. Dacă pica o bombă în Piața Victoriei, pe la 10.45–11.00, România rămânea fără stăpâni.

S-au depus coroane de flori, s-au ținut discursuri pe care nu le-a ascultat nimeni. Dr. Petru Groza i-a dat în primire monumentul primarului Capitalei, generalul Victor Dombrovschi. Acesta nu a scăpat prilejul să țină și el un discurs. Noroc de vremea bună. Parada a continuat. Au defilat „ostașii într-o ținută admirabilă, toți voinici în vestoane albe cu coifuri, dantelă cu panaș roșu, în aclamațiile mulțimii. Au urmat vânătorii de munte. Coloanele de școlărițe, eleve în costume naționale...". Au apărut coloanele muncitorești, urmate de studenți. Ceferiștii în ținute impecabile deschid rândurile. După ei, metalurgiștii, aplaudați frenetic din tribune. Sunt în salopete kaki, galbene, cenușii. Vin, după această repriză, muzicile militare. Urmează pandurii din Diviziile „Tudor Vladimirescu" și „Horea, Cloșca și Crișan". „Ostașii au piepturile acoperite de decorații sovietice și românești." La rând vine cavaleria. Garda călare culege cele mai multe aplauze. Până la final nu lipsește nicio armă: artileria, infanteria, trupele motorizate. Ultimii în piață își fac apariția pompierii. Muzica încetează, sună numai tobele. Trupa de onoare din

fața tribunei oficiale prezintă arma. Ostașii strigă către suveran într-un glas „Să trăiți! Ura!". Toată lumea din piață aplaudă.

Scânteia, 30 august 1946, publică un interviu sub titlul „În casa maestrului Enescu, la Sinaia", cu ocazia împlinirii vârstei de 65 de ani. Semnează D. Corbea, fost legionar, devenit comunist. Ziariștii pleacă de la București din fața Bisericii Enei la prânz, o mașină plină. La fântâna Miorița, pană de cauciuc. Șoseaua, notează gazetarul, e aglomerată – căruțe cu lemne, cu furaje, cu zarzavaturi... Automobilul *Scânteii* e urmărit de ghinion, roțile se blochează. Grupul ajunge abia la 9 seara la vila maestrului. Ziarul oficial al PCR nu putea fi refuzat, a trebuit să-i aștepte până târziu pe cei veniți de la București. Oricum, spațiul rezervat în pagină era pe jumătate epuizat de considerații generale. Restul rămânea pentru consemnarea câtorva replici ale gazdei.

> „Cu câțiva ani înainte de război în casă la mine, aicea, venea Yehudi Menuhin și exersa..." [...] Maestrul este într-o excelentă stare de sănătate și vioiciune. Ne vorbește de locurile natale de la Dorohoi, de Mihăileni, de Cracalia. Peste câteva zile va merge să le vadă... După ce se va întoarce de la Dorohoi, va pleca la Paris, iar de acolo în cele două Americi. Este îngrijorat de greutățile prin care trece țara noastră după un război pustiitor și după doi ani de secetă. „Păcat că este așa de târziu, am stat prea mult." Ziariștii se ridică. Gazdele încearcă să ne reție, ne roagă să transmitem mulțumirile cele mai calde Partidului Comunist și tovarășului Teohari Georgescu. Plecăm cu toții fericiți că am stat de vorba cu un geniu al poporului român și cetățean al întregii lumi.
>
> Bucureștiul se schimbase. În același timp vigilent și surâzător, cinic, avid de noi senzații, orașul nu s-a putut niciodată resemna sau rezuma la o existență austeră. Ori de câte se arăta soarele, bulevardele zumzăitoare, cafenelele însuflețite, terasele

vibrând de melodii folclorice și muzicanți ambulanți de stradă cu cântecele lor care mergeau drept la inimă păreau că trăiesc o viață intensă și că tăinuiesc mistere fermecătoare.[1]

Jurnalul de dimineață: anunță la 4 noiembrie 1946 că un grup de ziariști și scriitori a plecat la Moscova. Numele lor: Ion Pas, George Macovescu, George Călinescu, Cezar Petrescu, Mihail Sevastos, Tudor Teodorescu-Branișteș, Gr. Graur, Gheorghe Dinu, Miron Radu Paraschivescu, Andrei Tudor.

Poetul Bacovia a fost scos din mizeria lui de conțopist la un minister și trecut ca funcționar la Ministerul Artelor, în cabinetul ministrului chiar. S-a improvizat o serbare, cu prilejul căreia i s-a înmânat poetului o sumă de patru milioane de lei cu titlul de premiu pentru activitatea literară. S-a făcut poză care, împreună cu un text oficial, a fost publicată în toate gazetele. [...] Lucrurile au fost trase de păr și Bacovia a fost uns poet progresist [a se citi „comunist", *n.a.*]. El habar n-avea săracu' de toate astea. Omul a făcut chiar și o sforțare intelectuală să scrie un penibil articolaș [...] pentru o revistă progresistă... Ministrul a promis că aceste recompense de milioane se vor succeda.[2]

Cronica interlopilor pe 1946

Petre Pandrea: „Teohari Georgescu transformase țara bună a Valahiei, cum o numea romancierul I. Peltz [...], o țară toleranță, blândă, luminoasă, țara omeniei, într-o țară de bazbuzuci, de mărunte pristandale devenite caiafe persane".[3]

Fapta, 14 aprilie 1946, „Destinul escrocheriilor și afacerilor de răsunet": aur, femei, ruletă. Eroul principal al acestui

[1] S. Moscovici, *op. cit.*, p. 287.

[2] E. Dorian, *op. cit.*, p. 183.

[3] P. Pandrea, *Turnul de ivoriu*, p. 94.

roman de aventuri rămâne Iosif Zefir. Omul care a manipulat sute de milioane așa cum s-ar juca cineva cu monede de 2 și 5 lei s-a dovedit a fi un găinar. Vedeta nr. 1 a tripourilor și sălilor unde aveau loc jocuri de noroc, pe strada Roma, str. Mircea Vodă, str. Popa Tatu. Ruletă, chemin de fer, baccara. La Sinaia era o figură arhicunoscută. Femei, bărbați se băteau să facă parte din cercul lui. În primăvara lui 1946 a dat lovitura, a câștigat 200 000 000 lei la cazinoul Sinaia. Cu aceeași ușurința i-a pierdut – victima incontestabilă a patimii jocului. Dar, în afară de acest capitol, era și un mare afemeiat. Prin tripouri și cercuri închise, după o noapte de beția jocului, își recruta amantele. Erau de toate categoriile: tinere, din cea mai fragedă copilărie, până la femei de 40 de ani, sărace, bogate, măritate și libere, cocote și cinstite. Individul – personaj tipic al lumii interlope – a intrat în atenția presei după o afacere cu un cec fals de 500 000 000 milioane. O găinărie. Atât.

România liberă, 29 noiembrie 1946, „Un escroc galant", urmărit de polițiile din Viena, Budapesta, Praga, Paris Berlin, a fost arestat la București. „Se numește Andreescu Mircea, 34 de ani, șofer. Vorbește perfect limbile franceză, germană, maghiară și rusă, astfel s-a putut introduce în cele mai selecte cercuri din marile metropole, unde a activat după bunul său plac. Mircea Andreescu e un as al evadărilor, are cel puțin trei asemenea fapte la activ. Cea mai cunoscută este fuga din pușcăria Uranus împreună cu șeful de bandă Amza Argintaru, odată cu peste 100 de deținuți. Avea de ispășit o condamnare de 5 ani dată de Curtea Marțială. A fugit în Ungaria. La Budapesta s-a însurat cu o femeie bogată și a deschis restaurant. Nu i-a plăcut viața sedentară, fără «activitate». A furat un camion din fața restaurantului său și a venit în România, unde a vândut camionul și marfa... S-a întors la București, unde s-a apucat de «afaceri», escrocherii mai ales și

furturi de mașini. În ziua de 17 nov., a furat de la Societatea de Gaz și Electricitate din Bulevardul Take Ionescu două compresoare în valoare de un miliard de lei, singurele care se găsesc în țara noastră. Cu Poliția pe urme, a fost găsit și arestat. Infractorul a făcut mărturisiri complete. S-a descoperit că o parte însemnată dintre escrocheriile lui de multe milioane nu au fost reclamate de păgubași. Cauza? Victimele făceau parte din aristocrație, preferând să nu se plângă Poliției. După ce se va încheia cercetarea și va fi judecat, ministerele de Justiție și de Externe vor trebui să avizeze cererile de extrădare făcute de polițiile din Viena, Paris, Praga, Berlin, Londra, Budapesta".

O tentativă de corupere

La 15 aprilie 1946, veteranul N.D. Cocea, mason, comunist, îi face un raport lui Teodor Rudenco, mare doftanist, cunoscut printr-o poezioară („Privesc din Doftana prin gratii de fier") devenit cântec și difuzat insistent de Radio București prin anii 1950–1960. Făcea figură de culturnic, era semianalfabet și abia scria. Era gregar și primitiv. În raport, N.D. Cocea descrie cum a decurs tentativa de corupere a lui Tudor Arghezi. N.D. Cocea și Arghezi se știau din liceu, fuseseră colegi și prieteni. Au ales presa, în vreme ce Gala Galaction, amic cu ei, a ales preoția. N.D. Cocea era un aventurier, personaj amoral, comentat prin București pentru isprăvile lui erotico-politice. Un cinic! Mi l-a descris doamna Elena Galaction, care l-a întâlnit de nenumărate ori. În anii '20 a făcut pușcărie pentru lezmaiestate. Publica mizerii pe seama regelui Ferdinand în *Facla*, ziar finanțat de Comintern. În anii '30 a făcut din nou pușcărie, de data asta pentru corupere de minori (Gina Manolescu-Strunga), trecerea frauduloasă a frontierei, fals în acte etc. Același termen: un an și jumătate după gratii.

Raportul arată cum a decurs ciudata discuție dintre cei doi amici din tinerețe. N.D. Cocea venise cu delicata „misiune încredințată de partid" să-l atragă pe Arghezi de partea PCR. Teodor Rudenco și N.D. Cocea lucrau „în domeniul agitație și propagandă". Aveau misiunea să cumpere la bucată artiști și intelectuali de oarecare suprafață. Cum Arghezi trecea drept cel mai mare poet în viață, devenise ținta poftelor cozilor de topor. Oferta lui N.D. Cocea: 200 000 de lei pentru un articol. Sumă enormă pentru acel timp. Nimeni nu încasase atât de mult pentru „servicii de presă". N.D. Cocea i-a cerut lui Arghezi să scrie un articol despre C.I. Parhon și un altul despre Mihail Sadoveanu. Arghezi a refuzat să ia banii, deși o ducea foarte greu. N.D. Cocea a insistat. Partidul avea mare nevoie să-și anexeze condeiul lui Arghezi. Chestiune de prestigiu. Arghezi a răspuns că ar scrie câteva cuvinte despre Parhon pentru că a rămas sărac și cinstit, „dar, în ce privește pe Sadoveanu, nu voi scrie nici un rând. Recunosc meritele lui ca scriitor, dar ca om nu pot să îl respect. A supt de la toate țâțele politice. Onoruri și bani a luat de la toți. Acum ciupește pe comuniști. Îi șade bine în ferma lui Șeicaru. S-o stăpânească sănătos! Dar n-o să-l tămâiez pentru asta".[1]

Poetul a adăugat refuzului său un comentariu.

> În România cele câteva mari talente autentice sunt ținute la periferia vieții sociale și politice [...]. Oameni că Ivașcu [George, *n.a.*], sau Pas [Ion, *n.a.*], pe care i-am cunoscut ca slugi în casa lui [Vladimir, *n.a.*] Donescu, la legionara *Vremea*, au mai multă trecere la comuniști decât un om [...] care nu a fost slugă niciodată. Nu fac din asta o vină specială comuniștilor. Sunt și ei ca toți ceilalți. Au aceeași slăbiciune, ca și ciocoii, pentru transfugi și renegați. Oameni sunt. Le place să fie gâdilați la șezut. Își

[1] Arhivele Naționale Istorice Centrale (ANIC), Fondul 95, dosar nr. 55577, f. 102.

pleacă mai bucuroși urechea la mormăielile lichelelor simpatice decât la glasul iritant al adevărului.

Bancu' cu Stancu

Scânteia, 8 noiembrie 1946, „Zaharia Stancu, director la Teatrul Național": Zaharia Stancu a trăit zile dificile după 23 august 1944. Semnătura lui a fost interzisă în presă, a fost aproape să fie judecat împreună cu lotul ziariștilor colaboraționiști. Avea câteva piese grele la dosar – articole în care atacase Uniunea Sovietică în 1940–1941, romanul *Oameni cu joben*, publicat în 1941, plin de atacuri antievreiești. Dar piesa care îl acuza cel mai tare era dosarul de la Siguranță, instituție pe care o slujise ca informator. Ca un oportunist de vocație, când a văzut că Germania pierde războiul (după Stalingrad și Kursk), a început să cotizeze la Ajutorul Roșu prin Maria Banuș, fosta lui concubină, comunistă din anii 1930. Fondase gazete care foloseau ceea ce se numea fonduri obscure: *Credința*, *Lumea românească*. Zaharia Stancu era un personaj sulfuros, jucând la mai multe capete într-o lume extrem de complicată. Își căuta cel mai bun plasament, era esențial să nimerească în tabăra învingătorilor, nu a învinșilor. A mizat pe Moruzov, pe Cristescu, pe Antonescu, apoi pe PNȚ. Și-a cultivat relațiile la ambasadele sovietică și franceză de la București. Se făceau cărțile în acel cazinou de lume.

L-am descoperit pe individ în excepționala carte a Mariei Banuș[1], unde Zaharia Stancu apare în toate „măreția" lui de poltron, intrigant, arivist (n. 1902, Salcia, Teleorman). Stancu era șchiop în urma unei boli din copilărie. Căsătorit cu Niculina Păun, născută în 1907, la Turnu Măgurele. Licențiat al Facultății

[1] M. Banuș, *op. cit.*

de Litere și Filosofie a Universității din București. Director la *Azi* (1932–'40), redactor la *Credința* (1934–'36), secretar de redacție la *Tempo* (1936), director la *Lumea românească* (1937–1940). Avea origine țărănească, deștept, cu o fărâmă de talent care își aștepta utilizarea. Avea mereu protectori care să îl ajute să răzbească. Schimbă patronii ca pe batiste. E mereu în căutare de bugete pe care să le devalizeze. Gazetele lui practicau șantajul după metoda Pamfil Șeicaru, pe care îl imită. Își face rapid o reputație proastă – de mercenar de presă, bun pentru orice cauză, în schimbul banilor sau altor avantaje în natură. Se lasă folosit, își oferea serviciile. Nu era bine să îl ai de dușman, n-are scrupule, poate spune și scrie orice, era tare în clanță. Ca om, tipologic, este un șarlatan și un escroc sentimental. Caută satisfacții pasagere, e un Don Juan. Mai ales caută o soluție care să îl scape de sărăcie. Romanul *Oameni cu joben*, inenarabil, este, probabil, cel mai abject care există în literatura română. A fost scris ca răzbunare după ce a fost refuzat de un eventual socru care nu l-a vrut ginere pentru că viza zestrea. Avea și vocație de agent. Brigada de Siguranță, 13 martie 1928: „Subsemnatul fiind informat că la Brigada de Siguranță din acest oraș [Turnu Măgurele, *n.ed.*] este vacant un post de agent, vă rog să binevoiți a mă numi pe mine în acest post. Sunt absolvent de 7 clase liceale și cu serviciul militar satisfăcut. Zaharia Stancu din Salcia, jud. Teleorman". Câteva observații. Era vorba despre un post de agent acoperit. Cererea a fost acceptată. După șase luni (la 1 noiembrie 1928) a demisionat și s-a mutat la București, unde s-a înscris la Facultatea de Litere și Filosofie.

Bilete de papagal, 26 ianuarie 1938: „M-am pomenit acum câțiva ani cu silueta lui [Zaharia Stancu, *n.a.*] acasă. Credea că mă am bine cu Siguranța Generală și-ar fi bănuit că poate fac parte și din statele ei, că m-a rugat [...] să intervin să capete un post de «agent acoperit». Am rămas stupefiat, dar am fost și mai

stupefiat atunci când, întrebându-l, «Ai putea, Zaharia Stancule, să mănânci din pâinea asta?», întrebarea mea nu l-a turburat. Cred că a fost plasat acolo unde-i dorea conștiința de un deputat literat", scrie Tudor Arghezi.

Iată câteva note ale Siguranței: „Prefectura Poliției Capitalei. Serv. Poliției de Siguranță, referă 18 februarie 1942. [...] În legătura cu adresa 2273/942 a Ministerului Propagandei Naționale, am onoarea a referi următoarele: Zaharia Stancu, scriitor și ziarist, a activat în tinerețe în fostul Partid Social-Democrat". „Serv. de Siguranță, 4 august 1942. Ziaristul Stancu Zaharia [...] se întreține numai din fondurile care-i sunt puse la dispoziție de Legația franceză și Comitetul de acțiune gaullist." „Serv. de Siguranță, 20 februarie 1943. Zaharia Stancu nu s-a încadrat formal în niciun partid politic. A susținut însă ani de-a rândul activitatea politică a d-lui Grigore Iunian [aripa stângă a PNȚ, *n.ed.*]". „Fișă individuală internați politici Tg. Jiu (Lagăr). Stancu Zaharia [...]. Profesiunea ziarist, originea etnică română. [...] S-a făcut vinovat de colportarea de știri alarmiste cu intenția criminală de a submina moralul cetățenilor. Ordin 58538 din 14 decembrie 1942. Data internării 21 decembrie 1942. Data eliberării 20 martie 1943".

Stancu a descris această perioadă în cartea sa de amintiri, *Zile de lagăr*, o versiune eroizată a celor trei luni petrecute în lagăr, bogată în fabulații și minciuni. După ce Armata Roșie s-a apropiat de graniță, și-a confecționat o biografie pe măsură. Iată: „Serv. Poliției de Siguranță, 21 martie 1943. Astă dimineață la cafeneaua Grand, parte dintre cei eliberați de la Tg. Jiu s-au reunit spre a-l primi pe Zaharia Stancu, eliberat de curând. Zaharia Stancu a făcut două zile de greva foamei" (în „Zile de lagăr" apar zece). „Serv. Poliției de Siguranță, 25 ianuarie 1944. Notă: Zaharia Stancu, cunoscut scriitor care a fost internat în lagăr pentru propagandă alarmistă, a fost primit în ziua de 19 ianuarie

a.c. [1944, *n.a.*] de dl Maniu [...], cu care ocazie i-a înmânat petiția de înscriere în Partidul Național-Țărănesc. Înscrierea a fost acceptată."

La 9 noiembrie 1948, un raport al Serviciului Secret de Informații (SSI) notează: „În anul 1934, în urma unei invitații a Comitetului Scriitorilor Sovietici, Zaharia Stancu împreună cu Alexandru Sahia au plecat la Moscova, unde au luat parte la Congresul ținut în capitala URSS între 15–26 septembrie 1934. [...] Înainte de regimul legionar și antonescian a avut legături cu Legația sovietică și cea franceză din București. [...] A contribuit prin presă la propagarea politicii de stânga în țara noastră și a fost primul fondator al organizației de propagandă sovietică Amicii URSS". În 1941 era în legătură cu Mihail Șarov, directorul Agenției TASS din București. „La 29 iulie 1941, a avut legături cu atașatul de presă SUA, Houston. [...] La 17 martie 1942, se semnalează că Zaharia Stancu a fost integrat la Direcția Presei [cenzură, *n.ed.*] cu gradul de șef de serviciu. [...] Actualmente, Zaharia Stancu este director general al Teatrelor și Operelor, în care calitate se află la Moscova cu delegația de artiști și oameni de litere. Este membru PMR [Partidul Muncitoresc Român, *n.ed.*], provenit de la socialiști."

Notă informativă din 1 decembrie 1946: „Zaharia Stancu [...] a luat bani de unde a putut, făcând șantaje, punând pile, lăudând, înjurând, amenințând în stilul lui Șeicaru. A avut revista *Azi*, unde aducea nume de scriitori cunoscuți și apoi încasa subvenții... Mai târziu a făcut șantaje la *Credința*... Apoi împreună cu colonelul Petrescu a scos un ziar subvenționat de marea finanță, de Malaxa în special. S-a introdus în casa unui bogătaș evreu, Manolovici, reprezentant al Casei de Asigurări engleze Sun și a șantajat pe tatăl fetelor cu care intrase în legături. Nedându-i-se banii, a scris romanul *Oameni cu joben* împotriva lui Manolovici și a familiei sale, făcând pe anticapitalistul. [...]

Se pare că a fost agentul vechii Poliții sau Siguranțe burgheze. [...] A luat bani și de la Carol al II-lea prin generalul Condiescu, pe care îl șantaja". Așadar, un dosar încărcat. Nu e de mirare că „tovarășii" l-au privit după 23 august cu neîncredere și suspiciune. La moartea lui Zaharia Stancu, în decembrie 1974, Maria Banuș notează în jurnal:

> Cine a fost acest om extraordinar, bestial, uman, laș până la ultima degradare, puternic, gâlgâitor de o vitalitate ce părea veșnică, acest bărbat pe care l-am iubit cu patimă și cu dorința de a muri la despărțire și cu dorința chinuitoare de a avea un copil de la el, un bărbat pe care l-am purtat în sânge toată tinerețea mea, când am fost și când nu am fost cu el, pe care l-am urât, l-am disprețuit, l-am admirat...[1]

Comuniștii nu au fost prima lui opțiune. A stat în anturajul lui Mihai Ralea, al lui Grigore Iunian, unde a făcut cunoștință cu Ion Gh. Maurer. Destinul lui putea să o ia după 1944 în orice direcție. Spre sala de tribunal și să fie judecat pentru „participare la dezastrul țării", sau spre un fotoliu confortabil asigurat de noul regim. Și-a salvat cariera insistând, exprimând regrete, livrându-se pe la ușile noilor stăpâni. Șansa lui a fost că PCR ducea lipsă acută de cadre, mai ales de personalități de oarecare suprafață. Stancu „a aderat". S-a lăsat ofertat și a fost cumpărat. Alegere bună pentru el. Toată lumea credea că ocupația Armatei Roșii va dura doar unu-doi ani și că vechiul regim democrat va reveni. Puțini au riscat în 1944–1946 să se declare prosovietici. Era un pariu personal, o loterie. Primul a fost Mihail Sadoveanu, au urmat Mihai Ralea, George Călinescu, Alexandru Rosetti, Iorgu Iordan, C.I. Parhon, Dumitru și Florica Bagdasar. Înghesuiala a devenit mai mare pe culoarele sediului PCR pe

[1] Maria Banuș, *op. cit.*, vol. 2, passim.

măsură ce a devenit evident că americanii nu vin, iar rușii se instalează aici pentru foarte mulți ani.

Scânteia din 8 noiembrie 1946 reproduce discursul ținut la inaugurarea directoratului său la Teatrul Național. Un document perfid și un exercițiu carierist de o măiestrie certă. Iată un exemplu. Citez din Zaharia Stancu:

> Pe scaunul pe care au stat decenii de-a rândul Brătienii, Cantacuzinii și alții de același soi, stă astăzi un fiu al poporului românesc, dr. Petru Groza, și vă asigur, stă foarte bine. Eu nu am venit la Direcția Teatrului Național din palatul tatălui meu, nu am venit aici de la conacul lui Ion Ghica, [...] am venit de la o modestă masă de redacție, [...] și nu am venit să huzuresc, am venit ca să lucrez. [...] Noi am rupt cu tradiția boierilor înscăunați prin legăturile lor de familie la conducerea diferitelor instituții publice.
>
> Vă mărturisesc că această schimbare [...] se datorește Partidului Comunist din care am cinstea să fac parte. Partidul meu m-a luat așa cum eram, cu părți bune și cu părți mai puțin bune. Partidul meu a știut să-mi scoată la iveală tot ceea ce are vrednic și să curețe de pe mine toată sgura și toate păcatele... Poate că încă n-am scăpat de această sgură cu totul. Dar oricând o voi descoperi în sufletul meu, o voi curăți cu strășnicie, iar dacă eu nu voi avea ochi s-o descopăr, mă vor îndemna s-o curăț tovarășii mei de muncă.

Magistral acest discurs de abjurare a trecutului.

> Nouă, comuniștilor, ne place lupta, noi suntem oameni obișnuiți să înfruntăm și să biruim greutățile. Aceasta este mândria noastră. Noi ne ducem și punem umărul la greu acolo unde totul este de făcut. [...] După 23 august s-a instalat la Comunicații în fruntea ministerului Gheorghiu-Dej, muncitor și vechi, încercat luptător pentru libertate, pentru democrație și pentru binele clasei muncitoare...

Un parter de personaje bine-cunoscute asistă la acest spectacol mizer și degradant. Iau cuvântul: Ion Pas, Gheorghe Vasilichi, membru al Biroului Politic al PCR, Ioan Masoff, Victor Eftimiu... *Scânteia* dă lista personalităților prezente în sală. Iată câteva: Miron Constantinescu, Iosif Chișinevschi, Leonte Răutu, Sorin Toma, Nicolae Bellu, Ion Popescu-Puțuri, Nicolae Moraru. Apoi Gala Galaction, Alexandru Chirițescu, Mărioara Voiculescu, Ion Fințeșteanu, Niki Atanasiu, Ion Sava, V. Rusu-Șirianu, Șerban Cioculescu, Vladimir Streinu, Eugen Jebeleanu, Felix Aderca, Ion Șahighian... Secția de propagandă a CC al PCR a dat numirii lui Zaharia Stancu dimensiunea unui mare eveniment politic. Asta voia să însemne că spre PCR vin multe personalități. Că PCR era dispus să reabiliteze diverși (până mai ieri) indezirabili și să ofere cariere unor personaje dubioase, dacă se converteau și făceau public jurământ de credință. Zaharia Stancu este un exemplu... Cinismul jocului nu a scăpat, cred, nimănui în acea sală. Dar mai sunt obstacole în calea acestui oportunist vorace. În martie 1950, Zaharia Stancu este exclus din partid într-o ședință a Secretariatului CC al PMR. Pentru el se pare că vin zile negre.

Enescu rămâne în Vest

România liberă, 30 decembrie 1946, titrează „M.S. a decorat pe maestrul George Enescu": „În urma succesului pe care marele compozitor român, d. George Enescu, îl obține în turneul întreprins în America, d. dr. Petru Groza, președintele Consiliului de Miniștri, a propus M.S. regelui Mihai decorarea genialului muzician cu Marea Cruce a Ordinului Serviciu Credincios. Înalta decorație i-a fost remisă dlui George Enescu prin legația României de la Washington împreună cu o scrisoare a primului-ministru. «Maestre, întrucât activitatea domniei voastre aduce artei și țării românești neprețuite servicii, făcând cunoscute peste

granițe muzica și sufletul românesc și prilejuind aprecieri elogioase la adresa lor, am considerat că ea necesită și o recunoaștere din partea noastră, a celor din patrie, propunând – și Majestatea Sa regele binevoind – să vi se acorde Marea Cruce a Ordinului Serviciu Credincios pe care v-o trimit alăturat. Profit de acest prilej pentru a vă face cele mai bune urări de sănătate și succes» Dr. Petru Groza".

Tot *România liberă* anunța: „După succesul triumfal pe care Enescu l-a obținut în Canada și Statele Unite, se anunță imediat după întoarcerea Maestrului în Europa un turneu în Franța și Anglia". Multe povești se leagă de acest anunț. De ce nu a așteptat guvernul să-l decoreze pe Enescu la întoarcerea în țară? Exista bănuiala în cercurile informate că Enescu urma să defecteze. Că avea să rămână în Occident. A plecat pentru a nu se mai întoarce. S-a convins, în fine, de natura toxică a regimului și nu voia să îl cauționeze, nici să fie prizonier la București. Chiar unul de lux. A fost decorat prin corespondență în încercarea oficialităților de a-l face să mai reflecteze asupra deciziei. Cu numai o lună în urmă, fusese candidat la mascarada alegerilor parlamentare de la 19 noiembrie 1946, pe lista electorală a Blocului Național Democrat. Chiar cap de listă la Circumscripția nr. 1 București. Partidul defilase cu Enescu în frunte, cu consimțământul lui, firește. Mi-e clar că deja se hotărâse să fugă din țară și făcea joc dublu.

Tentativa lui Petru Groza de a-l face să se răzgândească a eșuat. După acel turneu în America și Canada, Enescu nu s-a întors în țară. Pentru București pierderea de prestigiu era uriașă. Oficialitățile au încercat în continuare să-l aducă acasă. Ar fi fost o recunoaștere a regimului venită din partea celui mai cunoscut român pe plan mondial. Dar Enescu a rupt orice contacte... Nu chiar pe toate. A intervenit prin scrisori trimise lui Emil Bodnăraș, poate și altora, ca nepotul său – George Tomaziu –, condamnat la 15 ani închisoare în 1950 ca spion englez,

să fie eliberat. Intervenție ratată. Dacă ar fi revenit la București, poate că ar fi reușit. Cine știe...

A murit în noaptea de 3/4 mai 1955 într-o cameră de hotel la Paris, uitat, asistat în ultimele zile doar de cățelul lui adorat... Nici Maruca Cantacuzino, nici altcineva din familie sau dintre apropiați nu se găseau prin preajmă. De altfel, Maruca Enescu-Cantacuzino (d. 1968) a beneficiat de o pensie din partea statului român (comunist, între altele) pe toată durata exilului, cu condiția să nu critice regimul prin declarații publice. Ceea ce a respectat.

Cum se distra lumea?

Bine, cum să se distreze?! Prin localuri, la iarbă verde, pe stadioane, dar mai mult la domiciliu, cu nevestica, cu vinișorul și berica, jucând nesfârșite partide de table cu vecinul. Unii mergeau prin case de toleranță la Crucea de piatră sau în jurul Gării de Nord. Găseai dame pentru toate pungile, de la cele de lux până la cele mai mizere. Mai erau frecventate și sălile de jocuri de noroc clandestine. Nu toată lumea avea parale să frecventeze cazinourile din Constanța și Sinaia, rezervate celor care nu duceau grija zilei de mâine. Presa timpului scria destul de des despre raziile Poliției și arestarea amatorilor (nu puțini) de barbut, cărți, table. Ca divertisment, mai erau și saloanele de dans. Erau populare, ofereau o distracție ieftină. Au avut căutare în anii de după război. Nu e de mirare că saloanele de dans s-au înmulțit. Lumea venea cu bucurie să danseze la sfârșit de săptămână. Mult proletariat, lumpeni, mahalagii, funcționărime. Mai ales tineret din fabrici, birouri și prăvălii.

Și-a făcut apariția un personaj. Era în legătură cu apariția microfonului. Începea să se cânte amplificat, cu stație și difuzoare. Se auzea bine și până departe. Personajul care își face loc

este dizeurul, cântărețul de local. Apariția sa a provocat destule critici, unii se adaptau mai greu la nou. Așa că nu e de mirare dacă în gazete apăreau pamflete de îți era mai mare dragul. Iată un exemplu: „Acest nou personaj care nu are aproape nimic comun cu muzica și este reclama vie a diferitelor mărci de briliantină este mai curând un colaborator al compozitorilor de tangouri, de a căror inflație nu avem de ce să ne plângem"... Au dungă impecabilă la pantaloni, nodul cravatei îngust, poartă brățară de argint pe mâna dreaptă, își pensează sprâncenele și își dă languros ochii peste cap... Glasul și muzicalitatea sunt chestiuni secundare. „Întrunind aceste calități, plus ignoranța, oricine poate deveni dizeur", scrie *Rampa* la 7 iulie 1944.

Bucureștiul ducea o viață frenetică. Evenimente cu nemiluita și de toate felurile. Era epoca faptului divers. Cronica judiciară, agenda infracțiunilor erau arhipline cu tot felul de întâmplări incredibile. Nu te plictiseai.

Scânteia scria la sfârșitul lui septembrie: „În mai toate cartierele au răsărit în ultima vreme saloane și școli de dans, niște spelunci. Ce-i mai grav, aici tinerele fete muncitoare și chiar elevele sunt ademenite și azvârlite în brațele prostituției..." Și burghezia avea saloanele ei pricopsite, unde apăreau cele mai tari orchestre: Dinu Șerbănescu, Joe Reininger, Florea Mihai. Cu consumație și garderobă obligatorii... Dansul era o distracție la modă în acei ani. Aflați încă în război, oamenii căutau o supapă unde să-și destindă nervii. „Saloniștii" erau o specie aparte – cu ierarhii proprii, glorii, ritualuri distincte. Ținuta unui salonist obliga și era identificabilă, din tălpi până în creștet. Modele veneau de dincolo de Ocean: Glenn Miller, Artie Shaw. Dansatorii veritabili aveau pantofi cu scârț și blacheuri care se făceau neapărat de comandă. Se confecționau la câțiva cizmari cunoscuți din București. Nu erau pantofi de stradă, ci folosiți exclusiv în salonul de dans, făcuți anume să

alunece pe parchetul dat cu ceară. Dacă voiai să ieși la un salon de dans, la un local mai bun, la teatru, și doreai să fii șic, mai ales în materie de pantofi, unde damele sunt extrem de sensibile, trebuia să cunoști bunele adrese. Pantofi ca la Paris se făceau numai la Nelu Mihăilescu, pe Calea Victoriei nr. 52, la Mihai Zambeti, pe strada Ilarie Chendi nr. 38, la Carabela, pe strada Academiei, la Marcarian Saschiz, strada Litovoi Voevod nr. 26, la Schul Ernest, pe strada Domnița Anastasia nr. 8, la Boris, pe strada Avrig, lângă Hala Obor. Cravatele de mătase, lungi și late, prinse cu cureaua, colorate strident. Obligatorii, ca și batistuța deasupra inimii.

Manierele erau obligatorii. Mahalaua ținea mult la ele și le supraveghea. Invitarea unei fete la dans necesita un anume protocol bine însușit. Te sculai din colțul tău unde pălăvrăgeai cu băieții din cartier despre ultimul *match* de box al lui Marcu (Moți) Spakov, îți verificai ținuta, mai reparai ce se putea repara din mers, traversai salonul spre colțul opus, unde se găsea obiectul pasiunii tale – bruna Zizica sau blonda Rozi. Una semăna cu Alida Valli, cealaltă cu Veronica Lake. Fiecare fată semăna cu un star de cinema... Rochie, coafură, aere. Erau la alegere, după preferințe. Să zicem că, după ce făceai o reverență, băteai călcâiele, te cabrai din talie, fata accepta să te însoțească pe parchetul de dans. Trebuia să știi bine pașii. Să nu confunzi rumba cu mambo, tangoul cu boston. La salon se înfiripau multe povești de dragoste...

Părinții mei s-au cunoscut într-un salon de dans, la „Ileana", lângă Hala Obor – Avrig colț cu Chiristigii. Se cânta mai ales repertoriu american. „Caravan", „Begin The Beguine", „In The Mood", „Chattanooga Choo choo" erau cele mai cântate piese la saloanele de dans – Luzana pe 11 iunie, Florida (Cinema „23 August", Aurora, mai târziu), Zalomit. Acestea erau cele mai populare saloane de dans din București. De fapt, peste tot se

cânta Glenn Miller, poate pentru că dispăruse în 1944 într-un avion american care survola Canalul Mânecii. A fost regretat și deplâns de toată lumea. Presa era plină cu anunțuri. „Astăzi, vineri, 23 ianuarie 1945, se deschid elegantele saloane Pinguin cu *Tea Room Dancing*. De la 5 p.m. la 6 dimineața. Jazz cu orchestra Jean Ionescu și Buză. Bulevardul Lascăr Catargiu nr. 4." „În fiecare duminică, la Melody Garden, între 6 p.m. și 10 p.m., cu orchestra lui Steve Bernard și cântăreața americană Helga Maber. Seara supeuri dansante."

Până la sovietizarea completă – inclusiv a distracției – mai era ceva timp. Anul căderii absolute a lumii bucureștene a fost 1948. Un aer siberian a năvălit pe bulevarde. Saloanele de dans nu au scăpat neatinse: „Lumea dansa cu o foame de plăcere și cu spaima de a nu vedea totul dispărând de azi pe mâine".[1]

Sălile de teatru erau pline. În ciuda climatului tensionat, a ocupației străine și a sărăciei, bucureșteanul era avid să vadă piese cu actorii favoriți. Străluceau George Vraca, Elvira Godeanu, Puiu Iancovescu, Mircea Șeptilici, Lili Carandino... Se juca în săli improvizate, pentru că multe clădiri fuseseră dărâmate de bombardamentele Luftwaffe din 24–26 august 1944. Se juca în sălile de festivități ale liceelor, în săli de ședințe, în cinematografe și grădini de vară. Veneau la rând ca locuri de distracție sălile de cinema, numeroase, cu o ofertă diversă, mai ales după 23 august 1944, odată cu dispariția cenzurii germano-italiene. Repertoriul s-a lărgit mult. Se juca de dimineața la matineu, apoi erau proiecții în continuare până spre miezul nopții. O distracție pentru toate buzunarele. Starurile de la Hollywood erau în mare vogă, făceau cele mai mari rețete după anii războiului. Fusese moda actorilor germani și italieni (Amedeo Nazzari, Vittorio de Sica), urmau filmele franțuzești

[1] S. Moscovici, *op. cit.*, p. 289.

patronate de regimul de la Vichy, cu Arletty, Sacha Guitry etc.). După 23 august1944 afișele s-au schimbat, ca și lumea, de altfel. Aliații erau la mare preț. Un calcul simplu. Dacă rulau filme de la Hollywood înseamnă că vin anglo-americanii în carne și oase? Mulți sperau că da, ca să nu rămână pe mâna rușilor. Dar concurența filmelor produse de Mosfilm începea să se simtă. Sovieticii – Nikolai Cerkasov, Aleksei Batalov – nu aveau succesul celorlalți. La ARO, Scala, Florida rula tot ce merita văzut: *Casablanca*, *La răscruce de vânturi*... Săptămânal, se schimbau pe afiș premierele. Hollywoodul domina în sălile de cinema la București. Marile vedete erau Humphrey Bogart, James Stewart, John Wayne, James Cagney, Edgar G. Robinson. Cinematografele cele mai populare erau ARO, Scala, Marna, Florida, Capitol, Elita, Volta, Gaumont Palace, Hotel de France, Vox, Apollo...

Cu sălile de cinema trebuia să fii atent. O faună suspectă mișuna în jurul lor. Presa raporta destule scandaluri, mai în ales în sălile de la periferie. În anii de după război, filmul era o distracție populară, pentru că era ieftină și livra iluzii. La filmele de succes se făcea speculă cu bilete la suprapreț. Mai ales la producții color americane. Dar se făceau și cacealmale ca să bage lumea în sală. Un exemplu comic. Cinema Scala: „Ultimele zile ale unui excepțional film american. *Suvorov*. Cu marele tragedian Cerkasov. Jurnal sovietic: *Ocuparea Vilnei*. Reprezentațiile încep de la ora 2". Cinema Scala pretindea că *Suvorov* este un film american – firește, pentru a atrage lumea. Sălile de cinema erau goale când pe afiș era un film sovietic. Patronul de la Scala a recurs la un subterfugiu, pretinzând că filmul este american. *Suvorov* era un film sovietic, produs în 1940. Premiera a avut loc la 23 ianuarie 1941 la Moscova. Regia: Pudovkin și Doller.

Dans pe un vulcan

După război tineretul organiza „ceaiuri" la vreunul cu o casă mai mare. Orice prilej era bun – zi de onomastică, sărbătorirea unui sfânt sau, pur și simplu, o întâlnire sâmbătă, rezervată dansului. Pe ritmuri americane, se înțelege. Dacă tinerii de atunci ar fi bănuit ce-i aștepta, s-ar fi distrat și mai tare. Ar fi organizat și mai multe ceaiuri dansante. Peste România cobora întunericul, dar de văzut nu îl vedeau toți. Societatea se sovietiza cu fiecare zi. Bănuiau acei adolescenți că Bucureștiul își trăia ultimele zile de libertate? Simțeau oare pericolul? Mă îndoiesc. Erau siliți să învețe frica, persecuțiile, amenințarea pușcăriilor, exilul. O vor face în anii următori. Foarte puțini au intuit că, o odată cu apariția Armatei Roșii la barierele orașului, se intra în altă lume, care va dura o jumătate de secol. Două generații, până când această nemaipomenită formă a răului absolut – comunismul – își va epuiza resursele. Și când se va întâmpla, în 1989, memoria va fi ștearsă și odată cu ea urmele trecutului nefericit.

Exista în acei ani o presiune puternică și trebuia să îi faci față. Unii alegeau exilul, alții intrau pe negândite într-un proces de autodistrugere, alții se sinucideau, alții se ruinau, ori cădeau în patima alcoolului, jocurilor de noroc, sexului. Alții alegeau să se distreze, câștigau timp. „Guvernele cădeau unele după altele, pe străzi mai tot timpul erau demonstrații [...], iar high-life-ul bucureștean dansa. Dacă la început mulți încă mai sperau, cu timpul mai toți s-au trezit la realitate, dar continuau să danseze. Situația era asemănătoare cu cea de pe transatlanticul *Titanic*. [...] Dacă pe *Titanic* alarma s-a dat în ultimul moment, societatea bucureșteană s-a alertat în trepte.[1] [...] Noi, adolescenții, îi imitam pe cei mari. Aveam reuniunile noastre, nu cu bridge ca părinții mei, nu cu americani sau englezi

[1] Ș. Rădulescu-Zoner, *op. cit.*, p. 179.

care nu erau de vârsta noastră, [...] ci doar cu dans. [...] Nu exista sfârşit de săptămână fără vreun «ceai». Muzica era excelentă, «ultimul răcnet» [...]. Un mare teanc de discuri cu melodii interpretate de celebre orchestre americane, Glenn Miller, Duke Ellington, Tommy Dorsey, Benny Goodman, mai ales, un pick-up..."[1]

Existau câteva localuri *first class*, unde protipendada bucureşteană venea să danseze. Iată câteva reclame din acel timp:

• „O seară agreabilă. Petreci la Dancing barul Zissu, din Calea Şerban Vodă nr. 16. Prezintă în fiecare seară pe celebra dizeuză americană Aidée Jackson, acompaniată de orchestra compozitorului Elly Roman. Cel mai intim local de întâlnire a lumii elegante."

• „27 mai 1945. S-a redeschis Mon Caprice, în strada D.A. Sturdza. *Soupée* dansant. Orchestra Jean Ionescu. Solista vocală Elisabeta Lazăr. Ultimele ritmuri şi şlagăre."

• „În saloanele Cercului Militar, sălile Bizantină, Norvegiană, Gotică, în onoarea Naţiunilor Unite, va avea loc sâmbătă, 9 dec. a.c., mare ceai dansant. Jazz cu fraţii Botez. Voce Mia Braia şi Petre Alexandru. Bilete la Agenţia Scala Calea Victoriei 34 şi în seara Ceaiului dansant la Cassa Sălii."

• „Mâine şi în fiecare duminică, ceai dansant de la 6 p.m. la 10 p.m. la Melody Garden cu orchestra Steve Bernard."

Saloanele de dans ale lumii obişnuite erau şi ele la modă. La Zalomit se întâlneau servitoarele şi sergenţii în permisie. Cum Cişmigiul era aproape, distracţia dansului era dublată de o plimbare tandră pe malul lacului şi prin boschete. Romantism cât cuprinde. Alt salon, mai faimos decât Zalomit, era Luzana, pe Strada 11 Iunie, unde venea tineretul din Gramont, Rahova, Patriarhiei, precum şi din Cartierul Halelor. Mai erau saloanele Ileana şi Florida, aflate la mare concurenţă, fiind aproape unul

[1] Ş. Rădulescu-Zoner, *op. cit.*, p. 177.

de altul. Venea lumea de la Gara de Est, Obor, Bulevardul Bonaparte, Iancului. Iată un fapt divers din presă:

> Duminică noaptea, în cartierul Obor s-a petrecut o tentativă de crimă, al cărui mobil pare a fi gelozia. Tânăra Florica Vasile [...] din șos. Pantelimon nr. 218 și-a petrecut seara în Salonul Ileana din strada Chiristigii 1, unde se dusese în tovărășia lui Bindea Ion, ordonanță la un ofițer superior... Conduita fetei a fost de natură să îl nemulțumească pe Bindea și, pe la ora 23, acesta a părăsit Salonul împreună cu iubita lui cu intenția de a o conduce acasă. În stradă, între cei doi a izbucnit o ceartă violentă care l-a enervat pe Bindea atât de tare, încât a scos pe neașteptate un revolver și a împușcat-o pe dra Florica Vasile. Proiectilul i-a lovit rinichii. După comiterea faptei, asasinul a reușit să dispară. Trecătorii au anunțat Salvarea și victima a fost transportată în stare foarte gravă la spitalul Floreasca...

Istorioara aceasta are și ceva personal. Părinții mei s-au cunoscut la salonul de dans Ileana.

Iată altă secvență:

> Bal în Ferentari. Cartierul are o lume de tineret care vrea să petreacă. Duminica, la Circul Metropol se organizează chermeze dansante în aer liber. Pe parchetul special amenajat decorat cu stâlpi cu ghirlande de hârtie colorată, perechile de dansatori își fac îndată apariția după-amiază... Sunt șmecherii cartierului cu frizură ondulată la mare fix și pantofi malagambiști în picioare. Megafoanele difuzează cu putere maximă refrenele zilei, „Hello, Baby, Mademoiselle" și o conga îndrăcită, ca în filmul american *Serenada din Valea Soarelui*. Sunt simpatici și sinceri în elanul lor petrecăreț toți acești tineri.

Între 1944 și 1947 se mai păstrau tradițiile, mai ales prin cartierele depărtate, și se mai putea încă trăi. Lumea se înghesuia la terase și grădini, unde rămânea până noaptea târziu, în

ciuda restricțiilor și riscurilor ca la adăpostul întunericului să fie atacați de o patrulă sovietică în căutare de pradă. O specialitate bucureșteană era că multe din aceste grădini găzduiau câte o scenă improvizată pe care jucau diverse trupe de actori. Prezentau scheciuri, dansuri și muzică la modă. Genul era pe gustul omului simplu. Artiștii găseau aici un debușeu când erau lipsiți de angajamente în teatrele profesioniste consacrate. Câteva exemple: Grădina Colos, Izbânda (Calea Văcărești), în inima cartierului evreiesc, Marconi (Calea Griviței nr. 94), Astoria (Bulevardul Elisabeta nr. 23), Volta, în cartierul Gării de Nord, pe strada Buzești. Ultimul lor an de existență este 1948. Teatrele trec în proprietatea statului și trupele particulare sunt desființate.

Bucureșteanul ieșea duminică cu mare plăcere să vadă sport. Fotbal, pe stadioanele ANEF, PTT sau Unirea Tricolor. Gale de box, la Circul Sidoli, idolul lor fiind Marcu Spakov. Ieșeau și la iarbă verde, de la Paște până de Sf. Dumitru, în octombrie. Locurile preferate erau Bordei, Floreasca, Ciurel, Mogoșoaia, pădurea Pustnicu... Cu familionul ori cu vecinii, până la capătul tramvaiului, și de acolo pe jos sau cu „ia-mă nene"! Uneori, dacă aveau șansă, cu o cursă auto locală. Oamenii erau mai puțin pretențioși în vremea aceea. Debarcau până-n prânz cu un coș cu mezeluri, bere, fleici, brânză, cu o baterie de sifoane, o pătură, un joc de table, o minge. Se întorceau acasă când cădea întunericul sau îi alunga ploaia...

În vremuri grele, tot cu lichele

Dreptatea, 27 ianuarie 1945, „Lichele culturale", editorial de Nicolae Carandino. Nu sunt diferite de lichelele care operează în afaceri, în politică, în magistratură... Ba, dimpotrivă, având în vedere că propagă în societate un model de comportament și oferă alibiuri celor „căzuți sub vremi". Vizibilitatea acestor personaje le face extrem de toxice. Toată lumea îi imită pe cei mari. Dacă

Sadoveanu poate, de ce nu și Icsulescu!? Fiecare e pentru el! Citez din articolul lui Carandino:

> Când au observat oamenii că nimic grav nu li se întâmplă, că noi care îi știam legionari, vaidiști, valahiști, antoniști, naziști, antisovietici etc. suntem preocupați de alte lucruri decât de a-i pedepsi [...], au început să capete curaj și, până la urmă, să ajungă obraznici. Astăzi circulă prin aceleași cafenele în care acum șase luni îndeplineau oficiul de agenți provocatori sau de voluntari angajați în echipa de entuziasm volantă. Astăzi îi întâlnim în comisii, în preajma celor mari, agresivi, vehemenți și sinceri, mai ales sinceri în democratismul lor presupus.

Sună cunoscut, nu-i așa!? Ați auzit vorbele acestea prin anii '90 și chiar mai târziu. Boala perioadelor de tranziție este cameleonismul. Reflexe de adaptare identice. Odată declanșată răsturnarea, corpul social se animă brusc cu o mișcare de reptilă. Se foiește în frunziș cu energie și sare să înghită prada. Oferta este extrem de generoasă. Tot ce vrei, ca la o tarabă de bâlci...

Jurnalul de dimineață publică, în martie 1945, textul conferinței lui Mihail Sadoveanu ținută la ARLUS, „Lumina vine de la răsărit" (adagiu masonic). O sală plină de intelectuali în căutare de sinecuri și activiști prosovietici, aduși să facă atmosferă. Ei sunt cei care aplaudă frenetic în picioare la final. Textul conferinței este publicat de Editura Cartea Rusă. După acest moment, Sadoveanu a fost tratat de regimul dr. Petru Groza ca un semizeu. Omagiat, decorat, plătit copios, decretat cel mai mare scriitor în viață, cu operă reprodusă în milioane de exemplare. A devenit un „bun al întregului popor". A fost răsplătit copios de Kremlin pentru că a publicat acest act de trădare a poporului său despre care scrisese pagini extraordinare până atunci (amintesc doar romanele *Baltagul* și *Creanga de aur*). În 1945, „s-a dat cu rușii", cu Armata Roșie care tocmai comitea crime, violuri, jafuri și îngenunchea lumea

românească. Sadoveanu a fost un colaboraționist de cel mai înalt rang (sau de cea mai joasă speță, cum doriți). A adus nenumărate servicii sovieticilor și slugilor lor de la București – Gheorghiu-Dej, Ana Pauker, Emil Bodnăraș, Iosif Chișinevschi etc. I-a cauționat prin prestigiul său de mare scriitor. Asupra societății efectul pactului său cu ocupantul a fost devastator. A diminuat capacitatea ei de rezistență, a semănat confuzie. A dat un lamentabil exemplu celor care așteptau de la el să fie un apărător al neamului său. Sadoveanu reproducea cazul scriitorului norvegian Knut Hamsun, laureat al Premiului Nobel pentru Literatură. Colaboraționist, singurul scriitor care a adus un elogiu lui Hitler după sinuciderea acestuia. Acolo era vorba de Hitler, aici de Stalin, dar tot trădare se numește.

În „Lumina vine de la răsărit" Sadoveanu își arăta obediența față de Kremlin. E un caz de lichelism? Greu de spus, pentru că opera lui intimidează. În mod cert, a fost o lovitură de presă bine țintită, care i-a asigurat o existență îmbelșugată până la sfârșitul vieții lui, în 1961. A fost răsplătit cu asupra de măsură. A fost academician, onorat de regim. Partidul i-a dăruit mai multe case, vile, cabane de vânătoare. A trăit ca un veritabil nabab, într-o societate egalitaristă, eminamente săracă. În toată această perioadă, nu a scris o pagină în apărarea țăranului român adus la sapă de lemn. Regimul s-a folosit de prestigiul și autoritatea lui. Pentru asta l-a plătit regește. Stabilizarea monetară din 1948 a ruinat burghezia, comercianții, țăranii mijlocași, salariații, chiaburii... Reforma (în realitate, un jaf generalizat) permitea schimbarea la bancă a unei sume echivalente cu un salariu mediu. Sadoveanu a primit echivalentul în bani a unui oraș cu o populație de 50 000 de locuitori. Nici Kremlinul nu a uitat serviciul ce i s-a făcut. L-a tipărit în tiraje uriașe, i-a dat Premiul „Lenin", l-a ținut pe prima pagină a ziarului *Pravda*, i-a plătit drepturi de autor uriașe...

A fost urmat de alți intelectuali și artiști care s-au vândut ocupantului străin. Dar Sadoveanu a fost primul dintre ei. Titlul

articolului său era de inspirație masonică, la fel ca gestul de „obedienţă". Da, Mihail Sadoveanu a fost mare mason. A fost inițiat în 1927, la Iași. Nu era singurul mason din cercul „Vieții românești" de la Iași, mai erau Mihai Ralea, Garabet Ibrăileanu, Mihai Codreanu, Păstorel Teodoreanu și alții. A urcat repede în ierarhia masonică datorită celebrității sale literare. În 1929 avea deja gradul 33 și ajunsese membru al „Supremului consiliu de grad 33 și ultim al ritului scoțian antic și acceptat în România". În 1930, Loja Națională din România a fost recunoscută de Marea Lojă Unită a Angliei, din care au pornit toate lojile masonice existente. Era recunoașterea activității masonice din România. Mare maestru era prințul George Valentin Bibescu. Sadoveanu a făcut totul să-l înlăture, pentru a se înscăuna el șef suprem. Ceea ce a și reușit, cu prețul unor sciziuni și scandaluri care au marcat istoria masoneriei în anii '30. Sadoveanu a fost dezavuat, chipul lui, „ars în efigie". George Valentin Bibescu a demisionat. Marea Lojă Națională s-a destrămat. Pentru o vreme, au coexistat două loji de rang național, fiecare invocând pentru sine calitatea de unica lojă legitimă.

Odată cu ascensiunea extremei drepte, viața lojilor masonice a fost tot mai dificilă. Au avut loc atacuri, persecuții. Anul 1937 a adus trecerea în adormire a masoneriei de rit scoțian antic și acceptat. Și, în același an, regele Carol a interzis Francmasoneria română unită. În nou-creatul Front al Renașterii Naționale, partid unic, patronat de rege, s-a regăsit la vârf și Mihail Sadoveanu, decis să nu rămână în afara jocurilor politice. Mai deținuse funcții, îi plăceau, era un mare orgolios. Fusese președintele Camerei Deputaților, apoi director la ziarele *Adevărul* și *Dimineața* – ambele dizolvate de guvernul Goga-Cuza. Era, așadar, obișnuit să supraviețuiască în conjuncturile cele mai dificile. Era un „supraviețuitor" prin definiție. Gestul lui de pactizare cu ocupantul sovietic din 1945 era în caracterul lui. Nu avea

valori morale. S-ar fi făcut frate și cu dracu' ca să-i fie lui bine. Masoneria a fost pentru el o afacere – de altfel, a și subtilizat fondurile ei, drept pentru care a fost exclus („ars în efigie", potrivit terminologiei consacrate). A creat o disidență – nerecunoscută. În anii '40, masoneria a fost pusă în adormire. S-a pus problema reînvierii ei după lovitura regală din august 1944. Sadoveanu a preferat să joace cartea rusească. Nu e de mirare că a asistat impasibil la distrugerea lojilor masonice de comuniști. Precum și la arestarea și închiderea în pușcării a multora dintre „frații" lui...

Dreptatea, 7 septembrie 1944, „Ofensiva lichelelor" – la numai două săptămâni după 23 august, Nicolae Carandino scria împotriva lichelelor. Citez:

> Da, domnilor! Lichelele au trecut la ofensivă. În fel de fel de fițuici apărute la întâmplarea intereselor de tarabă, delatori fără nici un fel de calificare acuză pentru a-și masca propria lor vinovăție. [...] Funcționau în vreun cașcaval simili-ministerial, încasau chenzine pe la oficinele hitleriste, preamăreau războiul sfânt sau serveau drept cozi de topor stăpânilor de ocazie. [...] Astăzi îi vedem acuzatori publici fără prihană. [...] Apașul de presă care odinioară strecura o notiță ca să încaseze o mie de lei operează de astă dată direct și la tarif ridicat. Sub amenințarea denunțului, o seamă de oameni de ispravă tremură și destui dintre ei plătesc. [...] Escrocii condeiului încheie ultimele lor afaceri...

Din păcate, nu erau ultimele, cum credea Carandino, ci primele. Procesul înavuțirii abia începea... Un nou start se va da abia peste o jumătate de secol, prin 1990, când la București s-au întemeiat mai toate marile și micile afaceri. Prăvălii, partide și sindicate, ziare, ghișee de schimb valutar, edituri, schimburi import-export, contrabandă și câte și mai câte. Lumea românească s-a pus pe făcut bani.

Dreptatea, 15 septembrie 1944, același Carandino: „Între 1938 și 23 August 1944 am trăit sub domnia agenților. A fost triumful lor necontestat. Ei singuri puteau vorbi, puteau scrie, puteau circula, așa cum le era voia. Erau acoperiți. [...] Atât de profund s-a înrădăcinat în viața noastră publică obiceiul denunțului... [....] Fiecare domn care a îmbrăcat cămașa FRN, cămașa verde sau cămașa antonesciană când este luat din scurt are o scuză tipică. El a fost înalt funcționar al dictaturii, dar a servit numai aparent regimul, în realitate el era agent, și îl submina, el informa cutare țară străină, și astăzi aliată, așa cum îi stă bine românului imparțial".

Alt articol, în *Dreptatea*, 11 octombrie 1944, scris de același gazetar: „Intransigența nu este o calitate principală a omului politic. Iar caracterul a fost socotit vreme îndelungată principalul impediment în realizarea unei cariere. [...] A fost o vreme în care de la Nistru până la Tisa scepticismul românesc găsise o formulă sintetică în expresia dezgustului față de actualitate: «Doamne, mai adu la putere și ceva lichele, că de asasini ne-am săturat». [...] Conversiunile au loc într-un ritm impresionant și semnificația lor stă în general în coincidența bizară cu acordarea unor substanțiale avantagii. Trec oamenii de la o extremă la alta fără să își mai facă socoteli sufletești, grăbiți doar să-și asigure alunecoase tranzacții materiale. Partidele se văd în situația de a nu se putea apăra eficient împotriva zeloșilor neofiți. [...] Și astfel, oportunismul gonit pe o ușă intră pe cealaltă..."

Dreptatea, 29 mai 1946, Nicolae Carandino: „Ne așteptam după 23 august la un triumf al principilor. [...] Nădejdea unei lumi mai bune anima toate durerile și toate bunele voințI [nu a fost altfel nici în 1990, cum mi-a spus la o ceașcă de cafea, într-o zi, la braseria Capșa, chiar în vara acelui an.] [...] Nimeni nu și-ar fi închipuit în beția entuziastă a primelor clipe că oportuniștii vor reveni numai după câteva luni pe teren, aroganți, atotputernici, biruitori. [...] Intențiile militanților din

comitete, visele idealiste ale fanaticilor și gândul autorilor din raftul preferat al bibliotecilor au încăput pe mâna suplă și maleabilă a combinagiilor de totdeauna. Nu știu dacă ați observat, s-au «aranjat» cu toții. [...] Toate se petrec sub semnul oportunismului. Vai de aceia care mai păstrează în aceste turpide vremi edenica nostalgie a cinstei și a virtuții!"

Dreptatea, 1 iunie 1946, Nicolae Carandino: „Între a fi și părea democrați s-a deschis o prăpastie de netrecut, o prăpastie pe care singuri cei lipsiți de scrupule parvin să o evite. [...] Democrații de modă nouă [citește „comuniști", *n.a.*] seamănă cu naziștii ca două picături de apă. Sunt atât de siguri pe ei, tot atât de dinamici, tot atât de aprigi în voința lor de putere. Adoră marșurile, cântecele, pancartele, întreg ritualul totalitar și nu-și ascund ostilitatea față de sceptici, față de singurateci, față de batjocoritori. Față de oamenii liberi în general".

> E straniu că Ralea, ministeriabil și ministru, un sfert de secol a fost mereu solicitant în anticamere puturoase, nu a scris un libel sau un memoriu [...]. N-a demisionat niciodată de bunăvoie, n-a schițat o inițiativă, a fost mereu trabant, lichea, profitor. [...] Mihai Ralea, definit de Ionel Teodoreanu că marea cadână a haremului politic, de fapt, prostituata nr. 1 a unui bordel cu figuri vechi și noi.[1]

Scrinul negru

Doamna Pillat era reticentă, greu scoteai de la ea detalii, amintirea acelui moment încă era o traumă pentru ea. În volumul de memorii, *Eterna întoarcere*[2], scrie:

---

[1] P. Pandrea, *Turnul de ivoriu*, pp. 163–164.

[2] Cornelia Pillat, *Eterna întoarcere*, cu un prolog de Doina Uricariu, Editura Du Style, București, 1996 p. 182.

Nici eu, nici Dinu nu câștigam nimic și ne luptam să menținem regia unei case, vânzându-ne lucrurile. N-am suferit deloc că a trebuit să mă despart de trusou, de mobilele scumpe dăruite de tata și de prețioasele daruri de nuntă. Îmi spuneam convinsă fiind că în curând voi putea să-mi cumpăr altele și mai frumoase. Regretam mai mult când vedeam dispărând tablourile, mobilele și cărțile din bibliotecă, deoarece cu fiecare știrbire se aliena valoarea unui patrimoniu realizat pe parcursul a zeci de ani... Vânzarea cărților a început cu o ediție Mardrus a celor *O mie și una de nopți*, pentru a se putea plăti onorariul unei grele operații suferite de soacra mea. Și așa, pe rând, au pierit minunatele cărți pentru a aduna bani pentru taxele de moștenire în urma morții lui Ion Pillat, care au fost achitate pentru o avere ce s-a spulberat imediat prin naționalizare. Grand papa trebuia întreținut, ca și sora care-l îngrijea.

În altă parte, notează:

Jenându-mă să povestesc despre mizeria anilor când mă duceam cu Dinu să vindem mărunțișuri la „talcioc" și despre duioșia mea când îl priveam așteptând cu emoție eventualul cumpărător și în același timp păstrându-și ținuta demnă și aparent nepăsătoare. [...] Vânzările noastre aflate periodic în calea vicisitudinilor și lăcomiei străine. [...] În zilele noastre ura pentru cărți continua. Biblioteca celebrului avocat Istrate Micescu, decedat în închisoare în anul 1952, fusese înecată în lacul grădinii Cișmigiu.[1]

În anii 1944–1948, dar și mai târziu, dispărea o clasă, elita societății era distrusă. Schimbările s-au produs treptat. Din casa familiei Pillat întâi au dispărut cărțile, edițiile rare, multe cu autograf. Apoi s-au prăpădit covoarele vechi de două-trei

[1] Cornelia Pillat, *Ofrande (eterna întoarcere)*, Editura Humanitas, București, 2011, *passim*.

secole și mobilierul de preț, icoanele și tablourile. Apoi casele cu totul, ridicate în secolele XIX-XX. Nu au fost uitate nici moșiile și conacele. Exproprierile din 1948 au spulberat întregul țesut social. Pentru ca, în final, să dispară chiar și posesorii lor, arestați cu mașinile Securității, noaptea. Supuși unor lungi și chinuitoare anchete, pentru a fi trimiși pe termene lungi la închisoare de unde mulți nu s-au mai întors. Era o operație de inginerie socială, care relua ce făcuseră bolșevicii în Rusia în anii '20. Elitele românești și-au lăsat oasele în cimitirele de la marginea acestor pușcării – Aiud, Sighet, Râmnicu Sărat etc. Au supraviețuit cel mult 15% dintre deținuți. Peisajul social a fost ocupat de lumpeni transformați în funcționari, activiști sindicali și de partid, în ofițeri (de Miliție, Armată, Securitate). Slugile regimului – judecători, procurori, avocați, propagandiști (gazetari, scriitori), ștabii unei lumi născute cu forcepsul după război. Era apărută din neant. Profitorii unei situații istorice. Bunurile celor dinainte au trecut în numai câțiva ani de la proprietarii reali la uzurpatorii lor.

Erau câteva metode de a săraci fostele elite, de a le diminua rolul social și de a ridica o nouă clasă. Una era talciocul, unde bunurile treceau dintr-o mână-ntr-alta, de la o clasă la alta. Casele celor avuți se goleau de covoare, mobile, icoane, lampadare. Chiar și casele treceau de la membrii unei clase la membrii alteia. S-au mutat în ele consilierii sovietici și ștabii comuniști autohtoni. Nu era un act normal de vânzare-cumpărare, ci bunurile foștilor erau confiscate, adică furate. Era un jaf, o tâlhărie. Doftanițtii, cominterniștii îi dădeau afară din case pe proprietarii lor de drept, pentru a se muta ei în ele. Asta era, după nomenclaturiști, o formă a luptei de clasă și o revanșă socială. Burghezia era înlăturată pentru a face loc muncitorimii. Își însușeau bunurile altuia sub protecția Armatei Roșii. O altă metodă de transformare a țesutului social și ierarhiilor era

exproprierea prin justiție, cu ajutorul Miliției și Securității, care operau în acei ani ca niște bande de răufăcători. A durat relativ puțin până când toate relațiile sociale din lumea românească s-au inversat. Până când periferia a devenit centrul și centrul, periferie. Deja prin 1950, peisajul social era de nerecunoscut. Se va deteriora din ce în ce mai mult până în 1989, când lumea românească a luat-o de la capăt pentru a se reconstitui – fără să reușească însă.

> *22 noiembrie.* Paul [Voiculescu-Quintus, fiul actriței, *n.a.*] și Martha Konya au fost la Colentina la Talcioc, târgul popular în care oamenii își vând pe nimic tot ce le-a mai rămas de vândut (rochii rupte, cămăși rupte, ciorapi, o căciulă, un cearceaf), ca să poată mânca o zi, două sau trei. Eu am trimis un costum taior, făcut la Paris (o minune de stofă) și care s-a vândut cu 1 700 lei. Paul a vândut și el câteva zdrențe și o valiză cu 600 lei. *Et voilà!*[1]

> Cam pe atunci și-a făcut apariția în casa noastră un misit care a început cu tata o sumă de „afaceri". Dispăreau una câte una colecțiile de timbre, una în special la care tata ținuse foarte mult... Se goleau unul câte unul cartoanele îmbrăcate în fina catifea vișinie, cu lăcașuri rotunde în care odihniseră piesele colecției lui de monede romane și grecești pe care ni le arăta cu atâta mândrie. [...] Dl Segal ne strecura în schimb mărfuri cu totul neașteptate, cum ar fi fost un balot de mătase albă de parașută rămasă de la nemți, sau excelente cutii de pate de ficat provenite din rezervele puținelor unități militare din SUA staționate pe teritoriul nostru în 1945 și dispărute ca prin farmec.[2]

---

[1] M. Voiculescu, *op. cit.*, p. 141.

[2] Annie Bentoiu, *op. cit.*, p. 176.

Trebuia să faci sacrificii și în alegerea lucrurilor care mergeau la talcioc sau la Consignație, unde te furau pe cât puteau și îți dădeau chiar la muzee prețuri ridicole, de absolută lipsă de demnitate...[1]

Aveam la țară o bucată de pământ rămasă după exproprierea din 1945. Spre deosebire de alții [...], eu alesesem să-mi vând pământul în mici parcele, iar napoleonii astfel obținuți îi cheltuiam imediat, mergând să cinez în oraș, îmbrăcându-mă și trăind după gustul meu. Asta a durat până când brusc deținerea aurului a fost interzisă și pedepsită cu închisoarea, iar toată lumea a trebuit să-și transforme rezervele de bani gheață cu mari pierderi. Dar nici atunci nu m-am simțit grav amenințat. Îmi rămâneau o mulțime de lucruri de vândut și aveam sentimentul că voi putea trăi de pe urma lor. M-am apucat să comercializez covoarele din casă și cadourile magnifice pe care soția mea și cu mine le primisem la nuntă – serviciile de cristal, porțelanurile, fețele de masă, apoi îmbrăcămintea de gală. Cumpărătorii erau Banca Națională, apoi teatrele, dar și unele persoane neprevăzute...[2]

16 septembrie 1946. Puținele mele bucăți de pictură pe care le posed [...] încep acum și ele să ia drumul târgului. Pentru a completa suma trebuincioasă pentru cărbuni, am vândut astăzi o mică pânză de Pătrașcu d-lui I. Levy din Calea Victoriei pe prețul de un milion și opt sute de mii. Pânza îmi fusese dăruită de colegul meu de la Academie [Pătrașcu, *n.a.*] cu ocazia discursului de recepție în Academie. M-a durut foarte tare despărțirea de darul colegului Pătrașcu. Dar împrejurările au voit astfel. Pătrașcu este bolnav de câțiva ani în pat. Probabil că nu va afla niciodată infidelitatea pe care i-o fac. Iar eu am

[1] Tutu Georgescu, *op. cit.*, p. 208.

[2] Alexandru Paleologu, *Minunatele amintiri ale unui ambasador al golanilor. Convorbiri cu Marc Semo și Claire Tréan*, traducere de Alexandru Ciolan, Editura Humanitas, București, 1991, p. 100.

vederea prea slabă... Mă deprinsesem să nu mai privesc tabloul [...]. Nici unul dintre noi nu s-a gândit că tabloul va servi într-o zi la cumpărarea de cărbuni...[1]

8 octombrie 1946. Vălimărescu – numit ministru la Oslo – și Sandu Rosetti – numit rector al Universității – își scuză atitudinea comunizantă (primul ar fi defilat la 1 Mai în capul funcționarilor Ministerului de Externe, secundul face pe „roșul" și-și trimite nevasta la Moscova cu o delegație de muncitoare comuniste!) prin nevoia de bani.[2]

Agonia elitelor – deopotrivă aristocratice și burgheze – a fost surprinsă de George Călinescu în romanele *Bietul Ioanide* și *Scrinul negru*, care respectau ca pe litera Evangheliei „linia partidului". Călinescu își face păcatul de a caricaturiza fosta lume bună, sărăcită după instalarea diviziilor Armatei Roșii și a cozilor lor de topor, cocoțate la putere după război. Scriitorul asista cu indiferență la o mare tragedie – dispariția unei clase care ținuse pe umerii ei țara în ultimele secole. Situația îi stârnește mai curând râsul, ca în scena de la Talcioc, în *Scrinul negru*. Pentru a supraviețui, lipsiți de mijloace de trai, aruncați pe drumuri, ajunși cerșetori, resturile boierimii, foștii negustori, burghezii loviți de catastrofa istoriei își vând lucrurile din casă. Averile le-au fost confiscate și adesea trecute mărimilor regimului, care s-au instalat în grabă în casele lor. Lupta de clasa se identifica cu acest aspect. Erau alungați burjuii pentru a face loc tovarășilor – consilieri sovietici și profitori de partid locali. Mai erau și oportuniștii, cei care se înroșeau după 1944 ca oul de Paște. Era preferabil să faci un comerț umil, să îți câștigi cumva pâinea, decât să ajungi în pușcărie. Șerica Hangerliu, Madam Valsamaki Farfara, Mircea Gaston Basarab etc.

[1] C. Rădulescu-Motru, *op. cit.*, vol. IV, pp. 320–321.

[2] R. Bossy, *op. cit.*, p. 327.

nu au unde să își țină lucrurile pentru că mulți au fost evacuați din casele lor. Cei care deocamdată au scăpat nu vor avea scăpare, ci vor cădea victime. Esența luptei de clasă era că nu trebuie să scape nimeni.

Poftele nomenklaturiștilor erau pe măsură. Ieșiți din periferii, apăruți din straturile cele mai de jos ale societății românești, își doresc mai mult ca orice revanșa. E vremea lor. Unii vând, alții cumpără la talcioc averile risipite. Funcționărimea de partid, chiaburii, ștabii etc. Cumpără la prețuri derizorii, plătesc mai nimic, dar preferă raptul. Să ia pe daiboj însemna să confiște. Când nu se înțeleg la preț, iau cu japca. Interesant, cumpărătorii (noua clasă) nu știu ce cumpără, nu știu să se bucure de acele lucruri de preț – e consecința lipsei lor de educație. Cei mai mulți sunt analfabeți sau semianalfabeți, abia dacă știu să se iscălească, au făcut una, cel mult două clase. Preferă să pună degetul înmuiat în cerneală decât să semneze pe vreun document. Unde să se fi instruit? La Doftana? În birturi pline de fum, la barbut, la șaibă prin fabrici, pe maidan? Astea erau locurile pe care le-au frecventat.

După 1944 se face transferul proprietății de la un grup social la altul. E o epocă de tranziție. Călinescu nu dovedește nici înțelegere, nici compasiune, nici regret. Fiorul tragic este absent. Nu deplânge dispariția vechii elite. Vede doar ipostazele sociale ridicole, spectacolul uman, scenele degradante. Complexele lui au prilejul să jubileze. Mizează pe „oamenii noi", pe „cei care au un viitor", pe cei cu extracție joasă. Să se fi convertit Călinescu la doctrina marxist-leninistă? Crede în balivernele propagandistice despre „revoluția proletară"? În coborârea „fericirii pe pământ", adică a comunismului? Îi spune ceva formula „dictatura proletariatului"? Crede în prostia că oamenii sunt egali de la natură? Crede că muncitorimea este groparul burgheziei, după formula lui Marx? Mă

îndoiesc. E doar oportunist. Se încadrează în sloganele epocii. Mai degrabă, voia să-i flateze pe noii stăpâni și îi proiecta (ca să se justifice) pe un fals fundal istoric. Voia să spună că legile obiective ale societății i-au împins spre vârful piramidei sociale pe toți acei lumpeni (Gheorghiu-Dej, Apostol, Drăghici, Teohari Georgescu, liota de ilegaliști). Ignoră că erau, de fapt, niște gangsteri politici, tâlhari la drumul mare, jefuitori, pușcăriași, adesea niște ucigași. Niște frustrați, ființe jalnice, cărate de împrejurările istoriei de la periferia societății spre centrul ei.

În *Scrinul negru*, George Călinescu dă frâu liber resentimentelor lui personale. Și nu erau puține, s-o spunem. Caricaturizează acea lume aflată în agonie, care a pierdut tot. Își dezvăluie involuntar complexul de inferioritate al unui copil din flori, provenit dintr-o familie umilă. Vede răsturnarea societății ca pe un act de justiție socială binevenită, un fenomen social-politic inevitabil, legic. Nu observă că în România nu se petrecea o revoluție, că asista la căderea țării sub ocupația sovietică. Cei care preluau puterea erau niște uzurpatori, niște quislingi. Sau, mă rog, se făcea că nu vede... Nu înțelegea ce se întâmplă? Nu întâlnea uniformele militarilor aparținând *Krasnaia Armia*? Greu de crezut. A preferat să facă un pact cu cozile de topor ale Kremlinului. De ce nu? Dețineau puterea și distribuiau privilegii. Citez: „Oamenii aceștia [din FND, *n.a.*], i-am precizat eu [Ioan Hudiță, *n.a.*], au obiceiul să cumpere cu bani grei pe toți politicienii compromiși, căci numai așa sunt siguri de ei și-i pot transforma în instrumente oarbe. Vezi Ralea, Ghelmegeanu, Iordan, Călinescu etc.".[1]

Lucrurile sunt chiar mai complicate. G. Călinescu – întruchipat în roman de personajul arhitectului Ioanide – se numără

[1] Ioan Hudiță, *op. cit.*, vol. XVII, p. 161.

printre cumpărători. Se situa în rândurile noii clase suprapuse. Reprezenta mâinile în care treceau averile care se risipeau. Nu ezita să profite de nenorocirea altora. Avea o situație privilegiată. Își păstrase veniturile, statutul, era agreat de nomenclatura regimului. Pentru asta a renunțat să se înscrie în PNȚ, așa cum solicitase la un moment dat, și s-a decis să scrie articole de propagandă pentru Partidul Comunist. Nu lipsea de la evenimentele organizate de ARLUS. Vota cum i se cerea la Universitate. Își manifesta atașamentul față de Stalin în toate ocaziile. „Era pe linie", după o expresie răspândită în epocă.

Îi găsim ideile și sentimentele față de ce se întâmplă în măreața scenă a Talciocului despre care am amintit: „Talcioc era, până deunăzi, un târg liber răsărit, după căderea regimului burghez, într-o mare groapă [...] care se găsea la capătul șoselei Colentina. În fiecare duminică, încă din zorii zilei, tramvaiele ce mergeau în acea direcție erau ticsite de bărbați și femei, cu valize, boccele, suluri de covoare. Intrând pe o uliță de mahala din dreapta șoselei, te aflai deodată în fața unei bolgii dantești pe fundul căreia forfotea un bâlci. [...] Aceștia întinseseră marfa pe zăpada bătătorită sau pe un țol stând în picioare, sau pe un geamantan... Negustorii nu aveau înfățișarea obișnuită a comercianților ambulanți și erau în mod zdrobitor mai distinși decât cumpărătorii, de obicei lăptari și țărani din jurul Bucureștilor... Ei erau îmbrăcați cu haine uzate și cam împestrițate, însă de o croială excelentă și de o modă perimată..."[1] „«Nu te-am văzut de un veac. Ce faci aici?» «Vând. Aci m-a adus revoluția Dvs.!» «Răbdare! În curând rolurile se vor inversa... Ce crezi, noi nu avem sfinții noștri? Va veni o zi în care să stăm de vorbă, atunci când elitele vor conduce din nou destinele țării. Sper să mai fiu ambasador. Îmi păstrez mănușile

[1] George Călinescu, *Scrinul negru*, Editura Eminescu, 1977, pp. 32–33.

până atunci».”[1] „Talciocul”, îşi dezvălui Ioanide gândurile, „este un adevărat Almanah de Gotha...” „Aristocraţia se irosise cu totul, pierduse orice importanţă socială. Casele cele mai mucede erau ale ei. Avea nevoie de o dramă ca să devină patetică şi arogantă, vreau să zic, prezentă în istorie. Acum are, în fine, un scop, care o face aprigă, acela de a dăinui... Epavele boierimii au adoptat fără convulsiuni costumul teatral de cerşetor, evitând complicaţiile, simulând pentru ochiul superficial soarta proletară.”[2] „Sunt ca nişte «bravi» sau «picaros» din vremea lui Cervantes. O bandă organizată de legi secrete, operând sub protecţia ţoalelor roase. Au devenit ceea ce au fost înainte de a se constitui, nişte aventurieri, capabili de a brava orice.”[3] „Puţin dacă ar slabi structura noii lumi, în care au fost încadraţi la locuri tolerate prinţii din Talcioc... şi eroii platitudinii şi-ar rupe cercurile... Argintăria lui Hagienuş, topazele lui Sufleţel şi covoarele lui Gulimănescu s-ar preface în moşii şi case de raport, supuşii în zdrenţe ai Hangerlioaichii ar intra călări pe cai de curse în oraş şi ar întemeia o nouă feudalitate, schimbând titlurile, aliindu-se, prin adulaţie, cu părţile slabe din lumea ridicată de jos... Titlurile în sine nu spun nimic, ele s-ar schimba, spre a nu indispune pe parveniţi.” „Trăim vremuri măreţe, perora Ioanide... Peste un secol, urmaşii ne vor invidia, aşa cum invidiem noi pe contemporanii lui Robespierre şi Bonaparte. Tot ce facem produce umbre mari, ca monumentele colosale, jucăm un spectacol rar.”[4]

Intenţia autorului este să arate că boierii şi burghezii sunt personaje expirate şi merită să piară. Sunt condamnaţi de Istorie. Fac parte dintre cei care şi-au trăit traiul, şi-au mâncat

[1] *Ibidem*, pp. 43–45.
[2] *Ibidem*, pp. 48–49.
[3] *Ibidem*, p. 49.
[4] *Ibidem*, p. 54.

mălaiul, niște epave al Timpului. Așadar, este momentul să se ridice la viață o lumea viguroasă, tânără – muncitorimea – care să-i ia locul. Nu e o descriere generică, de personaje inventate, o ficțiune. Eroii lui Călinescu sunt ușor de identificat. Corespund unor persoane reale. Iată-l descris pe monseniorul Ghika sub numele de Valentin de Băleanu:

> Prelatul era înfășurat într-o rasă de postav negru, cu pelerină. Pantofii cu catarame aveau pingele enorm de groase spre a rezista și erau lustruiți cu o grijă bătătoare la ochi. Părul [...] era alb coliliu și cădea buclat de sub pălăria de fetru [...] și o bărbuță, mai răsfirată mai jos decât la punctul de plecare, contrastau prin albeață cu roșeața infantilă a obrajilor. [...] Bătrânul era, într-adevăr, prințul Valentin de Băleanu, urmaș de domn prin tată și prin mamă, rudă cu Bibeștii, Ghiculeștii, Sturzeștii, Mavrocordații, Hangerliii și toate familiile protipendadei de altădată... [...] În chipul acesta oricine era obligat a da prelatului snob titulatura ce-l făcea atât de fericit. Totuși, în țară, bătrânul prefera titlul de „prinț" întrucât socotea că lumea de aici nu-și dă seama de semnificația cuvântului „monsenior" [...] Pălăria, sutana, pantofii, blana se învechiseră, dar prelatul le curăța cu zelul cu care o pisică își linge blana și apare mereu sclivisit, foșnitor și de o smerenie studiată. Avea aerul de a purta pe umeri o cruce, care avea să-l ducă nu în cer, ci pe tronul domnesc al strămoșilor săi. Cu această viziune orgolioasă înaintea ochilor suporta cu răbdare îngerească orice surpriză a soartei și orice trivialitate a vieții zilnice...[1]

Ca și cum nu ar fi de ajuns, monseniorul Ghika apărea într-un cortegiu de „foști". George Călinescu face un portret caricatural, grotesc, batjocoritor – al „protipendadei". Portretul unor zdrențuiți, îmbătrâniți, suferinzi, scăpătați, care se deplasează în coloană spre Talcioc într-un personaj uman dantesc.

[1] *Ibidem*, pp. 12–13.

Se duc să-și vândă lucrurile, să capete bani de pâine, de lemne pentru foc. Călinescu justifică astfel ororile regimului Dej. Își câștigă galoanele de care avea nevoie pentru a beneficia de privilegiile oferite de regim. Unii numesc asta „compromisuri necesare pentru a-și proteja opera!". Am citit și am auzit adesea acest argument stupid. S-a spus astfel despre G. Călinescu, Mihail Sadoveanu, Petru Dumitriu, Horia Lovinescu (în piesa *Cîtadela sfărâmată* din 1955) etc. Mesajul (Agitprop) era că boierimea merita să piară. Comuniștii nu făceau decât să vidanjeze gunoiul din societate, fac o operă de higienizare și ecarisaj. Deci o operație de sens pozitiv, salutară. Este vorba însă despre cu totul altceva – renunțarea la o minimă morală. E pur oportunism, ticăloșie. Scriitori care se pun în slujba unui regim odios, de venetici, de ocupație străină, în care oamenii sunt privați de libertate – iar când o cer, înfundă pușcăriile – și adesea rămân fără viață... Acest portret al lui Vladimir Ghika ar fi avut oarecare noimă într-o singură situație – dacă atunci când a fost arestat, judecat, condamnat și dus la închisoarea unde a murit, Călinescu i-ar fi luat apărarea. Ar fi scris despre el, măcar pentru echilibru. Să iei în deriziune o victimă lipsită de apărare, să te plasezi de partea călăilor nu este imoral, ci mârșav.

BRICABRAC

• „La încheierea lucrărilor primului congres ARLUS a avut loc la Ateneul Român un concert de gală dat de Filarmonică, sub conducerea maestrului George Enescu. În program, două lucrări de compozitori ruși. Poemul simfonic *Stenka Razin* de Alexander Glazunov și *Simfonia a IV-a* de Piotr Ilici Ceaikovski. Au participat persoane oficiale, miniștri, membri ai ambasadei URSS și ai Comisiei Aliate de Control, personalități. La sfârșitul concertului s-au auzit ropote de aplauze."

• „Primii prizonieri români se întorc în țară", anunța *Drapelul*, oficiosul PNL-Tătărescu.

• „Readucerea în Capitală a Sfintelor Moaște Sf. Dimitrie Basarabov, care se găsesc la Mănăstirea Samurcășești (Ciorogârla), după o lipsă de doi ani. [...] Clerul și poporul vor întâmpina mașina cu Sfintele Moaște la Palatul Cotroceni (Statuia Leu) la ora 17. De aici se va forma un cortegiu ce se va stabili ulterior de autoritățile civile și militare."

• „Miercuri începe restituirea aparatelor de radio. Ministerul de Interne a luat excelenta măsură de a dispune restituirea aparatelor de radio ridicate în două epoci diferite. E mai întâi epoca 1941, când s-au ridicat la București 12 000 de aparate de radio. În septembrie 1944 au fost ridicate alte aparate, care sunt acum înapoiate proprietarilor."

• „*Veac Nou*, revista ARLUS: a apărut nr. 23 cu un bogat și interesant cuprins."

• „Parcul Luther se redeschide azi, duminică, 2 decembrie 1945, pe strada Dinicu Golescu nr. 43. În program orchestra Nicușor Predescu."

• „Î.P.S. Nicodim, patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, a împlinit ieri, 6 decembrie, 80 de ani."

• „Divorțații se pot recăsători. Monitorul Oficial nr. 124 publică decretul-lege prin care se abrogă art. 277 din Codul Civil, care interzicea recăsătorirea între divorțați."

• „Un senzațional furt s-a înregistrat ieri la Biserica Pitar Moș. A fost furată racla de argint în care se aflau osemintele Sfântului Haralambie."

• „Zissu Dancing Bar, Calea Șerban Vodă nr. 16, anunță distinsei sale clientele cu ocazia Revelionului debutul celei mai cunoscute și apreciate vedete a Occidentului – Marina Palmero –, aflată într-un lung turneu internațional de mare succes."

• „Minunat revelion cu Rodica Bujor și orchestra Grigoraș Dinicu la restaurantul Velodrom din șoseaua Ștefan cel Mare. Dans. Antren. Surprize. Rețineți mese din timp."

• „Excelent Revelion. La Restaurantul Rățoi. Cu orchestra Mișu Nedelcu, refrene vocale Petre Gusti. Dans. Antren."

• „Direcțiunea restaurantului Motanul Negru, Calea Rahovei 192, vă invită să petreceți un Revelion à la carte, cu Zizi Iordan, Puiu & Meluny, Maxim și renumita orchestră vieneză Idokahan. Avem parc pentru mașini."

• „Sâmbătă, 16 nov. 1946, se deschide Restaurantul Ziariștilor în saloanele Trocadero, strada Brezoianu nr. 4. Seara grătar. Conducerea Carol Smilovici. Muzică. Antren. Dans. Cântă Zoica Iordăchescu. Vinuri din cele mai renumite podgorii. Se servește bere Luther toată ziua. Local deschis și după spectacole. Direcțiunea Ionel de la Mon Jardin."

• „Aniversarea generalisimului Stalin a fost sărbătorită ieri în Capitală."

• „Am scăpat de război, vom scăpa și de ploșnițe! Prin Plotox, cel mai nimicitor insecticid. Nu e surogat, e veritabil!"

• „Fu Chang, marea senzație a Bucureștiului. Localul chinezesc din Pasajul Comedia. Orchestra de jazz Schonfeld."

• „Rațiile de zahăr se reduc la 200 grame pe lună pentru populația urbană și 50 grame pe lună pentru populația rurală și refugiații evacuați. Aceste reduceri vor permite să se păstreze rezerve până la viitoarea recoltă de sfeclă."

• „Comunicat de la Sfânta Patriarhie. Paștele se sărbătorește în acest an la 6 mai, așa cum este stabilit și anunțat și cum figurează în calendarul ortodox."

• „Ministerul Afacerilor Interne a trimis o telegramă către toate prefecturile din țară: «Ziua de 1 Mai este o adevărată sărbătoare a muncii apreciată de toată simțirea românească. [...] Toată lumea creatoare și cinstită va lua parte la manifestarea

de 1 Mai pentru întâia oară în țara noastră sub auspiciile unui regim de libertate deplină și de respect și prețuire a muncii. [...] Veți lua măsuri ca pregătirile și organizarea manifestărilor de 1 Mai să se desfășoare într-o atmosferă de înțelegere și de colaborare a întregii populațiuni."

- „A apărut primul manual de limba rusă."
- „Primăria Municipiului București comunică următoarele: până la Crăciun nu se distribuie nici un fel de carne proaspătă. Distribuția cărnii pentru Sărbători se va anunța printr-un comunicat special."

Capitolul 8

Revelioane de pomină

„Cele trei delegații [americană, rusă, britanică, *n.a.*] au sosit în Gara de Nord pe 31 decembrie 1945. Prima vizită i-au făcut-o lui Andrei Ianuarevici Vîșinski de revelion la Cercul Militar"[1], spune un memorialist. A fost cel mai tensionat și palpitant revelion trăit vreodată de români – se hotăra soarta lor. Cei trei ambasadori, Averell Harriman, Archibald Clark-Kerr și Ivan Zaharovici Susaikov, au venit de la Moscova la București – stricându-și bieții de ei sărbătorile – ca să comunice regelui Mihai și liderilor opoziției soluția la care s-a ajuns la Conferința miniștrilor de externe. Soluția occidentalilor a fost să capituleze în fața oamenilor lui Stalin. Regele Mihai trebuia, așadar, să ia notă și să înceteze greva regală, iar în guvernul dr. Petru Groza să intre, ca miniștri fără portofoliu, două figuri de rangul doi din PNȚ și PNL. *Bref*, aparențele erau salvate. SUA și Marea Britanie își arătau limitele și adevăratele intenții – de a nu susține România în eforturile ei de a se salva de la sovietizare. Tot ce puteau obține românii căzuți în ambuscada istoriei erau niște comunicate inofensive plasate de Foreign Office și State Departament. Ialta era literă moartă. Churchill făcuse rocada în octombrie 1944 la Kremlin, mâzgălind un șervețel. Luase Grecia și cedase rușilor la schimb

[1] Dan A. Lăzărescu, *Confesiuni. Dialoguri realizate de Radu Toancă*, Editura Hestia, Timișoara, 1997, pp. 120–121.

România, și asta era tot. Misiunea celor doi diplomați occidentali de rang înalt era să aducă la București veștile proaste.

La Cercul Militar, unde se desfășura revelionul oficial, din partea română i-au întâmpinat Emil Bodnăraș, eminența cenușie a guvernului. Era ca o reuniune în familie, Bodnăraș fiind cetățean sovietic din 1937, a primit la Doftana înștiințarea din partea Kremlinului că fusese declarat cetățean sovietic. Era și spion, lucra pentru GRU încă de când dezertase în URSS la Hotin, trecând Nistrul la 1 februarie 1932. A fost trimis de patronii săi la București în misiune, dar a fost recunoscut pe peronul gării Ploiești și arestat de SSI în Gara de Nord. Același loc unde debarcau ambasadorii Aliați la 31 decembrie 1944. Cu ocazii pățaniei sale, Bodnăraș a fost judecat pentru trădare, degradat militar și încarcerat la Doftana. Mă mir că nu a fost depus într-o închisoare militară – era ofițer al armatei române –, ci la Doftana, printre comuniști. În jurul acestui personaj bântuie nenumărate mistere. Pe Bodnăraș îl însoțea în delicata lui misiune generalul de infanterie Constantin Vasiliu-Rășcanu, ministrul apărării. Generalul a contribuit masiv la rusificarea armatei române.

După ce s-au ciocnit cupele de șampanie și au tras un somnic bun, la 1 ianuarie 1945, au făcut o vizită de curtoazie lui Iuliu Maniu, nu știu la care dintre domiciliile sale din București. Pe Strada Sfinților, unde locuia la etajul 1, în același imobil cu Ion Gheorghe Maurer (etajul trei)? Pe Episcopiei, la Aurel Leucuția? Pe Bulevardul Dacia, la dr. Ion Jovin sau pe strada Grigore Mora, la Rică Georgescu, petrolist deținut patru ani ca spion englez, la Malmaison. El trebuia să fie în acea zi translatorul întâlnirii, Maniu nevorbind englezește. Ambasadorii străini au avut misiunea ingrată să explice cum ne-au livrat Kremlinului șefii lor, Harry S. Truman și Clement Attlee. A urmat vizita la Dinu Brătianu, șeful liberal. Bătrânul a fost nevoit să asculte și el cum a

capitulat Occidentul în fața Kremlinului. Cum să le spui celor doi politicieni experimentați că rămăseseră singuri în fața tăvălugului blindatelor „glorioasei *Krasnaia Armia*". Mesajul era simplu: să se supună! Chiar să aducă mulțumiri. Să se descurce cum pot! Interesant este că dr. Petru Groza, quislingul local, deși aliniat după petreceri, nu și-a făcut apariția la Cercul Militar. A petrecut Revelionul cu generali sovietici și membri ai guvernului în vila Lupeascăi din aleea Modrogan.

La 2 ianuarie 1945, regele Mihai i-a primit pe ambasadori la palat. Aflase veștile proaste de la Nicolae Penescu și Bebe Brătianu, secretarii generali ai celor două partide istorice. Protocolul cerea ca rezultatele Conferinței de la Moscova să fie comunicate oficial. Pe scurt, greva regală a fost zadarnică și occidentalii – care îl sfătuiseră și îi promiseseră sprijin – dădeau din colț în colț. Lașitatea și duplicitatea Occidentului era o față cu care regele Mihai lua acum cunoștință. O experiență amară, care se va repeta. Atunci, la București, cât mai era pe tron, dar și mai târziu, în exil.

Cele două mari partide de opoziție au fost convocate urgent la sediile lor. Era foarte necesar să rumege imposibila situație. S-au întâlnit la 3 ianuarie 1945 în prezența lui Iuliu Maniu și a lui C.I.C. Brătianu. Subiectul era, bineînțeles, tragedia care se petrecea. Din nefericire, a fost deturnat de bătălia acerbă pentru ocuparea celor două locuri în guvern. Politicienii au mereu în fața ochilor funcțiile râvnite, nu îi interesează nimic altceva. La PNȚ episodul este demn de Caragiale. Iuliu Maniu l-a propus pe Ion Mihalache, vicepreședinte, nume întâmpinat cu aplauze. Citez: „aceasta l-a iritat nespus pe dr. N. Lupu [celălalt vicepreședinte al PNȚ, *n.a.*], care a declarat că această funcție i se cuvine. [...] Prietenii lui au încercat să-l convingă să renunțe la pretențiile lui, nesusținute de nimeni. Dr. Lupu a insistat pe un ton din ce în ce mai violent, folosind tot felul de invective la adresa

conducerii partidului. [...] În cele din urmă, i-a venit rău. A fost culcat pe o masă și i-au făcut injecții calmante. Deșteptat din starea de nesimțire, a părăsit în insulte nesfârșite sediul Delegației Permanente. A doua zi, vineri, 4 ianuarie, a publicat în *Semnalul* un manifest politic în care anunța că a părăsit Partidul Național-Țărănesc [...], partid care a renunțat la orice orientare democratică și a devenit partid de dreapta [fascist, în jargonul oficial, *n.a.*]. [...] Numaidecât și-a constituit un partid de buzunar intitulat «Partidul Țărănesc Democrat» în care, în afara fraților săi, nu a putut recruta decât pe D.R. Ioanițescu și [...] a putut să retipărească cu fonduri guvernamentale oficiosul lupist intitulat, evocator, *Aurora*".[1]

La 7 ianuarie 1946, Emil Hațieganu, de la PNȚ, și Mihail Romniceanu, de la PNL, au depus jurământul în fața regelui Mihai. Prin această numire a început o nouă perioadă politică, jalnică...[2] [...] Primul act al farsei se încheia. Urma al doilea act – alegerile falsificate din noiembrie 1946, urmat de al treilea – puciul de la 30 decembrie 1947, soldat cu alungarea de pe tron a regelui Mihai. *È finita la commedia...*[3]

1 ianuarie 1945/6. Revelionul familiei Sașa Pană nu a mai fost de astă dată în intimitate. L-am petrecut ca invitați ai redacției ziarului *Scânteia* – din a cărei redacție făceam parte – în una din sălile mari ale fostei redacții a ziarului *Curentul*, [...] realizată după propria mărturisire a directorului acelui ziar [Pamfil Șeicaru, *n.a.*] „Un șantaj, un etaj". Puțin înainte de miezul nopții, cu discreția și modestia care îl caracterizau, a apărut și primul secretar al Partidului (Gheorghe Gheorghiu-Dej, *n.a.*]. Părea întinerit. Luă și el loc la o masă cu cei apropiați. A dansat cu câteva tovarășe. Totul îmi părea curios, miraculos, supranatural,

[1] D.A. Lăzărescu, *op. cit.*, p. 123

[2] *Ibidem.*

[3] *Ibidem*, pp. 120–121.

ca în basmele bunicii. El plecă la fel de discret, dar în scurta sa vizită ne adusese pe 1945. [...] Va fi anul înfrângerii partidelor istorice, anul realizării alianței clasei muncitoare cu țărănimea muncitoare, anul alungării lui Rădescu și a lui Sănătescu, al instaurării primului guvern Groza.[1]

Luni, 31 decembrie 1945. Prost s-a termină anul, cum prost a fost și cursul lui. [...] Pentru Revelion suntem la Reininghaus. [...] La ora schimbării anului, luminile se sting după datină și se servește șampanie. Duduia foarte tandră, cu o atitudine promițătoare pentru viitor, care mi-a făcut nespusă bucurie. Ne-am îmbrățișat cu mult drag. De câteva zile pare a fi revenit [chestiunea, *n.a.*] căsătoriei. Anul acesta va trebui să se săvârșească acest act. Este una din dorințele mele cele mai aprige.[2]

1 ianuarie 1946. A fost petrecere aseară la noi. Un revelion pe care l-au făcut copiii. În față, Lelia cu copiii, în dos, Margaret cu societatea ei de cunoștințe: cele două familii care și-au luat zborul [...]. Am mai încercat o lectură și am lunecat pe panta melancoliilor. Anii au trecut repede, copiii au crescut mari și noi stăm în mijlocul șuvoiului care apasă puternic.[3]

Noaptea Anului Nou 1946. Copilul doarme în camera de alături, noi stăm în fața focului deschis [...] în acest larg apartament londonez. Magia copilăriei aparține unui trecut ireal. E o săptămână de când a murit mama. Cu ea s-a dus toată lumea farmecului copilăresc. Familia nu mai există. A fost spulberată tragic în toate părțile lumii. Tata și Vasile, în cimitirul din Mahala. Mama în cimitirul din Câmpulung Muscel. Gheorghe în cimitirul din Cluj. Anita cu ai ei, Dumnezeu știe unde. Cei vii luptând în diferite colțuri. Viață, viață, care e sensul tău? Mâine

[1] Saşa Pană, *Născut în '02. Memorii, file de jurnal, evocări*, Editura Minerva, București, 1973, pp. 663–664.

[2] Carol al II-lea, *op. cit.*, pp. 418–419.

[3] E. Dorian, *op. cit.*, pp. 81–82.

vei fi stinsă, cum se stinge focul acela de sub cărbunii din vatră, iar urmele noastre vor fi aruncate vânturilor ca cenușa ceea de pe grătar...[1]

Închisoarea Geneva. Era ajunul Anului Nou.

La masă, T. [...] îmi șoptește:

— Maria, vrei pâine?

— [...] Mâine e Anul Nou, [...] draga mea, voi mânca franzelă împletită cu unt și dulceață, la zi de sărbătoare. [...]

— Maria, tu nu ești vinovată, știu, te cunosc, și eu știu cum sunt cele vinovate. Sunt și eu una, nu uita! [...]

— La noapte o întind și te iau cu mine. Poți să ai încredere, știu un loc unde să te ascund și am bani ca să te trec peste graniță. [...]

— Așadar? Vii? Aștept să-mi răspunzi.

— T., ești bolnavă, ești tuberculoasă, azi e 31 decembrie, e un frig de crapă pietrele. Îți cauți moartea? [...]

— Ei bine? Vii?

— Nu, T., nu vin. Încearcă să mă înțelegi.

— [...] Ești o proastă fără leac și cred că așa vei fi toată viața. [...] Păcat de tinerețea ta. [...]

În seara de 31 decembrie, T. „s-a strecurat afară. Din curte a coborât printr-o răsuflătoare în pivniță" care i-a permis „să sară peste gardul grădinii. Ea calculase totul până la cele mai mici detalii și alesese singura seară în care această cale era practicabilă. Personalul sărbătorea Anul Nou și, pentru a se evita ca vreunul dintre salariați să fie atacat de câine, acesta fusese legat". A doua zi, directorul „a aplicat o pedeapsă colectivă întregului dormitor al lui T.". „Complice nu era decât una, dar nimeni nu a suflat

[1] G. Nandriș, *op. cit.*, p. 249.

o vorbă. Cât despre T., [...] a fost prinsă după trei săptămâni la Berna, într-o cabină telefonică".[1]

Fapta, 4 ianuarie 1946: „În noaptea de Revelion, în timp ce lumea se pregătea să primească Anul Nou, actrița Alina Ducă și-a pus capăt zilelor înghițind o puternică substanță toxică. Care au fost motivele [...] să-și curme zilele? De ce a ales să coincidă sfârșitul anului cu sfârșitul vieții ei? Sinuciderea apare cu atât mai misterioasă, cu cât urma să apară în premieră cu *Mașina de scris* de Jean Cocteau, pe scena Teatrului Comedia. Dra Alina Ducă s-a zbătut timp de 4 zile între viață și moarte, dar în cele din urmă a murit. [...] Alina Ducă locuia în Bulevardul Brâncoveanu nr. 8, în apartamentul 102, la etajul al nouălea. În seara de Revelion, după spusele vecinilor, nu arăta că avea de gând să sărbătorească venirea Anului Nou. A stat de vorbă cu vecinii... Asupra cauzelor care au determinat-o să își pună capăt zilelor, Alina Ducă nu a lăsat nicio lămurire. Se vorbește de o dezamăgire în dragoste, în legătură cu aceasta circulă numele unui cunoscut gazetar. Corpul neînsuflețit a fost incinerat la crematoriul Cenușa".

„În decembrie 1947, tovarășa mea era în munți", își amintește Lucrețiu Pătrășcanu în ancheta sa, „unde am plecat și eu în zilele Crăciunului, eu m-am întors în București ca să pot fi de revelion cu tovarășii. N-am fost, în adevăr, invitat nicăieri, i-am telefonat lui Bodnăraș și l-am întrebat unde merge el, dar nu știu ce mi-a răspuns. Până la urmă, aflând că toți tovarășii vor fi acasă la Ana [Pauker, *n.a.*] m-am dus și eu, fără invitație. [...] Am reușit în aceste sforțări [de a mă apropia de tovarășii din conducere, *n.a.*]? Sincer și deschis vorbind, n-am avut acest sentiment, nici atunci și nu-l am nici acum, când îmi reamintesc acel timp".[2] Să spunem că nu a fost primit în vila din Șoseaua Kise-

[1] Maria Popescu, *op. cit.*, pp. 143–146.

[2] Arhiva Serviciului Român de Informații (ASRI), Fond Penal, dosar nr. 40002, vol. 1, f. 157.

leff rechiziționată pentru proaspătul ministru de externe, Ana Pauker, și că s-a întors acasă singur, în Bulevardul Vasile Lascăr nr. 100, la Piața Gemeni.

Clar, „tovarășii din conducere" s-au strâns să petreacă Revelionul la Ana Pauker. Era un prilej deosebit să sărbătorească alungarea regelui Mihai, la 30 decembrie 1947. Regele se afla încă în țară, retras la Sinaia, cu mama sa. Făceau Revelionul în doi. La petrecerea între tovarăși găzduită de Ana Pauker era multă lume, dar Lucrețiu Pătrășcanu nu a fost invitat. Nimeni din Biroul Politic al Partidului nu-i dorea compania. I se pregătea înlăturarea. Moscova consimțise. Peste numai două luni a fost demis din funcția de ministru al justiției, ocupată de la 23 august 1944. Peste alte două luni, la 28 aprilie 1948, a fost arestat după o vizită la biroul lui Gheorghiu-Dej.

Politică fără buleftrică

Fapta, Mircea Damian, „Comuniștii de salon", 5 decembrie 1945: „În anul acesta de schimbări și prefaceri ce m-a izbit cel mai mult au fost comuniștii de ocazie, oamenii aceia pe care îi găsești prin toate localurile de lux, și-i mai găsești foarte bine plasați pe la diverse instituții, sau amestecați în tot soiul de afaceri bănoase. [...] Propagandiștii în chestiune au un mic cusur, anume nu unesc vorba cu fapta. Ei cer ca alții să se jertfească, alții să ducă greul muncii, alții să accepte toate renunțările. [...] Ideea democratică [este vorba despre comunism, nu despre democrația liberală, *n.a.*] trebuie apărată împotriva tuturor impostorilor și afaceriștilor. Căci omul simplu, muncitorul, funcționarul, fără să fie doctrinar, judecă repede prin comparație. El nu poate să aibe încredere într-un ins ce-l îndeamnă gâfâind de atâta trai bun, să se sacrifice pentru tot ceea ce înghite el, comunistul de salon, care a îndemnat sub

toate regimurile, fie încins cu tricolorul, fie îmbrăcat în altă cămașă [aluzie la cămașa verde purtată de legionari, *n.a.*], [...] care îndeamnă mereu pe alții la lupta pentru dreptate și adevăr. Și de pe urma cărora profită mereu. [...] După un an și ceva de la marea schimbare, este – socot – vremea ca toboșarii mincinoși ai democrației [comunismului, *n.a.*] să fie reduși la tăcere... Altfel, oamenii cinstiți [...] nu vor putea crede în stârpirea lichelelor și a panglicarilor".

Articolul nu a fost scris după 1989, ci în decembrie 1945, când Armata Roșie era încazarmată la București și împingea energic spre putere câteva persoane – o parte dintre ele debarcate de la Moscova (Ana Pauker, Constantin Doncea, Valter Roman, Dumitru Petrescu, Leonte Tismăneanu, Alexandru Bârlădeanu, Jules Perahim etc.), altele de la Doftana (Gheorghiu-Dej, Chivu Stoica, Gheorghe Apostol, Emil Bodnăraș). Mă întreb cum a scăpat vigilenței cenzurii acest editorial. Există o singură explicație. El reflecta părerile unei facțiuni din partid unde lupta pentru putere se încingea cu fiecare zi.

Ana Pauker declara că, în august 1944, PCR avea 850 de membri. Ori mințea cu bună știință – erau mai puțini, vreo 350 –, ori nu avea cifrele exacte. Evidența lor nu există nici azi. Motivul declarației ei: să se deschidă legionarilor porțile partidului, care, ieșit din clandestinitate, se confrunta cu o acută lipsă de cadre. Pe scurt, ce mi-e legionar, ce mi-e comunist! s-a exclamat într-o ședință a Biroului Politic. Firește, recrutarea legionarilor se făcea cu acordul Moscovei. Kremlinul observase că personalul comuniștilor era cu totul insuficient. PCR era ca un copil care suferise de poliomielită pe vremea când încă nu se inventase vaccinul minune. Așa se face că PCdR a atins în 1945–1946 pragul de un sfert de milion de membri (mai exact, 256 863), apoi, în septembrie 1947, a ajuns la 710 000 de membri. În februarie 1948, devenit între timp

PMR, a depășit un milion de membri (1 060 000). Cum de s-a putut întâmpla așa ceva? Un partid nu este un balon de cauciuc pe care îl umfli cu aer!

Numeroși oportuniști doreau să profite de situația nou creată, să aibă acces neîngrădit la miile de slujbe și poziții puse la dispoziție de regimul de tip sovietic. Toată lumea învăța de zor limba rusă. Se rescriau febril biografiile. Se inventau episoade cu prizonieri ruși tratați bine de o gazdă omenoasă la vreo fermă din Bărăgan... Se încercau lecturi din autori ruși și sovietici, se afișau zgomotos opinii prostaliniste. Se descopereau pretinse prietenii și rudenii cu bolșevici locali și contribuții bănești la Ajutorul Roșu. Se mințea pe marginea pretinsei găzduiri la domiciliul propriu a unor fugari comuniști urmăriți de Siguranță. Multe asemenea episoade erau inventate, de mare folos la Serviciul de Cadre. Frica de viitor dădea avânt imaginației tuturor. Românul își lasă haina și năravul în grabă, cum se întâmplă când se schimbă vremurile prea repede. În anii 1990, după căderea regimului comunist, s-a întâmplat la fel. S-au inventat disidențe, opoziții, fapte eroice de rezistență anti-Ceaușescu...

Nu a crezut în nimic înainte de 1944, nici după aceea, dar a ținut morțiș să se pună la adăpost de urgia care se anunța. Decât în barăcile de la Canal, dând la târnăcop până la epuizare, mai bine locatar în vilele din Kiseleff. Un exemplu din domeniul literar: Petru Dumitriu a scris *Drum fără pulbere*, în care elogia munca forțată. Era un roman dedicat „marilor realizări ale regimului comunist" – în cazul de față, Canalul Dunăre-Marea Neagră. Un roman odios. Scriitorii sovietici l-au scris mai devreme, în anii '20, pentru lagărele din insulele Solovețki, sub patronajul lui Maxim Gorki. Așa că merita, din punctul lui de vedere, să mănânci rahat cu polonicul. Era chiar obligatoriu.

O puzderie de indivizi au stat răbdători la coadă, lipiți de ușile capitonate ale PCR, să devină membri de partid. Istoria despre rezistența eroică a omului de rând în fața tăvălugului sovietic este o poveste de adormit copiii. La sediile PCR erau permanent cozi – ca la măcelării ziua și la brutării noaptea. Un carnet roșu în buzunar îți deschidea drumul în viață în acele vremuri dominate de nesiguranță și învrăjbire. Mai ales intelectualii au suferit ravagiile acestui fenomen. Regimul comunist asigura slujbe bune, funcții, salarii convenabile – un destin, în cele din urmă. Nici nu îi trebuia cuiva să fie prea inteligent ca să înțeleagă avantajele pactizării cu ocupantul și nici ce are de făcut ca să îi meargă bine. Urma să mănânce ce nu trebuie, era adevărat, dar o făceau toți din jur – sau aproape toți. Mai și zâmbeau fericiți, ca și cum ar fi luat o cină rafinată la Athenée Palace. Deși putea groaznic, nicio strâmbătură! Nu vedeai o grimasă, nimic care să îl dea de gol. Oricine își dădea seama ce are de făcut pentru a supraviețui. Instinctul de conservare dicta... Trebuia doar să nu aibă caracter. Nu pretindea nimeni să creadă *Manifestul Partidului Comunist*, al lui Marx și Engels, sau din *Ce-i de făcut*, de Lenin. Și nici să arate că este convins de minciunile sfruntate rostite la radio și scrise în *Scânteia*. Al. Rosetti, G. Călinescu, Mihai Ralea, Mihail Sadoveanu au fost campionii acestei orientări în tranziția de la capitalism la comunism. Dar postulantul trebuia să se prefacă cu talent pentru a salva aparențele și a se deghiza. Să schimbe pălăria cu basca și costumul de haine cu pufoaica și salopeta. Travestiul este una dintre ocupațiile cele mai rentabile în epocile de tranziție. Dădea în anii '40 șansa oricui să devină un erou al clasei muncitoare, chiar dacă nu călcase niciodată într-o fabrică. Mai trebuia să nu îi critice pe șefii zeificați ai partidului, să nu cârtească și să nu miște în front, să execute

ordinele. Să aibă grijă să nu înțeleagă morala și să nu probeze cumva că ar avea una.

România liberă, 24 februarie 1945: „Cu ocazia zilei Armatei Roșii, a avut loc la Opera Română un spectacol de gală româno-sovietic, cu cântece și dansuri populare". Sala, plină de oficialități în uniforme și în civil. Câteva kilograme de decorații au putut fi admirate pe fiecare uniformă. Seara festivă s-a încheiat cu muzică și bufet asortat, repede golit de invitați. Cam în fiecare zi avea loc un spectacol cu artiști aduși din Uniunea Sovietică, sălile erau înțesate cu lume adusă din ministere, firește, se aplauda frenetic. Agitprop spăla creiere și cucerea inimi. Lumea era ținută împreună, se crea impresia de sărbătoare, ca oamenii să nu vadă ce se întâmplă, de fapt, în realitate.

„Comuniștii fac manifestații aproape zilnic", scrie în 1951 Adriana Georgescu, fosta șefă de cabinet a generalului Rădescu. „Membrii comitetelor sindicale nu sunt aleși prin vot secret, ci prin ridicarea mâinii. În uzine muncitorii au protestat, cerând votul secret. Comuniștii au chemat atunci să asiste la votul prin ridicarea mâinii, agitatori înarmați. Muncitorii nu au arme, și chiar dacă ar avea, ar fi inutil. Pe străzi trec în sus și în jos patrule sovietice. Armata română e pe front. Partidul Comunist, acoperit de Armata Roșie, poate să acționeze după bunul plac. După ce comitetele sindicale au fost remaniate prin acest procedeu democratic, intră în joc teroarea. Muncitorii cu trei absențe de la manifestații sunt dați afară fără preaviz. Camera de muncă amână *sine die* toate reclamațiile și dreptul la grevă a fost abolit, fiindcă «țara este stare de război și lucrează pentru armată». Muncitorii sunt târâți de mai multe ori pe săptămână la diferite manifestații ca să ceară alt

guvern și «moarte reacțiunii». Reacțiune înseamnă tot ce nu este comunist".[1]

„Dl Em. Bodnăraș, subsecretar de stat la Președinția Consiliului de Miniștri, a asistat marți seară (10 decembrie a.c.) la spectacolul teatrului Savoy cu opereta Cristal Bar. D-sa s-a arătat încântat de desfășurarea spectacolului, aplaudând cu căldură interpreții", scrie *Rampa*, la 15 decembrie 1946. Nu aflăm dacă Emil Bodnăraș a venit la spectacol cu soția sau singur, din curtoazie pentru vreo artistă din corpul de balet... Ca atâția membri ai Biroului Politic al PCR, Bodnăraș frecventa cel mai luxos bar din București, Arizona, în strada Brezoianu, cu spectacole de music-hall. Genul îi plăcea, atmosfera mai ales îl încânta. Se simțea foarte bine aici. Nu mă miră apariția lui la Savoy...

Doftana

În primii ani după război, la 10 noiembrie, presa „colorată" în roșu își amintea pe pagini întregi de cutremurul din 1940. Produs la 3.39 noaptea, a atins 7,4 grade pe scara Richter (cel din 1977, numai 7,2). Nu era atât jalea presei după victime – 1 000 în toată țara (dintre care jumătate la București) și circa 4 000 de răniți. Se sublinia că la închisoarea Doftana sub dărâmături muriseră 14 „eroi ai clasei muncitoare". În felul acesta se inaugura unul dintre primele mituri ale noului regim. Eroizarea istoriei PCR era un artefact produs în atelierele Agitprop. Tehnicile Moscovei au fost repede însușite la București. Trebuia pus ceva în neantul istoric al așa-zisei clandestinități eroice a comuniștilor. Ei trebuiau legitimați pentru a nu mai apărea în ochii populației

[1] A. Georgescu, *op. cit.*, p. 36.

drept uzurpatori, vagabonzi și venetici, nimeni impuși de Armata Roșie. Voia să afirme că deținuții comuniști nu erau jalnici agenți ai Moscovei, ci militanți cu idealuri, care suferiseră pentru ele și pregătiseră în condiții vitrege răsturnarea dictaturii militaro-fasciste. Cum în anii războiului comuniștii nu au luptat cu arma în mână, nu au combătut nazismul ca partizanii lui Tito în Iugoslavia, morții de la Doftana cădeau tocmai bine. Erau un substitut care ajuta propaganda comunistă să pretindă că mișcarea a avut eroismul ei și o listă cu morți căzuți la datorie. Se descriau cu lux de amănunte condițiile teribile ale închisorii, tortura, schingiurile, privațiunile...

Ion Gheorghe Maurer își amintește altceva în 1990. După cutremur, a avut misiunea de la PCR să meargă la Doftana, să intre în legătură cu șeful comuniștilor de acolo, Gheorghiu-Dej, să-i propună să evadeze. Dej a refuzat, se temea să nu fie o provocare, chiar să fie ucis – fie în țară, fie în URSS, unde ar fi trebuit să se refugieze. La Doftana lucrurile stăteau cu totul altfel decât o descrie mitologia Agitprop după 1944. Nicio comparație cu închisorile comuniste de mai târziu, când la putere a venit doftanistul Gheorghiu-Dej. Pe scurt, viața era destul de liberă, deținuții puteau ieși în oraș, la Câmpina, unde erau văzuți prin localuri. Aveau voie să meargă la târg și să-și vândă produsele artizanale. Puteau să facă plimbări în împrejurimi, să primească haine, hrană, cărți și ziare, precum și să fie vizitați de rude și tovarăși din mișcare. De ce ar fi evadat Dej? Pentru deliciile vieții clandestine, hăituit de agenții Siguranței, în pericol continuu de a fi arestat sau, mai rău, nimerit de un glonț, acuzat de tentativă de fugă de sub escortă? Prins și anchetat din nou? Să nu uităm că era liderul necontestat al facțiunii comuniste din închisori. Dej avea prea multe privilegii, ca să o ia de la capăt în altă închisoare. Era un realist, așa că l-a refuzat pe Maurer.

În noiembrie *Scânteia* și *România liberă* exultau, publicând articole lungi despre Doftana și figurile ei, despre tot felul de episoade – fictive – din trecutul închisorii. Evident, numai despre deținuții comuniști. Despre legionarii încarcerați aici nimic, nici despre deținuții de drept comun. Doftana a devenit repede un subiect bun pentru ritualurile propagandei. Elevii, muncitorii, pensionarii erau duși cu autobuzele duminica să li se arate celulele, pereții cu fotografiile foștilor deținuți, atelierul – menite să faciliteze îndoctrinarea. Faptele doftaniștilor erau expuse ca-n Noul Testament. Se contura o nouă religie, pregătită să țină lumea românească sub ascultare. Un ghid recita toate frazele sacrosancte de preamărire a faptelor „apostolilor" roșii și eroismului celor închiși acolo, în frunte cu Dej. Cultul își făcea loc fără opreliști.

Îmi amintesc destul de exact. În clasa a IV-a aveam zece ani, am fost duși în vizită la Doftana cu câteva zeci de elevi de la Școala nr. 39 unde învățam, cu un autobuz. Ținută de pionier obligatorie, cravată roșie, cămașă albă, pantalon negru, pantofii dați cu cremă. Ni s-a cerut să învățăm poezii „cu partidul" – eventual, să le recităm. Ajunși la poarta închisorii, am observat că nu eram singurii la Doftana. Maidanul de la intrare care închipuia o parcare era plin de autobuze și camioane. Se făcuse coadă, trebuia să aștepți să se golească închisoarea de vizitatori, ca să se facă loc pentru alt grup. Eram la începutul anilor '60, cultul Doftanei era la zenit, practicat cu fervoare. Lui Gheorghiu-Dej îi făcea plăcere să fie preamărit. Țuțerii de partid atât așteptau să slugărească. Mașinăria funcționa la capacitate maximă. Începuturile mitului le găsim în noiembrie 1945, în sarabanda de articole din *Scânteia* și *România liberă*.

Nici în acea duminică, nici cu altă ocazie, nu am recitat poeziile, ceea ce mi-a făcut mare bucurie. Recitam prost, talentul meu actoricesc era egal cu zero, la fel ca azi. Uitam strofele. Ei bine, în

acea duminică, exact când eram poftiți să ne etalam veleitățile, să facem gesturi largi și să zbierăm ca să fim auziți – „Privesc din Doftana prin gratii spre cer!" sau „Partidul e-n toate, e-n cele ce sunt și-n cele ce mâine vor râde la soare..." –, a început o ploaie torențială care ne-a alungat pe toți spre autobuzele care zăceau la poarta închisorii. Bună ploaie...

E de bine

„Se întorc prizonierii", titra *Fapta* la 9 noiembrie 1945, a doua zi după marea demonstrație de protest din Piața Palatului de susținere a regelui Mihai. „Prin hotărârea Marelui Stat-Major al Armatei Sovietice, cei aproape 800 000 de prizonieri aflați în lagărele de pe tot teritoriul sovietic vor fi acasă în cel mai scurt timp. După datele statistice întocmite de Marele Stat-Major Român, au sosit în țară prin punctele de frontieră din Est 51 663 de prizonieri. [...] De acord cu forurile militare ale URSS, Marele Stat-Major – în vederea intrării în țară a prizonierilor repatriați – a organizat centre de primire în diferite puncte, unde prizonierii urmează să-și clarifice situația, să primească asistență medicală, echipament, drepturi bănești și hrană de transport până la domiciliu. Aceste centre se găsesc instalate la Iași, Vaslui, Râmnicu Sărat, Buzău și Constanța. Ar urma să sosească în următoarele câteva luni 220 000 de prizonieri din URSS și 33 000 de prizonieri din Germania și Italia".

La sfârșit de an presa exulta la unison. Motivul? Era aniversarea lui Stalin (n. 18 decembrie 1879). Toate editorialele îi erau dedicate. O mulțime de pretinse reportaje din Uniunea Sovietică, articole omagiale, fotografii (retușate toate), citate din măreața operă a „celui mai mare om din istorie", „tătucul popoarelor iubitoare de pace". Dr. Petru Groza renunța o zi la femei, terenurile

de tenis, flegmatismul și zeflemeaua cotidiană pentru a trimite la Moscova o telegramă de felicitare – reprodusă în toate gazetele: „Cu ocazia aniversării zilei de naștere, rog Excelența Voastră să primească în numele meu personal și al Guvernului Român cele mai călduroase și sincere urări de bine și sănătate pentru Excelența Voastră, cât și pentru prosperarea prieteniei dintre popoarele URSS și poporul român. Semnat Dr. Petru Groza, președintele Consiliului de Miniștri".

În *România liberă* un anume Andrei Tudor, fost brigadist în Spania, publica un articol despre Muzeul Stalin de la Kremlin, plin cu fotografii, obiecte, tipărituri de când era Iosif Djugașvili copil, elev la Seminarul ortodox, simplu membru al partidului și „până astăzi, când este generalisimul Stalin, conducătorul statului sovietic". Autorul se oprește asupra darurilor pe care marele om le-a primit de-a lungul timpului – voia să spună astfel cât de iubit este... Înșiruirea are hazul ei – sunt expuse săbii kirghize, o „pipă a păcii", dar al unui trib de piei roșii, un omagiu al poporului belarus cu versuri brodate pe mătase și o urare a savanților indieni înscrisă pe un bob de orez. Delirul s-a repetat în fiecare decembrie până în 5 martie 1953, când a murit la Kunțevo, ca orice om. Astfel, lucrurile s-au lămurit științific, definitiv. Nu era zeu, cum pretindea Agitprop.

Ce-a făcut revoluția cu sexul și prostituția

Momentul, 1 ianuarie 1945: „Desființarea Crucei de piatră. Până în ziua de 20 ianuarie crt., cel mai rău famat cartier al Capitalei, Crucea de piatră, se desființează. În toate locuințele ocupate de casele de toleranță vor fi cazați sinistrații de pe urma bombardamentelor. [...] S-a numit o comisie compusă din reprezentanți ai Prefecturii Poliției Capitalei, Ministerului Sănătății și ai Primăriei Municipiului, care se întrunește în cursul zilei de astăzi

spre a decide cartierul unde se vor muta nefericitele pensionare ale Crucii de piatră".

Tribuna Poporului, director G. Călinescu, sâmbătă, 27 ianuarie 1945, „Închiderea barurilor": „Ministerul de Interne, potrivit dispoziției generalului Nicolae Rădescu, a luat măsuri pentru închiderea și sigilarea barurilor. Ministerul a mai dispus închiderea caselor de toleranță din centru și mutarea lor la periferie. De asemenea, s-a interzis autorizarea balurilor, dacă nu sunt date în scop de binefacere".

> Un ziarist francez a scris o carte despre țara mea, intitulând-o „Țara unde femeile n-au pudoare și bărbații n-au onoare". M-am simțit lezat și îndurerat. Dar nu se spune de noi frecvent că avem o țară de curve și de poltroni? E drept că această țară se reduce la satul bucureștean, acest Shanghai imund, fiindcă țara de dincolo de Chitila, cum a spus odată exact Zaharia Stancu, amicul meu, avea alte criterii, alt stil de viață. [...] delir de mititei, spirituală și fornicațiune extraconjugală.[1]

Cea mai exactă și poetică imagine a cartierului Crucea de piatră ne-a lăsat-o Gregor von Rezzori.

> Programul meu includea parfumeriile din [Calea, *n.a.*] Văcărești, cartierul evreiesc al Bucureștiului. Nu departe de el se afla o parte a orașului numită Crucea de piatră. Căsuțele joase, mic-burgheze, cu frontoanele laterale către stradă, despărțite de curți înguste de-a lungul lor, erau, toate, bordeluri. Curțile erau pline de fete, roiau pe stradă într-un carnaval etern de boarfe. [...] Erau aceleași buze fardate cu ruj negru, aceleași pleoape verzi pe sub peruci rococo pudrate [...], evantaie, corsete, și tutu-uri, una dintre fete purta o haină de toreador care era goală până la cizmele de pirat, alta era îmbrăcată în șalvari largi de muselină transparentă din care ieșeau țepii părului pubian, o

[1] P. Pandrea, *Turnul de ivoriu*, p. 82.

> alta lăsa să-i atârne sânii enormi și goi printr-o împletitură de coliere care îi cuprindeau torsul ca un laț [...], alta, iarăși, era încolăcită de un boa de pene negre ca un șarpe și umbla țanțoș, cu trupul slab și gol cocoșat pe pantofi cu tocuri înalte de o palmă, prin îmbulzeala de muschetari, dansatoare cu văluri, matrozi, libelule [...]. La geamuri apăreau sfincși, torsuri încordate, asemenea „Femeii cu jumătate de trup" de la circ, capete de putti cu uriașe pălării cu egretă, plete de Maria Magdalena fluturând, peruci roșii ca focul încadrând chipuri de îngeri prerafaeliți, adolescenți rahitici, matroane, pațachine bătrâne, obezi...[1]

O imagine dantescă și/sau felliniană... Am câteva amintiri cu acest cartier. Pe linia autobuzului 34, care avea capăt la Bariera Vergului, unde se termină Calea Călărași (fosta Calea Vergului), la prima stație de la poșta Vitan, autobuzul oprea într-o stație unde există o cruce din piatră, căzută într-o rână. Era piatra de hotar care marca granița Bucureștiului la începutul secolului al XIX-lea. Aici, la barieră, erau vămuiți cei care veneau cu marfă în oraș. Cereale, lemne, sare, vite etc. Mulți negustori opreau căruțele dincolo de barieră, ca să nu plătească vama, și-și desfăceau tarabele acolo. Treptat, și-au înjghebat case, au tras cișmele, au deschis prăvălii și cârciumi. Așa s-a încropit cartierul care a purtat numele crucii de hotar. Și la alte cruci de hotar s-a întâmplat cam la fel, cu negustori care se codeau să plătească, preferând să rămână în afara orașului. La Bariera Cățelu, la Hanul Galben, unde a apărut Mahalaua Dracului, vestită prin tâlharii care bântuiau pe acolo.

Nu știu de ce, dar pasagerii autobuzului 34, cu dublu burduf la mijloc, când se apropiau de Crucea de piatră începeau să vorbească în șoaptă. Mai ales când călătoreau cu copii. Legenda cartierului ajunsese până la noi. Unii se repezeau, își lipeau obrajii

[1] Gregor von Rezzori, *Memoriile unui antisemit*, traducere din limba germană de Catrinel Pleșu, Editura Humanitas, București, 2015, p. 106.

de ferestre ca să se holbeze afară, poate apărea vreo prostituată să le țină companie. Mai târziu, după adolescență, am făcut o expediție în zonă. Un fel de călătorie inițiatică. Era o stradă – cred că îi zicea Assan – cu maghernițe înșirate una după alta. Cartierul era depopulat. Case umile, delabrate, coșcovite, cu zidăria căzută și acoperișurile desfundate, cu gardurile vai de mama lor.

„Nu putem trăi fără sex." Zicere la o bere. În lumea civilizată se practică la domiciliu, prin hoteluri, dar, de regulă, în bordeluri – contra cost. Cum bolșevicii țineau morțiș să schimbe omul din temelii, sexul a devenit peste noapte una dintre preocupările lor. Venind stătuți din pușcăriile burgheziei, li s-a năzărit pe industria amorului veche de când lumea. Iată cum descrie un comunist ilegalist mărețul eveniment al contactului dintre fofoloanca bucureșteană și glorioasa *Krasnaia Armia*:

> Sosirea rușilor pe 30 [august 1944]. Noi am fost convocați toți în Colentina. Întâlnire în Piața Unirii cu niște tancuri sovietice. [...] Era lume puhoi. [...] Mă retrag spre casă. Întâlnesc o coloană pe Dudești. Un ofițer tânăr, drăguț, într-o franceză impecabilă: „*Mon ami, ou sont des cocottes ici?*" (aflaseră de Crucea de piatră și că e prin apropiere). Îi spun: „*En avant il y a une croix de pierre, à gauche!*" El: „*Merci beaucoup!*" [Rușii, *n.a.*] s-au instalat acolo serios, jocuri, dame, beții. Vedeau pentru prima oară curve și stabilimente. Au venit puhoi soldații acolo [în Crucea de piatră, *n.a.*].[1]

Soldații erau obosiți, prăfuiți, înfometați și aveau chef să f..ă ceva ca să-și refacă moralul. Cum o fi cărnița de îi zice pi...dulice prin Europa, se întrebau ei. Pe a Natașei de acasă nu și-o mai aminteau. Chestiunea era serioasă, milioane de soldați stătuți năvălind ca o hoardă sălbatică prin Europa – ca hunii și tătarii în

[1] A. Șiperco, *op. cit.*, vol. 3, p. 248.

vremurile de demult. Soldatul rus și-a scos pârleala după aceea la Berlin, în mai 1945, când nicio nemțoaică – indiferent de vârstă – nu a scăpat neviolată.

Adriana Georgescua revenit în Capitală, a găsit alt București și, pentru prima dată, a avut sub ochi priveliștea militarilor Armatei Roșii:

> Același soare luminează și pe oamenii îmbrăcați în uniforme străine – ruși. Bărbați și femei soldat. Femeile, cu fețe rotunde și păr de culoare deschisă, au pantofi demodați cu tocuri înalte. Unele poartă decorații, și jupoane ciudate le atârnă trist sub uniforme. Sunt cămăși de noapte de mătase. Inima mi se strânge brusc și uit de armata care jefuiește ca să nu mai zăresc decât aceste femei stângaci de cochete înainte de a îmbrăca uniforma. Poate niciodată nu au avut altceva decât uniformă. Nu reușesc să le disting una de alta, îmi par interșanjabile.[1]

Fapta, Mircea Damian, 18 august 1945: „Insist asupra înmulțirii până la primejdie și până la dezgust a cerșetorilor și prostituatelor care au umplut străzile și localurile. Este un fel de epidemie și, dacă ne gândim că majoritatea acestor epave sociale practică cerșetoria și prostituția pentru că în felul acesta își câștigă ticăloasa lor existență mult mai ușor decât dacă s-ar apuca de o muncă cinstită, este lesne de înțeles până unde se pot întinde efectele epidemiei și ce urmări grave pot avea pentru familie și societate..."

Viața curvelor din București nu era neapărat una fericită. Cunoșteau și momente de cumpănă. O terminau de obicei cu boli, sifilis mai ales, prin spitale sau în șanț, pe marginea drumului, ori cu capul căzut pe masă într-un birt mizer. Se întâmpla să

[1] A. Georgescu, *La început a fost sfârșitul. Dictatura roșie la București*, ediția a 2-a, revizuită, Editura Fundația Culturală Memoria, București, 1999, p. 28.

ajungă în pușcăriile de femei, la Mislea sau la Plătărești. În cartea sa de amintiri, *Zile de lagăr*, Zaharia Stancu descrie apariția la Târgu Jiu a unui cârd de circa 80 de prostituate, transportate vreme de patru zile și patru nopți într-un tren de vite fără hrană și apă. „Lagărului continua însă să i se spună totuși «lagăr de internați politici»." Autorul voia să spună ceva despre cea mai veche meserie din lume, amintea aluziv că politica este o curvă.

> Cocotele adunate de prin toate casele de prostituție din București au fost ținute în lagăr până toamna târziu. Luate în pripă, niciuna din ele nu-și adusese bagaj. Unele veniseră încălțate cu papuci și în capoate de casă, așa cum le găsiseră agenții... O mare parte dintre ele, după câteva luni de lagăr, ajunseseră aproape goale. [...] A venit în toamnă și pentru ele o comisie de triere [pentru eliberare, *n.a.*]; femeile s-au înfățișat comisiei desculțe și înfășurate în păturile pe care le primiseră să se învelească. Una, apucată de nebunie, ajunsă în fața Comisiei, a început să urle: „Omorâți-mă, nu mă mai lăsați să stau aici despuiată! Uitați-vă în ce hal am ajuns!" Și-a dat pătura în lături și onorații membri ai onoratei comisii au început să se amuze. În afară de pătura în care venise înfășurată, femeia nu mai avea nici măcar chiloți.
>
> Nu le-a dat drumul. În înalta ei înțelepciune, Comisia a găsit de cuviință să le transporte în altă parte. Într-o noapte au fost ridicate de jandarmi și duse la gară. [...] Li s-a îngăduit să meargă înfășurate în păturile lagărului. Acolo, după ce femeile au fost băgate în vagoane, păturile au fost adunate una câte una [...] și aduse din nou în lagăr. Păturile erau doar ale lagărului, trecute în inventar.[1]

Sexul a pus mari probleme (politice, mai ales) Partidului Comunist. La bolșevici a fost mereu o chestiune controversată. Vezi Alexandra Kollontai – o devoratoare de bărbați –, adepta

[1] Zaharia Stancu, *Zile de lagăr*, pp. 154–155.

amorului liber, despre care a scris câteva cărți. Vezi și relația lui Lenin cu Inessa Armand, amanta lui între 1909 (la Paris) și 1920 (la Moscova). Relația este dezvăluită de scrisorile pe care cei doi le-au schimbat în exil, în Elveția, în perioada 1914–1917. În Bucureștiul controlat de comuniști a fost o mare tevatură. Istoria asta începe la 16 septembrie 1944, când Ana Pauker ajunge pe aeroportul Băneasa. Preopinentul ei în această dispută de moravuri și doctrină a fost un rus: Pantiușa Bondarenko, omul serviciilor secrete sovietice, devenit generalul Gheorghe Pintilie. Fost deținut la Doftana și Caransebeș, bodyguardul lui Dej. A fost și asasinul lui Ștefan Foriș. Hai să vedem unul dintre primele acte de guvernământ ale PCR. „Pantiușa cu Ana. Desființarea curvelor! Le-au instalat la Plătărești, unde fusese un lagăr de speculanți. Pantiușa se plângea că nu poate să lucreze fără curve, că are nevoie de ele în baruri, cârciumi, sunt de neînlocuit. Ana era împotrivă. «Să folosim metode noi!» Pantiușa: «Metodele noi sunt bune, cele vechi sunt dintotdeauna!»"[1], își amintește Eduard Mezincescu o discuție din Biroul Politic în 1949. În august, guvernul a dat un decret de interzicere a prostituției și închidere a bordelurilor. Lucrurile s-au petrecut astfel: într-o noapte, Crucea de piatră a fost înconjurată de armată, Poliție și jandarmi. Prostituatele au fost ridicate fără menajamente și suite în camioane. Au fost duse la pușcăria de femei din Plătărești, un sat aflat la jumătatea distanței dintre București și Oltenița. Ironie – locul fusese mănăstire de maici (ridicată de Matei Basarab). Cazurile mai puțin grave au fost trimise în fabrici să fie educate de proletariat. Experiment nereușit, cele mai multe au dispărut de la locul de muncă, sătule de praf, de ședințe, de banii puțini și, mai ales, de lipsa distracției. Au ieșit pe străzi și au făcut trotuarul. Bucureștiul s-a umplut cu ele în zonele știute, Zalomit, Domnița

[1] A. Șiperco, *op. cit.*, vol. 3, p. 378.

Anastasia, Brezoianu, Gara de Nord, Ştefan Furtună, Hala Unirii, Mătăsari, Vitan, Iancului, Dristor. Au fost repede reperate şi puse sub supraveghere. A fost prima misiune încredinţată de partid Miliţiei populare.

Adevărul este că tovarăşilor le plăcea viaţa de noapte, chefurile terminate cu orgii prin camere de hotel cu profesioniste în arta sexului. Nu ezitau să frecventeze localurile la modă fără să se teamă că îi vede odioasa burghezie, răsturnaţi în fotolii cu duducile în braţe, lăsând la o parte lupta de clasă, în care erau experţi.

> Brătucu era prefectul Poliţiei Capitalei. Mihăileanu Petre era secretar general al MAI. Împreună stabilesc planul lichidării Crucii de piatră şi caselor de toleranţă. Acţiunea trebuia să fie organizată noaptea, dintr-odată să cuprindă toate casele, ca să nu se sesizeze cei în cauză şi să nu se transfere dintr-un loc într-altul. Au venit cu planul la Teohari [Georgescu, ministru de interne, *n.a.*]. S-a uitat pe plan. „Bine... Bine". S-a oprit asupra unei case de pe Brezoianu, denumită Arizona. „Aici nu prea..." „Dar e un lucru important?!" „Parcă nu... Fiţi atenţi", s-a cam bâlbâit Teohari. Brătucu şi Mihăileanu au pus la bătaie 3 000 de poliţişti, au ocupat totul. Ei doi s-au dus la Arizona, să vadă ce o fi acolo, că Teohari era circumspect. Au găsit [acolo, *n.a.*] aproape tot Biroul Politic, inclusiv Emil [Bodnăraş, *n.a.*]. A fost o lovitură teribilă", povesteşte Jean Coler.[1]

Bucureşti şi-a asigurat din cele mai vechi timpuri o reputaţie de oraş al curvelor şi prostituţiei. O lege de la începutul secolului permitea practicarea celei mai vechi meserii. Exista Crucea de piatră, cartier rău famat, plin cu bordeluri, de la cele mai dichisite la cele mai amărâte. Adolescenţii – elevi de liceu, militari în permisie, ucenici şi calfe – aici învăţau tainele amorului. Cel mai vestit bordel era Casanova, construit cu banii

[1] A. Şiperco, *op. cit.*, vol. II, pp. 146–147.

câtorva matroane și proxeneți. Dar nu numai aici găseai sex, ci și în hoteluri, indiferent de gradul de confort: la Athenée Palace, Ambasador, Splendid, Lido, precum și la altele, mai prost plasate, ca Bristol și Astoria. Alte dame de consumație „făceau trotuarul", adică se plimbau de sus în jos pe o anumită porțiune, la aceleași ore, între 18 și 24. Aici erau reperate de clienți dornici de plăceri. Tariful se negocia rapid. Depindea de nurii damei și de cât de amețit de băutură era domnul. Traseul lor era cuprins între străzile Schitu Măgureanu, Bulevardul Elisabeta, Zalomit, Domnița Anastasia, Eforie, Beldiman, Academiei, Regală. După acostare, clientul era condus într-o garsonieră din vecinătate sau într-un hotel, unde camera se închiria cu ora. Poliția închidea ochii.

Semnele acestei vieți vesele s-au păstrat și în amintirile unor străini. Aflat la București în 1915, John Reed scria: „... *There are more cocottes in Bucharest in proportion to the population than in any other cities of the world. No one does anything, but screw, drink, and gamble.*"[1] Mareșalul Mackensen, care ocupase doi ani Bucureștii cu armata sa, în timpul retragerii din decembrie 1918 a observat: „Am venit la București în urmă cu doi ani, cu o legiune de eroi cuceritori. Părăsesc orașul cu o trupă de gigolo și tâlhari". După părerea mareșalului, Bucureștiul a avut un efect mai distrugător decât bătăliile purtate pe câmpul de luptă. William Starkie, un scriitor irlandez, scria într-o carte apărută în 1933: „*Bucharest is the town of one street, one church and one idea...*"[2]. Vera Atkins a adăugat la acest citat un singur cuvânt: „*sex*!". Era o spioană britanică

[1] „La București sunt mai multe cocote pe cap de locuitor decât în oricare alt oraș din lume. Nimeni nu face nimic, în afară să facă sex, să bea și să joace jocuri de noroc", în engleză în original.

[2] „Bucureștiul este orașul cu o singură stradă, o singură biserică și o singură idee", în engl. în orig.

născută la București, în 1908, emigrată în Anglia în 1934. Anii '40 au cunoscut la București o intensă colaborare la orizontală a frumoaselor autohtone – întâi cu nemții, apoi cu rușii.

Prostituția era reglementată de o lege din 1908. A rămas în vigoare până în 1949. Erau câteva categorii de prostituție: 1) cea legală, practicantele ei aveau condicuță și erau obligate o dată pe săptămână să meargă la medic pentru a fi controlate (la spitalul Colentina) dacă au boli venerice. Își făceau veacul mai ales în Crucea de piatră, Sf. Apostoli, str. Rosetti, pe lângă Cișmigiu; 2) cea practicată semiclandestin în hoteluri etc., tolerată de poliție; 3) cea din casele de rendez-vous – prostituatele de aici nu erau înregistrate, se bucurau de protecții înalte, nu aveau condicuță; 4) cele „care făceau trotuarul", pe Bulevardul Elisabeta, Strada Academiei, Calea Victoriei, spre nemulțumirea prefectului Șaita, care le-a obligat să poarte berete roșii, apoi a renunțat la idee din cauza mulțimii de berete roșii apărute brusc în centrul orașului. Ocupația lor nu scăpa nimănui – agățau bărbați cu care intrau apoi în hotelurile din jur, unde ocupau vreme de un ceas câte o cameră.

Prostituatele se clasau în funcție de tarif și clienții deserviți. De la cele ieftine, care agățau în gări și periferii (la Mandravela, Chibrit, Bellu), până la cocote, demimondene și curtezane întreținute de persoane bogate. Cele mai numeroase nu erau cele plasate în bordeluri, ci „clandestinele". Orașul avea 800 000 de locuitori și 15–20 000 de prostituate. Numai 6 000 erau fișate de poliție... „Fetițele" nu erau localnice. Cele mai multe dintre ele erau aduse de traficanți pe trasee bine stabilite. Pe această hartă se găsea orașul Cernăuți, pe unde erau aduse evreice și poloneze din Galiția. Veneau și din Rusia și Ucraina. Mai ajungeau prin Constanța, de obicei de la Odessa. Altele, din Basarabia, prin Chișinău și Tighina. La afacere luau parte 1) traficantul propriu-zis, care controla rețeaua și le închiria

pentru un timp; 2) patroana bordelului („țața", „tanti"), de regulă fostă prostituată – legea interzicea bărbaților să dețină case de toleranță; 3) „peștele", proxenetul („nenea") care o păzea pe „fetiță", avea grijă să fie plătită de client, o supraveghea să nu fugă, să nu dosească bani; 4) polițaiul, vardistul care închidea ochii și-și lua partea lui; 5) medicul; 6) agentul fiscal care dijmuia în numele municipiului activitățile bordelului; 7) prostituata, mereu datoare, deși avea până la 15–20 de clienți pe schimb, adică în 8 ore – ținea din truda ei nocturnă câți profitori ai trupului ei putea; 8) clientul... O întreagă industrie a sexului înfloritoare.

Existau în anii 1940 la București 65 de bordeluri autorizate. Dintre acestea, 16 se găseau în perimetrul format de străzile Crucea de piatră, Cantemir, Nerva Traian, Campoduci. O casă de toleranță avea cam 20 de prostituate cu condicuță, înregistrate la Poliție. Pe cele care făceau trotuarul – cu și fără condicuță – le găseai pe străzile Domnița Anastasia, Brezoianu, Dr. Marcovici, Schitu Măgureanu, Zalomit. Sau pe străzile Calea Plevnei, Sfântul Constantin, Grivița, Popa Tatu, Berzei, Știrbei Vodă, Gara de Nord, Buzești. Sau pe Calea Moșilor, Sf. Gheorghe, Taica Lazăr, Sf. Vineri, Calea Moșilor, Obor. „Crucea de piatră" era Cartierul plăcerilor, cu localuri, cafenele, lăutari, săli de jocuri. Existau curți largi care, între aprilie și noiembrie, erau pline cu lăutari, grătare și petrecăreți. Aici femeile se ofereau printre mese, la ferestre, în poartă, pe trotuare. Erau mereu în capot și papuci. Fiecare avea tipicul ei de agățat mușterii. Găseai „franțuzoaice", femei fatale, rafinate, cazone, cadâne, rubensiene, feciorelnice, genul elevă de liceu, „rusoaice" – țigănci, nordice, *grande dame*, tinere sau coapte. Pentru toate gusturile. Era un exercițiu de exhibiționism, o negustorie de tip oriental, la vedere... Clienții proveneau din toate straturile sociale. Veneau aici pegra societății, interlopi,

șuți, proletari, funcționari, studenți, vânzători și negustori de prin piețele și magazinele din jur, precum și lumea bună, domni dornici de exotism, aventuri și vulg.

La 9 noiembrie 1946, în plină campanie electorală pentru alegerile parlamentare din 19 noiembrie, *România liberă* a atacat delicata chestiune a prostituției și a răspândirii bolilor venerice. Teza se baza pe principiile luptei de clasă. De vină pentru situația grea erau burghezia, fostele guverne și partidele istorice. Comuniștii, scria *România liberă*, nu au fost niciodată la putere, au zăcut prin pușcării. „Niciodată guvernanții României, fie că se numeau conservatori, liberali sau țărăniști, nu au avut ca preocupare sănătatea poporului, ascunzând cifre care întrec în cantitate și gravitate țările cele mai înapoiate [...]. Am fost mințiți cu formule de felul «un popor sănătos», «o țară bogată», ca în spatele lor să se poată dezvolta cea mai cruntă mizerie, cele mai groaznice boli. [...] Cifrele condamnă zeci de miniștri ai sănătății din ultimele decenii, precum și atâția prefecți de Poliție care au făcut din prostituție un mijloc de îmbogățire personală". Pe scurt: „40% din locuitorii Capitalei sunt atinși de maladii venerice. [...] Capitala adăpostește 1 160 prostituate oficiale [cu condicuță, înregistrate la Poliție și medic, *n.a.*] și 20 000 de prostituate clandestine, adevărate focare de boli venerice. Astăzi țara noastră a ajuns să aibă 4 milioane de blenoragici și peste un milion de sifilitici. [...] E pentru prima dată când în țara noastră aceste realități se rostesc fără înconjur".

Universul. Descinderea Poliției la Casanova. „O echipă de agenți a făcut o descindere după ora 1 noaptea la casa de prostituție Casanova. [...] Stabilindu-se vinovăția patroanei Maria Voicilă, casa a fost închisă, iar inculpata a fost înaintată Parchetului."

Fapta. Mare razie în centrul Capitalei. Zeci de prostituate ridicate de Poliție. „Poliția a călcat aseară străzile Brezoianu, Belvedere, Domnița Anastasia, inginer Saligny, Bulevardul Elisabeta, Bulevardul Schitu Măgureanu. Dl comisar M. a găsit mai multe prostituate fugite de la spitalul Berceni, unde se aflau în tratament de sifilis. Din întregul lot numai trei erau autorizate, restul erau clandestine. Toată captura a fost trimisă la Triaj, unde se va face verificarea medicală. Raziile vor continua zilnic spre a desființa complet prostituția clandestină."

Cartierul Crucea de piatră se afla în inima cartierului evreiesc, un pâlc de străzi și clădiri din secolul al XIX-lea. Aceasta era partea săracă a acestui întins cartier. Cea bogată se afla dincolo de Calea Călărașilor și ducea până la Bulevardul Carol. Partea săracă, de la est de Calea Călărași (Calea Vergu până în 1878) până la Crucea de piatră, era zona cea mai urgisită. Se vedea după aspectul caselor. La vest, făloase, burgheze, case de negustori bogați. Spre est se înșirau casele fără etaj, joase, din paiantă, maghernițe. Crucea de piatră avea în anii '40 doi patroni. Unul se numea Octav Dinescu, mare afacerist în Piața Unirii, proprietar de magazine pe Strada Halelor. Era și proprietarul hotelului Casanova, cel mai mare și vestit bordel din cartier. Celălalt patron era un anume Simionescu, zis Dulău. Mai avea un restaurant mare, cu dever, pe strada Cantemir.

Cam nimeni nu vorbea despre eradicarea prostituției. Aici este vorba numai despre cea clandestină, probabil la presiunea curvelor legale și a patronilor de bordeluri. Prostituția la negru îi priva de încasări. Se invocau lipsa de igienă și control, bolile venerice. Odată cu apariția penicilinei pe piața românească, pericolul s-a diminuat întrucâtva, dar, până la folosirea ei la scară mare, mai trebuia să treacă timp. Prețurile tratamentului erau exorbitante. Sexul era totuși o afacere mare, de pe urma căreia trăiau mulți. Așa a apărut o idee cam trăsnită.

Construirea unui oraș al Afroditei la marginea Bucureștiului. Era vorba despre mutarea bordelurilor din cartierul Crucea de piatră în Ferentari.

Fapta din 5 noiembrie 1945 anunța că Primăria era dispusă să pună la dispoziție un teren de 3 000 de metri pătrați, unde să se ridice câteva imobile dedicate caselor de rendez-vous și bordelurilor. Crucea de piatră urma să dispară, fiind plasat prea central. Clădirile erau delabrate, prea vechi, improprii, fără condiții de igienă. Terenul oferit de Primărie urma să fie cumpărat de niște întreprinzători. Noul cartier trebuia înconjurat cu un zid, să aibă dispensar și circă de Poliție. Imobilele evacuate din Crucea de piatră urmau să fie închiriate, iar prostituția interzisă. *Fapta* titra pe pagina întâi: „Faimosul cartier Crucea de piatră se desființează". Constat tonul triumfalist al articolului. Era o mare victorie. În jurul prostituatelor și proxeneților din cartier, vecinii făceau adesea scandal, protestau la Primărie, țineau procese interminabile. Lumea ar fi fost fericită să dispară cartierul rău famat. Toți candidații în alegerile locale promiteau că vor desființa bordelurile și vor alunga curvele. Niciunul nu a reușit să se țină de cuvânt. Mutarea Curții de piatră în Ferentari era o idee promițătoare. Numai să se facă! Nu s-a făcut.

La 13 ianuarie 1945, Prefectura Poliției Capitalei raporta că, în ziua de 11 ianuarie, la orele 21.00, în dreptul casei cu nr. 4, muncitorul Nicolae M., fără domiciliu stabil în Capitală, a fost împușcat de doi militari îmbrăcați în uniforme sovietice. Numitul a mai avut putere să meargă până la spitalul Caritas pe Strada Bradului, unde a încetat din viață. Nu se cunosc motivele pentru care militarii sovietici au tras asupra muncitorului român. Să fi fost o ceartă la rând? Cine intra primul la curve? Sau voiau să îl jefuiască, știind că pe 11 a fiecărei luni era zi

de salariu? Sau pentru că erau, pur și simplu, beți criță și li s-a părut ceva suspect la individ.

Fapta, 21 august 1945, articol despre Restaurantul „Princiar" din Bulevardul Elisabeta. „Mizeria și specula tronează în mod nerușinat. Mirosul pestilențial te izbește în nări. Aici se adună lumea prostituatelor. Tolerarea acestei lumi periferice în centrul Bucureștiului este o rușine. Nu mai vorbind despre prețurile care sunt astronomice." Optzeci la sută din clientela localului o asigurau cocotele. Apoi oamenii cu îndeletniciri dubioase – proxeneți, smardoi, negustori de te miri ce, parte din industria sexului din local. Un adevărat bordel fără felinar. Vorba aia: „Partidul și sexul / «Servește» interesul".

„Vizitele scurte e mai plăcute"

Ilya Ehrenburg a ajuns la București la 15 septembrie 1945.

> Când avionul a început să se rotească deasupra aerodromului București am zărit o massă pestriță de oameni și drapele. N-am știut că în acea zi trebuia să se întoarcă din Moscova președintele Consiliului de Miniștri, dr. Petru Groza. Fără să-mi dau seama, am fost prins de valurile mulțimii: rupând cordoanele, poporul s-a năpustit spre avionul guvernului. E un popor al Sudului – gălăgios și pasionat. Oamenii strigau în cadență „Gro-za! Gro-za!" Printre ei, bătrâni al căror păr cărunt alături de fețele arse de soare părea deosebit de alb. Erau tineri frumoși ca păstorii din timpurile antice. Erau muncitori cu șepci și țărani în cămăși originale, brodate de mâini iscusite. Erau soldați și femei cu sugaci în brațe. Toți întindeau brațele spre avion, de parcă s-ar fi împărțit de acolo norocul.[1]

[1] Ilya Ehrenburg, *În România*, Editura Cartea Rusă, București, 1945.

Ehrenburg se preface a nu ști că primirea entuziastă a lui Groza era un spectacol de propagandă, cu decoruri și costume. Vrea să ne convingă că asistă la o manifestație spontană. Vezi, Doamne, lumea venise la aeroportul Băneasa să-l întâmpine pe conducătorul iubit. Poporul e cu comuniștii, vrea să însemne asta. Ehrenburg își face bine treaba de agent de influență. Parcă nu venea de la Moscova, unde Agitprop-ul monta frecvent asemenea spectacole la sosirea și plecarea tuturor delegațiilor de rang înalt. Ehrenburg era un propagandist, mai puțin un scriitor.

Scânteia și *România liberă* îi dedică înaltului oaspete, mesager al poporului sovietic, pagini întregi. Interviuri, fotografii, articole omagiale. Nici restul presei nu a fost prea departe. Cerințele cenzurii îi obligau. Ehrenburg nu interesa pe nimeni, nu cred să-i fi citit cineva cărțile la București. Îl preceda statutul lui de editorialist la *Izvestia* și *Pravda*. Plus că venea de la Moscova. Plecăciune! Mașinăria Agitprop lucra din plin. Cel mai mare merit al lui Ehrenburg a fost că a scăpat cu viață din masacrul Marii Terori din 1936–1938, spre deosebire de sărmanii Isaac Babel, Osip Mandelstam și alții, scriitori evrei, ca și el. Ehrenburg era cunoscut în 1945 ca autor de pamflete antinaziste – marfa publicistică cea mai căutată la Moscova. „Scriitor sovietic de frunte", apropiat de Kremlin, glorie literară a regimului bolșevic.

Odată aterizat la Băneasa, i s-a arătat toată considerația. Toată conducerea de partid în jurul lui. Este scoasă la înaintare garnitura de gazetari, scriitori, intelectuali care jucau cartea rusească. Printre oficiali există teama de a nu-l nemulțumi pe înaltul oaspete. Personaj sulfuros, cu o carieră atipică. Slugoi de casă mare la Kremlin. Circula în Occident, ceea ce e o raritate. Se întâlnea cu artiști celebri, nu neapărat de stânga, într-o epocă în care Stalin ajunsese la paranoia pe tema contactelor cu străinii. La Moscova Ehrenburg avea statut special. Era un

produs de export al regimului. Își începuse cariera la începutul secolului XX la Paris, unde îl cunoscuse pe Lenin, printre alții... Dar și pe Picasso, Aragon, Breton... Lubianka i-a permis să cultive aceste prietenii. Pentru alții, au însemnat Gulag sau glonț, nu și pentru el.

Emil Dorian a notat în jurnalul său:

> Am fost la ARLUS la reuniunea de primire a lui Ehrenburg. [...] De la 23 August [1944, *n.a.*] până azi, prea puțin noi elemente din societatea românească snoabă și intelectuală s-au mai adăugat acestei asociații care se străduiește din răsputeri să le bage românilor pe gât marea realitate sovietică. Aceleași persoane – câțiva actori, profesori, gazetari, scriitori, muzicanți împreună cu 2–3 pictori care apar la toate primirile oficiale. Ilya Ehrenburg e un om mărunt, cu un început de chelie, cu părul albit, cu ochii obosiți cărora blefarita le mărește tristețea și epuizarea. Puțin adus de spate, îmbrăcat ca un muncitor – o notă distonantă în lumina festivă a acelui cadru boieresc. Erau de față democrații [a se citi „comuniștii", *n.a.*] de ultimă oră, câțiva traducători, mulți zăpăciți și foarte mulți oportuniști. Discursuri cu fraze oficiale, cu o franțuzească șchiopătândă...[1]

Ehrenburg relatează despre călătoria făcută în România în amintirile sale. Doar câteva zile, mereu pe fugă, cărat de colo până colo, cu un program care începea în zori și se încheia după lăsarea întunericului.

> În decurs de patru luni am vizitat România, Bulgaria, Iugoslavia, Albania, Ungaria, Cehoslovacia, Germania. [...] Zilnic trebuia să țin conferințe, să vorbesc la mitinguri, să dau interviuri, să iau parte la ceremonii oficiale, să vizitez foste sau viitoare palate, să iau masa cu miniștri, cu militari și chiar

[1] E. Dorian, *op. cit.*, pp. 70–71.

cu călugări. În grabă scriam în odaia mea pentru *Izvestia*... [...] În primul an de după război, deasupra Europei ruinate se ridica negura ce vestea zorile. [...] Într-un parc din apropierea Bucureștiului l-am văzut pe tânărul rege Mihai, care fusese cu puțin timp înainte decorat cu Ordinul sovietic Victoria. [...] În 1947, miniștrii comuniști au fost scoși din guvernul francez, iar în noiembrie același an au ieșit din componența guvernului român... Curând mare parte dintre ei au dispărut de pe arena politică; unii au fost închiși, alții au emigrat, alții au căpătat câte o sinecură care le îngăduia să depene amintiri din trecutul furtunos. Am avut prilejul să mă văd nu numai cu miniștri, dar și cu moșieri români... [...] La București ambasadorul Franței m-a invitat la masă, a poftit și români și am băut, bineînțeles, pentru „prietenie veșnică"... [...] Balcanii și Europa Centrală erau ruinate. Am notat într-un carnețel ce se putea găsi în prăvălii din diferite țări – sfeșnice (fără lumânări), untiere, lustre, ardei iute, flori de hârtie, praf de vanilie, seifuri, șireturi pentru ghete (se poartă încălțămintea proastă, unii umblă chiar desculți)... Pretutindeni se discută încontinuu despre cartele, despre „bursă neagră", despre prețurile astronomice... Unii trăiau într-un fel de încremenire, când ieșeau în stradă priveau speriați în jurul lor, iar dacă trăiau un vis, acela era de a prânzi ca înainte de război. Alții participau febrili la mitinguri, demonstrații, cântau. [...] România m-a uluit prin contrastele ei. Centrul Bucureștiului mai păstra urmele luxului de altădată, dar la 200 kilometri de capitală, în regiunea minieră a Jiului, mulți muncitori trăiau în bordeie. De altfel, trebuie spus că și în București vedeai destule contraste. Pe stradă, în întâmpinarea unei d-ne elegante venea o tânără desculță îmbrăcată în straie de pânză țesută în casă, iar carul cu boi împiedică Cadillacul ministerial să treacă strada. Am văzut vile luxoase și alături de ele cocioabe. Am fost invitat la un mecena care mi-a oferit un prânz rafinat și mi-a povestit că România cunoaște foarte bine opera lui Lautréamont, Breton, Joyce. La țară, în schimb, am văzut oameni care în loc

de semnătură puneau degetul. Din cei șapte mii de medici, patru mii lucrau în București. Țăranii mureau ca-n vremurile de odinioară. România a cunoscut în trecut ani de secetă; anul 1945 a fost deosebit de crunt. [...] Mă atrăgea firea blajină, uneori superficială, a oamenilor.[1]

Autorul face și câteva considerații despre viața literară de la București:

Poetul cel mai de seamă al României era Tudor Arghezi. Îi citisem versurile într-o traducere franceză mediocră, dar mi-am dat seama din capul locului că e poezie autentică. L-am cunoscut la o conferință ținută de mine, ne-am întâlnit după aceea, am stat de vorbă. Avea 65 de ani. [...] Poetul acesta cu suflet complicat, în relațiile cu oamenii, rămăsese simplu și cald. În timpul fascismului stătuse la închisoare, fusese internat în lagăr. Totuși, unii îl priveau chiorâș; decadent, cosmopolit, individualist...

Cunoștința noastră, Miron Radu Paraschivescu, scrie în *Jurnalul unui cobai* despre întâlnirea sa cu Ehrenburg la Athenée Palace, unde s-a dus să-i ia un interviu pentru *Scânteia*. Unde se întâlnesc doi comuniști dacă nu într-un hotel de lux!?

Această întrevedere a fost dacă nu o decepție completă, dar sigur o ratare, un lucru încheiat, istovit. [...] Nu m-am mirat deloc când am văzut că îmi deschide un Ehrenburg cu fața trasă de oboseală, cu barba nerasă de două zile, într-o cămașă asudată și mototolită. [...] Desigur că face nițică poză, dar adevărul e că e un om plin de amărăciune și de lucruri putrezite-n în el. Înțelegeam bine că talentul lui se bizuie pe o mare doză de otravă, pe aceste putreziciuni din fundurile lui, și că tot ce a scris – până la acea antologie a urii din articolele lui – [...] e

[1] Ilya Ehrenburg, *Oameni, ani, viață*, Editura pentru Literatură Universală, 1969, București, *passim*.

doar convertirea acestei otrăvi în serviciul Sovietelor. Ehrenburg e un om tragic în felul ăsta, iremediabil și trist, aproape deznădăjduit, al intelectualului de capăt de veac. El nu e un om nou, ca să îl parafrazez pe Esenin. E un scriitor apusean, ros de toate viciile Apusului, un heimatlos și un talmudic, un decadent putred care a găsit forța [...] de a-și converti această decadență într-o armă și o operă pusă în slujba Sovietelor... Dar arma lui e arma urii, a răului dintr-însul. [...] Cred că Stalin nu îl iubește pe Ehrenburg, ci îl tolerează ca pe un ostaș de încredere, priceput la luptă și necesar.[1]

„În timpul acestei călătorii l-am cunoscut pe Mihail Sadoveanu", scrie Ehrenburg. „Am plecat împreună în Bulgaria și am stat mult de vorbă. Avea un cap mare, de leu bătrân. Dar o inimă foarte bună. Era un om care cu greu putea ajunge un îndârjit. Era foarte cunoscut și asta l-a ajutat probabil în perioada grea de la sfârșitul deceniului cinci. [...] Îl aprecia pe Arghezi, deși ca scriitor se deosebea profund de el." Ce-i spune Sadoveanu lui Ehrenburg e interesant: „O nouă înflorire a artei se va realiza peste douăzeci-treizeci de ani. Când se va ridica o generație nouă, cu alte norme. Totuși, [ei, țăranii, *n.a.*] nu cârtesc, sunt mulțumiți că se lichidează analfabetismul, că se construiesc case pentru muncitori, că oamenii încep să mănânce pe săturate. Înseamnă că va veni și vremea artei..." Nu-l ajutase faptul că era cunoscut la sfârșitul deceniului cinci, alta era cauza. Se dăduse cu rușii semnând articolul „Lumina vine de la răsărit".

Ștrul Hers – Serge, după ce a emigrat în Franța – Moscovici, student, evreu, comunist, s-a dus la hotelul Athenée Palace să îi ceară un interviu lui Ilya Ehrenburg – era un motiv aparent. În realitate, urmărea o intervenție, să meargă la Moscova să-și continue studiile. Reacția lui Ilya Ehrenburg? „S-a aplecat brusc și a devenit aproape instantaneu rigid. Era încurcat sau

[1] M.R. Paraschivescu, *op. cit.*, pp. 250–252.

iritat? În orice caz, vocea lui avea o notă dezagreabilă, aproape mânioasă când mi-a explicat că Moscova nu e Parisul, că Uniunea Sovietică e o țară foarte diferită de ce îmi imaginam eu. [...] Trebuia să te fi născut acolo, să fi trăit istoria și în primul rând războiul acela teribil ca să poți găsi un loc." Pe scurt, Ilya Ehrenburg, „marele scriitor sovietic", îl descurajează să meargă la Moscova. „Era ziua în amiaza mare când am ieșit pe Calea Victoriei... La ce mă gândeam? De ce îmi treceam viața visând cu ochii deschiși? Tot ce întreprindeam eu nu ducea nicăieri, nu avea niciun sens... După ce am mers multă vreme cu mintea aiurea, m-am oprit în drum spre casă la sinagogă..."[1]

> *10 noiembrie 1945.* Au trecut iată aproape 2 luni de când l-am întâlnit pe Ilya Ehrenburg la un dejun oferit de Jean Paul Boncourt [ambasadorul Franței la București, *n.a.*]. N-avea o alură prea atrăgătoare, cu o față cu semne de oboseală ce nu părea că se datora unui exces de muncă sau eforturilor impuse de război. Purta un costum de voiaj foarte uzat, dar pe reverul hainei avea mai multe decorații (nu doar panglicile), procedeu care, la costumul unui civil, produce întotdeauna un efect ciudat.[2]

Ilarie Voronca

La rubrica de știri, *România liberă* anunța, pe prima pagină, vizita lui Ilarie Voronca la București. Se întâmpla la 2 februarie 1946, în ediția de sâmbătă. Duminică, a doua zi, la ora 11 dimineața, poetul franco-român urma să țină o conferință la sala Corso din Bulevardul Carol nr. 21, la Palatul Sindicatului Ziariștilor. Trebuie să fi fost bucuros. Fusese reprimit

[1] Serge Moscovici, *op. cit.*, *passim*.

[2] Jean Mouton, *op. cit.*, p. 135.

în Societatea Scriitorilor Români. Presa a anunțat vestea din vreme. Ca orice provinciali, avem un complex de inferioritate față de cei care vin de la Paris aureolați de gloria cărților apărute și de prezența statornică în cercurile literare de pe Sena. Oaspetele nu era o mare glorie a Franței, doar unul dintre poeții avangardiști emigrați din Europa de Est. Și erau o mulțime. Caracuda bucureșteană – același mănunchi de oficiali ai regimului de „democrație populară" – era pregătită să-l aburească pentru ca, odată întors în cafenelele din Saint-Germain-des-Prés, să raporteze că românilor le merge bine și Bucureștiul e înfloritor. Nimic despre tancurile Armatei Roșii, despre ocupație, despre jafuri, despre cenzură etc.

Lui Voronca i s-a făcut o primire de zile mari. Au apărut comunicate prin toată presa. Undeva a apărut un interviu (*România liberă*), în altă gazetă un articol omagial. În *Scânteia* a scris Ion Călugăru. Voronca a venit într-un turneu literar. Cu zece ani în urmă fusese dat afară din SSR. Acuze? Că era evreu și avangardist. Niciunul dintre prietenii săi nu îi luase apărarea. La ședința de reprimire din 1946 au vorbit Gala Galaction, Perpessicius, Pompiliu Constantinescu. Nu văd cine știe ce avangardiști pe listă, deși viețuiau numeroși prin București. Dacă nu ești atent, crezi că a fost snobat de prietenii lui, Gelu Naum, Gherasim Luca etc. Este inexact – nu au fost invitați, au fost ținuți la distanță. Pesemne, nu erau destule scaune...

În aceeași zi, Voronca era sărbătorit la Restaurantul Imperial. Nu mai transcriu meniul – e inutil. Citindu-l, îți spui că Bucureștiul nu se găsea sub ocupație străină, sub penurie, și totul era cartelat. Existau zile când în galantare nu se găsea chiar nimic. La Imperial te-ai fi crezut într-un foarte bun restaurant parizian. Prezenți la festin – aceleași nume. Le găsim mereu, inși abonați la asemenea ocazii oficiale și mondene: Petre Constantinescu-Iași, Grigore Preoteasa, Ion Pas, Zaharia

Stancu, Gala Galaction, George Macovescu, Dumitru Corbea, Andrei Tudor etc. Dintre avangardiști, sunt prezenți Ury Benador, Stephan Roll, Saşa Pană, Aurel Baranga – fost avangardist și el. La 1 octombrie 1931, împreună cu Jules Perahim, Paul Păun și Gherasim Luca, a redactat și răspândit publicația *P...la* din care s-au tras 20 de exemplare. Au fost trimise cu poșta câtorva personalități. Unul dintre ele a ajuns la Nicolae Iorga cu mesajul „Tu ai? N-ai!". Iorga i-a denunțat pe îndrăzneți, ceea ce a declanșat o anchetă a Poliției. Cazul a făcut mare vâlvă. Acesta era și scopul autorilor, care își doreau să se lanseze ca poeți. Între timp (1931–1946), Aurel Baranga a devenit comunist. În 1946 era un gazetar stalinist, omul Moscovei, slujitor al partidului. Participa la evenimentul de la Imperial ca oficial al regimului, nu ca poet avangardist. Renunțase de mult la poezie pentru a face propagandă.

La 8 aprilie 1946, ziarul *România liberă* nota sub semnătura lui Saşa Pană:

> O radiogramă ne anunță că Ilarie Voronca a murit într-un accident. Scriem cuvântul acesta greu, unei pierderi mai mult decât dureroase, ireparabile. Pe Ilarie Voronca pe care nu de mult l-am avut în mijlocul nostru după o absență de 10 ani și de care ne-am bucurat, nu-l vom mai revedea așa cum ne-am făgăduit în preziua plecării lui în Franța.

De fapt, nu a murit într-un accident. Saşa Pană ascundea adevărul trist: poetul se sinucisese la Paris. Trecuseră doar trei luni de la sărbătorirea sa la București. Data morții: 5 aprilie. Se pare din cauza unui iubiri neîmpărtășite. Paradoxal, în acea perioadă scria o carte cu titlul *Manualul fericirii perfecte*. Sinuciderea sa a fost un gest neașteptat, cu atât mai mult cu cât în seara de la Imperial părea fericit.

Într-o bună zi am dat târcoale pe Strada Parfumului, unde locuise. Eram în documentare. Încercam să fac un film documentar despre Bucureștiul lui Voronca. Casa mai există și azi la nr. 20. Lui Ilarie Voronca îi sunt extrem de dator. În primul an de studenție am cucerit o fată – pe care am iubit-o foarte mult – citindu-i versuri din Voronca... Ceva ce nu se uită niciodată.

George Enescu la Moscova

La 17 mai 1946, *România liberă* publica ecourile călătoriei lui George Enescu în patria sovietelor. Era o operație vastă de propagandă. Urmau alegerile. Titlu: „George Enescu despre vizita sa la Moscova. Impresii despre viața și arta sovietică". Fără îndoiala că toată lumea noastră artistică a așteptat cu nerăbdare și curiozitate legitime înapoierea maestrului Enescu în țară. Gazetarul Andrei Tudor l-a agățat pe Enescu din tren, probabil de la Iași, și i-a cerut impresii. Regimul era în mari tandrețuri cu Maestrul, căruia îi făcea curte și îi satisfăcea toate pretențiile. Se negocia candidatura sa în fruntea listei pentru BND, formațiunea controlată de Partidul Comunist. Clou-ul acestei acțiuni de șarm a fost invitarea Maestrului pentru un număr de concerte la Moscova. Nu știu ce bani le-a luat Enescu gazdelor. Sper că foarte mulți. Cum era după război, Moscova în ruine, un turneu nu era chiar cel mai lejer lucru de aranjat. La întoarcere, Enescu – mulțumit de primirea făcută – spune că a dat cinci concerte în săli arhipline. A avut întâlniri cu muzicieni locali cunoscuți: David Oistrah, Lev Oborin, compozitorii Serghei Prokofiev, Dmitri Șostakovici, Aram Haciaturian, pe care i-a și interpretat sau dirijat. Publicul, spune Enescu, i-a lăsat o profundă impresie: „M-a aplaudat călduros și insistent". Totul i s-a părut perfect. „Viața muzicală sovietică?", este întrebat. „Excelentă! Am lucrat cu Orchestra Simfonică de Stat. Și pot spune fără reticențe că o consider printre cele mai

perfecte din lume. Am mai întâlnit o asemenea perfecție sonoră, o asemenea omogenitate și disciplină numai la cele mai bune orchestre americane". Ce a făcut când nu avea concert sau nu repeta? „Șederea mea la Moscova", le-o servește Maestrul, „mi-a oferit rarul prilej de a vedea parada de 1 Mai din Piața Roșie. [...] A fost o desfășurare grandioasă, impunătoare ca spectacol, bine ordonat și gândit, disciplinat, sever și deosebit de frumos pentru ochi. Defilarea Armatei Roșii, exemplară ca disciplină și rigoare, sclipitoare prin aspectul strălucit. Uniformele dădeau o puternică impresie de forță și masivitate. Numai pentru urechea mea, huruitul tancurilor colosale nu a fost chiar un agrement muzical. Dă-mi voie să închei mulțumind și pe calea asta pentru frumoasa primire și trimițând publicului moscovit și artiștilor sovietici expresia unei calde și frumoase amintiri".

Aș spune, un interviu din care nu lipsește nimic din ce trebuia să audă urechile Ambasadei sovietice la București. Nu sunt sigur dacă vorbele despre paradă militară de 1 Mai Enescu chiar le-a zis. Tovărășii din presă obișnuiau să intercaleze textul de care aveau nevoie pentru propaganda lor. Nu trebuie să luăm drept bun tot ce a apărea în *România liberă*. Ne ajută amintirile soției sale, Maruca Cantacuzino, să aflăm câte ceva. Au călătorit cu un tren de pe vremea țarilor pus la dispoziție de Kremlin, într-un vagon de lux:

> Pe peronul gărilor unde trenul – ce nu-i deloc grăbit – uită parcă de timp, timp ce nu se grăbește nici el în Rusia, o mulțime de oameni în caftane lungi din postav gri sau maro, cu căciuli din blană și cizme solide în picioare și șaluri groase pe capul femeilor, forfotește indiferentă prin fața ferestrelor vagonului. Priviri blânde, încrezătoare se îndreaptă fără invidie sau ură de clasă spre noi, acești privilegiați ai vieții, îmbrăcați frumos

pentru călătorie, traversându-le țara într-un vagon special, capitonat cu catifea roșie și decorat cu oglinzi șlefuite...[1]

Sosirea la Moscova, pe o vreme rece, viscol, iarnă grea. Lume multă, cordoane de miliție, agenți în civil care păstrează ordinea. Oficiali, discursuri, politețuri, nu lipsește nimic. Soții Enescu sunt instalați într-un hotel *first class*, tot de pe vremea țarilor, ca și trenul. Tot ce era de calitate în Rusia era de pe vremea Romanovilor. Apartamentul era „fastuos și bine încălzit [...]. Stil perfect de servicii, cvasipatriarhale, amintind de personalul Rusiei de altădată. [...] Pe tot parcursul de la gară până la hotel, străzi largi ca niște șosele pudrate cu zăpadă proaspătă [...]. Nenumărate cupole aurite unde clopotele sunt mute, biserici închise majoritatea și transformate în muzee. Puțini trecători, dar multe fantome rătăcite pierdute în acest prezent care a șters trecutul. [...] Umbrele acestea ale Rusiei de altădată înghițite de talazurile roșii ale Revoluției..."[2]

Este prima impresie moscovită notată de Maruca Cantacuzino... Deja se lasă vrăjită de șarmul înșelător al Rusiei, Enescu însă, mai puțin.

> Marele român este din ce în ce mai neclintit pe pozițiile sale apolitice, pe măsură ce euforia noastră [a celor care îl însoțesc în turneu, *n.a.*] crește. Ajunge [Maestrul, *n.a.*] chiar să îmi interzică să solicit o întrevedere cu Stalin, cu toate că ardeam de dorința de a-l cunoaște pe actualul Țar al tuturor rușilor.

Ajunsă printre proletari, cioloveci, soldați ai Armatei Roșii învingătoare, prințesa – cam zăpăcită, trăind veșnic într-o irealitate care e numai a ei – are ideea trăsnită să-l întâlnească pe Stalin. Este o ființă mondenă. Ce rost are să vii până aici, dacă

[1] Maria Cantacuzino-Enescu, *op. cit.*, p. 558.

[2] *Ibidem*, pp. 559–560.

nu faci cunoștință cu Stalin? Să ai ce povesti în saloanele Parisului? Maestrul retează din față o asemenea nebunie.

Moscova este un oraș zgomotos. Pe bulevarde, în intersecții, sunt instalate megafoane care transmit în continuu propagandă și muzică. E un fond sonor care nu se întrerupe niciun minut. Orwell, Big Brother în formă pură. Vata în urechi este singura soluție, dar te văd agenții și te pun s-o scoți, așa îmi imaginez. Nu știu cum vedea prințesa Cantacuzino chestiunea. Dacă nu a reușit să ajungă la Stalin pentru o conversație, măcar a vizitat mausoleul lui Lenin. Îl descrie în amintirile ei. Întunericul, frigul, mumia o impresionează. Citez: „Lenin! Apostol și martir al măreței cauze pentru care ai fost predestinat, pe care ai însuflețit-o cu spiritul tău. [...] Mâinile tale nervoase și fine, neobosite freamătă încă, s-ar zice, dincolo de peretele de cristal, țin fără șovăială cârma timpurilor noi, cu toate că sunt moarte!" Asta a înțeles prințesa Maruca Cantacuzino, fiica Nababului. „Mort, dar cu mult mai viu decât cei care vin să-și plece fruntea în fața prețiosului tău trup neînsuflețit..." Ca să vezi ce îi dă prin cap!

Noroc cu soțul ei, care o temperează pe exaltata prințesă. Îi retează euforia și entuziasmul. După cinci concerte, după recepții, primiri, conversații care ocolesc cu mare grijă subiectele politice, cuplul a pornit spre București, cu același tren țarist. Enescu trebuie să fi răsuflat ușurat că pleacă spre casă fără ca Maruca lui să aibă timp să comită vreo mare gafă...

Yehudi Menuhin

La 15 mai 1946, *Scânteia* anunța că Yehudi Menuhin a sosit pe 13 mai, duminică, în Capitală. A fost întâmpinat pe aeroportul Băneasa de numeroși admiratori și oficialități. Maestrul George Enescu a ținut să-i ureze bun venit chiar la aeroport. Yehudi Menuhin a semnat un autograf pentru ziar.

România liberă, la 18 mai, informa că „Yehudi Menuhin a cântat ieri pentru muncitori". „La invitația Confederației Generale a Muncii, celebrul nostru oaspete a concertat ieri pentru muncitori în sala CFR-Giulești. Încă de la orele 14.00 o mulțime imensă de muncitori [...] se îndrepta spre sala de festivități a CFR-ului. [...] La orele 16.30, d. Matei Socor, director general al Radiodifuziunii, deschide festivitatea arătând muncitorilor semnificația venirii lui Yehudi Menuhin între ei". Cum Matei Socor lungește conferința, sala aplaudă, cerându-l la scenă pe violonist. „Peste puțină vreme, reflectoarele se aprind. Vine Yehudi Menuhin, muncitorii se ridică în picioare, sunt febrili și aplaudă puternic. Printre ei își face loc, senin și sigur, Yehudi Menuhin. Cu acompaniamentul d-rei Ghiță Mendel Schapira, maestrul începe. Programul cuprinde *Preludiu* și *Allegro* de Kreisler, concertul de Mendelssohn Bartholdy, *Dansuri românești* de Bela Bartók și *Cântece țigănești* de Sarasate. După fiecare bucată, muncitorii", scrie *România liberă*, „aplaudă frenetic, admirativ. La mijlocul concertului apare d. dr. Petru Groza, care e primit cu multă simpatie de muncitori". La final a urcat pe scenă și l-a felicitat pe violonistul englez. Sper că Menuhin și-a amintit că se află într-o țară balcanică strivită de blindatele sovietice. Sub acest reportaj *România liberă* a plasat un articol cu titlul „Zarzavaturile, legumele, păsările și ouăle au fost lăsate libere în comerț".

Prezența lui Yehudi Menuhin la București nu a trecut neobservată. Regăsim ecourile prezenței sale în două jurnale: al rabinului Șafran și al scriitorului Emil Dorian, șeful Comitetului Democratic Evreiesc, de orientare comunistă.

> *14 mai.* De câteva zile a venit în țară Yehudi Menuhin... O forfotă și o frământare extraordinară. Locurile s-au plătit cu sume fabuloase din care [Menuhin, *n.a.*] nu reține nimic. Totul e dăruit pentru opere muzicale și filantropice, iar maestrul Enescu face împărțeala. [...] Presa răsună zilnic de articole, recenzii,

convorbiri, portrete, amintiri și este interesantă optica gazetelor redând pe aceeași pagină figurile asasinilor din proces [al criminalilor de război, *n.a.*] și zâmbetul lui Menuhin... Omul este copleșit din zori și până înspre miezul nopții de solicitări, vizite, banchete și concerte. Niciodată n-a fost la noi asemenea uriașă manifestare de mase. Este de-a dreptul o psihoză colectivă. [...] I-am telefonat lui Menuhin în dimineața primă a sosirii lui în vederea unui concert pentru orfanii transnistreni și școlarii debili ai obștei [evreiești, *n.a.*] bucureștene. Am fixat o întrevedere pentru prima zi fără concert, la care m-am dus împreună cu rabinul Șafran... Din câte am înțeles, din cauza... ploșnițelor, Menuhin a părăsit Athenée Palace-ul și s-a instalat într-o casă particulară. Aveam misiunea plictisitoare de a risipi impresia penibilă pe care i-ar fi făcut-o evreii care, prin diferite comitete și asociații, au năvălit ca lăcustele, pe toate ușile, asupra lui, solicitând fiecare o generozitate filantropică. Șafran mai ales era tare enervat din pricina asta.[1]

Vizita lui Yehudi Menuhin la București în 1945. A fost întâmpinat triumfal și l-am primit în Templul Coral, unde se adunase foarte multă lume. Străzile din jurul Sinagogii erau înțesate de lume, iar tramvaiele nu mai puteau să circule. Marele violonist a venit apoi la mine acasă pentru a lua masa de Sabat cu noi, în familia mea... Am subliniat faptul că vizita sa constituia pentru evrei un balsam pus pe nenumăratele răni îndurate în toți acești ultimi ani.[2]

Alt pasaj referitor la vizita la București a lui Yehudi Menuhin:

La acest stadiu al relațiilor, mai mult sau mai puțin idilice, guvernul vroia să îi impresioneze favorabil pe evreii care

[1] E. Dorian, *op. cit.*, pp. 136–137.

[2] Alexandru Șafran, *Un tăciune smuls flăcărilor. Comunitatea evreiască din România (1939–1947). Memorii*, introducere de Jean Ancel, traducere de Ticu Goldstein, Editura Hasefer, București, 1996, p. 139.

veneau în vizită în România. Menuhin s-a bucurat de o primire într-adevăr regală. Era un prieten intim al lui George Enescu [...] şi cu acordul acestuia a hotărât să renunţe la încasările de pe urma tuturor concertelor sale, în beneficiul operelor de caritate pentru evrei şi neevrei. S-a constituit un comitet pentru repartizarea echitabilă a încasărilor, format din George Enescu, ministrul Educaţiei [Ştefan Voitec, *n.a.*] şi cu mine. După plecarea lui Menuhin, comitetul şi-a încetat activitatea şi nu am mai aflat niciodată ce s-a ales din banii aceia...[1]

Louis Aragon şi Elsa Triolet

În iulie 1946 au ajuns la Bucureşti două dromadere ale vieţii pariziene: Louis Aragon şi Elsa Triolet. *Écrivains* ambii, maquisarzi nu mai vorbesc, stalinişti veritabili. Le-a fost asigurată o primire de zile mari. Au fost plimbaţi ca nişte odoare scumpe, făcătoare de minuni, peste tot. La 29 iulie 1947, *Scânteia* anunţa sosirea lor ca pe o vizită de stat. O asemenea importanţă nu se acorda de obicei poeziei şi poeţilor. Vizita se desfăşura în plin jdanovism cultural. Cei doi sunt preţuiţi mai ales pentru adeziunea lor zgomotoasă la politica Moscovei şi mai puţin pentru opera lor literară. La 29 iulie, au ajuns la Giurgiu, de unde au fost aduşi la hotelul Athenée Palace, unde li s-a asigurat cazarea pe toată durata şederii lor. Doamna era îmbrăcată după ultima modă pariziană, mirosea tare a parfum Chanel. Elegantele bucureştene au invidiat-o instantaneu. Nici Aragon nu era mai prejos. Elegant, parfumat.

Ostilităţile au fost deschise de o recepţie de la care nu a lipsit nimeni din obişnuita listă oficială, ca atare bufetul a fost superasortat, în ciuda foametei din jur. Zărim aceleaşi personaje niciodată absente de la asemenea evenimente: Ion Pas, Octav

[1] Şafran, *op. cit.*, p. 162.

Livezeanu, Avram Bunaciu, Zaharia Stancu etc. *Scânteia* le-a dedicat celor doi ediția de duminică, plină de articole omagiale. Calitatea lor de membri ai Partidului Comunist Francez este menționată la fiecare paragraf. De asemenea, găsim și câteva fragmente de poeme comuniste semnate de Louis Aragon și din proza insipidă a Elsei Triolet, traduse în grabă. La 29 iulie, cei doi fac o vizită de curtoazie la Comitetul de Ajutorare a regiunilor lovite de secetă (CARS), prezidat de Mihail Sadoveanu, secondat de Eduard Mezincescu. Trec apoi pe la redacția cotidianului PCR, *Scânteia*. Aici se întâlnesc cu Miron Constantinescu, directorul ziarului, Sorin Toma, Alexandru Buican, Dumitru Corbea. Nu s-a discutat despre literatură, ci despre lupta de clasă. S-a făcut multă politică. Situația din Franța îi preocupa pe toți, comuniștii fuseseră alungați din guvern. Un lucru este cert: toți cei de față detestau SUA și capitalismul, și nu îi dădeau nicio șansă de a supraviețui. Viitorul aparținea revoluției mondiale proletare și comunismului. La 17.00, în aceeași zi atât de încărcată, Elsa Triolet a ținut o conferință, urmată de o întâlnire cu scriitori și ziariști. Prezenți: N.D. Cocea, Victor Eftimiu, N. Moraru, Zaharia Stancu ș.a. Ziua s-a încheiat cu un dineu. Invitați, unul și unul: Iosif Chișinevschi, Grigore Preoteasa, N.D. Cocea, George Macovescu... Recepțiile fastuoase sunt la ordinea zilei.

La 30 iulie, la ambasada Franței, Louis Aragon și Elsa Triolet s-au întâlnit cu români care au participat la Rezistența franceză, Boris Holban, care condusese în anii '40 o rețea de maquisarzi, Gheorghe Gaston Marin, Mihai Florescu etc. La 1 august, cei doi *écrivains* fac o vizită la Radiodifuziune. Aici citesc din opera lor. Sunt curtați, bineînțeles, de presa stipendiată de la Moscova. Acordă interviuri, se lasă preamăriți, li se publică urgent diverse texte. Editura Cartea Rusă anunță apariția unui volum de Louis Aragon. Firește, nu a mai apărut, editura fiind prea ocupată cu traducerea scrierilor lui Marx, Engels, Lenin și Stalin. Elsa

Triolet a primit câteva tone de flori. Pe unde oprea și saluta cu mâna pe cei aduși cu japca din vreo fabrică bucureșteană, apărea o tovarășă radioasă și îi oferea un buchet de flori de sezon. Protocolul îl înhăța instantaneu pentru a fi oferit la următorul popas. Aragon a strâns și el circa 5 457 de perechi de mâini, s-a îmbrățișat cu vreo 3 426 de „tovi" și „tove". Presa publică articole elogioase, semnate de Geo Bogza, N.D. Cocea, Zaharia Stancu, Maria Banuș, Ion Călugăru, Aurel Baranga. Nu lipsea nimeni din Mafia proletcultistă. Gala Galaction și Tudor Arghezi (*Adevărul*, 29 iulie 1947, „*Soyez les nostres*") s-au alăturat și ei corului. Mă întreb cât au încasat cei doi literați de pe Sena pentru efortul lor propagandistic? Erau cel mai bine plătiți scriitori din Franța. Moscova îi plătea cu generozitate. Făcuseră avere, mai ales după eliberarea Parisului. Scopul vizitei la București era să dea un spectacol propagandistic în perspectiva alegerilor parlamentare prevăzute pentru 19 noiembrie 1946. Aducându-i pe cei doi scriitori parizieni la București, România „demonstra" că va fi o țară normală după „alegerile democratice" promise la Ialta și Potsdam de Stalin. Între timp, PCR și SSI pregăteau liste cu 200 000 de nume pentru a fi trimise în pușcării și lagăre. Mascaradă, dublu limbaj, dialectică leninistă.

Spre finalul vizitei, cei doi oaspeți au fost cedați, în fine, scriitorilor autohtoni afiliați PCR pentru conversații amicale. O dată s-a întâmplat la sala Eforie, a doua oară pe bulevardul Dacia, la sediul Institutului Român de Cultură Universală, care era o ficțiune. Fără să mai anunțe presa, a avut loc o întâlnire la palatul prințului Nicolae de la Snagov, la cererea tovarășilor Ana Pauker, Iosif Chișinevschi, Lucrețiu Pătrășcanu, care au dorit neapărat să-i cunoască. A doua zi, cei doi au făcut deplasarea prin Moldova sărăcită, devastată de secetă. Cred că au ținut draperiile trase la vagoane ca să nu vadă dezastrul, să nu fie prea impresionați de mizeria care putea să le afecteze buna dispoziție.

Cert este că, întorși la Paris, nu au rostit nicio vorbă despre dezastrul din Moldova. E ca și cum nu ar fi văzut nimic. Au rămas la Iași aproape o zi. Au fost întâmpinați de oficialități la marginea orașului și de un pichet de tineri însărcinat cu aplauzele entuziaste. La Iași au participat la o recepție în holurile Teatrului Național. Ziua și recepția! Cam așa va arăta comunismul, își imaginau destui. A mai fost loc pentru câteva cupe de șampanie. De altfel, șampania s-a băut tot timpul vizitei – în loc de apă, băutură necunoscută proletariatului. La ora 4 după-amiaza, oaspeții au părăsit Iașiul, plecând spre Moscova cu trenul. Conform ziarelor *Pravda* și *Izvestia*, urmau să fie primiți la Kremlin de „marele conducător al popoarelor iubitoare de pace". Vizita la București? Cred că pe Stalin nu l-a interesat subiectul...

*

Jurnalul de dimineață anunța la 4 noiembrie 1946 că un grup de ziariști și scriitori a plecat la Moscova. Numele lor: Ion Pas, George Macovescu, G. Călinescu, Cezar Petrescu, Mihail Sevastos, Tudor Teodorescu-Branișteș, Gr. Graur, Gheorghe Dinu, Miron Radu Paraschivescu, Andrei Tudor etc. Unu și unu.

Presa mai anunța că Tristan Tzara urma să vină la București. Oaspetele plecase din România în timpul Primului Război Mondial la Zürich, unde, în iarna lui 1916, lansase manifestul mișcării dadaiste. După război, s-a aciuat în viesparul de la Paris și s-a afiliat mișcării suprarealiste conduse de Aragon și Breton. Mai târziu, lucrurile s-au complicat prin sciziuni, scandaluri, fracturi, despărțiri, epurări. Spre deosebire de Breton, troțkist declarat, Tzara a rămas fidel lui Stalin, alături de Aragon. După căderea Parisului, Breton s-a refugiat la New York. Tzara a rămas în Franța, unde a trăit clandestin. Era membru al PCF și militant comunist. În noiembrie 1946 a venit la București, cu puțin înainte de apariția cărții lui Kravcenko, *J'ai choisis la liberté* (1947).

Amintesc detaliul pentru că Tzara a jucat un rol foarte dubios ca martor al acuzării în procesul Viktor Kravcenko (24 ianuarie – 4 aprilie 1949).

„În dimineața zilei de duminică, 24 noiembrie 1946 crt.", scria Saşa Pană în *Orizont*, „Tristan Tzara a coborât din acceleratul de Timişoara. Venea din Iugoslavia, unde asistase la un congres cultural". La București Tzara s-a întâlnit cu oficiali și literați. Deapănă amintiri, vede orașul, dă nas în nas cu soldatul sovietic care patrula prin Capitală. Are contacte la nivel înalt (cu Iosif Chișinevschi, Leonte Răutu, Miron Constantinescu, Alexandru Toma, Zaharia Stancu...). Se află într-o țară ocupată de Armata Roșie, condusă de un guvern procomunist. Turneul era organizat și plătit de PCF împreună cu PCR în cadrul unei campanii de propagandă. Nu a spus un cuvânt despre ocupația străină, despre soarta României, n-a protestat împotriva cenzurii. S-a rezumat la primirea cordială făcută de gazde. Ospitalitatea lor (Geo Bogza, Geo Dumitrescu, Gheorghe Dinu, Saşa Pană et Co) a fost satisfăcătoare. Cazat în condiții de lux. Oficialii l-au primit bine de teamă să nu fie vorbiți de rău după întoarcerea oaspetelui la Paris. Un complex vechi și adânc pe care războiul nu l-a vindecat. Periferia Europei își arăta tarele. Presa comunistă i-a făcut o primire spectaculoasă și a ținut tot timpul să sublinieze apartenența sa la PCF și la Maquis. „Calea lui Tristan Tzara se precizează în 1932, mai ales de la constituirea Asociației Scriitorilor Revoluționari", scrie Saşa Până. „De atunci se manifestă activitatea sa de poet angajat în slujba progresistelor idealuri ale celor mulți și care întocmește bogatul palmares al lui Tristan Tzara". „Pe dânsul strălucesc participarea la Congresul Internațional pentru Apărarea Culturii [organizat de Comintern, *n.a.*], activitatea din Spania în timpul Războiului Civil (pe atunci redacta împreuna cu Ilya Ehrenbug un ziar pentru combatanții din prima linie), prezența sa la un congres în Madridul asediat.

[...] Atunci când Franța era batjocorită de către hoardele brune, Tristan Tzara a fost permanent mobilizat în lupta clandestină. [...] Trecerea prin țară a acestui ambasador cultural va lăsa o dâră care va spori în timp... Scriitorii și scrisul se vor resimți de binefăcătoarea trecere printre noi a unicului Tristan Tzara..."

Tzara a fost lingușit la București până i s-au înroșit obrajii și fesele. Au avut loc întâlniri oficiale, s-au derulat dineuri simandicoase și aparteuri oficiale. Una peste alta a fost un succes, cum la Paris Tzara nu avea parte. A mărșăluit împăiat, melancolic, prin saloane și redacții. A fost un triumf organizat de Agitprop, cu expunere maximă în presa scrisă și la radio. A avut loc și o întâlnire în colectiv lărgit la *Scânteia*. A avut ce povesti odată întors în Franța. Presa bucureșteană l-a urmat pas cu pas.

La 27 decembrie 1946, *România liberă* publica un interviu cu Tzara sub semnătura Lianei Maxy, soția altui avangardist, M.H. Maxy, comunist ilegalist, membru de partid din anii '30. Tzara a vorbit despre episodul său spaniol din timpul Războiului Civil. A povestit despre rezistența intelectualilor în timpul ocupației germane în Franța. *România liberă* anunța omagierea poetului la sediul Societății Scriitorilor Români, miercuri, 28 noiembrie. Ceremonia a fost urmată de o recepție oficială. Participau aceleași persoane. La 1 decembrie 1946, *Scânteia* informa că la restaurantul Capșa s-a ținut un banchet cu ocazia încheierii vizitei lui Tristan Tzara la București. Invitați: aceiași. Au participat Ion Pas, ministrul artelor, Octav Livezeanu, ministrul informațiilor, Victor Eftimiu, președinte al Societății Scriitorilor, Miron Constantinescu și Iosif Chișinevschi, membri ai Biroului Politic al PCR, Felix Aderca, Zaharia Stancu, Camil Petrescu, Ion Biberi, Ury Benador, M.H. Maxy, Alexandru Jar, Ion Popescu-Puțuri, N. Moraru. S-au ținut discursuri de despărțire. Oaspetele a dat replica. Remarc absența unor vechi avangardiști români, tovarășii lui Tzara din tinerețe. Totuși, a adus mulțumiri

pentru călduroasa primire. Presupun că digestia de după ospăț a fost în regulă. Mai sper că nu s-a îmbătat nimeni. Eh, și chiar dacă, ce ar fi fost!? Șoferii limuzinelor de protocol așteptau la ieșirea din strada Edgar Quinet să îi care la domiciliu. „Aseară a avut loc la Capșa sărbătorirea poetului francez Tristan Tzara. Au luat cuvântul dnii miniștri Ion Pas și Octav Livezeanu, dnii Ion Biberi, Eugen Jebeleanu, N. Moraru și M.H. Maxy. Tuturor le-a răspuns sărbătoritul" (*Capitala*, 8 decembrie 1946).

BRICABRAC

• „Orfeu. Ultimele trei zile. Orchestra Steve Bernard cu Toto Gruia. Săptămâna viitoare, *Les Enfants du Paradis* și *Oameni și măști*."

• „Ați văzut Neapole? Vizitați restaurantul Wilson! Bulevardul Brătianu nr. 25, unde veți asculta Orchestra Napolitană formată din foști prizonieri italieni. Tenor Federico. Bucătărie aleasă – grătar special sub conducerea dlui Carol Șmilovici."

• „Ultimele 13 zile înainte de turneu, ora 3.45. Joi, sâmbătă și duminică, *Votați cu Stroe*! La matineu, Teatrul Atlantis."

• „Studiourile franceze au realizat adevărata capodoperă în filme. Recent a sosit încă una din aceste mari realizări. *Iubire și mândrie*, în care cinefilii vor putea admira pe lângă epoca de romantism și dinamism cea mai monumentală realizare a timpului nostru. Figurile proeminente ca Chopin, Liszt, Georges Sand, Alfred de Musset apar ca o amintire plăcută pentru cei care iubesc Franța. Acest film este un omagiu adus iubitei noastre prietene, Franța. Rulează la Cinema Excelsior cu un succes nemaiîntâlnit până azi."

• „A apărut nr. 20 *Veac Nou*, organul săptămânal al ARLUS-ului. Număr închinat artelor plastice din URSS. Semnează

Iser, Medi Dinu, Mia Constantinescu-Iași. Se găsește de vânzare la toți depozitarii de ziare din țară."

• „ARO, un film de mare artă: *Oameni și șoareci*, după romanul *Of Mice and Men*, de John Steinbeck, cel mai mare romancier american."

• „A apărut în librării *Domnul Eugen Dühring revoluționează știința (Anti-Dühring)*, de Friedrich Engels, în Editura Partidului Comunist Român."

• „Interne, boli de femei. Blenoragie. Sifilis. Dr. Nadel Marcel, Calea Griviței nr. 78 (Piața Matache). Consultații orele 8–11, 2 jum. – 8."

• „Azi cumpărați costume, paltoane, lenjeuri, încălțăminte – bune și uzate. Plătim prețuri mari. Adresați Biroul Ionel. Calea Moșilor, nr. 39, venim urgent la domiciliu. Telefonați 4.47.99."

• „Adio Mondial execută reparațiuni avantajoase, garantate la sediul din str. Matei Millo nr. 2."

• „Pictură Vermont, piesă rarisimă, 100x60 cm, vând numai colecționar serios direct. Telefonați la 3.08.18, numai între ora 13–16."

• În curând apare *Secolul omului de jos*, de Zaharia Stancu, Editura Eminescu, 1946."

• „Vedetele teatrului românesc îndeamnă publicul să subscrie la împrumutul refacerii țării."

• „La Restaurantul Vienez, strada Colței nr. 29, tramvaie 9, 14, 17, 24 până la statuia Rosetti. Bucătăria sub conducerea maestrului Nicolae Curcă. Sâmbăta și duminica nu lipsesc ciorba de ciocănele și muchia înfundată. Vinuri alese, prețuri modeste."

• „Dr. Aurel Feldman, boli de plămâni, boli de stomac. Radioscopii, radiografii, reumatism, venerice. Blenoragie. Vindecă în 12 ore. Tratamente noi. Bulevardul Pake Protopopescu, nr. 17. Consultații 9–1, 4–6."

• „Mașini de scris, adunat, calculat, vinde și cumpără. La Vivian Strutz, Pasaj Eforiei nr. 13."

• „Spectacole cinematografice: ARO, *Abe Lincoln*; Capitol, *Pygmalion* cu Leslie Howard; Scala, *Pepe Le Moko* cu Jean Gabin; Elisée, *SOS, Submarine în Atlantic*; Tivoli, *Katia*; Femina, *Burma în flăcări*; Regal, *Lenin în Octombrie*; Select, *Patima*, cu Bette Davis; Victoria, *La răscruce de vânturi*, cu Merle Oberon și Laurence Olivier.

• „Paladium, în fiecare zi la ora 5.30, seara, joi, sâmbătă și duminică. Matineu la ora 2.30, cel mai mare succes revuistic *Ca la Tănase*. Revista de mare montare de N. Stroe și St. Cristodulo. Conducerea muzicală Gherase Dendrino. Mare balet, solist, corp ansamblu, cuplete spuse de Constantin Tănase și N. Stroe."

• *Rampa* în nr. de sâmbătă, 21 decembrie, îi dedică primul articol apărut în presa de la București lui Sergiu Celibidache, prezentat ca director al Filarmonicii din Berlin – „admis de Aliați să dirijeze pentru toate cele patru zone de ocupație".

Capitolul 9

Bombe și șantanuri

Mai ales seara, lumea ieșea la localuri. După o friptană de berbec, un vinuț de beci, răcoros – să asculte o muzică bună cu dizeurul favorit. Era un reflex condiționat într-o epocă fără televizoare, fără video și casete VHS, fără computere. Aici socializa „populimea", vorba unui amic. Localuri se găseau de la periferie până în centru. Din Pantelimon în Mandravela și Calea Moșilor, în Cotroceni, în Gramont și Filantropia, la Chibrit și Gara de Est. Lumea dansa pe un vulcan, trăia cu sentimentul ultimelor zile fericite. Presimțea ce va urma, *Krasnaia Armia* își făcuse simțită prezența. Nu se știa dacă zilele bune se vor întoarce, așa că profitau cum puteau. Iată spicuiri din reclamele pentru diverse localuri. Puzzle într-un București care abia ieșea din război cu mare poftă de distracție.

Fapta, 3 iunie 1946, „**Motanul Negru**": „Cum te afunzi în sus pe Calea Rahovei, din întunericul nopții îți face cu ochiul un buchet de lumini care sclipesc din verdeață. Aici este Grădina de vară «Motanul Negru». Un *groom* se repede să îți deschidă portiera. Îți dai seama că ai intrat într-un local bun, în perfect stil parizian, cu imitații de coloane care susțin ziduri întregi de verdeață. Totul este elegant, distins și curat. [...] Chelneri politicoși, picolițe înalte, zvelte și grupuri amuzate de consumatori. Un ring de dans neted ca-n palmă, o orchestră

de jazz vioaie. Ioana Radu, Petre Alexandru, și viața de noapte începe la «Motanul Negru». ...este azi unul dintre cele mai interesante și mai originale locuri de destindere ale Capitalei (René Théo)".

„La «**Dorul Meu**» se află stația birjarilor din Capitală. Localul și-a păstrat renumele, dar negustorii care s-au perindat nu au alterat savoarea trecutului."

„La «**Mihalache**» cântă orchestra lui Pastramă. Altădată boierii veneau din centru pentru a petrece seara la «Mihalache». Locul caută să fie la înălțimea timpurilor și... prețurilor."

„«**Zissu**» este localul de lux al acestui cartier. O orchestră de 7 persoane având ca dizeur pe cunoscutul tenor Costa Bliscos face să se încingă chefuri care țin până dimineața. Calea Moșilor este singurul cartier din Capitală care nu a suferit de pe urma războiului. Nicio bombă căzută, nicio casă incendiată, nicio clădire dărâmată. Locuitorii au botezat cartierul lor «Cetatea Vaticanului», de asemenea ferită de bombardamente..." E plin de viață. Pe doi kilometri se găsesc trei cinematografe, 16 bodegi, cinci restaurante și un local de lux.

Pe vremuri două localuri au făcut faima cartierului: „**Nababul**" și „**La doi ochi sub plapumă**". Negustorii sunt de toate națiile – armeni, greci, bulgari, evrei, români. O adevărată „Ligă a Națiunilor".

„Paradoxul acestei străzi în materie de negoț este că se poate găsi orice, de la măcelar iei unt și brânză. La debitele de tutun, iei carne și la cizmari zahăr și untdelemn, oricât ar încerca agenții să acopere adevărul. Calea Moșilor își păstrează cu dibăcie secretele ei. Are tipurile ei consacrate. Vestitul baron Von Spritz, asiduu client al cârciumilor și bodegilor din cartier, un *bon viveur*. Rompapa este alt edec al cartierului, cunoscut pentru poveștile sale gustate de întârziații localurilor. Papa Schwartz – un zugrav de 90 de ani – își menține

vitalitatea consumând cu frenezie licoarea lui Bachus. Laval, un negustor care și-a pierdut averea la cursele de cai. Cartierul adăpostește o serie de demimondene care fac furori pe Cale sau pe Bulevard, fetițe vesele care pozează în madone nevinovate."

Lumea forfotește între Cercul Militar și Brezoianu – locul a fost poreclit de un mucalit „Broadway-ul Bucureștiului". O seară la „**Colos**". 22 mai 1946. Broadway-ul nostru se rezumă la o defilare de cocote tarifate sau clandestine, la batalioanele de tineri în goană după aventură și consumatori de semințe și covrigi...

„Pe jumătate din fostul loc al vestitului Restaurant Ileana se află intrarea barului gen american «Colos», condus de un intelectual de rasă, d. Constantin Duca, fost locotenent de aviație, licențiat în Drept. A părăsit bara pentru a se dedica negoțului. Un local trepidant care te invită la tinerețe să-ți legeni picioarele pe scaunele înalte de la barul zincat, cu un barman neobosit și extrem de atent... Un jazz-hoț răsunând plăcut te invită la dans. [...] Perechi tinere, zvelte, exemplare splendide alunecă pe mozaic... Te cufunzi adânc în fotoliu, dai foc unei țigări și prin fumul ei te regăsești, departe, dincolo, peste Ocean. Dintre barurile-restaurant ale Capitalei, «Colos» este, desigur, cel mai ieftin. Plăcerea nu te lasă să nu cunoști un colț veritabil american. Câțiva G.I. (cum li se spune soldaților americani) antrenează atmosfera și îi dau un specific broadway-ian. Sunt comunicativi, glumele și sinceritatea aleargă de la masă la masă. Jazzul continuă între timp cu *Don't Cry, Baby*. În local, artiști, avocați, străini, tineri, perechi, femei frumoase, lume, lume, lume. [...] Fiecare bucureștean ar trebui să moară de supărare că nu a vizitat măcar o dată «Colos»."

Trei localuri se evidențiază pe Calea Dorobanți: Parcul Cleo, Mon Jardin și ARO Maxim Zig-Zag.

„**Parcul Cleo** împletește discret trecutul cu civilizația avansată a secolului XX. O boltă imensă de viță, zeci de boschete înverzite risipesc miresme amestecate de tei și trandafiri. Lume din toate cartierele dă năvală în această «imitație de paradis». Parcul Cleo este una dintre cele mai la modă grădini de vară, atrăgând prin trei atribute – e ieftin, curat și frumos.

Mon Jardin [...] are rafinamentul gustat de ani de zile de bucureșteni. Muzica e în ton cu vremurile. Jazz, instrumentiști de mare clasă. Stil, bucătărie excelente, excelează în băuturile fine. În fiecare seară Mon Jardin este arhiplin de clienți. Persistă peste tot aceeași atmosferă destinsă, aceeași decență. Grădina este imensă, liniștea e stăruitoare.

ARO Maxim Zig-Zag. Cea mai sus pe Dorobanți. Intri într-un local cochet, dar sobru. Un jazz de calitate înviorează cadrul impozant și bine întreținut. Afară, grădină interminabilă în genul celor din New York... Totul e un fel de paradis al consumatorilor. De la chelnerii stilați și versați într-ale meseriei până la atmosfera unică."

Barul **Melody**. „În Capitală luminile neoanelor s-au reaprins multicolore... Toată lumea încearcă să uite ce a pătimit în anii grei ai războiului. Barurile se înscriu pe cartea de vizită a Capitalei cu o notă de occidentalism și civilizație. [...] Instalat în blocul ARO, cu un interior simpatic, deservit de un personal stilat, barul Melody este locul unde înamorații Capitalei își dau rendez-vous. Seară de seară, la un pahar, ofițeri ai misiunilor Aliate au prilej să ne cunoască obiceiurile..."

Broadway – „un local în stil american. Populat de cetățeni de toate vârstele, de ofițeri americani ce-și găsesc mediul amintirilor, al localurilor din patria lor îndepărtată. Broadway-ul trăiește seri de basm. Aceasta e viața de noapte a barurilor bucureștene".

Luzana. Pe o porțiune de un kilometru, de la Bulevardul Regina Maria la Parcul Carol, se găsesc trei grădini de vară

și un bar. „Această stradă posomorâtă adăpostește «Luzana», «Pariziana» și «Leul și Cârnatul». Aceste grădini trăiesc din amintiri, ca niște curtezane. E locul unde venea odată protipendada Bucureștiului pentru că aici se încingeau cele mai mari chefuri, cu discreția cuvenită. Nu se putea concepe o petrecere la București fără aceste localuri. Astăzi luminițele de neon reflectează în întunericul nopții «Luzana – Iorgu Steriu». Grădina este un parc dubios cu boschete cu mese retrase în semiobscuritate, cu flori și cu pomi ce vor să lase iluzia consumatorului că se găsește undeva la munte. Orchestra atacă romanțe prăfuite, tangouri de altădată și valsurile trecutului... Și totuși, «Luzana» întreține o armată de 100 de oameni. O sută de familii care în dosul firmei de neon trăiesc din munca lor."

Arizona d'Hiver, local select pe strada Brezoianu colț cu strada Domnița Anastasia. Are o clientelă insolită – de la protipendadă, burghezi, agenți de bursă neagră și interlopi. Poți să te intersectezi la pisoar cu Gheorghiu-Dej, Emil Bodnăraș, Ghiță Apostol, Teohari Georgescu. Mă rog, dacă te lăsă bodyguardul să te apropii. Vin la Arizona să admire dansatoarele, să soarbă o băutură fină, să se simtă domni pentru o seară. Dacă scurmi adânc, observi că detestau condiția de lumpeni din care proveneau. Vor să uite zeghea Doftanei și promiscuitatea vieții clandestine prin case conspirative. Le face bine să vină la Arizona, sub tavanele tapetate cu oglinzi ca la un bordel de lux. Ascultând jazz cu orchestra lui Joe Reininger într-o atmosferă decadentă care imită Occidentul. Nu știu de ce tovarășii au ales să-și facă mendrele la Arizona, și nu la Fu Chang, Mon Caprice sau Melody Bar. Vin să înfulece nisetru la grătar, *fois gras* servit pe tăvi de argint, vin franțuzesc în baterii la gheață. Mai ciupesc la interval coniac Hennessy veritabil, nu poșirca autohtonă. Pentru ei, șampania Pommery sau Veuve Cliquot se găsește din abundență – rezerva patronului.

La final, tovarășii prea stimați află printre zâmbetele slinoase că toată consumația este din partea casei. Suntem onorați, mai poftiți și altă dată. Asta înseamnă dictatura proletariatului... O farsă...

Mahalale și cartiere

Momentul, 14 mai 1945: „Miercuri, 9 mai 1945, din ordinul președintelui Consiliului, dl dr. Petru Groza, camuflajul a fost complet ridicat atât în Capitală, cât și în întreaga țară. Dacă străzile centrale fuseseră parțial iluminate, în schimb, periferiile zăceau în întuneric, iar locuințele rămăseseră camuflate conform dispozițiilor Apărării pasive... Miercuri seară, după Ziua Victoriei, cetățenii și-au distrus cu o plăcere negrăită toate hârtiile și pânzele negre ce acopereau ferestrele, ușile, luminatoarele. În fiecare casă operația s-a făcut cu bucurie și fiecare a deschis larg ferestrele și ușile ca lumina să pătrundă din stradă – până și ungherele cele mai tainice. Pe ici, pe colo, pe la mahala, câte o grădină a aprins becurile care nu mai funcționau de peste cinci ani. [...] De miercuri, Capitala se scaldă și se răsfață în lumină – spre bucuria tuturor. Numai organele Apărării pasive, fabricanții de baterii electrice și de hârtie neagră nu se bucură, dar o să le treacă."

Fapta, 26 mai 1945: „Capitala noastră timp de aproape 5 ani a fost învăluită într-o noapte fără electrică și fără viață. [...] Acum, odată cu încetarea bubuiturilor tunurilor, [...] Bucureștiul își recapătă viața și ritmul dinainte. [...] De-a lungul străzilor și bulevardelor, luminile s-au reaprins ca mai înainte, firmele luminoase cu neon clipesc și zâmbesc furnicarului de lume din fața marilor cinematografe..."

Marile pasiuni ale bucureștenilor erau Hipodromul de la Băneasa, cursele de cai și pariurile. La jumătatea lui iulie 1946,

Fapta consemnează o sinucidere care a făcut multă vâlvă. Bijutierul Paul Weinberg a fost găsit mort în tufișurile hipodromului, după ce înghițise o doză de cianură într-o duminică, la sfârșitul unei zile de curse în care pierduse toți banii. Aceeași gazetă scria despre afacerile unui inginer, I. Matak, legat cu afacerile sale de cursele de cai de la Hipodrom. A fost omul de încredere al nemților în perioada 1940–1944, „profitorul hitlerismului, omul aflat mereu în călătorie la Berlin...". Ziarul dă asigurarea că „dansul miliardelor fraudulos obținute va înceta sub acest regim onest...". Lupta de clasă își arăta colții, arestările, procesele soldate cu pedepse grele pentru cei din boxă se derulau la foc continuu. Nu doar vârfurile societății erau ținta raziilor și sechestrului. Și cartierele populare erau vizate de Poliție. Ediția ziarului *Fapta* din 21 martie 1946 relatează o razie în cartierul Grivița. Vreme de 12 ore, echipe de agenți detectivi și jandarmi au controlat toate hotelurile și camerele mobilate din cartier. Rezultatele au întrecut așteptările polițiștilor. „Au fost ridicate 224 tinere care practicau prostituția clandestin într-o promiscuitate care nu poate fi descrisă... Tot cu această ocazie au fost arestați numeroși vagabonzi și infractori urmăriți cu mandate de diferite instanțe. Femeile au fost predate Brigăzii de Moravuri, unde, după triere și vizita medicală, cele bolnave vor fi internate la spitalul Berceni. Cele fără acte vor fi trimise în urmă [acasă, *n.a.*], iar pentru rest se va cere internarea în tabere de muncă". În același număr al gazetei era denunțată specula. „S-au găsit mari cantități de cartofi care se vindeau la preț de speculă. De asemenea, carne de miel, găini și alte alimente care erau vândute la prețurile Bursei negre... Toate mărfurile găsite au fost vândute populației în prezența autorităților, iar speculanților li s-au dresat acte de dare în judecată la legea speculei și sabotajului."

Momentul, 22 mai 1945, „Păduchele, inamicul nr. 1": „Tifosul exantematic ia pe zi ce trece proporții tot mai îngrijorătoare. Populația orașelor este 40% contaminată. Transmiterea microbilor se face prin păduche. Incubația – timpul de când individul capătă microbul până când se manifestă boala – durează 14 zile. Boala începe brusc cu febră mare și frisoane și dureri de cap, uneori delir. Pe corp ies pete roșii care devin roșii-vinete. Mortalitatea variază între 7% și 20%... Contra păduchelui trebuie dusă o luptă aprigă. [...] Pentru a distruge păduchele este necesară cel puțin o schimbare de rufărie pe săptămână. De asemeni, o baie la 7 zile este de o eficacitate zdrobitoare... Ungerea pe corp cu patru părți petrol, o parte ulei. E un dezinfectant puternic ce nu permite păduchelui să răspândească boala. Există în București cazuri care nu au fost declarate. Aceștia sunt oameni inconștienți, de-a dreptul criminali, deoarece atentează la sănătatea colectivității. Pentru izolarea bolnavului este necesară și supravegherea celor care au venit în contact cu el. Deparazitarea lucrurilor celui bolnav trebuie făcută imediat. Preparatul ideal antitific este DDT. Cum se poate lua tifosul exantematic? Acolo unde este aglomerație, unde lumea forfotește, păduchele se găsește la largul său – tramvaiele, sălile de spectacol, cafenelele, cozile... În Capitală avem astăzi cca opt sute de cazuri declarate de tifos exantematic, dintre care 100 mortale... Spitalele s-au dovedit neîncăpătoare, cele 16 băi publice insuficiente, iar săpunul nu se poate găsi decât la prețul bursei negre".

Fapta, 8 ianuarie 1946, „Boboteaza și Sf. Ioan de altădată și azi": „Cum se desfășura ceremonia [în trecut, *n.a.*]? Dimineața, la ora 10, cheiul era o mare de capete. În locul unde se așeza masa cu cărțile sfinte era, într-adevăr, un ger de crăpau pietrele. Dâmbovița era scuturată cu dinamita și, când preoții ajungeau la râul Iordan, botezându-te «întru Doamne

/ Închinarea Treimii s-a arătat / cu glasul Porumbului mărturisim Ție, / Fii iubit pe tine numindu-te, / Cel ce te-ai arătat, Cristoase Dumnezeule, / Și lumii ai luminat, mărire Ție!", cel mai bătrân preot azvârlea crucea departe în apă, printre sloiuri. Atunci apăreau vineți de ger și duhnind a țuică fiartă cinci-șase oameni care se azvârleau în apa rece, prindeau Crucea, se închinau și o aduceau preotului. Ei obțineau această Cruce... pentru a merge cu colindul. Spectacolul era cu adevărat impresionant. [...] În labirintul Bucureștilor unde să mai întâlnești astfel de viziuni mărețe!? În Dâmbovița ceremonia este numai simbolică..." (Al Raicu).

Momentul, 18 aprilie 1946: „În localul cantinei de la Abator a avut loc aseară un mare bal. [...] La miezul nopții, după alegerea reginei balului în persoana grațioasei d-re Aristița Magraonu, de 17 ani, s-a iscat o ceartă între tinerii din cartier. Cum băieții erau turmentați de băutură, nu a durat mult ca discuția să degenereze. S-a produs o încăierare, urmată de împușcături. S-a provocat o panică generală în sala balului de la cantina Abatorului. Brusc, s-au stins becurile și s-a făcut întuneric. Când s-a aprins lumina, trei corpuri zăceau pe parchet, doi răniți și, din păcate, un mort. Cei care mânuiseră pistoalele la adăpostul întunericului au dispărut prin mulțime. În interesul cercetărilor, Poliția venită la fața locului a reținut câteva persoane, martore ale încăierării. Până la această oră nu s-a putut stabili identitatea criminalilor".

Momentul, 24 mai 1946: „În Obor comercianții din hale și piețe au sărbătorit cu entuziasm pe Sfinții Constantin și Elena, patronii negoțului", o tradiție întreruptă din cauza războiului. „Duminică, 19 mai, orele 10.30, sfințirea drapelului Asociației la Biserica Popa Lazăr din strada Avrig [aici am fost botezat, *n.a.*]. Marți, 21 mai (Sfinții Constantin și Elena), orele 9.00, la aceeași biserică și în halele Obor, unde s-a sfințit masa pentru

500 săraci și s-au împărțit ajutoare în îmbrăcăminte pentru orfanii de război. Slujba a fost oficiată de un sobor de preoți în frunte cu Prea Sfinția Sa Galaction Cordun. După serviciul divin, comercianții încolonați având în frunte garda drapelului Asociației și soborul de preoți s-au îndreptat spre platoul pieței, unde o mulțime impresionantă din toate categoriile sociale așteptau desfășurarea ritualului creștinesc. Piața frumos pavoazată cu drapele adăoga la haina de sărbătoare îmbrăcată de toată lumea negustorească a cartierului".

Cartierul interzis

Piața vastă de la întâlnirea Căii Dorobanți, Bulevardul Aviatorilor, la intrarea în parcul Herăstrău a purtat avatarurile istoriei noastre din secolul XX. În anii '40 s-a numit Hitler, din 1945 până în 1961 s-a numit Stalin. Acum se numește Charles de Gaulle. Aceste schimbări de titulatură spun multe despre vicisitudinile unei istorii care ne-a pus piciorul pe grumaz de mai multe ori într-un secol. Alături, pe sub Arcul de Triumf, au defilat armatele română, germană și sovietică. În acea zonă a orașului s-au instalat începând cu septembrie 1944 consilierii, generalii, mareșalii și diplomații sovietici, deveniți stăpâni ai României. Cadrele Uniunii Sovietice, civile și militare, ocupau un întreg cartier „ridicat pe vremea burgheziei". Un oraș interzis, cu santinele și patrule. Începea în intersecția de la „Bufet" (restaurantul Doina, azi), se întindea până la Palatul Elisabeta (devenit, după 30 decembrie 1947, casă de oaspeți pentru șefi de stat) pe axa nord-sud. Granița trecea pe lângă ambasada sovietică – inima întregii zone, instalată în clădirea construită la sfârșitul anilor '30 de antreprenorul comunist Emil Calmanovici – mort în anii '50 în pușcărie. În 1946 și-a donat partidului întreaga avere (uriașă) – ceea ce nu l-a salvat;

a fost arestat, anchetat cu cruzime, judecat, băgat la zdup. A murit după o prelungită grevă a foamei la Aiud.

Ambasada URSS a rechiziționat după 1944 toate clădirile din jur și a ridicat un zid înalt de piatră. Acolo s-a aflat sediul puterii supreme în România până în anii '60. Pe cealaltă axă, cartierul rusesc începea pe stânga șoselei Kiseleff, venind dinspre Piața Victoria, și ajungea dincolo de Calea Dorobanți, la sala de sport Floreasca. Aici au locuit pe lângă trimișii Moscovei și vârfurile nomenclaturii românești, cozile de topor cele mai fidele, inși apăruți din pușcării (Doftana, Caransebeș) și lagărul de la Târgu Jiu. Alții au venit din Uniunea Sovietică, odată cu tancurile Armatei Roșii (1944–1948). Au avut misiunea (cei mai mulți dintre ei erau cetățeni sovietici, iar o parte, agenți și spioni) să aservească România intereselor URSS.

Tovarășii nu s-au ostenit să își construiască propriile case. Au vrut să le aibă „de-a gata", așa cum a-i cumpăra un costum de haine. I-au dat afară pe adevărații proprietari și s-au mutat ei în vile ridicate în perioada interbelică. În accepțiunea acestor comuniști – jalnici profitori ai unei conjuncturi – gestul echivala cu așa-zisa „luptă de clasă". Au păstrat pentru ei mobilele, covoarele, vesela, lenjeria, hainele și chiar slugile găsite în casă. Mai mult, au cerut de la Gospodăria de Partid alte bunuri (și acelea confiscate). Adevărații proprietari erau arestați, anchetați și judecați, zăceau în pușcării. Mulți au pierit la Aiud, Pitești, Sighet, Râmnicu Sărat etc. Am văzut liste cu opere de artă transferate nomenklaturiștilor – scoase din patrimoniul public sau din colecții private. A fost un jaf generalizat. Membrii Biroului Politic și ai Comitetului Central al Partidului dădeau telefon la Gospodăria de Partid – de obicei, la instigarea nevestei. Tovarășa uitase că locuise toată viața în magherniță cu pământ pe jos. Nu știa să folosească un *water closet*, nici chiuveta cu apă caldă și rece. Umblase desculță prin mahalaua

ei, Mandravela, Ferentari, Chitila... „Tovilor" li se „repartiza" tot ce aveau nevoie pentru vila în care se mutau după ce proprietarul era trimis la Canal.

Odată impuși la București de Vîșinski, Malinovski, Kavtaradze, Susaikov, bolșevicii nu s-au ocupat numai de jaf. Au trecut concomitent la neantizarea simbolurilor vechii lumi. Au demolat vechile statui – cele ale regilor și liderilor politici români (regele Carol I, regele Ferdinand, Ion C. Brătianu, Ion I.C. Brătianu, Lascăr Catargiu, Take Ionescu și alții). Au trecut apoi la ridicarea altora, care să reflecte noua epocă. În 1946, ne-au pricopsit cu una în Piața Victoriei: Monumentul soldatului sovietic, de Constantin Baraschi, care înfățișa un infanterist ducând un steag, cocoțat pe o coloană înaltă pentru a fi vizibilă de departe. Amintea oricui și-ar fi pus întrebarea cine e stăpân în România, vizavi de sediul guvernului român. Scopul acestei arte era glorificarea forțelor de ocupație. Vorba lui Păstorel Teodoreanu, lansată la inaugurarea monumentului: „Soldate rus, soldate rus, / Te-ai înălțat acolo sus / C-ai liberat popoarele? / Sau fiindcă-ți put picioarele?". A venit rândul statuii lui Stalin, de asemenea un colos, de 17 metri, inaugurată în 1951, la 1 mai, opera lui Dimitrie Demu. În aprilie 1960, a fost inaugurată statuia lui Lenin, în fața Casei Scânteii, opera lui Boris Caragea. Niciuna nu a avut viață lungă. În decembrie 1961, statuia lui Stalin a fost demolată într-o noapte din ordinul lui Dej, care se pliase pe voința lui Hrușciov. Statuia lui Lenin a rezistat 30 de ani fără o lună. În martie 1990, bucureștenii au demontat-o (am participat la acel moment și am multe amintiri despre acea zi). Presa occidentală a tratat știrea ca pe un eveniment cu mare încărcătură simbolică. Statuia zace azi în curtea Palatului Mogoșoaia, mâzgălită de niște îndrăzneți cu vopsea, ceea ce îi dă lui Lenin înfățișarea unui clovn. A fost. Monumentul soldatului sovietic a fost mai

longeviv. A fost mutat în 1990 din locul lui, la primul rond, de pe Șoseaua Kiseleff, apoi a fost scos și de aici. Azi se găsește în cartierul Aviației, în fața Cimitirului soldaților sovietici, coborât de pe soclul lui pe care ne obișnuisem să îl vedem în Piața Victoriei.

Din toată acea perioadă nu a mai rămas decât praful Bărăganului. Câteva generații s-au dus în pământ cu victimele și călăii lor. Nu pot să mă abțin să nu mă întreb unele lucruri despre aportul unei găști politice – nomenclatura comunistă autohtonă – numărând câteva sute de indivizi care au acceptat să se întoarcă împotriva țării lor și care au lucrat pentru a o distruge, punându-se în slujba ocupantului străin. Nu cunosc mizerie omenească mai mare decât asta.

*

Scânteia, 20 noiembrie 1946, „Capitala are gaz metan cu începere din această seară". „În noaptea de 18 nov. a.c., conducta de gaz metan care leagă Ardealul de Capitală [...] a fost pusă în funcțiune. Capitala va avea de acum înainte gaze naturale din belșug. Ele vor fi introduse și în cartierele muncitorești... Gazele naturale vor pune în mișcare zeci și sute de fabrici, ateliere din Capitală, înlocuind cantități enorme de păcură, petrol lampant și lemne. Țara întreagă sărbătorește astăzi această mare victorie... Este o realizare uriașă a guvernului dr. Petru Groza."

Între Capșa și Nestor

Părintele Gala Galaction – traducător al Bibliei în românește – publica în *Scânteia*, la 25 decembrie 1946, de Crăciun, articolul „Între Capșa și Nestor". „Nu cunosc pe lume un spectacol mai dătător de gânduri pesimiste." „Plimbarea pe Calea Victoriei iese din domeniul higienei și cade în domeniul

psihologiei sociale. Elegantul nostru Popescu, sclivisitul nostru Ionescu în primul moment impresiona pe străin. Să privim bine și de aproape [...] pe acești caracteristici înfățișători ai burgheziei și, cu toate că apariția lor întristează zilnic ochii noștri, să-i trecem printre siluetele de o clipă. I-am văzut la lucru, i-am auzit vorbind și știm din nefericire toată genealogia lor și toată jalnica lor psihologie. Sunt odraslele proaspăt parvenite și totuși dezechilibratei noastre burghezii. [...] Vorbim aici de toți acei domni care dau capitalei noastre la ora serii această respingătoare notă de lene, de suliman, de cocotism, fie de funcționari, fie de feciori de bani gata, sau altă categorie. [...] Când vezi acest jalnic concetățean lustruit de sus până jos [...], trebuie să te înfiori, gândind la tot depozitul de nimicuri și gunoaie pe care-l adăpostește înăuntru. [...] când din punct de vedere intelectual, ești un loc viran, dezolat și dezonorat, prin ce vei restabili parte din nenorocitul tău prestigiu intim, dacă nu prin cârpă, prin postav și prin curea? [...] Cuprindeți cu ochii peste cei ce copleșesc Calea Victoriei la ceasul fatalei promenade. E o lume calpă, o lume săracă sufletește, [...] o lume fără nici un ideal și pustie și diformă".

Suntem departe de admirația lui Ulysse de Marsillac sau a lui Paul Morand pentru lumea elegantă și rafinată care se preumbla pe Calea Victoriei între Capșa și Nestor. Nu m-am așteptat de la un om al Bisericii să citesc o lecție despre clasele sociale, contrastul dintre sărăcie și bogăție. De mirare, părintele Gala Galaction încerca să scrie în tonul obișnuit al *Scânteii*.

Presa titra astfel: „Situația reală a epidemiei de tifos exantematic: boala murdăriei și a nivelului înapoiat a devenit o plagă endemică și în această primăvară" (1947). Bucureștiul nostru drag, confruntat cu ocupația sovietică, banditismul,

scumpetea și penuria, cozile nesfârșite la magazine și seceta, era departe de a fi trecut prin toate nenorocirile. Nu a avut parte de o ciumă, ca pe vremea lui Caragea Vodă, dar tifosul și-a făcut apariția într-o formă virulentă. *Scânteia* scria că situația nu era așa de gravă grație măsurilor de combatere a flagelului luate de autorități. În februarie, s-au înregistrat 143 de cazuri, dar la începutul lui martie, statistica sărise de 400 de cazuri. Și multe erau neînregistrate. Mizeria din oraș favoriza răspândirea fără precedent a păduchilor care răspândeau boala. „Ministerul Sănătății a îndreptat spre cartierele cele mai atinse de molimă cantități mari de săpun, petrol, praf DDT, medicamente, obiecte de îmbrăcăminte – și a organizat lupta împotriva paraziților. Echipe volante, înzestrate cu materialul necesar operațiunilor de dezinsecție și deparazitare... [...] În Capitală, aparatul sanitar nu a putut cuprinde întreg orașul față de creșterea uriașă a populației. Totuși, în aglomerația atât de sporită în ultima vreme, în fața lipsei de apă, combustibil, precum și scumpirii tot mai mari a săpunului și rufăriei, era de mirare ca epidemia de tifos exantematic să nu apară. [...] încă dinaintea războiului – în timpuri normale –, Bucureștiul nu avea un spital de contagioși cu număr suficient de paturi să primească toți bolnavii. [...] Locuitorii nu trebuie să bagatelizeze epidemia. Ea are o virulență deosebit de puternică în acest an. [...] Trebuie evitate aglomerațiile. Să facem tot posibilul să păstrăm curățenie. Atunci când cineva prinde un păduche, nu trebuie să se scarpine, căci atunci, păduchele fiind infestat, devine mai periculos decât prin înțepătură. [...] Lipsa de răspundere și de măsuri ale unora dintre inspectoratele sanitare – care de multe ori nu își fac datoria – este de-a dreptul criminală în împrejurările de azi. Fără colaborarea populației, măsurile luate nu pot avea efect."

În ciuda măsurilor, Capitala nu a putut face față epidemiei. Articolele din presă au devenit tot mai îngrijorate, semn că situația se agrava. „A început o vastă acțiune sanitară de deparazitare a trenurilor, gărilor, hotelurilor și tramvaielor și a tuturor aglomerațiilor. Zilnic sunt anunțate între 35 și 50 de noi cazuri. [...] La București tifosul exantematic a fost adus de valul sutelor de mii de provinciali în tranzit. Cele mai dense focare se înregistrează în zona Gării de Nord, în Apărătorii Patriei, în azilurile de noapte. Boala a ajuns chiar și în centrul Capitalei. [...] Praful DDT este cea mai puternică armă, omoară păduchii în cel mai scurt timp. Se pulverizează cu o pompă între piele și rufăria de corp. Cel care are hainele date cu DDT timp de două săptămâni este în afara oricărui pericol de a lua păduchi și deci de a fi contaminat de tifos exantematic. DDT are un miros asemănător cu al Pelicanolului." „Serviciul sanitar de câteva zile deparazitează gările, și trenurile de persoane, și toate așa-zisele hoteluri, camere și bombele care colcăie de păduchi. Echipe sanitare înzestrate cu aparate, etuve și insecticide deparazitează focarele de infecție. Sperăm că Primăria va ridica în sfârșit gunoaiele care stau în bătătura cetățenilor cu săptămânile. Populația să nu stea cu mâinile încrucișate și să aștepte totul de la stat." Atât despre epidemia de tifos exantematic din primăvara lui 1947.

Statuile lui Constantin Doncea

Generalului Victor Dombrovschi, primarul Capitalei, i se dă un adjunct care va deține adevărata putere. Numele lui: Constantin Doncea. Nu era un necunoscut, ca atâția alții dintre comuniști. Trecea printre figurile „marcante" ale PCR, în rândurile căruia activa din 1931. Fusese liderul grevei de la Atelierele CFR Grivița în februarie 1933. Judecat de Curtea

Marțială la Craiova, a fost condamnat la muncă silnică pe viață. La rejudecare, a primit 20 de ani muncă silnică. Cea mai mare pedeapsă din lotul ceferist. Era un periculos agitator de mase. În 1934, alături de alți doi deținuți din lotul CFR, a evadat, asistat de Comintern. S-a refugiat în URSS, unde a urmat cursurile Școlii de Partid „V.I. Lenin". Brigadist în Spania (unde a fost comisar politic însărcinat cu vânarea deviaționiștilor, a trotkiștilor mai ales), a revenit în URSS în 1940. Din 1941, lupta în cadrul Armatei Roșii în „Marele război pentru apărarea patriei".

Cariera lui postbelică a fost plină de turbulențe. Dej îl considera rival, pentru că Doncea era mai cunoscut, ca liderul real al greviștilor de la atelierele Grivița. Oricând putea să-i ia locul ca șef legitim al Partidului. Avea mulți fideli în partid, mai ales printre ceferiști, așa cum s-a văzut în 1948, când i-a luat partea lui Dej, aflat în pericol să fie înlăturat de aripa moscovită. Stalin a cerut un mare proces politic, ca la Budapesta (László Rajk) sau Sofia (Traicho Kostov). Aripa moscovit-comintern istă l-a desemnat pe Dej (suspectat de titoism) drept principal inculpat alături de Pătrășcanu, demis din guvern în februarie și arestat în aprilie 1948. Intervenția lui Doncea printre ceferiști (care alcătuiau nucleul dur al partidului) i-a salvat lui Dej postul și, probabil, viața. Episodul nu a îmbunătățit relațiile lui Doncea cu Dej. Acesta a preferat să-i dea funcții secundare, unde nu a fost lăsat niciodată mult timp, pentru a nu-și construi o bază politică proprie. Numit peste noapte general, a lucrat în armată, în 1948 i s-a încredințat conducerea Capitalei. Aici temperamentul lui instabil, violența, pripeala, caracterul abrupt au ieșit îndată la iveală. Avea două pasiuni: 1) etatizarea comerțului. Pentru el, negustorii erau niște escroci, speculanți care exploatau cinic poporul muncitor. A creat o rețea de cantine (îi plăcea mai mult ca orice popularitatea) zise economat,

unde se mânca mai ieftin decât în celelalte locuri. Firește că „economatele lui Doncea" au dat faliment în scurt timp. Nu înțelegea nimic din economie. Prima piață națională a fost Filantropia. *Scânteia* și *România liberă* au salutat evenimentul în mari fotoreportaje. Au reprodus discursurile rostite la trista ceremonie. Din perioada când trăise în URSS, Doncea nu învățase nimic despre penuria cronică de acolo. Credea, orbește, în ciuda evidențelor, că sistemul sovietic funcționează. Că ar fi chiar superior capitalismului. Doncea a fost atunci eroul zilei. Cum nu se găsea nimic de cumpărat, rafturile fiind goale, oamenii sperau că va fi mai bine. Nu a fost. Dimpotrivă.

Dar victimele preferate ale lui Doncea au fost statuile, cea de-a doua lui „pasiune". Într-un timp scurt, a reușit să demoleze cea mai mare parte dintre ele. A început cu statuia ecvestră a regelui Carol I, opera marelui sculptor croat Ivan Mestrovici, în noaptea de 30/31 decembrie 1947, îndată după abdicarea regelui Mihai. Simbolurile dinastice trebuiau distruse într-o republică. Rezon! Nu mai corespundeau ideologic. Dr. Petru Groza spusese la Palatul Elisabeta regelui Mihai și reginei-mamă Elena: „Poporul a învățat să vă iubească pe voi. Acum va învăța să ne iubească pe noi!" Doncea s-a grăbit să înceapă schimbarea. Natura lui primitiva atât a înțeles. Mai era la mijloc zelul pe care înțelegea să îl arate șefilor săi, Gheorghiu-Dej, Ana Pauker, Emil Bodnăraș. Cum era o fire voluntară, s-a repezit asupra statuilor. A dat ordin apoi să fie demolată statuia regelui Ferdinand plantată la primul rond al șoselei Kiseleff. Bucățile de material au fost aruncate în curtea Pirotehniei Armatei, de unde diverși sculptori s-au aprovizionat în anii următori cu materiale pentru lucrările lor. Aceeași soartă a avut-o și statuia lui Ion C. Brătianu, revoluționarul pașoptist, liderul liberal, prim-ministrul țării. Își avea locul în crucea Pieței Universității. Monumentul se datora sculptorului

francez Ernest Dubois, arhitecților Petre Antonescu și P. Seewald. A fost inaugurat în 1903 și demolat în 1948.

Sarabanda distrugerilor a continuat cu statuia lui Ion I.C. Brătianu, dezvelită în 1938. Nu a fost sfărâmată, „doar" aruncată în curtea Palatului Brâncovenesc de la Mogoșoaia. Nu au scapăt demolărilor cu caracter ideologic nici statuile lui Lascăr Catargiu, Pake Protopopescu, Take Ionescu. Și acestea au fost numai câteva dintre statuile Bucureștiului distruse în acel an nenorocit, 1948. Era o răfuială sălbatică cu trecutul – dimensiune obligatorie a tuturor dictaturilor. Nimeni nu trebuia să-și amintească de viața dinainte de anul zero al regimului comunist.

Este un detaliu aici care mă intrigă. După acest episod, Constantin Doncea a devenit un colecționar de artă. Ce repudia și distrugea în București – arta burgheză, decadentă – strângea zelos acasă. A adunat într-o vilă de la marginea Bucureștiului mii de tablouri, lucrări de grafică, sculpturi, icoane, covoare... Și-a alcătuit o mare colecție – prin jaf, șantaj, cu lucrări luate cu japca, cumpărând sub prețul pieței... S-a înconjurat de o serie de artiști. Și-a comandat portrete, busturi (Milița Pătrașcu etc.). Cei care l-au frecventat au fost „demascați" în 1958, odată cu excluderea lui Doncea din PMR. A fost trimis în Bărăgan, în satul Ograda, ca șef de cooperativă. Coincidență: dirijorul Ionel Perlea avusese moșie acolo. Constantin Doncea a murit în 1973, fericit că i-a supraviețuit lui Gheorghiu-Dej, marele lui dușman, dispărut în martie 1965. A lăsat moștenire o colecție de artă – cea mai mare realizată după 1944.

Sub conducerea lui Constantin Doncea, în această operație de demolare a trecutului, Primăria Capitalei a hotărât schimbarea numelor străzilor și bulevardelor. Câteva exemple: Bulevardul Ion C. Brătianu se va numi Nicolae Bălcescu, Bulevardul Tache Ionescu se va numi Bulevardul Gh. Magheru,

str. Nicolae Bălcescu se va numi Mendeleev, str. General Magheru se va numi România Muncitoare, Bulevardul Domniței se va numi Hristo Botev, Bulevardul Ferdinand se va numi Bulevardul General Tolbuhin etc.

Ne streliaite![1]

Presa, 2 februarie 1946. „În ziua de 28 ianuarie a.c., în urma unui atac mișelesc, a încetat din viață locotenent-colonel Necrasevici de la Comisia Aliată de Control, erou al Uniunii Sovietice. Ceremonia funebră a incinerării a avut loc miercuri, 30 ianuarie. Corpul neînsuflețit al lt.-colonel Necrasevici a fost depus în hall-ul cinematografului Fantasio [strada Batiștei 14, sediul ARLUS, *n.a.*], unde o mare mulțime a trecut în pelerinaj în jurul catafalcului împodobit cu coroane de flori din partea Președinției Consiliului de Miniștri, Ambasada sovietică, Ministerul Apărării Naționale, Ministerul Propagandei, Comisia Aliată de Control. La ora 13.00, dl general Constantin Vasiliu-Rășcanu, ministrul apărării naționale, Teohari Georgescu, ministrul de interne, Petre Constantinescu-Iași, ministrul propagandei, general Dămăceanu, subsecretar de stat al armatei de uscat, au adus salutul lor corpului neînsuflețit al eroului. O companie de onoare cu muzici și drapel din Regimentul de Gardă 6 Mihai Viteazul a dat onorurile. La ora 14.00 s-a oficiat un serviciu funebru... După care trupul locotenent-colonelului Necrasevici a fost depus pe un camion drapat în doliu și transportat la Crematoriul Cenușa, unde s-a făcut incinerarea. Pe tot parcursul până la crematoriu s-a format un mare cortegiu compus din fanfare militare, armată și civili... Urna cu cenușa rămășițelor locotenent-colonel Necrasevici va fi transportată în Uniunea Sovietică". Nu am găsit

[1] „Nu trageți!", în rusă în original.

menționat în presă măcar o dată numele întreg al defunctului. Oare de ce? Era secret?

România liberă, 28 ianuarie 1946, „Drama de la bodega Scala": „Petruța Proca a murit de spaimă în timp ce sergentul Toma Florea trăgea cu revolverul asupra ei. O zguduitoare dramă pasională s-a consumat la Bodega Scala din Bulevardul Take Ionescu nr. 2, unde un tânăr și-a ucis concubina după care s-a sinucis trăgându-și un glonte de revolver în inimă. [...] Pe la ora 9, a apărut în bodegă sergentul Toma Florea, furier la școala de ofițeri de aviație, prieten cu Petruța Proca, picoliță în acel restaurant. A scos revolverul și a tras un foc care a culcat-o la pământ. Apoi Toma Florea a întors țeava pistolului și s-a împușcat în inimă. Moartea a fost fulgerătoare. [...] A fost înștiințată Salvarea... Cadavrele au fost transportate la Institutul Medico-Legal. În buzunarul sergentului autoritățile au descoperit două scrisori. Una adresată iubitei sale, Petruța Proca: «Petruțo dragă, să știi că eu nu am putut trăi fără tine... Îți mărturisesc că nu am mai putut suporta. Am luat această hotărâre pentru că tu deși la început ai consimțit să înjghebăm un cămin, ai renunțat în ultima vreme. Petruțo, eu te blestem ca după moartea mea să nu ai niciun moment de liniște, să te zbați cum m-ai făcut tu pe mine să mă zbat. Adio, Petruța». În actele lui Toma Florea s-a găsit și scrisoarea adresată de Petruța Proca sergentului Florea: «Te-am rugat să mă lași în pace. Nu vreau să te iau în căsătorie. Ce te tot ții după mine... Vorbești prostii atunci când îmi scrii că ai să te omori...»" (N. Munteanu).

Universul, 11 aprilie 1946: „Un temut spărgător a fost arestat de Poliție. Unul dintre cei mai temuți bandiți, făptaș a zeci de spargeri, a fost arestat de Poliția Capitalei în cartierul Grivița. Este vorba despre temutul Ardovani Atannassi, șeful unei bande de tâlhari, evadat de la Curtea Marțială. S-a organizat o pândă și când a apărut, la 4 după-amiaza, la adresă, a fost somat

să se predea. El a scos revolverul și a tras o salvă de gloanțe. Comisarul-șef Ștefan Popescu a fost grav rănit. Cu ultimele eforturi, s-a aruncat asupra banditului și după o luptă corp la corp, cu ajutorul a doi agenți din echipă, a reușit să îl dezarmeze și aresteze. Comisarul Popescu a fost transportat la spitalul Witting, unde este într-o situație critică, în ciuda îngrijirilor medicilor de aici. Ardovani Atanassi, adus la Prefectură, fiind supus unui lung interogatoriu, a recunoscut mai multe spargeri. De asemenea, că a fost membru în mai multe bande – Caba Gh., celebrul Florică Florescu, dispărut. Ardovani Atanassi urma să se întâlnească cu ceilalți din bandă în cursul serii. Transportat de Poliție la locul indicat, a încercat să escaladeze un gard și să fugă. Polițiștii au scos pistoalele, l-au somat, dar nu s-a supus. Polițiștii atunci au tras, lovindu-l în plin. Banditul s-a prăbușit la pământ într-un lac de sânge și a încetat din viață pe loc".

Fapta, 21 aprilie 1946: „Ieri dimineață a avut loc în strada Rovine reconstituirea monstruosului asasinat săvârșit în Sâmbăta Paștelui, când Avram Berenstein a ucis pe Clara Thieren. Încă de la primele ore, o imensă mulțime aștepta sosirea criminalului pe strada din spatele Morgei. Cu mare greutate Berenstein a putut fi introdus în curtea imobilului, unde a început să nareze faptele în fața Poliției. [...] Criminalul a arătat cum a sunat la poartă, cum a ieșit victima, care l-a recunoscut. I-a dat cheia și a intrat în casă. [...] I-a cerut bani, d-na Thieren i-a spus că va chema Poliția, el a lovit-o cu pumnul, trântind-o în pat. Avram Berenstein a scos briceagul și l-a implântat de mai multe ori în corpul victimei, până când aceasta a murit. Mânjit de sânge, s-a dus în bucătărie, s-a spălat, după care a luat două valize încărcând în ele lucrurile din șifonier [...] Reconstituirea s-a sfârșit, dar lumea aștepta indignată în stradă să îl linșeze pe asasin. Jandarmii și comisarii nu reușesc să împrăștie mulțimea. Un ofițer

sugerează ca Berenstein să fie travestit în uniforma de jandarm ca să poată fi urcat în mașină. Trucul nu a prins pentru că lumea l-a recunoscut".

Fapta, 12 februarie 1946, „După ce ucide o studentă, moșierul Tudose se sinucide": „Lângă Arena Venus, în spatele Facultății de Drept, s-a petrecut noaptea trecută o dramă amoroasă. Eroii sunt moșierul Teodor Popovici, în etate de 38 de ani, din strada Berzei 11, și o frumoasă studentă la Drept, Grabriela Ionescu, fiica avocatului D.V. Ionescu, din strada Costache Negri 14. Tinerii întreținеau de aproape doi ani legături sentimentale... Au intervenit însă în ultimul timp unele chestiuni familiale (tatăl fetei se opunea căsătoriei celor doi) care au determinat pe studentă să dorească să rupă legătura cu iubitul. Disperat, Popovici a luat hotărârea funestă. Întâlnindu-se pentru ultima oară, tinerii s-au plimbat prin preajma Facultății de Drept. A urmat o ceartă violentă. Fata a rămas intransigentă. Popovici a scos revolverul și a tras două gloanțe în plin. Fata s-a prăbușit. Apoi Popovici a întors arma asupra lui și și-a tras un glonț în cap. [...] Cadavrele au fost descoperite de gardianul public care își făcea rondul. În buzunarul lui Popovici s-a descoperit o scrisoare adresată autorităților, în care arăta că motivul care l-a determinat la această hotărâre funestă este gelozia".

România liberă, 14 februarie 1946, „Îndrăzneț atac banditesc": „D. Valerian Bolocan se îndreaptă spre casă în mașina sa 2083 TX. Mașina a fost oprită de doi indivizi, care i-au cerut șoferului să îi ducă la ștrandul Bragadiru. Ajungând în strada Dr. Staicovici, șoferul a fost somat de cei doi indivizi sub amenințarea pistoalelor să oprească. În acel moment, din partea opusă venea o mașină în care se aflau lt. Tudorel Gheorghe, fruntașul Lescaie Matei, din regimentul de jandarmi București, și agentul de Poliție Țache Ion, care făceau controlul patrulelor. D. Bolocan a sărit din mașina 2083 TX cerând ajutor. Jandarmul fruntaș

Lescaie a coborât din mașină să vadă ce s-a întâmplat și a fost întâmpinat cu focuri de armă din mașina pe care o părăsise Bolocan. Transportat urgent la spital, jandarmul Lescaie a încetat din viață. Bandiții au dispărut cu mașina 2083 TX".

Universul, 13 martie 1946, „Asasinul a fost arestat": „Misterul crimei din strada Mâței a fost dezlegat. Dl dr. Sârbu și-a găsit soția ucisă prin strangulare în apartamentul ce-l poseda. Primele bănuieli ale Poliției au căzut pe dl dr. Sârbu. Acesta a negat orice amestec în această mârșavă faptă. Polițiștii au fost informați de doi studenți care locuiau la căminul studențesc că portarul Ion Ghiță le-a declarat că știe de o crimă petrecută în strada Mâței. Această informație a dus la arestarea portarului. El a arătat că este fratele Ioanei Mihalache (fostă Ghiță), servitoare în casa d-rului Sârbu. A adăugat că sora sa întreține relații sentimentale cu soțul victimei. La interogatoriu a declarat că nu știe nimic și a negat că fratele ei ar fi ucis-o pe Maria Sârbu, stăpâna ei. Nu a negat că întreține relații intime cu dr. Sârbu. La confruntare încep să se descurce ițele. Ion Ghiță (18 ani) a spus «Voiam să te văd fericită, dar cucoana îți stătea în cale. Eu nu puteam să comit această faptă. Am vorbit cu prietenul meu, Dănălache Nicolae, și ne-am învoit pe 200 000 lei și o bucată de pământ să o omoare pe d-na Sârbu. A doua zi, pe la ora 2, a apărut doamna, am urcat după ea la etajul 3, apartamentul 7. Am sunat la ușă, d-na Sârbu a deschis, mă cunoștea. Dănălache s-a năpustit asupra ei înfigându-i ghearele în gât, apoi cu o frânghie și-a desăvârșit fapta. Pentru a deruta pe anchetatori, am răvășit prin cameră să se întrevadă că mobilul a fost un jaf». A recunoscut că s-a învoit cu Ghiță, dar că nu el a ucis-o pe femeie. Spre seară însă a recunoscut crima. Dimineață lucrurile s-au schimbat. Ion Ghiță a spus că el este ucigașul doamnei Sârbu. A plâns și și-a cerut iertare. El s-a aruncat asupra victimei și a strangulat-o. A smuls ceasul de la mâna ei. A plecat la gară, de unde a luat trenul pentru comuna

Aninoasa, unde locuiește sora sa. I-a spus că a ucis-o pe doamna Sârbu – ca dovadă uite ceasul ei. S-a întors la București pentru reconstituirea crimei. A arătat cum a săvârșit asasinatul. Afară în stradă un mare număr de oameni care cunoscut-o pe doamna Sârbu au așteptat să-l vadă pe asasin. Numai datorită intervenției polițiștilor a scăpat să nu fie linșat de lumea revoltată".

Semnalul, 14 martie 1946, „Tripou clandestin": „Poliția a făcut ieri o descindere la locuința d-nei Georgeta Popescu Tătaru din strada Chiru Iliescu nr. 10, unde funcționa un tripou clandestin. La apariția agenților s-a produs panică, fiecare căuta să fugă sau să ascundă sub covoare banii mulți ce-i aveau asupra lor. Polițiștii au reușit să descopere 121 monezi de aur și 11 milioane lei/hârtii. D-na Tătaru e pasionată de jocuri de noroc. Soțul d-nei, cunoscutul chirurg Tătaru, nu lua parte niciodată «la aceste reuniuni mondene». Toți cei 21 de indivizi găsiți la mese jucând au fost înaintați Parchetului".

România liberă, 27 martie 1946, „Jaf în stil american la un bijutier de lux": „Ieri seara la ora 8.30, în plin centrul Capitalei, a avut loc o spargere la bijutierul Francisc Iosevici din strada Edgar Quinet nr. 15. Atacul gangsteresc a avut loc la ora când străzile sunt pline de lume, iar magazinele sunt aproape de ora închiderii. [...] Poliția a început cercetările pentru aflarea făptașilor".

Universul, 9 iunie 1946, „Pe Calea Văcărești lupte între bandiți și Poliție": „Noaptea trecută în atelierul de croitorie al dlui Kaufman Simion au pătruns trei spărgători, doi bărbați și o femeie, forțând oblonul. Polițiștii au găsit atelierul luminat pe dinăuntru *a giorno* și au putut vedea cum răufăcătorii legau un balot încărcat de stofe și costume de haine. Comisarul Pandele a făcut somațiile legale și a tras în aer, apoi în plin. Detunăturile au alertat cartierul. În mai puțin de zece minute sute de vecini costumați sumar au apărut să afle ce s-a întâmplat. Între timp bandiții s-au baricadat și au început să tragă cu revolverele. Polițiștii au luat

cu asalt atelierul Kaufman. Unul dintre răufăcători a apărut la intrare cu mâinile ridicate. Numele lui este Mișa Starotineschi din strada Sf. Ioan Nou nr. 9. Polițiștii au pătruns înăuntru arestând pe cei doi complici: Lazăr David și concubina sa, Ita Sticlaru. Valoarea stofelor și a costumelor furate este de 150 milioane lei".

Care pe care

Exista o competiție între gazetarii aflați în căutare de posturi bine plătite. Întrecerea era cine coboară mai jos în exercițiul nerușinării. Zaharia Stancu a fost unul dintre tartori. Spre deosebire de mulți alții, avea ceva talent. La 11 aprilie 1946, *România liberă* publica editorialul lui cu titlul „Ofensiva împotriva scriitorilor și a fruntașilor muncitorimii". Citez: „Citesc de câteva zile în *Dreptatea* atacuri pline de venin îndreptate împotriva unor fruntași ai mișcării muncitorești și a câtorva scriitori ai noștri". Face apoi un ocol prin propria biografie pe care o falsifică. „Nu am uitat nimic. Nu pot să uit nimic. Cunosc oamenii, pe cei care atacă și pe cei care sunt atacați. Știu cine e în spatele fiecărui jurnalist din presă". Zaharia Stancu face pe *niznaiu*, tocmai el, care se pretindea un gazetar informat.

„Să mai amintim aici numele a sute de muncitori și cărturari care au fost uciși cu judecată sau fără judecată, în ultimii 25 de ani de guvernare «istorică»?", fabulează Stancu. Adevărul este că, într-adevăr, câțiva au fost împușcați pe Nistru pe când încercau să treacă granița clandestin în URSS, agenți ai Cominternului, spioni sovietici, care nu au oprit la somație... Alții au dispărut înecați în apele fluviului. Da, au mai fost câteva cazuri – cât degetele de la două mâini – de așa-ziși „ilegaliști" decedați prin pușcării din cauza bolilor – TBC, sifilis – și transformați de Agitprop în victime eroice ale terorii Siguranței. Haia Lifșiț, Donca Simo și alții. Și mai scrie Stancu: „Atacurile împotriva fruntașilor

muncitorilor merg mână în mână cu atacurile împotriva scriitorilor și oamenilor de cultură democrați". Aici îl dă exemplu pe Mihail Sadoveanu, căruia i se reproșa atitudinea prosovietică. Mai era la mijloc că își însușise ferma lui Pamfil Șeicaru. Plus detestatul articol „Lumina vine de la răsărit!", vizitele la Moscova – despre care, firește, Stancu nu amintește un cuvânt.

Dreptatea a răspuns chiar a doua zi lui Stancu, devenit comunist de ocazie. Se punea întrebarea din ce trăiesc șefii PCR? Citez un foarte scurt fragment semnat C.C., în ediția din 12 aprilie 1946: „De trăit vedem mai nou că trăiesc bine, Cadillac-uri la scară, șoferi, secretari și secretare, case boierești, întreținute cu multă cheltuială, furnizori de bunătăți, prohibite la domiciliu, în sfârșit, o viață care merită să fie trăită. [...] «Aleșii poporului» sunt bine așezați și la adăpost de orice grijă... Muncitorii ard de nerăbdare să știe din ce plătesc mașină, mese, servitori, lux grangurii comunismului românesc și vătafii lui".

Maria Banuș, care l-a cunoscut bine pe Zaharia Stancu, nota în jurnalul său, la moartea lui, în 1973: „Ce javră ticăloasă, coruptă, vanitoasă!". Știa despre ce vorbește.

*

„Campania pentru demascarea lui Tătărescu și grupării sale, a lui Ralea, Ghelmegeanu și celorlalți trădători nu trebuie slăbită nicio zi, pentru a vârî groaza în toți oportuniștii. [...] trebuie demascați și combătuți zilnic trădătorii și falsificatorii social-democrați, în cap cu plastograful Tudor Ionescu, cu escrocul de Rădăceanu și canalia de Ștefan Voitec, care au trădat pe Titel Petrescu, fiind cumpărați pe bani grei de către comuniști la ordinul și cu banii Moscovei. [...] Sunt criticați sever colegii care au aderat la fenediști – P.P. Stănescu, Eugen Bădărău, C. Mogaș, [Iorgu, *n.a.*] Iordan [ambasador în URSS, *n.a.*], despre acesta din urmă se spune că face drumuri dese Moscova-București aducând când el, când soția lui blănuri și alte articole de preț pe care le speculează în Capitală, obținând mari diferențe de

prețuri. Bordeianu spune că și celălalt „bronz" ieșean, Demostene Botez [diplomat la ambasada română din Franța, *n.a.*], face drumuri dese la Paris, de unde aduce geamantane pline cu parfumuri și articole de lux, făcând un întins comerț cu ele, întrucât nu plătește vama, care e foarte mare. Acum ori niciodată! Nu este scutit nici Sadoveanu, „regele oportuniștilor". [...] Toți aceștia și acoliții lor trebuie sancționați exemplar. [...] Tudor Ionescu se ocupa de o serie de academicieni, în cap cu [Dimitrie, *n.a.*] Gusti, „alt oportunist neruşinat" care a uitat că a fost ministru al Învățământului sub o guvernare țărănistă.[1] [...] L-am rugat insistent [pe Gh. Brătianu, *n.a.*] să nu pună nicio bază pe secături ca Ralea, Rosetti-Bălănescu, Iordan sau Călinescu, căci toți sunt prea plini de păcate pentru a mai fi în stare să apere pe alții.[2]

„Teroarea roșie", regimul comunist în ansamblul său, n-a lichidat doar viața a zeci de mii de deținuți politici, dar a distrus, în mai mare măsură, caractere, a deformat chiar și firea oamenilor, fără că aceștia să fi trecut prin pușcării, ci transformându-i pe unii în slugi și lepre.[3]

Înapoi pe scenă

George Georgescu a fost ostracizat pentru simpatiile sale progermane, care însemnau atunci pur și simplu „naziste". Eliminat din toate sălile de concert din România din toamna lui 1944, doi ani mai târziu, când a fost clar că George Enescu urma să rămână în Occident, PCR s-a sucit: îl voia pe George Georgescu înapoi pe scenă ca să umple golul creat. Mai întâi Agitprop a orchestrat o campanie de presă menită să obișnuiască publicul cu noua situație. Reabilitarea sa nu avea cum să treacă neobservată. Cei

[1] I. Hudiță, *op. cit.*, vol. XVII, pp. 26–27.

[2] *Ibidem*, p. 37.

[3] Ș. Rădulescu-Zoner, *op. cit.*, p. 211.

care îl acoperiseră de oprobiu trebuiau acum să explice de ce l-au scos din viața artistică. „Odiosul nazist" decorat de Killinger cu „Vulturul alb" devenea peste noapte un „bun al poporului"! Nu era simplu, pentru că fusese târnosit, pus la stâlpul infamiei, demonizat de propagandiștii zeloși ai PCR.

Mai multe ziare își amintesc brusc de el, anunță evenimentul reapariției sale la baghetă, scriu articole elogioase. Un singur exemplu: Petre Iosif, gazetar comunist, medic, brigadist în Spania, cu mari ambiții de scriitor, dar lipsit de talent, mai târziu director al Școlii de literatură, îi ia un lung interviu lui George Georgescu pentru *Rampa* în pregătirea reapariției sale în fața publicului. Citez din pasajul explicativ din deschiderea interviului:

> Astăzi este dovedit că dictatorii şi clicile lor fasciste urmăreau să-şi atingă scopurile şi prin acoperirea acţiunilor lor odioase cu nume de prestigiu. Încercarea de asociere a personalităţilor artistice şi ştiinţifice a făcut parte din arsenalul diversionist al fascismului de pretutindeni. De doi ani şi jumătate, prin victoria democraţiei asupra hitlerismului, situaţia s-a schimbat radical. Au fost instaurate regimuri democratice, ale poporului. Ele se arată dornice de a promova artele şi cultura în folosul nelimitat al popoarelor. [...] În aceste circumstanţe favorabile [...] aflăm de revenirea la pupitru a unui dintre cei mai apreciaţi muzicieni...

De ce făcea PCR această mutare? Ce conta un dirijor?! Explicația: George Enescu, Dinu Lipatti, Clara Haskil, Ion Perlea și alții dispăruseră din sălile de concert de la București, preferând Occidentul. Scena Ateneului rămăsese cam goală.

George Georgescu a reapărut pe afiș în stagiunea 1947/1948. La sala Radio și la Filarmonică dă o serie de concerte. În program: Beethoven, Ceaikovski, Richard Strauss. *România liberă* notează, sub semnătura lui E. Elian: „Reintrarea lui George Georgescu în viața noastră muzicală trebuie consemnat ca încă una

din măsurile bine chibzuite luate de autoritățile noastre". Măsura a premers cu puțin întoarcerea pe scenă a lui Wilhelm Furtwängler și Herbert von Karajan. După o cură de denazificare, au primit permisiunea din partea Aliaților să-și reia activitatea concertistică. De ce nu și la București? Oare ce a spus ambasada sovietică? Ar fi interesant de știut. Din păcate, arhivele tac. Cei doi mari dirijori interzișii au primit permisiunea să reapară pe scenă în 1947. Numai așa îmi explic că într-o perioadă de stalinizare intensă se produce un gest oficial în sens contrar: întoarcerea pe scenă a hulitului George Georgescu. Tutu Georgescu, soția dirijorului, în cartea ei de memorii își amintește că George Enescu i-a spus lui Teohari Georgescu în 1946, toamna târziu, când acesta i-a înmânat pașaportul diplomatic cu care urma să plece în turneu în SUA și Canada: „Dacă vreți să mai aveți muzică în România, redați-i bagheta lui George Georgescu!" Așa se face că, la 27 ianuarie 1947, la Ateneu, George Georgescu a apărut pentru prima dată după război într-o sală de concert.

Ziarul *Scânteia* își schimbă cu 180 de grade atitudinea și îi face o primire entuziastă. „Fascistul" din 1944–1945, cel taxat ca „slugoi al lui Hitler" este acum tratat cu deferență. La „Cronica muzicală", sub titlul „Reintrarea maestrului George Georgescu", gazetarul *Scânteii* scrie: „Viața muzicală a metropolei noastre, puternic dezechilibrată de plecarea maestrului Enescu și absența probabil definitivă a lui Ionel Perlea, a început să revină la o poziție normală, odată cu reapariția la pupitru a lui George Georgescu". Atitudinea față de dirijor e total schimbată în presă, odată ce Partidul a decis să îl reabiliteze. Surpriza pentru public trebuie să fi fost foarte mare. Părea neverosimil. Dovadă, felul cum a fost întâmpinat chiar de *Scânteia*. Citez:

> Nu poți să nu fii subjugat de artistul din el. Acest artist al bagheței s-a dovedit în seara de 27 februarie cu adevărat inegalabil.

> Orchestra Radio a fost cuprinsă sub mirajul baghetei lui Georgescu de exaltare emotivă și transfigurare al cărei rezultat terminat cu o desăvârșită execuție de ansamblu. Spectatorii erau cuprinși de atât entuziasm încât la un moment dat pierduseră simțul măsurii. Oameni în toată firea băteau din picioare, aplauzele părând insuficiente, alții își aruncau pălăriile în aer ca la un meci, sau se grupau în interminabile scandări ce articulau „Geor-ges-cu! Geor-ges-cu!".

Într-un cuvânt, triumf! Publicul înțelegea să se petreacă și alte gesturi de acest fel dinspre autorități. Apariția lui George Georgescu a fost singulară însă. Reabilitările s-au oprit aici. Climatul cultural s-a înăsprit drastic în 1947. Cenzura devine habotnică și total intolerantă. Tezele lui Jdanov fac ravagii. Începe o perioadă de dogmatism și întuneric care va dura până la moartea lui Stalin.

> *24 octombrie 1948.* Concert la ARO dirijat de George Georgescu. Ceaikovski, Rahmaninov, Rimski-Korsakov [numai compozitori ruși, *n.a.*]. Georgescu a dirijat admirabil. [...] O rază de lumină în întuneric. [...] Pe Vraca nu l-am văzut de mult și nici nu l-am mai auzit până acum, de când a recitat la Radio un poem în onoarea lui Stalin. Să nu dea Dumnezeu omului cât poate să rabde!"[1]

Drame pasionale

Fapta, Mircea Damian: „Am ajuns de pomină. Cum deschizi ziarul de dimineață, [găsești *n.a.*] ori o crimă, ori o sinucidere din amor... Este ceea ce se numește dragoste, dar care, în fond, nu este de cele mai multe ori decât pofta neîmplinită și animalică a trupului, a instinctului de procreare. [...] Ei bine, o anumită presă

[1] M. Voiculescu, *op. cit.*, p. 132.

speculează și trăiește tocmai după urma acestor reprobabile întâmplări, care poetizează și romanizează cu lux de amănunte crima și sinuciderea din «amor», care dă amploare acestor fapte, impresionând mințile simple și sugestionându-le indirect cu descrierea, la gazetă să facă la fel. În căutare de senzațional cu orice preț, unii confrați s-au specializat în «dramele amoroase» citite cu nesaț de două categorii de cititori. Ori cucoane și domnișoare apelpisite și îmbuibate și domnișori malagambiști de bani gata a căror singură grijă este cum să-și petreacă timpul liber și să-și cheltuiască banii adunați cine știe cum de «papa». Sau servitoare, midinete, «tipi» și «tipese» de mahala, viciate de contactul nesănătos tocmai cu elementele cele mai încropite și mai fetide din așa-zisele clase suprapuse. [...] Și, dintre toate aceasta, tot ceea ce se găsește mai important de comentat sunt crimele și sinuciderile amoroase".

Fapta, 2 septembrie 1947, „Ciudata sinucidere de ieri. O moarte sfâșietoare": „O puternică explozie înregistrată ieri în timpul prânzului de pe Bulevardul Mărășești, colț cu strada Leon Vodă. Tâmplarul Ion Hârșoveanu a fost văzut în dreptul casei cu nr. 87 aruncând o grenadă în tulpina unui copac de pe bulevard. Grenada a produs explozie și tâmplarul, aflat la câțiva metri, a fost omorât pe loc și prefăcut în bucăți de carne. Ciudat fel de a te sinucide din pricini amoroase în floarea tinereții. Poliția a deschis o anchetă. De unde avea grenada? Dacă a lăsat vreo scrisoare care să lămurească motivele actului său necugetat? Cine este frumoasa care l-a adus pe sărmanul Ion Hârșoveanu să-și piardă mințile într-un așa hal?".

Fapta, 14 octombrie 1947: „O impresionantă sinucidere s-a întâmplat în str. Washington nr. 38. Dna Elena Nestor, soția generalului pensionar Nestor, și-a pus capăt zilelor în locuința sa prin strangulare. Ea a fost găsită moartă în baie de fiul ei, student. [...] Familia soților Nestor aștepta un eveniment deosebit.

În apartamentul din strada Washington 38 mai locuia și fiica celor doi, Coca Nestor, care făcea preparative de nuntă cu un tânăr inginer din Piatra Neamț. Dna Nestor, care avea o afecțiune deosebită pentru fiica ei, voia să își vadă cât mai curând fata la casa ei și îi pregătea trusoul pentru care făcuse toate sacrificiile posibile [...]. În ultimele zile, dna Nestor era văzută plângând și lăsa impresia de nervozitate. Duminică dimineața, Coca Nestor, însoțită de tatăl ei, a plecat la Piatra Neamț, unde o aștepta logodnicul. La despărțire în Gara de Nord, mama a spus fiicei: «Nu știu dacă o să te mai văd mireasă». De ce s-a născut în mintea acestei femei onorabile, care își iubea fata, gândul sinuciderii, rămâne un mister. Cine ar fi bănuit la despărțire că se pregătea să își ia viața în timp ce ceilalți se pregăteau de nuntă? Și au primit dureroasa știre de la București că dna Nestor s-a sinucis... Situația a fost descoperită de fiu. Vrând să intre la baie dimineața, a găsit ușa închisa pe dinăuntru, lucru care i s-a părut ciudat. A intrat pe fereastră și a observat nenorocirea. Mama lui se spânzurase cu cordonul de la capot pe care îl legase de fereastră. Autoritățile polițienești sosite îndată exclud ipoteza unui accident. În cursul nopții a sosit în Capitală d. general Nestor, iar azi se așteaptă sosirea îndureratei fiice. Fiind zdrobită la aflarea veștii, dra Coca Nestor a preferat să mai rămână o noapte la Piatra Neamț cu logodnicul ei. Înmormântarea se va face [...] mâine la cimitirul Ghencea".

„Drama sentimentală din Piața Lahovary": „Ieri dimineață locatarii imobilului din Piața Lahovary nr. 1 au fost martorii unei scene îngrozitoare. De la etajul al 4-lea un tânăr s-a aruncat în curtea interioară a imobilului prefăcându-se instantaneu într-o bucată de carne. Au fost anunțate autoritățile. S-a descoperit că este vorba despre coaforul Nicolae Mangalița, din strada Xenopol nr. 4. Din primele cercetări rezultă că la mijloc este o dramă sentimentală. Nicolae Mangalița, în vârstă de 30 de ani, iubea o

femeie care l-a abandonat. În urma acestei decepții, tânărul a hotărât să-și ia viața. Mangalița nu se afla la prima tentativă. Prima dată a înghițit pastile de somnalin, a doua oară și-a tăiat venele de la mâini. Sinistrele tentative nu i-au reușit. A treia însă i-a fost fatală. Nicolae Mangalița a plecat dis-de-dimineață de acasă și s-a dus în strada Lahovary, unde locuia cel care îi sedusese iubita. Voia să aibă o explicație și să îi ceară să o lase în pace pe o anume Nelli. Nu l-a găsit pe rival la adresă. De aici, de la etaj, s-a aruncat în curtea interioară a imobilului. A murit pe loc. În buzunarul hainei s-a descoperit o scrisoare adresată rivalului, care suna astfel: «Stimate domn, află că am iubit-o pe Nelli, chiar dacă m-a părăsit, și o voi iubi și dincolo de mormânt. Nae Mangalița». Din ordinul procurorului, cadavrul sinucigașului a fost ridicat și transportat la Institutul Medico-Legal".

„Dramă sentimentală în Capitală. Ieri noapte câțiva trecători au dat peste corpul unui tânăr care zăcea în nesimțire în fața casei din strada Gh. Barițiu nr. 32 (Cartierul Grant). Poliția a constatat că, deși grav împușcat în abdomen, dădea semne de viață. A fost transportat la spitalul Antoniu, unde a fost supus urgent unei operații. Poliția, continuându-și investigațiile, s-a constatat că tânărul se numește Ștefan Popescu și e în vârstă de 21 de ani. Era îndrăgostit de o tânără frumusețe care în ultimul timp l-a părăsit. Atitudinea iubitei i-a provocat o mare deprimare sufletească, hotărându-l să își curme firul vieții. În acest scop, ieri seară a făcut un chef la restaurantul «Motanul negru» din Rahova cu câțiva amici unde era așteptată și iubita, care nu a venit. Întorcându-se acasă, la ora 22.00, în fata porții de la nr. 32 și-a pus planul în aplicare. [...] Medicii dau speranțe că tânărul ar putea supraviețui, deși este în stare gravă..."

„Duduia Tereza Mardare s-a întors vineri acasă de la prăvălia unde servea ca vânzătoare la tejghea. Aici plasa stofe de import Italia. Era cam tristă, fusese părăsită de amantul adorat.

Nimeni altul decât patronul prăvăliei «La moda milaneză», strada Bărăției 23, mai cunoscut ca «Papagalul vorbitor», după vechiul patron Leon Zaharian, plecat în Statele Unite la un unchi. De fapt, era vorba despre fiul acestuia, Raoul, care deține jumătate din prăvălie, moștenire de la maică-sa, moartă anul trecut la 10 mai, după ce a luat verde Paris, D-zeu s-o pomenească. A trăit în bună înțelegere cu duduia Tereza Mardare, pe care și-o dorea noră. Odată cu dispariția dnei, povestea de amor s-a destrămat, fiul fiind un mare crai al cartierului. Așa se face că nu au mai fost să danseze împreună la salonul unde cânta orchestra acordeonistului Firică Bassu, zis Dințosu. Mai ales tangoul «Te voi iubi etern de-a pururi» era feblețea lor. Duduii Teresa Mardare îi lipseau mult aceste clipe de intimitate când traversau îmbrățișați parchetul frecat cu ceară Schmoll. Era, ce-i drept, un mare dansator. Îi simțea mirosul părului, parfumul cu care se dădea după lobul urechii, damful spirtului medicinal rămas în barbă de la ras. Ea a citit un articol despre asta cu vecina Tanți, care venea la cafea în acea zi. Poliția a aflat despre nenorocire întrebând la uși. Ziarul scria pe larg despre sinuciderea senzațională a unui băiat de bani gata trădat în amor, care a cerut să fie incinerat în sunetele tangoului său favorit, «Te voi iubi etern de-a pururi». Ca un făcut, tânăra Tereza Mardare și-a amintit că și ea fusese părăsită în împrejurări asemănătoare. A înghițit un tub de somnalin, 20 de pastile, și și-a făcut un ștreang din baticul dăruit de el într-o seară de neuitat. Se vede cât l-a iubit de mult. A cerut să fie incinerată în sunetele aceluiași tango din povestea precedentă, cântat languros de orchestra lui Sergiu Malagamba (tobe) și Joe Reininger (vioară). Știa că biserica va refuza să țină slujba, fiind o sinucigașă, dar tot a făcut-o! a comentat polițaiul Cucu Agrișel de la Secția 13."

Universul, 9 iulie 1947: „O impresionantă sinucidere s-a întâmplat ieri înainte de amiază. Sinucigașul fiind cunoscutul

avocat din Baroul Ilfov, [...] Efrem Eustațiu, de 40 de ani, domiciliat pe strada Batiștei nr. 29. Ieri s-a dus la ștrandul Herăstrău [...] și a închiriat o barcă. Odată ajuns în larg, s-a afundat în apa adâncă îmbrăcat cu hainele de acasă. Doi înotători au sărit să-l salveze și l-au scos la mal. Medicul alertat, Totolici, i-a făcut respirație artificială, dar fără succes. A fost chemată Salvarea, ambulanța l-a transportat la Spitalul de Urgență, unde s-a constatat că nefericitul avocat încetase din viață. La mijloc e vorba despre o sinucidere. În buzunarul hainei avocatului s-a găsit un bilet adresat soției lui. «Draga Zozo, pe tine și pe frații mei v-am iubit cel mai mult. Vă rog să iertați gestul unui om îndurerat». Scrisoarea nu lămurește cauzele gestului său funest. Corpul neînsuflețit a fost transportat la Institutul Medico-Legal. Va fi depus la Biserica Batiștei, urmând ca luni, ora 5 d.a., să aibă loc ceremonia înmormântării la cimitirul Belu în cavoul familiei".

Epidemia de sinucideri din Capitală

„În ultima vreme bântuie în Capitală o adevărată epidemie de sinucideri. Cei care recurg la acest gest fatal fac parte din toate categoriile sociale, sunt de diferite vârste, atât femei, cât și bărbați. Sinucigașii au recurs la toate metodele pentru a-și pune capăt vieții lor – de la tradiționala frânghie cu săpun până la fixarea revolverului la tâmplă sau la inimă. Ca metode mai sunt folosite aruncatul în fața trenului, săritul pe geam de la etaj, tăiatul venelor cu cuțitul de bucătărie și lama de ras. Sau secționarea beregatei cu un ciob de geam. Acest val de sinucideri ne-a adus aminte că acum câțiva ani la Budapesta nu exista zi fără să nu se înregistreze o sinucidere. Medicii consultați au declarat că exista o psihoză colectivă provocată de un tangoul «Trista duminică». Ei au apreciat că melodia și cuvintele acestui tango aveau o influență nefastă asupra nervilor locuitorilor Budapestei.

Cântecul a fost interzis la radio și în restaurante, discurile au fost retrase din magazine la ordinul autorităților. Numărul sinuciderilor a scăzut dramatic chiar din acea zi.

O statistică sumară făcută de noi în 1947 a înregistrat în Capitală în luna iulie 16 sinucideri. La fiecare două zile. Din acestea, zece au fost fatale. Dintre sinucigașii morți au fost șapte femei și trei bărbați. Începutul sinuciderilor l-a făcut dna Elena P., de 34 de ani, căsătorită, cu doi copii. După două zile, i-a urmat tragic sinuciderea studentului Raul C., care o iubise pe prima sinucigașă. Urmează Lina M. care împreună cu copilul își curma firul vieții la cimitirul Ghencea pe mormântul soțului ei, mort într-un accident CFR în gara Filiași. Avocatul Efrem Eustațiu s-a sinucis aruncându-se în lacul Herăstrău din cauza unei depresii sufletești. Natalia Gugui se spânzură în podul locuinței sale din str. Ion Maiorescu 56, pentru că a fost părăsită de iubitul ei. Bazil Firică din Fundătura Moș Ajun 16. Respectiva s-a spânzurat într-un șifonier, din cauza unei decepții sentimentale. Aizic Șold, student, se împușcă într-un boschet în parcul Kiseleff, urmare a unor încurcături bănești. Urmează sinuciderea lui N. Vlădoianu, directorul teatrului Alhambra, cu un glonte de revolver în tâmplă. Dna Vlădoianu a încercat și ea să se sinucidă, dar a fost salvată. [...]. În strada general Berthelot funcționarul Hristu Vasiliade a asasinat pe Stela Sachelarie. După comiterea crimei a încercat să se sinucidă, dar fără rezultat.

După cum s-a putut observa, majoritatea celor care au recurs la funestul gest au avut motive sentimentale. Am obținut părerea unui cunoscut neurolog – care a preferat, din motive lesne de înțeles, să rămână anonim – asupra cauzelor care au determinat atâția bucureșteni să-și ridice viața. Domnia sa ne-a explicat că majoritatea candidaților la sinucidere provin din rândurile tineretului, care din cauza războiului ce l-au trăit au avut de suferit serioase șocuri și traume asupra sistemului nervos. Tinerii de azi

se găsesc în urma ivirii unui conflict sentimental în primele faze ale unei nebunii, cu repercusiuni asupra comportării lor exterioare. Aceasta este explicația dată de medici în legătură cu epidemia de sinucideri înregistrată în ultima vreme în București. [...] Să ne amintim că suntem în vara anului 1947, pe vreme de mare caniculă..."

Fiecare înțelege ce vrea.

BRICABRAC

• „Azi la Trianon cea mai minunată operetă de Paul Abraham Viky. Reprezentațiile încep la ora 9 dimineața."

• „Cinema Scala. Louis Jouvet în *Fiul păcatului*. Azi matineu."

• „*Lumea*, 1946. Număr special de Paște. 12 pagini mari în culori. Peste 60 de colaboratori: Camil Baltazar, Nina Cassian, Ion Caraion, Ovid Crohmălniceanu, Geo Dumitrescu, Victor Eftimiu, Gala Galaction, Mihnea Gheorghiu, C. Ionescu-Gulian, Virgil Ierunca, Dan Petrașincu, Ion Pillat, Miron Radu Paraschivescu, Ruxandra Oteteleșeanu, Zaharia Stancu, Cicerone Teodorescu, G. Tomaziu ș.a."

• „Tivoli. Luni premiera. Grandioasă realizare. O ciocnire de suflete în vârtejul mărilor: *Corveta K 225* cu Randolph Scott și Noah Berry."

• „Au avut loc alegeri de noi membri la SSR. Printre cei nou primiți enumerăm pe Sorana Gurian, Petre Pandrea, Ionel Jianu, Lucrețiu Pătrășcanu, Ioan Masoff, Eugen Schileru."

• „A apărut ultimul număr al publicației *Viața socială*, închinat culturii și spiritului francez. Printre colaboratori: B. Brănișteanu, Ion Caraion, Virgil Ierunca. Texte interesante, hârtie bună..."

• „La Luxor, de Paște, un nou film italian cu Alida Valli și Amedeo Nazzari: *Dragoste dincolo de viață și moarte*."

• „Teatrul Maria Filotti: *Dama cu camelii*. Un succes fără egal. Cu Elvira Godeanu și George Calboreanu. Seara, ora 6.45. Matineu, ora 3."

• „A apărut *Scânteia ilustrată* nr. 24, cu următorul cuprins: Italia 1946 – reportaj politic de Tudor Olaru. Televiziunea, o nouă victorie a științei. Fragment din romanul *Călătorii din imperială*, de Louis Aragon. Pagini de teatru și cinema. Carnet cultural. Humor. Cereți la toate chioșcurile de presă."

• „Concert simfonic dirijat de d. Matei Socor. Joi, 14 februarie, ora 18.00, are loc la Ateneu concert simfonic cu abonament. Concertează Orchestra Radio. Repertoriul: rus și sovietic."

• „Numărul de Paște al ziarului *România liberă* va apărea cu un număr sporit de pagini, în condiții grafice deosebite, color. Rezervați-vă din timp exemplarul dorit."

• „Mare serbare câmpenească oferită de Blocul Partidelor Democratice. Duminică, 23 iunie 1946, orele 9 dimineața până a doua zi. În parcul Buftea, sub patronajul d-lor miniștri Vlădescu-Răcoasa, Lothar Rădăceanu și Teohari Georgescu. Program excepțional cu concursul valoroșilor artiști ai teatrelor bucureștene. Echipe de dansuri naționale. Cor bărbătesc. Fanfară militară. Taraf de muzică instrumentală. Tombolă. Distracții. Cinematograf. Plimbări pe lac cu bărci cu motor și pneumatice. Jocuri de artificii. Bufet asortat. Trenuri cu plecare din Gara de Nord la dispoziția publicului. În caz de ploaie, serbarea se amână pentru duminica viitoare."

• „Ansamblul de music-hall din Leningrad la București. Ansamblul are în frunte pe Tamara Ptîțina și Leonid Mascliucov, laureați ai concursului unional al artiștilor de estradă... Colectivul de artiști a fost organizat în timpul războiului la Leningrad, unde a dat spectacole pentru armată și populație. Toți membrii ansamblului posedă decorații ale URSS. [...] Primul spectacol va fi dat sâmbătă la orele 8 seara, în sala cinematografului Fantasio".

Capitolul 10

„Americanii plătește cât un kil de pește!"

La 5 iunie 1947, secretarul de stat american George Marshall a lansat la Harvard planul ce avea să-i poarte numele. Era un program vast de lichidare a efectelor războiului, care prevedea finanțarea economiilor din țările Europei cu fonduri americane. Două săptămâni mai târziu, George Bidault, ministrul de externe francez, și Ernest Bevin, omologul său britanic, au invitat guvernele să se întâlnească la Paris pentru o conferință care să dezbată proiectul. Au acceptat invitația 16 guverne – toate occidentale. Țările ocupate de Armata Roșie (șase la număr) – la ordinul Kremlinului – au refuzat să participe. Era evident că aplicarea planului Marshall dincolo de Cortina de Fier ar fi îngrădit ocupația sovietică. Mai mult, ar fi dus acele țări la o economie de piață și regimuri politice democratice. Exista pericolul de a fi scoase din sfera de influență sovietică. Stalin a văzut în planul Marshall o manevră a SUA care ar fi dus la pierderea câștigurilor sovietice de la Ialta și Potsdam.

Este și momentul când occidentalii au înțeles scopul real al Kremlinului – sovietizarea țărilor din centrul și estul Europei. Vechiul continent se separa în două părți, cu două tipuri de regim politic. Țările controlate de URSS au fost condamnate astfel la înapoiere și sărăcie. Pentru Stalin situația prezenta avantajul că cele șase state rămâneau legate de Kremlin, astfel încât controlul

sovietic se menținea cu strictețe. Țările occidentale au cunoscut o perioadă de dezvoltare fără precedent – ceea ce s-a numit „boom economic". Statele Unite au alocat planului Marshall nu mai puțin de 20 de miliarde de dolari, sumă astronomică pentru acel timp. Banii au contribuit decisiv la refacerea infrastructurii distruse, la ștergerea urmelor războiului, la investiții masive în industrie.

Guvernul de la București – obligat de Moscova – a refuzat, la 5 iulie, să participe la Conferința de la Paris. Refuzul a dus la ratarea șansei României de a ieși din dezastrul produs de război și de a scăpa de ocupația sovietică. Uniunea Sovietică nu avea resurse să finanțeze refacerea țărilor pe care le ocupase. Peste tot cheltuielile pentru subzistența Armatei Roșii erau plătite de țările gazdă. Pentru URSS era soluția cea mai convenabilă. Țările ocupate erau astfel condamnate la subdezvoltare pe termen lung. Politica americană urma calea inversă. Efectele acestei deosebiri s-au constatat destul de repede – refacerea Occidentului și rămânerea în urmă din punct de vedere economic a țărilor sovietizate. Amintesc că decalajul dintre aceste țări a fost mai mare în 1989 decât în 1947.

Lansarea planului Marshall a fost înțeleasă la Kremlin ca „declanșare a unei mari ofensive imperialiste" împotriva Moscovei. Riposta URSS a fost „strângerea șurubului" și trecerea într-o nouă fază a sovietizării care se traducea prin monopolul puterii pentru partidele comuniste și instaurarea unor regimuri de așa-zisă „dictatură a proletariatului". „Tovarășii de drum" au fost lichidați politic, partidele – altele decât cele comuniste –, interzise. Adesea, liderii lor au fost lichidați și fizic, închisorile s-au umplut în urma valului de arestări fără precedent. La Praga, Varșovia, Sofia, Tirana s-au organizat „*show trials*", atât împotriva celor care nu simpatizau guvernele prosovietice, cât și împotriva unor lideri și facțiuni din partidele comuniste bănuite de

infidelitate (László Rajk, Traicho Kostov, Koçi Xoxe, Władysław Gomułka, Rudolf Slánský). Presa, inspirată de *Pravda* și *Izvestia*, se lansează într-o campanie furibundă, acuzând SUA că pregătesc un război atomic împotriva URSS și a „popoarelor iubitoare de pace"... Climatul s-a înveninat periculos. La București, paradoxal, lumea își freca mâinile mulțumită, sperând și calculând în Cișmigiu și la Capșa că „granzii" – URSS și SUA – se încaieră. Numai un nou război ne va elibera de ocupația *Krasnaia Armia*, având în vedere monopolul american asupra bombei atomice. Lumea așa spera... Pacea nu este bună, își spunea bucureșteanul.[1]

1947. Generalul Schuyler cu ofițerii săi americani au părăsit România la 11 iunie 1947. Li se încheiase misiunea. Misiunea Aliată de Control a aplicării Armistițiului se dizolvase. Ofițerii români detașați pe lângă aceasta, din ordinul Marelui Stat-Major, au ajuns la Cercul polar, în calitate de agenți ai imperialiștilor americani și au stat acolo vreo 8–10 ani.[2]

O sinucidere cu cântec

Nicolae Vlădoianu era patronul teatrului Alhambra. Multe evenimente de rezonanță s-au consumat aici. Când nu avea pe afiș spectacole jucate de trupa sa, pleca în turnee prin țară și închiria sala. Era un impresar influent, bogat, cel mai important din epocă. Schimbarea de la 23 august 1944 nu i-a afectat afacerile, dimpotrivă. Publicul numeros i-a asigurat rețete financiare pe măsură. Avea presă bună și multiple conexiuni cu lumea presei. Evident, cu mari cheltuieli... de protocol. Era educat, cu studii de drept la Paris. Provenea dintr-o veche familie. Era nepot

[1] George H. Hodos, *Show Trials: Stalinist Purges in Eastern Europe, 1948–1954*, Praeger, Londra, 1987.

[2] Ș. Rădulescu-Zoner, *op. cit.*, p. 217.

al lui Barbu Vlădoianu, primul primar al Bucureștilor, numit de Alexandru Ioan Cuza. Succesul lui în branșă nu era întâmplător. Avea capital, pricepere la afaceri, fler și idei. A lansat multe nume în industria spectacolului bucureștean.

Și totuși, la 27 iulie 1947, Nicolae Vlădoianu – marele impresar și patron de teatru – s-a sinucis trăgându-și un glonț de revolver în tâmpla stângă. Glonțul a perforat cutia craniană (conform raportului Poliției) și s-a oprit în perete. Drama s-a consumat dimineața la ora 11.30, în apartamentul familiei Vlădoianu din strada Jules Michelet 8. Când soția sa, alarmată de detunătură, a intrat în cameră, „arma gestului funest încă fumega. Primele cercetări au stabilit cauzele sinuciderii – ele se datoresc depresiunii morale și jenei financiare datorită turneului întreprins în Orientul Mijlociu", notează *Rampa*. Se mai consemnează că Vlădoianu „nu a lăsat nicio scrisoare". În urma sa au rămas văduva și trei copii, două fete și un băiat. Avea 55 de ani. Corpul său a fost depus la biserica Andronache din cartierul Colentina, ctitorie a familiei. O gardă formată din angajații teatrului Alhambra a stat lângă catafalc.

Vestea a luat prin surprindere toată suflarea artistică bucureșteană. A fost o sinucidere de onoare, legată de datoriile enorme contractate în turneul din Egipt. Cheltuielile au depășit cu mult ce se prevăzuse, iar încasările nu au fost cele așteptate. Și scandalul din presă i-a dat un motiv în plus să-și ia viața. Falimentul afacerii sale, de asemenea. Deznodământ cu totul neașteptat, dat fiind că, în urmă cu numai șase luni, situația sa era complet diferită. Vineri, 13 decembrie 1946, presa scria pe larg despre ceremonia de sărbătorire a 20 de ani de la înființarea companiei Alhambra. Lume multă și bună. După mesajul de felicitare trimis de regele Mihai (reprezentat de mareșalul palatului, Octav Ulea, și de secretarul său particular, Mircea Ioannițiu), au vorbit Ion Dacian, vedeta trupei, regizorul Ion Șahighian, poetul Tudor

Arghezi etc. Au fost prezenți prim-ministrul dr. Petru Groza, ambasadorul sovietic, mitropolitul Efrem din partea patriarhului Nicodim, Octav Livezeanu, ministrul informațiilor și alții. În sală se aflau, printre alții, Ion Marin Sadoveanu, Egizio Massini, directorul Operei Române, regizorul Sică Alexandrescu. Nicolae Vlădoianu era la zenitul carierei sale, decorat cu Meritul Cultural în grad de cavaler și elogiat de presă.

Cu puțin timp înainte, la sfârșitul lui noiembrie, Nicolae Vlădoianu anunța într-un interviu în *Rampa* plecarea companiei Alhambra într-un turneu de mari proporții, pe traseul Iugoslavia, Bulgaria, Egipt (ianuarie-februarie 1947), URSS (aprilie-mai). Urmau să fie jucate două spectacole, *Prințesa circului* de Emmerich Kalman (cu Ion Dacian, vedeta trupei) și un music-hall inspirat din folclor. Era vorba de un ansamblu de sute de persoane, corp ansamblu, interpreți, orchestra big-band, corp de balet, personal tehnic. Costurile erau enorme – 7 miliarde de lei –, cele mai mari din istoria teatrului romanesc. Transport, hoteluri, mese, salarii.

Rampa titra: „Alhambra și Vlădoianu într-un turneu în sud". Erau zilele fierbinți de după alegerile parlamentare din 19 noiembrie 1946. Sub conducerea lui Egizio Massini, Opera anunța spectacolul *Dama de pică*, de Ceaikovski, după Pușkin. Era o reverență față de sovietici. Tristan Tzara, poet dadaist în tinerețe, acum emisar al PCF, se afla la București și era sărbătorit de SSR. Presa publica largi extrase dintr-un discurs ținut de N. Moraru, tartor ideologic de ultimă oră, sub titlul „Să fim cu toții ostași ai frontului antiimperialist!". Clar, nu!? În acele zile începea demolarea vechiului teatru național de pe Calea Victoriei, bombardat de nemți în august 1944, deși guvernul dr. Petru Groza anunțase în repetate rânduri reconstruirea lui. Demolat a fost și Teatrul Lyric din strada Walter Mărăcineanu. Aici jucase cândva marea Sarah Bernard, tot aici se aflase sediul Operei Române.

Imagine cu soldații Armatei Roșii pe Bulevardul Carol, la 30 august 1944.

Sursa: Fototeca Online a Comunismului Românesc, Cota 63/1944

De la dreapta la stânga: Gheorghe Gheorghiu-Dej, Teohari Georgescu și Lucrețiu Pătrășcanu, la festivitatea organizată la 1 mai 1946, în Piața Victoriei.

Sursa: Fototeca Online a Comunismului Românesc, Cota 7/1946

Una dintre numeroasele manifestații organizate de comuniști contra guvernului Nicolae Rădescu, în februarie 1945.

Sursa: Arhivele Naționale ale României

Patriarhul Nicodim (1939–1948), întâmpinat de dr. Petru Groza, Serghei Kavtaradze și Gheorghe Gheorghiu-Dej, printre alții, la întoarcerea din vizita efectuată în URSS. Fotografie din 5 noiembrie 1946.

Sursa: Arhivele Naționale ale României

În anii 1945–1946 societatea românească era sufocată de mitinguri și demonstrații. Imagine din curtea Atelierelor CFR Griviţa, unde, la 16 februarie 1945, Gh. Gheorghiu-Dej le-a vorbit muncitorilor despre „marile lupte ale muncitorilor ceferiști și petroliști".

Sursa: Fototeca Online a Comunismului Românesc, Cota 63/1945

Una dintre acțiunile organizate în 1947 prin Comitetul pentru Ajutorarea Regiunilor Afectate de Secetă (CARS).

Sursa: Agerpres

Campania pentru alegerile generale din noiembrie 1946: afișe electorale ale Blocului Partidelor Democrate în București.

Sursa: Agerpres

Monumentul ostașului sovietic, București.

Sursa: Arhivele Naționale ale României

Vizita violonistului Yehudi Menuhin (dreapta), întâmpinat de George Enescu (stânga) la aeroportul Băneasa la 13 mai 1946. Prezența în România a unor artiști străini în vogă a reprezentat una dintre strategiile importante pentru legitimarea regimului comunist.

Sursa: Agerpres

Piață din Capitală în 1946.

Sursa: Agerpres

Imagine din București, 1946.

Sursa: Agerpres

Primirea mareșalului Tito în gara Mogoșoaia la 17 decembrie 1947. Oaspetele iugoslav a fost întâmpinat de dr. Petru Groza, Vasile Luca, Gheorghe Gheorghiu-Dej, Emil Bodnăraș.

Sursa: Arhivele Naționale ale României

Sosirea liderului bulgar Gheorghi Dimitrov la București, la 16 ianuarie 1948.

Sursa: Arhivele Naționale ale României

Galeriile Lafayette din București – magazin cu mărfuri raționalizate în 1947.

Sursa: Agerpres

Pentru marcarea proclamării Republicii Populare Române autoritățile comuniste au pus în scenă o demonstrație „spontană" a „oamenilor muncii".

Sursa: Arhivele Naționale ale României

Presa anunța concomitent că „Ansamblul Aleksandrov de cântece și dansuri al Armatei Roșii" poposea la București pentru mai multe spectacole. Au fost intens popularizate de aparatul de propagandă al PMR. Succesul era asigurat de fidelii partidului, mobilizați să umple sălile. Totuși, știrea de pe prima pagină se referea la turneul Alhambrei. A stârnit interes neobișnuit printre cititori. Era ceva spectaculos pentru o țară abia ieșită din război, aflată sub ocupație străină. Părea un semn bun, era o gură de oxigen într-un noian de vești proaste. O țară înfrântă, ruinată, îngenuncheată ridica, iată, capul. Trimitea ambasadori să îi reprezinte cultura. Publicul a înțeles exact ce făcea Nicolae Vlădoianu cu Alhambra lui. Nu era atât o lovitură financiară, cât mai ales una de imagine.

Slujba de înmormântare a avut loc începând cu ora 17.00, fiind oficiată de P.S.S. Veniamin Pocitan, asistat de patru preoți. A fost o slujbă de proporții, chiar dacă era vorba despre o sinucidere – cel mai mare păcat în ortodoxie. Probabil, faptul că Biserica Andronache fusese ctitorită de tatăl său, generalul Vlădoianu, a contat. Tot cartierul Andronache (Colentina) fusese ridicat pe moșia familiei și, adesea, pe cheltuiala proprie. Poate și faptul că Nicolae Vlădoianu era un personaj bucureștean arhicunoscut a avut importanță. Cert este că patriarhul Nicodim a fost de acord să fie îngropat creștinește. Lumea s-a înghesuit să-l ducă pe ultimul drum. Zilele de priveghi au arătat că pentru locuitorii cartierului numele Vlădoianu însemna foarte mult. Mulți dintre ei erau botezați, înzestrați, cununați de el. Altora le dăduse loc de casă. Lăsa amintiri puternice și multe regrete. Pentru mulți, fusese un binefăcător. Nu e de mirare că acești nevoiași au fost în număr mai mare decât artiștii care s-au grăbit să îl uite, deși le făcuse mult bine. Îi debutase și îi lansase, îi finanțase, le susținuse cariera. Destui s-au întrebat în seara slujbei unde sunt vedetele

Alhambrei? Cam absente, cu treburi prin oraș. Recunoștința – după război – nu prea mai însemna nimic.

Iuliu Maniu în boxă

Câteva zile după provocarea de la Tămădău, din 14 iulie 1947, deputaților național-țărăniști li s-a ridicat imunitatea parlamentară pentru a putea fi arestați „legal". Conducătorii partidului – inclusiv Iuliu Maniu – au fost arestați în toată țara. Ziarul *Dreptatea*, interzis. La 30 iulie, PNȚ a fost scos în afara legii printr-un jurnal al Consiliului de Miniștri. Camera Deputaților a votat dizolvarea PNȚ cu 294 de voturi și doar 1 vot împotrivă. Între 29 octombrie și 11 noiembrie 1947, s-a consumat finalul dramei: procesul intentat lui Iuliu Maniu și fruntașilor PNȚ. Ocazie pentru cozile de topor să arate patronilor lor sovietici ce au învățat. Pregătirile s-au desfășurat sub supravegherea consilierilor de la Lubianka (veniți special la București pentru proces). Era cel mai mare și complicat proces politic derulat în tribunalele românești. Ca amploare, a fost egal cu cele din timpul Marii Terori de la Moscova. Esența lui era „înscenarea". Nimic din ce s-a spus, din probele administrate și din depozițiile martorilor nu era adevărat. Procesul a fost construit exclusiv pe minciună, martorii aveau rolurile scrise în culise și învățate pe dinafară. Au făcut asta și unii din boxa acuzaților. Deznodământul a fost hotărât la Kremlin. S-au dat sentințe foarte grele. Pentru tentativa de trecere frauduloasă a frontierei, Codul Penal prevedea o pedeapsă între 6 și 8 luni. Judecătorii nu au ținut cont de lege. Pentru Iuliu Maniu (75 de ani) sentința a fost „temniță grea pe viață" și „degradare civilă 10 ani". Dată fiind vârsta lui Iuliu Maniu, echivala cu o condamnare la moarte. Nimeni nu cred că se aștepta să îl vadă ieșind din închisoare. S-a stins într-o celulă

a închisorii Sighet la 3 februarie 1953 – avea 81 de ani. O pagină de istorie românească se încheie tragic aici.

Misiunea diplomatică americană trimitea la 28 august de la București la Departamentul de Stat un raport privind „starea de spirit și atitudinea românilor, determinate de recentele arestări masive ale celor mai importanți lideri PNȚ, inclusiv a conducătorului său venerat, Iuliu Maniu, și ulterioara desființare a partidului de către guvern. [...] Populația României nu era câtuși de puțin pregătită să primească șocul produs de arestarea lui Maniu și a celor mai marcanți colaboratori ai săi. Respectul cu care marea majoritate a românilor [...] îl înconjura pe dl Maniu ca mare patriot și sincer făuritor al României Mari era considerat o garanție împotriva persecuțiilor detestatului guvern Groza. În momentul când scriu aceste rânduri, multor români nu le vine să creadă că Maniu este în închisoare.[1] [...] Dorința de a fugi [din țară, *n.a.*] cât mai e vreme este una din cele mai frecvente atitudini ce se manifestă astăzi în România. [...] Acest complex al fugii arată, poate mai mult decât orice, starea psihică a poporului român în momentul de față. În istoria ei tulbure, România a trecut prin multe invazii, dar nici una nu a dus poporul într-o astfel de stare de disperare și deznădejde ca actuala ocupație sovietică. Dorința de evadare indică limpede slăbirea dorinței românilor de a rezista și sentimentul multora dintre cei mai patrioți și mai educați cetățeni ai țării că nu mai servește nici unui scop să rămână în țară, unde nu mai pot avea alt viitor decât arestarea și distrugerea. [...] O altă reacție publică la recentele evenimente este frica. Valul de arestări nu s-a diminuat deloc și nu se pune problema, guvernul fiind decis să anihileze întreaga opoziție, prin orice metodă care îi stă în putere. Cum metoda convingerii

[1] Ioan Scurtu (editor), *România. Viața politică în documente*, Arhivele Statului în România, București, 1994, p. 211.

nu a dat rezultate, la ordinea zilei în România este acum forța brutală în cea mai rea tradiție balcanică și a Gestapoului, și trebuie să fii într-adevăr curajos să încerci să te opui evoluțiilor actuale..."[1]

Biserică și bisericuțe

Ana Pauker a făcut apel către legionari – adversarii ideologici ireductibili – să intre în partid garantând că vor fi bine primiți. Motivul era simplu: PCR nu avea destui membri. Cu 850, câți erau în august 1944, nu putea cuceri puterea și nici nu putea guverna. Chiar la vârful PCR existau foști legionari – Emil Bodnăraș, Miron Constantinescu, Ion Popescu-Puțuri etc. – așa că ghiveciul extrema dreapta/extrema stângă se putea consuma în voie. Să nu ne miram că, la 6 martie 1945, preotul Constantin Burducea ajungea ministru în guvernul dr. Petru Groza. Dosarul lui de cadre era exact ce trebuia – avea trecut legionar. Era de așteptat să se supună ordinelor. Era un oportunist, nu se lăsa rugat prea mult. În destule privințe nici nu era ușă de biserică. Arghirofil, cu ochii după banii bugetului și pe cutia milei. Obișnuia să dosească diverse sume pentru folosul propriu. Și-a plasat rudele și amicii în funcții. Paranoic în legătură cu concurenții reali sau imaginari la fotoliul de ministru al cultelor.

De ce ți-e frică nu scapi, a rezistat ca membru al guvernului doar un an. Vorba care circula despre el – „Popa Burducea, când cu steaua, când cu crucea!" – făcea hazul mahalalelor, saloanelor și redacțiilor. A fost în mare rivalitate cu altă stea preoțească a vremii, Iustinian Marina, care visa să ajungă patriarh. Până la urmă, a fost o chestiune de protecții. Burducea era ținut în brațe de Petre Constantinescu-Iași, iar Marina, de Gheorghiu-Dej, pe

[1] *Ibidem*, p. 212.

care îl ascunsese la Râmnicu Vâlcea când evadase din lagărul de la Târgu Jiu. Disputa s-a tranșat, cum era de așteptat, prin alungarea lui Burducea din guvern (în noiembrie 1946). După doi ani, în 1948, Burducea și-a luat familionul și a trecut clandestin în Iugoslavia. S-a stabilit departe, în Argentina, după câțiva ani, a ajuns în Venezuela, unde s-a apucat de afaceri. Și nu i-a mers rău.

> Î.P.S.S. Arhiepiscopul Ieronim al Chișinăului cu însoțitorii săi au părăsit marți, 22 mai a.c., Capitala, fiind conduși la aeroport de către delegații Î.P.S. Patriarh Nicodim... Luni, 21 mai, delegația Bisericii ruse s-a prezentat într-o lungă audiență la Palatul Patriarhal, Î.P.S. Arhiepiscop Ieronim, mulțumind Î.P.S.S. Patriarhului Nicodim pentru aleasa atenție acordată tot timpul ședерii în Capitală față de Sfințiile Lor. Î.P.S. Arhiepiscopul Chișinăului a asigurat pe Î.P.P.S. Patriarh că va raporta Î.P.S.S. Patriarh Aleksei al Moscovei despre dragostea frățească și spiritul duhovnicesc remarcat în sânul Bisericii române și dorința ca cele doua biserici răsăritene să temeinicească o cât mai strânsă legătură...

Nicodim era patriarh din 1938, după moartea lui Miron Cristea, la Nisa. Nicodim a fost întronizat ca nou patriarh. Își făcuse cariera în Moldova, trecând dintr-o dregătorie într-alta. E în tradiția bisericii ortodoxe – de la Bizanț citire – să fie alături de tron, adică de putere, și s-o sprijine. În cazul de față, pe Antonescu și regimul lui. I s-a reproșat că a fost prea aproape de legionari. O mare parte a clerului a făcut la fel. Să zicem că era „*l'air du temps*". După 23 august 1944, a făcut gesturi de fidelitate față de regele Mihai, atitudine ce l-a adus în conflict cu comuniștii. Tovarășii nu îl vedeau cu ochi buni, îl suspectau de gânduri ascunse și de ostilitate. Mai ales, nu apreciau pretențiile lui de independență a bisericii pe care o păstorea. Nu e de mirare că a fost filat de SSI, aflat sub patronajul lui Emil Bodnăraș. A fost spionat în continuu, s-au căutat dosare compromițătoare pentru a fi înlăturat... Le-a făcut comuniștilor bucuria de a muri

la 27 februarie 1948 la București. A murit la timp, cum se spune, Dej și Pauker își pierduseră răbdarea cu el. Le trebuia neapărat tronul patriarhal. Biserica nu putea rămâne în afara schemei dictate de Kremlin, în care totul era subordonat partidului. Poziția supremă din BOR fiind vacantă, s-a pus chestiunea găsirii unui înlocuitor. Dej, Bodnăraș, Pauker și ceilalți căutau un patriarh „cuminte", dornic să execute ordinele. A fost ales Iustinian Marina, preot de la Vâlcea.

Ioan Hudiță scria: „Preotul Marina ne dă informații și mai tulburătoare despre propaganda comuniștilor... Pe la jumatea lunii august, cam cu o săptămână înainte de arestarea Antoneștilor, mai mulți muncitori comuniști au fugit din lagărul de la Târgu Jiu, printre ei Gheorghiu-Dej. Ei au găsit pentru câteva zile adăpost la locuințele unor membri de-ai partidului nostru [PNȚ, *n.a.*] din Vâlcea, după recomandarea preotului Marina, șeful organizației noastre. Acești membri ai noștri au fost vizitați în ultimul timp de agenți de la București trimiși de Gheorghiu-Dej și de avocatul Maurer, care i-a îndemnat să părăsească partidul nostru, întrucât comuniștii vor veni sigur la putere, căci așa vor rușii, iar toate celelalte partide vor fi lichidate. Ei au mai spus că Gheorghiu-Dej este adevăratul șef al Partidului Comunist și că astfel Dumnezeu le-a pus mâna în cap, deoarece odată ajuns șef de Guvern, el le va îndeplini orice dorință, ca recunoștință pentru a fi găsit adăpost la ei când era căutat de Poliție. [...] Preotul Marina este venit în București de două zile. În acest timp, el a văzut pe Maurer și Gheorghiu-Dej care [...] i-au lăsat a înțelege că într-adevăr vor veni la putere întrucât rușii nu pot avea încredere în partidele istorice. Aceia care nu vor adera la Partidul Comunist vor avea aceeași soartă ca țărăniștii și liberalii. Maurer a avut îndrăzneala să îmi ceară să trec la ei și să iau șefia partidului comunist din Vâlcea. Marina i-a răspuns «că el i-a ajutat din motive de generozitate [...] și că nu poate părăsi partidul

său, fiind un democrat convins care detestă orice dictatură de dreapta sau de stânga». La despărțire, Gheorghiu-Dej i-a spus că oricând va avea nevoie de ceva, el e dispus să îl ajute pentru serviciul care i l-a făcut în luna august. L-am rugat pe Marina să îl vadă pe Maniu și pe Mihalache și să-i informeze și pe ei de toate aceste lucruri."[1]

Marina era o figură măruntă, necunoscută în cler. Preoțimea avea alt candidat, mitropolitul Nicolae Popovici de la Oradea, care se bucura de mare autoritate. Dar nu era apropiat de PCR, nu dăduse declarații de fidelitate față de noul regim. Celălalt, Iustinian Marina, apărut de nicăieri, nu deținuse funcții înalte în cler, nu era om de carte, nici teolog. Avea un singur atu: sprijinul liderilor comuniști, al lui Gheorghiu-Dej îndeosebi. Gala Galaction notează în jurnal, la 16 noiembrie 1947:

> Tovarășii din Guvern și-au oprit preferințele asupra unui caporal comunist, poate merituos ca agitator și ca partizan, dar fără nici o picătură de mir ecleziastic, anume unul Iustinian Marina. Este un fost popă de pe Cerna. Deocamdată, Iustinian Marina s-a dovedit meșter sforar, trepăduș intrigant și spoitor cu chinoroz; dovadă, batjocura prin gazete pe care i-a administrat-o fostului său superior, Irineu Mihălcescu.[2]

> Moartea Preasfinției Sale patriarhul [Nicodim, la 28 februarie 1948, *n.a.*] a picat într-un timp foarte greu. E catastrofal pentru Biserica noastră dacă va cădea în mâini nevrednice. Numai Dumnezeu ne poate scăpa. Azi-dimineață Părintele Gala [Galaction, *n.a.*] a trecut pe la mine. Ar fi o splendidă figură acolo sus, dar ar ajunge în Siberia după cea mai mică opoziție. L-am

[1] I. Hudiță, *Jurnal politic, 23 august – 3 noiembrie 1944*, *op. cit.*, p. 173.

[2] Gala Galaction, *Jurnal, vol. 6 (1947–1952). Pagini inedite, necenzurate*, ediție îngrijită, prefață și note de Teodor Vârgolici, cu o evocare de Mara Galaction, Editura Vestala, București, 2006, p. 36.

sfătuit să primească să fie ales în Constituantă pentru a putea vorbi pe față în ce privește treburile Bisericii.[1]

„Sărmane patriarh... Aseară, vineri, 27 februarie, [patriarhul Nicodim, *n.a.*] a trecut în vecinicie. Nu știu în ce împrejurări s-a stins... Moare într-o biserică ea însăși în agonie... Bietul Nicodim trebuie să mai treacă prin focul laudelor false, al doliului oficial, prin flăcările alaiului mortuar absolut mincinos."[2] „Aflu că autoritățile noastre – care? – au dat locotenența patriarhală pe mâinile inculte și antievanghelice ale lui Iustinian Marina... Biserica română în alcătuirea ei de acum trebuie desființată..." „Poate că tocmai aceasta este voia Domnului. Cum poate o biserică trădătoare și purulentă... Poate că patriarhul pe care comuniștii vor să îl impună este tocmai instrumentul blestemat, este apostolul negativ și vânzătorul după ordinul lui Iuda, pe care insondabilul plan dumnezeiesc ni-l trimite spre năruirea noastră."[3] „Iustinian poate că este susținut de lumea comunistă, dar este detestat și combătut de lumea superioară bisericească. Vechii arhierei nu admit cu inima ușoară că acest preot rural – fără teologie, fără limbi străine, fără nici o carte scrisă – să ajungă stăpânul bisericii românești."[4]

Și totuși: „Ieri, 6 iunie, a fost întronat cu flux și reflux de popor ecleziastic, cu alai, cu cântări bisericești și cu multe cuvântări patriarhul Iustinian"[5].

Universul, joi, 1 ianuarie 1948: „La ora 9 dimineața, Î.P.S.S. a sosit în gara Iași fiind întâmpinat de autoritățile locale. [...] S-a oficiat o sfântă Liturghie... La 11.15 a început solemnitatea

[1] A. Voinescu, *op. cit.*, p. 518.
[2] G. Galaction, *op. cit.*, p. 56.
[3] *Ibidem*, p. 60.
[4] *Ibidem*, p. 70.
[5] *Ibidem*, p. 73.

instalării Î.P.P.S. Iustinian ca arhiepiscop al Iașilor și mitropolit al Moldovei. [...] Luând cuvântul, Î.P.P.S. Iustinian [a spus, *n.a.*] că biserica este tot mai mult chemată de vremuri și de oameni să purifice, să înnoiască și să înnobileze viața omenească; să aducă în viața socială și în viața poporului duhul servirii și al jertfelniciei, propovăduind tuturor dreptatea și omenia. Să ieșim dintre zidurile Bisericii văzute și să mergem în largul vieții și să lucrăm în adâncul ei spre bogată rodire. Obiectivul misiunii noastre este omul, temelia patriei și a societății. [...] Î.P.P.S. Iustinian însoțit de gen. Victor Precup, de ministrul Stanciu Stoian, însoțit de autorități, a trecut în revistă o companie de onoare în timp ce fanfara Regimentului 8 Grăniceri intona Ruga. A urmat o recepție..."

Marele Colegiu Electoral Bisericesc, întrunit în capitala țării, la 24 mai 1948, a ales arhiepiscop al Bucureștilor, mitropolit al Ungrovlahiei și patriarh al României pe mitropolitul Iustinian Marina, la 6 iunie 1948, la ceremonia de învestitură din aula Palatului Parlamentului și la cea de instalare din Biserica Sfântul Spiridon Nou din București.

Bartolomeu Anania: „Patriarhul Iustinian mi-a spus: «Orice instituție mare trebuie să aibă o strategie. Strategiile sunt de două feluri: pe termen scurt și pe termen lung. Strategia pe termen scurt se bazează pe o presupunere, uneori credință, că în curând vin americanii și ne scapă de comuniști. Voi, tinerii, așa gândiți. Voi sunteți tineri, credeți că vin americanii... Credeți ce vreți, dar politica Bisericii o fac eu, iar eu sunt convins că americanii nu vin, sau cel puțin, nu vin curând. Această stăpânire comunistă este de durată, iar strategia bisericii trebuie să fie o strategie pe termen lung. Strategia pe termen scurt presupune confruntare cu un dușman inegal și, pentru asta, nu este posibil acest lucru. Eu doresc ca pe durata acestei stăpâniri, preoții mei să nu fie în pușcărie, ci în bisericile lor, ca preoți... De aceea, o strategie pe

termen lung presupune găsirea unui *modus vivendi*, un dialog cu noua putere și realizarea a ceea ce se numește compromis în orice politică și în orice diplomație. Îmi dai, îți dau..."[1]

În *Gândirea captivă*, Czesław Miłosz îl citează pe patriarhul Iustinian: „Stalin, conducătorul Partidului Comunist, duce la îndeplinire legea istoriei, cu alte cuvinte acționează așa cum dorește Dumnezeu, motiv pentru care trebuie să ne supunem lui. Omenirea poate fi reînnoită după modelul rusesc; de aceea nici un creștin nu se poate opune ideii – crude, ce-i drept – care va crea un om nou pe întreaga planetă. Asemenea argumente sunt adesea folosite de clerici care sunt unelte ale Partidului", explică Czesław Miłosz logica clericilor care pretindeau că sunt comuniști și creștini în același timp.[2]

Stabilizarea monetară

Până în 1989 circula un banc privitor la moneda națională:

— Cum facem să dăm valoare leului? a întrebat tovarășul Dej.

— Îi dam patru găuri și îl folosim ca nasturi, că tot nu se găsesc.

Stabilizarea monetară din august 1947 a funcționat pe același principiu. Dar pe dos. Era inflație și trebuia făcut ceva ca banii ținuți la saltea să iasă la suprafață ca să fie luați cu japca de la oameni de statul proletar. O șmecherie cusută cu ața albă. Un furt în toată regula și la scară mare, prin care „capul de locuitor" era jecmănit de tot avutul său. Din ce aveai (case, apartamente, moșii, prăvălii, acțiuni, bijuterii, lucrări de artă), la stabilizarea monetară primeai echivalentul unui salariu mediu. Mecanismul

[1] Bartolomeu Anania, *Amintiri despre patriarhul Iustinian*, p. 369.

[2] Czesław Miłosz, *Gândirea captivă*, traducere din limba polonă de Constantin Geambașu, postfață de Włodzimierz Bołecki, Editura Humanitas, București, 1999.

de spoliere era simplu. Erai obligat să te prezinți la bancă să preschimbi banii vechi în moneda nouă.

Iată o poveste care ne arată cum funcționa afacerea. Pe o stradă din Mahalaua Dracului în 1947 un proprietar, amiral, s-a hotărât să-și vândă vila – multe camere, etaj, mansardă, curte largă. Trec uneori pe lângă ea și-mi amintesc inevitabil povestea. A găsit un mușteriu, un pieptar din Filantropia sau Domenii. Casa era mare, fățoasă, construită solid și vânzătorul a obținut un preț bun. Se gândea să-și cumpere o moșioară la țară din acești bani, a calculat că banii îi ajungeau. Târgul s-a făcut, amiralul a luat banii, târgovețul casa. La o săptămână după încheierea tranzacției a venit stabilizarea monetară. Vânzătorul neinspirat al casei a rămas lefter. Banii primiți nu mai valorau decât prețul câtorva pachete de țigări. S-a sinucis cu armamentul din dotare... Legea prevedea că nu aveai voie să schimbi la bancă decât echivalentul unui salariu, restul rămânea statului. Vecinii din Mahalaua Dracului își mai amintesc povestea. Există și un epilog. Fericitul nostru pieptar și-a spus că a făcut un târg bun. Că a scăpat la țanc de banii mulți și fără valoare și că s-a ales cu o casă. Și ce casă!? Peste un an, în iunie 1948, a apărut decretul naționalizării și pieptarul s-a văzut fără casă. La rândul lui, s-a sinucis. Așa că au fost chit vânzătorul și cumpărătorul casei. Doi păguboși. Casa încă există, ca o mărturie a urgiei vremurilor.

Scânteia, 16 august 1947: „N-a fost cetățean căruia ziua de ieri să nu-i fi rămas în amintiri ca ceva neobișnuit, ca o piatră de hotar. Dar pentru cealaltă tabără, pentru șleahta speculanților și îmbuibaților de tot felul, ziua de ieri a fost o zi a groazei, a panicii și a turbării. Marii rechini ai speculei trăseseră obloanele prăvăliilor și începuseră să-și care mărfurile în casă".

Când a apărut comunicatul care obliga lumea să-și preschimbe banii la ghișee, a fost o înghesuială de nedescris. Muncitorii puteau schimba 3 milioane de lei vechi, agricultorii 5 milioane (în

plus, 2,5 milioane ca să-și achite cotele la stat). Comercianții, cei care aveau afaceri proprii, cei „neîncadrați în câmpul muncii" puteau preschimba numai 1,5 milioane lei. Stabilizarea monetară a fost un instrument de clasă îndreptat împotriva burgheziei, chiaburimii, moșierimii, proprietarilor imobiliari, negustorilor. PCR a vrut să-i sărăcească definitiv și să-i scoată pe toți din joc, să îi elimine din peisajul social. Ceea ce i-a reușit. Vechea structură socială bazată pe proprietatea privată a fost distrusă. Peste noapte a apărut altă structură, modificată radical, având la bază proprietatea de stat. De la 11 iunie 1948 totul aparține statului. Și așa a rămas până în decembrie 1989. Măsura a introdus nivelarea claselor, a șters diferențele economice. Veniturile au devenit sensibil egale. Averile mari/mici au fost lichidate într-o singură zi. Efectele pentru mersul economiei au fost catastrofale. A creat dintr-odată o populație aservită și săracă – exact ceea ce doreau comuniștii și patronii lor de la Moscova în numele așa-zisei revoluții proletare.

Tevatura cu cultura / Îți vor închide gura!

Se produc „mari prefaceri", vorba *Scânteii*. La mijlocul lui 1948 societatea românească se apropie cu pași mari de o sovietizare completă. Puține instituții democratice s-au mai păstrat în stare de funcționare. Adesea din ele a rămas numai fațada. Bătălia ideologică împotriva Occidentului „atinge noi culmi". Regimul încerca din răsputeri să spele creierele, să îndepărteze populația de modelul european. Să o separe de orice informație independentă de TASS. Capul de locuitor trebuia să se adape numai de la izvorul Moscovei, *govori Moskva*! Un exemplu – fondurile de carte ale bibliotecilor sunt epurate masiv, pe motiv că „nu corespund ideologic" sau că aparțin culturii române, fascistă, reacționară, decadentă. Între timp, rafturile sunt încărcate

cu milioane de cărți scrise de autori ruși și sovietici, tipărite de Editura Cartea Rusă. Devine practic imposibil să citezi în presă autori occidentali sau să scrii despre ei, chiar dacă se numesc Shakespeare, Goethe, Balzac. În toate domeniile, propaganda impune teza după care în Rusia / URSS s-au făcut toate marile descoperiri ale științei și culturii din istorie. Cinematografele proiectează masiv filme sovietice. Spațiul cultural este sovietizat până în amănunt. Radioul difuzează masiv prelucrări după Radio Moscova. Presa (*Scânteia*, *România liberă* ș.c.l.) face la fel. Miron Constantinescu, Grigore Preoteasa, Leonte Răutu, Iosif Chișinevschi sunt artizanii acestei transformări. Ei îi livrează pe români la cheie forțelor de ocupație. Li se alătură indivizi de plan secund, ca Nicolae Moraru, Mihail Roller, Sorin Toma, Traian Șelmaru, Nicolae Bellu, Silviu Brucan, și ei foști ilegaliști. Criteriul selecționării șefilor propagandei și culturii era 1) să fi activat în PCR în clandestinitate, 2) să fi trecut prin închisorile Doftana și Caransebeș sau 3) să fi petrecut un stagiu în URSS. Toți erau dominați de complexe de inferioritate și își doreau alt statut. Întâi, să fie recunoscuți drept intelectuali de marcă (asta însemna să fie marginalizați ori eliminați reprezentanții elitei interbelice. Setea acestei nomenclaturi pentru influență și autoritate era neostoită. Au fost cocoțați în toate posturile de decizie. Aveau un reflex de revanșă socială puternic. Pegra își dorea să se transforme în elită. Moscova i-a selecționat tocmai pentru a spăla creierele, a conduce propaganda și cultura în spatele quislingilor autohtoni.

Teza care prevala, de o simplitate prostească, era că tot ce provine din Occident este rău, imperialist, decadent, imoral, putrefact, de calitate inferioară. Ce provine din URSS e la superlativ și trebuie glorificat. Mulți români au fost judecați și condamnați de tribunale după 1945 pentru că s-au îndoit cu voce tare de supremația „omului sovietic", a „orânduirii sovietice", a „culturii

și științei din URSS". Pantofii cu ștampila „Fabricat în URSS", tractoarele, stilourile, ceasurile, caietele, strungurile sovietice erau „inegalabile". La fel, filmele, muzica, hainele, automobilele – Pobeda, Volga, Moskvici. Bicicletele, șepcile, țigările, conservele, de asemenea – era de la sine înțeles că le depășeau pe cele provenind din Occident, de unde, oricum, din 1948 nu mai ajungea niciun produs de larg consum pe piața românească. Acestea erau consumate exclusiv de membrii Biroului Politic și ai Comitetului Central al PCR. Alții care mai aveau acces la ele erau contrabandiști, agenți de bursă neagră, interlopi.

Toate țările ocupate de Armata Roșie au fost invadate de mărfuri sovietice proaste și scumpe. Era modul de a supraviețui al economiei sovietice, care făcea eforturi disperate să se refacă după război. Kremlinul a impus statelor-satelit să-i asigure necesarul, le-a silit să importe totul din Uniunea Sovietică. Mărfurile „Fabricat în URSS" erau de calitate inferioară și cantitativ insuficiente – ceea ce producea o criză continuă. Această practică a generat înapoiere și subdezvoltare. Când au fost ocupate de Armata Roșie, aceste țări – Cehoslovacia, Polonia, România, Ungaria ș.c.l. – aveau un nivel superior de dezvoltare în raport cu URSS, o țară mai înapoiată și mai săracă, care le-a tras în jos ca nivel de civilizație. Decalajele dintre țările blocului sovietic și între acestea și țările occidentale s-au păstrat intacte până în 1989.

La mijlocul anilor '40 cenzura a devenit marea stăpână a spațiului public. Presa, teatrele, cinematografele, editurile, radioul au fost supuse unui control strict. Modelul de operare era importat de la Moscova. Un aparat tot mai numeros supraveghea totul. Se practica o cenzură post-factum, se scotea din circuit tot ce era tipărit și nu convenea regimului. Dar exista și o cenzură preventivă, care impunea teatrelor ce piese să joace, de exemplu. Ministerul Artelor dirijat de Mihai Ralea punea mari

restricții repertoriului. Toate spectacolele trebuiau autorizate (potrivit unei hotărâri din 21 ianuarie 1947). Nu se făcea nimic fără aprobare explicită cu semnătură și ștampilă – o practică fără precedent la București. Tovarășii se temeau de forța cuvântului rostit de actori, le era teamă, pentru că erau în contact direct cu publicul. Activiștii Agitprop erau preocupați de ce se spunea pe scenă... Indiferent că textele aparțineau lui Aristofan, Molière sau Caragiale, erau epurate de cenzură – replici, pasaje, scene. Din 1947 practica a devenit curentă. Astfel, textele ajungeau de nerecunoscut. Turneele erau tratate separat și analizate de nu mai puțin de șase comisii de avizare. O piesă fără aviz nu putea fi reprezentată în turneu. Și tot mai multe aveau această soartă. Teatrul românesc se baza pe trupele particulare – în număr mare. Erau formate de actori și regizori care își alegeau repertoriul de sine stătător și decideau în ce orașe și săli jucau. Odată cu introducerea unui număr mare de restricții, trupele particulare au dispărut treptat, în ciuda succesului lor la public. Perioada 1944–1947 a fost una de maximă înflorire a teatrului. Din 1947 a început declinul lui. Începând din 1948, singurele teatre care primeau autorizația de funcționare au fost cele de stat. Actorii fie devin șomeri, fie se angajează la teatrele de stat patronate de Ministerul Artelor.

Soarta cinematografelor a fost asemănătoare. Au fost naționalizate, iar repertoriul, decis de o direcție creată special pentru difuzarea filmelor. Aceasta opera strict pe criterii ideologice. Filmele au fost cenzurate, interzise, scoase de pe afiș. Sălile – pline în timpul războiului și în perioada următoare – s-au golit. Importul filmelor nu mai era realizat de proprietarii sălilor de cinema (care își aduceau titlurile direct din Occident, în raport cu cererea de piață), ci de funcționari ai Guvernului. România se separa cultural de Europa – o politică impusă de Agitprop cu metodă ca la Varșovia, Budapesta, Sofia și în alte părți. Și aici este

vorba de teama Partidului Comunist de influențare a publicului, de reacția lui. Filmul avea un uriaș impact, de unde dogmatismul și rigiditatea, vigilența sporită a cenzurii.

Editurile au avut parte de același tratament. Cenzura elimina fără complexe pasaje și capitole atunci când acestea nu conveneau regimului din punct de vedere ideologic. Era o chestiune a traducerilor, dar și a autorilor români, care se vedeau cenzurați, destui trimiși la pușcărie pentru curajul de a scrie despre anumite aspecte postbelice. Singura variantă de a publica era să te supui ucazurilor cenzurii și directivelor de partid. Și-a făcut apariția autocenzura, autorii se abțineau să scrie ce au de spus, obligați să scrie cum credeau că gândește pentru ei Cenzura. Editurile puteau publica doar cărțile sau autorii acceptați de Agitprop. O listă pe care se aflau exclusiv scriitori care sprijineau regimul (Geo Bogza, Maria Banuș, Petru Dumitriu, Miron Radu Paraschivescu, Mihai Beniuc, Dan Deșliu etc.) ca membri de partid sau ca „tovarăși de drum" (Mihail Sadoveanu, G. Călinescu, Gala Galaction). S-a încetățenit practica listelor negre pe care apăreau scriitorii interzișii, tot mai mulți odată cu trecerea timpului.

Arta a fost subordonată propagandei. Spontaneitatea gazetărească a fost supusă și ea represiunii și a dispărut brusc. Totul se planifica, era controlat tot mai strâns, gazetele care mai aveau voie să apară, cele comuniste, întorceau spatele realității. Foarte multe domenii nu mai erau abordate. De la viața politică la cronica judiciară, de la faptul divers la viața economică și socială și politica internațională. Se publicau numai comunicatele oficiale. Într-o săptămână se făcea campanie de strângere a semnăturilor pentru pace, în alta pentru adunarea recoltei de pe câmp. A doua zi se întețea lupta împotriva imperialismului american. A apărut un INDEX, *Index Librorum Prohibitorum*. România se întorcea în Evul Mediu. Listele conțineau publicațiile și titlurile interzise – s-au mărit pe măsura trecerii vremii. Armaghedonul venise.

În 1947, „manualul lui Mihail Roller" a devenit obligatoriu în școli. Autorul era un „om nou", a apărut ca protagonist al școlii românești de istorie, după 23 august 1944, mai ales în 1947, odată cu manualul său. Era ilegalist, înscris în PCR din 1933. Să nu uităm stagiul din Partidul Comunist German (începând din 1927), unde intrase ca student la Politehnica din Berlin. Vine în țară la finele anilor '30, fiind încadrat în redacția *Scânteii*, care apărea clandestin. Duce o existență de subterană. Cum era și normal, este arestat – și nu o dată. Rețelele comuniste erau înțesate de informatorii Siguranței. Existau mai mulți agenți ai Siguranței decât militanți. Arestat în timpul unei ședințe clandestine pe Strada Foișor nr. 9. Participanții sunt reținuți numai o zi, apoi sunt eliberați. Erau Scarlat Callimachi, Gellu Naum, Grigore Preoteasa, Matei Socor ș.a.m.d. Un episod ciudat. În mod normal, ar fi fost trimiși în judecată la Curtea Marțială și închiși la Doftana între 5 și 10 ani.

Redactează o broșură intitulată *Istoria drepturilor omului*, apărută în 1937, sub pseudonimul Rollea. În 1938, apare un volumaș de 150 de pagini, *Contribuții la istoria socială a României*, despre greva generală din 1920. Întregul tirajul e confiscat de Poliție. Intră la cotidianul *Lumea românească* condus de Zaharia Stancu care a făcut prostia să se lase finanțat de PCR. Comuniștii se retrag din redacție, inclusiv Roller. Siguranță îl arestează, odată cu alți comuniști notorii: Constantin Agiu, Sorin Toma... Nu face închisoare, fiind achitat. Cere viza la ambasada Franței pentru a face tratament (era grav bolnav de diabet), dar Parisul refuză viza. În vara lui 1940, trece în URSS, unde rămâne trei ani. În 1943 este chemat de Ana Pauker la Moscova. Revine în România în 1945. La București devine repede un personaj important în ideologie și propagandă. Trecea drept un expert în istorie, unde PCR era lipsit de cadre. Era devotat trup și suflet

„liniei partidului" – copie identică după Moscova. Este un adevărat „*believer*".

Manualul pe care l-a publicat în 1947 era o „citire" a istoriei românești prin dogma „luptei de clasă". În paginile sale otrăvitoare pentru suflete cititorilor se găseau nenumărate falsificări. Roller a tratat trecutul ca pe o ficțiune și a scris cum i-a dictat interesele ideologice. Influența lui Roller a fost mare în acei ani. S-a bucurat de onoruri, decorații, premii, funcții. Îl găsești pretutindeni unde se iau decizii în domeniul istoriei și ideologiei. Se instalează în inima Cartierului Primăverii. În vara lui 1948 se desființează Academia Română, iar regimul pune peste noapte alta în loc, cu intelectuali fideli PCR. Sunt înlăturate elitele vechi, considerate „burgheze", pentru a aduce în lumea academică impostori cu carnet roșu. Mihail Roller este pe lista noilor așa-zișI academicieni, răsplată pentru manualul său de istorie a României. În 1949 primește Premiul de Stat alături de Mihail Sadoveanu, Alexandru Toma, Daniel Danielopolu, Costin D. Nenițescu.

Este marginalizat pe măsura ce prioritățile partidului se schimbă, mai ales după 1956 (raportul Hrușciov, criza prelungită din Polonia, revoluția de la Budapesta). Mihail Roller a murit la 21 iunie 1958, coincidență sau nu, în zilele când Armata Roșie se retrăgea din România. Dintr-un istoric oficial al regimului devenise o non-persoană în mediul academic. Academician (din 1948), ajunge un paria al vieții culturale de la București. Manualul lui a fost retras din școli, biblioteci și librării. Tezele cominterniste au căzut în desuetudine pentru că nu mai slujeau intereselor partidului. Odată cu retragerea Armatei Roșii, în 1958, pe Roller îl așteptau zile grele, se schimbau sorții. Cum a murit? S-a spus că s-ar fi sinucis. Chestiunea rămâne de interes și azi. S-a sinucis, așa cum s-a afirmat atâta vreme? A fost sinucis? Sau a murit de moarte bună? De fapt, a murit la Spitalul Elias, spitalul

nomenclaturii. Roller suferea de diabet încă din anii '30. Cauza decesului: edem meningo-cerebral.

Contextul morții sale merită atenție. La Muzeul de Istorie al Partidului era în plină desfășurare un scandal iscat pe tema trecutului ilegaliștilor. Se dădea o mare bătălie pentru legitimitate. Partidul își schimba fața, încerca prudent altă viziune. Se emancipa treptat de Kremlin, rescria – ca întotdeauna – istoria. Mihail Roller acreditase versiunea potrivit căreia Gheorghiu-Dej condusese eroic greva ceferiștilor din februarie 1933. Era un fals, Dej nu a călcat niciodată în Atelierele Grivița până în 1944. A fost arestat câteva zile mai devreme de începutul grevei, pe strada 10 Mai din cartierul Crângași, cu Nicu Tudor, informator important al Siguranței. Competiția pentru întâietate se dădea între Gheorghiu-Dej și Constantin Doncea. Pe Doncea intriga aceasta l-a costat eliminarea din partid, la Plenara CC al PMR din 1958. Cu „vot în unanimitate", bineînțeles.

Mă leagă o amintire de manualul lui Roller. Am dus la școală un exemplar din istoria lui. Ca să mă laud, firește, ce mare cititor sunt. Tata îl avea în bibliotecă de vreo zece ani. Am pus cartea pe pupitru și, spre mirarea mea de copil, în loc să mă laude, profesoara mi l-a confiscat. Mi-a făcut morală și m-a certat că vin „cu asemenea cărți" la școală. Am rămas nedumerit, nedumerirea mea a durat câțiva ani. Până una alta, părinții au fost invitați la școală. Nu înțelegeam ce provocase tevatura. Mai adusesem cărți la școală, dar efectul fusese invers. Primisem laude. Niciodată nu mi s-a explicat de ce mă făceam vinovat. Am înțeles singur mult mai târziu. Era o chestiune ciudată cu Roller și istora lui. La sfârșitul anului școlar diriginta mi-a înapoiat manualul și mi-a spus să nu mai citesc prostii dintr-astea. Nu am priceput nimic. Incidentul din școală cu manualul lui Roller s-a petrecut la începutul anilor '60. Viziunea lui Roller (de inspirație stalinistă, dogmatic-sovietică) asupra istoriei românești era depășită.

Partidul începea să susțină alte teze. Acum era clar de ce apariția manualului pe pupitrul meu – eram în clasa a IV-a B, Școala nr. 39 – a fost considerată inoportună.

BRICABRAC

• „Actul final al semnării tratatului de pace cu «statele-satelit» va avea loc la Paris, în Palatul Quay d'Orsay. Tratatul de pace cu România se va semna luni, la ora 17.00."

• „Duminică a avut loc la sala ARO un spectacol de gală în onoarea Armatei Roșii. Datorită Armatei Roșii care a sângerat pentru țara noastră am reușit să ne reîntregim Ardealul de Nord și am devenit un stat democrat, iubitor de dreptate și de pace între popoare."

• „27 mai 1947. Ieri a sosit la Iași, trecând prin punctul de frontieră Ungheni, Înalt Prea Fericitul Aleksei, Patriarh al Moscovei și al Întregii Rusii."

• „La cimitirul Izvorul Nou la 8 iunie 1947, duminica (zece ani după moartea sa în închisoarea Văcărești), se inaugurează un monument al comunistei Donca Simo" – judecată în procesul lotului Anei Pauker care s-a ținut la Craiova și condamnată la 8 ani recluziune. A murit la închisoarea Văcărești la 8 iunie 1937. La mormântul ei am fost făcut pionier, împreună cu câțiva colegi de clasă, în 1963.[1]

• „Ploi abundente și averse în toată țara", anunța presa. „Timpul probabil: cerul schimbător, presiunea în scădere. Ploile vor continua până la sfârșitul săptămânii".

• „Avioanele sovietice vor combate invazia de lăcuste din această vară aruncând prafuri arsenicale peste câmpurile din România."

---

[1] Stelian Tănase, *Sunt un copil al Războiului Rece*, Editura Corint, București, 2020, pp. 56–58.

• „Monitorul Oficial de marți, 10 iunie a.c., publică Decretele Regale prin care sunt decorați cu ocazia Zilei Victoriei pentru servicii excepționale aduse țării în acțiunea de eliberare de sub jugul fascismului german cu Ordinul «Mihai Viteazul» cu spade pe mareșalul F.I. Tolbuhin și generalul-colonel de tancuri I.Z. Susaikov."

• „Agenția TASS anunță de la Moscova că dr. C.I. Parhon a fost ales membru de onoare al Academiei de Științe a URSS."

• „Un nou film american în premieră la ARO. O comedie trăsnită, *Un musafir de pomină*, cu Bette Davis, Ann Sheridan, Jimi Durante. Toată lumea râde! Sala răcoroasă, aer condiționat."

Capitolul 11

Săli de cinema și cârciumi

...ca de obicei, pline. Filmele sunt o mare pasiune, o distracție ieftină care dădea iluzia evadării dintr-un univers tot mai înfricoșător, generat de ocupația sovietică. Bucureșteanul este bovaric, e de înțeles de ce intră într-o sala de cinematograf – ca să viseze... Prin unele săli mai rulau filme de la Hollywood, Cinecittà și Gaumont... De pe afișe pândeau importurile sovietice, fabricate de Mosfilm. Mai era puțin timp până când vor acapara piața în totalitate. Așa că distracția nu va mai dura mult. Era o presimțire care își făcea loc în sufletul cinefilului autohton. Vedea, cât se mai putea, filme occidentale având conștiința fructului ce va fi oprit în curând. Rita Hayworth, Ginger Rogers, Fred Astaire, Humphrey Bogart, Laurence Olivier și Vivien Leigh. Până la Aleksei Batalov, Nikolai Cerkasov și Serghei Bondarciuk nu mai era mult.

O listă cu premiere de pe ecranele bucureștene. Pax anunța puternica dramă *Mizerabilii*, cu Harry Baur și Charles Vanel. Scala aducea *Diamantul negru* în regia lui Jean Delannoy, cu steaua pariziană Gaby Morlay. Studiourile Paramount prezentau ultima producție, *Divorțul*, la cinema Excelsior, cu Jean Blondel și Dick Powell. Reclama asigura „că filmul ne dovedește că fericirea se clădește prin dragoste" – ceea ce noi nu știam, păcatele noastre, doar trăim la Porțile Orientului. La Tivoli a ținut afișul

vreme de zece săptămâni filmul *Dor nestins*, cu Bette Davis și Paul Henreid. La Excelsior, premiera marelui film francez *Duelul*, cu Pierre Fresney și Raimu, „un film dinamic de dragoste, cu destine în vâltoare". Cam vechiuț – era făcut în 1939. Cinema Femina anunța o premiera excepțională: *Dansatoarea din Texas*, cu feblețea mea, Rita Hayworth. La Luxor se proiecta *În umbra felinarului*, cu „marile vedete engleze Phyllis Calvet, James Mason și Stewart Granger". Cinema Eforie anunța, „cu mândrie, cel mai mare film al studiourilor Metro Goldwin Mayer. Cu Mickey Rooney, Clarence Brown și Elisabeth Taylor – *Vis de glorie*. Un film excepțional tehnicolor american. În toamna lui 1947, la Trianon rulează *Bărbații din viața ei* cu Loretta Young, prezentat drept „cel mai mare film american". Și atunci, *Casablanca* cu Humphrey Bogart și Ingrid Bergman, ce era? Juca la ARO și Gioconda. Film de film!

Fericirea cu filme americane pe afiș avea să mai dureze până în vara lui 1948, când cinematografele vor fi confiscate de stat, iar cenzura va controla importurile și distribuția filmelor. Producțiile sovietice se găseau pe multe afișe. La Casa prieteniei româno-sovietice (ARLUS, fost Fantasio) se juca *Petru cel Mare*. La ștrandul Bragadiru rula *Logodnica bogată*, producție Mosfilm. La Cinema Vergu, *Volga, Volga*. La Grădina Dacia, Izbânda, rula *Ceapaev*, iar la Varieté, *Pumnul de fier*. Odată cu naționalizarea visul a luat sfârșit. Din acea zi, statul a decis ce filme se proiectau. Învățarea limbii ruse devenea o îndeletnicire extrem de folositoare, ca să nu zic obligatorie.

Bucureșteanul obișnuia ca, după ce vedea un film, să petreacă la grădinile-restaurant, multe dintre ele situate în vecinătatea cinematografelor. Așa, de pildă, s-a redeschis Athenée Palace, „închis pentru renovare", după cum se spunea. Clienții fideli se refugiaseră la Capșa și Nestor. Odată anunțată redeschiderea, au dat năvală înapoi și au ocupat vechile mese. Chelneri și picoli

îi știau pe nume. Știau cum prefera fiecare marghilomanul sau ce vinuț dorea domnul și ce șampanie doamna. Era o lume închisă – a celor pe care îi dădeau paralele afară din casă. Eventual, purtau un nume aristocratice real sau imaginar. Bucureștiul se umpluse de impostori, farseuri și escroci, ca în toate perioadele de schimbare. Vremurile tulburi produc în masă asemenea specimene. Stabilizarea leului din vara lui 1947 i-a împuținat și sărăcit, iar confiscarea averilor, un an mai târziu, i-a scos din istorie „ca clasă", cum scria *Scânteia* cacofonic. Rămâneau în picioare cozile de topor, profitorii, așa-zisul proletariat, amploaiații vopsiți în roșu ca ouăle de Paște. Cine să asculte glasul de sirenă al Istoriei?! Lumea bună se înghesuia la restaurantul Parcul Kiseleff. Unii, mai simandicoși, îl evitau pentru că locul era frecventat de diplomați, spioni și militari sovietici. Aveau birourile și locuințele în apropiere. La Parcul Kiseleff cântau Aldo Solini și Freddy Cuscuoli, rămași la București după retragerea italienilor odată cu prăbușirea regimului fascist al lui Mussolini, în vara lui 1943. Îi acompania formația „Băieții veseli". Când grădina s-a închis, în toamna lui 1948, rușii s-au profilat pe Bufetul de la Șosea, rebotezat „Doina", și au rămas acolo până în anii '80. Cei cu simpatii occidentale preferau Champs-Élysées, lângă Arcul de Triumf, unde tramvaiul face cotul. Destul de des, onor public lumea din cartier asista la bătăi ca în filme cu militarii ruși beți în căutare de femei, țigări fine și whisky. Haosul începea când se punea chestiunea: „Cine a câștigat războiul? Rușii sau americanii?".

Lumea subțire s-a bucurat când a apărut anunțul „Casa Capșa a redeschis restaurantul seara și salonul de ceai după-amiaza". Puteai să crezi că Bucureștiul se întorcea la vremurile bune dinainte de război. La Kremlin se pregătea alt scenariu. Prea puțini știau ce ne așteaptă. La Ministerul de Interne, Teohari Georgescu contabiliza locurile disponibile în închisori. Era nevoie

de zeci de mii de paturi, de mii de celule, de zeci de pușcării și lagăre de muncă. Așa se face că, mai târziu, mulți dintre meseni s-au trezit cu ochii acoperiți cu ochelari negri, urcați noaptea în dube, duși într-o direcție necunoscută. Spre mirarea chelnerului, care nu știa de ce nu îi mai apar clienții fideli. Până când totuși a priceput...

Pentru păturile populare, amploaiați, muncitorime, existau localuri la fel de bune, chiar dacă cu mai puțin ștaif. „Scăricica", de la Piața Dristor. În 1947 aici cânta Ioana Radu, acompaniată de orchestra lui Victor Predescu. „Complet reorganizat, deschis toată noaptea, salon în caz de ploaie, parc de mașini." Patronul își luase numele de la local și își zicea Gogu Scăricică. Adresa: Șoseaua Mihai Bravu nr. 37, stația stadion PTT, tramvaiele 16, 19 și celebrul 26, cu care am circulat prin anii 1970–1980. Pentru mine, la începutul anilor 1960, locul a însemnat agățatul de tramvaie și transformarea capacelor de bere (puse pe șină) în monede de schimb. Trei capace Grivița făceau cât unul cehoslovac Pilsner.

La Piața Filantropiei existau câteva localuri în vogă. Printre ele, Grădina Ardeleanu, unde cântau Margareta Ducaru și Fane Aristocratu'. Oferea „grătar neîntrecut, vinuri naturale, prețuri moderate. Tramvai 3, 19, 20". Chiar vizavi de Hala Filantropia era localul de tradiție Parcul Millea, unde cântau Nicu Stoenescu și Dorina Drăghici. Uneori, apărea la o masă Gheorghiu-Dej. Locuia la o stație distanță, într-o vilă în spatele Pieței Domenii. Venea în gașcă, niciodată singur. Îl gardau și doftaniștii: Gheorghe Apostol, Chivu Stoica, Teohari Georgescu, Emil Bodnăraș. Venea seara târziu să asculte muzică, pentru fleicile făcute bine la grătar și vinul din beciul patronului.

Am totuși o nedumerire. Reclamele sunt pe bune? Pe principul „lauda-mă, gură, că îți dau friptură"? Restaurantele erau comerț privat, detestat de tovarăși, care le vedeau cu ochi răi. Comercianții și negustorii erau exploatatori, speculanți, avizi de

înavuțire. Ei jecmăneau clientul și îl furau. Localurile erau supuse la multiple acțiuni de descurajare, se făceau des controale și razii. Erau sancționate cu și fără motiv, adesea închise, pe diferite termene, amendate cu sume mari. În jurul lor presa crea o atmosferă menită să îndepărteze clienții, să le scadă încasările și să le împingă la faliment. Era un aspect al luptei de clasă, cum ar veni, „jos burghezia!". Să spunem că această campanie a fost degeaba, localurile erau tot pline. *Scânteia* și *România liberă* publicau reportaje menite să le discrediteze. Unele erau localuri de tradiție, nume celebre, populare, recunoscute pentru calitatea serviciului, a bucătăriei și a muzicii. PCR aplica neabătut principiul luptei de clasă. Localurile generau averi, erau acuzate că sunt locuri de perdiție unde se promova viciul: jocurile de noroc, prostituția, beția. Burghezia (adică patronii) era dușmanul proletariatului, grup social combătut aprig de Partid. În Monitorul Oficial, Ministerul Economiei Naționale a publicat la jumătatea lui ianuarie 1947 o decizie. Toate restaurantele, inclusiv cele de lux din întreaga țară, urmau să servească numai meniuri fixe, conform dispozițiilor următoare:

> Fiecare restaurant sau local similar vor pregăti zilnic cel mult 6 (șase) feluri de mâncare sau fripturi. Carnea se va consuma trei zile pe săptămână, și anume: marți – carne de pasăre de rață sau găină, joi – pește, vânat, mezeluri și afumături, duminică – carne de bovine, ovine și porcine. În celelalte zile din săptămână mâncărurile se vor pregăti fără carne. Este cu desăvârșire interzisă pregătirea și servirea de a) carne și preparate de gâscă, gâscan, curcă și curcan, b) icre negre și roșii, c) sturioni, nisetru, morun, cegă, păstrugă, d) mezeluri și afumături de lux, a căror fabricare este interzisă, e) brânzeturi de lux, a căror fabricare e interzisă, f) paste făinoase, biscuiți, chifle, prăjituri și orice alte preparate din făinuri, g) omletă, clătite și alte preparate pe bază de ouă.

Să ne întoarcem la localuri și reclamele ce le însoțesc:

„Arhicunoscutul dizeur Petre Gusti, alături de Mariette Alexa, cu orchestra maestrului Alecu Dinicu, apar în fiecare seară la «**Floarea României**» pe Șoseaua Ștefan cel Mare, colț cu Strada Polonă. Deschis toată noaptea, tramvai 3, 9, 25."

„O seara de desfătare vă oferă «**Parcul Tudorică**», pe Șoseaua Panduri 26, unde cântă Maria Lătărețu și orchestra Nicu Novac. Prețuri moderate, antren, dans, veselie..."

„Restaurantul **Colos** anunță că a deschis o nouă grădină, în spatele localului din Bulevardul Elisabeta 22. Cântă în fiecare seară Aurelia Fraga și Ionel Iorgulescu cu simpaticul șef de orchestră Mitică Sava. Program toată noaptea. Dans, antren."

„Restaurantul **Tangolita**, care se află la Nerva Traian colț cu Calea Dudești. Tramvai 16, 18, 19. Cântă cunoscutul interpret Russe Grigoraș. Șapte lei suta de raci, bufet, grătare, vinuri alese."

„Pe Știrbei Vodă la numărul 49 se găsește **Paris d'Été**, cu orchestra Apostolescu-Cireș, dizeur Florentin Delmar. Petreceți seri minunate"

„Restaurantul **Lido**, B-dul Tache Ionescu 5–7. Cel mai răcoros colț al Capitalei. Redeschis pentru public. Înghețată, braserie, dejun excelent. Bazin cu valuri. Antren. Cinematograf."

Presa anunță că „s-a redeschis renumita grădină-restaurant «**Leul și Cârnatul**», Strada 11 Iunie nr. 58. Grătar. Se servește dejun. Muzică excelentă. Saloane pentru nunți și banchete". Când Mișu Iorgulescu, cel mai tare restaurator din București, și-a deschis un local la Istanbul, a împrumutat grataragiii de la „Leul și Cârnatul".

Pe Strada 11 Iunie se găsește și „**Pariziana**, la nr. 51. Se cântă jazz cu formația Hoenigsberg. Oferă saloane pentru nunți, banchete, mese familiare. Se bea vinuri naturale Segarcea".

Altă gradină frecventată la orele serii este „**Grâușor**, pe Bulevardul Pache. Este plasat colț cu strada Traian. Tramvai 1, 14, 24.

Aici cântă Alexandru Colfescu, acompaniat de orchestra Ionel Dragomirescu".

„Un restaurator intrepid anunță onorata clientelă deschiderea noului restaurant «**Odorul Ancuței**» în Strada Mircea Vodă 6 colț cu Calea Călărași. Concertează Costică Urziceanu."

„Poftiți la Restaurantul **Britania**, cu orchestra Șoricel. Program artistic, dans, antren. Adresa: Bulevardul Brătianu nr. 3. Rezervați mese din timp."

Cum se apropia Anul Nou localurile fac invitații:

„**Motanul Negru**", Calea Rahovei 192, anunță „soliști de mare răsunat – Zizi Iordan, Puiu & Meluny, Maxim și renumita orchestra vieneză Idokahan. Poftiți de Revelion!".

„La Restaurantul **Rățoi**, Șoseaua Ștefan cel Mare 32, cântă orchestra Mișu Nedelcu. Refrene vocale Petre Gusti. Dans, antren, surprize."

„Petreceți Revelion la **Rex** cu Nicușor Predescu și Jeny Ionescu. Servim à la carte. Dans, antren. Mese numai cu rezervare."

„Petreceți Revelionul Păcii cu Coana Leanca. Repertoriu de muzică populară românească numai la Restaurantul **Balota**. Direcția Jean și Mișu Bercovici. Ansamblul compozitorului Emanuel Ionescu. Piața Filantropiei."

„Restaurantul **Viticola** prezintă pe Dorina Drăghici și Nicu Stoenescu, acompaniați de formația maestrului Juga."

„Minunat Revelion cu Rodica Bujor și orchestra Grigoraș Dinicu la Restaurantul **Velodrom**, Șoseaua Ștefan cel Mare nr. 43."

„Petreceți Revelion la Restaurantul **Parcul Cleo** din Calea Dorobanți 63. Cântă Eugenia Frunză cu Orchestra Costică Urziceanu. Dans. Antren. Serviciu à la carte."

Cei rămași acasă cu urechea lipita de radio – de obicei un Telefunken pe lămpi – au alt program. Toate posturile transmit programe speciale pentru noaptea Anului Nou cu orchestrele Glenn Miller, Artie Shaw, Count Bessie, Duke Ellington. Nu era nimeni

care să nu se întrebe ce îi rezervă anul 1948. Erau semne rele. S-au arătat chiar aproape de sfârșitul anului. De Crăciun, restaurantul Athenée Palace trece în proprietatea Primăriei București. Patronii sunt alungați. La ceremonie, Constantin Doncea ține un discurs. Athenée Palace era primul restaurant care intra în posesia statului. În scurt timp au urmat altele: Mon Jardin, Cina, Mon Caprice, Pescăruș etc. La finele lui 1948 nu mai exista niciun local privat. Un comerț înfloritor și cu mare tradiție a fost distrus. Gestiunea asigurată de comuniști a fost dezastruoasă și a dus la faliment.

Constantin Doncea nu se afla la prima ispravă. Începuse la 7 noiembrie 1947, când s-a sărbătorit cu fast ziua „Marii Revoluții Socialiste din Octombrie". În acea zi a fost trecută în posesia statului Piața Filantropia, prima piață naționalizată dintr-o serie care le va cuprinde pe toate – fără excepție. Și tot cu ceremonie, cu popor adunat cu japca din fabricile din jur, cu discursuri sforăitoare. La microfon dr. Petru Groza, Gheorghiu-Dej, Constantin Doncea, generalul Victor Dombrovschi. Prezenți, membrii guvernului, oficiali de rang înalt, ofițeri și consilieri sovietici diplomați de la ambasada din Kiseleff. Pieței i se schimbă totodată și numele, din „Filantropia" în „7 noiembrie". Era o vorbă când eram copil, „Așa s-a ales praful!". O spunea, filosofic, bunicul meu patern.

Sărbătoarea Scânteii

Mare sărbătoare, mare. *Scânteia*, organul Partidului Comunist, anunță la trei ani de la apariția sa legală „o grandioasă serbare populară" duminică, 21 septembrie, în Parcul Național (Arcul de Triumf). Distribuția era foarte ofertantă. Ion Iancovescu, marea vedetă a teatrului bucureștean. Asta nu l-a scutit de câțiva ani de pușcărie pe motiv că avea limba „ascuțită". Pe afiș

mai apăreau Maria Tănase, Gică Petrescu, Ioana Radu, Ion Dacian, Rodica Bujor, Arta Florescu și mulți alții. Prezentarea spectacolului era asigurată de N. Stroe. Mai apăreau Opera de Stat și Orchestra Barbu Lăutaru. Se dădeau „filme de lungmetraj și documentare. Tombolă, sport, scrimă, scamatorii, fanfare, canotaj, plimbări cu barca, ansamblul circ, matchuri de box. Festivitățile vor fi filmate. Masa de prânz și masa de seară se vor lua în restaurante și bufete special amenajate. Spectacolele vor dura până noaptea târziu". Anunțul era dat de Asociația „Prietenii *Scânteii*" și venea la țanc.

La 18 septembrie 1947, la restaurantul Capșa, ora 13.30, are loc un dejun oferit de Ministerul Afacerilor Externe în cinstea Comisiei Aliate de Control, care își încheia misiunea la București. Altfel spus, farsa se termina fără aplauze. Comisia a fost fațada pentru jocurile și intrigile Kremlinului care avea două scopuri distincte: să sovietizeze lumea românească și să aducă la putere cozile de topor locale, Dej, Pauker, Bodnăraș etc. Americanii și englezii au făcut figurație pe toată durata prezenței lor la București. Sărbătorile cu acest prilej – un jalnic *farewell* – se țin lanț. Capitala petrece. Șefii PMR se simt obligați să creeze o atmosferă de antren în lumea românească. Să fericească poporul, să-l facă să uite de necazuri (cu nemiluita). Și nu ajungeau schecîurile lui Stroe pentru a uita de ele. Singurii care s-au bucurat au fost sovieticii și instrumentele lor, care îi vedeau plecați pe occidentali. S-au observat îndată noile condiții, mult mai aspre. Un exemplu simplu. Dacă în 1944–1947 se cânta mult jazz în Capitală, odată cu plecarea britanicilor și a americanilor din Comisia Aliată de Control de la București jazzul a fost interzis.

La 15 octombrie 1947, a fost programată altă sărbătoare: aniversarea a „patru ani de la înființarea în URSS a Diviziei Tudor Vladimirescu". Ce prilej mai bun pentru a asigura maselor populare o stare de spirit entuziastă?! Mai ales la vreme de ocupație,

sărăcie și foamete... Nimic mai nimerit. La Teatrul Armatei se anunța cu acest prilej un mare spectacol de gală și o expoziție comemorativă. Sala a fost plină cu uniforme croite după cele ale Armate Roșii. Bineînțeles, cu câteva kilograme în plus de decorații sovietice. Comandanții diviziei, eșaloanele 1, 2 și 3 au fost prezenți și au aplaudat disciplinat discursurile și numerele artistice. Starea de sărbătoare continuă era indusă pentru a amortiza șocul care urma – alungarea regelui Mihai se pregătea în birourile ambasadei sovietice și la sediul Comitetului Central al partidului. Până atunci, la 7 noiembrie 1947, se împlineau niște ani rotunzi de la „Marea Revoluție Socialistă din Octombrie" din 1917 – bietul popor român este animat de alt eveniment colosal. Guvernul îl numește pe Stalin „cetățean de onoare al României". Pe Molotov îl face cetățean de onoare al Clujului. Și Vîșinski se alege cu o decorație. Bineînțeles, ca întotdeauna în asemenea împrejurări, populația era adunată în piața centrală să asculte și să aplaude discursurile tovarășilor, să scandeze lozinci. La final se încingea o sârbă, hop-și-așa. Farsa încă nu s-a terminat. Urmează vizita unui înalt oaspete. Prilej pentru altă sărbătoare măreață. Observ că nu se mai terminau... Calendarul suferea copioase transformări ca să fie în pas cu vremea. Era o stare de fericire programată și continuă.

Marele mareșal Tito

Pe când regele Mihai era plecat în Marea Britanie pentru a participa la căsătoria prințesei moștenitoare Elisabeta, mareșalul Iosip Broz Tito s-a înființat la București. Vizita era văzută de Ana Pauker, ministrul de extern abia instalat, drept un mare succes diplomatic. După ce România, sub guvernul dr. Petru Groza, fusese terfelită la Moscova, Londra, Potsdam, Paris, intram în rândul lumii. Cineva ne băga în seamă și ne dădea credit. Tito

era un personaj foarte important – îi urma lui Stalin în vitrina cu „jucării" a lagărului sovietic. Personajul cel mai brav la est de Cortina de Fier. Trecea și drept cel mai important discipol al lui Stalin. Totuși, cei doi „granzi" se frecau unul de altul și se invidiau fără să o mărturisească deocamdată. Stalin își luase gradul de generalisim ca să fie cu o freză mai sus de mareșalul Tito. Ambii, autodeclarați în gradele respective. De operetă, și unul, și altul. Până una alta, Tito se arăta soldat disciplinat, executant conștiincios al ordinelor Moscovei. Așa cum făcuse la crearea Cominformului în toamna lui 1947 la Szklarska Poręba, când jucase rolul dulăului de pază. Kremlinul l-a asmuțit pe Tito împotriva lui Maurice Thorez și Palmiro Togliatti, acuzați că nu puseseră mâna pe putere la Paris, respectiv la Roma.

La București, Tito venea aureolat de mișcarea de rezistență împotriva nazismului condusă de el în anii '40. Comuniștii români erau complexați de faptul că nu organizaseră în Carpați o mișcare de partizani asemănătoare. Nu au sabotat căile ferate, nu au aruncat în aer sondele de petrol, nu au luptat cu arma în mână contra nemților. Au preferat să stea prin case conspirative sub pretextul prezervării cadrelor pentru ziua când va veni ceasul eliberării, adus de *Krasnaia Armia*. La București, Tito a avut parte de o primire fastuoasă, un fel de superproducție Hollywood. Toată suflarea a fost scoasă pe bulevarde să-l întâmpine pe marele lider. S-au desfășurat lozinci, s-au afișat mari portrete pe fațadele imobilelor. S-au întins bannere cu slogane mobilizatoare. Agitprop s-a animat brusc, ziarele au publicat articole entuziaste. Geo Bogza, Zaharia Stancu, Silviu Brucan, Petru Dumitriu și-au etalat talentul. Vizita lui Tito era o recunoaștere a minusculului Partid Comunist Român. Prin această vizită i se făcea puțină respirație artificială. Era aici totuși o îngrijorare. Stalin era teribil de gelos și nu privea cu ochi buni vizita lui Tito într-o țară satelit. Să nu cumva să beneficieze de onoruri la care

numai el avea dreptul. Avea motive de îngrijorare la finele lui 1947. Multă vreme după 1917, Kremlinul a susținut proiectul unei federații balcanice. Acum Tito umbla s-o realizeze, sperând să fie beneficiarul ideii. Așa că s-a înțeles cu bulgarul Gheorghi Dimitrov. Convorbise și cu Enver Hodja. De acord, și el. Tito – cu ținutele lui de operetă – se prezenta la București să vadă dacă găsea susținere la români. Câtă vreme la mijloc fuseseră doar vorbe, sovieticii priviseră cu simpatie proiectul unei federații balcanice. Dar, când au fost amenințați concret să aibă concurență, au zis *niet* și au trecut la represalii.

Vizita s-a derulat cu bine dacă trecem cu vederea că a nins teribil, Bucureștiul a fost acoperit cu un strat gros de zăpadă. Odată sosit, la 17 decembrie 1947, la gara Mogoșoaia, a fost plimbat ca moaștele unui sfânt. I s-au arătat fabrici, a dat mâna cu muncitorii, a admirat ruinele orașului. Ca în Orient, partea cea mai importantă e oferirea de cadouri. Tito a primit de la Muzeul Național tabloul lui Ion Andreescu, *Pădurea desfrunzită*. Nu aș fi fost împotriva unui asemenea gest, dacă Gheorghiu-Dej i-ar fi dat ceva ce-i aparținea. În cele trei zile cât a stat aici, Tito s-a adresat poporului, începând de la gara Mogoșoaia, apoi la Piața Națiunii, aici a ținut un discurs unei mulțimi de 100 000 de oameni. A mai cuvântat la Camera Deputaților, reunită în ședință solemnă. Trei sute de *zombies* au asistat cu entuziasm simulat, conform ordinelor. La microfon, Tito a strecurat aluzii la ce se petrecea în culise între Moscova și Belgrad, o relație care începea să scârțâie. Un conflict care nu explodase la suprafață, dar nici nu mai avea mult. Se anunța un divorț? Nimeni nu mergea cu gândul până acolo, deși era clar că Stalin și Molotov respingeau planul federației balcanice... Au avut loc convorbiri oficiale, dar mai ales neoficiale. Din filmul documentar realizat de Victor Iliu despre vizită, cele mai interesante sunt secvențele cu gazdele. Românii fac figură de trepăduși și slugi. Au zâmbete de chelneri

cu ochii după bacșiș. Vedem strângeri de mână, rictusuri, plecăciuni servile, multe fețe de agenți și spioni. Gheorghiu-Dej, Ana Pauker, Teohari Georgescu, Vasile Luca, Iosif Chișinevschi, Emil Bodnăraș sunt depășiți de situație, intimidați de statura lui Tito. Și, mai ales, preocupați de ce va zice Stalin despre vizita lui la București.

La 19 decembrie 1947, mareșalul Tito face cale întoarsă. Cum îi era frică să zboare cu avionul, a plecat tot cu trenul din gara Mogoșoaia. Pupături, fanfară, mulțime entuziastă, flori, bannere, aplauze.

Patimi și pasiuni

„Între tinerii Sandu Radu și Lucreția Neagu existau legături de dragoste de opt ani. Tânărul a fost plecat pe Frontul de Est. Erau și destul de săraci ca să își legalizeze dragostea prin căsătorie. Sandu Radu a întâlnit o altă fată, mai bogată, și s-a căsătorit în secret cu ea. A continuat să se întâlnească și cu Lucreția N., care a aflat noua lui situație civilă. Zdrobită sufletește, părăsită după opt ani, a hotărât să se răzbune. Pentru asta și-a procurat o sticluță de vitriol. Ieri-seară Sandu R. și Lucreția N. și-au dat întâlnire la hotelul Gabroveni, unde au luat o cameră. În locul scenelor duioase, s-a iscat o ceartă violentă, în timpul căreia Lucreția Neagu a scos sticluța cu lichidul ucigător, aruncându-i-l în față amantului. Orbit – lichidul i-a atins amândoi ochii –, a strigat după ajutor. A urmat finalul obișnuit în asemenea drame. Arestarea criminalei."

„Un gardian își ucide soția ca să se poată căsători cu amanta", titrează *Scânteia* în subsolul paginii întâi. „Un teribil asasinat s-a produs duminica noaptea în Capitală. Gheorghe Cristinescu, gardian în etate de 31 de ani, domiciliat în Str. General Lahovary, și-a împușcat soția cu care era căsătorit de 13 ani. El o părăsise cu

două luni în urmă pentru a trăi în concubinaj cu Alice Leonea, de 22 de ani, din strada Drumul cu Tei nr. 7. Alice Leonea nu știa că gardianul era căsătorit și avea un copil de 7 ani. În noaptea crimei, Ecaterina Cristinescu încercase de mai multe ori să îl facă pe soț să revină acasă. În noaptea când a fost asasinată, venise cu un pachet cu mâncare la soțul ei, care făcea rondul obișnuit. L-a întâlnit pe strada Galvani colț cu Principele Nicolae în cartierul Florească. Între cei doi s-a iscat o vie discuție, soția cerându-i soțului să revină acasă. Când ea s-a întors să plece, gardianul a scos pistolul, l-a îndreptat asupra ei și a tras. Glontele a pătruns în ceafă, ucigând-o pe loc. Pentru a nu fi descoperit, gardianul Gheorghe Cristinescu a târât victima până la o groapă de gunoi de lângă Fabrica de cărămidă Bragadiru. A aruncat cadavrul și l-a acoperit de gunoi, apoi și-a văzut mai departe de serviciu. [...] A doua zi dimineața cadavrul femeii a fost descoperit de doi lucrători. Procurorul a dispus transportarea lui la Institutul Medico-Legal. În cursul zilei de ieri criminalul a fost depus la Prefectură."

„O groaznică sinucidere s-a înregistrat azi dimineață în Capitală. Tapițerul Toma I. Vasile, de 32 de ani, din B-dul Banu Manta nr. 35, se afla în divorț cu soția sa. Între timp, s-a amorezat de o fată din cartier, cu care voia să se căsătorească. Părinții fetei ieri-seara i-au pus în vedere tapițerului că până nu termină divorțul nu îi mai dau voie să calce în casă, fapt care l-a deprimat pe tânăr. Azi-dimineață tapițerul s-a dus la linia ferată, unde a așteptat automotorul de Arad, și, în momentul când trenul se apropia cu viteză, s-a aruncat sub roți. Pe linia ferată a rămas doar o masă de carne."

„Proprietarul blănăriei din Calea Victoriei nr. 177, un anume Francisc Helman, a fost plimbat pe străzile Capitalei ieri cu o pancartă atârnată de gât. Acesta își bătea joc permanent de drepturile salariaților și demnitatea omenească. Ieri o salariată a atras

atenția patronului să plătească taxa la Economat în vederea aprovizionării salariaților cu lemne deoarece expiră termenul și vine iarna, explicându-i că există riscul să rămână fără lemne și să stea în frig până în martie-aprilie. Pentru această îndrăzneală, patronul s-a repezit asupra vânzătoarei, femeie suferindă, și a lovit-o cu coada măturii până când aceasta și-a pierdut cunoștința. În furia lui, a bătut și pe ucenica Lenuța Ciobănel de 15 ani, până a adus-o în stare gravă, conform certificatului medical. Fapta patronului a fost sancționată cu toată severitatea de cei care au văzut împrejurarea. A fost prins și plimbat prin cartier – străzile Berthelot, Popa Tatu, Berzei – cu o pancartă atârnată de gât, în care se arată faptele lui reprobabile. Trecătorii l-au huiduit și au aruncat cu diverse obiecte. Pe seară a fost depus în arestul Poliției."

„Înfiorătoarea crimă din Gara de Nord. Un cadavru ciopârțit a fost găsit de un hamal ieri la 8.30 în Gara de Nord într-un colet ce părea să conțină carne de animal provenită dintr-o tăiere clandestină. Este vorba despre o femeie măcelărită de asasinul ei. Polițiștii veniți la fața locului au făcut o descoperire înfiorătoare. Coletul conținea trunchiul unui om, cald încă, învelit într-o pătură mânjită de sânge. Lipseau capul, brațele și picioarele. Părți întregi din piele erau jupuite. Din primele cercetări se pare că este vorba despre o proprietară de casă de prostituție de pe Șoseaua Giurgiului, pe care nimeni nu mai văzut-o de 3 zile. Victima a fost găsită cu trupul ciopârțit, pieptul și regiunea sexului tăiate. Asta a făcut ca medicul legist și procurorul să fie în imposibilitate de a stabili cui aparține cadavrul. Ucigașul ar fi lucrat după un ritual sau sub un blestem. Oricare ar fi fost mobilul crimei – răzbunare, jaf sau dorința de moștenire a cuiva. Poate că femeia deținea anumite secrete ce trebuiau înmormântate. S-a lansat și ipoteza că asasinul este militar. După priceperea cu care a împărțit corpul victimei, asasinul pare să fie un specialist în

ale anatomiei. Poliția judiciară a cercetat în amănunt albume cu fotografii ale infractoarelor de orice natură, nefiind exclusă posibilitatea ca victima să fi fost o mare escroacă, spioană, hoață, pensionara unui bordel. Ieri, capul victimei fost găsit, în cele din urmă. Este expus la Morga pentru a fi vizionat de public ca să fie recunoscută, identitatea victimei nefiind încă stabilită. Cercetările continuă."

„Sinuciderea din Strada Traian 177": „O anume Nadia Economu s-a sinucis. Ea deținea o garsonieră la adresa pomenită și o avere imensă, contând în bijuterii de valoare, cristale, covoare persane și altele – beneficiile concrete ale prostituției. Era considerată o femeie de condiție, avea relații în lumea bună și trata de sus nevoiașii. [...] Nadia Economu punea la dispoziție garsoniera și surorii sale, Jeana, care, deși mamă a doi copii mari, a fost prinsă în două rânduri de soțul ei în bordelul surorii sale. [...]. Ocupația soției sale era rentabilă. În definitiv, făcea și nevasta – ca și el – afaceri pe picior. Ea se ducea des la Nadia și împărțea beneficiile cu sora sa, devenită pentru circumstanță proxenetă. [...] Garsoniera mai era frecventată și de dra Lizica Mănescu, care se declară «fără profesie». Profesie știută de toți afaceriștii care au trecut pe la adresa din Traian 177. Prima întrebare pe care și-au pus-o anchetatorii sinuciderii Nadiei Economu a fost: din ce mijloace trăiau aceste femei fără o profesie precizată și toți acești bărbați de a face și cu ce bani duceau o viață de risipă și desfrâu? Nadia Economu, care s-a sinucis din cauza unei decepții sentimentale, era o prostituată de lux, iar garsoniera ei era o casă de toleranță. Faptul că aici se învârteau afaceri mari, gangsteri obișnuiți ai bursei negre, care azvârleau cu milioanele completează tabloul și dă un înțeles social acestei așa-zise drame sentimentale."

„Reconstituirea crimei din strada Academiei": „Ieri, la ora 12.00, a avut loc reconstituirea crimei din frizeria din Strada

Academiei, în care lucrătorul Nicolae Stejăroiu a fost asasinat de banditul Ion Blidaru. În momentul când s-a apropiat duba Prefecturii și făptașii au coborât din ea, mulțimea a izbucnit în huiduieli. Numai datorită severei paze polițiste cei trei au scăpat nelinșați. [...] criminalii, cu cătușe la mâini, au fost introduși în prăvălie... Ei au arătat că, după ce au pătruns în noaptea de 7/8 martie în frizerie, au scos tot ce au găsit de valoare prin sertare: brice, mașini de tuns, 20 de milioane lei. Un lucrător, Stejăroiu, a sosit între timp și a fost legat. I-au cerut să îi ducă unde erau lucruri de valoare. Stejăroiu a reușit să se desfacă și l-a lovit pe bandit cu o sticlă în cap. Surprins, Blidaru trage două gloanțe, din care unul îl nimerește în gură pe Stejăroiu și îl ucide pe loc. Asasinul apoi a urcat în prăvălie, s-a spălat la ghivetă și s-a pansat la cap. Aici a așteptat pe complicele Irava Vasile și împreună s-au dus la celălalt complice, care îi așteptă în apropiere, pe numele lui Raul Tincu. Când reconstituirea s-a încheiat, afară mulțimea a așteptat ieșirea celor trei din frizeria din Strada Academiei și i-a huiduit din nou... Poliția a reușit cu greu să îi bage în dubă. Au fost duși în arestul Prefecturii. Vor fi judecați pentru crimă, îi așteaptă ani grei de închisoare."

„Cafenelele și localurile unde se practică jocurile de noroc se vor închide". „Cu ocazia ultimelor razii ale organelor de Prefectură s-a constatat că multe localuri nu își justifică cu nimic existența. Aceste așa-zise cafenele nu sunt decât spelunci unde răufăcătorii pun la cale lovituri, iar vagabonzii și prostituatele, vânzătorii de ponturi și tăinuitorii își au aici sediile. Diverși indivizi joacă table pe câte 5 milioane partida, remy la un milion partida. De la o masă de barbut poliția a ridicat ieri la o descindere 17 milioane de lei. [...] Jucătorii, vagabonzii, proprietarii, prostituatele vor fi internați în colonia de muncă de la Plătărești. Tot aici vor fi trimiși și crupierii și proxeneții de prin aceste localuri rău famate. În Capitală nu vor mai rămâne deschise decât un număr mic de localuri, unde

vor fi interzise cu desăvârșire jocurile de noroc. În locul localurilor închise se vor deschide cantine muncitorești. În cursul zilei de ieri organele Prefecturii Poliției Capitalei au procedat în baza deciziei luate de Ministerul de Interne la inventarierea și sigilarea următoarelor localuri din Capitală: Fu-Chang, Don Juan, Monte Cristo, Cafe-București. Această măsură a fost luată în urma constatărilor făcute de către autoritățile polițienești că în aceste localuri se practică prostituția, jocurile de noroc și se fac operațiuni de bursă neagră".

Regele și patria

Universul, joi, 1 ianuarie 1948, „Proclamarea Republicii Populare Române": „Adunarea Națională a proclamat în ședința de ieri Republica Populară Română. Alegerea unui prezidiu de cinci persoane. Ședința se deschide la orele 19.10 sub președinția dlui Mihail Sadoveanu. La intrarea membrilor guvernului în frunte cu d. dr. Petru Groza, Adunarea în picioare aplaudă cu entuziaste ovații și strigăte de ura.

D. Mihail Sadoveanu, președinte: Adunarea fiind în număr, declar ședința deschisă. Dau cuvântul dlui președinte al Consiliului de Miniștri, d. dr. Petru Groza. Primul-ministru este primit cu aplauze furtunoase și strigăte de ura.

Domnule Președinte, doamnelor și domnilor deputați,

Am onoarea a vă citi următorul text: (dl prim-ministru citește textul abdicării regelui). [...] În vederea acestei declarații guvernul s-a întrunit în Consiliu de Miniștri, a luat act de această abdicare și a considerat de a sa datorie de a se adresa Poporului, punându-l în cunoștință de cauză printr-o proclamație de care, doamnelor și domnilor deputați, să-mi dați voie s-o citesc aci, cerând și adeziunea domniilor voastre. (D-sa citește apoi textul proclamației.)

Doamnelor și domnilor deputați, rog pe dl. președinte ca, luând aci act de aceste două documente, să vi le supună hotărârii domniilor voastre.

Dl Mihail Sadoveanu: Doamnelor și domnilor deputați, cred că sunt în asentimentul Dvs. al tuturor dacă declarăm în această ședință solemnă că Parlamentul ia act atât de abdicarea regelui Mihai, cât și de proclamația Guvernului către țară. (Aplauze furtunoase, strigăte de «bravo». Adunarea aclamă îndelung în picioare.) Doamnelor și domnilor deputați, se va depune un proiect de lege din inițiativă parlamentară. [...]

«Articolul 1. Adunarea Deputaților ia act de abdicarea regelui Mihai pentru el și urmașii săi. Articolul 2. Constituția din 1866 cu modificările din 1923 și acelea în 1944 și următoarele se abrogă. Articolul 3. România este Republică Populară» (aplauze furtunoase și îndelungi repetate, strigate de «bravo». Adunarea în picioare ovaționează. Denumirea Statului Român este: Republica Populara Română, prescurtat RPR. [...]

D. Mihail Sadoveanu: Vă rog să poftiți la votul cu bile. [...] Doamnelor și domnilor deputați, rezultatul votului este următorul. Votanți: 295. Bile albe pentru: 295. Adunarea a adoptat în unanimitate proiectul de lege. (Aplauze în picioare, primește rezultatul votului cu aplauze puternice)".

Un detaliu nu îmi sună deloc bine. Convocarea unei ședințe a Camerei Deputaților durează o zi întreagă. Ea nu se putea face înainte de momentul semnării actului abdicării. Nici Groza, nici Gheorghiu-Dej nu aveau cum să știe rezultatul audienței la rege – este și motivul pentru care se luaseră măsuri de siguranță. Paranoice, le-aș spune. Celor doi le era frică. Îl știau pe rege drept un om curajos și nu puteau ști reacția lui, deși îl spionau (prin microfoane instalate la Peleș și Palatul Elisabeta, peste tot, prin agenți strecurați în personalul Palatului). Drama era în derulare, și finalul nu era previzibil. Pe scurt, convocarea Adunării

Deputaților s-a făcut după momentul semnării actului de abdicare. Audiența durase o oră și jumătate. La ora 14.00, regele cu mica lui suită se întoarce la Sinaia, unde ajunge la ora 16.00. Ședința Adunării Deputaților, anunță presa vremii, a început la 19.10. Deputații se aflau în vacanța de Sărbători. Era 30 decembrie 1947. De la Cluj, Timișoara sau Suceava trenul făcea circa 12 ore. Din localități apropiate – Pitești, Brașov, Sibiu, Constanța, Galați – se putea ajunge la București în trei-patru oare. Întrebarea este: s-a ținut această ședință „solemnă"? Mai curând, nu! Fizic, era imposibil. Daca totuși s-a ținut, la ea au participat numai deputații din București, vreo 40, și din localitățile limitrofe, care puteau ajunge la timp. E posibil să se fi adus figuranți în rol de deputați din aparatul Partidului și uzinele bucureștene: Grivița, Malaxa, Lemaître. În orice caz, nu au participat 295 de deputați – numărul lor total. A fost o mascaradă. Cifrele votului apărute în presă sunt fictive. Regimul comunist s-a instalat, după cum vedem, printr-o farsă. Și așa a dus-o până la prăbușirea sa în decembrie 1989.

Un an mai târziu, în 1948, la jurnalele de actualități difuzate în sălile de cinema erau proiectate „secvențe" care arătau poporul bucureștean dansând, aplaudând, cântând de bucurie. Se scandau slogane: „Trăiască Republica!", „Trăiască tovarășul Stalin!", „Trăiască în veci prietenia româno-sovietică!". Materialul era prezentat ca fiind de arhivă. Imaginile ar fi fost înregistrate live chiar în seara de 30 decembrie 1947 în Piața Palatului. Era un fals, o regie artistică, ca un film de ficțiune. Era „ca și cum". S-au folosit actori și figurație. Filmul a fost înregistrat în toamna lui 1948, câteva luni mai târziu.

Conform ziarului *Scânteia*, începea o eră nouă. Iată un anunț dat marți, 31 decembrie 1947, a doua zi după proclamarea republicii: „Cabaretul Arizona închis". „Ieri organele Poliției au procedat la închiderea unui local de lux, Arizona, din Capitală.

Cu toate avertismentele primite, patronul localului din strada Brezoianu, neînțelegând să renunțe la vechiul sistem, continuând să patroneze desfrâul ce se practica la scară întinsă în acest local, fapte constatate cu ocazia raziilor efectuate de Poliția socială, s-a hotărât închiderea localului" (*Fapta*, 31 decembrie 1947). Se declanșa operațiunea „morala proletară". Localul frecventat de șefii Partidului – Dej, Chișinevschi, Apostol, Teohari Georgescu, Emil Bodnăraș – se închidea. Arizona nu era un local oarecare. Era un simbol al Occidentului, cu jazz, curve, mâncare și băuturi fine. Un simbol al vieții de noapte. La Moscova, la finalul anului 1947, nu exista niciun restaurant. Ele erau considerate expresii ale decadenței burgheze.

Vizita oficială a lui Dimitrov

Dacă Tito a vizitat Capitala când România era Regat, Gheorghi Dimitrov a sosit în vizită la București când era deja republică populară. Între timp, se consumase lovitura de stat din 30 decembrie 1947. Se întâmpla în ianuarie 1948. Povestea are schepsisul ei. Nu degeaba ținea Kremlinul o armată de agenți la București. Nu puteai să tragi o bășină în sediul partidului fără să se afle la Moscova. Așa se explică mulțimea de exerciții de alarmă, cu masca pe figură, cu săpat adăposturi antiatomice în Piața Roșie spre mirarea corpului diplomatic, care observa cu minuție mișcările de trupe. Stalin și Molotov, pe urmele lui Lenin și Troțki, susțineau în declarațiile date de-a lungul timpului necesitatea formării în Balcani a unei federații de state – cu Iugoslavia, Bulgaria, Albania, eventual România. Zis și făcut, Tito s-a prezentat la București purtând o teribilă uniformă de mareșal (semăna leit cu un costum dintr-o operetă de Offenbach), ca să discute proiectul cu românii, fără să-i informeze în prealabil pe tovarășii sovietici despre planul său. Organele au făcut urechile

mari. Partea română a dezmințit că ar fi ceva necurat la mijloc. Dar, când Dimitrov este primit o lună mai târziu la București, chestiunea devine explozivă. Or fi declarat șefii revoluției că vor o federație de orientare bolșevică în Balcani, dar astea erau vorbe goale, diplomație. În sinea lui, Stalin nu agrea deloc ideea. Apariția unei federații nu făcea decât să îl preamărească pe Tito, incomod cu aerele lui de mare șef militar. Geniul era monopolul lui Stalin. Chiar deghizați în sovietici, rușii rămâneau extrem de suspicioși, acum aveau și motiv. După vizita lui Tito și Dimitrov la București, cei doi au fost chemați la Kremlin să se explice. Tito a refuzat să onoreze invitația, pretextând că programul lui este prea încărcat... Dimitrov s-a dus, era încrezător, trăise la Moscova între 1933 și 1946. Dimitrov nu s-a mai întors, a murit subit la Moscova, dacă nu cumva a rătăcit biletul de tren. Corpul lui s-a întors la Sofia, cu mari ceremonii de jale, și a fost îmbălsămat. A fost depus într-un mausoleu construit la repezeală la Sofia. După 1989, mausoleul a fost demolat și mumia înapoiată familiei pentru a fi îngropată creștinește.

Să ne întoarcem pentru o clipă la București, în ianuarie 1948. Presa timpului scrie abundent pe toate paginile despre Dimitrov. Îi pune portretul, alb-negru și color. Inserează o puzderie de materiale propagandistice. Se părea că fericirea dăduse peste România. Vizita lui Dimitrov nu făcea decât s-o confirme. Ana Pauker și ai ei repurtau un succes de politică externă. Însemna că Bucureștiul era vizitat de marii lideri postbelici. Având în vedere că eram o țară înfrântă, vizita lui Dimitrov era ceva important. Trenul a oprit întâi la Giurgiu pentru o probă a ospitalității frățești. Populația orașului a fost strânsă în piața centrală, de unde s-au auzit aplauze frenetice și lozinci revoluționare. Abia după o baie de mulțime, Dimitrov a pornit spre București. Delegația a debarcat la 13.30 în gara Mogoșoaia. Ciudat, discursul de întâmpinare nu a fost ținut de dr. Petru Groza, Gheorghiu-Dej sau

Ana Pauker, ci de Teohari Georgescu, ministrul de interne. Șefii cei mari au evitat să se afișeze cu Dimitrov. Le ajunseseră oare la urechi informații de la Kremlin și Lubianka? Așa se pare. Vizita lui Tito nu stârnise cine știe ce aprecieri în anturajul lui Stalin. Au urmat convorbiri, cupe de șampanie, strângeri de mâini, aduceri aminte. A doua zi, vineri, 10 ianuarie 1948, la ora 10, a fost convocată o uriașă adunare populară în Piața Victoriei, prezidată de Ana Pauker, care îi fusese subaltern lui Dimitrov la Comintern în timpul războiului. S-au adresat mulțimii dr. Petru Groza și înaltul oaspete. „Dis-de-dimineață din toate colțurile Bucureștiului sute de mii de muncitori, funcționari de toate categoriile sociale, femei, bătrâni, copii într-o însuflețire impresionantă care se îndreptau cântând spre locul adunării. Purtând stindarde multicolore în brațe și vioiciune în privire, ducând placarde pe care scrie «Trăiască Republica Populară Bulgară!», «Trăiască Gheorghi Dimitrov!», «Trăiască Republica Populară Română!», coloane nesfârșite de cetățeni constituiau un tablou emoționat de care vor vorbi multă vreme cu dragoste toți bucureștenii martori ai manifestației de ieri dimineața" (*România liberă*, 11 ianuarie 1948).

La 15 ianuarie, ora 21.00, a avut loc „la Ateneul român un festival artistic în cinstea dlui Gh. Dimitrov și a delegației guvernamentale bulgare. Au participat C.I. Parhon, Gh. Dimitrov, S.I. Kavtaradze. [...] Ansamblul artistic al armatei a executat imnul roman și bulgar, marșuri și melodii române și bulgare. Au fost aplaudate cântecele interpretate de Arta Florescu. Un deosebit succes a obținut corul de copii al Societății Române de Radiodifuziune cu imnul «Salut pentru Dimitrov» de Ion Vanica, dansurile naționale interpretate de ansamblul Ciocârlia. La plecare spectatorii din sala Ateneului au aplaudat cu căldură corul de copii care a interpretat cu însuflețire imnul «Salut, tovarășe Dimitrov». A fost puternic aplaudat poemul «Balada lui Gheorghi

Dimitrov» de Aurel Baranga, scris special pentru această ocazie". Același „poem" inodor, incolor, insipid, marca Agitprop, a fost publicat de *Scânteia* și *România liberă* pe pagini întregi. Contra cost, firește. Kremlinul nu se uita la bani în asemenea împrejurări. Iar Aurel Baranga știa să profite de pe urma serviciilor prestate pentru cauză.

Mașinăria de propagandă a funcționat la capacitate maximă cât înaltul oaspete s-a aflat în Capitală. Totuși, când delegația bulgară a părăsit gara Mogoșoaia cu brațele pline de flori și cravate roșii la gât, dr. Petru Groza, Gheorghiu-Dej, Ana Pauker au răsuflat ușurați. La București urma, la 21 ianuarie 1948, la sala ARO, comemorarea lui Lenin. Bucureștiul o ducea într-o sărbătoare continuă. Și aceasta marcată de ARLUS, presa scrisă și radio cu fast. Toții tenorii propagandei au ieșit la rampă să-l aniverseze pe Lenin... În presă, a existat un singur subiect: Lenin.

Arestarea lui Pătrășcanu

Abdicarea regelui Mihai s-a produs fără ca Lucrețiu Pătrășcanu să fie informat de Biroul Politic. Nu a fost invitat nici la ședința Camerei Deputaților care ratifica actul și declara Republica Populară Română. I-a fost clar că zilele lui în politică sunt numărate. La 21–23 februarie 1948 a avut loc așa-zisul congres de „unificare a mișcării muncitorești", fuziunea dintre PCR și PSD. Era o farsă, ca atâtea altele în acei ani. Pătrășcanu nu a fost ales în nicio funcție la congres. A doua zi, 24 februarie, a fost demis din funcția de ministru al justiției pe care o deținea de la 23 august 1944. Presa a anunțat că și-ar fi dat demisia, dar era o minciună. A fost demis de guvernul dr. Petru Groza. Interesant, la 25 februarie 1948, s-a produs lovitura de la Praga, prin care comuniștii au preluat puterea.

Pătrășcanu era cel mai cunoscut dintre comuniștii români. Spre deosebire de ceilalți membri ai PCR, era popular și credibil. După discursul din 1946 de la Cluj, când declarase că întâi se consideră român și apoi comunist, era văzut ca un patriot. Lumea detesta regimul de ocupație sovietică. Ceilalți lideri comuniști erau văzuți ca niște quislingi care au vândut țara Kremlinului. Ca atare, detestați. E de înțeles de ce demiterea lui Lucrețiu Pătrășcanu a fost primită cu mirare nu numai în cercurile informate, presă, ambasade, dar și în opinia publică. Destui s-au bucurat însă, ei înțelegeau situația drept o răfuială între comuniști. Două luni mai târziu, la 28 aprilie 1948, Lucrețiu Pătrășcanu a fost arestat de pe stradă, ca într-un film cu gangsteri. România devenise deja în 1948 un stat polițienesc. Pătrășcanu contribuise și el la deformarea gravă a Justiției, situație care îl lipsea acum de apărare din partea legii. A fost dus în secret la o vilă de la Băneasa, apoi la Snagov. Anchetarea sa a durat șase ani. La 16 aprilie 1954 – un an după moartea lui Stalin –, a fost judecat, condamnat la moarte și executat în închisoarea Jilava. Un detaliu care spune multe: procesul a fost ascultat la cască de Gheorghiu-Dej și Iosif Chișinevschi. Încă un fapt care arată natura procesului, precum și caracterul personajelor. După moartea lui Stalin (5 martie 1953), era limpede pentru Gheorghiu-Dej și camarila sa că la Moscova se pregăteau schimbări politice. Gheorghiu-Dej se găsea în mare pericol să își piardă postul în favoarea lui Lucrețiu Pătrășcanu, de unde și graba de a-l ucide.

Elena Pătrășcanu: „Cum a fost arestat. A fost la CC, cred că la Ghiță [Gheorghiu-Dej, *n.a.*]. Șoferul cu mașina îl aștepta. Când a coborât, șoferul a observat că a fost condus spre altă mașină. A văzut că era dus cu forța, că era arestat. Și mașina aceea a plecat. Șoferul a încercat să-l urmărească. [...] Neștiind ce să facă, a venit la mine, [...] unde aveam atelierul de scenografie... Și mi-a relatat. M-am dus acasă și am așteptat, zicându-mi că trebuie să

capăt o veste. Au trecut trei ore și a venit Drăghici [Alexandru, *n.a.*] personal de la Pătrășcanu cu un bilet: «E dorința mea să fii calmă, să iei niște lucruri și să-l urmezi pe Drăghici». M-am dus cu Drăghici la Băneasa, unde l-am întâlnit".[1]

Lena Constante: „În dimineața aceea m-am dus, ca de obicei, la atelierul teatrului de păpuși. Spre orele zece am plecat de la atelier pentru a mă duce la expoziție. Spre prânz, soția lui Lucrețiu Pătrășcanu a intrat în sală. M-a luat de braț, m-a tras într-un colț și mi-a spus. [...] Agentul i-a povestit că mașina trăsese în fața Comitetului Central. Șoferul l-a văzut pe Pătrășcanu, a ieșit o oră mai târziu, însoțit de doi tovarăși. Dar fără să le facă cel mai mic semn, fără măcar să îi privească, se urcase în mașina Comitetului Central. [...] Șoferul a încercat în zadar să o urmărească. La răspântie le-a pierdut urma. Era cel puțin ciudat, ca să nu spun îngrijorător. Amândouă am plecat de la expoziție. Nu puteam să o las singură, deoarece nu reușea să își ascundă emoția. Ne-am dus la Harry [Brauner, *n.a.*]. De acolo a telefonat la ea acasă de mai multe ori. Nimeni, Lucrețiu Pătrășcanu nu era acasă. Nici nu telefonase. Situația părea gravă. Pe la orele trei am condus-o acasă. M-a rugat să n-o las singură. Am urcat la ea în apartament și am așteptat. [Familia Pătrășcanu locuia într-un bloc pe strada Vasile Lascăr nr. 100, lângă Piața Gemeni, *n.a.*] Nu multă vreme. La patru, un tovarăș, pe care se părea că îl cunoaște, i-a adus un bilet. După ce l-a citit, chipul ei până atunci încins de grijă, s-a făcut alb ca varul. A lăsat biletul să cadă pe birou, apoi a dus omul alături în sufragerie. Am auzit-o spunându-i că va fi gata în cinci minute [...]. În țară el era singura personalitate din partid care se bucura de o anumită popularitate. Atâta vreme cât această popularitate servise planurilor partidului, secretarul [general, Gheorghiu-Dej, *n.a.*] își ascunsese ura față de intelectualul tovarăș Lucrețiu Pătrășcanu,

[1] A. Șiperco, *op. cit.*, vol. V, p. 44.

idealist, cinstit și cu adevărat patriot. Venise vremea să scape de el. Să facă din el victima unui proces [...]. Am rămas singură în birou, am luat biletul. L-am citit. [Pătrășcanu, *n.a.*] îi cerea să vină să se întâlnească. Să ia puțină rufărie. Să aducă *Istoria diplomației*, pe care tocmai o citea. [Elena Pătrășcanu, *n.a.*] a reintrat în birou cu o mică valiză în mână. M-a sărutat fără un cuvânt. Am rămas pe prag, privind-o".[1]

Academicienii, marș afară!

Guvernul dr. Petru Groza s-a hotărât să lichideze Academia Română, ultimul bastion al vechii Românii. Un refugiu al elitelor într-un regim al clasei muncitoare? Nu se potrivea. Să se termine odată pentru totdeauna cu aceasta adunătură de reacționari! Guvernul s-a pronunțat favorabil la prima ședință în plen. S-a votat în unanimitate, cum era firesc într-o democrație populară. Legea 132/9 iunie 1948 modifica vechea lege din 1879. La art. 1 preciza: „Academia Română [...] se transformă într-o instituție de stat. Ea va purta denumirea de Academia Republicii Populare Române".

A doua zi *Scânteia* și *România liberă* publică marea veste. Fără niciun ecou. Acum o s-o ducem mai bine? Se vor desființa cartelele, vor crește salariile? Armata Roșie se retrage? Se va găsi carne în măcelarii, se va călători gratis cu tramvaiele și trenurile? Se va interzice spălatul pe dinți? Se vor da pașapoarte tuturor doritorilor? La cinema se vor proiecta din nou filme americane? Fitecine va primi de la Sindicat un apartament într-un bloc nou cu apă caldă, closet, balcon, gaze, ghenă de gunoi? Punct.

Academicienii sperau ca noua lege să nu permită ingerința guvernului în treburile ei și ca libertatea de gândire să fie protejată.

[1] Lena Constante, *Evadare tăcută: 3000 de zile singură în închisorile din România*, Editura Florile Dalbe, București, 1995, p. 122.

Noua lege a Academiei a fost redactată de C.I. Parhon, Iorgu Iordan, Mihail Sadoveanu, Dimitrie Gusti, Ion Nistor, Traian Săvulescu. „Academia nu va mai fi pe viitor o instituție de cultură națională, ci o instituție la dispoziția politicii internaționale a comunismului."[1] Pentru a întări această măsură, la 13 august 1948, Monitorul Oficial a publicat în nr. 186/13 august 1948 „Statutul de organizare și funcționare al Academiei Republicii Populare Române". Au fost dați afară 113 membri (26 titulari, 58 corespondenți, 29 de onoare).[2] Regimul dădea o lovitură dură elitei românești. Sunt multe nume ilustre printre cele epurate: Traian Vuia, Lucian Blaga, Gheorghe Brătianu, Constantin Rădulescu-Motru, Ion Petrovici, Gheorghe Ionescu-Siseşti, Gogu Constantinescu. Pe listele noii Academii regăsim pe Gala Galaction, Gheorghe Murnu, Gheorghe Oprescu, Gheorghe Petrașcu, Jean Al. Steriade. Exista și o listă de membri de onoare străini (11 la număr) – jumătate dintre ei, sovietici. Dintre membri azi mai spun ceva numele lui Simion Stoilov, Elie Carafoli, Daniel Danielopolu, Ștefan S. Nicolau, Nicolae Lupu, C.I. Parhon. Nu lipsesc cei care au pactizat cu regimul comunist: George Enescu, Iorgu Iordan, C.I. Parhon, Alexandru Rosetti, G. Călinescu și nici comuniștii Alexandru Toma, Petre Constantinescu-Iași, Barbu Lăzăreanu. Noua Academie a RPR avea 66 de membri titulari, jumătate din câți erau în cea veche. Nu pot fi primiți în Academie cei care au suferit condamnări pentru fascism sau infracțiuni de drept comun, cei cărora li s-a retras cetățenia după 6 martie 1945, cei care s-au pus în trecut în slujba reacțiunii și fascismului, dăunând intereselor poporului.[3] Președinte a fost numit Traian Săvulescu. Din conducere mai făceau parte Mihail Sadoveanu,

[1] C. Rădulescu-Motru, *op. cit.*, vol. VI, p. 98.

[2] Ioan Păun Otiman (coordonator), *1948. Marea dramă a Academiei Române*, Editura Academiei Române, București, 2013, p. 24.

[3] C. Rădulescu-Motru, *op. cit.*, p. 141.

Petre Constantinescu-Iași, Barbu Lăzăreanu etc. Împănată cu fideli ai URSS și ideologiei marxist-leninist-staliniste, așa-zisa Academie a RPR slujea, de fapt, intereselor ocupantului străin. Dispărea un reper esențial al societății românești.

BRICABRAC

• „Balul Presei va avea loc pe 27 februarie a.c. în Sala de marmoră a Cercului Militar din București. Numărul biletelor este limitat. Rezervarea se face la sediul Sindicatului ziariștilor profesioniști din strada Gogu Cantacuzino nr. 2."

• „Abonamente la reviste din URSS se pot face în condiții avantajoase prin Cartea Rusă, Calea Victoriei 42, și în provincie."

• „Majorarea tarifelor la tramvaie și autobuze. 2 000 lei clasa întâi, 1 500 clasa a II-a și 3 000 lei cursa la autobuz."

• „Galeriile Pasajului Român cumpără haine uzate, paltoane, încălțăminte, lenjerie plătind prețurile zilei. Veniți cu încredere în Pasajul Român (prin strada Câmpineanu) sau telefonați pentru vizită la domiciliu."

• „«Teatrele particulare vor trece sub tutela statului», ne declară d. I. Șahighian. Ministerul Artelor prevede desființarea biletelor și introducerea unei impuneri bănești minimale tuturor cetățenilor de la orașe."

• „Acordul economic cu URSS s-a încheiat ieri. Ceremonia semnării la Moscova."

• „Prefectura Poliției Capitalei face cunoscut că, în termen de 48 de ore, taximetrele sunt obligate să afișeze în interior vizibil tariful în vigoare. Pentru a pune capăt speculei, publicul este rugat să reclame în scris sau telefonic la Serviciul Circulație orice abatere de la tariful afișat, iar când organele polițienești controlează, să dea tot concursul pentru a li se putea aplica șoferilor

infractori sancțiunile legale și de a fi deferiți instanțelor pentru sabotaj."

• Presa de partid anunță apariția unui nou roman, *Desculț*, de Zaharia Stancu, nimeni altul decât noul președinte al Uniunii Scriitorilor din România. Mașinăria de propaganda începe să se agite. Astfel, Ovid S. Crohmălniceanu îi ia autorului un lung interviu și îi dedică apoi în *Flacăra* un amplu și elogios comentariu. Stancu este considerat drept un mare scriitor al noii literaturi. Iar *Desculț*, o capodoperă. Crohmălniceanu este numai unul din multe nume care s-au înscris în această campanie. De altfel, Crohmălniceanu va fi criticul proletcultist prin excelență al perioadei.

• „Se împlinesc 24 de ani de la moartea conducătorului iubit al Marii Revoluții Socialiste din Octombrie, Vladimir Ilici Lenin. O serie de manifestări comemorative au loc în Capitală cu ocazia acestei aniversari. Citiți ziarul nostru!"

• „Londra, 11 (Rador). Postul de Radio Moscova a anunțat marți seara că «generalisimul Stalin a fost ales în unanimitate în toate circumscripțiile electorale unde s-a prezentat ca candidat pentru Sovietul Suprem al Republicilor Uniunii Sovietice»."

• „Azi sărac, mâine bogat. Numai prin Loteria de Stat!"

• „Nenorocirea albă. Zăpada căzută în acest an este fără precedent. În Europa viscolul și nămeții au izolat mii de localități. Este cel mai mare viscol din acest secol. Primăria Capitalei a încheiat 3 800 procese-verbale de amenzi, 2 100 procese-verbale de trimitere în judecată. S-au efectuat 124 arestări pentru aceia care nu înțeleg să curețe zăpada de pe trotuarul din fața caselor lor."

• „Duminică a avut loc la sala ARO un spectacol de gală organizat de ARLUS pentru ziua Armatei Roșii. Solemnitatea a fost deschisă de fanfara Regimentului 1 Jandarmerie. S-a intonat noul imn de stat românesc și cel sovietic. Sala s-a ridicat în picioare, iar la sfârșit a aclamat și aplaudat cu entuziasm."

• „*Ceapaev*, un grandios film sovietic în culori, produs în studiourile din Leningrad. Numai la sala ARO începând cu ora 9.30, dimineața."

• „Paris. România a semnat ieri, la ora 17.00, tratatul de pace în celebra sală a Orologiului de la Quay d'Orsay."

• „Ministerul Informațiilor aduce la cunoștința celor interesați că nu se mai acordă nicio autorizație de apariție pentru noi publicații."

• „Gratuit. În Calea Moșilor 205, dr. Bergof consultă miercuri și sâmbătă după ora 10.00 pentru următoarele afecțiuni nervoase: fobii, obsesii, isterie, tulburări erotice, deprimări sufletești, perversiuni."

• „Industria automobilistică sovietică se face cunoscută pe piața românească prin două modele importate de curând. Autoturismul marca Pobeda (Victoria), produs al uzinelor de automobile Molotov din Gorki, tip Sedan, cu caroserie metalică. Al doilea model, tot de tip Sedan, este autoturismul marca Moskvici, produs al uzinelor Stalin din Moscova. Autoturismele sunt expuse și pot fi vizionate de public la sala Dalles zilnic între orele 10.00–18.00."

• *România liberă*: „De la Céline și Sartre la antropofagie și stafii", de Jacob Popper. Citez: „Iată un aspect semnificativ din peisajul societății occidentale. Pregătiți de literatura lui Céline și Sartre să considere omul ca o ființă abjectă și apropiată de animal, societatea apuseană discută cu dezinvoltură eventualitatea revenirii la antropofagie". Autorul articolului mai scrie: „Pentru că istoria se grăbește și ea va arunca în curând la coș stafiile și veleitățile antropofage și literaturile abjecte, de canal; și întreaga societate putredă care le cultivă". E clar încotro bate ziaristul. Jacob Popper, autor cu existență ideologică tulbure, exclus din PCR, fugit din țară, angajat redactor la Radio Europa Liberă în 1958.

Capitolul 12

Masoneria intră în adormire

În 1948 masoneria a intrat în adormire. Era o decizie nu atât a masonilor, cât a PMR, care voia să dețină monopolul puterii. Nu mai dorea să aibă de a face cu partide, sindicate, alte organizații. Nici masoneria nu mai avea multe zile de trăit. În iunie, a apărut ucazul de a „intra în adormire". Agenții acestei sabordări au fost Mihail Sadoveanu, Victor Eftimiu, N.D. Cocea, Mihai Ralea, vechi masoni, ajunși la treptele cele mai înalte în ierarhie. Fiecare reprezintă un capitol important al istoriei masoneriei din prima parte a secolului XX. Din 1937, la presiunea regelui Carol al II-lea, masoneria intrase în adormire, iar Jean Pangal, marele comandor, a plecat în Portugalia. Deja organizația era măcinată de grave conflicte interne.

După răsturnarea lui Antonescu la 23 august 1944, masonii se reunesc și, în decembrie 1944, se reface Consiliul Suprem – cu Constantin Bellu, Paul Brătășanu, George Grigoriu, Alesandru Bilciurescu. Lor li se alătură Radu și Șerban Cioculescu, Mihai Codreanu, I.A. Bassarabescu, Constantin Kirițescu, Constantin Rădulescu-Motru, Ion Vinea, I. Vasilescu-Valjan, Dinu Nicodim, Emil Ghilezan etc. Sunt cei care „reaprind flacăra", și lojile revin la viață. Observ absența figurilor cele mai proeminente: Mihail Sadoveanu, Victor Eftimiu, N.D. Cocea, Mihai Ralea. Ceea ce i-a îngrijorat pe comuniști a fost succesul masoneriei, înflorirea ei neașteptată. Fluxul de înscrieri a fost impresionant. Numeroși tineri de valoare au

fost inițiați. Dau numai două nume din noul val: Dan Amedeo Lăzărescu, inițiat în februarie 1946, și Alexandru Paleologu, inițiat în decembrie același an. Ordinul masonic se afla într-o situație foarte dificilă după cinci ani de război și în condițiile ocupației *Krasnaia Armia*. În URSS masoneria fusese interzisă, era limpede că Moscova nu va permite existența lojilor masonice în țările satelit. Ce viitor avea masoneria din România în acest context? Pușcării, prigoană, persecuții.

După distrugerea sediului din strada Ion Câmpineanu nr. 45 în urma bombardării aeriene a Capitalei în 1944, sediul masoneriei a fost amenajat într-un subsol de pe Strada Bursei. Mihai Noradunghian, fost ministru de externe la Constantinopol în guvernul junilor turci, și alte figuri consacrate ale masoneriei au inițiat de acolo renașterea lojilor. A apărut și un Consiliu Suprem, cu un Suveran mare comandor în persoana lui Mihai Noradunghian, și cu un Mare maestru – George Grigoriu. Episoadele care au urmat – instalarea guvernului dr. Petru Groza, alegerile falsificate din noiembrie 1946, abdicarea forțată a regelui Mihai – au restrâns și apoi au lichidat atitudinea de toleranță față de lojile masonice. Masoneria a fost silită să intre din nou în adormire. Cel care a dat anunțul a fost N.D. Cocea. Patrimoniul a fost confiscat, arhivele de asemenea, și toate sediile închise. Activitățile au fost interzise. Mulți masoni au fost arestați, judecați de tribunale speciale, închiși pe termene între 10 și 15 ani la Sighet, Aiud, Gherla, Salcia, Galați, Botoșani. Destui (printre ei George Grigoriu, Paul Brătășanu și alții) și-au lăsat oasele prin pușcării...

Reacții oficiale

Duminică, 25 iulie 1948, sub semnătura lui A. Dumbrăveanu, *România liberă* publica un amplu reportaj despre saloanele de dans din București, „Saloanele cartierelor bucureștene, o rămășiță

a trecutului" și subtitlul „Patronii acestor saloane organizează petreceri după tipicul negustoresc într-o atmosferă de promiscuitate". Remarcă întâi mulțimea lor, nu mai puțin de șase saloane de dans numai pe șoseaua Chitila. În cartierele Dudești și 13 Septembrie sunt atât de multe, încât gazetarul nu le poate număra. Zeci de saloane se găseau în cartierul Obor. În Calea Văcărești, la fel. „Aproape nu există cartier mărginaș care să nu își aibă «salonul lui de dans». Aceste saloane s-au bucurat până acum de o prea indulgentă atenție a autorităților. [...]. Pot fi văzuți la aceste chermeze ucenici și ucenice care se duc de-a dreptul la muncă. Ei își risipesc astfel sănătatea și tinerețea în aerul îmbâcsit, în promiscuitatea saloanelor de dans... Prea s-au înmulțit, prea sunt organizate oricând și oriunde. Când un întreg tineret se află antrenat într-o campanie uriașă de construcție, când țara întreagă este un vast șantier, saloanele bucureștene au rămas și activează ca o sinistră rămășiță a trecutului. [...] Un tineret dornic de petreceri scapă astfel de orice control, de sub orice normă de cuviincioasă comportare și inevitabil alunecă... Duceți-vă la una din aceste petreceri nocturne dintr-o mahala îndepărtată și veți vedea acolo o promiscuitate, o lipsă totală de aer și higienă și băutură multă". Gazetarul descrie atmosfera unui salon de dans din cartierul Sebastian: „Patronul stă cu mânecile suflecate la bufet. Era un aer insuportabil, o ceață și un fum să le tai cu cuțitul. Perechile dănțuiau de zor pe un soi de pardoseală care nu a mai văzut de mult ani perie și leșie... Pe oglinda din salon cineva a scris «Dansul e tinerețe!». Când țambalagiul și chitaristul obosesc, începe acordeonul". Presa crea deja atmosfera pentru măsurile punitive ale administrației împotriva saloanelor de dans. Reportajul are un caracter preventiv. Să înțeleagă lumea de ce sunt amendate și supuse raziilor, de ce sunt supravegheate de agenți și de ce multe saloane sunt închise. Autorul articolului scrie numai despre saloane de dans plasate la periferie. Din cartierele rău famate și sărăcăcioase. Aici își caută exemplele pentru a demonstra

că sunt nocive. Ignora însă saloanele de lux, frecventate de protipendada comunistă. Ce înțelege un cititor oarecare? Că saloanele de dans sunt foarte populare, că tineretul preferă să se distreze și le frecventează cu mai multă pasiune decât șantierele de muncă patronate de PCR. Iată un anunț: „S-a deschis Dancing Bar Colorado, strada G.G. Assan, Piața Universității. Orchestra Dinu Șerbănescu. Dans, atracții, music-hall. Joi, duminică, Sărbători. Matineuri dansante între 17.00–20.00". După cum vedem, protipendada se menaja. Distracția rămânea distracție.

În loc de concluzii. În cartea sa de amintiri despre perioada de doi ani petrecută în Rusia, Emma Goldman, figură marcantă a mișcării anarhiste mondiale, nota:

> Dictatura politică a bolșevicilor a suprimat brusc orice comunicare. Nu mai există niciun loc de întâlnire, nici măcar pentru cele mai inofensive discuții, nu mai existau cluburi, nu mai existau restaurante. Nici măcar săli de bal. Îmi amintesc răspunsul uimit al lui Zorin [secretar al Comitetului Orășenesc Leningrad, *n.a.*], când l-am întrebat dacă tinerii au voie să se întâlnească fără să fie controlați de Partid: „Sălile de dans sunt ascunzători pentru contrarevoluționari. Le-am închis!"

Pe marginea prăpastiei

În Europa, după lansarea planului Marshall, lucrurile se complică. Stalin considera programul drept o amenințare. Uniunea Sovietică nu putea rivaliza cu starea materială a SUA și risca să piardă în timp de pace avantajele câștigate în timp de război. Doi factori contribuie la crearea acestei situații neprevăzute: 1) blocada Berlinului, declanșată la ordinul Kremlinului la 24 iunie 1948. A durat aproape un an și s-a încheiat la 11 mai 1949 cu victoria țărilor occidentale, care au organizat un pod aerian pentru aprovizionarea populației berlineze. 2) Conflictul dintre Stalin și Tito pe chestiunea

supremației în lagărul comunist. De abia format în toamna lui 1947, Cominformul – o replică anemică a Cominternului – s-a scindat. Kremlinul îl declara pe Tito eretic și îl excludea din mișcarea comunistă. O serie de comploturi și atentate coordonate de la Moscova au încercat să îl lichideze fizic și politic fără succes. Cu toate că Stalin a pretins că este de ajuns să sufle o dată pentru a răsturna regimul lui Tito, nu s-a adeverit. Tito a rezistat. Ca răspuns, Stalin a declanșat o vânătoare de vrăjitoare în țările comuniste. S-au căutat insistent titoiști – reali sau imaginari – la Sofia, Tirana, Budapesta, Varșovia, Praga. S-au organizat înscenări judiciare pe tiparul proceselor Marii Terori de la Moscova din anii 1936–1938. Lideri comuniști au fost acuzați de trădare și complot și judecați în procese publice. Cei din boxă au fost condamnați la moarte și executați în grabă. De remarcat acoperirea mediatică a acestor procese. Ele au asigurat pagina întâi a celor mai importante cotidiane ale presei mondiale. Aceasta răsturnare de situație era percepută de opinia din aceste țări ca un motiv de încredere. Ideea era că totul se vă termina prost pentru Stalin. De ce am fi triști când între liderii comuniști a intrat dihonia? Se întrevedea speranța că lucrurile vor degenera spre un conflict deschis. Se părea că mai nimeni nu dorea pacea și că se făceau pregătiri pentru al treilea război mondial.

Bucureștiul a fost temporar ocolit de o asemenea înscenare. Pregătiri au existat. Arestarea lui Lucrețiu Pătrășcanu, a unora dintre oamenii din anturajul său (Harry Brauner, Emil Calmanovici, Belu Zilber), precum și a altora, ca Remus Kofler, Alexandru Ștefănescu, au fost semnale că se pregătește un mare proces politic. El nu s-a desfășurat totuși în acei ani pentru că la Kremlin s-a considerat că PMR este prea slab, lipsit de suficiente cadre, incapabil să se impună în societatea românească. Un asemenea proces ar fi adus pagube nemăsurate partidului care, la 23 august 1944, număra doar câteva sute de aderenți. Procesul s-a amânat, iar la 5 martie 1953 Stalin a murit. Noua echipa diriguitoare de la Kremlin, Malenkov și Hrușciov, a preferat să anuleze

derularea proceselor politice din Estul Europei. Inclusiv la București, chiar dacă în 1952 Ana Pauker, Vasile Luca, Teohari Georgescu (membri ai Biroului Politic) au fost demiși și arestați și urmau să fie judecați. Echipe de experți de la Lubianka au venit la București, dar ordinul inițial a fost anulat. Doar procesul lui Lucrețiu Pătrășcanu a mai avut loc, pentru că Gheorghiu-Dej îl detesta și îi era teamă să nu-i ia locul. Dej nu își făcea iluzii asupra fidelității tovarășilor lui doftaniști. Era suficient un cuvânt al Moscovei.

Mai ales că și-a văzut amenințată poziția. S-a întâmplat în vara lui 1948 pe fundalul crizei sovieto-iugoslave. Stalin l-a suspectat pe Dej de titoism pe baza unor denunțuri venite de la București. Bodnăraș – omul lui de încredere, agent GRU, cetățean sovietic – a trimis la Kremlin mai multe rapoarte (denunțuri) în care îl demasca pentru deviaționism de la linia Moscovei. Bodnăraș s-a visat o zi liderul politic a României. Acuzațiile aduse lui Gheorghiu-Dej puteau fi letale în climatul încins din acel an. Cu puțină vreme înainte, Tito fusese la București și primit triumfal. Gheorghi Dimitrov, vechiul lider al Cominternului, a vizitat și el oficial Bucureștiul. Întors la Sofia, a fost dus pentru „îngrijiri medicale" în URSS, de unde nu s-a mai întors. Gheorghiu-Dej a fost ridicat și dus la Constanța sub controlul serviciilor speciale sovietice. A reușit să supraviețuiască. Cum a fost posibil? În primul rând, trimișii Moscovei la București aveau opinii diferite despre soarta ce trebuia rezervată lui Dej. În al doilea rând, din cauza agitației stârnite în minusculul partid bolșevic local. La uzina Grivița (care era nucleul dur al partidului), ceferiștii au încetat lucrul, iar Constantin Doncea s-a adresat mulțimii strânse în curtea atelierelor – era vorba de câteva mii de lucrători. După august 1944, ceferiștii dobândiseră multe privilegii: locuințe, cartele, cantine, concedii gratuite, condiții mai bune de lucru decât restul muncitorimii, salarii peste medie. Fără ceferistul Dej la conducere riscau să le piardă! Iată ce a spus Constantin Doncea, liderul grevei din februarie 1933, în apărarea lui Dej. Până la urmă, Gheorghiu-Dej a

fost eliberat din casa GRU de la Constanța, adus la București și reinstalat în funcție. Pentru a se reabilita în ochii lui Stalin, a trebuit să susțină raportul privitor la criza iugoslavă la prima reuniune a Cominformului, intitulat „Liga Comuniștilor din Iugoslavia în mâinile unei bande de asasini și spioni". Textul a fost redactat în întregime la Moscova, Gheorghiu-Dej a făcut doar serviciul de a-l citi la microfon în fața delegaților Cominformului. A fost prețul plătit pentru a-și salva viața și cariera. Poate că așa-zisa lui arestare a fost o mascaradă – în tradiția rusească – montată pentru a-l vulnerabiliza și a-l obliga să țină discursul infamant.

Fericita întoarcere în peșteri

Jean-Jacques Rousseau a scris că în comuna primitivă oamenii erau fericiți. Motivul ar fi fost că nu exista proprietatea privată care să îi despartă pe oameni între ei, să îi facă să se urască și să-și dorească unii altora pierirea. În peșteri, așadar, trăind în cete, totul era folosit în comun și oamenii trăiau bine unii cu alții. Zice Rousseau. Apariția proprietății private i-a despărțit pe oameni definitiv. Marx și Engels preiau această teză de adormit copiii. Ei scriu că revoluția proletară va desființa proprietatea privată, statul va dispărea, așadar și exploatarea omului de către om. Oamenii se vor întoarce la fericirea vremurilor de început. Vom trăi iar în comun. Totul se va împărți după nevoile fiecăruia. Acesta era basmul lui Marx și Engels cu care sperau să narcotizeze așa-zisul proletariat și să îl îndrepte împotriva burgheziei.

Marele pas în gol s-a făcut la București la 11 iunie 1948. Totul a trecut în acea zi la stat: coșurile de fabrică, tulumbele de pompieri, garajele, prăvăliile etc. Marea și mica industrie devin peste noapte proprietatea statului. De fapt, a câtorva tovarăși cu apucături de gangsteri. Din acea zi, Gheorghiu-Dej și complicii lui s-au folosit de toate bunurile acestea ca și cum ar fi fost ale lor – cumpărate sau

moștenite din familie. Totul le aparținea: fabrici, magazine, imobile etc. O mână de birocrați – doftaniști și cominterniști – s-a înstăpânit peste tot ce a realizat societatea românească de-a lungul unui secol, de la 11 iunie 1848 la 11 iunie 1948. Ziua naționalizării a fost aleasă pentru simbolismul și încărcătura ei. De la revoluția burgheză din 1848 la „revoluția proletară"! Se ignora faptul că, în 1948, nu a avut loc nicio revoluție, ci o ocupație străină, sovietică.

Era cea mai mare lovitură dată de un clan mafiot în istoria noastră. Țara întreagă era tâlhărită, nu o bancă, un transport cu lingouri sau buzunarele unei precupețe jefuite în tramvai. Avutul țării a fost confiscat fără alte formalități. Cei care s-au opus raptului sau ar fi putut să o facă au umplut pușcăriile. Bugetul țării, fabricile, pământurile, pădurile, bogățiile solului și subsolului, imobilele au trecut din posesia unei întregi clase, burghezia, în mâinile câtorva „tovarăși" înscriși în PMR. Era, de fapt, un *hold-up*. Astfel, o populație de oameni liberi s-a transformat într-o masă de sclavi.

Firește, s-au găsit câțiva bezmetici care au salutat această tâlhărie de mari proporții. De ce nu!? Ce vedeți rău în sclavie și în sărăcie? Cum este să nu ai nimic? Lumea avea să afle de a doua zi. Lumea românească a trecut masiv prin experiența pușcăriilor. În câteva săptămâni, în vara-toamna lui 1948, pușcăriile s-au umplut... Nopțile au fost tulburate pretutindeni de mașinile Securității care treceau căutând o adresă de unde să ridice nefericiți.

Zvonuri despre sfârșitul lumii

Au circulat zvonuri despre un nou război antisovietic. S-a făcut, și nu fără scop, o deosebită publicitate în preajma bombei atomice și a unor discursuri ținute peste Ocean. Criminalii de război din România așteptau să le sosească iarăși timpul. Se vedeau încă o dată puși la locuri de înaltă răspundere, să guverneze, să împuște,

să spânzure, să jefuiască. Dar situația internațională a început să se limpezească. Calea de înțelegere între Marile Națiuni Unite din Apus și din Răsărit s-a deschis. Zvonurile unui și mai crâncen război s-au risipit...[1]

Zaharia Stancu avea ucaz de la Agitprop să scrie că lucrurile se aranjează și pacea între mai-mari este aproape. Este mai curând ce spera el, care se dedicase ocupantului sovietic, mizând pe prezența sa aici pentru decenii întregi.

Bartolomeu Anania: „Vă rog să mă credeți, dar 90% din populația țării nutrea credința că vin americanii și ne salvează într-o lună, două, trei, maximum un an. Se făceau calcule politice. Unii se autodenunțau la Securitate [ca «dușmani ai regimului», *n.a.*], pentru a fi închiși și când vin americanii să îi găsească «eroi». Se formau guverne în clandestinitate care se autodenunțau. Am stat în închisoare cu miniștri fictivi, fantomatici, din vremea aceea. Nu zic că era o nebunie, dar era o psihoză întreținută de politica americană. Poporul american vedea un fel de mesianism al «eliberării popoarelor» întreținut și de unele posturi de radio occidentale".[2]

Singura speranță pe care poporul o avea pentru a ieși dintr-o asemenea catastrofă era să izbucnească al treilea război mondial. Desigur, câștigat inevitabil – în opinia românilor – de Statele Unite, care dețineau monopolul bombei atomice. Yankeii, în sfârșit, vor veni să ne elibereze. Blocada Berlinului era dătătoare de mari speranțe într-o asemenea evoluție. Cele două supraputeri erau foarte aproape să se încaiere. Au ajuns – era clar pentru toată lumea – în pragul războiului. Mulți gândeau că era de ajuns ca americanii să scape câteva bombe atomice peste Moscova, Leningrad, Kiev sau Vladivostok... Poate nici nu trebuiau să o facă. Era suficient să-l amenințe pe Stalin că vor folosi arma atomică pentru a-i obliga pe ruși să-și retragă

[1] Zaharia Stancu, *Secolul omului de jos*, p. 222.

[2] Bartolomeu Anania, *op. cit.*

Krasnaia Armia departe la est de Cortina de Fier. S-ar duce dracu' șandramaua bolșevică! Așa visau popoarele din centrul și estul Europei. La București se paria în neștire. Va fi pace sau război? Și dacă va fi război, cine îl va câștiga: rușii sau americanii? Răspunsurile erau: 1) URSS va câștiga, SUA vor capitula; 2) SUA vor câștiga, ziceau cei mai mulți. Dacă vorbeau prea tare și îi auzea careva, ajungeau la mititica...

Pe la începutul anilor '60 eram elev intern la Școala nr. 64 de lângă Gara de Est și, deși trecuse multă vreme de la Ialta și Potsdam, jocul preferat al elevilor continua să fie „de-a războiul". O puzderie de filme cu tranșee, soldați, mari bătălii, tancuri, bombardamente efectuate cu aviația, cu partizanii care aruncau în aer căi ferate crease o cultură a confruntării armate. Ziarele, radioul, librăriile, și ele, pline de maculatură de război. Ce făceam noi, elevii interni? Pariam pe întrebarea cine va câștiga: URSS sau SUA. Fără război, nu se va schimba nimic, știam și noi cât eram de copii. Mai auzeam și ce se vorbea acasă – aici subiectul era dezbătut frecvent. Era clar în cartier că nu aveam cum să scăpăm de ruși fără un al treilea război mondial. Lanțurile sunt lanțuri. Ne-am debarasat târziu, în 1989 și fără război, dar nu aveam cum să anticipăm acest deznodământ în anii '60. Ar fi trebuit o clarviziune pe care nimeni nu o avea.

Iată ce nota Ray Melbourne, de la misiunea americană la București, într-un raport confidențial:

> Poporul român caută o cale de scăpare, dar până acum nu se întrezărește nici cea mai palidă nădejde în afară de un al treilea război mondial. Discuții în legătură cu posibilitatea unui nou război se aud din ce în ce mai des și nu poate fi o altă explicație că, oricât de cumplit ar fi pentru România, masa poporului îl dorește. Zvonurile pieței cum că ar fi început războiul sunt ceva obișnuit; zvonuri care se răspândesc rapid sunt primite cu satisfacție de cei care le cred. [...] Majoritatea pare resemnată la gândul războiului și, în

pofida tuturor încercărilor făcute în lume pentru o pace de durată, așteaptă declanșarea acestuia."[1]

Bucureșteanul citea presa, pagina externă mai ales, sperând să primească veștile așteptate. Dacă „ai noștri" ar fi pierdut, baraca bolșevică și *Krasnaia Armia* s-ar fi dus dracu'. Numai al treilea război mondial ne-ar mai fi salvat din strânsoarea sovietică. Bucureșteanul nu dorea pacea, cum trâmbița propaganda oficială, ci un război care ne-ar fi eliberat.

Blocada Berlinului declanșată în iunie 1948 a fost prima confruntare de proporții dintre supraputeri. Rușii au blocat Berlinul de Vest, unde trăiau 2 milioane de nemți. Circulația pe șosele, căi ferate, fluviul Spee a fost întreruptă. Singura posibilitate de a ajunge la Berlinul de Vest a rămas cea aeriană. Blocada a durat în total 320 de zile. Occidentalii au pus în funcțiune un pod aerian. Două milioane de tone de cărbuni, petrol, benzină, hrană etc. au fost transportate zilnic în Berlinul de Vest. Un zbor la fiecare două minute a aterizat pe aeroportul Templehof. S-au efectuat 2 112 de curse. În fiecare zi au fost transportate 4 500 de tone de mărfuri. Când a devenit clar că resursele anglo-americane sunt suficiente, deznodământul nu a mai întârziat. Stalin, în mai 1949, a dat ordin să înceteze blocada pe care tot el o declanșase. Era recunoașterea înfrângerii sale, dar și a superiorității americanilor (logistică, resurse etc.). Stalin a pierdut prima mare confruntare cu SUA din epoca Războiului Rece.

Întărâtă-i, drace, nu ne trebe pace!

Bucureștenii au primit cu sentimente contradictorii această veste. Întâi s-au bucurat de victoria Occidentului. Alții au regretat încetarea blocadei. Însemnă că degenerarea conflictului într-un

[1] *România. Viața politică în documente*, p. 214.

război SUA vs. URSS nu s-a produs. Odată cu asta, eșua și speranța că americanii ne vor elibera... Mai existau conflicte, dar nu de anvergura acestuia. Cel dintre Tito și Stalin și Războiul Civil din Grecia. Un altul era pe cale să explodeze în Extremul Orient, în Coreea – care a alimentat, de asemenea, speranțele tuturor, dar în alt context strategic. În fine, la 29 august 1949 URSS a reușit prima experiență cu bomba atomică în Kazahstan. Monopolul SUA a încetat cu toate consecințele lui. Pesimismul a cuprins lumea românească. A fost clar că nu va avea loc nicio conflagrație și deci nicio schimbare politică. Popoarele subjugate trebuiau să se elibereze singure. Așa s-a ajuns la revolta de la Berlin din iunie 1953, criza din Polonia în 1956, Revoluția din Ungaria etc.

Dacă opinia omului de rând era una, discursul propagandei oficiale era altceva. Presa de inspirație moscovită înfierează Occidentul. Pretinde că „URSS bastionul păcii e!". Toate inițiativele lui Stalin sunt salutate de *Pravda*, *Izvestia* etc. Limbajul se radicalizează. Iată câteva titluri culese din presă: „Politica Washingtonului încalcă pacea mondială", „SUA alimentează Europa Occidentală cu arme", „La luptă împotriva imperialismului provocator de războaie! Trăiască URSS – steagul luptei împotriva robiei capitaliste!". „Mari mitinguri de protest ale oamenilor muncii din RPR împotriva mârșavei înscenări a procesului conducătorilor Partidului Comunist din SUA!", titra *Scânteia* pe prima pagină, joi, 28 octombrie 1948. Tot aici găsim articolul: „Interviul acordat de I.V. Stalin ziarului *Pravda* demască intrigile din culisele blocului anglo-american". „Cum luptă clica lui Tito împotriva propriului său popor!", „URSS apără cauza păcii", „Teroare, linșaj, corupție, iată armele lui Truman și Dewey!", „Tito și clica lui urmăresc să lege soarta Iugoslaviei de lagărul Imperialist", „Statele Unite sabotează instituirea unui control atomic. Planul american a fost demascat la ONU", „URSS destramă perdelele de fum ale diplomației imperialiste", „Statele Unite nu vor să încheie un acord pentru interzicerea armelor nucleare",

„Anglo-americanii sprijină renașterea fascismului în Germania apuseană", „Armatele blindate ale URSS – forța titanică în apărarea păcii și libertății popoarelor lumii".

Apar și alte focare de conflict după cel din Iugoslavia, cel de la Berlin. Presa subordonată Kremlinului reflecta chestiunea pe larg: „Imperialiștii și agenții lor nemți provoacă la Berlin", „Ideile atotbiruitoare ale comunismului vor învinge!", „Andrei Vîșinski a denunțat complotul american pentru zădărnicirea interzicerii armei atomice", „Polițiștii englezi au tras în muncitorii germani la Berlin", „Falimentul politicii americane în Europa!"...

Fantele și curtezana

În anii de care ne-am ocupat în acest op, cântecul fără de care nu se desfășura o nuntă, un banchet, un zaiafet era „Ecaterino!". A fost foarte popular și a generat o adevărată isterie. Cântecul a apărut de nicăieri imediat după război. *Semnalul* din 21 decembrie 1945 nota: „Provenit poate dintr-o revistă sau din folclorul suburban, cântecul acesta cucerește fulgerător populația bucureșteană. E cântat de lăutari în localurile de lux, la restaurante. E fredonat în saloane, la mese, în birouri". A fost emblema unei întregi epoci, între 1944 și 1948, când România a trecut de la statutul de țară liberă la cel de țară ocupată de o armată străină. „E o capodoperă de vulgaritate și imbecilitate", mai scrie *Semnalul*. Însă place imens. „E cântecul publicului actual, melodia acestor vremuri sinistre". „S-ar părea că este un dialog între o curtezană de mahala și fantele ei care îi cere paltonul ca să se veselească." Citez: „Iarna ce vine / Vara ce trece / Și vântul bate / Cu năbădăi", refren care revine după fiecare strofă. Ecaterina refuză să îi dea poetului paltonul, probabil că l-a pierdut sau l-a uitat când a plecat. Amantul o apostrofează: „Ecaterino, semeni cu mă-ta / Că umbli noaptea / Cu crai fardați. / Ecaterino, vedea-te-aș moartă / Cu dric la poartă și cai mascați". Bineînțeles, domnișoara Ecaterina nu

rămâne fără replică: „Sictir, golane / Du-te, muncește / Și te-nțolește / Că te pretinzi!". La final, Ecaterina, eroina tare-n clanță și cu tupeu, îl alungă pe fante cu replica „Sictir lu' tac-tu / Sictir lu' mă-ta!" „Ecaterino, vedea-te-aș vie / În colivie la Văcărești."

Autorul articolului (semnează Ignotus) încheie astfel: „Am notat aici acest cântec ca să se știe în posteritate care au fost gusturile noastre și nivelul de artă al societății actuale. Fiindcă moda «Ecaterino» face ravagii. Mulți oameni nu se mai salută cu «bună ziua», ci își spun «Ecaterino, vedea-te-aș moartă». Ba poți să auzi sub aceeași nefastă influență a Ecaterinei o cuconiță pe Calea Victoriei făcând bezele unui cunoscut și strigându-i «Sictir, golane!»".

Din toate lucrurile despre care am povestit în acest op numai acest refren a rămas până azi: „Iarna ce vine / Vara ce trece / Și vântul bate / Cu năbădăi. / Ecaterino, vedea-te-aș moartă, / Cu dric la poartă și cai mascați".

Goana după aur

„Trimiși în judecată pentru că s-au descoperit la ei 242 monede de aur și 1 750 dolari. Parchetul Tribunalului Ilfov a deschis acțiune ieri inculpaților David Calmanovici, strada Brezoianu 12, Mișa Klein, Str. Sf. Vineri 16, și Pincu Hartmann, str. Delea Nouă 4 bis."

„O faimoasă bandă de falsificatori și evazioniști fiscali a fost înaintată Parchetului. Ei au păgubit statul de 10 miliarde lei nestabilizați și cca 10 milioane lei stabilizați. Direcția Judiciară din MAI în colaborare cu Direcția de control a Ministerului de Finanțe a descoperit o periculoasă bandă. Arestarea infractorilor s-a produs în februarie curent prin descoperirea lui Ernest Băjescu, proprietarul unei firme fantomă. Plăsmuitor al unor scrisori de depozit și falsificator cunoscut. După descoperirea acestuia, ancheta a continuat pentru descoperirea ramificațiilor afacerii. Au mai fost arestați astfel Vasile Cilibia, Moise Pachet, avocat Iacob Salzer, Grațiela Manolovici

etc., care furnizau facturi fictive. Întreaga bandă a fost înaintată Parchetului."

„Radu Lecca, fost comisar al Guvernului pentru problemele evreiești în guvernul Antonescu, a fost condamnat la doi ani închisoare corecțională pentru infracțiuni la legea devizelor și circulația metalelor prețioase. A mai fost condamnat la o amendă de 4 000 lei și confiscarea a 3 477 monede de aur în greutate de 12 kg și a unei mari sume în dolari și lire sterline."

„A fost arestată Eufrosina Popescu, casieră la una din casele de bilete din Gara de Nord, învinuită de delapidarea a 77 655 lei după ce a rupt sigiliul casei de bani."

„Senzaționala captură a Controlului Economic. Frații Max și Sever Herdan au fost arestați. În timp ce populația Capitalei ducea lipsă de pâine, vagoane de făină dosită cu anii de patronii morii Herdan (Bulevardul Basarab nr. 15) erau mâncate de gărgărițe. Sfidarea pe care aceștia au aruncat-o poporului muncitor, modul în care cei doi patroni sabotori și-au bătut joc de populația Capitalei trebuie pedepsită fără cruțare."

„Cabinetul 6 Instrucție a trimis în judecată prin ordonanță definitivă dată ieri pe Ghizela Cohn din strada Lipscani nr. 25, deoarece nu a predat în termen legal la BNR suma de 100 dolari."

„Tribunalul județului Ilfov a confirmat ieri mandatele de arestare împotriva următorilor: Carpel Fischel, Fr. Goth, Iosif Fischel, I.F. Segal, întreaga bandă care se specializase în exportarea de monede de aur, cecuri și devize. A fost arestată de organele de Siguranță în momentul în care puneau la cale o nouă afacere de contrabandă."

„Edvard Stepan, fost funcționar superior, domiciliat în Parcul Jianu, strada X nr. 23, și Herman Binder au fost condamnați de Tribunal Ilfov Secția I – Sabotaj la zece și trei ani închisoare. Primul nu a cedat la termen 163 monede de aur la BNR, pe care le-a încredințat lui Herman Binder să le vândă, ceea ce acesta a făcut."

„Secția 4 Penală a Curții București a condamnat ieri la șase ani de închisoare pe Marcel Marcovici, contabil, Strada Justiției 63. Numitul a ascuns 2 369 monede de aur, 750 franci elvețieni și 1 378 dolari în pivnița casei soacrei sale."

„Curtea Penală, secția II, a condamnat ieri la 5 ani închisoare pe inculpatul Victor Viezure din Strada Rondă nr. 5 pentru infracțiune la legea devizelor pentru că nu a declarat și nu a predat în termen legal la BNR 62 monede de aur. Acestea au fost găsite îngropate în curtea casei sale cu prilejul unei percheziții a Poliției Devizelor, în urma unui denunț care s-a dovedit adevărat."

Se ard cărțile

Scânteia, „Anticariile, refugiu al cărților fasciste și reacționare". Citez: „Ce să mai spunem de maculatura pistolului, banditismului și corupției din colecțiile captivante de 5, 10, 15 lei? Acest bâlci al literaturii cu care burghezia a urmărit și urmărește să prostească poporul trebuie să înceteze! Trebuie să dispară din anticariate cărțile fabricate de acei care au exploatat, asuprit și ținut în întuneric oamenii muncii. Anticarii trebuie să își revizuiască grabnic marfa sau – dacă nu se pricep și nu vor asta – să se lase de asemenea ocupație". *Scânteia* face apel în finalul articolului la corespondenții ziarului să denunțe anticarii care vând titluri cenzurate. Nu știu câte asemenea denunțuri au ajuns la redacție.

Altă știre apărută în *Scânteia* două zile mai târziu, despre o razie efectuată de „organele de ordine" în anticariatele din câteva cartiere, unde s-a confiscat multă marfă conținând titluri indezirabile, fasciste, revanșarde, revizioniste, atâtătoare la război... Aceste „tarabe imunde" și „dughene insalubre" au fost închise, iar proprietarii, amendați – când nu au fost duși la Poliție, pur și simplu. Peste alte câteva zile, aflăm că negoțul privat cu cartea a fost interzis. Rămâneau deschise librăriile controlate de stat. Se recomanda

frecventarea celor care vindeau volumele apărute cu deosebire la Editura Cartea Rusă... Cărțile confiscate erau arse sau aruncate la câteva gropi de gunoi ale Capitalei.

O explicație: mii de titluri apărute până în 23 august 1944 au fost interzise de Cenzură. Amintesc câteva exemple de autori indezirabili: Ion Agârbiceanu, Vasile Alecsandri, Nicolae Bălcescu, Lucian Blaga, Emil Cioran, George Coșbuc, Nichifor Crainic, Grigore Cugler, Mircea Eliade, Mihai Eminescu, Nicolae Filimon, C.C. Giurescu, Octavian Goga, Ion Heliade-Rădulescu, Nae Ionescu, Nicolae Iorga, Panait Istrati, Alexandru Marcu, Costache Negruzzi, Alexandru Odobescu, Anton Pann, Virgil Madgearu, Constantin Rădulescu-Motru, Liviu Rebreanu, Alecu Russo, Ionel Teodoreanu, Elena Văcărescu, Vasile Voiculescu, A.D. Xenopol etc. Dintre străini apar pe listele autorilor retrași din biblioteci și librării, printre alții: Aristotel, Gabriele D'Annunzio, Anne Brontë, Louise Broomfield, Louis-Ferdinand Céline, Agatha Christie, Winston Churchill, Leon Daudet, Charles de Gaulle, André Gide, Johann Gottlieb Fichte, Karl Kautski, D.H. Lawrence, Emil Ludwig, Charles Maurras, André Maurois, Somerset Maugham, Dmitri Merejkovski, Paul Morand, Henry de Montherlant, Raymond Poincaré, John Steinbeck, Lev Trotki, Stefan Zweig ș.a.

În fiecare an aceste liste se actualizau – ceea ce echivala cu lărgirea lor. Apăreau la Index alte și alte titluri. Era practic imposibil să urmărești această evoluție și cred că nu o făcea nimeni, cu excepția Securității și Procuraturii. În caz de percheziții sau arestări, confiscările și distrugerile se făceau după lista cărților interzise. La Vamă titlurile erau confiscate confirm listelor cuprinse în Index. Mai observ că unii autori sunt excluși cu toată opera lor (Panait Istrati), alții parțial, cu unele titluri (Mihail Sadoveanu, Cezar Petrescu). Sunt și autorii străini scoși din circulație. Exemple: Karl Marx, Friederich Engels, Anatole France, Roza Luxemburg (parțial), Adolf Hitler, Benito Mussolini, António de Oliveira Salazar sau Gheorghi Plehanov

(în întregime). Sunt și autori neatinși de acest măcel (un exemplu, Zaharia Stancu). Criteriile nu sunt clare și sunt schimbate frecvent în funcție de agenda politică. Apariția Războiului Rece a modificat substanțial aceste liste. La fel s-a întâmplat în cazul conflictului Stalin vs. Tito sau al Blocadei Berlinului. Mă întreb, de pildă, cu ce deranjau autori precum Anton Pann, Nicolae Bălcescu, Ion Heliade-Rădulescu așa-zisa dictatură a proletariatului?

Acestor cărți de autor li se adaugă publicații, colecții, antologii, volume colective. Alte mii de titluri. A apărut astfel o piață pentru cei care doreau să le citească și nu le găseau decât pe rafturile anticariatelor. Autoritățile doreau să impună controlul total asupra societății, iar comerțul particular cu cartea se impunea desființat. Motivul? Politico-ideologic. Piața necontrolată ar fi fost „toxică". Nu era comerț de stat, ci privat, o formă de capitalism, cu volume pline de „otravă spirituală și ideologică".

BRICABRAC

• Înființarea Editurii pentru Literatură și Artă (EPLA).

• „Ploi mari în țară. Influența binefăcătoare a ploilor din ultimele zile asupra semănăturilor. Lanurile de orz, ovăz și grâu de primăvară, culturile de sfeclă-de-zahăr se dezvoltă foarte bine."

• O nouă listă de prizonieri de război români întorși din URSS.

• „Cuvântarea tovarășului Gheorghiu-Dej la inaugurarea fabricii APACA."

• La Editura Partidului Muncitoresc Român a apărut volumul *Lenin despre literatură*.

• „Bazarul Popular, strada Lipscani nr. 51, anunță primirea unui nou sortiment de mărfuri raționalizate: mătase pentru cămăși bărbătești, căptușeală mâneci, serge bărbătesc, pantofi de damă, stambă, ațică, prosoape, ciorapi bărbătești din bumbac, pulovere."

• „Recepția de la Ambasada URSS cu ocazia zilei presei."

• „Premiera filmului *Chestiunea rusă* în regia lui Mihail Romm."

• „Agenția TASS: la Casa sindicatelor din Moscova s-a încheiat campionatul mondial de șah, câștigat de marele maestru sovietic Mihail Botvinik."

• „A apărut în librării cartea *Despre teoria războiului* de general-maior Walter Roman, la Editura de Stat."

• „Duminică, 25 000 de evrei din Capitală au manifestat cu ocazia creării statului Israel, împotriva imperialismului anglo-american provocator al măcelului din Palestina."

• Î.P.S. Iustinian a fost ales patriarh al Bisericii Ortodoxe Române.

• „În comuna Bălcești, județul Argeș, s-a inaugurat casa de odihnă a scriitorilor. Au participat înalte oficialități ale statului și oameni de cultură: Petre Constantinescu-Iași, Leonte Răutu, Mihail Sadoveanu, Zaharia Stancu, Ștefan Voitec ș.a."

• „Premiile Stalin atribuite oamenilor de știință sovietici."

• *Scânteia*, cronică literară la volumul de debut al lui Marin Preda, *Întâlnirea din pământuri*, de Nicolae Corbu. Concluzia: „Volumul *Întâlnirea din pământuri* ajuns într-un sat sau pe un șantier nu învață nimic bun pe eventualii cititori, nu contribuie la luptă și muncă generală pentru progres, ci trage înapoi".

• „Tovarășul Vasile Luca a împlinit vârstă de 50 de ani. Cu acest prilej a fost decorat cu Ordinul Muncii clasa I."

• A apărut în Editura PMR o nouă ediție a *Istoriei Partidului Comunist Rus (b). Curs scurt*.

• „Cu ajutorul flotei de avioane civile se desfășoară acțiunea de combatere a lăcustelor."

• „Direcția Generală a Penitenciarelor desfășoară o vastă acțiune de reeducare a deținuților, în special a celor minori."

• „Două filme sovietice, *Marinarii din Baltică* (Cinema ARO și Progresul) și *Cei de pe mare* (Cinema Capitol), închinate luptelor eroice duse de marinarii sovietici."

• „Întregul învățământ RPR trece în mâna statului."

• „Gazeta de perete, factor de organizare și mobilizare în muncă."

• „Arta americană progresistă se află sub teroarea trusturilor."

• „Să ne însușim temeinic știința marxist-leninistă!"

• „Palmiro Togliatti, secretar general al Partidului Comunist Italian, a fost ținta unui atentat, ieri, pe când ieșea din Parlament. Atentatorul, Antonio Palante, a tras patru gloanțe. Victima a fost transportată de urgență la spital, unde a fost supusă unei intervenții chirurgicale."

• „Eliberarea cartelelor colective de pâine."

• *România liberă*: „Vaticanul, agentură a imperialismului și spionajului american. Papa binecuvântează fascismul."

• „Institutul de studii româno-ruse, direcția cursuri, anunță începerea unei noi serii de lecții de învățare a limbii ruse."

• „La Hollywood minciunile se fabrică în serie."

• „Editura PMR publică volumul Lenin și Stalin, *Despre presă*, 60 de pagini, 20 de lei."

• „*11 ani de la moartea lui Al. Sahia*, de Zina Brâncu, *Scânteia*."

• „Realizări și lipsuri. Expoziția gazetelor de perete."

• Funeraliile lui Andrei Jdanov.

• Ilya Ehrenburg, *Congresul intelectualilor pentru apărarea păcii*, Wroclaw, 25–28 august 1948.

• „Triumful filmului sovietic. *Balada Siberiei*, tehnicolor. Azi, la cinema Trianon, matineu."

• „19 septembrie – sărbătoarea *Scânteii*. 4 ani de la apariție. Mâine veniți la Parcul Național! Ansambluri artistice, fanfare, coruri. Actori, cântăreți, dansatori, dirijori. În program: Mița Atlantista, Agnia Boguslava, Mircea Crișan, Lenny Caler, Floria Capsali, Arta Florescu, Beate Fredanov, Oleg Danovschi, Alexandru Giugaru, Virginica Romanovschi, Ion Lucian, Petre Ștefănescu-Goangă, Maria Tănase, N. Stroe, Vasile Tomazian ș.a. Serbarea începe la 10 dimineața și ține până la 12 noaptea. Transport – Arcul de Triumf,

tramvaie 3 și 14. Autobuz 31. Preț de intrare 30 de lei de persoană. Pentru copii 10 lei."

• „În studiourile cinematografice Maxim Gorki din Moscova s-au încheiat filmările la noua versiune a filmului *Tânăra gardă* după romanul lui Al. Fadeev. Regizorul Serghei Gherasimov a ținut cont de criticile aduse primei versiuni a filmului. El a izbutit să arate cum partidul a condus lupta oamenilor sovietici împotriva ocupanților hitleriști... Muzica D. Șostakovici."

• „Cum se eliberează cartelele de pâine pentru spitale, cantine, creșe și internate."

• *Scânteia*, „Descompunerea culturii burgheze!".

• „După marele succes *Balada Siberiei*, pe ecranele a zece cinematografe din Capitală se va proiecta noul film sovietic *Când trandafirul înflorește*, film tehnicolor, comedie muzicală, scenariu L. Pomescicov, laureat al Premiului Stalin."

• „A început al doilea congres ARLUS. În deschidere, participanții au aclamat în picioare minute în șir pe genialul conducător la popoarelor sovietice, Iosif Vissarionovici Stalin."

• „Ieri după-amiază a avut loc într-un cadru solemn inaugurarea Muzeului Româno-Rus. Discursul ținut de dr. Petru Groza."

• „Grandioasele demonstrații din Capitală în cinstea celei de a 31-a aniversări a Marii Revoluții Socialiste din Octombrie."

• „*Doftana*, de Chivu Stoica, în paginile de astăzi ale ziarului *Scânteia*."

• „Gala de filme sovietice la sala ARO. Discursurile ținute dr. Petru Groza, I.V. Kavtaradze și Emil Bodnăraș."

• „A apărut primul număr al ziarului *Canalul Dunăre-Marea Neagră*, oglindă vie a avântului cu care mii de muncitori și tehnicieni au pornit la realizarea acestei măreți construcții inițiată de Partid și Guvern."

Epilog

Data la care a început Războiul Rece rămâne incertă, dar e sigur după capitularea Germaniei și a Japoniei. O dată posibilă ar fi 5 martie 1946, când Churchill a ținut celebrul discurs de la Fulton în care a anunțat căderea Cortinei de Fier peste Europa, între Szczecin la Baltica și Trieste la Marea Adriatică. Declanșată la ordinul lui Stalin la 24 iunie 1948, Blocada Berlinului ar putea fi considerat alt început.

La 24 ianuarie 1949 la Paris începea procesul intentat de Viktor Kravcenko – un transfug sovietic, autorul bestsellerului *Am ales libertatea*, împotriva revistei comuniste *Les lettres françaises*, care pretinsese într-o campanie de defăimare dirijată de Moscova că nu Kravcenko ar fi fost autorul cărții, ci CIA. Procesul a durat două luni și a fost intens mediatizat. Cele două blocuri și-au apărat pozițiile zgomotos. Destui l-au considerat „procesul secolului". În sala de judecată, Estul și Vestul s-au confruntat pentru prima dată în mod direct. Nu s-a mai pus problema autorului adevărat al volumului, ci a existenței lagărelor de concentrare din Uniunea Sovietică, a foametei din Ucraina din anii 1930, a Marii Terori... Este acesta un episod al Războiului Rece? Cu siguranță.

O cronologie arată că Războiul Rece se declanșase deja. Problema era să nu se transforme într-unul fierbinte. Țările ocupate din Europa și-l doreau. Cu doi ani înainte, la 20 octombrie 1947,

a început investigația studiourilor de la Hollywood de către Comisia pentru cercetarea activităților antiamericane condusă de senatorul Joe McCarthy, secondat de republicanul Richard Nixon. La acea dată – 20 octombrie 1947 – România mai era regat pentru două luni, și tot românul visa cu ochii deschiși, nutrind speranța naivă să se elibereze de ocupația blindatelor Armatei Roșii în urma unui improbabil război generalizat SUA vs. URSS. Socoteala era că America va profita de monopolul asupra tehnologiei atomice. Sovieticii ar fi pierdut într-o confruntare cu americanii și ar fi fost siliți să se retragă din jumătatea de Europa pe care o ocupaseră începând din 1944–1945. În cinematografele bucureștene – deși tot mai rar – se mai aduceau filme americane și puteai să-i vezi pe marile ecrane pe Humphrey Bogart, Laurell Bacall, Spencer Tracy, Katherine Hepburn. Despre protestul acestor mari staruri de la Hollywood împotriva investigațiilor Comisiei Joe McCarthy, a cenzurii listelor negre, presa autohtonă nu consemna mai nimic. Motivul? România căzuse în sfera de influență sovietică, nu mai era conectată la mersul lumii. Nu mai trăia în timp real, ci în enclava sovietică supranumită „lagărul socialist". Fiind țară înfrântă, nu făcea parte nici din ONU, înființată recent la San Francisco. Cortina de Fier separase țara noastră de Occident. Slabe speranțe ca pe termen scurt și mediu situația să se schimbe.

Spioni și pioni pe tabla de șah

Un punct de cotitură a fost 29 august 1949. Un aspect esențial: bomba *Made in USSR* era identică cu cea experimentată la Los Alamos și aruncată la Hiroshima. La Washington s-a conchis că era produsul unei vaste operațiuni de spionaj și se punea întrebarea cine a transmis Moscovei secretele americane? S-a declanșat o isterie. La 17 iulie 1950, au fost arestați soții Ethel și Julius Rosenberg sub acuzația de spionaj în favoarea URSS. Au sfârșit

amândoi pe scaunul electric. A fost unul dintre cele mai mediatizate și controversate dosare ale Războiului Rece. Se adaugă Războiul din Coreea, început la 25 iunie 1950. Mari nădejdi și-a pus naivul și credulul bucureștean, la mii de kilometri distanță. Unde mai pui că generalul Arthur MacArthur a propus folosirea bombei atomice ca ripostă la invazia trupelor lui Kim Ir Sen. Pentru Europa Centrală și Răsăriteană era o veste bună. Dacă se întâmpla ceva, URSS ar da înapoi nu numai în Asia de Sud-Est, ci și la București, Varșovia, Budapesta...

Presa de aici nu publica informații obiective despre acest episod, dar coloanele ziarelor s-au umplut de atacuri împotriva belicosului general american, care risca să distrugă civilizația printr-un atac cu bomba atomică. Ar fi fost sfârșitul lumii! Generalul a devenit peste noapte marele dușman al „popoarelor iubitoare de pace". Raymond Aron a scris atunci: „Război imposibil, pace improbabilă!" Bucureșteanul nu a citit aceste rânduri și spera, observând că propaganda s-a dezlănțuit. Din aceste inflamări periodice est-europeanul înțelegea printre rânduri ce se întâmpla de fapt. Spera ca măcar acum să izbucnească războiul mult dorit. Dar lumea nu mai era atât de sigură de deznodământ. URSS deținea de asemenea bomba atomică. Omul de rând începuse să acorde circumstanțe atenuante încăpățânării americanilor de a nu folosi bomba. *Scânteia* și *România liberă* ridiculizau mai nou apucătura americanilor de a-și săpa pe rigola proprie adăposturi antiatomice individuale, de a face exerciții de apărare colectivă pentru eventualitatea unui atac sovietic etc. Psihoza a ajuns obiectul deriziunii în *Ogoniok* (se găsea la câteva chioșcuri din București), *Urzica* etc. Caricaturile țineau loc lungilor eseuri împotriva „bandiților din Wall Street", „bancherilor cei lacomi care finanțau înarmarea", „generalilor yankei însetați de sânge". Din articolele semnate de Silviu Brucan, Petru Dumitriu, Ovid S. Crohmălniceanu, Miron Constantinescu, aflau bucureștenii noștri ce se întâmplă în lume.

Nu li se furnizau informații, doar pamflete îndreptate împotriva „odioșilor capitaliști". Puteai indirect să înțelegi când atmosfera se încingea și să speri că totuși se va produce un conflict deschis sovieto-american. Așadar, veștile bune – care anunțau pacea – erau proaste, și invers. Bomba atomică era ultima speranță să asistăm la retragerea Armatei Roșii din Europa și recâștigarea libertății pierdute.

Ethel și Julius Rosenberg au fost vreme de câțiva ani în centrul atenției. A existat un interes clar de a face să se vorbească despre ei. Cei doi au fost singurii spionii prăjiți pe scaunul electric. În vremuri de pace, spionilor li se dă o pedeapsă grea într-un tribunal. Se face tam-tam în presă pentru a induce o anumită stare de siguranță în populație. Apoi, după ce ispășesc o parte din pedeapsă, sunt schimbați cu alții, capturați din tabăra adversă. Nu e greu de găsit clienți, pentru că toată lumea spionează pe toată lumea. Soții Rosenberg făceau parte dintr-o rețea de spionaj controlată de Moscova. În anii '40, au livrat sovieticilor mai multe dosare top-secret despre experiențele din cadrul „proiectului Manhattan". Au fost arestați după ce David Greenglass, frate cu Ethel, și el membru al rețelei, i-a denunțat la FBI. Cei doi Rosenberg au fost anchetați, găsiți vinovați de spionaj și deferiți justiției. Procesul a avut o largă expunere mediatică. Era un vârf al Războiului Rece. Opinia publică americană era cuprinsă de îngrijorare și chiar de panică. Americanii priveau monopolul atomic ca principalul lor factor de siguranță. Pierzându-l, s-au simțit amenințați. E perioada în care investigațiile comisiei dirijate de senatorul Joe McCarthy declanșează vânătoarea de vrăjitoare și întreține isteria anticomunistă și o adevărată boală a „spionitei". Cei suspectați de activități comuniste sau pro-URSS în anii 1930–1940 sunt puși pe liste negre și anchetați de Comisie. Cei găsiți în culpă, își pierd joburile, o parte dintre ei fac închisoare. Multe celebrități au avut de a face

cu Comisia – scriitori, scenariști, actori, regizori: Bertolt Brecht, Charlie Chaplin, Dashiell Hammett, Lillian Hellman etc. Pe acest fundal istoric a avut loc procesul soților Rosenberg.

Sentința în procesul celor doi s-a dat la 5 aprilie 1951. Execuția a avut loc doi mai târziu, la 19 iunie 1953, la închisoarea Sing Sing din New York. În cei doi ani dintre sentință și execuție, mai multe comitete de susținere au militat zgomotos pentru eliberarea lor, considerându-i victime ale sistemului, nevinovați etc. S-au organizat nenumărate demonstrații, s-au înaintat petiții. Avocații au cerut recurs, s-au făcut apeluri nesfârșite pentru a casa sentința ori a amâna execuția. I-au scris lui Ike Eisenhower pentru a-i grația, ceea ce președintele american a refuzat. Opinia publică a fost mobilizată intens. URSS a profitat din plin aruncând anatema asupra sistemului juridic american. Era o probă de cinism, totuși. Dovezile aduse la proces în privința vinovăției celor doi au fost de necontestat. Dosare apărute de la Kremlin în anii '90 probează vinovăția lor. Soții Rosenberg nu și-au recunoscut niciodată trădarea.

Cel care a trecut sovieticilor dosarul bombei atomice a fost germanul Klaus Fuchs, strecurat la Los Alamos, unde americanii făceau cercetări. A fost arestat la 3 februarie 1950 și deferit justiției pentru spionaj. Dacă nu ar fi fost Klaus Fuchs, Uniunea Sovietică ar fi avut arma atomică cu cel puțin zece ani mai târziu. A fost etichetat drept „spion atomic" de o presă mereu în căutare de formule memorabile.

Klaus Fuchs era un refugiat comunist (din 1932), emigrat în Marea Britanie, apoi în Statele Unite. Tatăl său a fost pastor luteran. Își obținuse o doctoratul în mod strălucit în Anglia în domeniul fizicii teoretice. În 1941 a fost cooptat în echipa care lucra pentru proiectul Manhattan. Trădarea s-a produs pe considerente ideologice. După opinia lui, Moscova trebuia să cunoască tehnologia bombei atomice pentru echilibru între puteri. Mai târziu, îl

găsim la Los Alamos, unde se fac primele teste nucleare. De acolo trimite la Moscova printr-un agent sovietic informațiile cu privire la cercetările americane.

În timpul Conferinței de la Potsdam, Harry Trumann i-a spus lui Stalin că americanii posedă o armă nouă cu efecte devastatoare. Stalin a rămas impasibil. Explicația este că știa despre experiențele americane din informațiile transmise de Klaus Fuchs.

În 1946 fizicianul s-a întors în Marea Britanie. A fost interogat în decembrie 1949, dar a negat apartenența la spionajul sovietic. O lună mai târziu, în ianuarie 1950, a recunoscut. A fost judecat și a primit o pedeapsă de 15 ani de închisoare, maximum conform legilor britanice. Câteva luni mai târziu, Londra i-a retras cetățenia britanică. Moscova a negat printr-un comunicat TASS că Fuchs ar fi spionat în favoarea sa. În 1959 a fost eliberat pentru bună purtare. S-a întors în Germania (de Est), unde și-a continuat cariera științifică în domeniul fizicii teoretice. A murit în 1988 fără să apuce să vadă un an mai târziu prăbușirea comunismului pe care îl slujise toată viața.

La 11 mai 1988, la Moscova a murit Kim Philby, englez, spion sovietic (n. 1912). Nici el nu a apucat să vadă prăbușirea regimurilor comuniste din Europa și, firește, nici destrămarea Uniunii Sovietice în 1991. Poate ar fi tras anumite concluzii despre cauza pe care a slujit-o toată viața. A trăit la Moscova ca pensionar de lux plătit de KGB. În 1963 a defectat în URSS de la Beirut. A făcut parte din „*The Magnificent Five*", spioni sovietici recrutați la începutul anilor 1930 dintre studenții de la Cambridge. Alături de Kim Philby din acest grup au mai făcut parte Anthony Blunt, John Cairncross, David McLean și Guy Burgess. Misiunea lor a fost să se infiltreze în ministere din domenii sensibile (externe, apărare) de la Londra, mai ales în serviciile secrete. Când cariera lor i-ar fi adus în poziții de top, trebuiau să culeagă informații și să le trimită la Moscova.

Au fost spioni ideologici, toți aderaseră la marxism, se declarau comuniști, iar după ascensiunea lui Hitler au avut convingerea că, spionând pentru Uniunea Sovietică, participă la un război secret împotriva fascismului. Alcoolismul, homosexualitatea unora dintre ei au fost alte caracteristici ale grupului. Kim Philby a fost recrutat la începutul anilor '30, la Viena. Cariera de spion începe să prindă contur după ce participă la Războiul Civil din Spania ca jurnalist. Pentru a-și camufla simpatiile politice, a relatat din tabăra generalului Franco. De aici a trimis primele informații la Moscova. Pe numele lui adevărat Harold Adrian Russel, Philby, poreclit Kim după un roman de Rudyard Kipling, s-a născut în India. Aparținea aristocrației coloniale britanice. Tatăl său, John Philby, a fost un cunoscător al civilizației arabe, el însuși spion, convertit la islam. În 1931, Philby a fost admis la Trinity College la Cambridge. A intrat într-un cerc de intelectuali marxiști și a legat prietenii cu Guy Burgess și David McLean, de care rămâne atașat toată viața.

Întors la Londra, face cerere să fie integrat în MI6 (spionajul britanic) și este primit. După scurtă vreme, a ajuns să conducă departamentul care se ocupa cu combaterea... URSS. În 1949, a fost numit la ambasada britanică de la Washington. Misiunea lui este tot pe linia serviciilor secrete: relația cu CIA și FBI. Așa află că americanii au reușit să spargă codurile utilizate de ambasada URSS și că CIA știa despre existența unor spioni la vârful Foreign Office. Demascarea și arestarea lor era doar chestiune de timp. În aceste împrejurări, complicii lui, Guy Burgess și David McLean, trec Canalul Mânecii, ajung în Franța, apoi la Viena, punct terminus: Moscova. Fuga lor face senzație.

Cunoscându-se prietenia celor trei, Kim Philby începe să fie suspectat. Este interogat îndelung despre relația sa cu fugarii. Cariera lui este stopată. Nu este arestat, nu sunt dovezi contra lui, dar este plasat în posturi unde nu mai are acces la informații sensibile. În 1962, Kim Philby, supus unei anchete, mărturisește că este spion

sovietic încă din anii '30. I se cer mărturii complete în schimbul imunității. Cere timp de reflexie, dar la 23 ianuarie 1963 dispare din Beirut. Moscova anunță șase luni mai târziu că Philby a cerut azil politic în URSS.

La Moscova, Kim Philby a ținut conferințe pentru KGB. Poșta sovietică i-a dedicat o serie de timbre. A predat lecții prin școlile de spionaj, a dat interviuri unor corespondenți occidentali, a scris cărți. A fost decorat de câteva ori. A murit în 1988 și a fost înmormântat la Moscova. Legenda lui nu încetează să tulbure și să provoace controverse. Totdeauna personajele malefice ne preocupă mai mult decât eroii.

Zeul nu e zeu

La 1 martie 1953, Stalin a „renunțat" la condiția de zeu când a suferit un atac cardiovascular. Nimeni la vila din împrejurimile Moscovei nu i-a acordat îngrijire. Bineînțeles, din cauza fricii, la Kremlin medicii erau în acele zile înfierați pentru complot, trădare, tentativa de a-i asasina pe liderii sovietici în frunte cu Stalin.

Scânteia prelua din *Pravda*:

> În noaptea spre 2 martie, I.V. Stalin a suferit o hemoragie cerebrală (în emisfera stângă) în urma maladiei hipertonice și a arteriosclerozei. Ca rezultat al acestui fapt, s-a produs paralizia părții drepte a corpului și pierderea persistentă a cunoștinței. Chiar în prima zi a bolii au fost constatate simptome de tulburări respiratorii ca urmare a tulburării funcției centrilor nervoși. Aceste tulburări s-au agravat din zi în zi. Ele aveau caracterul așa-numitei respirații periodice cu pauze îndelungate. În noaptea spre 3 martie, tulburările respiratorii au început să capete din timp în timp un caracter amenințător. [...] Au fost constatate tulburări însemnate ale sistemului cardiovascular, și anume tensiune arterială ridicată, accelerarea (aritmie perpetuă) și dilatarea inimii. În legătură

cu tulburările progresive ale respirației și circulației sângelui, încă din 3 martie au apărut fenomene ale insuficienței de oxigen. Din prima zi a bolii temperatura a crescut și a început să se observe o leucocitoză crescută, ceea ce putea indica formarea de focare inflamatorii în plămâni. În ultima zi a bolii, odată cu agravarea bruscă a stării generale, au început să apară accese repetate de gravă și acută insuficiență cardiovasculară (colaps). Examenul electrocardiografic a stabilit o tulburare acută a circulației sângelui în vasele coronare ale inimii cu formarea de leziuni în focare ale miocardului.

În a doua jumătate a zilei de 5 martie, starea bolnavului a continuat să se înrăutățească deosebit de rapid; respirația a devenit superficială și foarte accelerată, frecvența pulsului a atins 140–150 bătăi pe minut, plenitudinea pulsului a scăzut. [Bolnavul este supus unui tratament de Ev Mediu – i se aplică lipitori pe gât pentru a-i lua sânge. Efectul este nul, *n.a.*]

La ora 21.50, în urma fenomenelor crescânde de insuficiență cardiovasculară și respiratorie, I.V. Stalin a încetat din viață.

Comunicatul este semnat de o mână de doctori începând cu ministrul sănătății din Uniunea Sovietică. La 5 martie, Stalin a fost oficial declarat mort. Circa cinci milioane de oameni au participat la funeralii. A fost îmbălsămat și depus alături de cadavrul lui Lenin în mausoleul din Piața Roșie. În decembrie 1961, a fost scos din mausoleu și îngropat în zidul Kremlinului.

Pupat fese soviet

Oficialitățile românești s-au grăbit să-l omagieze pe „genialul conducător". Numele cele mai grele au participat la mascarada îndoliată. Iată câteva extrase:

Mihail Sadoveanu: „Geniul militar al generalisimului Stalin a dus popoarele sovietice la respingerea și zdrobirea cotropitorilor. Dar mai uimitoare s-a dovedit reclădirea rapidă și dezvoltarea puterii socialiste în urma distrugerilor războiului. Această luptă

măreață și pacifică va rămâne cea mai pură și mai luminată glorie a marelui Stalin. [...] Stelele Kremlinului nu vegheau singure, sub ele veghea gândirea lui veșnic trează. Bătea viu și inima lui plină de dragoste de om. [...] Astfel, iubitul nostru Iosif Vissarionovici Stalin rămâne pururi în lumea cea fără de amurg. Pășește în istorie ca o glorie a cărei măsură nu a întrecut-o până astăzi niciun conducător de popoare".

George Călinescu: „Stalin [...], gânditor genial, conducător al Revoluției din Octombrie, întemeietor și teoretician al statului socialist, dezrobitor al patriei, părinte al oamenilor muncii din toată lumea, apărător al păcii. [...] Stalin a devenit simbolul eliberării popoarelor de sub apăsarea brutală a puterilor colonialiste și a capitalismul exploatator [...]. Acum Iosif Vissarionovici Stalin doarme privit cu venerație de popoarele iubitoare de pace. [...] Stegarul păcii a murit, steagul lui însă e dus spre izbândă de popoarele sovietice, de oamenii muncii din lumea întreagă. Stalin a murit, dar învățătura lui trăiește. Numele lui răsună ca o chemare la lupta pentru pacea și fericirea popoarelor".

Dan Deșliu: „Se-nalță comunismul cu tărie / Nu-i doar un vis pe glob rătăcitor / Iar tu, făptuitor de bucurie, / Ești viu – că țara visului e vie, / E viu al omenirii viitor. / Luați seama, ucigași din Soare Apune, / Nu veți opri istoria în loc. / Pe calea viitorului-minune, / Pășește azi neînvinsa Uniune / Și-n rânduri tari, brigăzile de șoc. / Stegar ne e atotînvingătorul / Partid în jurul cărui facem zid. / E tot ce a făurit mai bun poporul / În lupta lui trăiește viitorul. / Și Stalin, viu, trăiește prin partid!"

Petru Dumitriu: „Numele acesta puternic l-am văzut scris pe plăcile de oțel ale tancurilor ce ne-au eliberat... Inginerii care sapă Canalul Dunăre-Marea Neagră vorbesc cu entuziasm de modelele marilor construcții staliniste din URSS. [...] Eliberatorii noștri, fiii partidului creat de Stalin, sunt cei care ne ajută să mergem spre fericire. De ei e legat numele lui Stalin. Munca de fiece zi a

stahanovistului și a artistului, a colectivistului și savantului sunt îndrumate de ideile lui Stalin și vor fi îndrumate mai departe, până ce vom atinge zarea de aur a comunismului".

Camil Petrescu: „Niciodată nu a fost [cineva, *n.a.*] ascultat pe întinderi mai vaste, nu a exercitat o mai considerabilă forță morală și nu a fost iubit de atâtea sute de milioane de oameni. [...] El a fost marele conducător al partidului, pe care l-a iubit, l-a cercetat cu nemărginită grijă și l-a îndrumat cu geniul său. [...] A schimbat cursul fluviilor, direcțiile furtunilor și vânturilor secetoase. A creat mări în pustiuri și orașe în regiunea subpolară... A schimbat nu numai cursul fluviilor, ci și cursul istoriei. A devenit generalisimul păcii, stegar ascultat de un miliard de oameni".

Nina Cassian: „Ca pâinea și aerul de aproape / Ne-ai fost și vei rămâne așa. / Chiar mâna ta ne șterge / Astăzi lacrima-n pleoape... / Stăm neclintiți de strajă, milioane / Sub raza ta pe-ntinsa lumii hartă / Ca niște drepte, omenești coloane / Din epoca ce numele ți-l poartă".

Geo Bogza: „A plecat din lumea aceasta omul al cărui nume e scris pe cea mai măreață pagină din istoria omenirii. A plecat din lumea aceasta omul în a cărui mână a stat spada cu care proletariatul a rupt lanțurile robiei. A plecat din lumea aceasta bărbatul ale cărui înalte calități de erou, a cărui adâncă înțelepciune a purtat prin furtuni și a dus la mare forță și strălucire cel dintâi stat al muncitorilor. A plecat din lumea aceasta și și-a început somnul de veci sub stelele de rubin ale Kremlinului marele Iosif Vissarionovici Stalin. [...] A găsit clasa muncitoare în robie, și nu se desparte de ea înainte de a-i vesti ziua de muncă de cinci ore. Cu această uriașa promisiune făcută omenirii muncitoare pleacă dintre noi și intră în eternitate nepieritorul erou al revoluției proletare, în veci, slăvitul Stalin".

Scânteia, 9 martie 1953: „Ora 11. Moscova. [...] Pe străzile Capitalei tramvaiele, autobuzele, mașinile și-au oprit mersul... S-au

stins luminile stopurilor. Milițienii, vatmanii, șoferii au coborât în stradă. Pe străzi oamenii se descoperă. În această clipă milioane de cetățeni ai patriei noastre își iau rămas-bun de le eliberatorul lor... În această clipă când pe întreg cuprinsul țării sirenele au început să sune pe miile de fire electrice s-a lăsat o tăcere grea, solemnă. Centralele telefonice și-au încetat zumzetul. Operatoarele și-au scos căștile... La ora 11, când sirena turnătoriei a acoperit zgomotul mașinilor, când tăcerea s-a așternut în întreaga oțelărie, și-au ridicat șepcile, au lăsat rângile grele și cu capetele plecate au salutat ultimul drum al lui Iosif Vissarionovici Stalin. [...] Întreg personalul trenului a coborât și a salutat cu mâna la chipiu. Sutele de pasageri s-au ridicat de pe locurile lor aducând ultimul salut marelui Stalin. Pe întreg cuprinsul țării, pe arterele de metal, zeci de trenuri au oprit în aceeași clipă, sute de locomotive au sunat laolaltă. [...] Ultimul salut. La ora aceasta la Moscova trupul marelui Stalin este așezat în mausoleul din Piața Roșie alături de Lenin".

Cu asta a dispărut principalul risc cu privire la izbucnirea unui război nuclear. Mulți au plâns după Stalin – măcar în țările ocupate de *Krasnaia Armia* – tocmai din acest motiv deloc inocent. A fost limpede că sfârșitul lumii nu se producea, oricum nu prea curând. Mulți au sperat că, odată cu dispariția lui Stalin, regimurile comuniste vor deveni istorie. De neimaginat totuși, au avut viață lungă, aproape o jumătate de secol. Singura certitudine a fost în acele zile că Apocalipsul se amână.

Sfârșit